

שבוע פרשת שמיני - פרשת החודש

(31 March - 06 April 2024)

כ"א - כ"ז אדר שני תשפ"ד

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּנּוּ אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׂדְךָ לְבַהֲמֹתְךָ, וְאֶכְלָתָ וְשִׁבְעָתָ: הַשְׁמִירוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסִרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יי בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשְׁמִימִים וְלֹא יִהְיֶה מִמֶּנּוּ וְהֶאֱדַמָּה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם: וְשִׁמְתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמְדֹתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדֹבַר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשִׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְתֶת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמִימִים עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כִּנְפֵי בְגֵדֵיהֶם לְדִרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכִּנֹּף פִּתִּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהִיִּיתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרָיִם מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקֶּבֶל עַל־ מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעְדָּ בְּמוֹד: מַצְוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תְּהִלִּים כְּפִי שְׁמֵתֶחֱלַק לִימֵי הַחוּדוּשׁ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאַל־יִבָּזְרוּנוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹךְךָ: אֵךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבַבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִנְיָן וּדְבָרָתָ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשִׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וְקִשְׁרְתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִיעוּ אֶל מִצְוֹתֵי אֲשֶׁר אֲנִי מַצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים
והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שְׁמִיחָתִי בְּאִמְרִים
לִי בַּיּוֹם הַזֶּה: ב עֲמֻדֹת הָיוּ רִגְלֵינוּ
בְּשִׁעְרֵי יְרוּשָׁלַם: ג יְרוּשָׁלַם הַבְנוּיָה
כְּעִיר שְׁחָבְרָה-לָהּ יַחֲדָו: ד שִׁשָּׁם עָלוּ
שְׂבָטִים שְׂבָטֵי-יָהּ עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל לְהַדוֹת
לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה יֵשְׁבוּ כְּסֵאוֹת לְמִשְׁפַּט
כְּסֵאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שְׁאֵלוּ שְׁלוֹם
יְרוּשָׁלַם וְשָׁלוֹם אֶהְיֶה: ז יְהִי-שְׁלוֹם
בְּחִילָךְ שְׁלוֹה בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן אֲחִי
וְרַעֲי אֲדַבְּרָה-נָא שְׁלוֹם בְּךָ: ט לְמַעַן בֵּית-
יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב
שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶלְיָךְ
נִשְׁאָתִי אֶת עֵינִי הַיֹּשְׁבִי
בְּשָׁמַיִם: ב הִנֵּה כְּעֵינִי
עֹבְדִים אֶל יָד אֲדוֹנֵיהֶם
כְּעֵינִי שְׂפָחָה אֶל יָד
גְּבָרָתָה בֵּן עֵינֵינוּ אֶל
יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחֲנֵנוּ:
ג חֲנֵנוּ יְיָ חֲנֵנוּ כִּי רַב
שְׂבָעֵנוּ בּוֹ: ד רַבַּת שְׂבָעָה
לָהּ נִפְשֵׁנוּ הִלְעַג הַשָּׂאֲנָנִים
הַבּוֹז לְגֵאֵי יוֹנִים:

קכד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לִילֵי יְיָ
שֶׁהָיָה לָנוּ וְאִמְרָנָא יִשְׂרָאֵל:
ב לִילֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוֹם
עֲלֵינוּ אָדָם: ג אֲזִי חַיִּים בְּלַעֲנוּ
בְּחֵרוֹת אָפָם בָּנוּ: ד אֲזִי הַמִּים
שִׁטְפוּנוּ נִחַלָה עָבַר עַל-נַפְשֵׁנוּ:
ה אֲזִי עָבַר עַל-נַפְשֵׁנוּ הַמִּים
הַיּוֹדוֹנִים: ו בְּרוּךְ יְיָ שְׁלֹא נִתְּנָנוּ
טָרֶף לְשֹׁנֵיהֶם: ז נִפְשֵׁנוּ כְּצִפּוֹר
נִמְלָטָה מִפֶּחַ יוֹקְשִׁים הַפֶּחַ
נִשְׁכָּר וְאִנְחָנוּ נִמְלָטָנוּ: ח עֲזָרְנוּ
בְּשֵׁם יְיָ עֲשֵׂה שְׁמַיִם וָאָרֶץ:

אגרות קודש

ב"ה, כ' אדר, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו בו כותב שסידר לימוד חסידות משעה 7 - 6 בבקר, ואף שמובא בכ"מ מעלת לימוד פנימיות התורה קודם התפלה, בכ"ז מובן שאין להסתפק בלימוד הנ"ל בלבד, וצריך להיות עוד לימוד נוסף בפנימיות התורה גם בלילה. ובכללות כמו בלימוד נגלה דתורה, הרי גם בלימוד פנימיות התורה, מהנכון שיהי' שיעורים אחדים למיגרס ושיעורים אחדים לעיונא במקום שלבו חפץ. והשי"ת יזכהו ויצליחו ללמוד פנימיות התורה נשמתא דאורייתא בשופי, שזה יוסיף בהחיות דלימוד תורת הנגלה ובקיום המצות.

בברכת הצלחה בכל הנ"ל,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 212 שולחן ערוך עם הערות וציורים
212 שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
215 לקוטי תורה.

אדמו"ר האמצעי

- 218 תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 219 דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 220 תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 221 ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהריי"צ

- 222 ספר המאמרים - תרפ"ט.
222 לקוטי דיבורים - בלה"ק.
223 רשימת המאסר.
224 אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ.

הוספות

- 42 ילקוט לוי יצחק על התורה
52 נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
172 נביאים וכתובים.
182 עין יעקב - מסכת ברכות.
225 נקודה משיחת קודש מעובדת.
226 חומש לקריאה בציבור.
237 קריאת התורה למנחה בשבת קודש.
238 לוח זמנים.
239 סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש.

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה החודש הזה לכם ראש חדשים,
שבת פרשת שמini, כ' החודש, מבה"ח ניסן ה'תשל"ג 5

התוועדות

- שיחת ש"פ שמini, מבה"ח ניסן, כ' החודש, ה'תשל"ל 15
שיחת ש"פ שמini, מבה"ח ניסן, כ' החודש, ה'תשל"ג 30

לקוטי שיחות

- פרשת שמini, כרך כב, ב. 35

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת שמini 53
לוח לתהלים היומי 75
תניא יומי 76
לוח 'היום יום' 88

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם 91
שלושה פרקים ליום 95
פרק אחד ליום 142
ספר המצוות 167

לימוד מוהולק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת נדרים 174
משניות עם ביאור קהתי - מסכת נזיר 179
גמרא עם ביאור - מסכת בבא מציעא 184
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי' 212

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

נאמר בתורה בפסוקי 'פרשת החודש':

1 הַחֹדֶשׁ הַזֶּה חֹדֶשׁ נִסָּן לָכֶם רֵאשִׁים, וְרֵאשׁוֹן הוּא לָכֶם
 2 לַחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה¹. וְיָדוּעַ² דִּיּוּק הַשָּׁאֵלָה שֶׁל כְּבוֹד קִדְשָׁת
 3 אֲדָמוֹר⁴ (מהורש"ב) נִשְׁמָתוֹ עֲדָן (בַּעַל הַהִילּוּלָא דְב' נִסָּן
 4 שֶׁנִּסְתַּלַּק בְּיוֹם זֶה, בִּשְׁנַת ת"ר)⁵
 5 בְּדָבוֹר הַמִּתְחִיל זֶה³, בִּמְאֹמֶר
 6 חֲסִידוֹת הַפּוֹתַח בַּפֶּסוּק זֶה 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה
 7 לָכֶם' דְּצָרִיף לְהַבִּין, הֲלֹא רֵאשׁ
 8 חֹדֶשׁ תִּשְׁרִי הוּא רֵאשׁ הַשָּׁנָה,
 9 שְׁכּוּלֵל יוֹם רֵאשׁ הַשָּׁנָה כּוֹלֵל בְּתוֹכוֹ
 10 כָּל הַשָּׁנָה, דְּעַל שֵׁם זֶה שְׁהוּא
 11 כּוֹלֵל אֶת כָּל יְמֹת הַשָּׁנָה נִקְרָא
 12 רֵאשׁ, דְּכֻמוֹ שְׁהָרֵאשׁ שְׁבוּ נִמְצָא
 13 הַמּוֹחַ שְׁבוּ נִמְצָא עֵיקַר הַחִיּוֹת שֶׁל
 14 הָאָדָם כּוֹלֵל כָּלִלּוֹת חִיּוֹת
 15 הַגּוֹף, כְּמוֹ כֵּן רֵאשׁ הַשָּׁנָה
 16 כּוֹלֵל כָּלִלּוֹת חִיּוֹת הַשָּׁנָה,
 17 וְנִחְלַק אַחֵר כֶּף בִּמְשַׁךְ חֹדֶשִׁי
 18 הַשָּׁנָה לְשָׁנִים עֶשֶׂר רֵאשִׁי
 19 חֲדָשִׁים וְכָל רֵאשׁ חֹדֶשׁ נִחְלַק
 20 לְשָׁלִשִׁים יוֹם, כְּמוֹ שְׁחִיּוֹת הַגּוֹף
 21 שֶׁבְּרֵאשׁ נִחְלַק לַחֲחִיּוֹת אֶת הָאֲבִירִים
 22 הַשְּׁנֹנִים נִמְצָא דְרֵאשׁ הַשָּׁנָה
 23 שֶׁל בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן שֶׁל חֹדֶשׁ תִּשְׁרִי
 24 הוּא רֵאשׁ וְרֵאשׁוֹן לְכָל חֹדֶשִׁי
 25 הַשָּׁנָה, וְלָמָּה נֶאֱמַר עַל רֵאשׁ
 26 חֹדֶשׁ נִסָּן שְׁהוּא רֵאשׁ
 27 חֲדָשִׁים כו'.?
 28 וְיֵשׁ לְבָאֵר מַה שְּׁמַבִּיא הַרְבֵּי
 29 בִּמְאֹמֶר הַנוֹכַח שְׁכָלִלּוֹת
 30 חִיּוֹת הַשָּׁנָה שְׁנִמְשָׁף בְּרֵאשׁ
 31 הַשָּׁנָה נִחְלַק אַחֵר כֶּף לְשָׁנִים
 32 עֶשֶׂר רֵאשִׁי חֲדָשִׁים (בְּמִבּוֹאֵר
 33 בְּעֵטְרַת רֵאשׁ⁴ לְאֲדָמוֹר
 34 הָאֲמַצְעִי), דְּלִבְאֹרָה אֵינוֹ מוֹכֵן,
 35 מַה נוֹגַע עֲנָן זֶה שֶׁל הַתְּחַלּוֹת
 36 הַחִיּוֹת הַכִּלִּית הַנִּמְשַׁכֶּת בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה

ביאור בדרך אפשר

לשנים עשר חודשי השנה לְכָאן לְנוֹשֵׂא הַנִּידוּן הָאֵם ה'רֵאשׁ' הוּא בְּתִשְׁרִי
 אוּ בְּנִסָּן – וְהַסִּבָּר הוּא שֶׁהַעֲנָן נוֹגַע לְכָאן כִּיּוֹן שְׁכָלִלּוֹת מוֹדֶגֶשׁ שְׁרֵאשׁ
 הַשָּׁנָה הוּא רֵאשׁ גַּם לַחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה וְלֹא רַק לְכִלּוֹת הַשָּׁנָה, וְעַל
 פִּי זֶה מִתְחַזְּקַת הַשָּׁאֵלָה לָמָּה נֶאֱמַר בְּכַתּוּב זֶה 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם'
 עַל רֵאשׁ חֹדֶשׁ נִסָּן שְׁהוּא
 רֵאשׁ חֲדָשִׁים וְהָרִי רֵאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל
 תְּחִילַת הַשָּׁנָה, חֹדֶשׁ תִּשְׁרִי, הוּא
 ה'רֵאשׁ' שֶׁל כִלּוֹת הַחִיּוֹת שֶׁל כָּל
 חֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה.?

וּמִזֶּה שֶׁבְּמִקּוֹם אֶחָד נֶאֱמַר שֶׁחֹדֶשׁ
 נִסָּן הוּא רֵאשׁ הַחֲדָשִׁים, וּבְמִקּוֹם אַחֵר
 נֶאֱמַר שֶׁרֵאשׁ הַשָּׁנָה הוּא בְּתִשְׁרִי
 מוֹכֵן, שְׁבִאֲמַת יִשְׁנָם שְׁנֵי
 הָעֲנָנִים (שְׁהָרִי שְׁנֵיהֶם
 נֶאֱמָרוּ בְּתוֹרַת אֲמַת שְׁכַל פֶּרֶט
 הַנֶּאֱמַר בָּהּ הוּא אֲמַת). יִשְׁנֵי הָעֲנָנִין
 שְׁרֵאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרִי הוּא רֵאשׁ
 הַשָּׁנָה [וּבְכֶּה גּוֹפֵא עֲצוּמוֹ, לֹא
 רַק רֵאשׁ לִימֵי הַשָּׁנָה, אֲלָא
 גַּם רֵאשׁ לַחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה,
 כְּנִזְכָּר לְעִיל], וְנוֹסֵף לָזֶה
 יִשְׁנֵי גַם הָעֲנָנִין שְׁרֵאשׁ חֹדֶשׁ
 נִסָּן הוּא רֵאשׁ חֲדָשִׁים וְשְׁנֵי
 הַדְּבָרִים הֵם אֲמַת. וְכִמּוֹכֵן גַּם
 מִמָּה שְּׁאֲמָרוּ רַז"ל בְּמִדְרָשׁ⁵
 מִשְׁבַּחַר הַקֶּבֶ"ה בְּעוֹלָמוֹ
 בְּתַחֲלִית הַבְּרִיאָה קִבַּע בּוֹ רֵאשִׁי
 חֲדָשִׁים וְשָׁנִים וְכַעֲנָן זֶה רֵאשׁ
 הַשָּׁנָה שֶׁל חֹדֶשׁ תִּשְׁרִי הוּא הָרֵאשׁ שֶׁל

בס"ד. ש"פ שמיני, פ' החודש, מבה"ח ניסן, ה'תשל"ג (הנחה בלתי מוגה)

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשִׁים רֵאשׁוֹן הוּא
 לָכֶם לַחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה¹. וְיָדוּעַ² דִּיּוּק כְּבוֹד
 קִדְשָׁת אֲדָמוֹר⁴ (מהורש"ב) נִשְׁמָתוֹ עֲדָן (בַּעַל
 הַהִילּוּלָא דְב' נִסָּן) בְּדָבוֹר הַמִּתְחִיל זֶה³, דְּצָרִיף
 לְהַבִּין, הֲלֹא רֵאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרִי הוּא רֵאשׁ הַשָּׁנָה,
 שְׁכּוּלֵל כָּל הַשָּׁנָה, דְּעַל שֵׁם זֶה נִקְרָא רֵאשׁ, דְּכֻמוֹ
 שְׁהָרֵאשׁ כּוֹלֵל כָּלִלּוֹת חִיּוֹת הַגּוֹף, כְּמוֹ כֵּן רֵאשׁ
 הַשָּׁנָה כּוֹלֵל כָּלִלּוֹת חִיּוֹת הַשָּׁנָה, וְנִחְלַק אַחֵר כֶּף
 לְשָׁנִים עֶשֶׂר רֵאשִׁי חֲדָשִׁים וְכָל רֵאשׁ חֹדֶשׁ
 לְשָׁלִשִׁים יוֹם, נִמְצָא דְרֵאשׁ הַשָּׁנָה הוּא רֵאשׁ
 וְרֵאשׁוֹן לְכָל חֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה, וְלָמָּה נֶאֱמַר עַל רֵאשׁ
 חֹדֶשׁ נִסָּן שְׁהוּא רֵאשׁ חֲדָשִׁים כו'. וְיֵשׁ לְבָאֵר
 מַה שְּׁמַבִּיא בְּמִבּוֹאֵר שְׁכָלִלּוֹת חִיּוֹת הַשָּׁנָה
 שְׁנִמְשָׁף בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה נִחְלַק אַחֵר כֶּף לְשָׁנִים
 עֶשֶׂר רֵאשִׁי חֲדָשִׁים (בְּמִבּוֹאֵר בְּעֵטְרַת רֵאשׁ⁴),
 דְּלִבְאֹרָה אֵינוֹ מוֹכֵן, מַה נוֹגַע עֲנָן זֶה לְכָאן -
 שְׁכָלִלּוֹת מוֹדֶגֶשׁ שְׁרֵאשׁ הַשָּׁנָה הוּא רֵאשׁ גַּם

לַחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה, וְעַל פִּי זֶה מִתְחַזְּקַת הַשָּׁאֵלָה לָמָּה נֶאֱמַר עַל רֵאשׁ חֹדֶשׁ נִסָּן
 שְׁהוּא רֵאשׁ חֲדָשִׁים. וּמִזֶּה מוֹכֵן, שְׁבִאֲמַת יִשְׁנָם שְׁנֵי הָעֲנָנִים (שְׁהָרִי שְׁנֵיהֶם
 נֶאֱמָרוּ בְּתוֹרַת אֲמַת). יִשְׁנֵי הָעֲנָנִין שְׁרֵאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרִי הוּא רֵאשׁ הַשָּׁנָה [וּבְכֶּה
 גּוֹפֵא, לֹא רַק רֵאשׁ לִימֵי הַשָּׁנָה, אֲלָא גַם רֵאשׁ לַחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה, כְּנִזְכָּר לְעִיל],
 וְנוֹסֵף לָזֶה יִשְׁנֵי גַם הָעֲנָנִין שְׁרֵאשׁ חֹדֶשׁ נִסָּן הוּא רֵאשׁ חֲדָשִׁים. וְכִמּוֹכֵן גַּם
 מִמָּה שְּׁאֲמָרוּ רַז"ל בְּמִדְרָשׁ⁵ מִשְׁבַּחַר הַקֶּבֶ"ה בְּעוֹלָמוֹ קִבַּע בּוֹ רֵאשִׁי חֲדָשִׁים

(1) בא יב, ב. (2) לכמה ענינים דלקמן – ראה לקו"ש ח"י"ז ע' 150 ואילך (גם ממאמר זה). (3) המשך תרס"ו ע' קנו [רה].
 (4) שער ר"ה פ"א ואילך. (5) שמו"ר פט"ו, יא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כל השנה, וּכְשֶׁבַח בְּיַעֲקֹב וּבְנָיו בעת יציאת מצרים קבע בו ראש
2 חֹדֶשׁ שֶׁל גְּאוּלָּה ובענין זה חודש ניסן הוא ראש חדשים וראשון לכל
3 חדשי השנה, הֵינּוּ, שִׁשְׁשָׁנוּ הָעֲנָן שֶׁבַח הַקֹּדֶשׁ בְּעוֹלָמוֹ שָׁאז
4 קָבַע בּוֹ רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשָׁנִים, שִׁשְׁיִיף לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרִי
5 שֶׁהוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וַיִּשְׁשָׁנוּ גַם
6 הָעֲנָן שֶׁבַח בְּיַעֲקֹב וּבְנָיו וְשָׁנִים, וּכְשֶׁבַח בְּיַעֲקֹב וּבְנָיו קָבַע בּוֹ רֹאשׁ
7 שָׁאז חֹדֶשׁ שֶׁל גְּאוּלָּה, הֵינּוּ, שִׁשְׁשָׁנוּ הָעֲנָן שֶׁבַח
8 גְּאוּלָּה, שָׁזָהוּ עֲנִינוּ שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִסָּן. וְצִרִיף לְהִבִּין מַה
9 הֵם שְׁנֵי עֲנִינִים אֵלּוּ הָעֲנָן שְׁבוּ
10 תִּשְׁרִי הוּא ה'רֹאשׁ' וְהָעֲנָן שְׁבוּ נִסָּן
11 הוּא ה'רֹאשׁ'?
12 וְגַם צִרִיף לְהִבִּין מַה שָׁאֲמָרוּ
13 רַ"ל בְּמִדְרָשׁ⁶ (וּמִבְּרָא
14 בְּפִרּוּשׁ רִשִׁי עַל הַתּוֹרָה
15 בְּתַחֲלָתוֹ בְּפִירוּשׁוֹ עַל הַפֶּסֶק
16 הָרִאשׁוֹן בְּתוֹרָה) אָמַר רַבִּי יִצְחָק
17 לֹא הָיָה צִרִיף לְהַתְחִיל אֶת
18 הַתּוֹרָה אֶלָּא מֵהַחֹדֶשׁ הַזֶּה
19 לָכֵם כו', כִּי הַמְצוּה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁבָּה
20 נַצְטוּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הַמְצוּה לְקַדֵּשׁ
21 חֳדָשִׁים וּלְעַבֵּד שָׁנִים, וְכִפִּי שְׁמוּבָא בְּהַמְשָׁךְ
22 פֶּתַח הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא אֶת הַתּוֹרָה
23 בְּבִרְאשִׁית, בְּפִסְק 'בִּרְאשִׁית בְּרָא
24 אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ,
25 מִשׁוּם כֹּחַ מַעֲשֵׂיו הִגִּיד לַעֲמּוֹ
26 לָתֵת לָהֶם נִחְלָת גּוֹיִם⁷, כְּלָשׁוֹן
27 הַכְּתוּב בְּתַחֲלִיט, וְכִפִּי שְׁמוּבָא בְּהַמְשָׁךְ
28 פִּירוּשׁ רִשִׁי, "שָׁאֵם יֹאמְרוּ אוֹמוֹת
29 הָעוֹלָם לְיִשְׂרָאֵל לִסְטִים אֲתֵם,
30 אוֹמְרִים לָהֶם: כֹּל הָאָרֶץ שֶׁל הַקְדוּשָׁה
31 בְּרוּךְ הוּא הָיָה, הוּא בְּרָאָה, וְנִתְּנָה
32 לְאִשְׁרֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵינֵינוּ, בְּרִצּוֹנוֹ נִתְּנָה לָהֶם
33 וּבְרִצּוֹנוֹ נִטְלָה מֵהֶם וְנִתְּנָה לָנוּ".
34 דְּלִקְאוּרָה, אֵיךְ מִתְּאִים עֲנָן
35 זֶה שֶׁל הַתְּחִלַּת הַתּוֹרָה בִּבְרָאשִׁית⁸
36 וְלֹא בִּהַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֵם עִם מֵאֲמַר
37 הַמִּדְרָשׁ אוֹדוֹת שְׁנֵי הָעֲנִינִים
38 דְּבַחַר בְּעוֹלָמוֹ וּבַחַר בְּיַעֲקֹב
39 (שֶׁהֵם בְּהִתְאָם לְשָׁנִי
40 הָעֲנִינִים דְּבִרְאשִׁית הַמְדַּבֵּר עַל
41
42

(6) ילקוט שמעוני בא שם (רמז קפז). ראה לקו"ש ח"כ ע' 1. וש"נ. (7) תהלים קיא, ו. (8) נוסח הגדה של פסח. (9) ראה גם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְהַעֲנֵן בָּזָה, דְּהֵנָּה, עֲנָן הַבְּחִירָה¹⁰ במשמעות של בחירה מרצונו
2 החופשי של הבורא, לא בגלל הכרח כלשהו ואפילו לא בגלל מעלה של
3 הנבחר שִׁיף רַק בְּמִדְרִיגָה עליונה באלוהות שְׁלֹמֶעֱלָה מִכָּל עֲנָן
4 שֶׁל מְצִיאוֹת שִׁיכָל לַפְּעוּל נְטִיָּה לְאַיִזָּה קו וכו' דרגה
5 שלגביה אין שום מציאות שיכולה
6 לגרום שהבחירה תהיה מתוך נטייה
7 לצד מסוים, שָׁזָהוּ עֲנָן בְּחִירָה
8 חֲפְשִׁית, שְׁאִינוּ מוֹכְרָה
9 כְּכִיכּוֹל בְּאַיִזָּה עֲנָן ששום דבר
10 לא מכריח, כביכול, את הבחירה
11 בכיוון מסוים. וְזָהוּ גַם עֲנָן
12 הִיכּוֹלָת, ענין זה שנאמר לגבי
13 הבחירה שהיא בחירה חופשית לגמרי,
14 ללא שום מציאות שגורמת נטיה לצד
15 מסוים, הוא בנושא היכולת כפי שהיא
16 למעלה באלוהות, שגם היא למעלה
17 מכל מציאות וכל גורם שיכול
18 להשפיע ולהכריח כביכול לצד וכיוון
19 מסוים דְּכָשֶׁם שִׁבְכִלְתּוֹ של
20 הקדוש ברוך הוא לְהֵאִיר ולגלות
21 את האור האלוהי כִּף באותה מידה
22 ממש בִּיכְלָתוֹ שֶׁלֹּא לְהֵאִיר
23 ולהעלים את האור האלוהי, שְׁזָהוּ
24 הִיכּוֹלָת האלוהית עַל הַעֲנָן
25 דְּהֵעֱלֵם וְגִילָיו בְּאוֹפֶן שֶׁהוּא
26 וְלֹא שׁוֹיֵן אֲצִלוֹ יְתִבְרָה,
27 שאצלו ההארה וההעלם שווים כי הוא
28 עצמו למעלה מהעלם ולמעלה מגילוי
29 באותה מידה שְׁזָהוּ עֲנָן הִכִּי
30 נֶעֱלָה כו'¹¹. וּמִזָּה מענין זה של
31 היכולת להאיר והיכולת שלא להאיר
32 במידה שווה נִמְשָׁכִים שְׁנֵי
33 הַקְּוִיִּים שקיימים למעלה באלוהות
34 דְּגִבּוֹל קו הגבול והצמצום הנובע
35 מהיכולת להעלים ולא להאיר וּבְלִי
36 גִבּוֹל וקו הבל-גבול והאין-סוף הנובע מהיכולת להאיר, וְלִמְטָה יוֹתֵר
37 כפי ששני הענינים הללו באלוהות באים לידי ביטוי בעולם הָרִי הֵם
38 הַנְּהִיגָה טְבָעִית ההנהגה שהקדוש ברוך הוא מנהיג את העולם בדרך
39 הטבע וְהַנְּהִיגָה נְסִית³ ההנהגה שהקדוש ברוך הוא מנהיג את העולם
- בניסים שלמעלה מהטבע - בְּחֵר בְּעוֹלָמוֹ וקבע שנים וראשי חדשים,
היינו הנהגה טבעית וּבְחֵר בִּיעָקֵב וּבְנָיו וקבע ראש חודש של גאולה
היינו הנהגה ניסית. וְכִידּוּעַ שְׁמַצַּד עֲנָן הַשְּׁלִימוֹת שבאלוהות,
יְשָׁנָם שְׁנֵי הַקְּוִיִּים, לֹא רַק עֲנָן הִכִּי גִבּוֹל של להאיר באור
אין סוף, אֲלָא גַם עֲנָן שֶׁל
גִּבּוֹל להגביל ולצמצם את האור,
וְכִמּוּבָא בְּכִמָּה דְּרוּשִׁים¹²
מאמרי חסידות מֵה שְׁנֵאֲמָר
בְּעִבּוּדַת הַקּוֹדֶשׁ¹³ להמקביל רבי
מאיר בן גבאי דְּכָשֶׁם שִׁישׁ לוֹ
להקדוש ברוך הוא כַּח בְּכִלְתִּי
בַּעַל גִּבּוֹל, כִּף יֵשׁ לוֹ כַּח
בְּגִבּוֹל, וְאֵם תֹּאמַר וְאֵם יֵטֵעַ
אדם שִׁישׁ לוֹ כַּח בְּכִלְתִּי בַּעַל
גִּבּוֹל וְאֵין לוֹ כַּח בְּגִבּוֹל, כִּי
הקדוש ברוך הוא אין-סוף ולא מוגבל
הָרִי אֲתָה מְחַסֵּר שְׁלִימוֹתוֹ
ושלימות היא דוקא כשישנו גם כוח
הבל-גבול וגם כוח הגבול. וּמִזָּה
מִיבֵן, שֶׁכָּל מֵה שֶׁהַשְּׁלִימוֹת
היא בְּאוֹפֶן נֶעֱלָה יוֹתֵר, והיא
מושלמת יותר יֵשׁ בָּזָה יוֹתֵר
הַחִיבוֹר וְהֵאֱחִידוּ שְׁבִין שְׁנֵי
הַקְּוִיִּים דְּכִלִּי גִבּוֹל וּגִבּוֹל
וכשהשלימות נעלית יותר החיבור בין
שני הקוין מושלם יותר.
וּבְזָה האמור לעיל אודות השלימות
האלוקית הן בענין הגבול והן בענין
הכלי גבול יוֹבֵן דְּיוֹק הַלְשׁוֹן
במדרש מְשַׁבְּחַר הַקֶּבֶ"ה
בְּעוֹלָמוֹ, שמיחסים את השייכות של
הקדוש ברוך הוא לעולם לענין
הבחירה דָּאף שְׁעוֹלָמוֹ (מַלְשׁוֹן הָעֵלָם)¹⁴
הָעֵלָם¹⁴ עֲנָנּוּ גִבּוֹל שהרי כדי
להעלים על האור האלוהי צריך
להגביל ולצמצם אותו, מִכָּל מְקוֹם, בִּינֵן שְׁנִמְשָׁף העולם המוגבל
מִצַּד בְּחִירָתוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה, וּמִצַּד עֲנָן הַבְּחִירָה שׁוֹיֵן אֲצִלוֹ
כִּלִּי גִבּוֹל וּגִבּוֹל, כמבואר לעיל שלגבי הדרגה שבה היא הבחירה, אין
לשום מציאות חשיבות וּשְׁנִיָּהֶם הבל-גבול והגבול כְּלִלִים

ר"ה החודש תרס"ה (ס"ע קט ואילך [ע' קס]). (10) ראה לקו"ת אמור לח, ב. המשך ר"ה תש"ג ספ"ט (סה"מ תש"ג ע' 24). (11) ראה המשך תרס"ו ע' קפח [רנא] ואילך. המשך ר"ה עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' כב) ותרצ"ה (פ"ח בסופו. שם פל"ד - סה"מ קונטרסים ח"ב שכד, ב. שם שמו, א). וראה ספר הערכים חב"ד ח"ד ערך אוא"ס (ד) סעיף ו. וש"נ. (12) ראה ד"ה וידעת תרנ"ז (סה"מ תרנ"ז ע' נג ואילך). ועוד. (13) חלק א ריש פרק ח. (14) לקו"ת שלח לו, סע"ד. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

39 **שָׁבָעוּלָם** וכיון שנמשך בעולם גם ענין הבלי גבול, נמצא שגם בעולם הזה, על אף שהוא מוגבל ועל אף שהוא מעלים ומסתיר על האור האלוקי, ישנו ענין החקיקה, שייכות לאלוקות באופן שנעשה דבר אחד עם האלוקות, וכפי שממשיך ומבאר.

43 **וְהָעֵנָן בָּזָה, דְּהִנְהָ, אֵף שֶׁעֵנָן**
44 **הַבְּלִי גָבול אֵינוֹ נִרְאָה בְּגִלּוֹי**
45 **בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְכִנּוּזָּךְ לְעִיל**
46 **שֶׁעוֹלָמוֹ הוּא מְלִשׁוֹן הָעֵלָם,**
47 **עַל שֶׁ שְׁמַעֲלִים וּמִסְתִּיר עַל הָאֵל**
48 **הָאֱלֹקִי שֶׁבָּרָא אוֹתוֹ וּמַחִיה אוֹתוֹ**
49 **שֶׁזֶהוּ הַהֶעֱלָם עֵנָן הַנִּהְגָּה**
50 **טְבָעִית, הַנִּהְגָּה הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא**
51 **אֵת הָעוֹלָם בְּדִרְכֵי הַטְּבַע שֶׁטְבָע**
52 **פִּירוּשׁוֹ פֶּאֶרְטְרוֹנִקְעֵן²¹, טְבֹעַ**
53 **וּמִכּוּסָה, כְּמוֹ דְּבַר טְבָע בְּמִים וְאִינוֹ**
54 **נִרְאָה מְלִשׁוֹן הַכְּתוּב בְּאִיכָה טְבָעוֹ**
55 **בְּאַרְצֵן שְׁעָרֶיהָ²², בַּעַת הַחוּרְבָן**
56 **שְׁעָרֵי יְרוּשָׁלַיִם טְבָעוֹ וְשָׁקְעוֹ בְּאַרְץ, וְכֵן**
57 **הַמּוֹשָׁג טָבַע הוּא מְלִשׁוֹן טְבֹעַ וְשָׁקְעוֹ,**
58 **אֲבָל הָרִי עַל יְדֵי הַתְּבוֹנָנוּת**
59 **בְּשֶׁכַל יְכוּלִים לְהִגִּיעַ וּלְהַשִּׁיג**
60 **עֵנָן הַבְּלִי גָבול שֶׁבְּעוֹלָם.**

61 **וְהֵינּוּ עַל יְדֵי הַתְּבוֹנָנוּת**
62 **בְּצִבָּא הַשְּׁמַיִם כְּמוֹ הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ**
63 **שֶׁהֵם חֲזָקִים כְּיוֹם הַבְּרָאָם²³,**
64 **וְלֹא נַחֲלָשׁוּ כָּל אֵף שֶׁעָבְרוּ אֲלֵפֵי שָׁנִים**
65 **מֵאֵז שֶׁנִּבְרָא שֶׁבָּזָה נִרְאָה עֵנָן**
66 **הַבְּלִי גָבול שֶׁבְּהִנְהָגָה**
67 **טְבָעִית, שֶׁהָרִי כָּל דָּבָר גָּבֹלִי**
68 **כָּל מַצִּיאוֹת מוּגַבְלִת צָרִיף לְהִיּוֹת**
69 **בּוֹ עֵנָן הַהֶפְסְדוֹת, וּכְהִלְשׁוֹן**
70 **שֶׁהִתְיַנּוֹק מִיָּד כְּשֶׁנּוֹלָד**
71 **מִתְחִיל לְהִתְיַבֵּשׁ²⁴, כִּי מֵאַחֵר**
72 **שֶׁבְּסוּפּוֹ שֶׁל דְּבַר, אֲפִילוֹ אַחֲרֵי שָׁנִים**
73 **רְבוּת, יֵשׁ גָּבֹל לְאוֹרֵךְ הַחַיִּים שֶׁל כָּל**
74 **אָדָם, הָרִי מִיָּד שֶׁנּוֹלָד מִתְחִיל**

75 **לְהִתְיַבֵּשׁ וְיֵשׁ חֲלִישוֹת מְסִימָת בְּחַיּוֹ וְכִינֵן שְׁרֹאָה**
76 **שֶׁצִּבָּא הַשְּׁמַיִם הֵם חֲזָקִים בְּדִיוֹק כְּיוֹם הַבְּרָאָם, שְׁאִין בָּהֶם**

1 **וּמַחוּבְּרִים יַחַד, לָכֵן יִשְׁנוּ עֵנָן הַבְּלִי גָבֹל גַּם בְּעוֹלָם** וגם
2 **בְּרִיאַת הָעוֹלָם הַמּוּגַבֵּל קְשׁוּרָה בְּעֵנִין הַבְּחִירָה.**
3 **וְעֵנָן זֶה קְשׁוּר גַּם עִם מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִיל בְּמֵאֶמֶר הַקּוֹדֵם¹⁵**
4 **דִּיבּוּר הַמִּתְחִיל 'וַיְדַבֵּר... זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה' שֶׁנֶּאֱמַר בְּשֶׁבַת פְּרִשְׁת צו, פְּרִשְׁת**

5 **פְּרָה, שָׁנָה זֹאת בְּפִירוּשׁ הַכְּתוּב¹⁶**
6 **בִּירְמִיָּה חֻקוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ (כ') כֹּה**
7 **אָמַר ה', אִם לֹא בִרְיָתִי יוֹמָם וּלְיָלָה,**
8 **חֻקוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שְׁמַתִּי,**
9 **דְּלִכְאוּרָה אֵינוֹ מוֹכֵן, אֵיף**
10 **שִׁיף לֹמֵר עֵנָן הַחֻקִּיקָה**
11 **שֶׁהוּא הַתְּאֻחָדוֹת מְלֵאָה כְּמוֹ אוֹתִיוֹת**
12 **הַחֻקִּיקוֹת בְּאֵבֶן שֶׁהֵן חֶלֶק בְּלִתִּי נִפְרָד**
13 **מֵהָאֵבֶן עֲצֻמָּה עַל מַצִּיאוֹת**
14 **הָעוֹלָם שֶׁהוּא נִבְרָא, הָרִי**
15 **מִבּוֹאֵר בְּכִמְהָ דְּרוּשִׁים¹⁷**
16 **מֵאֵמֶרֶי חֲסִידוֹת (בְּפִירוּשׁ הַכְּתוּב**
17 **אִם בְּחֻקִּיתִי תִּלְכּוּ¹⁸, זֹאת**
18 **חֻקַּת הַתּוֹרָה¹⁹ וְזֹאת חֻקַּת**
19 **הַהֶפְסָח²⁰ שְׁלוֹשָׁה פְּסוּקִים שֶׁבְּכּוֹלם**
20 **נִזְכָּר עֵנִין הַחֻקִּיקָה) מְעַלֵּת עֵנָן**
21 **הַחֻקִּיקָה עַל עֵנָן הַכְּתִיבָה,**

22 **שֶׁהוּא מִיָּנִיָּה וּבִיָּה מִמֶּנּוּ וְכו',**
23 **שֶׁבִּיגּוּד לְעֵנִין הַכְּתִיבָה שְׁבו**
24 **הָאוֹתִיוֹת וְהַקֶּלֶף הֵם שְׁנֵי דְּבָרִים שׁוֹנִים,**
25 **בְּעֵנִין הַחֻקִּיקָה יֵשׁ הַתְּאֻחָדוֹת מְלֵאָה כִּי**
26 **הָאוֹתִיוֹת הֵם מִמֶּנּוּ וְכו' שֶׁל הַדְּבַר שְׁבו**
27 **הֵן חֻקוֹת וְאֵיף שִׁיף לֹמֵר**
28 **עֵנָן זֶה עַל מַצִּיאוֹת הָעוֹלָם**
29 **שֶׁהִשְׁתִּיכּוֹת שְׁלוֹ לְאֵלּוּקוֹת הִיא**
30 **בְּהַתְּאֻחָדוֹת כְּמוֹ עֵנִין הַחֻקִּיקָה, הָרִי**
31 **הָעוֹלָם הוּא מוּגַבֵּל וּמַעֲלִים וּמִסְתִּיר עַל**
32 **הָאֵל הָאֱלֹקִי שֶׁבָּרָא אוֹתוֹ וּמַחִיה**
33 **אוֹתוֹ. ?**
34 **אֵף הָעֵנָן הוּא, שֶׁמַּצִּיד עֵנָן**
35 **בְּחִירָה, מְשַׁבְּחַר הַקֶּבֶ"ה**
36 **בְּעוֹלָמוֹ, מַצִּיד זֶה שֶׁגַּם בְּרִיאַת**
37 **הָעוֹלָם הַזֶּה הַמּוּגַבֵּל הִיא מַצִּיד בְּחִירַת הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא לְבִרּוֹא אוֹתוֹ, כְּמִבּוֹאֵר**
38 **לְעִיל נִמְשָׁךְ בְּעוֹלָם גַּם עֵנָן הַבְּלִי גָבֹל, שֶׁזֶהוּ עֵנָן הַחֻקִּיקָה**

(15) ד"ה וידבר גו' זאת חוקת התורה (תורת מנחם התוועדויות ח"ע"א ע' 289 ואילך). (16) ירמ' לג, כה. (17) ראה לקו"ת בחוקותי מה, ג ואילך. חוקת נו, א. ובכ"מ. (18) ר"פ בחוקותי. (19) ר"פ חוקת. (20) בא יב, מג. (21) ראה סה"מ תרע"ח ע' פח-פפט. תרנ"ץ ע' קסז ואילך. (22) איכה ב, ט. (23) ראה ירושלמי ברכות פ"א ה"א. וראה ספר החקירה להצ"צ סב, א ואילך. קג, א ואילך. ד"ה אין ערוך (הב') תרצ"ד ספכ"ט ואילך (סה"מ תשי"א ע' 141 ואילך). (24) ראה בחיי בראשית א, כח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אֶפִּילוּ עֲנִין שֶׁל הַתַּחֲלַת הַהֶפְסְדוֹת, הָרִי בָּזָה נִרְאָה שִׁישׁ
2 בָּהֶם עֲנִין שֶׁל בְּלִי גָבול. וְאֵף שֶׁהָאָדָם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשִּׁיג
3 אֶת עֲנִין הָאֵין סוֹף, דָּעַד כִּמְהָ שִׁיִּצִּיר עֲצָמוֹ יִתָּאר לַעֲצֻמוֹ
4 בְּמוֹחוֹ וּמַחֲשַׁבוֹ אֶת עֲנִין הַנִּצְחִיּוֹת שֶׁל צֶבֶא הַשָּׁמַיִם, הָרִי זֶה עֲדִין
5 בְּהַגְבֵּל אֶצְלוֹ, כִּינֹן שֶׁכָּל מֶה
6 שֶׁמִּשְׁיֵג הוּא רַק בְּהַגְבֵּלָה כִּי
7 מֵאֲחֵר שֶׁהָאָדָם עֲצֻמוֹ מוֹגְבֵל, אֵין אֵת
8 הַיְכוּלַת לְהַבִּין כִּרְאוֹ אֵת הַמוֹשֵׁג בְּלִי
9 גָבול, וְאֵם כֵּן לִכְאוּרָה מֶה הַתּוֹעֵלַת
10 בְּהַתְּבוֹנְנוֹת שֶׁצֶבֶא הַשָּׁמַיִם חֻזְקִים כִּיּוֹם
11 הַבְּרָאָה כְּדִי לְהַבִּין שִׁישׁ בְּלִי גָבול גַּם
12 בְּעוֹלָם הַמוֹגְבֵל, וְהִרִי הָאָדָם לֹא יָכוֹל
13 לְהַשִּׁיג אֵת הַמוֹשֵׁג כְּלִי-גָבול, עַל כֵּן
14 בֹּא הַמַּעֲנֵה, שֶׁאֵין הָאָדָם הַמוֹגְבֵל לֹא
15 מוֹסוּג לְהַשִּׁיג אֵת עֲנִין הַבְּלִי-גָבול
16 אָבֵל אֵף עַל פִּי כֵן, כִּינֹן
17 שֶׁרְאוּהָ אֵיךְ שֶׁצֶבֶא הַשָּׁמַיִם
18 הֵם בְּפוֹעַל חֻזְקִים כִּיּוֹם
19 הַבְּרָאָה, הָרִי בָּזָה רְאוּהָ עֲנִין
20 שֶׁל בְּלִי גָבול (כִּינֹן לְעִיל).
21 וְיִתִּירָה מִזֶּה, לֹא זֶה בְּלִבְדִּי שַׁעַל יְדִי
22 הַהַתְּבוֹנְנוֹת הָאִמּוּרָה, שֶׁצֶבֶא הַשָּׁמַיִם
23 חֻזְקִים כִּיּוֹם הַבְּרָאָה, אֶפְשֵׁר לְרֹאוֹת
24 בְּעוֹלָם הַמוֹגְבֵל אֵת עֲנִין הַגָּבול, אֵלֹא
25 יִתֵּר עַל כֵּן, שֶׁשַּׁעַל יְדִי זֶה בֹּא הָאָדָם
26 הַמַּתְּכוּנִן לְהַכְרִיחַ נִעְלִית יוֹתֵר,
27 שֶׁעֲנִין זֶה שִׁישׁ בְּעוֹלָם הַמוֹגְבֵל עֲנִין
28 שֶׁל בְּלִי גָבול נִמְשָׁף מִבְּחִינָה
29 בְּאִלּוּקוֹת שֶׁלְמַעְלָה גַּם אֶפִּילוּ
30 מִעֲנִין הַבְּלִי גָבול, כִּי, בְּכַדִּי
31 שִׁיִּהְיֶה חִיבּוֹר שֶׁל בְּלִי גָבול
32 וְגָבול, שֶׁבְּגָבול דִּטְבַּע הַעוֹלָם
33 עֲצָמוֹ יִהְיֶה עֲנִין בְּלִיתִי סוֹפִי
34 בְּלִי גָבול וְאֵין סוֹף שֶׁלְמַעְלָה
35 מִהַטְבַּע, הָרִי זֶה הַחִיבּוֹר
36 וְהַשְּׁלִיבִים בֵּין בְּלִי גָבול וְגָבול דִּינָקָא
37 מִצַּד זֶה שֶׁעֲצָמוֹתֵי הַבְּרָאָה
38 הוּא נִמְנַע הַנִּמְנָעוֹת²⁵, לֹא מְנוּעַ
39 מִשּׁוֹם דְּבַר, וּלְגַבִּי אֵין שׁוּם מַגְבּוּל
40 כֹּלל שֶׁזֶּהוּ עֲנִין שֶׁלְמַעְלָה מִגָּבול וְבְּלִי גָבול, וְלִכֵּן כִּיּוֹן שֶׁעֲצָמוֹת
41 הָאִלּוּקוֹת נִעְלָה וּמְרוּמָם גַּם מִגָּבול וְגַם מִבְּלִי גָבול יָכוֹל לְחַבְּרָם יַחַד
- וּלְעוֹשׁוֹת שְׁבוּתוֹךְ הַעוֹלָם הַמוֹגְבֵל יֵאֵיר הַבְּלִי-גָבול. וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי
בְּלִשׁוֹן הַמְדוּשׁ מִשְׁבַּחַר הַקֶּבֶ"ה בְּעוֹלָמוֹ, שֶׁמִּצַּד הַבְּחִירָה
בְּעוֹלָמוֹ, כִּיּוֹן שְׁבִירַת הַעוֹלָם הִיא מִשּׁוֹם שֶׁכֵּן בְּחֵר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא,
בְּמִדְרִיגַת הָאִלּוּקוֹת שְׁבָה הוּא עֲנִין הַבְּחִירָה, נִעְשֶׂה גַם עֲנִין הַגָּבול כְּפִי
שֶׁהוּא עֲנִין הַגָּבול מִצַּד בְּחִינַת
הַיְכוּלַת (יְכוּלַת הַעֲצָמוֹת),
וְלִכֵּן יֵשׁ בָּזָה גַם עֲנִין הַבְּלִי
גָבול, חִיבּוֹר גָּבול וְבְּלִי גָבול.
וְזֶהוּ גַם מֶה שֶׁמִּבְּאֵר הַרְבִּי
הַרש"ב בְּמִצְאָה הַנִּזְכָּר לְעִיל³,
מִ'הַמִּשְׁחָ' תַּרס"ו, שֶׁעֲנִין הַנִּצְחִיּוֹת
שְׁקִים בְּעוֹלָם, שֶׁצֶבֶא הַשָּׁמַיִם חֻזְקִים
כִּיּוֹם הַבְּרָאָה, נִמְשָׁף מֵאוּר
הַקּוֹ²⁶, כְּמִבּוֹר בְּתוֹרַת הַסּוּד,
בְּתַחֲלִיל הִיּהוּ הָאוּר הָאֵין סוֹף מֵאוּר בְּלִי
גָבול, וְלֹא הִיּהוּ נִתְּנָה מְקוֹם לְבִירַת
עוֹלָמוֹת וּבְרָאִים מוֹגְבִלִים, וְכַשֵּׁעַל
הַרְצוֹן הַעֲלִיין לְבִירוֹ עוֹלָמוֹת וּבְרָאִים
מוֹגְבִלִים, סִילַק הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא,
כְּבִיכּוֹל, אֵת אוּרוֹ הַגָּדוֹל, אוּר הָאֵין-סוֹף
הַבְּלִי-גָבול, הַצִּידָה, שֶׁזֶּהוּ הַצְמָצוֹם
הָרִאשׁוֹן, וְאַחֲרֵי הַצְמָצוֹם וְהַסִּילּוֹק הַזֶּה,
חוּר וְחֵאִיר אוּר מִצְמוֹצֵם, הַנִּקְרָא 'אוּר
הַקִּי' כִּי הוּא אוּר מוֹעֵט כְּקוֹ דֵּק, שֶׁעַם
הַיּוֹתוֹ קוֹ קֶצֶר וּמוֹגְבֵל, שֶׁהִרִי
הַמִּשְׁכַּת הַקּוֹ הִיא לְאַחֲרֵי
הַצְמָצוֹם שֶׁל הָאוּר הָאֵין סוֹף,
מִכָּל מְקוֹם, הָרִי זֶה הַמִּשְׁכַּת אוּר
הַקּוֹ כְּפִי שֶׁלְאַחֲרֵי הַצְמָצוֹם
נִמְשָׁף מִקְהֵיגוֹל הַגָּדוֹל הָאוּר
הָאֵין סוֹף (שְׁמִשְׁל לְעִיגוֹל שֶׁאֵין לוֹ
הַתַּחֲלָה וְאֵין לוֹ סוֹף) שֶׁלְפָנֵינוּ
הַצְמָצוֹם, כִּי, הַקּוֹ מִצַּד
עֲצָמוֹ, לְהַיּוֹתוֹ לְאַחֲרֵי
הַצְמָצוֹם, לֹא שִׁיף שִׁיּוּמִשְׁחָ
מִמֶּנּוּ עֲנִין הַגִּילּוּי שֶׁהִרִי הוּא
בִּיטּוּי שֶׁל הַצְמָצוֹם וְהַהֶעֱלָם, הַיִּפֶּךְ
הַגִּילּוּי, וְעַל אַחַת כִּמְהָ וְכִמְהָ
שֶׁמִּהוּ מִצַּד עֲצָמוֹ לֹא שִׁיף שִׁיּוּמִשְׁחָ
מִמֶּנּוּ עֲנִין הַבְּרִיאָה שֶׁהִרִי חִידוּשׁ יֵשׁ מֵאֵין יְכוּלָה לְהִיּוֹת
רַק בְּכּוֹחַ הָאֵין סוֹף, אֵלֹא שֶׁזֶּהוּ הַמִּשְׁכַּת הַגִּילּוּי הָאִלּוּקִי וְהַבְּרִיאָה עַל יְדִי

25) שו"ת הרשב"א סימן סתי"ח. הובא בספר החקירה להצ"צ לד, ב ואילך. 26) ראה בסיום המאמר (ע' קסד [ריז]) בנוגע להנהגת הטבע, ש"שרש ההמשכה היא מהקו .. שהוא ג"כ בבחי' א"ס, לכן הנהגת הטבע היא תמידית בלי שום שינוי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הארת אור הקו על ידי שְׁנִמְשָׁךְ פְּקוּ הַקָּצֵר וְהַמּוֹגֵבֵל שֶׁלֹא חָרִי
2 הַצְמָצוֹם, מִהָאֹר הַבְּלִי גָבּוֹל שֶׁלִפְנֵי הַצְמָצוֹם, ולכן גם ענין
3 הנצחיות נמשך מאור הקו, לא מאור הקו כפי שהוא מצד עצמו, אלא מצד
4 הבל-גבול והאי-סוף שנמשך באור הקו, ויתירה מזה, ולא רק שהדבר
5 נובע מהבל-גבול אלא יתר על כן
6 בְּנִזְכָּר לְעִיל שֶׁבְּכָדִי שִׁיחָהּ 1 על ידי שְׁנִמְשָׁךְ פְּקוּ הַקָּצֵר וְהַמּוֹגֵבֵל שֶׁלֹא חָרִי
7 הַחִיבּוֹר בֵּין גָּבּוֹל וּבְלִי גָבּוֹל, 2 הַצְמָצוֹם מִהָאֹר הַבְּלִי גָבּוֹל שֶׁלִפְנֵי הַצְמָצוֹם,
8 שבתוך העולם המוגבל יהיה ענין של
9 נצחיות שנובע מהאין סוף הרי זה
10 דִּקְאָ מַצַּד בְּחִינַת נִמְנָע
11 הַנִּמְנָעוֹת שֶׁלִמְעַלָּה מִשְׁנִי
12 הַקּוּיִן דְּגָבּוֹל וּבְלִי גָבּוֹל הַנִּעֲלָה
13 גם מענין הגבול וגם מענין הבל-גבול
14 ולכן ביכולתו לחבר ביניהם.
15 ג) אף נוסף על הענין
16 דְּמִשְׁפָּחָהּ הַקָּבָה בְּעוֹלָמוֹ, 9 בְּעוֹלָמוֹ, יִשְׁנֹו גַם הָעֵנִין שֶׁפִּשְׁפָּחָהּ
17 שנתבאר לעיל באריכות יִשְׁנֹו גַם
18 הָעֵנִין שֶׁפִּשְׁפָּחָהּ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ
19 הוּא בְּעֵינָם וּבְנִי קָבַע בּוֹ רֹאשׁ
20 חֲדָשׁ שֶׁל גָּאֻלָּה, כפי שממשיך
21 ומבאר.
22 וְהָעֵנִין בְּזָה²⁷, דְּהִנְהָ, יַעֲקֹב
23 וּבְנֵי הֵם בְּעֵינָם וּמִהוּתָם בְּחִינַת
24 דְּרוּגַת הַלּוֹקוֹת שֶׁהִיא בְּלִי גָבּוֹל
25 שֶׁלִמְעַלָּה מִהָעוֹלָם, כִּי, בְּנִי
26 יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים בְּנִים
27 לְמִקּוֹם²⁸, בְּנוֹי שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ
28 הוּא בְּדִכְתִּיב כפי שכתוב בתורה
29 בְּנֵי בְּכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל²⁹, בְּנִים
30 אֲתֵם לַהּוֹי' אֱלֹקֵיכֶם³⁰ (שֶׁהֵם
31 שְׁנֵי הַכְּתוּבִים שֶׁמִּבֵּיא אֲדַמּוּר
32 הַזֶּה בְּתַנְיָא³¹), שֶׁהִתְוָאֵר בְּנִים
33 מוֹרָה אֲמָנָם עַל דִּקְאָ
34 שִׁשְׁיִכַת לְסֹדֵר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת
35 האור האלוקי כפי שנמשך ויורד
36 ומשתלשל מדרגה לדרגה כדי לברוא
37 עולמות ונבראים מוגבלים, שֶׁהָרִי
38 בְּבִחִינָה שֶׁלִמְעַלָּה לְגַמְרִי
39 מִעֵנִין הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת האור

והפסק, שניכר בזה כח הא"ס כו" (המור"ל). 27) ראה לקו"ש ח"י הנ"ל (בהערה 2) הערה 56. 28) אבות פ"ג מ"ד. 29) שמות ד, כב. 30) פ' ראה יד, א. 31) רפ"ב. וראה גם תניא עם לקוט פירושים מרבתינו נשיאנו לשם. וש"נ. 32) קהלת ד, ח. וראה המשך תער"ב ח"ג ע' א'רפא. 33) פרש"י ורמב"ן בראשית א, א. 34) ומה שישנו כח זה גם באוה"ע, ובחי צומח – ראה לקו"ש שם בשוה"ג. 35) תרנ"ז (סה"מ תרנ"ז ע' קעט). 36) לקו"ת שה"ש לט, ד ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 החכמה יש בהם כח ההולדה שהוא גם כן דוגמת בחינת כח אין סוף שמאיש
- 2 אחד יוכל להיות כמה דורות בו, וזהו ענין אור וזרע לצדיק וזרע צדקות בו,
- 3 כמו שהזכיר גרעין אחד מוציא כמה וכמה גרעינים בו מפני שזרע בארץ שבה
- 4 יש גם כן כח ההולדה כי הכל היה מן העפר וארץ ממנה יצא לחם כתיב
- 5 ולזאת יש כח ההולדה גם בבחינת
- 6 מפני שניזונות מצומח שנצמח מהארץ
- 7 כו... אבל המלאכים להיות שרשם
- 8 מחיצוניות בלבד אין בהם כח ההולדה
- 9 ולזאת אמרו רז"ל שאין מלאך אחד
- 10 עושה שתי שליחות משום שהוא
- 11 בחינת עומד שכמו שהוא כך ישאר,
- 12 אם הוא בבחינה ומדרגה זו אין בו
- 13 בחינה ומדרגה אחרת מפני שנמשך
- 14 מבחינת האותיות וכמו שאות א' לא
- 15 יוליד זולתו וגם בו עצמו לא יהיה
- 16 הגדלה תוספת וגרעון שכמו שנמשך
- 17 ממקורו כך ישאר, כך המלאכים
- 18 (וכמבואר גם באגרת הקדש
- 19 הידועה שבספר התניא) (סימן
- 20 כ') בענין כח הצמיחה
- 21 שנקצא דוקא למטה ביסוד
- 22 העפר הגשמי, שזהו המאמר
- 23 שאמר הקדוש בריאה בששת ימי
- 24 בראשית (תדשא הארץ גו' 37).
- 25 והנה, כשם שנתפאר לעיל
- 26 בענין דמשפח הקב"ה
- 27 בעולמו, שאף שעולמו העולם
- 28 הזה הוא ענין של גבול, מכל
- 29 מקום מצד בחירת הקב"ה
- 30 בעולמו יש בו בעולם הזה גם
- 31 הענין דבלי גבול, כן הוא גם
- 32 בענין דכשפח ביעקב ובניו,
- 33 שאף שמצד עצמם בני ישראל
- 34 הם בבחינת בלי גבול, כנוכר
- 35 מכל מקום, מצד בחירת
- 36 הקב"ה בהם, נמצאים בני
- 37 ישראל גם בגבול, למטה
- 38 בעולם (חיבור דבלי גבול
- 39 נשמות ישראל שלמעלה מהעולם
- 40 וגבול העולם). ולכן, כשפח
- 41 הקדוש ברוך הוא ביעקב ובניו קבע בו בעולם ראש חדש של

גאולה, שגאולה מורה שיש מצב של גלות שצריכים
להגאל ממנו, דכיון שנקצאים בעולם שהוא בעל גבול,
הרי זה עצם ההימצאות בעולם מוגבל ענין של גלות ושפבור,
ולכן יש צורך בראש חדש של גאולה, שיצאו משפבור
לגאולה, על ידי הנהגה נסית
שהיא יציאה מגדרי והגבלות העולם
שלמעלה מהנהגה טבעית של
גדרי טבע העולם המוגבל.
(ד) וזהו גם תוכן המאמר
דברי יצחק, לא היה צריך
להתחיל את התורה אלא
מהחדש הזה לכם כו' פתח
בבראשית כו' ובתחילת המאמר
נשאלה השאלה אין ענין זה של
התחלת התורה בבראשית' ולא
ב'החדש הזה לכם' מתאים עם ענין
משכח הקדוש ברוך הוא בעולמו קבע
בו ראש חודש של גאולה. והענין
בזה, דהנה, התורה היא
בבחינת בלי גבול, שהרי
התורה מצד עצמה היא
למעלה מהעולם המוגבל.
וכמבואר בקבלה³⁸ הטעם
להתחלת התורה באות כ',
לפי שהתורה שנקמשה
למטה (תורה מלשון
הוראה)³⁹ כיצד להתנהג בפועל
(בעולם) היא בבחינת התורה
כפי שבאה בעולם הבריאה,
שזוהי התורה כפי שהיא בעולם
הבריאה, העולם השני מארבעת
העולמות הכלליים אצילות-בריאה-
יצירה-עשיה בבחינה השנייה
שבתורה, כי התחלת וראשית
התורה היא באצילות
שלמעלה מבריאה יצירה
ועשיה. ולכן כיון שמצד עצמה,
התורה היא למעלה מהעולם לא
היה צריך להתחיל את
התורה אלא מהחדש הזה
שהוא ענין הבלי גבול והיציאה

(37 בראשית א, יא. 38) לקוטי תורה להאריז"ל ר"פ בראשית. וראה מדבר קדמות להחיד"א מערכת תי"ו אות ט'. (39) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. וראה זח"ג נג, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מהגלות של גרדי העולם המוגבל. **אָבֵל אָף עַל פִּי כֵן פָּתַח** הקדוש
2 ברוך הוא את התורה **בְּבְרָאשִׁית, מִשּׁוּם כִּחַ מַעֲשִׂיו הִגִּיד לַעֲמוֹ**
3 **לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם, שְׂזוּהִי הַפְּנוּנָה הָעֲלִיּוֹנָה** והמטרה
4 שבשבילה נברא העולם הזה, העולם התחתון ביותר, **לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ**
5 **דִּירָה** מקום ראוי לגילוי אלוהות
6 והשראת השכינה **בַּתְּחִתּוֹנִים**⁴⁰
7 **נִשְׁזוּהוּ תַּכְלִית הַשְּׁתַּלְשּׁלוֹת** כל
8 **הָעוֹלָמוֹת, שְׂאֵינּוּ בִשְׁבִיל**
9 **עוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים, הוֹאִיל**
10 **וְלָהֶם יִרְיָדָה מְאֹר פָּנָיו**
11 **יִתְבָּרֵךְ, אֲלֵא הַתַּכְלִית הוּא**
12 **עוֹלָם הֵזֶה הַתְּחִתּוֹנִי**⁴¹ כמבואר
13 בספר התניא, התכלית והמטרה של כל
14 הבריאה היא שיהיה גילוי אלוהות
15 והשראת השכינה דוקא בעולם הזה
16 הגשמי שהוא העולם הנחות ביותר
17 מכל העולמות, תחתון שאין תחתון
18 למטה הימנו, ולא יתכן שהתכלית
19 והמטרה העיקרית היא בעולמות נעלים
20 יותר, כיון שלגביהם הרי עצם
21 התהוותם היא ירידה שירידו משרשם
22 ומקורם ב'אור פניו יתברך' להיות
23 מציאות של עולמות, ולא יתכן
24 שהמטרה והתכלית היא שתהיה
25 ירידה], **בַּתְּחִתּוֹנִים דּוֹקָא,**
26 **נַחֲלַת גּוֹיִם. וְזוּהִי גַם עֵינָךְ**
27 **הַפְּנוּנָה** המטרה והתכלית **בְּנִתְחִינָה**
28 **הַתּוֹרָה - שְׂנִיתָנָה הַתּוֹרָה**
29 **לְמִטָּה** בעולם הזה הגשמי **דּוֹקָא,**
30 **וּכְפִי שְׁעָנָה מִשָּׁה לְמַלְאָכִים**
31 **שִׁטְעֵנּוּ תָנָה הוֹדֵךְ עַל**
32 **הַשְּׂמִימִים**⁴², **לְמַצְרִים יִרְדָּתָם**
33 **וְכוֹ' 43** כמסופר בגמרא: "בשעה
34 שעלה משה למרום, אמרו מלאכי
35 השרת לפני הקדוש ברוך הוא: ריבנו
36 של עולם, מה לילוד אשה בינינו? אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו:
37 חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא
38 העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי
39 תפקדנו ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים?
40 אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: החזיר להן תשובה... אמר לפניו: ריבנו

(40) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ. (41) תניא שם. וראה ד"ה באתי לגני תשי"א פ"ד (תורת מנחם ספר המאמרים שבט ע' רסו). (42) תהלים ח, ב. (43) שבת פח, ב ואילך. (44) ע"פ פיוט לכה דודי. וראה ספר יצירה פ"א מ"ז. המשך שמח תשמח תרנ"ז (סה"מ תרנ"ז ע' רנג ואילך). ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שֶׁל גְּאוּלָּה, בְּכָדִי שִׁיכְלוּ לְהַעֲלוֹת אֶת הַגְּבֻלָּה הָעוֹלָם
- 2 לְבַחֲנֵינָה הַבְּלִי גְּבוּל, עַל יְדֵי זֶה שִׁיעֲשׂוּ מִמֶּנּוּ מִהָעוֹלָם הַמּוֹגְבֵּל
- 3 דִּירָה לֹא יִתְבָּרֵךְ בַּתְּחִינִים.
- 4 (ה) וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּדַבְרֵי הַמִּדְרָשׁ מִשְׁבַּח הַקִּבְ"ה בְּעוֹלָמוֹ
- 5 קָבַע בּוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְשָׁנִים,
- 6 שְׁזָהוּ הַסֵּדֶר שֶׁל הַנְּהַגַת הָעוֹלָם
- 7 שֶׁמֶצַד חוֹדֶשׁ תִּשְׁרִי, שִׁשְׁיִיךְ
- 8 לְהִנְהִיגָה טְבַעִית, וְכִשְׁבַּח
- 9 בִּיעֲקֹב וּבְנָיו קָבַע בּוֹ רֹאשׁ
- 10 חֹדֶשׁ שֶׁל גְּאוּלָּה, שֶׁהוּא
- 11 הַסֵּדֶר שֶׁמֶצַד חוֹדֶשׁ נִסָּן,
- 12 שִׁשְׁיִיךְ לְהִנְהִיגָה נְסִית כַּמְבוּאָר
- 13 לַעֲלֵל בְּאִרְכּוֹת. וְשְׁתֵּי הַנְּהִיגוֹת
- 14 אֱלוֹ שֶׁבְּעוֹלָם הַנְּהִיגָה טְבַעִית
- 15 וְהַנְּהִיגָה נִסִּית נִמְשָׁכִים מִשְׁנֵי
- 16 הָאָפָּנִים בַּעֲבוּרַת ה' שֶׁל בְּנֵי
- 17 יִשְׂרָאֵל, עֲבוּדָה שְׁעַל פִּי טַעַם
- 18 וְדַעַת, שֶׁהִיא עֲבוּדָה מוֹגְבֵּלָת
- 19 בַּהֲתַאֵם לְמָה שֶׁהִשְׁכֵּל מַחִיב,
- 20 וְעֲבוּדָה שְׁלֹמְעֵלָה מִטַּעַם
- 21 וְדַעַת, עֲבוּדָה בְּלִתי מוֹגְבֵּלָת,
- 22 בְּכָל מֵאֲדָרָךְ⁴⁵ 'מֵאֲדָר' בְּמוֹכֵן שֶׁל
- 23 בְּלִי גְּבוּל, כִּפִּי שֶׁמִּמִּשְׁיָךְ וּמִבְּאֵר.
- 24 וְהַעֲנִין בְּזָה, דִּהְיָה, הַנְּהִיגָה
- 25 שֶׁמֶצַד חוֹדֶשׁ תִּשְׁרִי הִיא
- 26 הַנְּהִיגָה מְסוּדָּרָת בַּהֲתַקְדְּמוֹת
- 27 וְעֵלִיל מִדְּרָגָה לְדְרָגָה וּמִשְׁלֵב לְשֵׁלֵב,
- 28 שֶׁבָּאָה עַל יְדֵי עֲבוּדַת הָאָדָם,
- 29 דָּאָרְם לְעֵמֶל יוֹלֵד⁴⁶, כִּלְשׁוֹן
- 30 הַכְּתוּב בְּאִיּוֹב, בָּאוּפֵן שֶׁבַתְחֻלָּה
- 31 בָּא חוֹדֶשׁ תִּשְׁרִי, שֶׁהוּא זְמַן
- 32 הַחֲרִישָׁה וְזִרְעָה, וְאַחֵר כֶּף בָּאִים לְחוֹדֶשׁ נִסָּן,
- 33 בָּאִים לְחוֹדֶשׁ נִסָּן, שֶׁהוּא
- 34 זְמַן קָצִירַת שְׁעוּרִים, וְאַחֵר כֶּף חוֹדֶשׁ סִינֹן, שֶׁהוּא
- 35 כֶּף חוֹדֶשׁ סִינֹן, שֶׁהוּא זְמַן
- 36 קָצִירַת חִיטִּים, וְעַד לְסִיּוֹם
- 37 הַשָּׁנָה בַּחֲג הַסּוּפּוֹת, חֲג
- 38 הָאָסִיף שֶׁכֵּל זֶה הוּא הַתְּקַדְּמוֹת
- 39 מִשְׁלֵב לְשֵׁלֵב בְּסֹדֶר מְסוּדָּר. אָבֵל
- 40 הַנְּהִיגָה שֶׁמֶצַד חוֹדֶשׁ נִסָּן
- 41 הִיא בָּאוּפֵן שְׁנוֹתָנִים לֹא הִכֵּל
- 42 מִלְּמַעְלָה מִן הַמּוֹכֵן, הִחֵל

- 43 מִחוֹדֶשׁ נִסָּן, שִׁישׁ לֹא מִיָּד קָצִירַת הַשְּׁעוּרִים, וּמִיָּד לְאַחֲרֵי
- 44 זֶה, בְּמִשְׁשׁ זְמַן קָצֵר, בַּחוֹדֶשׁ סִינֹן, יֵשׁ לֹא גַם קָצִיר
- 45 הַחִיטִּים, וּבְעוֹד זְמַן קָצֵר, בַּחֲג הַסּוּפּוֹת הוּא זְמַן הָאָסִיף
- 46 שׁוֹ הַתְּקַדְּמוֹת שֶׁלָּא עַל פִּי סֹדֶר. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יֵשׁ שְׁנֵי אָפָּנִים אֱלוֹ
- 47 בַּעֲבוּרַת הָאָדָם, שִׁשְׁשָׁנָה
- 48 הַעֲבוּרָה דְּחוֹדֶשׁ תִּשְׁרִי שֶׁהִיא
- 49 מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה שֶׁהַתְּחִלָּה הִיא
- 50 מִצֵּד הָאָדָם, עִם הַכְּחוֹת הַמּוֹגְבֵּלִים
- 51 שֶׁלֹּא, וְרַק אַחֵר כֶּךָ בֹּא הִגִּילִי מִלְּמַעְלָה,
- 52 וְיִשְׁנָה גַם הַעֲבוּרָה דְּחוֹדֶשׁ
- 53 נִסָּן בָּאוּפֵן שְׁנוֹתָנִים לֹא
- 54 מִלְּכַתְחִילָה הִכֵּל מִלְּמַעְלָה מִן
- 55 הַמּוֹכֵן, וְעֲבוּרָתוֹ הִיא רַק
- 56 הַעֲלִיָּה מִחֵל אֶל חֵל
- 57 וְהַתְּקַדְּמוֹת מִדְּרָגָה לְדְרָגָה
- 58 בְּקִדְּוָה גּוֹפָא צַמְחָה⁴⁷.
- 59 וְזֹהִי הַעֲבוּרָה שֶׁהָאָדָם עוֹבֵד אֶת ה'
- 60 בָּאוּפֵן שֶׁל חוֹדֶשׁ נִסָּן, לְמַעְלָה
- 61 מִהַמְּגִבֻלוֹת וְהַדְּרִים, גַּם הַהֲכָנָה
- 62 לְזִמְן דְּלַעֲתִיד לְבֹא, שְׁעִתִּידָה
- 63 אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁתּוּצִיא תְּצִמִּיה
- 64 גְּלוּסְקָאוֹת עוֹגוֹת וְכָלִי מִלֵּת⁴⁸
- 65 צִמֵּר מוֹכֵחַר שִׁיחִי מוֹכֵנִים מִיָּד,
- 66 וְעִתִּידָה אֲשֶׁה שְׁתֵּלֵד בְּכָל
- 67 יוֹם⁴⁸ שֶׁהֵם דְּבָרִים שֶׁלָּא עַל פִּי סֹדֶר
- 68 וּמִגְבּוּלוֹת הַטֶּבַע. וְעֵנִין זֶה נִמְשָׁךְ
- 69 עַל יְדֵי מַעֲשֵׂינֵנוּ וְעֲבוּדָתֵנוּ
- 70 עֲכָשִׁי בְּזִמְן הַגְּלוּת בָּאוּפֵן
- 71 כְּזֶה, עֲבוּרַת ה' לְמַעְלָה מִהַמְּגִבֻלוֹת,

(45) וַתַּחֲנוּן ו', ה. (46) אִיּוֹב ה', ז. (47) רָאָה תַּנְיָא אַגְהָ"ק סוֹסֵכ"ו. (48) שַׁבָּת ל', ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁזָהוּ אֹפֶן הַעֲבֹדָה דְּיוֹם הַשַּׁבָּת, שָׁאזְ צִרְיָה לְהִיּוֹת
2 הַהֲנַהֲגָה בְּאֹפֶן שִׁיְהָא בְּעִינְיָה בְּאִילוּ כָּל מְלָאכְתָּהּ
3 עֲשׂוּיָה⁴⁹, שְׁנוֹתָנִים לוֹ הַכֹּל מִלְמַעְלָה מִן הַמוֹכֵן מְבִלִי שִׁיצְטָרֵךְ
4 לְטָרוּחַ בַּעֲצָמוֹ, וְתִלְמִיד חֶכֶם
5 אִיקָרִי נִקְרָא שַׁבָּת⁵⁰, וְשִׁיָּיָה גַם
6 לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל אִפִּילוּ אִם
7 אִינוּ מוֹגֵדִי 'תִּלְמִיד חֶכֶם', כִּינֵן
8 שֶׁבִּשְׂעָה שְׁלֹמֹד תּוֹרָה
9 וּמִקָּרִיִּים מִצּוֹת הָרִי הוּא נִמְצָא
10 בְּמַעֲמָד וּמִצָּב שֶׁעֲנִינֵי הָעוֹלָם
11 אֵינֶם תּוֹפְסִים מְקוֹם אֲצִילוּ
12 כָּלִל, בְּדוֹגְמַת הָעֵנָן דְּכָל מְלָאכְתָּהּ עֲשׂוּיָה. וְעַל יְדֵי זֶה זֻכְרִים
13 לְקִיּוֹם הַיְעוֹד אִם בְּחֻקֹּתֵי תִלְכוּ וְגו' וְנִתְּנִי גִשְׁמִיכֶם בַּעֲתָם וְנִתְּנָה הָאָרֶץ יְבוּלָה
14 וְעַל יְדֵי זֶה עֲבֹדַת ה' לְמַעַל
15 מִהַגְבָּלוֹת זֻכְרִים לְקִיּוֹם הַיְעוֹד
- 1 אִם בְּחֻקֹּתֵי תִלְכוּ וְגו' וְנִתְּנִי גִשְׁמִיכֶם בַּעֲתָם וְנִתְּנָה הָאָרֶץ יְבוּלָה
2 יְבוּלָה וְעַל יְדֵי זֶה עֲבֹדַת ה' לְמַעַל
3 כֹּהֲנִים מִדְּרַשׁ הִלְכִּיתִי עַל סֵפֶר וִיקְרָא וּבִדְבָרֵי חֲז"ל, עַד לְסִיּוֹם
4 הַפָּרָשָׁה: וְאֹלֶךְ אֶתְכֶם
5 קוֹמְמִיּוֹת⁵², בַּקּוֹמָה זְקוּפָה
6 בְּכִיאת מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ בְּקָרוֹב
7 מִמֶּשׁ.

(49) מכילתא ופרש"י יתרו כ, ט. (50) זהר ח"ג כט, א. וראה לקו"ש ח"א ע' 40. 51) בחוקותי כו, ג-ד. 52) שם, יג.

המשך ביאור למס' בבא מציעא ליום שישי עמ' א

- 1 מקשה הגמרא על המקשן שהקשה קושיא זו: וּמָמַי – מנין לך
2 דְּמִתְנִיתִין דְּהִכָּא רַבִּי מִרְשָׁן הֵיא, והלא רבי עקיבא חולק עליו (שם)
3 וסובר שצריך לשלם גזילה לכל אחד, ואם כן אפשר שהתנא של
4 המשנה סובר כרבי עקיבא ולכן מחייב לשלם לכל אחד.
5 מתרצת הגמרא: הֵיאִיא שמשנתניו כרבי טרפון היא מְדַקְתָּנִי עֲלֵה
6 דְּהֵיאִיא – ממנה שנאמר בברייתא על אותה משנה ביבמות, מוֹדָה
7 רַבִּי מִרְשָׁן בְּאֵדָם שְׁאוֹמֵר לְשֹׁנִים, וְנִלְתִּי לְאַחֵר מִכֶּם מִנָּה וְאֵינִי יוֹדֵעַ
8 אִיָּהּ מִכֶּם, שְׁנוֹתָנִי לָזֶה מִנָּה וְלָזֶה מִנָּה, הרי שרבי טרפון עצמו מודה
9 שאם בא מעצמו ואומר לשנים שאינו יודע ממני מהם גזל, שצריך
10 לשלם לכל אחד, ואם כן גם במשנתניו שמדובר שם במעצמו
11 ואומר להם שאינו יודע את מי גזל, שהדין הוא שצריך לשלם לכל
12 אחד, הרי זה כדעת רבי טרפון שאמר כן על אותו מקרה, ואם כן
13 קשה מהמשנתניו על המשנה ביבמות.
14 מתרצת הגמרא את הסתירה בין המשניות בדיני גזל: הֵתֵם ביבמות,
15 מדובר דְּקָא תַּבְעִי לִיה – שתבעו אותו בבית דין שישלם להם, והוא
- 1 אינו רוצה לשלם רק את מה שהוא חייב מן הדין, ולכן אמר רבי
2 טרפון שאינו צריך לשלם לכל אחד, אלא מניח גזילה ביניהם
3 ומסתלק, אבל הֵכָא במשנתניו, מדובר בְּאֵדָם שְׁאֵדָם להמלך מה
4 לעשות בכדי לְצַאת יְדֵי שְׁמִים ולהפטר מעונשם, ולאדם כזה
5 אומרים שישלם לכל אחד ואחד. דְּיָקָא נָמִי – יש לדייק כן
6 מהמשנה, מְדַקְתָּנִי שְׁהוּדָה כִּפִּי עֲצָמוֹ, שְׁמַע מִיָּנָה שמדובר שלא היה
7 אדם שתבעו לדין, אלא הוא עצמו בא ונמלך בבית דין כיצד עליו
8 לנהוג.
9 הגמרא מבארת את דינו של רבי טרפון שאמר שאם גזל אחד
10 מחמשה ואינו יודע ממני גזל מניח גזילה ביניהם ומסתלק, ושואלת
11 באיזה אופן נאמר דין זה: אֶמָר מָר, הֵתֵם בדברי רב טרפון, מדובר
12 דְּקָא תַּבְעִי לִיה כל החמשה וכל אחד אומר אותי גזלת. מבררת
13 הגמרא: וְהֵלֵךְ הַגּוֹזֵל, מָה מוֹעֵץ. רַב יְהוּדָה אָמַר בְּשֵׁם רַב שְׁמַדוּבָר
14 שְׁהֵלָה שוֹתֵק, ואינו משיב לטענתם. רַב מִתְּנָה אָמַר בְּשֵׁם רַב, שְׁהֵלָה

המשך ביאור למס' בבא מציעא ליום שישי עמ' ב

- 1 כל אחד שהוא זה שהפקיד שני טלאים ותבע מהרועה עגל נוסף,
2 שְׁמִנִית רֹעֵה בְּיִתְּהָן את הטלה השני ומסתלק, ואינו צריך לתת לכל
3 אחד שני טלאים, ואין אומרים שפושע הוא שאינו זוכר מה היה.
4 מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיה, הֵתֵם מדובר בְּקִשְׁהִפְקִידוֹ את הטלאים
5 בְּעֶדְדוֹ שֶׁל רֹעֵה שְׁלֵא מְדַעְתָּהּ, שלא ראה את הטלאים בשעה
6 שהפקידם אצלו, ולכן אין עליו טענה מדוע אינו יודע כמה הפקיד
7 כל אחד, ולפיכך אינו צריך לשלם לכל אחד מהם:
8 שְׁנִינוּ במשנה: וְכֵן שְׁנֵי בָלִים, אֶחָד יָפָה מִנָּה, וְאֶחָד יָפָה אֶלֶף זֹו כו':
9 מבארת הגמרא: וְצִרְיָה המשנה לחזור על דין זה גם בכלים, דְּאִי
10 אִשְׁמְעִינוּ רַק הֵךְ קְפִיָּיתָא – את הדין הראשון שמדובר בפקדונות
11 של מנה ומאתים, היינו סבורים שרק בְּהֵיאִיא – במנה ומאתים,
12 קָאמְרִי רַבֵּן שִׁיתָן מִנָּה לִזְה וּמִנָּה לִזְה וְרַק הַמְנָה השלישי יהא
13 מִנָּה, מִשּׁוֹם דְּלִיבָא פְּסִידָא – שאין הפסד לאחד מהם באותם שתי
- 1 מנים שאנו חולקים, שהרי ודאי הוא שלכל אחד יש מנה, אֶבְל
2 בְּהָא – בשני כלים, דְּאִיבָא פְּסִידָא דְּגִדּוֹל – שכדי לתת שיעור דמי
3 הכלי הקטן מתוך הכלי הגדול, אנו צריכים לשוברה, ונמצא שיש
4 כאן הפסד לבעל הכלי הגדול, מאחר שנפדת הכלי משויו, אִימָא
5 – נאמר, שמוזר לִיה רַבֵּן יוֹסִי שהכל יהיה מונח עד שיבוא
6 אליהו, ולא נפסיד את בעל הכלי הגדול. וְכֵן לְהִיפּוֹךְ, אִי אֶתְמָר רַק
7 בְּהָא – בכלים ולא במעות, היינו סבורים שרק בְּהָא קָאמְרִי רַבִּי יוֹסִי
8 שהכל יהיה מונח עד שיבוא אליהו, כיון שיש הפסד בשבירת
9 הכלי הגדול, אֶבְל בְּהָא – בפקדון של מעות, אִימָא מוֹדִי לְהוּ לְרַבֵּן
10 שנותן לזה מנה ולזה מנה והמנה השלישי בלבד יהא מונח עד
11 שיבוא אליהו, לְכֵן צִרְיָא – צריך היה התנא לשנות דין זה בשני
12 האופנים.

התוועדויות

בס"ד. שיחת ש"פ שמיני, פ' החודש, מבה"ח ניסן, ה'תש"ל.

בלתי מוגה

- א. פרשת החודש נקראת בשם זה – בפשטות – ע"ש התחלת הקריאה בתורה: "החודש הזה לכם וגו'"¹. אבל כיון ש"שמא מילתא היא"², ובפרט שם שהוא ע"פ "מנהג ישראל תורה היא"³, הרי מובן, שהשם "פרשת החודש" מורה גם על התוכן של הפרשה – ענין החודש:
- הענין של "החודש" בפשטות הוא – ראש חודש, וכדברי הגמרא⁴: "כתיב הכא ביום הזה באו מדבר סיני"⁵, וכתיב התם החודש הזה לכם¹, מה להלן ר"ח אף כאן ר"ח".
- אבל אעפ"כ, לא מצינו שכל ר"ח ושבת מברכים החודש יקרא בשם "החודש" סתם, ותהי' בו קריאה בתורה מיוחדת הקשורה עם ענין החודש (כמו בשבת מברכים חודש ניסן, או בר"ח ניסן כשחל בשבת). ומזה מובן, שאע"פ שבכל ר"ח ישנו הענין ד"החודש", הרי זה בעיקר ובמיוחד בחודש ניסן, וממנו נמשך על כל שאר חדשי השנה, כמ"ש¹ "החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה" – "ראשון" דייקא, מלשון ראש (ולא תחלה), בדוגמת הראש שבאדם שכולל את החיות של כל הגוף, וממנו נמשך בכל הגוף⁶, וכמו"כ כולל חודש ניסן את כל חדשי השנה והוא המקור שלהם.
- ב. וכן היא משמעות הדברים ע"פ קבלה:
- ידוע⁷ שי"ב חדשי השנה (ובשנת העיבור – י"ג חדשים) הם כנגד י"ב צירופי שם הוי'. [ואף שבשם הוי' יש ד' אותיות שמהם נעשים כ"ד צירופים – הרי כיון שבשם הוי' יש ב' אותיות שוות, ב' ההי"ן (וכמבואר בשער היחוד והאמונה⁸ ש"כל אות .. היא המשכת חיות וכח מיוחד .. לכך גם תמונתן בכתב כל אות היא בתמונה מיוחדת פרטית המורה על ציור ההמשכה והתגלות האור כו'"), לכן יש רק י"ב צירופים (ולא כ"ד)⁹.
- ואעפ"כ מצינו לפעמים¹⁰ שנימנו כ"ד צירופים בשם הוי' – כיון שיש חילוק בין ה' ראשונה לה' אחרונה, כמבואר בכ"מ¹¹, ומובן גם מהמבואר באגרת התשובה¹² ש"ה' תתאה תשובה תתאה ה' עילאה תשובה עילאה".
- ואין סתירה בדבר – כי, יש ענינים שבהם אין חילוק בין ה' ראשונה לה' אחרונה, אלא שניהם בשוה, ובלשון הכתוב¹³: "כאמה בתה", היינו, שבינה ("אמה", ה' ראשונה) היא כמו מלכות ("בתה", ה' אחרונה), ולגבי ענינים אלו (שבהם נכלל גם הענין דר"ח) מונים רק י"ב צירופים; ויש ענינים שבהם יש חילוק בין ה' ראשונה לה' אחרונה, ולגבי ענינים אלו מונים כ"ד צירופים].

(6) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נח, א ואילך. ובכ"מ.

(7) פרדס שער יג (שער השערים) פ"ג. ועוד.

(8) פי"ב – בהגהה.

(9) פרדס שער ל (שער הצירוף) פ"ב.

(10) פרדס שם פ"ג. שער כא (שער פרטי השמות) פ"ח.

(11) ראה תורת מנחם – התוועדויות חנ"ז ריש ע' 342. וש"נ.

(12) פ"ד.

(13) יחזקאל טז, מד.

(1) בא יב, ב.

(2) ראה ברכות ז, ב. יומא פג, ב. זהר ח"א ו, סע"א. ח"ב קעט, סע"ב. ועוד. וראה גם אג"ק ח"א ס"ע רפח ואילך. לקו"ש ח"ו ס"ע 35 ואילך. וש"נ.

(3) ראה תוד"ה נפסל – מנחות כ, ב. מהרי"ל – הובא ברמ"א יו"ד סשע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. שו"ע אדה"ז אור"ח סוסק"פ. סתל"ב ס"א. סתנ"ב ס"ד. סתצ"ד סט"ז. ועוד.

(4) שבת פו, ב.

(5) יתרו יט, א.

- 1 ובהתאם לחילוק שבין י"ב צירופי שם הוי' שמאירים ב"ב חדשי השנה, חלוקים גם י"ב החדשים
2 זמ"ז – דכיון שבכל חודש מאיר צירוף אחר משם הוי', שא' הפירושים שבו הוא מלשון מהוה¹⁴, הרי
3 התהוותו היא באופן אחר.
- 4 ובנוגע לי"ב הצירופים דשם הוי', הנה לכל לראש ישנו הצירוף דשם הוי' כסדרו: תחילה י' ואח"כ
5 ה' ואח"כ ו' ואח"כ ה', ולאח"ז באים שאר הצירופים, שכולם נכללים תחילה בהצירוף הראשון שהוא
6 כסדרו ונמשכים ממנו.
- 7 וזוהי המעלה המיוחדת של חודש ניסן – שבו מאיר הצירוף דשם הוי' כסדרו¹⁵, שלכן כולל חודש
8 ניסן את כל שאר חדשי השנה שנמשכים ממנו.
- 9 ונמצא, שענינו של חודש ניסן כפי שהוא ע"פ קבלה, מתאים עם המבואר לעיל בפשטות הכתוב
10 "ראשון הוא לכם לחדשי השנה".
- 11 ג. וענין זה נוגע לבני ישראל:
- 12 איתא במדרש¹⁶: "משבחר הקב"ה בעולמו קבע בו ראשי חדשים ושנים, וכשבחר ביעקב ובניו קבע
13 בו ר"ח של גאולה".
- 14 כלומר: קביעת החדשים כפי שהיא מצד בריאת העולם ("משבחר הקב"ה בעולמו") היא באופן
15 שחודש תשרי הוא ראש החדשים, אבל, זהו רק כפי שהסדר הוא מצד טבע העולם, באופן ש"זרע וקציר
16 וקור וחום וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבותו"¹⁷; ואילו "כשבחר ביעקב ובניו", הנה "החודש הזה לכם
17 ראש חדשים" – חודש ניסן, חודש של גאולה, למעלה מדרך הטבע, כמרומו גם בשם "ניסן" שיש בו
18 ב' נוני"ן, שמורה על "נסי נסים" (כמובן מדברי הגמרא¹⁸ "הרואה הונא בחלום נס נעשה לו, חנינא
19 נוני"ן הרבה) .. נסי נסים נעשו לו".
- 20 וענין זה נעשה באופן ד"ראשון הוא לכם לחדשי השנה", והיינו, שאין הכוונה שחודש ניסן בפ"ע
21 נשאר חודש של גאולה, ורק בנוגע לבניי ("יעקב ובניו"), אלא מחודש ניסן נמשך גם בכל חדשי השנה,
22 ובכל העולם, שגם בהם יהי' ענין הגאולה שלמעלה מדרך הטבע, כפי שנעשה בכחם של ישראל דוקא
23 – "בחר ביעקב ובניו", "בחר" דייקא, מצד ענין הבחירה.
- 24 וכפי שהי' אז בפועל – שמיד לאחר שנאמר "החודש הזה לכם וגו'", נאמר הציווי דקרבן פסח:
25 "בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה וגו'"¹⁹, שעיי' מראים שלא מתפעלים מעניני העולם, עד כדי
26 כך, שלקחו "שה", ה"עבודה זרה" של מצרים, וקשרו אותו בכרעי המטה, וכאשר המצריים שאלום "למה
27 זה הם עושין כך, אמרו להם זבח²⁰ פסח הוא לה' כו'", ולא זו בלבד שהמצריים "לא היו רשאים לומר
28 להם דבר", אלא עוד זאת, שעיי' נעשה הנס ד"למכה מצרים בבכוריהם"²¹ (כמסופר במדרשי חז"ל,
29 והובא בשו"ע של רבינו הזקן²²) – שבזה מודגש שהענין שלמעלה מהטבע נמשך וחדר גם בעניני העולם.
- 30 ד. וענין זה מהוה הוראה לכל אחד ואחד – שהרי התורה היא נצחית²³, והוראותי' נצחיים הם:
- 31 גם כאשר נמצאים עדיין בזמן הגלות, קודם הגאולה, צריך ללמוד מהנהגת בניי בגלות מצרים –
32 שכבר בר"ח ניסן, שאז היו עדיין בגלות מצרים (שהרי הגאולה היתה בט"ו ניסן), הי' כבר הציווי "החודש
33 הזה לכם וגו'", ובהמשך לזה גם הציווי דקרבן פסח, שפעל שבניי לא יתפעלו מהמצריים כו'; וכך צריך

(19) בא יב, ג.

(20) שם, כז.

(21) תהלים קלו, יו"ד.

(22) או"ח רס"ל. וש"נ.

(23) תניא רפי"ז. ובכ"מ.

(14) זח"ג רנו, סע"ב. פרדס ש"א פ"ט. תניא שעהיוה"א רפ"ד.

ובכ"מ.

(15) סידור האריז"ל במוסף לר"ח. מ"ח מס' ניסן בתחלתה.

(16) שמו"ר פט"ו, יא.

(17) נח ח, כב.

(18) ברכות נו, רע"א (ובפרש"י).

להיות גם עתה, שכאשר נמצאים עדיין בגלות, צריכים לעמוד בתוקף שלא להתפעל מענינים זרים כו',¹
ולעמוד בתנועה שלמעלה מדרך הטבע, ועי"ז יתבטלו כל הענינים המבלבלים.²

וענין זה ממשיכים על כל השנה כולה – שגם ההנהגה שבמשך כל השנה כולה תהי' באופן שלמעלה
מדרך הטבע.³⁴

ואז נותן הקב"ה את כל הענינים בהרחבה, הן בריאות והן פרנסה, ובלשון הגמרא²⁴: "חיי בני ומזוני",
ובכולם רויחי.⁵⁶

וענין זה נעשה הכנה והקדמה וכלי להגיע אח"כ למעמד ומצב ד"בעשור לחודש", ועד לגאולה
בחמשה עשר לחודש – כפי שהי' ביצי"מ, כמ"ש²⁵ "כימי צאתך מארץ מצרים (בימים ההם, כך) אראנו
נפלאות" (בזמן הזה), וכמארו"ל²⁶ "בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל", ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.⁷⁹

* * *

ה. בהמשך להמוזכר לעיל אודות ההנהגה באופן שלמעלה מהטבע בקשר ליצי"מ – יש להתעכב על
פרט נוסף בענין זה (כמדובר כמ"פ²⁷ שהדיוק בעניני התורה הוא לא רק בכללות הענין, אלא גם בפרטי
הדברים):¹¹¹²¹³

על הפסוק²⁸ "זה א-לי ואנוהו" שנאמר בקריעת ים סוף, אמרו רז"ל²⁹: "הם הכירוהו תחילה" –
שהתינוקות שנולדו בגלות מצרים, שלידתם היתה "בשדה", והקב"ה סיפק את מזונם, באופן ש"מלקט
להן שני עגולין אחד של שמן ואחד של דבש, שנאמר³⁰ ויניקוהו דבש מסלע ושמן וגו'", הנה "הם
הכירוהו", כיון ש"ראו שכינתו כבר", ולכן אמרו "זה א-לי", "שראיתי כבר".¹⁴¹⁵¹⁶¹⁷

וכן הוא גם עתה:

בנוגע לענין ש"הם הכירוהו תחילה" – הרי כן הוא גם בנוגע לזמן שלפני הגאולה, כמ"ש במלאכי³¹
והשיב לב אבות על בנים, ופירש רש"י: "על ידי בנים", היינו, שהתחלה היא ע"י הבנים, והם פועלים
גם על האבות שישוּבו בתשובה.¹⁸¹⁹²⁰²¹

ובנוגע לסיפוק המזון ע"י הקב"ה ("מלקט להן כו'") – הרי בהתבוננות קלה בלבד יכול כל אחד
לראות שפרנסתו באה מהקב"ה בעצמו באופן שלמעלה מדרך הטבע לגמרי, וכידוע פתגם אדמו"ר
מהר"ש³² שפרנסתן של ישראל בזמן הגלות היא בדוגמת ה"מן" שניתן ע"י הקב"ה באופן נסי.²²²³²⁴

– אמנם אין זה "מן" בגלוי, כיון שישנו העלם הגלות; אבל, אפילו בהתבוננות קלה יכולים לראות
שזהו כמו ה"מן" שניתן ע"י הקב"ה, ואין מקום לטעות שזהו ענין טבעי; הן במדינות שהפרנסה אינה
בהרחבה, ועאכו"כ במדינות שהפרנסה היא בהרחבה³³ – רואים מיד שהפרנסה באה מהקב"ה.²⁵²⁶²⁷

ואין מקום לחשוב ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"³⁴, וברור הדבר ש"ה' אלקיך הוא הנותן
לך כח לעשות חיל"³⁵, אלא שזהו באופן ש"נותן לך גו'", ובאמצעות לבושים גשמיים, ובפרט בזמן
הגלות, שלכן לא רואים זאת בגלוי, אבל אפילו בהתבוננות קלה מסירים את ההסתרה הקל ורואים השגחה
פרטית בכל דבר.²⁸²⁹³⁰³¹

(31) בסופו.

(32) ראה אג"ק אדמו"ר מהורש"ב ח"א ע' קלט. לקו"ש חט"ז

ע' 178 הערה 38. וש"נ.

(33) ברשימה אחרת – להיפך: הן במדינות שהפרנסה היא
בהרחבה, ועאכו"כ במדינות שהפרנסה אינה בהרחבה.

(34) עקב ח, יז.

(35) שם, יח.

(24) מו"ק כח, א.

(25) מיכה ז, טו.

(26) ר"ה יא, רע"א. שמו"ר שם.

(27) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חל"ג ע' 226. ח"ג

ע' 235. ועוד.

(28) בשלח טו, ב.

(29) סוטה יא, ב ובפרש"י.

(30) האינו לב, יג.

- 1 וענין זה הוא לא רק אצל אלו שבמשך שנים ארוכות נמצאים בד' אמות של תורה, או שכבר לומדים
 2 תורה ועוסקים במצוות במשך עשר שנים, אלא אפילו תינוקות, ואפילו תינוקות שנישבו, יכולים לראות
 3 שהכל בא מהקב"ה באופן שלמעלה מהטבע, ועד ש"הם הכירוהו תחילה".
- 4 וכל זה מודגש ביותר בחודש ניסן – "החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה"
 5 – שקשור עם כללות ההנהגה שלמעלה מדרך הטבע, באופן של נס.
- 6 ו. ובאופן כזה צריכה להיות הנהגת כל אחד מ ישראל:
 7 יהודי צריך למסור את רצונו – ה"ראשון" שבכחות הנפש – לרצונו של הקב"ה (שנקרא "ראשון"³⁶),
 8 שזהו ענין המצוות (רצון העליון), כפי שנתגלה ע"י התורה, שהיא חכמתו של הקב"ה, כך, שהענין
 9 הראשון שבהתחלת היום הו"ע התפלה להקב"ה, הנחת תפילין וכו', וענין זה נמשך בכללות העבודה
 10 במשך היום שהיא באופן ש"בכל דרכיך דעהו"³⁷, היינו, שהתכלית והמטרה והכוונה שלו בכל הענינים
 11 היא לקיים על ידם את רצון הקב"ה, כולל גם עניני החולין שלו, שעובד את הקב"ה גם על ידם, ועד
 12 שלוקח גם את ה"עבודה זרה" של מצרים, ומוציא את דמה, ועושה ממנה קרבן לה'.
- 13 וע"ד שמצינו בנוגע לביהמ"ק שנקרא "ראשון" – כדאיתא בגמרא³⁸ שיש "שלשה ראשון" וא' מהם
 14 הוא "בנין ביהמ"ק, שנאמר³⁹ כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו" – שע"י "חלוני שקופים
 15 אטומים"⁴⁰ נמשכת ממנו האורה בכל העולם, גם בחוץ לארץ, ועד גם בזמן הגלות.
- 16 ובשביל זה צריך יהודי לעמוד בתוקף שלמעלה מדרך הטבע, שלא להתפעל מכל הענינים המבלבלים,
 17 ולא להתפעל מזה שבנ"י הם מיעוט, שע"פ תורה הוא בטל לגבי הרוב – דכיון שעומד בתוקף ובקביעות,
 18 ע"ז שהוא קשור עם שרשו ומקורו, הקב"ה, הרי הדין הוא שקבוע אפילו באלף לא בטיל⁴¹.
- 19 ולהעיר, שגם בענין התוקף שלמעלה מדרך הטבע יש כח מיוחד לנוער (ע"ד האמור לעיל בענין "הם
 20 הכירוהו תחלה"), שהם מבלבלים את כל הסדרים של דרכי הטבע, ואם רק יעזרו להם – ינצלו זאת עבור
 21 קיום התומ"צ מתוך תוקף שלמעלה מדרך הטבע.
- 22 ז. וכאשר בני"י הקשורים עם הקב"ה מתנהגים בתוקף שלמעלה מדרך הטבע – אזי גם קבלת כל
 23 ההשפעות היא באופן שלמעלה מדרך הטבע.
- 24 ואז ההשפעות הם באופן שלמעלה ממדידה והגבלה – שהרי מצד הטבע כל דבר הוא במדידה
 25 והגבלה [וזהו גם א' הפירושים בתיבת "טבע", מלשון "מטבע שטבעו חכמים בברכות"⁴², שנקרא כן
 26 ע"ש הצורה והחותם שנקבעה בו], אבל כאשר ההשפעה היא למעלה מדרך הטבע, הרי היא באופן
 27 שלמעלה ממדידה והגבלה, בלי גבול.
- 28 וכאמור לעיל – שממשיכים את הלמעלה מהטבע בטבע, כך, שנמשך בלי גבול למטה מעשרה טפחים,
 29 שנמשכים מעשר הספירות, שמהם מתחיל הענין של מדידה והגבלה.
- 30 וע"ד מ"ש בפרשת בחוקותי⁴³ "ואכלתם לחמכם לשובע", "אוכל קימצא והוא מתברך במעיו"⁴⁴, והרי
 31 המזון שבמעיו [לאחרי כל הסדר של חרישה וזריעה וקצירה עד לאפי' ובישול, ועד לאחרי האכילה] הוא
 32 בודאי במדידה והגבלה, ואעפ"כ, ע"י ההנהגה ד"בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו גו"⁴⁵, הנה גם
 33 במדידה והגבלה נמשכת ברכה בלי גבול. ובפרט בחודש ניסן, שהוא כבר לאחרי זמן חרישה כו' –
 34 בודאי יכולה להמשך ברכתו של הקב"ה הבל"ג, ומחודש ניסן נמשכת על כל השנה כולה.

(36) ישע"י מא, ד. מד, ו. מח, יב.

(42) ברכות מ, ב. וראה תורת מנחם – התוועדיות ח"נ ע'

131. וש"נ.

(37) משלי ג, ו.

(43) כו, ה.

(38) פסחים ה, א.

(44) פרש"י עה"פ.

(39) ירמ' יז, יב.

(45) שם, ג.

(40) מלכים"א ו, ד ובפרש"י. וראה מנחות פו, ב ובפרש"י.

(41) ראה חולין ק, רע"א ובתוס' שם.

ועד שבאים לקיום ההבטחה "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" בהציאה מגלות זה, ובפרט
ע"פ מ"ש בכתבי האריז"ל⁴⁶ שדרא דעקבתא דמשיחא הוא גלגול של הדור שיצא ממצרים, וגם היציאה
מגלות זה תהי' ע"י משה – שהרי "גואל ראשון הוא גואל אחרון"⁴⁷, ו"משה" בתוספת "אחד" בגימטריא
משיח⁴⁸, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, בעגלא דידן.

* * *

ח. מאמר (כעין שיחה) ד"ה החודש הזה לכם ראש חדשים.

* * *

ט. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק⁴⁹ "כל הולך על גחון"⁵⁰: "הולך על גחון" – "זה נחש, ולשון
גחון שחיי", שהולך שח ונופל על מעיו. כל הולך – להביא השלשולין ואת הדומה לדומה. "הולך על
ארבע – זה עקרב. כל – להביא את החפושית, אישקרב"ט בלע"ז, ואת הדומה לדומה. "מרבח רגלים
– זה נדל, שרץ שיש לו רגלים מראשו ועד זנבו לכאן ולכאן, וקורין צינטפיד"ש",
– דלכאורה: כיון שרק נחש "הולך על גחון" ורק עקרב "הולך על ארבע", למה לא נאמר בפירוש
"כל נחש" ו"כל עקרב"?

ועכצ"ל שכוונת הכתוב לרבות שרצים הדומים לנחש ועקרב בתכונות ד"הולך על גחון" ו"הולך על
ארבע" דוקא, גם אם הדמיון הוא רק חלקי, כמו שלשולין, שזוחלין תמיד על מעיהם, ולא כמו נחש
שהולך שח ואח"כ נופל על מעיו; וכן חיפושית, שיש לה יותר מארבע רגלים, אלא שהעליונים אינם
משמשים כל כך.

אבל "מרבח רגלים" – מצינו בשרצים רבים, ולכן "כל מרבח רגלים" פירושו כפשוטו: כל שרץ שהוא
מרבח רגלים; אלא כשם ש"הולך על גחון" ו"הולך על ארבע" קאי על שרץ אחד, מסתבר שגם ב"מרבח
רגלים" כוונת הכתוב לשרץ אחד: "זה נדל, שרץ שיש לו רגלים מראשו ועד זנבו".

ובפנימיות הענינים: הטעם שלא נאמר "הולך על מעיו", אלא "הולך על גחון", "שהולך שח" ורק
אח"כ "נופל על מעיו", כי התחלת פעולת הנחש על יהודי⁵¹ היא לכופף את ראשו ("הולך שח"), שיחסר
הענין ד"שאו⁵² מרום⁵³ עיניכם⁵⁴, ומזה יוכל לבוא למעמד ומצב ש"נופל על מעיו"⁵⁵ –

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"י"ז ע' 117 ואילך.

* * *

(53) שהרי החילוק בין הליכה בקומה זקופה ל"הולך שח" הוא (לא בנוגע למעיים או אברי הנשימה, אלא רק) בנוגע להראש, שכאשר "הולך שח" (במקום לילך בקומה זקופה), אינו רואה את הענינים שלמעלה ממנו, ומתחיל להסתכל רק על ענינים גשמיים ועד לענינים חומריים. וכידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר (ראה תורת מנחם – התועדויות ח"י"ב ע' 42. וש"נ), שבהמה שהולכת על ארבע, באופן שהראש והזנב הם בשוה, רואה רק את הארץ, ומעולם לא ראתה את השמים.
(54) "שע" מ, כו.

(55) ולהעיר גם מתורת הבעש"ט (צוואת הריב"ש סע"ו) על הפסוק (עקב יא, טז) "וסרתם ועבדתם אלקים אחרים", ש"כאשר האדם מפריד א"ע מהש"ת, מיד הוא עובד עבודה זרה, ולא יש דבר הממוצע, וזהו וסרתם ועבדתם", והיינו, שגם הסרה קלה ("א"ע קער") בלבד מהמעמד ומצב ד"שמוע תשמעו .. בכל לבבכם ובכל נפשכם" (עכ"פ, פ, ג) לא הגיע לדרגה ד"בכל לבבך", מביאה כבר למעמד ומצב ד"ועבדתם אלקים אחרים".

(46) ל"ת וסה"ל שמות ג, ד. שער הגלגולים הקדמה כ.
(47) ראה שמו"ר פ"ב, ד"ו. דב"ר ספ"ט. זח"א רנג, א. שעה"פ ויחי מט, יו"ד. תו"א משפטים עה, ב.
(48) סה"ש תרצ"ט ע' 329. וראה גם תורת מנחם – התועדויות חנ"י ס"ע 111 ואילך. וש"נ.
(49) פרשתנו יא, מב.
(50) בהמשך להמדובר במאמר (פ"ה – תורת מנחם – התועדויות ח"ס ע' 8) אודות פסוק זה.
(51) שמצד עצמו אין לו שייכות לענינים בלתי-רצויים, ועד שלכאורה אינו מוכן מהו הצורך להזהיר "אל תשקצו את נפשותיכם גו' והייתם קדושים גו'" (שם, מג"ד), ובפרט שזה עתה עמדו בני"ב במעמד הר סיני במעמד ומצב ש"פרחה נשמתן" (שבת פח, ב), בתכלית העילוי בקדושה.
(52) היפך המעמד ומצב ד"שאו את ראש כל עדת בני ישראל גו' מבן עשרים שנה ומעלה" (במדבר א, ב"ג), כך, שלא זו בלבד שאין הענין ד"מעלה", אלא אין גם הענין ד"עשרים שנה".

- 1 י. בנוגע לאגרת התשובה שאוחזים עתה בפרק י"א – ישנו ענין בהמשך להמדובר בהתוועדות
2 שלפנ"ז⁵⁶, וגם (כרגיל) ענין חדש:
- 3 לאחרי שרבינו הזקן מבאר ש"אפילו במדת בשר ודם .. צריך האדם למחול תיכף ומיד שמבקשים
4 ממנו מחילה", ולא כמו הגבעונים שלא רצו למחול כו' – מסיים: "ובמדת הקב"ה עאכ"ו לאין קץ".
- 5 וממשיך: "ומה שמשבחים ומברכים את ה' חנון המרבה לסלוח" – דלכאורה מהו השבח להקב"ה
6 שהוא סולח, בה בשעה שגם בשר ודם צריך לסלוח – הנה החידוש בזה הוא "המרבה דייקא, וכמ"ש
7 בעזרא ורב לסלוח".
- 8 אבל עדיין אינו מובן: הרי גם אצל בשר ודם צריך למחול כמה פעמים, וכמובן בפשטות שאם צריך
9 לסלוח אפילו על ענין גדול, כמו "בקוטע יד חברו", הרי בודאי צריך למחול על כמה ענינים קטנים,
10 שנחשבים כמו ענין אחד גדול?!
- 11 ועל זה ממשיך לבאר, "שבמדת בשר ודם אם יחטא איש לאיש וביקש ממנו מחילה ומחל לו ואח"כ
12 חזר לסורו, קשה מאד שימחול לו שנית ומכ"ש שלישית ורביעית, אבל במדת הקב"ה אין הפרש בין
13 פעם א' לאלף פעמים וכו'".
- 14 יא. ויש בזה כמה דיוקים – ובפרט בהשוואה למהדורא קמא של אגה"ת⁵⁷:
- 15 (א) מהו הדיוק "חזר לסורו" – שלא נמצא במהדור"ק:
16 הפירוש ד"סורו" הוא "מנהגו" (כפירוש רש"י⁵⁸). ולכאורה, כאשר יחטא איש לאיש פעם אחת, אין
17 זה נעשה אצלו מנהג (אלא רק לאחר ג"פ). וא"כ מדוע כותב רבינו הזקן "אם יחטא איש לאיש ..
18 ואח"כ חזר לסורו", בה בשעה שאין זה מנהגו?
- 19 ויתירה מזה: בנדו"ד לא נוגע כלל לומר שזהו מנהגו (שיפול על זה הלשון "חזר לסורו") – שהרי
20 העובדה ש"קשה מאד שימחול לו שנית" היא בגלל שחטא פעם נוספת (לאחרי שחטא פעם אחת וביקש
21 ממנו מחילה), אפילו אם אין זה מנהג אצלו?!
- 22 (ב) מדוע מוסיף רבינו הזקן "כמ"ש בעזרא ורב לסלוח" – דלכאורה אין שום הוספה במ"ש "רב
23 לסלוח" לגבי "המרבה לסלוח"?
- 24 ואכן במהדור"ק מביא רק "המרבה לסלוח", ומפרש "שמרבה תמיד לסלוח אחר שחזרו וחטאו", ואינו
25 מוסיף כמ"ש בעזרא ורב לסלוח.
- 26 (ג) בכלל⁵⁹ עזרא לא כתוב "ורב לסלוח"⁶⁰!
- 27 ולהעיר, שמצינו לפעמים שגם נחמי' נקרא בשם עזרא⁶¹, אבל גם בנחמי' לא כתוב "ורב לסלוח",
28 וגם בכל תנ"ך אין פסוק כזה! – בשביל זה לא צריך להיות בקי בתנ"ך; מספיק להסתכל
29 בקונקורדנציה! ...
- 30 זאת ועוד:
- 31 יש פסוק בישעי⁶² (שאומרים בהפטרות "דרשו ה' בהמצאו" בתענית ציבור): "וישוב אל ה' גו' כי
32 ירבה לסלוח". ולכאורה: במקום להביא מעזרא פסוק שלא נמצא – ה' יכול להביא פסוק שנמצא בישעי'
33 (ומופיע בכל הסידורים שבהם נדפסה הפטרת תענית ציבור).

(60) כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף: זוהי קושיא פשוטה, וכרגיל, אף אחד אינו שואל זאת. – הנני מקבל כל מיני שאלות, אבל שאלה זו לא שאל אף אחד.

(61) ראה לקו"ש ח"ד ע' 370 הערה 13. וראה גם "מ"מ כו"ש

שם.

(62) נה, ז.

(56) שיחת ש"פ ויקרא ס"ד ואילך (תורת מנחם – התוועדויות חנ"ט ע' 316 ואילך).

(57) קה"ת תשמ"ב – ע' תקמח ואילך.

(58) קידושין פב, א.

(59) ראה גם "מ"מ, הגהות והערות קצרות" לאגה"ת ס"ע

תלד ואילך.

ואף שעדיין לא היתה מתורצת השאלה מהו הצורך בראי' מפסוק שאינו מוסיף מאומה על "המרבה לסלוח",
 — ובפרט שלכאורה אין להביא ראי' ממ"ש בעזרא ורב לסלוח, שהרי אפשר לומר שזהו בגלל שעזרא
 הי' צדיק. וכן אין להביא ראי' ממ"ש "כי ירבה לסלוח", דיש לומר שזהו רק "בהמצאו" ו"בהיותו
 קרוב"⁶³; והראי' היא רק מהברכה "המרבה לסלוח", שכל אחד מישראל, ללא נפק"מ אם הוא צדיק או
 לא, אומרה ג"פ ביום, ע"פ ציווי אנשי כנסת הגדולה, בשם ומלכות, שמזה מוכח שכן הוא בודאי "בלי
 שום ספק וס"ס בעולם" —
 תתבטל לכל-הפחות השאלה שלא מצינו פסוק כזה!
 ולהעיר, שיש כאלו שלא מדייקים בספר התניא⁶⁴ מצד גודל הקדושה כו'. אבל כאן אין זה ענין של
 דיוק, אלא שרבינו הזקן אומר "כמ"ש בעזרא ורב לסלוח", בה בשעה שלא מצינו בעזרא פסוק כזה⁶⁵.
 יב. וממשיך רבינו הזקן בנוגע ל"מדת הקב"ה" ש"אין הפרש בין פעם א' לאלף פעמים" — "כי
 המחילה היא ממדת הרחמים, ומדותיו הקדושות אינן בבחי' גבול ותכלית אלא בבחי' א"ס, כמ"ש⁶⁶ כי
 לא כלו רחמיו וכו'".
 ולכאורה⁶⁷ הרי זה באופן שונה ממ"ש בהתחלת הענין:
 בהתחלת הענין נאמר רק שהקב"ה הוא "מרבה לסלוח", "וכמ"ש בעזרא ורב לסלוח", והיינו,
 שהסליחה היא אמנם ריבוי פעמים, אבל עדיין הרי זה בהגבלה⁶⁸, וסוכ"ס הרי זה מסתיים (וכמו הדוגמא
 ממחילה "בשלישית ורביעית", אבל לא יותר). וכמובן גם מפירוש רז"ל⁶⁹ על הפסוק⁷⁰ "ה' . . ארך אפים",
 ש"מאריך רוחי וגבי ידי", והיינו, שהקב"ה אמנם מאריך אף (בבחי' ריבוי), אבל אין זה לעולם, אלא
 סוכ"ס "גבי ידי", כיון שזהו בהגבלה.
 ואילו בהמשך הענין מסיים שזהו בלי גבול — ש"מדותיו הקדושות אינן בבחי' גבול ותכלית אלא בבחי'
 א"ס, כמ"ש כי לא כלו רחמיו"?
 וגם ממ"ש לפנ"ז ש"במדת הקב"ה אין הפרש בין פעם א' לאלף פעמים" — מובן שזהו בלי גבול:
 ובהקדם מ"ש הבחי' ⁷¹ ש"התינוק משנולד מתחיל להתייבש", דכיון שרואים שמגיע זמן שמציאותו
 מתבטלת לגמרי, בהכרח לומר שענין זה התחיל מיד כשנולד, דאל"כ, מדוע יהי' שינוי ברגע שלאח"ז
 וכו'. ועפ"ז מבאר הצ"צ⁷² מ"ש בירושלמי⁷³ על הפסוק⁷⁴ "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם", שהם
 "חזקים כיום הבראם" — דכיון שלא נעשה בהם שינוי מיד כשנבראו, הרי מוכח שהם בלי גבול, כי,
 אילו היו בהגבלה, הי' צריך להיות בהם שינוי מיד ברגע הראשון; ולולי רצון הבורא שיהיו קיימים רק
 במשך שיתא אלפי שנים דהוה עלמא⁷⁵, היו קיימים לעולם.
 ועד"ז מובן גם בנדו"ד: אם יש חילוק בין פעם ראשונה ושני' (או שלישית ורביעית), הרי מובן שיש
 גבול עד כמה נמשך הדבר; משא"כ אם אין שינוי בין א' לאלף פעמים, הנה מזה גופא מובן שזהו בלי
 גבול.

והברותי' שנה אחת" (וירא יט, כ ובפרש"י), שמזה מוכח שגם
 ריבוי (קדימה בשנים) יש לו הגבלה, ועד שיכול להיות שהריבוי
 הוא בשנה אחת בלבד.

(69) ירושלמי תענית פ"ב ה"א. וש"נ.

(70) תשא לד, ו. ועוד.

(71) ראה בפירושו עה"ת בראשית א, כח.

(72) ספר החקירה בתחלתו.

(73) ברכות פ"א ה"א.

(74) בראשית ב, ד.

(75) ר"ה לא, א. וש"נ.

(63) שם, ו.

(64) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חנ"ט ע' 318 הערה

43. וש"נ.

(65) הביאור בזה — בשיחת ש"פ מצורע ס"כ (תורת מנחם —

התוועדויות ח"ס ע' 57 ואילך).

(66) איכה ג, כב.

(67) מכאן עד סוסט"ז — נדפס בלקוטי ביאורים בספר התניא

(קאָרף) ח"ב ע' רמא ואילך.

(68) ולהעיר מדברי לוט למלאכים "העיר הזאת קרובה גו'

הלא מצער היא", אע"פ ש"איחרה ישיבתה אחר ישיבת סדום

- 1 ולכאורה, איך יתאים עם מ"ש בהתחלת הענין שהקב"ה הוא רק "המרבח לסלוח", שזהו רק ענין של
2 ריבוי, אבל בהגבלה?
- 3 יג. ויש לומר שיש בזה ב' דרגות: יש דרגא שהסליחה היא בהגבלה – רק עד פעם רביעית, ולא
4 יותר; ויש דרגא שהסליחה היא בלי גבול, ומצדה אין הפרש בין פעם א' לאלף פעמים.
- 5 ומובן שב' דרגות אלו תלויים באופן התשובה: יש אופן תשובה שפועל רק הדרגא ד"חננון המרבה
6 לסלוח"; אבל יש עוד אופן בתשובה שפועל הענין ד"כי לא כלו רחמיו", בלי גבול.
- 7 וזהו סדר הדברים באגה"ת – שתחילה מדבר אודות "המרבח לסלוח", שזהו בהגבלה (וכיון שזהו
8 בהגבלה, יש חילוק גם בין פעם שנית לשלישית ורביעית), ואח"כ מדבר אודות דרגא נעלית יותר – "לא
9 כלו רחמיו", בלי גבול.
- 10 יד. ועפ"ז תתורץ קושיא מדברי המדרש שלכאורה הם בסתירה לדברי רבינו הזקן באגה"ת:
11 איתא במדרש⁷⁶ (והובא בפירוש רש"י⁷⁷) בנוגע למ"ש במחלוקת קרח "וישמע משה ויפול על פניו"⁷⁷,
12 שזהו "מפני שכבר הי' בידן סרחון רביעי"⁷⁸, משל לבן מלך שסרח על אביו ופייס עליו אוהבו פעם שנים
13 ושלש, כשסרח רביעית נתרשלו ידי אוהבו של מלך, אמר, כמה פעמים אטריח את המלך, אף כאן, חטאו
14 בעגל – ויחל משה⁷⁹, ויהי העם כמתאוננים – ויתפלל משה⁸⁰, במרגלים – ויאמר משה אל ה' ושמעו
15 מצרים⁸¹, במחלוקתו של קרח אמר כמה אוכל להטריח את המקום כו".
- 16 ולכאורה איך יתאים זה עם מ"ש רבינו הזקן באגה"ת ש"במדת הקב"ה אין הפרש בין פעם א' לאלף
17 פעמים" – שעפ"ז הוצרך משה להיות בטוח שהקב"ה ימחל אפילו בפעם הרביעית?
- 18 ויובן ע"פ הנ"ל – כיון שבאגה"ת מדובר אודות דרגת התשובה שממשיכה הענין ד"כי לא כלו רחמיו"
19 שהוא באופן של בלי גבול, משא"כ מצד דרגת "המרבח לסלוח" שהיא בהגבלה, יכול להיות חילוק בין
20 פעם שנית ופעם שלישית ורביעית.
- 21 טו. ויש לבאר הטעם שנקט פעם שלישית ורביעית דוקא:
22 "בכל יום ויום ג"פ מברכים בא"י חננון המרבח לסלוח" – כיון שחוזרים וחוטאים גם לאחר שמבקשים
23 מחילה פעם הא' והב' (שהרי "אילו לא היינו חוזרים וחוטאים היינו נגאלין מיד"). ונוסף לזה יש גם
24 פעם רביעית – כיון שחוזרים וחוטאים גם לאחר שמבקשים מחילה בפעם השלישית, שלכן צריכים
25 לחזור ולבקש "סלח לנו" למחרת בבוקר.
- 26 ואין לומר שבקשת "סלח לנו" בבוקר היא על העבירות שנעשו ביום זה קודם תפלת שחרית – שהרי
27 ע"פ דין צ"ל "תפילתי סמוך למטתי"⁸², היינו, שצריך להתפלל מיד בקומו משינתו, כך, שאין זמן לחטוא
28 קודם התפלה, וא"כ, על מה יבקש "סלח לנו"? ועכצ"ל, שבקשה זו היא על העבירות שנעשו ביום
29 שלפנ"ז, לאחר בקשת "סלח לנו" בפעם השלישית.
- 30 וזהו שנקט פעם שלישית ורביעית – מצד הסדר שבכל יום.
- 31 ולאח"ז נקט "אלף פעמים" ("אין הפרש בין פעם א' לאלף פעמים") – כי, לפי החשבון שאומרים
32 ברכת סלח לנו ג"פ בכל יום, נמצא שבמשך כל השנה אומרים ברכת סלח לנו לערך אלף פעמים (וכפי
33 שממשיך בנוגע לכפרה דיוהכ"פ – "אחת בשנה"⁸³ – על כל השנה כולה).

(81) שלח יד, יג.

(82) ברכות ה, ב. וראה שו"ע אדה"ז אר"ח ספ"ט ס"ג ואילך.

וש"נ.

(83) ס"פ תצוה. אחרי טז, לד.

(76) במדבר"ר פי"ח, ו.

(77) קרח טז, ד.

(78) ראה גם יומא פו, ב.

(79) תשא לב, יא.

(80) בהעלותך יא, ב.

טז. ועפ"ז נמצא שיש בזה ג' ענינים:

בפעם הראשונה – מספיק ענין הסליחה מצד עצמו, ואין צורך בענין ד"המרבח לסלוח".

בפעם השנית – יש כבר צורך בענין ד"המרבח לסלוח", וכן בפעם שלישית ורביעית, וכן"ל שזהו החשבון דאמירת "המרבח לסלוח" בכל יום.

ולאח"ז ישנו החשבון דאמירת "המרבח לסלוח" במשך כל השנה – "אלף פעמים", שזהו מצד הדרגה ד"כי לא כלו רחמיו".

ונקט מספר אלף – כיון שאלף הוא מספר השלם, וכידוע שבמספר השלם גופא יש חילוקי דרגות: עשר, מאה, ועד לשלמות ענין המספר – אלף, ולכן א' הפירושים ב"אלף" הוא מלשון אל"ף, שמורה על התחלת ענין המספר באופן מחודש⁸⁴.

*

יז. ויש להתעכב גם על מה ששאלו בנוגע להמדובר בהתועדות שלפנ"ז⁸⁵ אודות "הגבעונים שביקש דוד המלך ע"ה מהם מחילה בעד שאול שהמית את הגבעונים כו'", ששאל בעצמו לא ביקש מחילה מהם – שמדברי הגמרא משמע להיפך⁸⁶:

איתא בגמרא⁸⁶: "כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו מוחלין לו על כל עונותיו .. (וראי' לדבר ממ"ש⁸⁷) ויאמר שמואל אל שאול למה הרגתני להעלות אותי ויאמר שאול צר לי מאד ופלשתים נלחמים בי וה' סר מעלי ולא ענני עוד גם ביד הנביאים גם בחלומות⁸⁸ ואקראה לך להודיעני מה אעשה, ואילו אורים ותומים לא קאמר, משום דקטלי' לנוב עיר הכהנים (לפי שנתבייש ממנו, שלא יאמר לו אתה גרמת לעצמך שלא נענית באורים ותומים, לפי שהרגת את הכהנים), ומנין דאחילו לי' מן שמיא, שנאמר⁸⁹ (ויאמר שמואל אל שאול) ומחר אתה ובניך עמי .. עמי במחיצתי, ורבנן אמרי מהכא, והוקענום לה' בגבעת שאול (גבעונים אמרו לדוד (במענה לשאלתו: במה אכפר על שאול שהרג את הגבעונים) יותן לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום בגבעת שאול) בחיר ה'90, יצתה בת קול (וסיימה אחריהם) ואמרה בחיר ה'" (דודאי הם לא אמרו בחיר ה', שהרי לגנותו היו באין ולא לכבודו).

ולכאורה מדברי הגמרא משמע ששאל עשה תשובה ומחלו לו?

אמנם, כד דייקת שפיר, הנה בגמרא הנ"ל נאמר חידוש גדול ("א' געוואלדיקער אויפטו"), אלא שאין זה שייך להמדובר לעיל, ולכן אין משם קושיא, ואדרבה כו', כדלקמן.

יח. לכל לראש יש להוכיח ששאל עצמו לא שב בתשובה ולא נמחל לו – מהמסופר בתנ"ך:

כאשר דוד אמר אל הגבעונים "מה אעשה לכם ובמה אכפר"⁹¹, אמרו הגבעונים "יותן לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום גו'", ודוד לא אמר להם שכבר מחלו לו כו', אלא הסכים עמהם ונתן להם שבעה מבניו "ויקיעום גו"⁹². ומזה מוכח ששאל לא שב בתשובה, ולא מחלו לו.

וענין זה מוכרח גם מדברי הגמרא גופא – ששאל התבייש רק על "דקטלי' לנוב עיר הכהנים", ולא על שהמית את הגבעונים, שזוהי עבירה בפני עצמה.

שאלת חלום (ראה אנציק' תלמודית ערך דברי חלומות סוס"ב (כרך ז ריש ע' פז). ויש"ג).

(89) שם, יט.

(90) שמואל-ב כא, ו.

(91) שם, ג.

(92) שם, ט.

(84) ראה תורת מנחם – התועדויות ח"ח ע' 192. ויש"ג.

(85) מכאן עד סוס"ט – נדפס בלקוטי ביאורים בספר התניא

(קאָרף) ח"ב ע' רלד ואילך.

(86) שם יב, ב (ובפרש"י).

(87) שמואל-א כח, טו.

(88) ולהעיר – בדרך אגב – שיש כאן ראי' מפסוק לענין

- 1 ואע"פ שעי"ז ש"מתבייש" אזי "מוחלין לו על כל עוונותיו" (גם אלו שלא התבייש מהם), וכדויק
- 2 לשון הגמרא: "כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו מוחלין לו על כל עוונותיו", היינו, שהבושה היא על
- 3 עבירה אחת, ועי"ז מוחלין לו על כל העבירות – הרי מה ש"מוחלין לו על כל עוונותיו" הוא ענין בפני
- 4 עצמו, אבל מובן שאין זה ענין של מחילה שע"י תשובה כו'.
- 5 וע"ד דברי הגמרא במסכת שבת⁹³ (שהובאו בסוף ספר התניא⁹⁴) "כל השומר שבת כהלכתו מוחלין
- 6 לו על כל עוונותיו" – שבודאי אין זה ענין של תשובה, שהרי שמירת שבת ("השומר שבת כהלכתו")
- 7 אינה עבודת התשובה, ועכ"ל ש"מוחלין לו על כל עוונותיו" הוא ענין בפני עצמו, ולא מצד התשובה.
- 8 וכן הוא בנוגע ל"כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו מוחלין לו על כל עוונותיו", שזהו ענין בפ"ע, ולא
- 9 ענין התשובה.
- 10 ובנוגע לענינו: כיון ששאל התבייש רק על "דקטלי" לנוב עיר הכהנים", ולא על שהמית את
- 11 הגבעונים, נמצא, שלא שב בתשובה על הריגת הגבעונים; ומה ש"מוחלין לו על כל עוונותיו" – הרי
- 12 זה באופן ש"אחילו לי" מן שמיא", אבל לא מצד הגבעונים.
- 13 וכפי שמצינו להדיא במשנה בנוגע ליוהכ"פ: "עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר, עבירות שבין
- 14 אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו"⁹⁵, כי, בענינים השייכים לחבירו, לא די בכך שהוא
- 15 (לעצמו) ישוב בתשובה, או שימחלו לו מן השמים, אלא צריך לרצות את חבירו.
- 16 וכיון ששאל לא ריצה את הגבעונים, לא הועיל מה ש"אחילו לי" מן שמיא". ולכן, כאשר הגבעונים
- 17 לא הסכימו לקבל את הריצוי של דוד עד שיתנו להם שבעה אנשים מבני שאול וכו', הוצרך דוד ליתנם
- 18 להם.
- 19 יט. ולהעיר:
- 20 בהתחלת אגה"ת כותב רבינו הזקן ש"מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד" ("כדאיאת
- 21 בגמ' פ"ג דסנהדרין ובחור"מ סס"י ל"ד לענין עדות"), ותשובה זו מהני על כל הענינים, ועד שע"י הרהור
- 22 תשובה נעשה מ"רשע גמור" – "צדיק גמור" (כדברי הגמרא במסכת קידושין⁹⁶). ולכאורה, אם עבר על
- 23 ענין שבין אדם לחבירו, לא תועיל התשובה עד שישלב את הגזילה וכיו"ב?
- 24 אך הענין הוא⁹⁷ – שכאשר מהרהר בתשובה, בודאי מחליט גם להשיב את הגזילה [וע"פ טבע בני
- 25 אדם, מסתמא יסכים הנגזל לקבל את הגזילה], ולכן מועילה התשובה מיד, אע"פ שעדיין לא השיב את
- 26 הגזילה.
- 27 אמנם, במקרה שחבירו אינו רוצה להתפייס ולמחול כו' – לא תועיל התשובה. אלא שבדרך כלל
- 28 הנהגת בני"ה היא באופן שמוחלים תיכף ומיד, שלכן, "הגבעונים .. (ש)לא רצו למחול גזר דוד עליהם
- 29 שלא יבואו בקהל ה' כו'".
- 30 ובכל אופן, כיון שהגבעונים לא רצו למחול, הנה גם אם שאול הי' שב בתשובה (אף שבפועל לא
- 31 שב בתשובה), לא היתה מועילה תשובתו, כיון שהגבעונים לא נתרצו עד שיתנו להם שבעה אנשים מזרע
- 32 שאול כו', ולכן הוצרך דוד לתתם להם, אע"פ ש"אחילו לי" מן שמיא".

בתחילתו ובסופו.

(95) יומא פה, ב.

(96) מט, ב.

(97) להעיר מהמבואר בשיחת ש"פ האינו תשכ"ט סל"ה

(תורת מנחם – התוועדויות חנ"ד ע' 87 ואילך).

(93) קיח, ב.

(94) כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בבת"שחוק: בשלמא

"אגדתא" במסכת שבת – יכול להיות שלא יודעים; אבל דברי רבינו הזקן (ובפרט) בסוף התניא – בודאי צריכים לידע... וכטבע בני-אדם שגם אם לא יודעים מ"ש באמצע הספר, יודעים מ"ש

כ. ועדיין יש לבאר בנוגע לשבעת האנשים מבני שאול שנתן דוד לגבעונים:

בנוגע להריגת הגבעונים – איתא בגמרא⁹⁸: "וכי היכן מצינו בשאול שהמית את הגבעונים, אלא מתוך שהרג נוב עיר הכהנים שהיו מספיקין להם מים ומזון (לגבעונים שהיו חוטבי עצים ושואבי מים למזבח), מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן".

ואינו מובן: איך יתכן להרוג שבעה אנשים רק בגלל ש"מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן" – הרי ע"פ דין לא מגיע עונש מיתה על מיתת הגבעונים שרק נגרמה ע"י הריגת נוב עיר הכהנים שהיו מספיקין להם מים ומזון?!

אך יש עוד פירוש בזה – ש"כשהרג נוב עיר הכהנים, המית מהם (מהגבעונים) שבעה כו"⁹⁹, "ומ"ש יותן לנו שבעת אנשים מבניו, לפי שלא נשאר מן ההורגים אלא אלו השבעה .. ואמרו .. אין אנו רוצים לקחת ממון אלא נפשות בעבור הנפשות שהרגו"¹⁰⁰.

*

כא. ובדרך אגב יש להעיר גם בנוגע להמוזכר לעיל (סי"ז) אודות דברי הגמרא "כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו מוחלין לו על כל עונותיו", שהובא שם הפסוק "ויאמר שמואל אל שאול למה הרגתני להעלות אותי" – שיש בזה ענין שלכאורה אינו מובן כלל, ואף אחד לא נעמד על זה:

איך ה' שאול יכול להעלות את שמואל ע"י מעשה אוב – הרי מעשה אוב וידעוני הוא איסור חמור, ועד שענשו סקילה, כמ"ש¹⁰¹ "באבן ירגמו אותם דמיהם בם", ואיך עבר שאול על איסור סקילה?! ובפרט שהלכו עמו שני אנשים, אבנר ועמשא¹⁰², שהיו צדיקים גדולים, וא"כ איך היו יכולים לעשות זאת?!

יתירה מזה: טענתו של שמואל היתה רק "למה הרגתני להעלות אותי", "החרדתני ממקום מנוחתו"¹⁰³, היינו, שהפריע אותו ממנוחתו בגן-עדן, אבל לא טען שעבר על איסור אוב וידעוני, ולכאורה, למה לא ה' איסור בדבר?!

והביאור בזה – שכיון ששאול הוצרך לצאת למלחמה ולא ידע מה לעשות כו', ה' זה ענין של פיקוח נפשות של כל בני, ופקו"נ דוחה את כל התורה כולה. וכיון ששאל בה' ולא נענה, לא היתה לו ברירה אלא לפנות לאשת בעלת אוב.

וזהו שטען שמואל "למה הרגתני להעלות אותי", במקום לשאול בחלומות או בנביאים וכיו"ב, וכאשר שאול השיב ש"ה' סר מעלי ולא ענני עוד גם ביד הנביאים גם בחלומות" ולכן "ואקראה לך להודיעני מה אעשה" – לא ה' מקום לטענה שזהו מעשה אוב, כיון שאין ברירה אחרת במצב של פקו"נ.

אמנם, בהכרח לומר ששאול ה' בטוח שיקבל מענה ע"י העלאת שמואל, וע"ד המבואר בתוספות בנוגע לדברי הגמרא¹⁰⁴ אודות אליהו: "לאו כהן הוא מר" (בתמי'), דלכאורה "היאך החי' בנה של האלמנה כיון שהי' כהן" – "שהי' ברור לו שיחייהו לכך ה' מותר משום פיקוח נפש" (וכפי שמצינו בראשונים ואחרונים פלפולים עד לשמים בדברי התוס' הנ"ל¹⁰⁵).

* * *

כב. כאן המקום להזכיר אודות ב' ניסן (שחל בשבוע הבא), שבו ימלאו חמישים שנה להסתלקות כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, ובמילא גם חמישים שנה להתחלת הנשיאות של כ"ק מו"ח אדמו"ר –

(102) רד"ק שמואל-א שם, ח.

(103) מצו"ד עה"פ.

(104) ב"מ קיד, ריש ע"ב.

(105) ראה שו"ת יביע אומר (להגר"ע יוסף) ח"א יו"ד ס"י ובס' שנשמנו שם.

(98) יבמות עח, סע"ב (ובפרש"י).

(99) פרש"י שמואל-ב שם, א – מ"גמרא ירושלמית בסנהדרין" (ראה ירושלמי קידושין פ"ד ה"א).

(100) פ"י הרד"ק שם.

(101) קדושים כ, כז.

1 כיון שתיכף ומיד (כמ"ש¹⁰⁶ "וזרח השמש ובא השמש") עברה הנשיאות אליו, וכמדובר כמ"פ¹⁰⁷ בנוגע
2 לעניני ירושה שעוברים ברגע הראשון לכן הבכור, ועאכו"כ כשמדובר אודות בן יחיד, ובפרט ענין
3 הנשיאות, כמובן מהדין שמלך בן מלך אינו צריך משיחה¹⁰⁸, כך, שלא הי' רגע אחד שיפסיק בין
4 הסתלקות כ"ק אדנ"ע להתחלת הנשיאות של כ"ק מו"ח אדמו"ר.

5 ובנוגע לשנת החמישים – הנה כפי שר' זלמן דוכמאן ע"ה¹⁰⁹ הי' נוהג לומר, שכאשר מגיע
6 "יובילייעם"¹¹⁰, צריך לזכור שזהו "יובילייעם", והיינו, שצריך להיות הענין ד"נזכרים", על מנת שיומשך
7 אח"כ ב"נעשים"¹¹¹.

8 וע"פ המבואר בספרים¹¹² שבבוא זמן מיוחד צריך לעשות חשבון על כל הענינים שהיו עד זמן זה,
9 – ולדוגמא: קודם השבת צ"ל החשבון על כל ששת ימי השבוע. קודם שנת השמיטה צ"ל החשבון
10 על כל ששת השנים שלפני השמיטה. וכן בשנת היובל – לאחר שש שבתות שנים¹¹³
11 ומגיעה "שנת החמישים"¹¹⁴, ש"קרויין עולם"¹¹⁵ [כמ"ש בשמואל: "וישב שם עד עולם"¹¹⁶, וכן "ועבדו
12 לעולם"¹¹⁷, "עד היובל"¹¹⁸, שאז יוצא לחפשי] – שיש בו קדושה יתירה, שהרי יובל קשור עם ארץ
13 ישראל בהיותה במעמד ומצב ש"כל יושבי עלי"¹¹⁹, שענינו בעבודה שכל הכחות שלו הם באופן ד"ארץ
14 אשר גר' עיני ה' אלקיך בה"¹²⁰ –

15 הנה מהנכון שבימים ובשעות הספורים עד ב' ניסן, יערוך כל אחד חשבון בעצמו מה עבר במשך
16 החמישים שנה, ולזכור איך הי' המעמד ומצב בזמנו של כ"ק אדנ"ע, והרי כל אחד (שלא רוצה לרמות
17 את עצמו) יודע מה כ"ק אדנ"ע דרש וקיווה כו', וכן בנוגע לכ"ק מו"ח אדמו"ר יודע כל אחד מה הוא
18 קיווה ודרש כו',

19 והעיקר – לא להיות מרוצה מעצמו,

20 – וכפי שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר¹²¹, שחסידים היו מסתכלים איך שפלוגי מתפלל, והיו מפטירים:
21 "זיך¹²² האָט ער שוין מוחל געווען"! ... –

22 אלא לערוך חשבון צדק על כל מה שעבר במשך כל החמישים שנה (ואלו שלא נולדו אז – יערכו
23 החשבון ממה שעבר במשך העשרים או השלושים שנה וכו'), ולתקן את כל הענינים.

24 ומובן, שכל הענינים שצריכים להיות במעשה – לא מספיק שישארו בדיבור, אלא צריכים לבוא גם
25 במעשה,

26 – וכמשנ"ת בהתועדות קודמת¹²³ בנוגע למלאכת המשכן, שאפילו משה רבינו שלא השתתף בעצמו
27 במלאכת המשכן, וחלקו במשכן הי' ללמד את בני (ע"י דיבורו) כיצד לבנות משכן, הנה נוסף לכך
28 שלימדו עם בני הי' באופן שבמשך ב' ימים הביאו בני את כל הענינים הדרושים להקמת המשכן¹²⁴,

(106) קהלת א, ה. וראה יומא לח, ב. קה"ר עה"פ.
(107) ראה שיחת ש"פ צו, שה"ג, ח' ניסן תשכ"ח ס"ז (תורת מנחם – התועדויות חנ"ב ע' 227). וש"נ.
(108) רמב"ם הל' מלכים ספ"א.
(109) נפטר ח' אדר"ר שנה זו (המור"ז).
(110) = תקופת יובל.
(111) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.
(112) כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף: כך שאין זה דברים שלי, כי אם בבחינת "מכניס בוז ומוציא בוז" (לשון חז"ל – אבות פ"ה מ"ד).
(113) בהר כה, ח.
(114) שם, יו"ד.
(115) מכילתא ופרש"י משפטים כא, ו. וראה קידושין טו, סע"א. ירושלמי ברכות פ"ד ה"א.
(116) שמואל-א א, כב.
(117) משפטים שם.
(118) מכילתא ופרש"י שם.
(119) ערכין לב, ב. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"י ה"ח.
(120) עקב יא, יב.
(121) ראה גם תורת מנחם – התועדויות חנ"ו ע' 211 הערה 133. וש"נ.
(122) = לעצמו הוא כבר מחל.
(123) שיחת ש"פ פקודי סכ"א (תורת מנחם – התועדויות חנ"ט ע' 302).
(124) ראה תורה שלמה עה"פ ויקהל לו, ג (אות ד). וש"נ.

ובאופן ד"די והותר¹²⁵, הי' צריך שיהי' לו חלק גם בעשיית המשכן בפועל, ועד לחלק שלא הי' יכול להעשות ע"י "שום אדם" –

והענינים שצריכים להיות בדיבור – לא מספיק שיהיו במחשבה, אלא צריכים לבוא בדיבור כו'.

וכאמור לעיל, יש לעשות זאת באופן שישלימו זאת עד ב' ניסן. – האמת היא שרק כאשר יבוא משיח אזי יושלם הכל, ועד אז עדיין צריך להיות ענין העבודה, אבל, ידוע מאמר רז"ל¹²⁶ אודות "דור שאינו נבנה (ביהמ"ק) בימיו כו'..."!

ואע"פ שכאשר יערכו חשבון יראו שזהו חשבון גדול – הנה מה שיכולים להספיק לפעול במשך הימים הספורים עד ב' ניסן, צריכים לפעול; ובנוגע לשאר הענינים – יקבלו החלטה תקיפה שבדאי תבוא אח"כ במעשה בפועל (ע"ד האמור לעיל (סי"ט) בנוגע לעזיבת החטא, שכיון שהחליט בעצמו להשיב את הגזילה אזי נחשב כבר ל"צדיק גמור").

והעיקר – שיערכו החשבון צדק, ולא יסתפקו בהחלטה טובה, אלא ימשיכו זאת במעשה בפועל, ועי"ז תומשך הצלחה בכל הענינים בגשמיות וברוחניות.

כג. וכאן המקום לעורר אודות ההנהגה המבהילה בנוגע לעיכוב קבוצת התלמידים שרוצים להגיע לכאן¹²⁷:

מדובר אודות כמה עשרות בחורים שרוצים לבוא לכאן מעבר לים, כדי ללמוד פנימיות התורה. והם מוכנים לעשות זאת מתוך מס"נ – החל מהצורך ללוות כסף עבור הנסיעה, מבלי לדעת כיצד יוכלו להחזיר את ההלוואה,

– כאשר יתחתן ויקבל "נדן", אזי ישלם את ההלוואה, או שיצטרך לעבוד אח"כ "עבודת פרך" כדי לשלם את ההלוואה, אבל בינתיים אינו חושב על זה...!

ואינם מתחשבים עם שום דבר – גם לא עם ההורים שאינם מעוניינים שישעו, באמרם, שבארץ ישראל לא חסר מאומה, יש שם מספיק ישיבות, כולל גם ישיבות שבהם לומדים פנימיות התורה, כך, שגם שם יכולים לילך מחיל אל חיל בלימוד התורה, ואדרבה: כמאמר רז"ל¹²⁸ על הפסוק¹²⁹ "וזהב הארץ ההיא טוב", "אין תורה כתורת ארץ ישראל",

וכמו"כ אינם מתחשבים בהעדר הנוחיות וההתייחסות¹³⁰ שתהי' מנת חלקם בכל הקשור להסתדרות במקום שינה ואכילה וכו'.

ולמרות כל זה – מתעקשים הבחורים שרצונם לבוא לכאן ללמוד פנימיות התורה.

וכבר ביקשו וקיבלו ממשרד הבטחון היתר-יציאה למשך י"ב חדשים – בגלל שנוסעים כדי ללמוד פנימיות התורה!

והגע עצמך: משרד הבטחון – אין ענינו לשלוח בחורים לישיבה... תפקידו של משרד הבטחון הוא להגן על ארץ ישראל ולהבטיח שגוי לא יפגע ביהודי, כך, שכשמדובר אודות בחורים שהם בגיל גיוס, הנה מצד משרד הבטחון עליהם להשאר בארץ ישראל, ואין לאפשר להם לנסוע לכאן.

ואעפ"כ אירע פלא גדול, שכאשר פנו לשר הבטחון¹³¹ ואמרו לו שבחורים רוצים לנסוע לכאן ללמוד פנימיות התורה – הסכים ונתן רשות (בידעו שיהיו לו צרות מחבריו, שיטענו נגדו היתכן שנתן להם

(129) בראשית ב, יב.

(130) כ"ק אדמו"ר שליט"א התבטא (בצער): "זיי וועלן

אויסגערסן ווערן"...

(131) כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר את שמו: משה דייין.

(125) ע"פ ויקהל שם, ז.

(126) ירושלמי יומא פ"א ה"א. מדרש תהלים קלז, ז.

(127) ראה גם מכתב כ"ב שבט שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' רצט

ואילך).

(128) ב"ר פט"ז, ד.

- 1 רשות (לנסוע...), כי, בשמעו שמדובר אודות לימוד פנימיות התורה – אף שאינו יודע בדיוק מה זה נגלה
- 2 דתורה או פנימיות התורה... – אין רצונו להתערב!... ולכן נותן היתר-יציאה.
- 3 ולאחרי כל זה, הנה המניעה היא דוקא מכאן, שטוענים שאי אפשר לקבל קבוצה גדולה כל כך, כיון
- 4 שאין מספיק מקומות עבור שינה ואין מספיק כסף עבור הוצאות האכילה!...
- 5 שמעתם דבר כזה?! – בכל ניו-יורק אין מספיק כסף להשיג מקומות שינה, מטות, מצעים ומגבות
- 6 וכו', ואין מספיק כסף לקנות עוד כמה פרוסות לחם (שהרי הרבה יותר מזה לא נותנים להם)!...
- 7 האמת היא שיכולים להרויח כסף על ידם – כי, כשיפרסמו שמקבלים תלמידים גם מעבר לים, אזי
- 8 יוכלו לקבל כסף עבור כל אחד מהם. אבל גם לולי זאת, אפילו אם אכן אין להם כסף – הרי זו האחריות
- 9 שלהם להשיג כסף כדי שיוכלו לקבל את הבחורים, וכפי שרואים שבנוגע לענינים שנוגעים להם יכולים
- 10 למצוא עצה, אלא שענין זה לא נוגע להם¹³², ולכן מחפשים תירוצים!
- 11 אין זה ענין של דיון ושקו"ט ("זיך אויס'טענה'ן") עם בשר ודם, עמי או עם מישהו אחר, אלא עם
- 12 רבותינו נשיאנו מייסדי הישיבה!...
- 13 ומה שטוען שאין לו פנאי לעסוק בענין זה, כיון שהוא עסוק באמירת חת"ת – יחשוב ויתבונן ממה
- 14 ה' כ"ק מו"ח אדמו"ר מרוצה יותר: שיאמר חת"ת, או שייאחר אמירת שיעורי חת"ת ללילה, ובינתיים
- 15 יקדיש חמש דקות להשתדל שיקבלו את הבחורים שרוצים לבוא לכאן.
- 16 ומה שטוענים שבין הבחורים יש כאלה שבנסיעתם לכאן מעורבת פני' שלא לשמה – מי אתה להבחין
- 17 בענינים כיו"ב?!...
- 18 ולהעיר גם מהמענה של הגאון הרגצ'ובי¹³³ לא' ששאל אודות שני תלמידים, האם יכול לדחות את
- 19 התלמיד שאינו מסוגל כ"כ ללמוד לטובת תלמיד שמסוגל ללמוד יותר טוב – שאסור לעשות זאת, ובלשון
- 20 הכתוב¹³⁴: "מי עמד בסוד ה'!"
- 21 ומה שטוענים שיש ביניהם "ווילדע בחורים" – הנה גם אם אמת הדבר שיש מישהו כזה¹³⁵, הרי זוהי
- 22 הסיבה שאינו "ראש ישיבה", אלא תלמיד, וזהו תפקידו של ראש הישיבה – לחנך את התלמיד שלא יהי'
- 23 במצב כזה, אבל לא לדחותו ולוותר עליו!
- 24 ועד כדי כך גדולה האחריות של הרב כלפי התלמיד – שיש דין¹³⁶ ש"תלמיד שגלה (לעיר מקלט
- 25 בגלל שהרג נפש בשוגג) מגלין רבו עמו"! והגע עצמך: הרב טוען שאין לו שייכות עם התלמיד שגלה
- 26 לעיר מקלט, ורצונו לישב בירושלים עיר הקודש וללמוד תורה. ואעפ"כ אומרת לו התורה: כיון שזהו
- 27 תלמיד שלך, מוטלת האחריות עליך – להעלות את התלמיד לדרגא שלך, או לגלות יחד עם התלמיד!...
- 28 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א¹³⁷):
- 29 ויה"ר שמכאן ואילך יוכלו לדבר בשבת ויו"ט רק דברים טובים ונעימים, בדרכי נועם ובדרכי שלום.

לא ה' "א ווילדער", לא ה' מוציא 1500 לירות כדי לנסוע מעבר לים!...

(136) מכות יו"ד, א. רמב"ם הל' רוצח רפ"ז.

(137) לאחר שאמר שבאמת אין זה ענינו לדבר אודות ענינים כיו"ב, אלא שמגיע זמן שפוקעת הסבלנות, ואז אין ברירה, וחייבים לדבר באופן גלוי וברור, באותיות של דפוס אמסטרדם*!...

(132) כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף, שמדובר אודות קבוצה של עשרות אנשים שהיו צריכים להתעסק בזה, אלא שמתנערים מזה, ומטילים את האחריות על איש אחד, ואילו הוא טוען שאינו בעה"ב כו' (אפילו לא כדי להביע מחאה...), ובנוגע לפועל לא נעשה דבר!...

(133) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ"ד ע' 237.

(134) ירמי' כג, יח.

(135) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת-שחוק: אכן אם הוא

(* ראה תורת מנחם – התוועדויות חכ"ח ריש ע' 139. וש"נ.)

- 1 ויתן השי"ת הרחבה בכל הענינים, החל מהרחבת המוחין, וכשיש הרחבת המוחין, אזי מתבטלים כל
2 הענינים המבלבלים – כדברי כ"ק אדנ"ע בשיחת פורים תר"פ¹³⁸ (שנדפסה עתה¹³⁹), שעכשיו אינו מתפעל
3 מהם כלל, ואם יכנסו אליו לחדרו, אזי יתבטלו לגמרי!... ומ"חדרו" יומשך תוקף זה על שטח שלם,
4 ומשם – על עיר שלימה, ומשם – למדינה שלימה, ויתבטלו כל הענינים המעלימים.
5 וכאמור, שתהי' הרחבה בכל הענינים בגשמיות כפשוטו, ועד לממון כפשוטו, וכל הענינים דזהב וכסף
6 ונחשת כפשוטם, וכן בנוגע לזהב וכסף ונחשת ברוחניות¹⁴⁰.
7 [לאחרי תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "הושיעה את עמך".]

(תאריך ה"פתח דבר" – כה אד"ש ה'תש"ז).
(140) חסר הסיום (המו"ז).

(138) סה"ש תורת שלום ע' 246 ואילך.

(139) בקונטרס מאמרים דש"פ תצוה פ' זכור ופורים תר"פ

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז אדר, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

זה מזמן רב ביותר שאין מהם כל ידיעות באופן ישר, אף שנמסרו כמה פרטים ע"י הנוסעים
מהתם להכא, וכבר נדבר איזה פעמים שמן הנכון הי' שלעתים מסוימות יעשו אסיפה וכן פרטי כל
מהאסיפה - ע"מ לשלוח העתקה מזה גם לכאן, ורואים במוחש, שכאשר יודעים שבבוא יום פלוני
צריכים יהיו להודיע לעוד מקום ע"ד הנעשה בפו"מ - הי"ז מעורר כחות נוספים לפעולות בפועל
כפי האפשרי.

ועל נקודה מיוחדת באתי בזה, והיא: שלמרות ששאלתי מכמה הבאים לכאן בהנוגע
לשינויים בסדרי הישיבה, הנה אף מאחד מהם לא הגיעתני ידיעה אשר נעשה דבר מה בהשתדלות
שהתלמידים מכתות הגבוהות ימשיכו לימודיהם בישיבת תו"ת גם לאחר שיגמרו את הסקול
ואפילו את ההי סקול, וכיון שאין בפי אפילו אחד מהנוסעים איזה ידיעה עד"ז, הנה בטח זהו
סימן שבפועל עדיין לא נעשה דבר בהנ"ל. וגודל ההיזק אשר בזה - בודאי אין צריך ביאור. בפרט
שראוהו באותן השנים שהישיבה קיימת... שע"י העדר ההתעסקות בהנ"ל הנה רק תלמידים
בודדים נשארו במחיצתם, וד"ל ברמיזה.

מובן שהשתדלות הנ"ל, אף שמוכרחת גם בכתה היותר גבוה, שהרי אין לוותר עליה, הנה
בכדי שתהי' בהצלחה יותר - כדאי להכין את הנ"ל בהכתות שלפני זה, ולהכשירם להרעיון אשר
טובתם האמיתית היא, ולא רק ברוחניות אלא גם בגשמיות, להשאר בהישיבה גם לאחר"כ וכו'
וכו'. וכבר ידוע פסק רבוה"ק שחזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקס. ובאם אין פועלים הנ"ל - הי"ז
ראי' מוכחת שלא היתה תעמולה...

ותקוטי ששורתי אלה המעטות בכמות, תספקנה אשר תומ"י יתייעצו בשימת לב הראוי'
על כל דבר הנ"ל, ויתחילו בפו"מ בפעולות ממשיות, וברכת מייסדה הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע תחול גם על פעולה זו ועל כל אלו שיזכו לנהלה במסירה ושקידה אליבא
דנפשי'.

בברכה - המחכה לבשו"ט.

בס"ד. שיחת* ש"פ שמיני, מבה"ח ניסן, פ' החודש, ה'תשל"ג.

בלתי מוגה

- 1 א. פרשת החודש היא הפרשה הרביעית מד' הפרשיות, לאחר פרשת שקלים, פרשת זכור ופרשת פרה.
- 2 ובהמשך להמדובר לעיל בפרשיות שקלים זכור ופרה¹, שכל אחת מהן היא "אחת בשנה"², ויש בה דבר חידוש שאין בחברתה – יש לבאר גם החידוש של פרשת החודש שאין בג' הפרשיות שלפניו, וכמודגש גם בשמה: "פרשת החודש", מלשון חידוש³.
- 3 [וכל זה – נוסף לכך שבבוא הזמן של פרשת החודש הרי זה ה"שער" וה"צינור" לכל שאר הענינים, שלכן מצינו בתורת החסידות שבכל יו"ט מבארים מעלתו המיוחדת של יו"ט זה (ובלשון הנגלה: "הלכות חג בחג"⁴) לגבי שאר הימים טובים⁵.
- 4 וע"ד שמצינו בגמרא⁶: "אמר לי רב יוסף לרב יוסף ברי' דרבה, אבוך במאי זהיר טפי (אע"פ שאמרו חז"ל⁷ "לא תהא יושב ושוקל מצותי" של תורה כו' קלה שבקלות כו' חמורה שבחמורות"), אמר לי בציצית" (אע"פ שהחובב דציצית הוא רק אם לובש בגד של ארבע כנפות שחייב בציצית, אבל "אין אדם מחוייב לקנות לו טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית"⁸, כיון שמצות ציצית אינה חובת גברא, אלא חובת מאנא, טלית (שמלא)⁹ – כמבואר באגה"ק¹⁰ ש"אף שגילוי זה ע"י עסק התורה והמצות הוא שוה לכל נפש מישראל בדרך כלל. . . אעפ"כ בדרך פרט אין כל הנפשות. . . שוות בענין זה", אלא לכל אחד מישראל יש ענין מיוחד [כפי שנקבע באופן ש"למעלה מבחינת הדעת", כמו "בחינת הגורל"] שבו צ"ל "זהיר טפי" – "זהיר" גם מלשון זוהר ואור, כמו זהר הרקיע (כמבואר בדורשי כ"ק מו"ח אדמו"ר¹¹), וענין מיוחד זה הוא אצלו "שער" ו"צינור" שעל ידו עולים כל עניניו מלמטה למעלה וכו'].
- 5 וכן יש לבאר ההוראה שיש ללמוד מזה באופן השייך לכל אחד מישראל, אפילו מי שלא ידע מאי קאמר, שגם הוא מברך ברכת התורה כשקורא פסוקי פרשת החודש (וכן שאר ג' הפרשיות), כפי שפוסק רבינו הזקן בהל' ת"ת¹² (ומבואר בלקו"ת¹³).
- 6 ב. ויש לבאר תחילה טעם השם "פרשת החודש":
- 7 בכל ג' הפרשיות – שייך שם הפרשה לתוכנה: פרשת שקלים – שבה נאמר הציווי¹⁴ שכל אחד צריך ליתן מחצית השקל (אלא שנקראת "שקלים", לשון רבים, כיון שע"ז שכל אחד נתן מחצית השקל נאספו ריבוי שקלים). פרשת זכור – שבה נאמר הציווי¹⁵ "זכור את אשר עשה לך עמלק". ופרשת פרה – שבה נאמר הציווי¹⁶ "ויקחו גו' פרה אדומה וגו'" (ואע"פ שהציווי הוא לשרוף ולבטל את הפרה ולעשות ממנה

(* לע"ע לא הגיעה לידינו רשימה מהמשך ההתוועדות לאחר המאמר. ולהעיר גם מצינוה של שיחה זו – בלקו"ש ח"כ ע' 99.
 (1) ראה שיחת ש"פ צו, פ' פרה בתחלתה (תורת מנחם – התוועדויות חע"א ע' 294 ואילך). וש"נ.
 (2) לשון הכתוב – ס"פ תצוה. אחרי טז, לד.
 (3) מגילה בסופה. וש"נ.
 (4) ראה לקו"ש ח"ז ע' 150. וש"נ.
 (5) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ח ע' 142 הערה 3. וש"נ.
 (6) שבת קיח, סע"ב.
 (7) תנחומא עקב ב. דב"ר פ"ו, ב. ירושלמי פאה פ"א ה"א.

ועוד.
 (8) רמב"ם הל' ציצית פ"ג הי"א.
 (9) מנחות מא, א. וראה אוה"ת שלח ע' תקנ.
 (10) ס"ז.
 (11) ראה סה"מ תרפ"ו ע' קג. תרפ"ז ע' קלח. תרפ"ח ס"ע קנד ואילך. תש"ג ס"ע 143. תש"ח ס"ע 240.
 (12) פ"ב הי"ב.
 (13) ויקרא ה, ב ואילך. שה"ש כה, א.
 (14) ר"פ תשא.
 (15) תצא כה, יז.
 (16) ר"פ חוקת.

אפר, שזוהי מציאות אחרת (וע"ד מצות "תשביתו שאור מבתיכם"¹⁷, שע"י שריפת החמץ נעשית מציאות אחרת) – הרי עצם העובדה שמדברים אודות שלילת מציאותה של הפרה, שייך לענין הפרה, בדרך שלילה עכ"פ).

אבל פרשת החודש – הרי תוכן הפרשה הוא בענין קרבן פסח ויציאת מצרים, אלא שלפנ"ז נאמר "החודש הזה לכם גו"¹⁸ [אבל אין זה באופן שהתחלת הפרשה היא "החודש" (כמו בפרשת זכור שהתחלת הפרשה היא בתיבת "זכור") כי, התחלת הפרשה היא "ויאמר ה' אל משה וגו'", ורק בפסוק השני נאמר "החודש וגו'"], שע"פ דרשות חז"ל קאי על ענין קביעות החדשים והשנים. אבל קריאת הפרשה בסמיכות לחודש ניסן אינה מצד ענין קביעות החדשים והשנים, אלא מצד הקירבה לחג הפסח. וא"כ, מדוע נקראת הפרשה בשם "פרשת החודש"?

וע"פ תורת הבעש"ט¹⁹ ששם הדבר הוא התוכן והחיות של הדבר, בהכרח לומר, שקריאת הפרשה בשם "פרשת החודש" היא בגלל שתוכן הענין של חג הפסח ויצי"מ מתבטא בענין החידוש ("החודש"), כדלקמן.

ג. ויובן בהקדם המבואר בחסידות²⁰ בנוגע למ"ש במ"ת "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים"²¹, ולא נאמר אשר בראתי שמים וארץ:

בריאית שמים וארץ היא הנהגה טבעית, ששייכת לכל בני האדם, ואילו יציאת מצרים היא הנהגה נסית, ששייכת לבני דוקא.

וזהו מ"ש "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים":

מצרים – ענינה הנהגת הטבע, שזהו מ"ש²² "אלקים יענה את שלום פרעה" – "אלקים" דייקא (כמבואר בשו"ע²³ בפירוש המלות של הברכות, ששם אלקים פירושו "תקיף בעל היכולת ובעל הכחות כולם"), בגימטריא הטבע²⁴; ואילו בנוגע לשם הוי' שלמעלה מהטבע – הנה כאשר משה אמר לפרעה "כה אמר הוי' .. שלח את עמי"²⁵, השיב פרעה: "לא ידעתי את הוי'"²⁶, היינו, שאין לו שייכות לשם הוי'. ואפילו לאחר שפרעה הסכים שבנ"י יעבדו את ה', אמר, "לכו נא הגברים ועבדו את ה'"²⁷, שזוהי עבודה שע"פ שכל – אמנם שכל דקדושה, אבל רק שכל, שהוא במדידה והגבלה, ולא באופן של יציאה ממדידה והגבלה.

וביציאה ממצרים ("הוצאתיך מארץ מצרים") נפעלה השייכות של בנ"י להנהגה שלמעלה מהטבע, שזהו ענינו של שם הוי', ועד ש"אנכי הוי' אלקיך", ששם הוי' נעשה כחך וחיותך²⁸.

ד. ועפ"ז מובנת השייכות של יצי"מ ל"פרשת החודש" – כיון שביצי"מ נפעל ענין חדש – נס גדול שאין לו מקום בטבע, כדאיתא במכילתא²⁹ שמצד הטבע לא ה' אפילו עבד אחד יכול לברוח ממצרים, ואילו כאן יצאו ששים ריבוא בנ"י, ובאופן שפרעה עצמו שלחם כו'.

ועוד זאת, שהענין של יצי"מ הוא לא רק יציאה משעבוד לגאולה, אלא יציאה ממצרים וגבולים למעמד ומצב שלמעלה ממדידה והגבלה.

(קכא, ב). של"ה פט, א. קפט, א. שח, ב. שו"ת חכ"צ סי"ח. תניא

שעהיוה"א רפ"ו.

(25) שמות ה, א.

(26) שם, ב.

(27) בא יו"ד, יא.

(28) ראה לקו"ת במדבר טז, סע"ד. ר"פ ראה. תורת מנחם –

סה"מ חשון ע' רסח. סיון ע' שלח. ועוד.

(29) יתרו יח, יא.

(17) בא יב, טו.

(18) שם, ב.

(19) ראה תניא שער היחוד והאמונה פ"א.

(20) ראה תורת מנחם – סה"מ סיון ע' שח. וש"נ.

(21) יתרו כ, ב.

(22) מקץ מא, טז.

(23) או"ח ס"ה.

(24) פרדס שיי"ב פ"ב. ר"ח שער התשובה פ"ו ד"ה והמרגיל

- 1 וזהו החידוש של פרשת החודש לגבי הפרשיות שלפנ"ז:
- 2 בפרשת שקלים אין ענין של חידוש שלמעלה ממדידה והגבלה, ואדרבה: נתינת "מחצית השקל" (לא
- 3 עשר גרה, אלא מחצית השקל) דוקא, מורה על ענין של מדידה והגבלה. ואע"פ שנקרא "מטבע של
- 4 אש"³⁰, הרי זה עדיין "מחצית השקל" בלבד, כיון שאוחז עדיין בהתחלת העבודה.
- 5 וגם בפרשת זכור אין ענין של חידוש, ואדרבה: ענינה הוא לזכור ענין שכבר הי' בעבר כו'.
- 6 וגם פרשת פרה אין ענינה לפעול דבר חדש, אלא רק שכאשר ישנו מצב בלתי רצוי (היפך הטהרה),
- 7 פועלת הפרה שיחזור להיות כמו שהי' לפני"ז (כפי שנולד), אבל לא מציאות חדשה.
- 8 [ובפרטיות יותר – ג' הפרשיות הם בסדר מן הקל אל הכבד: פרשת שקלים – שבה נמצאים לגמרי
- 9 במדידה והגבלה. ולאח"ז פרשת זכור – יציאה ממדידת הזמן (ומקום). ולאח"ז פרשת פרה – יציאה
- 10 ממצב בלתי רצוי כו'.]
- 11 ואילו בפרשת החודש ישנו ענין של חידוש – יציאה ממצרים וגבולים למעמד ומצב שלמעלה
- 12 ממדידה והגבלה.
- 13 ה. וענין החידוש שביצי"מ (תוכנה של פרשת החודש) קשור גם עם הפירוש הפשוט במ"ש¹⁸
- 14 "החודש הזה לכם" (ש"אין מקרא יוצא מידי פשוטו"³¹) – "הראהו לבנה בחידושה ואמר לו כשהירח
- 15 מתחדש יהי' לך ראש חודש"³²:
- 16 ענינו של ר"ח הוא חידוש הלבנה, שאז נעשה מולד הלבנה מחדש, לאחר שבסיומו של החודש
- 17 מתעלמת הלבנה, וכמ"ש³³ "ונפקדת כי יפקד מושבך".
- 18 [ואע"פ שהלבנה עצמה אינה משתנית, והשינוי הוא רק בנוגע להארת אור הלבנה על הארץ, מ"מ,
- 19 כיון שתפקידה של הלבנה "להאיר על הארץ"³⁴, הרי מובן, שמציאותה תלוי' בכך שממלאת תפקידה
- 20 (ורצונה³⁵) להאיר את הארץ, ואילו כשאינה מאירה את הארץ, הרי זה כמו שנחסר במציאותה, ולכן,
- 21 כשחוזרת ומאירה, מתחדשת מציאותה³⁶].
- 22 וזהו כללות החילוק שבין חודש לשנה, כידוע מ"ש הראב"ע¹⁸ שאין חדשים לחמה ואין שנים ללבנה,
- 23 והיינו, שענין השנה קשור עם מהלך השמש, שאין בו שינוי וחידוש, אלא תמיד חוזר ונשנה כמקודם,
- 24 ולכן נקרא בשם שנה, מלשון משנה³; משא"כ חודש קשור עם מהלך הלבנה, שהוא באופן של שינוי
- 25 וחידוש, כאמור, שבסיומו של החודש מתעלמת הלבנה, ואח"כ נעשה מולד הלבנה מחדש, וחידוש זה
- 26 נמשך בכל ימי החודש, שאין יום אחד דומה לחבירו, שהרי מיום ליום הולכת הלבנה וגדלה – בחציו
- 27 הראשון של החודש, או הולכת ומתמעטת – בחציו השני של החודש.
- 28 ו. וההוראה מזה:
- 29 מקריאת התורה בפרשת החודש למדים שעבודתו של כל אחד מישראל צריכה להיות באופן של
- 30 חידוש – לא רק להתעלות באופן של הליכה "מחיל אל חיל"³⁷, אלא לשנות את כל מציאותו ("זיך
- 31 איבערשטעלן אינגאנצן"), למעמד ומצב של נס שלמעלה ממדידה והגבלה, והיינו, שעבודתו היא באופן
- 32 שאינו מחשיב את עצמו למציאות טבעית, אלא למציאות נסית.
- 33 [ואין זה בסתירה לכלל ש"אין סומכין על הנס"³⁸, כיון שאין הכוונה לסמוך על הנס, אלא שכללות
- 34 מציאותו מצד עצמו תהי' באופן נסי].

(35) ולהעיר מתורת הבעש"ט שבמקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא (ראה כש"ט בהוספות סמ"ח. ורש"י).

(36) ראה גם תורת מנחם – התוועדיות חע"א ע' 27 ואילך. ורש"י.

(37) תהלים פד, ח.

(38) ראה פסחים סד, ב.

(30) ירושלמי שקלים פ"א ה"ד. תנחומא תשא ט. נשא יא. במדב"ר פ"ב, ג. פרש"י תשא ל, יג.

(31) שבת סג, א. ורש"י. הובא בפרש"י עה"פ.

(32) פרש"י עה"פ.

(33) שמואל"א כ, יח. וראה אוה"ת בראשית ט, ב ואילך.

(34) בראשית א, טר"ז.

ועי"ז שממשיך את ענין החידוש בעבודתו בפועל במחשבה דיבור ומעשה, אזי נעשית אצלו גאולה פרטית.

ומצד הציווי "ואהבת לרעך כמוך"³⁹, הרי הוא פועל ענין של גאולה גם על יהודי נוסף, – ולא כמו אותם חכמים שמוצאים סברות ותירוצים ואמתלאות שלא לעסוק עם הזולת, באמרם, ש"אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים"⁴⁰, וכיון שבנ"י הם בניו של הקב"ה⁴¹, כמ"ש "בני בכורי ישראל"⁴², "בנים אתם לה' אלקיכם"⁴³ (כמובא בתניא⁴⁴ ובסדר זה דוקא), וכידוע תורת הבעש"ט והמגיד⁴⁵ שאהבת הקב"ה לבנ"י היא בדוגמת אהבה לבן יחיד שנולד להורים זקנים לעת זקנתם, הרי בודאי שהקב"ה ידאג לכל אחד מישראל, כך, שאין צורך בפעולה שלו, ואדרבה, הוא רק יקלקל כו'.

אך על זה אומרים לו, שהתורה, שיודעת מכל הסברות הנ"ל, ציוותה "ואהבת לרעך כמוך", "כמוך" דייקא, וכמו שבנוגע לעצמו אינו סומך על שום דבר, אלא עושה בעצמו, ועד שבשביל כמה פרוטות הרי הוא מתייגע כו', לא ישן, ומחפש דרכים (לא רק דרכים ישרים אלא גם דרכים עקומות כו'), והופך עולמות כו', ועושה זאת גם על חשבון זמני התפלה ולימוד התורה וההתעסקות עם הזולת – הנה באותה מדה צריך להשתדל בנוגע לזולת [ואדרבה: בנוגע לעצמו יכול לעשות חשבון שמגיע לו עונש כו', משא"כ בנוגע לזולת, ש"אין אדם יודע מה בלבו של חברו"⁴⁶, אסור לחשוב כן], ולידע שעושה זאת בשליחתו של הקב"ה שרוצה לעזור ליהודי פלוני –

ועד שמזה באים לגאולה הכללית דכל בנ"י, גאולה האמיתית והשלימה.

* * *

ז. דובר כמ"פ שאע"פ שדורשים מיהודי לעבוד עבודתו באופן של יגיעה (שהרי "אדם לעמל יולד"⁴⁷) עד כמה שאפשר, מ"מ, מודיעה התורה שהעבודה היא בנקל יותר, כיון ש"הקב"ה עוזרו"⁴⁸ שיוכל בנקל יותר (מבלי ליטול ממנו את התועלת שבענין היגיעה) להתמודד עם פיתויי והסתת היצה"ר, "מלך זקן וכסיל"⁴⁹.

וכמו הודעת התורה ש"לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא", אלא "קרוב אליך הדבר מאד בפיו ובלבבך לעשותו"⁵⁰ – שעל פסוק זה מיוסד ספר התניא, תושב"כ של תורת חסידות חב"ד⁵¹, "לבאר היטב איך הוא קרוב מאד כו"⁵², באופן שגם השכל של נה"ב, "רוח הבהמה היורדת היא למטה"⁵³, יוכל להבין זאת כו'.

וגם בענין זה יש מעלה מיוחדת בפרשת החודש לגבי הפרשיות שלפנ"ז.

ח. בפרשיות שלפנ"ז מדובר אודות ענינים שהם בערך האדם העובד:

בפרשת שקלים – אף שנזכר הענין ד"מטבע של אש", הרי מדובר אודות שקל גשמי שנמצא למטה בעוה"ז יחד עם האדם העובד, שעל ידו לוקחים קרבנות גשמיים, שקרבים ע"ג המזבח שבמשכן וביהמ"ק גשמיים.

(45) ראה כש"ט בהוספות סקס"ז. וש"נ.

(46) פסחים נד, ריש ע"ב.

(47) איוב ה, ז.

(48) סוכה נב, ריש ע"ב. וש"נ.

(49) קהלת ד, יג ובפרש"י.

(50) נצבים ל, יא-יד.

(51) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' רסא. וש"נ.

(52) נוסח דף השער לתניא.

(53) קהלת ג, כא.

(39) קדושים יט, יח.

(40) ע"פ ל' חז"ל – סוטה בסופה (וגירסת הע"י).

(41) ומ"ש (קהלת ד, ח) "בן ואח אין לו" (ראה במאמר פ"ג

(תורת מנחם – התוועדויות חע"א ע' 315)) – הרי זה בדרגא

נעלית יותר כו' (חסר קצת – המו"ל). וראה גם תורת מנחם –

סה"מ תשרי ע' סה הערה 56.

(42) שמות ד, כב.

(43) פ' ראה יד, א.

(44) רפ"ב. וראה גם תניא עם לקוט פירושים מרבתינו

נשיאנו לשם (ע' נג). וש"נ.

1 ועד"ז בפרשת זכור – שהזכרון אינו מצד שרש ועצם הנשמה שלמעלה מהתלבשות בגוף, אלא "זכור
2 בפה ולא תשכח בלב" 54, היינו, שהזכרון הוא באופן שחודר את גוף האדם כו'.
3 ועד"ז בנוגע לפרשת פרה 55.

4 ואילו בפרשת החודש – "החודש הזה לכם" – מדובר אודות צבא השמים (הירח, כפי שמקבל אורו
5 מהשמש), שהם בריחוק וגודל עצום לגבי האדם – אפילו הירח, ועאכ"כ השמש "שהוא כמו קס"ז
6 פעמים כגודל כדור הארץ" 56 (כמ"ש רבינו הזקן בתניא 57), אשר, עם היותם בעוה"ז הגשמי, הנה בעוה"ז
7 גופא הרי הם כמו ענין רוחני (ע"ד עניני האדם הקשורים עם תומ"צ, שהם בבחי' קדושה ורוחניות לגבי
8 עניני הרשות).

9 אך למרות גודל מעלתם של השמש והירח, הרי תכלית בריאתם היא "בשביל ישראל" 58, כמ"ש 59
10 "והיו לאותות ולמועדים וימים ושנים", "שעתידים ישראל להצטוות על המועדות והם נמנים למולד
11 הלבנה", והיינו, שע"ז קובע יהודי את הזמנים שבהם צריך להתפלל מוסף וכו'.
12 ט. ומזה מובן, שכאשר יהודי טוען: איך יש בכחו לצאת מהגבלת הטבע וכו' – אומרים לו שכל
13 הענינים שבעולם נבראו בשבילו, "לא נבראו אלא לשמשני" 60, כך, שהוא בעה"ב על טבע העולם, ולא
14 להיפך כו'.

15 ולא כדעת חוקרים מגדולי ישראל שלא שייך לומר שדבר גדול נברא בשביל דבר קטן, אלא כפי
16 שקובעת פנימיות התורה, שגם נבראים עליונים נבראו בשביל ישראל, ודוקא יהודי פועל בהם עלי', כי,
17 כל העולמות העליונים, אפילו עולם האצילות ועולמות הא"ס, הם באופן של "ירידה מאור פניו ית" 61,
18 ועלייתם נפעלת ע"י עבודת בני דוקא.

19 ולכן, כשיהודי פועל בעצמו להיות מציאות חדשה באופן של נס (כההוראה דפרשת החודש), הרי
20 הוא מגבי' את עצמו ואת כל העולם טפח ולמעלה יותר, ומכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף
21 זכות 62, ועד שפועל קיום היעוד 63 ד"ה השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה 64.

22 * * *

23 י. מאמר (כעין שיחה) ד"ה החודש הזה לכם וגו'.

(59) שם, יד ובפרש"י.	(54) ספרי ס"פ תצא. מגילה יח, א. תו"כ ר"פ בחוקותי.
(60) משנה וברייטא קידושין בסופה.	(55) חסר קצת (המו"2).
(61) תניא רפ"ו.	(56) חסר השקו"ט בנוגע לדברי רש"י במסכת פסחים שיש
(62) רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד.	כוכב גדול יותר, והסיפור אודות רבינו הזקן שהביא ראי' בנגלה
(63) ישע"י סו, כב.	דתורה מדברי הגמרא במסכת ברכות (המו"2).
(64) חסר הסיום (המו"2).	(57) שעה"ה"א פ"ו.
	(58) פרש"י ורמב"ן ר"פ בראשית.

שיטת החסידות היא לקרב את כל איש הישראלי מתוך אהבת
ישראל להחזירו לתורה מסיני, ואין בזה משום כפייה על דעתו ורצונו
הפנימי והאמתי, אלא הסרת ההעלם והקליפה המכסים על נקודת
נפשו הפנימית

ממכתב ט"ז אדר שני, ה'תשי"ז

לקוטי שיחות

פרשת שמיני

כרך כב, שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

הוא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר ¹¹ ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום".

יש להבין: מהו הקשר שבין המשנה האחרונה – מאמרי רבי יהושע בן לוי ורבי שמעון בן חלפתא – לבין המשנה שלפני כן – המחלוקת בין בית שמאי לבין בית הלל אודות חלות הדבש?

הרמב"ם ¹² ומפרשים נוספים ¹³ מבארים: "לפי שהשלים כל דיני ההלכה .. חתם הדברים בגמול". כלומר, המשנה אכן אינה המשך לתוכן של המשנה הקודמת, אלא זהו סיום של כל ששה סדרי משנה ¹⁴, כדי "להודיע בחתימת המשנה מתן שכרן של צדיקים שלומדים ומקיימים כל מה שכתוב במשנה" ¹⁵.

אך כפי שמוצאים במספר מקומות ¹⁶ בגמרא שמבארים את טעם סמיכות המשניות אף כאשר הן כתובות, בזו אחר זו, במסכתות נפרדות, ועל-אחת-כמה-וכמה שתי משניות המופיעות באותו פרק ¹⁷ – יש, לכאורה, מקום לחפש ולבאר גם את הקשר שבין שתי המשניות אלו (אם כי

א.

סמיכות המשניות בסיום הש"ס

1 המסכת האחרונה של ששה סדרי משנה ¹ – מסכת עוקצין ² – עוסקת בפרטי ההלכות של טומאת אוכלין וטומאת משקין, המופיעים בפרשתנו ³. ההלכה האחרונה ⁴ של המסכת היא: "חלות דבש מאימתי מיטמאות משום משקה, בית שמאי אומרים משיהרהר ⁵, ולפי גירסא אחרת ⁶: משיחרחר) בית הלל אומרים משירסק".

7 בית שמאי סוברים שמיד כאשר האדם מהרהר במחשבתו ⁷ "לרדות הדבש" חל עליו דין משקה ונטמא בטומאת משקין. ואילו לפי בית הלל הוא נטמא משום משקה רק "משירסק", שאז הוא הופך למשקה ממש ⁸.

11 לאחר מכן, במשנה הבאה – האחרונה בששה סדרי משנה ⁹ – נאמר: "אמר רבי יהושע בן לוי: עתיד הקדוש-ברוך-הוא להנחיל לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות שנאמר ¹⁰ להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא. אמר רבי שמעון בן חלפתא לא מצא הקדוש-ברוך-

(*) וסיום סדר טהרות וכל הש"ס משנה (ראה הערה הבאה).

וראה בארוכה סה"ש תשמ"ח ח"ב ע' 645 ואילך.

(1) לפי הסדר הרגיל בששה סדרי משנה זמ"ן נק"ט. וראה הנסמן

בלקו"ש ח"א ע' 56 הערה 13. ועוד.

(2) כ"ה בדפוס משניות וש"ס שלפנינו. וכ"כ בפירוש – הרמב"ם בהקדמתו לפיה"מ. המאירי בפתיחתו. ועוד. – לדעת הר"ש (ריש מס' טהרות) מס' טהרות באה אחרי מס' עוקצין, "אמנם רובם ככולם המחברים והמפרשים אינם מודים בזה להר"ש" (סמיכת חכמים בהקדמה (ע, סע"ג)).

(3) יא, לר.

(4) פ"ג מי"א.

(5) גירסת י"א בפירוש רב האי גאון, ר"ש, רא"ש, הערוך (מע' חרחר),

רע"ב. ועוד.

(6) עיקר הגירסא במקומות שבהערה הקודמת. פיה"מ להרמב"ם. ועוד. וכ"ה בנדפס.

(7) כ"ה במקומות שבהערה 5. ובתפא"י כאן שצ"ל דיבור. וראה משנה אחרונה. ואכ"מ.

(8) ראה פיה"מ ופי' הרא"ש. וראה משנה אחרונה.

(9) בחלופי גרסאות למשניות דמשנה זו "ליתא בכי"מ". וראה מלאכת

שלמה כאן (משנה יא).

(10) משלי ח, כא.

(11) תהלים כט, יא.

(12) בפיה"מ כאן.

(13) רא"ש * ורע"ב.

(14) ולהעיר שמצינו עד"ז בנוגע לתחלת הש"ס – מס' ברכות –

שאינה שייכת כ"כ לסדר זרעים כ"א היא הקדמה לכללות שתא סדרי

משנה (ראה פסקי הרי"א ריש ברכות (הובא ג"כ בהגהה בהקדמת פיה"מ

להרמב"ם ובמלאכת שלמה ריש ברכות). וראה גם המאירי בפתיחתו

(קרב לסופה) ובהקדמתו למס' ברכות).

(15) לשון הרע"ב

(16) ראה ריש מס' תענית; סוטה; מכות ועוד.

(17) דבאותה מסכת לכו"ע יש סדר למשנה (ב"ק קב, סע"א), ומכש"כ

באותו פרק.

(*) אבל צ"ע אם פי' משנה זו הוא להרא"ש – ראה מלאכת שלמה (שבהערה 9) דהרא"ש סיים פי' המשנה בבבא דחלות דבש. ואולי הוא הוספת המדפיסים מפיה"מ להרמב"ם (בשנינו לשון, או נוסחא אחרת). ובמלאכת שלמה (משנה יב) העתיק בשם הרמב"ם כלשון הרא"ש.

סדרי משנה, במצב של שלימות נעלית בעבודת ה', עוסק
 הסיום בהבטחת גמול ושכר על עבודת התורה והמצוות,
 ש"י עולמות וכדומה²², ולא בענין ש"נפשו קשורה
 באהבת השם...²³?!
 הכרחי, אפוא, לומר, שהמשמעות של "להנחיל... ש"י
 עולמות" איננה כשכר מצוות במשמעות הרגילה²⁴ –
 תשלום של עולמות עבור עבודת ה', אלא שזוהי שלימות
 נעלית יותר בעבודה עצמה – התעלות שאליה מגיע העובד
 מאהבה על ידי עבודתו²⁵.

ג.

הקשר בין המשניות: שלימות בעבודת ה'

וזהו הקשר שבין משנה זו לבין המשנה שלפניה
 העוסקת במחלוקת בין בית שמאי לבין בית הלל לגבי
 חלות דבש:
 ההסבר בדרך הרמז לכך שהחלכות האחרונות במשנה
 – שהכל הולך אחר החיתום²⁶ – עוסקת ב"דבורים"
 וב"דבש", הוא משום ש"דבורים" רומזות, כדברי חז"ל²⁷,
 על שלימות העבודה, עבודה לשמה (כדלהלן בסעיף ז'),
 שעבודה זו היא הכנה ל"עתיד הקדוש-ברוך-הוא להנחיל
 לכל צדיק...". – השלימות שאליה מגיעים על ידי עבודה
 כעבודת הדבורים.
 והדעות השונות במחלוקת של בית שמאי ובית הלל
 לגבי חלות הדבש
 – שהן כרוכות, כאמור מספר פעמים²⁸, בהבדל הכללי
 שבין שיטותיהם, אם "אזלינן בתר בכח" או "אזלינן בתר
 בפועל": לדעת בית שמאי "אזלינן בתר בכח", ולכן חל
 על חלות הדבש דין משקה מיד ("משיחרר" או אף)
 "משיחרר", כי בכח זהו כבר משקה, למרות שבפועל
 עדיין הוא רחוק מכך. ואילו לדעת בית הלל "אזלינן בתר
 בפועל", ולכן אין חל עליו דין משקה עד שיהפך למשקה
 בפועל – "משירסק" –

טעמו של הרמב"ם בתקפו עומד – אך על-כל פנים כדי
 "להמתיק" את הענין (וכו').
 ויש לומר, שלתוכנה של המשנה הסמוכה לסיום
 המשניות – בענין שכר המצוות, העוסקת במחלוקת שבין
 בית שמאי לבין בית הלל לגבי חלות דבש, יש קשר לענין
 שכר מצות שבו עוסקים בסיום המשניות¹⁸.

ב.

הבטחת שכר בסיום המשנה?

תחילה יש להקדים ולבאר את דברי המפרשים הנ"ל,
 שסיום ששה סדרי משנה במאמרים אלו הוא כדי להודיע
 אודות מתן שכרן של צדיקים. שהרי, לכאורה, אין מובן:
 מדובר על צדיקים, אשר כבר נמצאים ב"סיום" ששה
 סדרי משנה – שלימות בלימוד התורה – כל התורה
 שבעל-פה וכפי שצדיק לומד זאת. ואם כך, לכאורה, מובן
 שהם כבר נמצאים בדרגה של עבודת ה' לפי ציווי המשנה
 כבר בסדר נזיקין – "משמשין את הרב שלא על מנת לקבל
 פרס"¹⁹ – לא לצורך שכר, אלא לשמה.
 זאת, ועוד: בפסוק המצוטט במשנה עצמה נאמר
 "להנחיל אוהבי יש" – מדובר כאן אודות העובדים את ה'
 מאהבה, כלומר, כפי שמבאר הרמב"ם בהרחבה²⁰ – שהם
 עובדים את ה' לשמה, לא למען שכר, אלא "עושה את
 האמת מפני שהוא אמת"²¹.
 אמנם ל"עושה האמת מפני שהוא אמת" מובטח,
 כדברי הרמב"ם שם²¹, ש"סוף הטובה לבא בגללה", אך
 לא זוהי השלימות שאליה הוא שואף
 להגיע בעבודתו הרוחנית, אצל העובד את ה' מאהבה,
 הענין של "סוף הטובה לבא בגללה" הוא טפל וצדדי
 בלבד, והעיקר בעיניו הוא זכותו לעבוד את ה' לשמה –
 וכיון שהתכלית בעבודת התורה והמצוות הוא לשמה
 ולא כדי לקבל שכר – כיצד מתאים שבסיום כל ששה

(18) ראה גם חשק שלמה לסוף עוקצין.

(19) אבות פ"א מ"ג.

(20) הלי' תשובה פ"ה ה"ב ואילך. פיה"מ סנהדרין חלק בהקדמה.

(21) לשון הרמב"ם הלי' תשובה שם.

(22) לשון הרמב"ם שם ה"ג.

(23) להעיר גם מלק"ש [המתורגם] ח"כ ע' 50; "הדרן" למס' אבות

ס"ג ואילך (ס' ביאורים לפרקי אבות קה"ת) בסופו.

בלק"ש שם (ע' 57 ואילך) נת' שאצל עובד מאהבה גם הענין דשכר

מצות הוא חלק מענין המצוה גופא (שלכן הבטיח הקב"ה לאברהם –

אוהבי. ראה רמב"ם שם – (לך טו, טז) "שכרך הרבה מאד", ע"ש. אבל

מובן, שאי"ז בערך לעצם המצוה עצמה, ולא הו"ל לסיים המשניות בענין
 טפל.

(24) ועפ"ז לשון "גמול" "שכר" שבמפרשים הנ"ל הוא שם המושאל.

(25) ראה גם משנה אחרונה כאן: והשכר הזה הוא ידיעת האלקות

כו'.

(26) ברכות יב, א.

(27) דב"ר פ"א, ו.

(28) לק"ש ח"א [המתורגם] ע' 134. ח"ו [המתורגם] ע' 74. ח"ז

[המתורגם] ע' 119. ועוד.

המוריש, אלא, כנאמר³⁷, "תחת אבותיך יהיו בניך" –
היורש הוא במקום המוריש, והם מציאות אחת – "עצם
האב", בלשונו של הרוג'ובי.³⁸

וכך גם לגבי היהודי: השלימות הנוצרת כאשר יהודי
לומד תורה ומקיים מצוות היא שישראל, אורייתא
וקודשא-בריך-הוא כולא חד – "ג' מתקשראן דא בדא:
קודשא-בריך-הוא אורייתא וישראל"³⁸. וכך גם³⁹
באמצעות קיום המצוות, מלשון צוותא וחבור – היהודי
נעשה למציאות אחת עם נותן התורה ומצווה המצוות, עם
הקדוש-ברוך-הוא בעצמו.

וזהו המשמעות של "להנחיל אוהבי יש": הרמב"ם⁴⁰
מבאר שהביטוי "יש" מצביע על "מציאות התמידית אשר
אין לה תכלית"⁴¹, והכוונה של "להנחיל אוהבי יש" היא:
"לאוהבי אנחיל את היש המוחלט", כי "כל הנפש שתזכה
לחיי העולם הבא לא תכלה לעולם".

כיצד יכול נברא, מוגבל, "לקבל" את ה"יש המוחלט"
– "מציאות התמידית" – שהיא נצחית ואינה מוגבלת? על
כך מבאר התורה ומדגישה "להנחיל אוהבי יש": בני
ישראל אינם מקבלים זאת באופן של מקבל מנותן – קבלה
ממציאות אחרת, אלא הם נחלים, כיורש שהוא מציאות
אחת עם המוריש: ישראל הם "בנים" לקדוש-ברוך-הוא⁴²,
ולכן, כאשר יהודי לומד תורה ומקיים מצוות מתגלה
מציאות אחת עם ה"יש המוחלט" האמיתי⁴³, "מציאות
התמידית" – "אותי אתם לוקחים"⁴⁴.

ו.

"להנחיל" – העונג של הבורא

מכך מובן אודות העונג הנובע מכך לצדיקים
– שזוהי משמעות דברי רבי יהושע בן לוי "עתיד
הקדוש-ברוך-הוא להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות",
כפי שמבאר הרמב"ם⁴⁰, שהכוונה היא שהתענוג של
העולם הבא הוא "שלש מאות פעם ועשר פעמים" מאשר
"כל התענוגות העולם הזה"⁴¹ –

מביאות השלכות שונות לגבי מטרת בריאת האדם עלי
ארץ בכלל, אשר "נבראתי לשמש את קוני"²⁹ (כדלהלן)
בסעיף ח ואילך), ובמילא יש לכך השלכה גם על שלימות
האדם על ידי עבודתו. ולכן דוקא לאחר מחלוקת זו בין
בית-שמאי לבין בית-הלל מובן טוב יותר סיום המשניות
"עתיד הקדוש-ברוך-הוא להנחיל..."⁶.

ד.

"להנחיל" – ירושה ולא שכר

הניסוח במשנה, שהוא ניסוח קצר³⁰ ומדויק לחלוטין,
הוא: "עתיד הקדוש-ברוך-הוא להנחיל... ש"י עולמות".
ולכאורה, כיצד מתאים להשתמש כאן בביטוי "להנחיל",
שמבטא ירושה³¹? והרי ירושה איננה תלויה בעבודת
היורש, ובעצם היוולדו³² בקרבה משפחתית של יורש, הוא
יורש במילא. ואם כך, כאשר מדובר על מתן שכרן של
צדיקים, צריך היה להיאמר "עתיד הקדוש-ברוך-הוא
ליתן", או ביטוי דומה לכך?

התמיהה אף גדולה יותר: אותו מאמר מובא במסכת
סנהדרין³³, ושם אכן נאמר "עתיד הקדוש-ברוך-הוא ליתן
לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות"!

ויש לומר, שההסבר לכך הוא, שדוקא היא הנותנת³⁴:
המאמר במסכת סנהדרין, שנאמר על ידי האמורא רבא בר
מרי, עוסק בשכר המצוות, ולכן הוא אומר "עתיד הקדוש-
ברוך-הוא ליתן".

אך במשנה זו, המופיעה כסיום המשניות, אין מדובר
אודות שכר המצוות בפשטות, אלא אודות השלימות
שאליה מגיע הצדיק על ידי עבודתו מאהבה. ולכן מדייק
רבי יהושע בן לוי³⁵ ואומר "עתיד הקדוש-ברוך-הוא
להנחיל" – כי שלימות זו היא בדומה לענין הירושה.

ה.

יורש ומוריש – מציאות אחת

ידוע הסברו של הגאון הרוג'ובי³⁶ לגבי "ירושה",
שהיורש איננו מציאות נפרדת המקבלת את הנכסים מן

(35) ראה רמב"ם בסוף הקדמתו לפיה"מ (פ"ב) שהי' תנא, וראה
תרי"ט, מלאכת שלמה ועוד כאן.

(36) שו"ת צפע"נ דווינסק ח"א סק"ח. ווארשא ח"ב סק"ח. ועוד.

(37) תהלים מה, יז. וראה ב"ב קנט, א.

(38) זח"ג עג, א.

(39) אף שחילוק ביניהן גופא ראה תניא פכ"ג. ועוד.

(40) בפיה"מ כאן. ועד"ז ברא"ש (וראה לעיל שוה"ג להערה 13).

(41) כ"ה הלשון בהעתקת קאפח. ובפיה"מ לפנינו הוא בשינוי לשון.

(29) קידושין בסופה.

(30) הקדמת הרמב"ם בפיה"מ ד"ה אחרי כן ראה להסתפק.

(31) כדיוק התרי"ט (ועוד) כאן. וראה שו"ת נוב"י מהד"ת חיד"ו
סק"א (בתי הקושיא שבעה ע"ה).

(32) או ע"י נישואין (ראה כתובות פג, א ואילך. ב"ב קח, א. קיא,
ב).

(33) ק, סע"א. וראה הערה הבאה.

(34) ע"פ המבואר בפנים מתורצת קושיית המפרשים – מה מוסיף
המאמר (בשם אמורא) דסנהדרין שם על המפורש במשנה.

1 "לאוהבי". כי אדם יכול להגיע לדרגה של "להנחיל אוהבי
2 יש" רק כאשר גם עבודתו נעשית באופן זה, שאין הוא
3 חושב על עצמו, אלא עובד את עבודתו "לשמה" – לנחת
4 רוח לקדוש-ברוך-הוא.
5 כל עוד חושב האדם על שכר, או על עצמו ועל
6 ההתעלות הרוחנית שלו, לא ייתכן שהוא יתאחד עם ה"יש
7 המוחלט" וה"מציאות התמידית" הנעלים לגמרי ממהות
8 הנבראים.
9 רק כאשר עבודתו נעשית לגמרי לשמה – הוא אינו
10 חש במציאותו העצמית, אלא חושב על עצם המצוה
11 בלבד, אשר מכך נגרם "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה
12 רצוני" – אז נגרם "אותי אתם לוקחים", ומשום כך –
13 "להנחיל אוהבי יש".
14 כפי שמוצאים בהלכה, ש"עבד" אמיתי, על פי תורת
15 אמת, איננו מציאות עצמאית, וכל מציאותו היא "מציאות
16 האדון"⁴⁷.
17 וזהו הרמז בכך שהמשניות הקודמות עוסקות ב"כוורת
18 דבורים" וב"חלות דבש" – משום שעבודת ישראל באופן
19 של "לשמה" נרמזת בכך שישראל נמשלו ל"דבורים".
20 כנאמר במדרש⁴⁸: "כדבורים היו בני .. מה הרבורה הזאת
21 כל מה שהיא מסגלת, מסגלת לבעליה, כך כל מה שישראל
22 מסגלין מצוות ומעשים טובים הם מסגלים לאביהם
23 שבשמים".
24 וכמבואר ב"לקוטי תורה"⁴⁹, שהעבודה הרוחנית הזאת

1 אין זה עונג הצדיקים לעצמם (בלשון החסידות⁴⁵:
2 "נחת רוח לנברא" – נחת הרוח הנגרמת ליהודי כשכר על
3 קיימו את רצון ה'), אלא זהו, כביכול, תענוג הקדוש-ברוך
4 הוא – "נחת רוח לבורא" – כדברי חז"ל⁴⁶ "נחת רוח לפני
5 שאמרתי ונעשה רצוני":
6 כיון שישראל הם מציאות אחת עם ה"מוריש", הרי
7 הם "נוחלים", כביכול, את תענוג הבורא.
8 וכפי שמבאר הרמב"ם מיד⁴⁰, שרבי יהושע בן לוי
9 משתמש במספר "שלוש מאות ועשרה" – "על דרך ההערה
10 בלבד"⁴¹, אך לאמיתו של דבר זהו עונג בלתי מוגבל.
11 וזהו ההבדל בין שכר המצוות לבין "להנחיל... אוהבי
12 יש":
13 העונג הנגרם לאדם כשכר על עבודתו – שהרי קבלת
14 שכר מצביעה על כך שמקבל השכר הוא מציאות נפרדת,
15 שצריך לשלם לו על עבודתו – הוא תענוג שיכול האדם
16 כנברא לקבל.
17 ואלו הכוונה של "עתיד הקדוש-ברוך-הוא להנחיל...
18 אוהבי יש" היא ל"נחת רוח לבורא", "יש המוחלט", וזהו
19 אינו שכר מצוה, אלא "עצם המצוה"⁴⁵. וזה מגיע לאדם
20 באופן של נחלה, משום היותו מציאות אחת, כביכול, עם
21 הקדוש-ברוך-הוא.

ז.

העבודה הרוחנית של ההתאחדות עם הבורא

22 זוהי הסיבה לכך ש"להנחיל .. יש" נאמר דוקא

[ובפרט לפי ההכרעה בקבלה וחסידות (ראה לקו"ט צו טו, ג. דרמ"צ יד,
ב. ובכ"מ) כדעת הרמב"ן ש"עוה"ב הוא לנשמות בגופים דוקא?]
וע"ז מביא מאמרו של ר"ש בן חלפתא "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק
ברכה לישראל אלא השלום" – שהכלי המחזיק ברכה זו (דלהנחיל אוהבי
יש) לישראל* הוא השלום, שענינו של שלום הוא לחבר שני הפכים
ומנגדים, ולכן פועל החיבור של "יש המוחלט" עם נברא מוגבל**.
(45) ראה לקו"ט ראה כט, רע"א. המשך וככה תרל"ז פ"ב. לקו"ט
ח"ה [המתורגם] ע' 244.
(46) פרש"י ויקרא א, ט. פנחס כח, ח מספרי עה"פ (וכ"ה בספרי שלח
טו, ג. וראה רש"י שם).
(47) ראה ח"י הרשב"א לקידושין כג, ב. וראה בארוכה המשך תרס"ו
ע' שכו ואילך.
(48) דבר"פ פ"א, ו (הובא בלקו"ט שבהערה הבאה).
(49) ראה כח, סע"ד (ואילך).

(*) ומתורגם עפ"י אומרו כאן "לישראל", דמשמע דרך עבודת ישראל הוי השלום כלי מחזיק ברכה, ולא לשאר עמים (וראה הלשון בדבר"ט פ"ט שופטים: לא מצא כו'
מחזיק כל הברכות לברכה ב' אלא השלום) – כי כוונת ר"ש בן חלפתא אינה למעלת השלום בכלל, כי לא לזה שראו "כלי מחזיק ברכה" המיוחדת לישראל (בני של
הקב"ה) – "להנחיל אוהבי יש".

(**) עפ"י מובן ג"כ למה הביא גם תחילת הכתוב "ה' עוז לעמו יתן" – דלכאורה אינו נוגע לענין השלום (וראה תוי"ט ועוד כאן) – כי ענינו של "שלום" כאן הוא מה
שנותן עוז בהנברא לקבל ה"יש המוחלט", הבלתי בע"ז וראה סנהדרין ק, ב.

יתברך, ולשם כך הכרחית הפעילות בתוך התחתון, ויש צורך בירידת הנשמה למטה בפועל⁵⁵.

ואילו לפי שיטת בית הלל ש"אזלינן בתר בפועל", יוצא, שירידת הנשמה למטה מביאה לידי התעלות שלא היתה בנשמה לפני כן, כי דוקא באמצעות הירידה למטה מוציאה הנשמה את כחותיה מן הכח אל הפועל, והרי לפי בית הלל זהו העיקר בכל דבר.

ולכן, לפי בית הלל, למרות שירידת הנשמה למטה היא בעיקר "לכבודו יתברך" – "אני נבראתי לשמש את קוני", כדי ליישם את התכלית של "דירה בתחתונים", וזו צריכה להיות כוונת האדם בעבודתו – בכל זאת, מחדשת עבודתו למטה ומשפיעה גם עליו.

ט.

"נוח לו שנברא" או "שלא נברא"?

הבדל זה בין בית שמאי לבין בית הלל מבהיר גם את מחלוקתם⁵⁶ "הללו (בית שמאי⁵⁷) אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, והללו (בית הלל⁵⁷) אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא. נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, עכשיו שנברא יפשש במעשיו".

ב"לקוטי תורה" שם⁵⁸ מבוארת משמעות מאמר חז"ל זה: אין נאמר "טוב לו שלא נברא", כי בודאי צומחת טובה לנשמה באמצעות ירידתה למטה, שהרי היא מגיעה לידי "עליה גדולה ונפלאה לאין קץ". אלא המשמעות היא – "נוח וקל היה לו שלא נברא", כי "תכלית המכוון בבריאתו" היא ש"לא יעבוד לגרמיה ולקבל פרס", אלא רק "לשמש את קונו" שזוהי עבודה קשה ביותר, ולכן "נוח וקל לו" שלא יצטרך לעשות זאת.

לפי זה מתעוררת השאלה: מהי סברתם של בית הלל באמרם "נוח (וקל) לו לאדם שנברא יותר משלא נברא"? ההסבר לכך הוא: לפי בית שמאי ברור מלכתחילה שירידת הנשמה למטה אינה לצורך עליית הנשמה, אלא רק "לכבודו ית". כדלעיל, שלשם עליית הנשמה אין צורך

1 נובעת מההכרה ש"תכלית המכוון בבריאת האדם אינו בשביל האדם עצמו לבד, אף שבאמת עלייתו נפלאה מאד, עם כל זה לא זו לבד הוא תכלית המכוון, כי אם לכבודו יתברך". וכדברי חז"ל⁵⁹ "אני נבראתי לשמש את קוני".

ח.

בית שמאי – "בכח", בית הלל "בפועל"

5 לפי זה אפשר לבאר את הקשר שבין משנה זו לבין מחלוקת בית שמאי ובית הלל אודות חלות הדבש. כדי להבין זאת יש להקדים: בדברים שהובאו לעיל, הכתובים בלקוטי תורה, מודגש שאכן האדם מגיע על ידי עבודתו למטה להתעלות נפלאה ביותר, אלא ש"לא זו לבד הוא תכלית המכוון"⁶¹.

11 ובכך יש הבדל בין שיטת בית שמאי, הסוברים ש"אזלינן בתר בפועל" לבין שיטת בית הלל, שלדעתם "אזלינן בתר בפועל" – המחלוקת ביניהם היא עד כמה ההתעלות הנגרמת לאדם תופסת מקום⁶²:

15 אם "אזלינן בתר בכח", שהעיקר של כל דבר הוא כפי שהוא "בכח", יוצא, שירידת הנשמה למטה – "בפועל" – אינה גורמת להתעלות מחדשה בנשמה לעומת דרגתה לפני ירידתה. כי עיקר הענין – ה"כח" לביצוע העבודה למטה – כבר קיים בנשמה אף לפני ירידתה למטה.

20 יותר מכך: בענינו אין אפילו צורך ב"פועל" כ"בחנינה" ל"כח"⁶³ של הנשמה לבצע את עבודתה למטה, כי בודאי תבצע בסופו של דבר כל נשמה את שליחותה בעולם הזה, כנאמר⁶⁴ "לבטלי ידח ממנו נדח", ועוד – כלפי שמים גלוי הוא שהיא תיישם את שליחותה.

25 יוצא, שלפי בית שמאי אין מקום לומר שהתעלותו הנפלאה של האדם היא חידוש שבעבודתו צריכה הנשמה לרדת למטה בפועל. והנשמה אינה יורדת למטה לשם התעלות זו, אלא "לטגל לבעליה" – כדי לבצע את רצון ה', אשר נתאוו הקדוש-ברוך-הוא להיות לו דירה בתחתונים, ולשם כך אין די ש"בכח" הנשמה לעשות דירה זו, אלא התחתון צריך להשתנות בפועל ולהיות דירה לו

(55) ראה בכ"ז לקו"ש ח"כ ע' 284.

(56) עירובין יג, ב.

(57) כ"ה בפשטות, ש"הללו" הא' הם דברי ב"ש – בהתאם להסדר הנחלקו ב"ש וב"ה" (וראה רדב"ז הל' מע"ש פ"ו ה"ג. לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 2). ובפרט שבכ"מ הקדים רבינו הקדוש דברי ב"ש לדברי ב"ה (ריטב"א עירובין שם. וראה תוד"ה שנים חגיגה טז, סע"א).

(58) שם כט, א.

(59) קידושין בסופה.

(51) וראה לקו"ש חט"ז [המתורגם] ע' 265 ואילך (ובהערות 52, 54 שם). ח"כ ע' 284 הערה 30. וש"נ.

(52) להעיר מלקו"ש [המתורגם] חכ"א ע' 20.

(53) ראה לקו"ש חט"ז [המתורגם] ע' 84. שזהו ענינו של "פועל" לדעת ב"ש.

(54) ש"ב יד, יד. – הובא בהל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סוס"ג. תניא ספ"ל ט.

גם לדעת בית הלל, תכלית עבודת הנשמה למטה איננה
השכר וההתעלות שלה, אלא כדבש הדבורים "לסגל
לבעליה" – לבצע את רצונו וכוונתו של הקדוש-ברוך-
הוא, המתבטאים בהתאחדות הנשמה, כביכול, עם "יש
המוחלט", "המציאות התמידית".

למרות זאת אין הכוונה שלא יהיו שכר והתעלות
לנשמה – גם זה יהיה. ולכן מביא רבי יהושע בן לוי גם
את המשך הפסוק⁶⁰, הנאמר לאחר "להנחיל אוהבי יש" –
"ואוצרותיהם אמלא", שבו מדובר על אוצרותיהם של
הצדיקים בעולם הזה⁶¹: כיון שהקדוש-ברוך-הוא "אינו
מקפח שכר כל בריה"⁶², מקבלת הנשמה שכר, בהיותה
"בריה" של הקדוש-ברוך-הוא.

אך את המילים "ואוצרותיהם אמלא" אין מצטט רבי
יהושע בן לוי במאמר עצמו – "עתיד הקדוש-ברוך-הוא
להנחיל... ולמלא אוצרותיהם" – אלא רק בדרך אגב,
בצטטו את הפסוק "להנחיל אוהבי יש", כי במאמר עצמו
מדובר אודות השלימות העיקרית שתהיה לעתיד. ורק כדי
לרמוז גם לשכר של הנשמה, כפשוטו, הבא כסוף ואינו
תופס מקום לעומת היש המוחלט, הוא מצטט גם את סיום
הפסוק "ואוצרותיהם אמלא".

יא.

לעתיד לבוא – "להנחיל אוהבי יש"

ועוד יש לומר:
ידוע⁶³, שלעתיד לבוא תיקבע הלכה כבית שמאי, אחד
ההסברים שניתן לבאר זאת, לפי האמור לעיל, הוא:
בתקופתנו, כאשר האדם חש במציאות העצמית,
נקבעת הלכה כבית הלל ואומרים לאדם שעבודתו מביאה
גם בן לידי התעלותו. אך לעתיד לבוא, כאשר "ונגלה כבוד
ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר"⁶⁴, וישראל יתאחדו
בפועל עם ה"יש המוחלט" וה"מציאות התמידית" – אז

בירידה בפועל, ודי מה שיש בה "בכח". ולכן ברור ש"נח
לו לאדם שלא נברא...", כי לו אין צומח שום חידוש עקב
ירידתו למטה, אלא רק לכבודו ית'.

אבל לפי בית הלל יש מקום לומר ש"נח לו לאדם
שנברא יותר משלא נברא", כי אילו לא "נברא", לא היה
מגיע ל"עליה גדולה ונפלאה לאין קץ". ומשום כך, התענוג
הנגרם לנשמה מעליה זו גדול הרבה יותר מצערה בירידתה
למטה, עד כ"כ ש"נח לו שנברא" בהרגישה שתיגרם לה
התעלות נפלאה ותענוג עצום, למרות צערה העכשווי,
מאשר ש"לא נברא" ולא תוכל להגיע לעליה הגדולה
והנפלאה הזו.

אך "נמנו וגמרו נח לו לאדם שלא נברא יותר
משנברא". כי למרות שבפועל תגיע הנשמה באמצעות
ירידתה למטה לידי "עליה גדולה ונפלאה לאין קץ", הרי
לא זו צריך להיות מחשבתו של האדם בעת עבודתו. הוא
צריך לבצע את עבודתו "לא לגרמיה ולקבל פרס" בכלל,
אלא רק "לשמש את קונו", ואל לו לחשוב כלל על
עלייתו. ולפיכך "נח וקל לו שלא נברא יותר משנברא"⁵⁹.

י.

"ואוצרותיהם אמלא"

וזהו הקשר שבין המשנה אודות "חלות דבש" לבין
המשנה האחרונה "עתיד הקדוש-ברוך-הוא להנחיל...":

בתחילה מביאה המשנה את המחלוקת בין בית שמאי
לבין בית הלל אם "אזלינן בחר בכח" או "אזלינן בחר
בפועל", שלפי זה היה מקום לומר, שלדעת בית הלל
התעלותו ושכרו של האדם הוא הטעם העיקרי של ירידתו
למטה.

וממשיכה המשנה ואומרת, בדומה ל"נמנו וגמרו"
שלעיל – "אמר רבי יהושע בן לוי עתיד הקדוש-ברוך-הוא
להנחיל... אוהבי יש": לפי כל הדעות שבמשנה הקודמת,

(59) ועפ"ז מפרש בלקו"ת שם גם "ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו",
שהכוונה – שידע שנברא (לא בשביל עליותיו, כ"א) לשמש את קונו.

(60) דלכאורה (1) אינו שייך לכאן, (2) ויתירה מזה – זהו בסתירה
להמאמר, דמפורש שיש יותר מהענין דש"י עולמות.

ואדרבא: לולא דרש ריב"ל מובן ומוכרח סיום הכתוב, כי "להנחיל
אוהבי יש" פירושו רק ש"יש אתי נחלה רבה" (רש"י ועוד עה"פ) שיכול
להנחיל, ו"ואוצרותיהם אמלא" שיהיה בפועל. ועיין זח"א בהקדמה (ו),
(א).

אבל לפי ריב"ל ש"להנחיל אוהבי יש" קאי על ש"י עולמות שעתיד
הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק, פשיטא שאין למלא אוצרות בש"י
עולמות!

(61) תיר"ט כאן (מרע"ב אבות פ"ה מ"ט). – ועפ"ה המבואר בפנים

מתורצת התמי" מה מוסיף "ואוצרותיהם אמלא" בעה"ז לגבי "להנחיל
אוהבי יש" (ש"י עולמות).

וראה עוד ביאור בהתועדות (ראה סה"ש תשמ"ח ח"ב ע' 733
ואילך), ש"ואוצרותיהם אמלא" הוא למעלה מ"להנחיל אוהבי יש" – כי
קאי על אוצר של יר"ש, שאינו בידי שמים (ברכות לג, ב. וראה בחי
תבוא כח, נח), כ"א למעלה מבחי' "שמים" (לקו"ת במדבר טו, א"ב).
וראה גם סד"ה אריב"ל (הנ"ל הערה 43). ועפ"ז מבאר שם ג"כ למה
שכר זה לא נתפרש בהמשנה.

(62) מכילתא (ורש"י) משפטים כב, ל. הובא בלקו"ת שם כח, ד.

(63) מק"מ לזח"א יז, ב. לקו"ת ד"ה ויקח קרח ספ"ד.

(64) ישע"י מ, ה.

הקדוש-ברוך-הוא להנחיל לכל צדיק וצדיק...".
אך כיון שלימוד המשנה הוא בכל זאת בעולם הזה,
הוא מצטט גם את סיום הפסוק "ואוצרותיהם אמלא",
שהקדוש-ברוך-הוא ימלא גם את אוצרותיהם של הצדיקים.
(משיחות י"ט כסלו ומוצאי ש"פ וישב ומקץ תשל"ח)

לא תתפוס מציאותו של האדם מקום כלל, וכל העבודה
תתבסס על "להנחיל אוהבי יש":
ולכן, רבי יהושע בן לוי עצמו, המדבר על התקופה
שלעתיד לבוא, ובסיום המשיניות – כאשר נמצאים לאחור
העבודה, במצב של שלימות הצדיק – אמר רק "עתיד

המשך ביאור למס' בבא מציעא ליום רביעי עמ' א

להשיג מעות כדי פדיונה.
הגמרא דנה בכמה אופנים האם אומרים בהם 'שומא הדר': א.
פשיטא – דין פשוט הוא שאם שמו לי' וגבו לבצעל חוב קרקע של
אדם החייב לו, ואול' איהו ושמה לבצעל חוב ידיה – והלך בעל חוב
זה, שקיבל את הקרקע עבור מה שחייבים לו, והגבה אותה לאדם
שהוא עצמו חייב לו, שיכול בעל הקרקע הראשון לבוא אל זה
שהקרקע הגיעה אליו ולפדותה הימנו, ואין הוא יכול לומר לא
ממך קבלתיה אלא מזה שהיה חייב לי ממך, משום דאמרינן לי' –
אומרים אנו לו, לא עדיף את מנכרך דאיתת מצינה – אינך עדיף
מזה שקיבלת ממנו, שכשם שממנו יכול היה בעל הקרקע הראשון
לפדותה, משום 'עשית הישר והטוב', אף ממך כן.
ב. ואם זנבה – מכרה בעל החוב ששמו לו את הקרקע, או אורחא
– שמת ועברה לרשות יורשיו, ויהיה – או שנתנה במתנה, ודאי
הני מעיקרא אדעתא דאריעא נחת ולא אדעתא דזוני נחת – ודאי
שאלו, הקונה היורש ומקבל המתנה, באו לקרקע על דעת לקבל
אותה עצמה ולא על דעת לקבל את דמיה, ואין זה ישר וטוב
לנוטלה מהם, שמה שנוטלים מן הבעל חוב, לפי שאנו אומרים לו
שחובך על בעל הקרקע היה חוב דמים, והרי לך את הדמים והשב
את הקרקע, לא כן אלו שחפצו בקרקע עצמה, שאין לנוטלה מהם.
ג. שמו לי' לאשה קרקע בחוב שהיו חייבים לה, ואיניסבא – ונישאה
ועברה הקרקע לרשות הבעל, אפילו לא שמה אותה לבעלה
בכתובתה שתהיה קרקע זו כ'נכסי צאן ברזל', שנחשבים קנויים
לבעל, אלא השאירה קרקע זו לעצמה שתחשב כ'נכסי מלוג'
שהקן שלה והבעל אוכל פירות, או שמו מונה דאשה – שגבו
מאשה בחובה, ואיניסבא – ונישאה, ומתה, בעל בנכסי אשתו לוקח
הני – עשאוהו חכמים לעולם כלוקח כלוקח ובכונה ולא כיוורש, ועל כן
אם שמו לאשה וגבו לה קרקע בחובה ומתה וירש את הקרקע,
ואחר כך באו לפדותה הימנו, לא מיהדר – אינו צריך להחזיר,
שלוך אינו צריך להשיב את הקרקע שקנה, כאמור בדין הקודם,
ואם שמו מהאשה ונשאת ומתה וירשה בעלה, ובא להשיב את
החוב בדמים וליתול את הקרקע בחזרה, לא מיהדרין לי' – אין
צריכים להשיבנה לו, ואינו יכול לומר יורש אני ובא לפדות
במקומה, אלא לוקח הוא ואין לו זכות זו.
הגמרא מביאה את המקור לכך שהבעל לוקח ולא יורש: דאמר רבי
יוסי בר חנינא, באושא, אליה גלה בית הדין הגדול שבירושלים,
התקינו חכמים וקבעו שהאשה שפברה בנכסי מלוג בתי בעלה,
באופן שהבעל ימשיך לאכול פירות ואילו גוף הקרקע יהיה
ללקוחות שיקבלו בשתמונה, ומתה, שהבעל מוציא את הקרקע
מיד הלקוחות, משום שחכמים נתנו לו דין לוקח ולא דין יורש,
שאינו יכול לחשב יורש לא היה יכול להוציא את הקרקע שנמכרה
קודם שירש, אולם מאחר שדין לוקח עליו, נחשב כאילו קנאה
מיד האשה קודם הלקוחות האחרים.

שם שילם השומר ולא רצה לישבע ולהיפטר, זכה בפקדון, ואם כן
כאן ששילם השומר, יש לנו לומר שזכה בנומים ואם התייקרו
דמיהם, נשתכר בכך, שרווח הדיקור שלו הוא, ואין אמרת
שמשביים אותם למפקיד. ולא אהדר לי' – ולא השיב לי רב נחמן
על שאלה זו, ופשיטא עבד אהדר לי' – וטוב עשה שלא השיבני,
מאי טעמא – מה טעם, לפי שאין דומה דין המשנה למעשה זה,
דהתם לא אמריה לי' דינא הקא אמריה לי' דינא – שם בדין
המשנה, מקנה המפקיד לשומר את הפקדון אם שילם לו עליו, לפי
שלא הטריחו לבית דין אבל כאן, במעשה של הנומים שאבדו, כיון
שהטריח השומר את המפקיד לבית דין, אין הוא מקנה לו את
הפקדון, ולכן אין רווח הדיקור שלו, אלא משיבים את הנומים
והטרקלין לבעליהם הראשונים.
הגמרא דנה אודות מה שהורה רב נחמן להשיב את הטרקלין
לבעלי הראשון, דהיינו השומר: למימרא – האם נאמר שממעשה
זה יש ללמוד דפסב רב נחמן דשומא – קרקע שהעריכו את שויה
ונטלה מאדם החייב ממון לחבירו על מנת לפרוע בה את חובו,
הדר – חוזרת היא אליו אם טרח והשיג ממון ובא לפדותה, שלכן
כאן הורה רב נחמן ששיבו את הטרקלין לבעלי הראשונים.
דוחה הגמרא: אין ראייה שמשום 'שומא הדר' הורה כן רב נחמן,
שאף אם אין זה כך, אלא שאין הלוח יכול לשוב ולהוציא את
הנכסים שניטלו הימנו לפרעון חובותיו, בכל זאת שאני התם –
שונה מקרה זה שבא לפני רב נחמן, דשומא פטעות הוה, דקא הוה
ביפי מעיקרא – שהוברר שהנומים לא אבדו כפי שחשבו, אלא היו
כל העת בידו של השומר ולא ידע מכך, שאילו ידע לא היו בית
דין נוטלים הימנו את טרקלינו, ולכן טעות היתה גביה זו של
הטרקלין ממנו ומשיבים אותו לשומר, מה שאין כן בכל אדם שאין
לו מעות לשלם לגובים את נכסיו, יתכן ששם אין משיבים אותם
אליו יותר, אפילו מצא ממון לפרוע בו את חובו ולפדות את
הנכסים שכבר ניטלו הימנו בפרעונם, שכיון ששמו אותם בית דין
על חובו הרי זו כמכירה גמורה שאינה חוזרת.
הגמרא מביאה מחלוקת אודות משך הזמן שבו אומרים 'שומא
הדר': אמרי נהדרעי – אמרו חכמי נהרדעא, שומא – קרקע
שהעריכו את שויה ונטלה מאדם החייב ממון ונתנו אותה
לחבירו על מנת לפרוע בה את חובו, הדר – חוזרת היא מהמלוח
אל הלוח אם טרח והשיג ממון ובא לפדותה, עד תריסר ירחי שתא
– עד חלוף שנים עשר חודשי השנה בלבד, ולא אחרי שעובר זמן
זה.
ואמר אמרי, אגא מנהדרעא אגא – אני הנני מנהרדעא, ואף על פי
כן פסבא לי' – דעתי היא ששומא הדר לעולם, ולא רק בתוך שנה.
פסק ההלכה: והלכתא – ההלכה היא, ששומא הדר לעולם, וטעם
הדבר הוא משום שפסבא (דברים ו יח) 'ועשית הישר והטוב',
ומעשה ישר וטוב הוא להשיבה לו לעולם, כאשר עלה בידו

ילקוט לוי יצחק על התורה

פז - והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים

קכט

ביאור הוזהר ר' יהודה ור' יצחק הו אולי באורחא, ודריש ר' יהודה מ"ש (משלי לא, כא) "לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים", אל תקרא שנים אלא שנים כגון מילה ופריעה, ציצית ותפילין, מזוזה ונר חנוכה

כפי יהודה ורבי יצחק הו אולי באורחא, אמר רבי יהודה לרבי יצחק גיזיל בהאי קהל דהוא ארץ מישר יתיר, אלו, עד דהו אולי, אמר רבי יהודה, פתיב (משלי לא כא) לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים, האי קרא רבי חזקיה חכרנא אוקים ביה, דאמר דינא דחייבי דגיהנם

(1) [תרגום ללה"ק] רבי יהודה ורבי יצחק הו אולי באורחא (אלו הב' תנאים היו הולכים בדרך), אמר רבי יהודה לרבי יצחק גיזיל בהאי קהל דהוא ארץ מישר יתיר, אלו (נלך בזה השדה שהוא דרך ישר יותר, והלכו שם), עד דהו אולי, אמר רבי יהודה (בעוד שהיו הולכים אמר רבי יהודה לרבי יצחק), פתיב לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים, האי קרא רבי חזקיה חכרנא אוקים ביה (פסוק זה רבי חזקיה חברינו פירש אותו (ומובא במדרש שוחר טוב, בסוף משלי)), דאמר דינא דחייבי דגיהנם תריסר ירחין (שאמר שדינם של רשעי הגיהנם הוא "ב' חדשים), פלגא מנייהו באשא (ה"ג הרמ"ק) (חציים באש על עברם על לא תעשין, ועל שנתחממו לעבירה באש זרה והיינו מדה כנגד מדה), ופלגא מנייהו בתלגא וכו' (וחציים בשלג כנגד מה שנתעצלו ונתקררו מלקיים מצות עשין), בשעתא דעאלין לנורא אינון אמרי דא הוא נדאי גיהנם (בשעה שנכנסים לאש אומרים זה הוא ודאי הגיהנם ששמעו עליו שהוא אש שורף), עאלין לתלגא אמרי דא תריפא דסיטא דסיטא דקדשא בריך הוא (כשנכנסים לשלג אומרים זהו חריפות קור החזק החורפי של הקב"ה, שאין דומה לו בחורף שבעולם הזה), שראן ואמרין נה (תחילה אומרים זה שהוא לשון שמחה, ששמחים שיצאו מאש הגיהנם ועתה יתקררו בשלג מגודל חום האש), ולבתר אמרין נוי (ואח"כ כשמוצטערים מהשלג יותר מהאש אומרים אוי על צערם, וזה שכתוב לא תירא לביתה משלג, פי' הצדיקים שהם בני ביתה של השכינה לא יראו מהגיהנם של שלג כדלקמן), ונדוד אמר ויעלגי מבזר שאון משיט הנון נקם וגו' (פירוש) מאתר דאמרי נה ולבתר נוי (ממקום שאומרים הרשעים תחילה זה ואח"כ וי, ר"ל שדורש מלת הו"ו נטריקון ו"ה ו"י).

ראה הביאור בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סי' יג.

תריסר ירחין, פלגא מנייהו בחמה, ופלגא מנייהו בתלגא, בשעתא דעאלין לנורא אינון אמרי דא הוא נדאי גיהנם, עאלין לתלגא אמרי דא תריפא דסיטא (דסיטא) דקדשא בריך הוא, שראן ואמרין נה, ולבתר אמרין נוי, ונדוד אמר (תהלים מג) ויעלגי מבזר שאון משיט הנון נקם וגו', מאתר דאמרי נה ולבתר נוי.

והיכו מושפתלמי נפשיהו, בשלג, קמה דאת אמר (שם סח טו) בפרש' שדי מלכים בה תשלג בצלמון, יכול אף ישאל פן, תלמוד לומר לא תירא לביתה משלג, מאי טעמא, בגין דכל ביתה לבוש שנים, אל תקרי שנים אלא שנים, כגון מילה ופריעה, ציצית ותפילין, מזוזה ונר חנוכה וכו'.

ספר הוזהר חלק א' דף רלח, ב

רבי³ יהודה ורבי יצחק הו אולי באורחא, א"ר

(2) [תרגום ללה"ק] [ומפרש] והיכו מושפתלמי נפשיהו (ואיפה גומרות להתקן נפשות הרשעים, ואמר) בשלג (בהגיהנם של שלג), קמה דאת אמר בפרש' שדי מלכים, בה תשלג בצלמון (פי' בשלג שבגיהנם הנקרא צלמון כמו צלמות, שם נשלמות נפשות הרשעים), יכול אף ישאל פן (היינו הנקראים בשם ישראל הם גם כן היו נדונים בשלג), תלמוד לומר לא תירא לביתה משלג (היינו שהם בני ביתה של השכינה לא יראו מהגיהנם של שלג), מאי טעמא (ואמר) בגין דכל ביתה לבוש שנים, אל תקרי שנים אלא שנים (דהיינו שקיימו המצוות שהם זוגות וזוגות), כגון מילה ופריעה, ציצית ותפילין, מזוזה ונר חנוכה וכו'.

(3) בסימן זה יבואר "שלשה עשר" שאלות ודיוקים בהוזהר, דכל דבר ודבר הוא בתורה הוא בדיוק בתכלית, והם:

(א) "רבי יהודה ורבי יצחק הו אולי באורחא", למה דוקא רבי יהודה ורבי יצחק הלכו בדרך?

(ב) למה מקדים רבי יהודה לרבי יצחק, דגם "סדר" השמות הוא מדויק?

(ג) "אמר רבי יהודה לרבי יצחק", למה רבי יהודה דוקא אמר לרבי יצחק, ולא להפך?

(ד) כתוב בזהר "הו אולי באורחא", לאיזה "דרך" הכוונה?

(ה) מהו הפ' "גיזיל בהאי קהל", לאיזה "שדה" הכוונה?

(ו) בהנ"ל, מוסף בזהר "דהו ארץ מישר יתיר", איזה אורח הוא דרך ישר יותר?

(ז) מתחלה כתוב דר' יהודה ורבי יצחק "הו אולי באורחא" (שהלכו

מישר יתיר, ארח מישר הוא מה ששמאלא אתכלל בימינא, כמ"ש בפ' שמיני דל"ט ע"ב¹¹ בפ' מישרים ע"ש, והוא בקו האמצעי תפארת בחי' יעקב¹² שעל ידו נכלל שמאלא¹³

ק"נ וזרעתי שדה כשהיא באחור משא"כ בית כשהוא פכ"פ ביתו זו אשתו, גם יש שדה הלכן ויש שדה האילן היינו כאשר מאיר בחי' כי האדם עין השדה, ויטע אשל בבאר שבע, גם עדמ"ש בלק"ת [שיר השירים ח, א] בהביאור הארוך ע"פ שחורה אני ונאווה שבהמל' יש ב' בחי' הא' כשהיא באצילות, הב' כשיורדת בב"ע שעו"ג שחורה אני מחמת הירידה כו', ומ"מ ונאווה, ועד"ז י"ל שהבחי' הב' נקראת שדה, והבחי' הא' נק' בית, וזהו ג"כ ענין שושנה תתאה ושושנה עילאה, ע' בהרמ"ז כי תשא קפ"ט ודע כי שושנה העליונה היא מל' דאצילות הנק' רעיית, וארז"ל מפרנסתי מפני שכל הברורים המתעלים מלמטה ע"י מל' התחתונה עולים עד מל' דאצילות והיא מעלה מ"ו לבעלה, ועי"כ יורדת השפע לעולמות עכ"ל, וא"כ י"ל מל' התחתונה נק' שדה והיא הנק' שכינתא תתאה כשושנה בין החוחים, ומל' דאצילות נק' בית ושכינתא עילאה ושושנה העליונה. ע"ש.

11 וז"ל: קדשא בריך הוא משבח לה לנסת ישראל (הקב"ה משבח את כנסת ישראל), דכתיב (שיר השירים ז, י) "וחכך כיין הטוב הולך לדודי למישרים", ומפרש) וחכך כיין הטוב (ומפרש), יין הטוב (היינו) דהוא חמרא דמונטרא (שהוא יין המשומר), הולך לדודי (היינו) דא יצחק (זהו יצחק שהוא סוד הגבורה), דאקרי ידיד מבטן (שנקרא ידיד מבטן), למישרים (שהוא התפארת המיישר ומכריע בין החו"ג), כמה דאת אמר (כמו שנאמר) אתה מוננת מישרים (דהיינו) לאתכללא שמאלא בימינא (לכלול ולהמתיק את הגבורה שבשמאל עם החסד שבמימין), ודא הוא מישרים (זהו הוא מישרים, שהתפארת מיישר בין החו"ג, ואז נעשה הכל טוב וישר), ע"ש.

12 וכמארז"ל (ב"מ פד, א) "שופרא דיעקב מעין שופרא דאדם הראשון". ראה זהר חלק א' דף קנו, ב. חלק ג' דף שב, א. לקוטי תורה ואתחנן ה, ב. וראה הערה 13.

13 ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי [קה"ת ה'תשע"ה] ל, ב וז"ל: כל עיקר בחינת יעקב הוא בבחינת קו האמצעי שנקרא בריח התיכון המבריך כו' שהוא בחינת תפארת דז"א כידוע, דהיינו בבחינת ההתכללות מחו"ג דוקא שזהו עיקר ענין התפארת כאשר יש כמה גוונים שונים הפכים יחדיו מעורבים, ולא כאשר אין רק גוון אחד אדום או לבן שאין זה תפארת כלל כידוע, ובחי' ההתכללות מאדום ולבן הוא בחינת התכללות מחו"ג כנודע, וזהו שיעקב נקרא בחיר שבאבות, כי בחינת אברהם הוא רק בבחינת החסד בלבד, ובחי' יצחק רק במדת הפחד ואין שם בחינת תפארת כו', אבל בחינת יעקב כלול משניהם וכמ"ש אלקי אבי אברהם ופחד יצחק ה' לי שכלולים בו אור חסד דאברהם ופחד דיצחק, וע"כ נק' בריח התיכון כו' שכולל ב' הקוין דימין ושמאל והוא עיקר בחינת התפארת, וז"ש ישראל אשר כן אתפאר כן דוקא אתפאר בבחינת התפארת. ע"ש.

יהודה לר' יצחק ניזיל בהאי חקל דהוא ארח מישר יתיר:

ר' יהודה⁴ חסד, ור' יצחק⁵ גבורה (כמ"ש בנצוצי אורות בריש⁶ האדרא רבא) הו' אזלי בארחא, בדרך הו' לעשות צדקה⁷ מחדסד, ומשפט מגבורה, (כמו⁸ חסד ומשפט אשירה לך, שקאי על חו"ג), כמ"ש ושמרו דרך הו' לעשות צדקה ומשפט, ר' יהודה צדקה, ור' יצחק משפט.

א"ר יהודה חסד לר' יצחק גבורה, ניזיל בהאי חקל⁹, בחי' מלכות¹⁰ שהיא שדה אשר ברכו הו', דהוא ארח

בדרך, וכאן כתוב על השדה שהוא "ארח מישר יתיר" (דרך ישר יותר), מהו החילוק בין "ארחא" סתם, ובין "ארח מישר יתיר"?

ח) מתחלה אמר "ניזיל בהאי חקל (שדה) שהוא ארח מישר יתיר", דההגיש מעלת ה"שדה", ומיד ר' יהודה מתחיל לדרוש בפסוק "לא תירא לביתה משלג", מה החילוק בין שדה ובית?

ט) למה דוקא "ר' יהודה" דרש הפסוק "לא תירא לביתה משלג"? (י) מפרש בוהר דיש גיהנם של אש (חמה) וגיהנם של שלג, ולמה בפסוק נקט דוקא "לא תירא לביתה משלג"?

יא) ר"י דורש "אל תקרי שְׁנִים אלא שְׁנִים כגון מילה ופריעה, ציצית ותפילין, מזוזה ונר חנוכה", למה נקט ששה מצות, לא פחות ולא יותר? (יב) למה נקט הששה הנ"ל בסדר זו דוקא?

יג) מהו ענין המיוחד של "מילה ופריעה" ביחד, "ציצית ותפילין" ביחד, ו"מזוזה ונר חנוכה" ביחד? ועוד.

4 ר' יהודה בחי' חסד: בלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קכב מצייין גם למארז"ל דכל מעשה ב"חסיד א"י שבש"ס הוא ר' יהודה (ב"ק דף קג ע"ב. תמורה דף טו, ע"ב. ועוד) ע"ש. [חסיד מלשון חסד]. ולהעיר מבבא קמא (ל, א) "אמר ר' יהודה האי מאן דבעי למהוי חסידא וכו'". וראה לעיל סי' פ. ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"א סימן נח הערה 24. סימן סה.

5 ור' יצחק בחי' גבורה: בלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית ע' מ כתב וז"ל: ר' יצחק הוא בחי' גבורה כמ"ש בקול ברמה בריש ביאור האדרא רבא, ועיין לקמן בוהר ח"ג דף קצו ע"ב בניצוצי אורות, וכשמו יצחק שהוא על שם יצחק הראשון שהוא גבורה. ע"ש

6 זהר חלק ג' דף קצו, ב.

7 וירא יח, יט. "ושמרו דרך הו' לעשות צדקה ומשפט". ומדייק דכתוב קודם "צדקה" – חסד, ואח"כ "משפט" – גבורה, וכמו"כ כאן הלכו באותו דרך לעשות צדקה ומשפט, ולכן מקדים ר' יהודה (חסד) לר' יצחק (גבורה). ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סי' קכב.

8 תהלים קא, א.

9 היינו לברר ולהעלות הבחי' "שדה" – מלכות, וראה הערה 10.

10 מלכות שהיא שדה וכו': בהבא לקמן, ראה אור התורה משפטים עמוד א' קפד וז"ל: ההפך בין שדה לבית, שדה נק' מלכות המבררת

לבושים על האדם,
מזוזה ונר חנוכה, הוא בבית,
 וגוף, לבוש, בית, כולל הכל, (ועיין בלקוטי תורה¹⁹ בד"ה
 מזמור שיר חנוכת הבית בענין מזון לבוש בית).
 ונרמזים הנה בפסוק **כל ביתה לבוש**,
 כל, הוא מדת היסוד כידוע²⁰, ששם הוא מילה ופריעה,
ביתה, היינו בית, ששם הוא מזוזה ונר חנוכה,
לבוש, הוא לבושים דהיינו ציצית ותפילין,
 ושנים הוא שנים, היינו שבכל א' מאלו הג', כל, בית,
 לבוש, הוא שנים,
 בכל, מילה ופריעה,
בבית, מזוזה ונר חנוכה,

(19) לקוטי תורה פ' ברכה צח, ד וז"ל: הנה יש ג' בחי' מזון ולבושים
 ובתים. מזון הוא חיות פנימי לגוף האדם שנעשה פנימית וחיות לו ע"י
 הכרס והקיבה שהם מבשלים את המזון, והמובחר עולה למוח ונעשה
 פנימית וחיות למוחין ואברים שמחזק את כל אבריו. ולבושין הם
 מקיפים על האדם שמקיפו ומלבישו ומציל אותו מקור וחום לבד ואין
 נעשה פנימית וחיות כמו המזון אך הוא מקיף עליו ממש. בתים הם
 ג"כ מקיפים על האדם רק לא כמו הלבושים שהם עליו ממש. משא"כ
 הבתים הן מרוחקים מן האדם בתכלית. ע"ש.
 (וראה שם המשך הביאור, דבח' מזון הוא כנגד ממלא כל עלמין בחי'
 מלכות דאצילות, שמחה עולמות ב"ע וכו', בחי' לבוש הוא בחי' סובב
 כל עלמין מקיף הקרוב, מקיף שלמעלה מ"י ספירות דאצ' בחי' אריך,
 ובחי' בית הוא עתניק מקיף הרחוק).
 (20) דברי הימים-א כט, יא. מ"ש "לך ה' הגדולה (חסד) והגבורה
 והתפארת והנצח וההודו כי כל בשמים ובארץ" ותרנגם "דאחיד בשמיא
 וארעא" – "כי כל" קאי על יסוד (ובג' "כי כל", לקוטי לוי יצחק, הערות
 לזהר בראשית עמוד מז) המחבר שמים וארץ (שם פרשת ויחי עמוד
 רד). ובהערות לזהר שמות-דברים ע' שלו, יסוד נקרא "כל" ומלכות
 "כלה". ע' עוד בלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית [ריש עמוד
 נח, וסוף עמוד סג]. "כל" רומז כל ה' זמנים דמילה (שבת פרק יט,
 משנה ה) שקטן נימול לח', י, י"א, י"ב מספר כ"ל, שקאי על יסוד,
 כי מילה הוא ביסוד ברית קודש ע"ש.
 וראה שיחות קודש ה'תשמ"א פרשת בהעלותך (סעיף מ), דיסוד נק'
 "כל" דאין בה פסולת וכו'.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד עדר וז"ל: היסוד ממשיך מכל
 הגוף, שלכן נק' כל שכולל הכל, ע"ש. ראה רמב"ם הלכות דעות פ"ד
 הי"ט: "שכבת זרע היא כח הגוף וחיייו" ע"ש. ועיין ביאורי זהר להצמח
 צדק ח"א עמוד קעא. לקוטי שיחות חלק יט עמוד 396. ילקוט לוי
 יצחק עה"ת חלק א סימן כד. חלק ג סי' קעג.

בימינא, (וזהו מ"ש אחר¹⁴ אתה כוננת מישרים, משפט
 וצדקה ביעקב, שנעשה התחברות והתכללות דמשפט
 גבורה, בצדקה חסד), וביעקב כתיב¹⁵ ראה ריח בני כריח
 שדה אשר ברכו הוי', כי השדה מלכות, החקל, היא ג"כ בקו
 האמצעי במכוון לנגד תפארת¹⁶ דז"א.

ואמר זה ר' יהודה לר' יצחק, ולא בהיפך ר' יצחק לר'
 יהודה, הוא, כי השמאל צריך להיות נכלל בימין¹⁷ ע"י קו
 האמצעי, ולא בהיפך ח"ו שהימין יוכלל בשמאל.
 עד דהו אולי בחקל ההוא, הרומז על בחי' מלכות.

אמר ר' יהודה כתיב לא תירא לביתה משלג בו, הוא, שר'
 יהודה התחיל לדרוש במעלת המלכות, הנק' בית וכו'¹⁸.

יכול אף ישראל כן ת"ל לא תירא לביתה
 משלג מ"ט בגין דכל ביתה לבוש שנים א"ת שנים
 אלא שנים כגון, מילה ופריעה, ציצית ותפילין,
 מזוזה ונר חנוכה, קתפס אלו הג' בחי' של שנים
 שנים, הוא:

מילה ופריעה, הוא בגוף,

ציצית ותפילין, הוא בלבושים, כי תפילין הם ג"כ

(14) תהלים צט, ד. "אתה כוננת מישרים משפט וצדקה ביעקב אתה
 עשית". ומדייק, דבפסוק כתוב ג' ענינים, א) "מישרים" – תפארת, ב)
 "משפט" – גבורה, ג) "צדקה" – חסד, וכל השלשה ביחד הוא בחי'
 "יעקב" היינו תפארת הכולל חסד וגבורה, וזהו גם כאן בזהר "אורח
 מישר יתיר" לפעול בחי' "מישרים" תפארת, שהשמאל נכלל בחסד.
 (15) תולדות כז, כז.

(16) **תפארת דז"א**: י"ל דמדייק בפ' מ"ש "שדה אשר ברכו הוי'", וסתם
 שם הוי' הוא "תפארת". [ראה תניא – קונטרס אחרון סימן יב. סידור
 עם דא"ח ר"ב, ואילך. אור התורה נח (בראשית כרך ו) תתרסט, א.
 ויקרא ע' תקלג. ועוד. וכנ"ל הערה 13 בחי' "תפארת" הוא בקו אמצעי].
 (17) ראה גם לקוטי לוי יצחק, הערת לזהר שמות-דברים ע' ערב וז"ל:
 הנה ת"ת שייך לחסד יותר מלגבורה. וכמו שיעקב ת"ת שייך לאברהם
 חסד יותר מליצחק גבורה. וכמו שביעקב כתיב בר"פ ויצא על אברהם
 אביך ועל יצחק לא כתיב אביך. וכן בהג' פסוקים ויסע ויבא ויט שמהם
 יוצא שם ע"ב הפסוק ויט הוא בסדר ישר כמו הפסוק ויסע. ולא בסדר
 הפוך כמו הפסוק ויבא, וכן בג' ענפי ההדס שהם לנגד חג"ת הג' אבות.
 ההדס האמצעי נוטה יותר לימין חסד מלשמאל גבורה. ועוד כיוצא
 בזה הרבה. ע"ש.

(18) ראה בלקוטי לוי יצחק שבפנים כאן, החילוק בין שדה ובית (מובא
 בילקוט לוי יצחק עה"ת פ' כי תשא לד', ו) וכנ"ל הערה 10 היינו שיהי'
 גם מעלת בחי' בית.

השם שדי שבמזוזה, שע"ז כתיב²⁴ והי' שדי בצריך²⁵ (והי' בפנים, שדי מבחוץ). הנה ע"ז לא יש יראה מגיהנם של אש, אבל גיהנם של שלג עדיין יכול להיות ויראה מזה.

הנה מה שלא תירא לביתה משלג, היינו גם משלג, הוא, מפני כי כל ביתה לבוש שְׁנִים שְׁנִים, שיש גם פריעה ותפילין נר חנוכה, שענינם הוא המשכת הטוב, כי:

ע"י פריעה הוא התגלות העטרה,

וע"י תפילין הוא המשכת המוחין²⁶ עליונים, (וכידוע שתפילין הוא בחי' המשכת אלקות למטה, עיין בלקו"ת בדרושי הנסכים²⁷ בפ' שלח),

וע"י נר חנוכה, שמן בחותמו של כהן גדול²⁸, הוא המשכת והארת אור התורה, שמן כהן גדול²⁹ בחי' חסדים המשכה, (ומה שמזוזה בימין ונר חנוכה בשמאל³⁰, הוא דרך ביאה

בלבוש, ציצית ותפילין.

ומפני שבכל א' וא' יש שְׁנִים שְׁנִים, לכן לא תירא לביתה משלג¹, כי אם הי' רק א' בכל אלו הג' כגון מילה ציצית מזוזה, שענינם הוא בחי' גבורה דחיית הרע, כי:

מילה הוא חיתוך עור הערלה, שהוא רע שזורקין אותו, והיינו שמאל דוחה,

ובציצית הוא תכלת דאכיל²² ושצי שהוא בחי' דינים וגבורות,

ומזוזה ג' אדנ"י אותיות דינא²³, והוא דוחה את המזיקין,

(21) פירוש: מבאר דיוק לשון הפסוק "משלג", דניצול מגיהנם של "שלג", ולא נקט "מאש" מגיהנם של אש, הנה ע"ז מבאר דכוונת הפסוק "לבוש שְׁנִים" דע"י דיש שְׁנִים שְׁנִים אז ניצל גם מגיהנם של שלג, בנוסף שכבר ניצל מגיהנם של אש.

והביאור:

בקיום מצות יש שני דברים, ראה תניא פרק ח'.

(א) סור מרע, שלא לעבור על מצות לא תעשה, והעובר על מצות ל"ת הוא מפני שנתגבר (גבורה) בו חמימות התאוה, ועונשו הוא מדה כנגד מדה, בגיהנם דאש – גבורה.

(ב) עשה טוב, קיום מצות עשה, וכשלא קיים מ"ע – שלא המשיך חסדים בקדושה – הוא מפני עצלות וקריירות, ועונשו מדה כנגד מדה בגיהנם של שלג. ראה בכ"ז ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סי' ג.

הנה ע"ז מבאר, דע"י דיש שְׁנִים שְׁנִים והם כנגד "סור מרע ועשה טוב" הוא ניצול מגיהנם של אש (גבורה דקליפה), ומגיהנם של שלג (חסד דקליפה).

ובפרטיות: דע"י "מילה, ציצית, מזוזה" הוא ניצול מגיהנם של אש, וע"י "פריעה, תפילין, נר חנוכה" הוא ניצול (גם) מגיהנם של שלג כדלקמן.

(22) ראה לקוטי תורה פ' קרח נג, ג וז"ל: ענין חוטי התכלת שבציצית, כי הנה תכלת הוא מלשון תכלה פ"י שיכלה ויבער הרע מקרבן כמ"ש ובערת הרע מקרבך וכמ"ש ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם וכו'. והנה כתיב בנסוע המחנה כו' ופרשו בגד כליל תכלת מלמעלה דיינו בנסוע המשכן במדבר ששם מדור החיצונים היו מוכסים כלי המשכן בבגדי תכלת שהוא בחינת מקיף דמלכות והוא מקיף הקשה ומסמא עיני החיצונים וכו'. שמפני שהמל' היא יורדת בבי"ע ששם יניקת החיצונים היו יכולים לשלוט בהשפע ע"כ צ"ל במל' דוקא מקיף דתכלת שהוא קשה ומסמא עיני החיצונים ביותר. והוא תכלת דאכיל ושצי מלך במשפט יעמיד ארץ ע"ש.

(23) ראה לעיל סי' יא.

(24) איוב כב, כה "והי' שדי בצריך". פירוש הפסוק: המקום יהי' מבצריך (מצו"ד). ה' יהי' המבצר שלך, בו תמצא מעוז ומחסה מכל צד ואויב (מלב"ם). ראה הערה 25.

(25) מבאר ומרמז בפסוק, דמ"ש והי' שדי, דפשטות הכונה כנ"ל הערה 24, דהקב"ה יהי' למגן ולמחסה, הנה מרמז כאן דבפרטיות הוא ע"י מצות מזוזה, ורמז דהמזוזה שזמר לישראל ע"י השמות "והי"י" מבפנים, היינו מה שכתוב בהמזוזה פרשת "והי"י" אש שמוע", דהוא אותיות ששם הוי', וכן ע"י ששם שד"י מבחוץ וכמ"ש בזהר ואתחנן דף רסו ע"א, ראה כל הביאור לעיל סי' פג. ובילקוט לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים ע' תנה.

(26) ראה לקמן הערה 66.

(27) לקוטי תורה פ' שלח מ, ד. מב, א. תורת מנחם התוועדויות חלק ו (תשי"ב חלק ג) עמוד 5 ואילך. ראה לעיל סי' צג. צד.

(28) שבת כא, ב.

(29) ראה ביאורי הזהר להצמח צדק ח"א ע' רמ וז"ל: בפרדס בעה"כ ערך כהן גדול הוא בחדסד וגקרא גדול מטעם שהוא גדול מכל ימי בראשית והוא ראש לכולם ונק' כהן כי הכהנים מצד החדסד הם כדכתיב תומיך ואוריך לאיש חסידך ובר"מ פ"י הרשב"י ע"ה כי מיכאל הוא כהן הדיוט ומן הראוי שכאשר ישמש בראש כל ההקף אזי יקרא גדול עכ"ל הפרדס, והוא כמ"ש"כ שחדסד דאצי' נק' כה"ג, וברבות שמות פ"ה ע"פ ויפגשוהו בחר האלקים ה"ד חסד ואמת נפגשו חסד זה אהרן שנאמר וללוי אמר תומיך ואוריך כו' ואמת זה משה שנאמר לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא ע"ש. וראה גם אור התורה תצוה עמוד א' תקפז. ועוד.

(30) שבת כב, ב. שו"ע או"ח סי' תרע"א ס"ו. מקשה, דאם "מזוזה" הוא בחי' שמאל דוחה, ונר חנוכה הוא בחי' חסדים – "ימין", וא"כ למה אמרו חז"ל מזוזה "בימין" ונר חנוכה "בשמאל"? וע"ז מבאר ומתירן שני תשובות.

לשמונה הדר³⁴ המלך הח', כי מילה הוא במלכות ופריעה³⁵ ביסוד, והיינו מהיטבאל³⁶ מיל"ה טב"א, (טב"א מספר י"ב³⁷ הוא הזמן האחרון דמילה שנימול ל"ב, ומילה ל"ב הוא כשיש יו"ט דר"ה, הנה בתפלה דר"ה אומרים והופע בהדר גאון עזך כו', והופע הוא ושם עירו פעו, בהדר הוא המלך הדר, עז"ך גי' מהיטבאל"ל, וכמ"ש במ"א³⁸ בס"ד), ומהיטבאל היא הנוקבא מלכות, הדר שהוא בחי' יסוד, הוא בחי' פריעה שע"ז נתגלה אבר היסוד שהוא הדורא דגופא³⁹.

(34) ראה דרך מצותיך ט, ב ואילך.
(35) ראה אור התורה לך לך תשכט, א וז"ל: ואפ"ל בחי' אלו (מילה ופריעה) ע"ד סור מרע (מלכות), ועשה טוב (יסוד), ע"ש.
(36) "מהיטבאל" הוא תיבת ואותיות "מילה-טבא". ומבאר הקשר דתיבת ואותיות טב"א למילה. ראה הערה 37.
(37) ראה שבת קלז, א: קטן נימול לשמנה, לתשעה, ולעשרה, ולאחד עשר, ול"ב, לא פחות ולא יותר. הא כיצד, כדרכו לשמנה, נולד לבין השמשות נימול לט' (רש"י: "שהרי ליום שמיני של מחר הוא נימול ושמו בין השמשות יום הוא ונימול לט"). בין השמשות של ערב שבת נימול לעשרה (רש"י: "א"א למולו בשבת הבאה, דשמו ט' הוא והוא ל' מילה שלא בזמנה ואינה דוחה שבת, וצריך להמתין עד לאחר השבת שהוא עשירי"). יום טוב לאחר השבת נימול לאחר עשר (רש"י: "אין מילה שלא בזמנה דוחה אותו ונימול ל"א"). ב' ימים של ר"ה (שהוא מיד אחר שבת, היינו יום א' ויום ב') נימול לשנים עשר.
(38) ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן קנב.
(39) ראה זוהר פרשת תצוה דף קפו ע"ב. וז"ל: אמאי אקרי הדר (למה נקרא היסוד הדר), והא אתר טמירא איהו דלית ליה גלויא וצריכא לאתכסייא תדיר (והרי הוא מקום טמיר ומכוסה שאין לו גלוי וצריך להיות מכוסה תמיד), ולית הדר אלא מאן דאתגלייא ואתהוי (ואין הדר אלא מי שמתגלה ונראה, ואם כן איך יצדק ביסוד השם הדר, ומרתין) אלא אף על גב דאיהו דרגא טמירא (אלא אף על פי שהוא מדרגה מכוסה, עכ"ז) הדורא איהו דכל גופא (הוא הידורו של כל הגוף), ולא אשתכח הדורא לגופא אלא ביה (ולא נמצא הידור לגוף אלא בו), מאי טעמא (מהו הטעם, ואמר כי) מאן דלית עמיה האי דרגא לית ביה הדורא למיעל בבני נשא (מי שאין עמו מדרגת היסוד, כלומר שהוא סרים, אין בו הידור ויופי לבוא בין בני אדם, כי) קלא לאו עמיה כדמורא (הקול אין לו כמו לומר כמ"ש במסכת יבמות דף פ ע"ב, אחד מסימני הסרים הוא שקולו לקוי ואין ניכר בין איש לאשה), והדורא דקלא אתכסאת מניה (והידור הקול נתכסה ממנו), וכן דיקנא והדורא דדיקנא לאו עמיה (זקן וההידור שמהדרים לאיש בעל זקן אין עמו כי אין לו הדרת פנים זקן, הרי) ואף על גב דאתכסייא ההוא דרגא (אף על פי שהיסוד הוא מכוסה, אבל) כל הדורא דגופא ביה תליא (כל הידור הגוף בו תלוי) (רמ"ק ומפרשים).

אל הבית, אבל דרך יציאה הוא בהיפך, ויציאה מורה על המשכה לחוץ, או י"ל ע"ד אחליפו דוכתייהו כו' וכמו בהב' פרשיות³¹ דק"ש),
הנה עי"ז לא תירא לביתה משלג ג"כ, (והיינו מה שגר חנוכה, הוא הנס מגזירת מלכות יון הרשעה, והוא ההצלה מטיט היון שהוא הגיהנם של שלג).
גם יש לפרש שע"י אלו הו' דברים, מילה ופריעה, ציצית ותפילין, מזוזה ונר חנוכה, לא תירא לביתה משלג דגיהנם שנדונים בו ו' חדשים,

ושרש אלו הו' דברים, שהם ג' חלוקות כל אחד שְׁנִים שְׁנִים, הוא כללות ענין עולם התיקון אחר השבירה דתהו, זהו שעל ידם ניצולים מגיהנם ששרשו³² מהשבירה דתהו.
מילה ופריעה, הוא מהיטבאל והדר³³, זהו שמילה הוא

(31) ראה לקוטי תורה פ' ואתחנן יא, ב וז"ל: הנה מואהבת עד ובשעריך מ"ב תיבין, ופ' שניה שם ע"ב ועיין בזה"ב תרומה (קל"ב ב') ובפרדס (שכ"א פ"ו ופרק י"ב). והנה נודע כי שם מ"ב הוא בגבורה ושם ע"ב בחסד והלא כאן נהפוך הוא. כי פ' ראשונה דק"ש היא בחי' חסד ואהבת, ופ' שניה השמרו לכם כו' בגבורה. וכמבואר מענין סדר הפרשיות קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע שהם חו"ב חו"ג קדש בחכמה כו'. אך הענין דאיתא בזהר על האורות דאחליפו דוכתייהו ואכלילו שמואלא בימינא. והביאור הוא שנתחלפו האורות בבחי' כליהם שאור החסד שורה בכלי הגבורה ואור הגבורה בכלי החסד [עיין מזה בהרמ"ז פ' צו בדף כ"ז וכוננו מזה בביאור ע"פ לכבתני] והכי נמי בב' פרשיות אלו דפ' ראשונה היא בבחי' חסד בבחי' כלים ואהבת בחי' כלי החסד ושם מ"ב בגבורה הוא אור הגבורה השורה בכלי החסד, ופ' שניה שם ע"ב אור החסד בכלי הגבורה. (עיי"ש המשך הביאור).
ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ז עמוד א (נדפס בסידור עם דא"ח שער הק"ש ע"ד, א). מאמרי אדמו"ר הזקן פרשיות ח"ב עמוד תשח וש"נ. דרך מצותיך שרש מצות התפלה פ"ב.
(32) ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סי' יד.
(33) **עולם התיקון**.. מהיטבאל והדר: כמ"ש (וישלח לו, לט): "וימת בעל חנון בן עכבור וימלך תחתיו הדר ושם עירו פעו ושם אשתו מהיטבאל בת מטרד בת מי זהב". דהו' מלכי אדום (וישלח לו, א ואילך) הם הו' מלכי דתהו, בדכולם נזכר בהם "וימלך, וימת", משא"כ בהמלך השמיני "הדר – ומהיטבאל" לא כתוב וימת. ובכל המלכים לא כתוב "ושם אשתו" רק ב"הדר ומהיטבאל" דהם מקור עולם התיקון דלשבת יצרה. ראה אור התורה מקץ תתשב, ב. תורת מנחם – מלוקט ח"ב ע' תנא ואילך. ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן קמו ואילך. סימן צו ואילך.

הטלית לבנה רומז על גלגלתא⁴⁴ דאריך אנפין שהוא רישא חיוורא, והציצית הוא השערות והנימין דהראש,

(ד) יש ד' אצבעות בין הקשרים, דהנימין נמשכים מאצבעות.

(ה) ציצית הוא לבוש, "לבוש" בגי' י"ג פעמים הוי', כנגד י"ג נימין דשערות הראש.

(43) ותפילין, מבאר דתפילין מרמז ל"ג תיקוני דיקנא – שערות הזקן, בשנים עשרה פרטים, והם:

(א) יש ד' בתים בתפילין של ראש ובית א' בתש"י וח' פרשיות, ביחד יג, כנגד י"ג תיקוני דיקנא.

(ב) בהנ"ל, ה' בתים וח' פרשיות כנגד ה"ג תיקונים המתחלקים בין ה' תיקונים הראשונים, וח' תיקונים האחרונים.

(ג) בתפילין יש כ"א אוכרות, וכן בגי' מדות, יש ה' ראשונים וח' אחרונים הם כפולים, ח' מתוך ח' – זקן ומתוך זקן – סך הכל כ"א.

(ד) בתפילין יש השם שד"י השייך לחזקו, ב' פעמים "זקן" בגי' שד"י.

(ה) טטפת בגי' אל שד"י אל הוי' אל אדנ"י (כנגד ביי"ע), הנמשכים מהתיקון הראשון "אל".

(ו) תפילין נקרא יקר (מגילה טז, ב), היינו לבושין דיקר – דהוא שערות הזקן.

(ז) אמרו חז"ל (ברכות יד, ב) כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו הקריב עולה בלא מנחה, וזבח בלא נסכים, "מנחה נסך" בגי' השמות ע"ב קס"א (כנגד חכמה ובינה – אב ואם), כנגד מול הח' (אב) ומול ה"ג (אם) שהם כוללים כל ה"ג מדות.

(ח) בהנ"ל, מול ח' נצר חס"ד בגי' ע"ב, ומול י"ג נקח בגי' קס"א.

(ט) בהנ"ל נצ"ר בגי' "שם", הוא מ"ש בתפילין "כי שם ה' נקרא עליך".

(י) רמז דתפילין של ראש כנגד מול הח' נצר חסד, ותפילין של יד כנגד מול ה"ג נקח, שהם כוללים כל ה"ג מדות.

(יא) תפילין הם בחי' מוחין, שהם מכוסים ומחופים תחת דיקנא.

(יב) תפילין הוא כנגד מ"ש לבוש כתלג חיוור, לבוש בגי' י"ג פעמים הוי' כנגד ה"ג מדות.

(44) ראה אור התורה פ' שלח עמוד תקנ"ז: צריך להבין הרי ציצית מלשון יוצא וכדפרש"י בירמיה מ"ח ט' ע"פ תנו ציץ למואב, תנו כנף למואב כל דבר תלאי התולה וכולט מן האדם ומן הבהמה קרוי ציץ כמו והיה לכם לציצית במדבר ט"ו, ויקחני בציצית ראשי יחזקאל ח', והרי הדבר היוצא מן האדם זה בחי' נמוכה מעצמות כמו ציצית ראשי היינו שער רישי' היוצא מן הראש הרי עצם הראש והמוחין חשוב יותר לאין שיעור מן השערות היוצאים ממנו, וא"כ אם חוטי הציצית הם ל"ב נתיבות דחכמה עילאה, והלבוש היא הכלה בחי' מל' חכמה תתאה הרי א"כ הציצית חשובים יותר וזה הפך בחי' ציצית ראשי, ובאמת מה"ט נראה שפי' אדמ"ו נ"ע ברוב הדרושים דהטלית בחי' סוכ"ע והוא בחי' לבנונית דגלגלתא דא"א והציצית הם ל"ב נתיבות חכמה הנמשכים מבחי' ושער רישי' כעמר נקי והם שרש בחי' ממכ"ע וא"כ הטלית גבוה מהציצית. ע"ש.

וענין התיקון הוא, מה שלבושין דיקר אתקין ואחסין כמ"ש בריש⁴⁰ ספרא דצניעותא שע"י הלבושין נתמעט האור⁴¹ שיכולים לסובלו, וכמ"ש בפירוש האריז"ל בספרא דצניעותא שם, והלבושין הוא גלגלתא דאריך אנפין, דהיינו שערות הראש דא"א, הנימין, ושערות הדיקנא שהם ה"ג תיקונא דיקנא, שע"י השערות נתמעט האור שיכולים לסובלו.

והיינו בחי' ציצית⁴² ותפילין⁴³, והוא:

(40) בריש ספרא דצניעותא: זוהר פרשת תרומה דף קעו, ב' וז"ל: תנא (למדנו בברייתא) דעד דלא הוה מתקלא (שעד שלא ה' העולם כעין משקל, כלומר קודם התיקון עד שלא היו הפרצופים בסוד ג' קוים ימין ושמאל וקו המכריע ביניהם כעין המשקל – ראה תורה אור פרשת וישלח כד, ד. ספר המאמרים ה'תער"ב חלק א' עמוד תסו), לא הוה משגיחין אפין באפין (אז לא היו הפרצופים מסתכלים פנים בפנים, ומסיבה זו) ומלכין קדמאין מיתו (מלכי קדם מתו, והם שבעה מלכי אדום שמתו ונשברו כליהם), וזיניהון לא אשתכחו (וזיניהם כלומר האורות שלהם לא נמצאו ולא נשארו במקומם), וארעא אתבטלת (והארץ נתבטלה, דהיינו גם הכלים של המלכות הנקראת ארץ נתבטלו ונשברו).

עד דרישא דנסופא דכל כסופין (עד שהראש החמוד מכל חמודות שהוא פרצוף עתיק יומין, ונקרא כך לפי שכל פרצופי האצילות נכספים ומתאווים להשיג הארה ממנו (כמבואר בשי"ג פ"ג)), לבושי דיקר אתקין (התקין לעצמו לבושי כבוד, ר"ל התקין להיות לו לבושי כבוד להתלבש בו), ואחסין (וגם הנחיל עתיק את כל שאר פרצופי האצילות שיתלבש בהם – שנעשה בחי' תיקון). [מפרשים].

ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת ח' ב' סי' קכו, קעב, שהלבושים הם מחשבה דיבור ומעשה (תניא פרק ד).

(41) ראה לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שטו, דעיקר התיקון דמלך הדר הוא הדיקנא כי הזקן הוא הדרת פנים כמארז"ל, כי עיקר ענין התהו וסיבת שבירתו הוא מפני שבא האור ברבוי ובתוקף, וענין התיקון הוא שיבא האור בצמצום ובמיעוט כמו המשכה שע"י שערות והיינו השערות דדיקנא. ועיקר הדיקנא הם הב' מזלות נוצר חסד ונקח שכל אחד מהם כולל כל ה"ג תיקוני דיקנא, וזהו שסופי תיבות נוצר חסד ונקח הוא הדר למפרע. עיי"ש.

(42) בחי' ציצית: מבאר כאן, דציצית מרמז לשערות הראש, בחמשה פרטים, והם:

(א) הטלית היא לבנה, רמז על גלגלתא שהיא חיוורא. כמ"ש ושער רישי' כעמר נקא.

(ב) הציצית מצמר-תכלת, וכן כתיב "ושער רישי' כעמר נקא".

(ג) ויש בציצית ח' חוטיין וח' קשרים ביחד יג, כנגד י"ג בחי' נימין ושערות הראש דא"א.

בביאור האידרא רבא בהתיקונים שבפרט בתיקון הששי ע"ש, והיינו ה' בתים וח' פרשיות.

ובתפילין יש כ"א⁵² אזכרות, הוא כי בפרט הם כ"א בחי' בדיקנא, ה' תיקונים הראשונים וח' תיקונים האחרונים הם ח' בתוך ח', הרי בסך הכל הוא כ"א.

ובתפילין יש ש"ס⁵³ שדי, הש' בהבתים דתפילין של ראש ודי' בהרצועות דהתפילין, שם שדי שייך להדיקנא, כי מספרו⁵⁴ ב"פ זק"ן (וכנ"ל שיש דיקנא בתוך דיקנא), גם מטפ"ת⁵⁵ גי' אל שדי אל הוי' אל אד' שהשמות הללו הם בדיקנא שנמשכים מתיקון הראשון אל, כידוע, והיינו לבושי' דיקר⁵⁶ כי תפילין נק' יקר כמארז"ל⁵⁷ במגילה ע"פ ליהודים היתה אורה כו' ויקר אלו תפילין.

ותפילין נמשלו למנחה ונסך, כמארז"ל⁵⁸ כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאלו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים, מנח"ה נס"ך⁵⁹ גי' ע"ב קס"א, והוא המזלות

כמ"ש⁵⁵ ויקחני בציצית ראשי, והציצית הם מצמר כמ"ש⁴⁶ פתיל תכלת, ותכלת הוא עמרא, היינו שערות הראש דאריך אנפין שע"ז כתיב⁴⁷ ושער רישי' כעמר נקא.

ויש בציצית ה' קשרים וח' חוטין שביחד הם י"ג, הוא הי"ג בחי' נימין ושערות הראש דאריך אנפין, ויש ד' אורים בין הה' קשרים, הוא, כי הנימין נמשכים מאורא כמ"ש בע"ח שער⁴⁸ א"א פ"ה ע"ש.

ותפילין שיש בהם ה' בתים, ד' בתים בתפילין של ראש ובית א' בתפילין של יד, וח' פרשיות, ד' בתפילין של ראש וד' בתפילין של יד שביחד הם י"ג⁴⁹, הוא הי"ג תיקונא דיקנא, הנחלקים לב' בחי', ה' תיקונים הראשונים, וח' תיקונים האחרונים שהם זקן בתוך⁵⁰ זקן, כמ"ש⁵¹ הזקן זקן אהרן, ועיין ברמ"ז פ' אמור דפ"ח ע"ב ובקול ברמה

(45) יחזקאל ח, ג.

(46) שלח טו, לח.

(47) דניאל ז, ט.

(48) שער יג.

(49) "מספר הד"ד, המלך, דתפארת, כי תפילין נקראים פאר, כמ"ש פארך חבוש עליך". (לקוטי לוי יצחק כאן). ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סי' קסה. קלח. קלט. קמ.

(50) ה' תיקונים .. ח' תיקונים .. זקן בתוך זקן. פירוש: מבואר בקבלה וחסידות (ראה אור התורה תצוה עמוד א' תקצ ואילך. שם א' תקצח. ספר המאמרים תרס"ה ע' קעב ואילך) דמ"ש באהרן הכהן "כשמן הטוב על הראש ירד על הזקן זקן אהרן שירד על פי מדותיו, ד"זקן" הו"ע הי"ג תיקונא דיקנא (בחי' שערות*), ויש ג' בחי':

(א) "הזקן" שהוא נוט' "ה-זקן", כנגד החמשה** תיקונים הראשונים, והם בבחי' עתיק ואריך שלמעלה מבחי' גילוי, היינו למעלה מאצילות, (ב) "זקן אהרן" ר"ת ז"א בגי' ח', הוא השמונה תיקונים מ"רב חסד" עד "ונקה" והם בבחי' גילוי באצילות,

(ג) מ"ש "שירד על פי מדותיו" הם השמונה בגדים דכהן גדול, שהם ה"לבושים" וה"כלים" להשמונה תיקונים, והוא הגילוי בעולמות ב"ע. (שהו"ע תו"מ).

וזהו שמבאר די' ב' בחי' "זקן", והשמונה תיקונים מתלבש בתוך השמונה בגדי כהונה וזהו "זקן בתוך זקן - ח בתוך ח". עי"ש באריכות. לעיל סי' ס חודש אדר (ב).

(*) ראה תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט חלק ב ע' רנג. ועוד. (** והחמשה תיקונים הראשונים הם נגד בחי' אור קדמון אור צח ואור מצוחצח (ר"ת קצ"ן), וחכמה ובינה עי"ש. לעיל סי' סב הערה 8. וראה אוה"ת חנוכה (בראשית כרך ה) תתקסג, א - דג' פעמים אור בגי' "כתר" (ע"ה), וה"שמן" הוא חו"ב עי"ש.

(51) תהלים קלג, ב.

(52) כ"א אזכרות: כ"א פעמים נזכר שם הוי' בארבעה פרשיות התפילין של ראש. ראה פרי עץ חיים שער התפילין פרק א.

(53) ראה רש"י מנחות לה, ב ד"ה קשר של תפילין וז"ל: ש"ש' הרצועות על ראשו כעין דלת, כדי שיהא שדי נראה עליהן, דשי"ן נראה בקמט בית החיצונה שכפל הקלף כעין שי"ן, ודל"ת נראה בקשר, וזו"ד נראה באותו של יד כמין רצועה קטנה וראשה כפוף מעט כמין יו"ד.

(54) שד"י בגי' 314, וכן ב' פעמים זק"ן ($2 \times 157 = 314$), שד"י. (ראה גם לעיל סי' פג הערה 10 אות ה).

(55) א"ל (31) + שד"י (314) + א"ל (31) + הוי' (26) + א"ל (31) + אדנ"י (65) = 498. ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לספר התניא עמוד יא. ומציין שם לתורה אור סח, ד, דהם כנגד עולמות ב"ע. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סי' צז.

(56) מבאר, דזהו לשון הספרא דצניעותא (לעיל הערה 40) "לבושי דיקר אתקין" דמרמז לתפילין במיוחד דנק' יקר.

(57) מגילה טז, ב. ראה גם לעיל סי' קו.

(58) ברכות יד, ב. ראה לעיל סי' צג. צד. תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט חלק ב ע' תטז.

(59) פירוש: מנח"ה (בגי' 103) + נס"ך (130) = 233, וכן שמות ע"ב (72) + קס"א (161) = 233, וביאורו:

ש"ס ע"ב כידוע הוא בחי' חכמה המרומז באות י' של ש"ס הוי' (ראה תניא - אגרת התשובה פ"ד), וש"ס הוי' במילוי יודי"ן כזה: יו"ד ה"י וי"ו ה"י = 72, ע"ב. וחכמה הוא בחי' אב (ראה תניא פ"ג).

קס"א: הוא ש"ס אהי"ה במילוי יודי"ן כזה: אל"ף (111) + ה"י (15) + יו"ד (20) + ה"י (15) = 161, קס"א. וש"ס אהי"ה הוא בחי' בינה (ראה הביאור לעיל סי' ב הערה 13), ובינה היא בחי' אב (תניא שם).

נמצא תפילין שנמשלו למנחה ונסך מרומז בו שמות "ע"ב קס"א"

מחופים ומכוסים תחות⁶⁷ הדיקנא.

וע"י התפילין, אינו ירא מגיהנם של שלג, כי תפילין הם בחי' שלג דקדושה בחי' לבושי' כתלג חיזור שקאי על הדיקנא דאריך אנפין כמ"ש בכתבי האר"י ז"ל זיע"א, לבו"ש⁶⁸ גי' י"ג פעמים הוי', והיינו הי"ג תיקונא דיקנא, ומה שציצית הוא לבו"ש הוא הי"ג נימין דשערות הראש.

מזוזה ונר חנוכה הוא התיקון דזו"ן, שעיקר השבירה הי' בזו"ן שהם הו' מלכים דתהו, ז' פעמים אד"ס⁶⁹, הנה תיקונם הוא ע"י מזוזה ונר, מזוזה נ"ר מספרם ז' פעמים אדם,

והוא שיהיה יחוד⁷⁰ זו"ן, לא כמו בתהו שלא הי' יחוד זו"ן שהי' לתהו בראה⁷¹ היפך דלשבת יצרה, ומפני זה לא נתקיימו מלכי תהו מפני שלא הי' יחוד זו"ן, ועיין באיגרא רבא⁷²

האלהית בבחי' חכמתו ובינתו של א"ס ב"ה המלוכשות דרך פרט בפרשת קדש והיה כי יביאך דהיינו שלא להשתמש בחכמתו ובינתו שבנפשו בלתי לה' לבדו וכן ליבטל ולכלול בחי' הדעת שבנפשו הכולל חו"ג שהן יראה ואהבה שבלבו בבחי' דעת העליון הכולל חו"ג המלוכבש בפ' שמע והיה אם שמוע והיינו כמ"ש בש"ע לשעבר הלב והמוח כו'. (67) ראה תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד שפח וז"ל: הי"ג תיקוני דיקנא נרמזים באותיות ט"ד [בגי' י"ג] שקודם אותיות י"ה, כי הדיקנא חופפת ומכסה על י"ה שהם חכמה ובינה וכו'. (ועיין הביאור בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סי' קג).

(68) לבו"ש בגי' 338, וכן י"ג פעמים "הוי" (13 x 26) = 338. ומבאר, דהן תפילין נק' לבו"ש הוא כנגד הי"ג תיקוני דיקנא, והן ציצית נק' לבו"ש כנגד הי"ג נימין דשערות הראש.

(69) ז' פעמים אד"ס הוא כנגד הו' מלכים דתהו שנפלו (כנ"ל הערה 33), והגימטריא של ז' פעמים אד"ס (7 x 45) = 315, והוא בדיוק הגי' של מזוזה⁷³ ה"ה (65) + נ"ר (250) = 315, להורות דמצות מזוזה ונר (חנוכה) ביחוד מתקנים השבירה דתהו כדלקמן.

(70) כנ"ל בהערה 33. דבכל ז' מלכי תהו כתוב בתורה שמות המלכים ולא נזכרו שמות נשותיהם, ובכולם כתוב "וימות", אחוץ המלך השמיני הדר ומהיטבאל (זכר ונקבה) דמהם התחיל עולם התיקון.

וע"ז מבאר, דבמצות מזוזה ונר חנוכה מרומז היחוד – עולם התיקון, דבעולם התהו אין היחוד, והו' מרומז בהפסוק "לא לתהו בראה, אלא לשבת יצרה" – בחי' תיקון.

(71) ישע"י מה, יח. ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סי' מז.

(72) וז"ל: **ושם אשתו מהיטבאל בת מטרד בת מי זהב וכו', דאלו לא נתבטלו כשאר אחרינין** (שאלו לא נתבטלו כשאר ז' מלכים האחרים), **משום דהוה דכר ונוקבא וכו'** (משום שהיו זכר ונקבה וכו'), **ובגין כך השתא דאשתכחו דכר ונוקבא לא כתיב בהו מיתה כאחרינין, ואתקיימו** (ולכן לפי שעתה נמצאו זכר ונקבה לא נאמר בהו מיתה כמו במלכים אחרים, ולכן נתקיימו). ע"ש.

נצר חס"ד⁶⁰ ונק"ה גי' קס"א, שהם כללות הדיקנא, כי מזל הח"י⁶¹ כולל כל הי"ג תיקונא דיקנא וכן מזל הי"ג כולל כל הי"ג תיקונא דיקנא כמ"ש בע"ח שער⁶² הולדת או"א וזו"ן פ"ו ע"ש, נצ"ר גי' 63 ש"ס, הוא מ"ש⁶⁴ וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך שקאי על תפילין.

וי"ל הב' תפילין של ראש ושל יד הם ע"ד וכמו הב' מזלות, תפילין של ראש מזל הח' שהוא מגולה, ותפילין של יד מזל הי"ג שהוא מכוסה, וזהו שתנש"י הוא⁶⁵ לך לאות ולא לאחרים לאות.

והרי מובן מכ"ז שכלל ענין התפילין שייכים להדיקנא, ותפילין הם בחי' מוחין⁶⁶ חו"ב חו"ג דדעת, כי המוחין

בחי' חכמה ובינה – אב ואם, והם כנגד כללות הי"ג תיקוני דיקנא. ראה הביאור בהערה 61.

(60) **פירוש:** "חסד" בגי' ע"ב, "ונקה" בגי' קס"א, והם כללות הדיקנא. ראה ביאור, בהערה 61.

(61) **פירוש:** הענין מבואר בפרי עץ חיים שער הסליחות פרק ד', ומבאר שם איך הסדר דה"ג" מדות הרחמים, והם: [שמות לד, ו]. (א) "אל", (ב) "רחום", (ג) "והנון", (ד) "ארך", (ה) "אפים", (ו) "ורב חסד", (ז) "ואמת", (ח) "נצר חסד", (ט) "לאלפים", (י) "נושא עון", (יא) "ופשע", (יב) "וחטאה", (יג) "ונקה".

ומבאר שם דבשערות הזקן – הדיקנא – יש י"ג חלקים, הנקראים י"ג תיקוני דיקנא, והם כנגד הי"ג מדות הרחמים, וחלק הזקן מזהפה ולמטה (דהוא כללות עובי הזקן ועיקר הזקן הנמשך למטה) והם שערות על גבי שערות עבה מאוד, הנה החלק הנראה בחוץ – חלק המגולה – הוא תיקון "נצר חסד", והחלק המכוסה שהוא נגד הגרון (החלק היותר בפנים לצד הגרון) הוא תיקון "ונקה". והם עיקר הזקן.

והם כנגד דכר ונוקבא – אב ואם.

החלק המגולה "אבא" הוא מזל "נוצר חסד" (ע"ב).

והחלק המכוסה "אמא" הוא מזל "ונקה" (קס"א).

ומהם נמשך ילדים הולדים מ"אב" ו"אם", וזהו מ"ש במאחז"ל (מועד קטן כח, א) ד"בני" – ב"מזל תליא".

(62) שער מז.

(63) נצ"ר בגי' 340, כמספר ש"ס.

(64) ראה ברכות י, א. מנחות לה, ב.

(65) מנחות לב, ב. דרך מוצתית יט, א (סעיף ג ואילך). ראה לעיל סי' ק.

(66) ראה תניא פרק מא וז"ל: יתבונן איך שאור אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין וממלא כל עלמין הוא רצון העליון הוא מלוכבש באותיות וחכמת התורה או בציצית ותפילין אלו ובקריאתו או בלבישתו הוא ממשיך אורו ית' עליו דהיינו על חלק אלוה ממעל שבתוך גופו ליכלל וליבטל באורו יתברך.

ודרך פרט בתפילין ליבטל וליכלל בחי' חכמתו ובינתו שבנפשו

מ⁷⁷ רומז על החופה דבינה שלשניהם יחד, גם המ' רומז על המ' יום קודם יצירת הולד⁷⁸ שבת קול יוצאת ואומרת בת פלוני (היינו זו) לפלוני (היינו זה).

וכן נ⁷⁹, רומז על היחוד דהוי"ה אהי"ה הוי"ה אלקים הוי"ה אדנ⁸⁰, שבהנוקבין יש י"ג אותיות אהי" אלקים אדנ⁸¹, במזוזה הוא אותיות ז"ו, ובהדכורין י"ב ג' פעמים הוי" במזוזה הוא אותיות ז"ה, וכן בחנוכה חנו כ"ה, הוא כ"ה אתון דיהודי השמות הנ"ל.

הרי שאלו הוי' דברים שהם ג' פעמים שְׁנִים, הוא כללות עולם התיקון.

נמצא שְׁנִים שהוא שְׁנִים, הוא בחי' גבורות⁸¹ וחסדים דקדושה, (שלכן אינם יראים מגיהנם שיש בו אש ושלג שהוא גבורות וחסדים דקליפה), והוא הוא בחינתם דר' יצחק ור' יהודה, ר' יצחק גבורה, ור' יהודה חסדים, שהבית מלכות מקבלת מהם, יצח"ק יהוד"ה גימטריא⁸² רח"ל

ג) בהנ"ל, הגימטריא הפרטי של "זו-זה": דאותיות "זה" (12) מרמז להיב אותיות דג' שמות "יהו-ה" הנ"ל שהוא ע"ד הדכר והמשפיע, ואותיות "זו" (13) כנגד היג אותיות של השמות "אהי" אלקים אדנ⁸¹ ע"ד הנוקבא והמקבל.

ד) בהגימטריא הפרטי, אותיות "זו" מספרו 13, זמן הגדלות לזכר י"ג שנה, "זה" מספרו י"ב זמן הגדלות לנקבה יב שנה (לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש ע' ש. ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"א סי' צה ע"ש).

ה) האות "מ" של "מזוזה", מרמז להמ' יום קודם יצירת הולד שב"ק יוצאת ואומרת בת פלוני "זו" לפלוני "זה". (וי"ל דבזה מבאר למה במזוזה כתוב "זו" (הנוקבא) קודם "זה" (הדכורא), שהוא כמארז"ל בת פלוני לפלוני וד"ל).

76) ראה אור התורה חנוכה (בראשית כרך ב) שלא, א. אגרות קודש כ"ק אדמו"ר זי"ע חלק א עמוד רסו.

77) ראה גם לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים ע' תנג. לקולו"צ, אגרות קודש ע' שפה.

78) סוטה ב, א.

79) מבאר, דבר חנוכה מרומז היחוד דזו"ג דתיקון (דכר ונוקבא) ע"ד כמו מזוזה, והוא בשני פרטים:

א) נ"ר (250) בגימטריא היחוד של כל השמות, שהם: יהו' (26) אהי' (21) + יהו' (26) אלקים (86) + יהו' (26) אדנ⁸¹ (65) = 250, ראה ביאור השמות, בהערה 80.

ב) חנוכה, נוט' חנו-כה, ויש כ"ה (25) אותיות בהשמות הנ"ל.

80) ראה גם ספר המאמרים – בשעה שהקדימו ה'תער"ב ח"ג ע' א'רמו. ועוד.

81) ראה אור התורה חנוכה (בראשית כרך ב) שלד, סע"ב.

82) יצח"ק (208) + יהוד"ה (30) = 238, רח"ל. ראה בפנים בלקוטי

דקל"ה ע"ב ולעיל [בזהר] דרכ"ג ע"ב⁷³ דכלהו לא אתקיימו בר מהאי דכלילא דכר ונוקבא דאקרי הדר כו', ובאדר"ז דרצ"ב ע"א⁷⁴ דהא כללהו לא אתקיימו והיא אתקיימת השתא בסטרא דדכורא דשריא עמה כו' ע"ש,

והיינו, מזוזה⁷⁵ יחוד זו עם זה, זו נוקבא⁷⁶ זה דכר, והאות

73) זהר ח"א דף רכג ע"ב, וז"ל: ותרב חכמת שלמה (מלכים-א ה, י), שפירושו ותרב דייקא (שנתגלה חכמת שלמה במדרגה גדולה מה שלא היתה עדיין מימות עולם), מחכמת כל בני קדם (פירוש שגדולתו גדלה מכל ז' מלכי קדם, ואמר) רוא עלאה הוא (יש בזה סוד גדול) כמה דכתיב, ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום וגו', ואלין אקרון בני קדם (ואלו נקראים בני קדם, לפי שמלכו קודם התיקון), דכלהו לא אתקיימו (שכולם לא נתקיימו כמ"ש וימלוך וימת), בר מהאי דכלילא דכר ונוקבא דאקרי הדר (חוץ ממלך השמיני שהי' כלול מזכר ונקבה הנקרא הדר שבו לא נזכר וימת) דכתיב וימלוך תחתיו הדר וגו' ושם אשתו מהיטבאל. ע"ש.

74) וז"ל: תאנא, בההוא יומא דרבי שמעון בעא לאסתלקא מן עלמא (למדנו, כי באותו היום שרבי שמעון רצה להסתלק מן העולם), והוא מסדר מלוי (והי' מסדר דבריו), אתכנשו חבריא לבי רבי שמעון (נתאספו החברים לביתו של רבי שמעון, כדי לשמוע ממנו רזי התורה, ולהיות נוכחים בשעת הסתלקותו).

פתח (רבי שמעון) ואמר כתיב (לפרש מש"כ) ואלה המלכים (שהם השבעה מלכים), אשר מלכו בארץ אדום... באתר דדינין מתאחדין תמן (במקום שהדינים מתאחדים שם)... וימת וימלוך תחתיו, דלא אתקיימו באתריהו (שלא נתקיימו הכלים במקומם, כי נשברו, ואומר הטעם שנשברו הוא) בגין דתקונין דמלכא לא אתתקנו (לפי שעדיין התקונים של המלך לא נתקנו)... דהא כללהו לא אתקיימו (שכל שבעה מלכים לא נתקיימו אלא שנשברו), ע"ש.

(והנה אחר שבירת השבעה מלכים יצא המלך השמיני הדר ומהיטבאל), והיא אתקיימת השתא בסטרא דדכורא דשריא עמה (והיא מתקיים על ידי בחינת הזכר ששרה עמה), דהא הוא דכתיב (זהו שכתוב) וימלוך תחתיו הדר, ושם עירו פנו בת מי זהב, (ואמר) מי זהב ודאי (כי מים הוא בחינת חסד, וזהב הוא בחינת דין, דהיינו שנכללו החסד עם הגבורה, ונמתקו ונתקנו), כמה דאוקימנא באדרא (כמו שביארנו באדרא – זהר ח"ג (דף קלה ע"ב)), ע"ש.

75) מבאר, דבתיבת "מזוזה" מרומז היחוד זו"ג דתיקון (דכר ונוקבא), ובעיקר באותיות "זו-זה" ובכמה פרטים, והם:

א) רמז בפירוש אותיות "זו" שהוא לשון נקבה, ותיבת "זה" הוא לשון זכר.

ב) בהגימטריא הכללי של "זו" (13) + "זה" (12) = 25, כ"ה, והוא רמז ל"כה" (25) אותיות בהשמות הוי' אהי' (8 אותיות) + הוי' אלקים (9 אותיות) + הוי' אדנ⁸¹ (8 אותיות). ראה לקמן הערה 79, ביאור השמות שמורה על היחוד בכל הדרגות.

ור' יהודה אמר זה ולא ר' יצחק, הוא, כי מלבד זה שר' יהודה חסד קודם לר' יצחק גבורה, לכן הוא ר' יהודה חסד צריך לומר, הנה עוד זאת בפסוק כתיב לא תירא לביתה משלג, ששלג הוא חסד דלעו"ז, מפני שיש חסד דקדושה כנ"ל, והוא בחינתו דר' יהודה, לכן ר' יהודה הי' האומר. לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד רלה ואילך

במכוון, לכן ר' יהודה ור' יצחק שהלכו יחד, ובהאי חקל דמלכות, דרש ר' יהודה ענין זה,

לוי יצחק כאן, דהג' מדוייק, הן מצד המספר והגימטריא הכללי 238, והן בפרטיות: ד"יצחק" (208) בגי' האותיות רח (דרחל), ו"יהודה" (30) בגי' האות "ל" (דרחל). ראה לעיל סי' קטז הערה 5, דרחל בחי' מלכות, עיי"ש.

המשך ביאור למס' בראשית ראשון עמ' א

1 וְלִיכָא חֲסִידוֹן בֵּינֵם – וגם אין בה הפסד ממון, כיון שאין הבהמה
2 נשברת תחת כובד משאה, ואף על פי כן הרואה חֲסִידוֹן לטעון את
3 המשא על הבהמה, פְּרִיקָה דְאִית וְשִׁישׁ בָּהּ צֶעַר בְּעָלֵי חַיִּים,
4 שהבהמה מתייסרת תחת כובד משאה, ויש בה גם חֲסִידוֹן בֵּינֵם –
5 הפסד ממון, שהבהמה נשברת תחת משאה, האם לא כָּל שֶׁבֶן
6 שחייב לעזור בפריקת המשא, אֵלֵא לְמֵאִי הִלְכְתָּא בְּתַבְיָה רְחֻמָּא –
7 ואם כן איזו הלכה באה התורה ללמדנו בשכתבה מצות פריקה,
8 לומר לָהּ, שדווקא פְּרִיקָה בְּחִנָּם, אבל מְעִינָה בְּשֶׁכֶר.
9 שואלת הגמרא: וְרַבִּי שְׁמַעוֹן הַסּוֹבֵר שֶׁבֶן פְּרִיקָה וּבִין טַעֲנִינָה יֵשׁ
10 חַיִּיב לַעֲשׂוֹת בְּחִינָם, מֵאִי מְעִינָא שֶׁהַתּוֹרָה כְּתוּבָה גַּם טַעֲנִינָה וְגַם
11 פְּרִיקָה, הֲלֹא יִכְלֹה לְכַתּוֹב רַק טַעֲנִינָה וּמִמֶּנָּה נִלְמַד פְּרִיקָה. מְשִׁיבָה
12 הַגְמָרָא: מִשּׁוּם דְּלֹא מְסִימֵי קְרָא – כיון שהפסוקים אינם מפורשים
13 אם הכוונה בהם לפריקה או לטעניה, לכן אם היה כתוב רק אחד
14 מן הפסוקים היינו מפרשים אותו על פריקה שיש בה צער בעלי
15 חיים וחסרון כִּסִּי, ולא על טעניה, ורק כשיש שני פסוקים אנו
16 מבינים מהדיתור שאחד מהם מדבר על טעניה, וכיון שאף אחד מן
17 הפסוקים אינו מיותר אין לנו מהיכן ללמוד שבטעניה מותר לקבל
18 שֹׁכֵר, וּמִמִּילָא יֵשׁ לֹמֵר שֶׁבִּשְׁתִּיתָן יֵשׁ חַיִּיב לַעֲשׂוֹת בְּחִינָם.
19 שואלת הגמרא: וְרַבִּנָּן, מֵהִי יֵשִׁיבוּ עַל דְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן שֶׁהַפְּסוּקִים
20 אֵינֶם מְפֹרְשִׁים וְלֹכֵן צָרִיךְ אֶת שְׁנֵיהֶם. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: רַבִּנָּן יֵשִׁיבוּ
21 לוֹ, אֲמַאי לֹא מְסִימֵי קְרָא – מדוע אתה אומר שהפסוקים אינם
22 מפורשים, הרי הָאֵל – כאן (שמות כג ה) בְּתִיב 'דְּבָן תַּחַת מִשְׁאֹו',
23 שֶׁמִּשְׁמַע הַהִבְהָמָה עֵדִין נִמְצְאָת תַּחַת כּוֹבֵד הַמֶּשֶׁא וְאֵם כֵּן
24 הַכוּנָה לַפְּרִיקָה, וְאִילוּ הָתֵם – שם (דברים כב ד) בְּתִיב 'נֹפְלִים
25 בְּדֶרֶךְ', שְׁפִירוּשׁוֹ, דְּרָמֵי וְיַעֲזִיבֵיהוּ בְּאֹרְחָא – שהם ומשאם
26 מוטלים בדרך מְשִׁמַּע, ואם כן הַכוּנָה לַטַּעֲנִינָה.
27 וְרַבִּי שְׁמַעוֹן יֹאמֵר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְלַמּוֹד מִהַפְּסוּק אֶת מִצְוַת טַעֲנִינָה
28 כְּדִבְרֵי חֲכָמִים, כִּיּוֹן שֶׁנֹּפְלִים בְּדֶרֶךְ' אֵין פִּירוּשׁוֹ שֶׁהֵם וּמִשְׁאֵם
29 מוֹטְלִים בְּדֶרֶךְ, אֵלֵא שֶׁאֵינֶהוּ וְיַעֲזִיבֵיהוּ עֲלֻיָּיהוּ – שהם מוטלים
30 בדרך ומשאם עליהם מְשִׁמַּע, ואם היה נאמר רק פסוק זה, הייתי
31 לומד אותו לפריקה, ולא הייתי יודע שיש מצות טעניה, ולכן
32 אמרה התורה שני פסוקים.
33 הַגְמָרָא מוֹכִיחָה שֶׁאִיסוּר צֶעַר בְּעָלֵי חַיִּים הוּא מִן הַתּוֹרָה: אָמַר
34 רַבָּא,

1 בלי הפסוק, הִנֵּה אֲמִינָא – הייתי אומר צִיּוּתָא לִיה – שישמע לאביו
2 ולא ישיב את האבידה, כיון שכיבוד אב שהוא מצות עשה שנאמר
3 (דברים ה טז) 'כְּבֹד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ', דוחה את העשה של
4 השבת אבידה (שם כב א) 'הָשֵׁב תְּשִׁיבָם'. וְקִשָּׁה, וְאֲמַאי – מדוע
5 לולא הפסוק הוא פטור מלהשיב את האבידה, הלא הֵא – כיבוד
6 אב הוא עֲשֵׂה, וְהֵא – והשבת אבידה יש בה לֹא תַעֲשֶׂה וְעֲשֵׂה,
7 שהרי שבנוסף על העשה נאמר בה (דברים כב ג) 'לֹא תוֹכֵל
8 לְהַתְעַלֵּם' וְלֹא אֲתִי – בא עֲשֵׂה וְרַחֲ – ודוחה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וְעֲשֵׂה.
9 מתרצת הגמרא: אֲיֻצְמִידָא – פסוק זה נצרך כיון שבלעדיו סִלְקָא
10 דְעֵתָךְ אֲמִינָא – היה עולה על דעתך לומר, הוֹאִיל וְהוֹנָקֵשׁ כִּיבוֹד אָב
11 וְאֵם לְכַבֹּדוֹ שֶׁל מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר בָּאֵן (דברים ה טז) בכיבוד אב ואם,
12 'כְּבֹד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ' וְנֶאֱמַר לְהֵלֵךְ (משלי ג ט) בכיבוד ה' 'כְּבֹד
13 אֶת ה' מִהַנֵּד', הִלְכָךְ – לכן צִיּוּתָא לִיה – ישמע לאביו אפילו
14 כשאומר לו לעבור על איסור, קָא מְשַׁמַּע לָן הַפְּסוּק 'אֶת שְׁבִתוֹתֵי
15 תִּשְׁמְרוּ' דְּלֹא לְשַׁמַּע לִיה – שאין לאדם לשמוע לאביו כשאומר לו
16 לעבור איסור:
17 שִׁנְיָנוּ בְּמִשְׁנֵה: מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה לְפָרוֹק אֶבֶל לֹא לְטַעֵן. רַבִּי שְׁמַעוֹן
18 אומר, אף לטעון:
19 מִבְּרַת הַגְמָרָא: מֵאִי – מהי כוונת תנא קמא שאמר אֶבֶל לֹא לְטַעֵן.
20 אֲלִימָא – אם נאמר שכוונתו אֶבֶל לֹא לְטַעֵן כָּלֵל, יִקְשָׁה, מֵאִי שֶׁנֶּאֱמַר
21 – במה שונה פְּרִיקָה שְׁחִיבִים בָּהּ בְּתִיב (שמות כג ה) 'עֹבֵב תַּעֲזֹב
22 עִמּוֹ', הֲלֹא מְעִינָה נִמִּי – גם נאמרה בתורה, הִכְתִּיב – שהרי נאמר
23 (דברים כב ד) 'הִקֵּם תִּקֵּים עִמּוֹ'. מתרצת הגמרא: אֵלֵא פִירוּשׁ דְּבָרֵי
24 הַמִּשְׁנָה הוּא כָּךְ, מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה לְפָרוֹק אֶפֶלֶו אֶפֶלֶו בְּחִנָּם, וְלֹא לְטַעֵן
25 בְּחִנָּם – אבל אין חיוב לטעון בחינם, אֵלֵא בְּשֶׁכֶר. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אומר,
26 אֵף לְטַעֵן חַיִּיב בְּחִנָּם.
27 הַגְמָרָא מְבַאֵר בְּרִייתָא שֶׁנִּחְלַק בּוֹ: תַּנְיָנָא לָהּ – שנינו מחלוקת
28 זו בבריתא, דְּתַנּוּ רַבִּנָּן, פְּרִיקָה יֵשׁ לַעֲשׂוֹתָה בְּחִנָּם, אבל מְעִינָה
29 בְּשֶׁכֶר. רַבִּי שְׁמַעוֹן אומר, זו זו – בין פריקה ובין טעניה, בְּחִנָּם.
30 הַגְמָרָא מְבַאֵר אֶת טַעַם מַחְלוקָתָם: מֵאִי מְעִינָהוּ דְּרַבִּנָּן – מהו
31 טעמם של רבנן. דָּאִי סִלְקָא דְעֵתָךְ – שאם עולה על דעתך לומר
32 כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שֶׁיֵּשׁ חַיִּיב טַעֲנִינָה בְּחִנָּם, לְכַתּוֹב רְחֻמָּא – היה על
33 הַתּוֹרָה לְכַתּוֹב רַק מְעִינָה, וְלֹא בְּעִי – ולא היתה צריכה לכתוב
34 פְּרִיקָה, וְנֶאֱמַר אֲמִינָא – ואני אלמד בקל וחומר, וְמֵה מְעִינָה דְלִית
35 'וְשִׁאֵין' בָּהּ צֶעַר בְּעָלֵי חַיִּים, שהרי משא הבהמה מונח בצד הדרך,

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

והנה שני פרושים אלו הרי הם קשורים זה בזה. כי על ידי שמשיח ילמד תורה את כל ישראל, על ידי זה יפעל בהם שגם להם יהיו מעלות אלו.

(ע"פ ד"ה והמשיח יזהירו תש"כ. מתוך "לקראת שבת")

קשר מיחד וחדוש מיחד

בבגית המשכן השתתפו בתרומתם כל בני ישראל, אנשים, נשים וטף. למרות שמדבר בחדוש מיחד במינו - להביא להשראה גלויה של השכינה במבנה גשמי - מפל מקום, הזכות לטל חלק בדבר לא הגבלה לאנשים בעלי מדרגה רוחנית גבוהה. ההסבר על כך הוא, שמאז מתן-תורה נוצר קשר 'עצמי' בין הקדוש-ברוך-הוא לכל יהודי. אמנם הקשר הזה יתגלה ממש רק בגאולה השלמה, אך גם לפני שמתגלה הוא קיים, ומכוחו יכול כל אחד לבנות משכן זה.

(ע"פ שיחת ש"פ תרומה תשנ"ב. מתוך "לקראת שבת")

הפרה העשירית עם אפר הפרות של כל הדורות

לעתיד לבא תהיה הטהרה על ידי אפר הפרה העשירית שיעשה מלך המשיח, ובה יהיה גם מאפר הפרה הראשונה שעשה משה רבנו.

והנה, נוסף על אפר הפרה הראשונה שעשה משה רבנו, יהיה באפר הפרה שיעשה מלך המשיח, גם מאפר כל הפרות שנעשו במשך כל הדורות, שבזה מדגש שבגאולה שלנו תלויה גם הגאולה של כל הדורות שלפני זה.

(ו' מרחשון תשנ"ב. מתוך "לקראת שבת")

"רבה אמונתך" לתחית המתים

כל בקר אומרים "מודה אני לפניך כו". ענינו של 'מודה אני' כו' על פי חלק הרמז שבתורה: החזרת הנשמה כל בקר רומזת לתחית המתים. כי שנה היא אחד מששים במיתה, ובמילא, החזרת הנשמה היא מעין תחית המתים. וזהו "שהחזרת בי נשמותי כו' רבה אמונתך": מזה ש"החזרת בי נשמותי", אנו יודעים ש"רבה אמונתך" לתחית המתים.

(ע"פ איכ"ר ג, ח. הובא בקוב' ענינה של תורה החסידות סעיף י. מתוך "לקראת שבת")

קרנן תורה בגאולה העתידה

כשבני ישראל יתקבצו לארץ ולבית המקדש השלישי, הנה יקריבו (לכל לראש) קרנן תורה על היציאה של כל בני ישראל ממאסר הגלות, במפל שפן וקל וחומר מהיציאה ממאסר של איש פרטי - "ארבעה צריכים להודות יורד הים... ומי שהיה חבוש בבית האסורים... יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם", ועל אחת כמה וכמה היציאה של כל בני ישראל מהמאסר של ארבע הגליות לגאולה שאין אחריה גלות.

(ע"פ ספר השיחות תנש"א ע' 634. מתוך "לקראת שבת")

לא ל'נהמא דכסופא'

אחת מהסבות לכך שבגן בית המקדש לעתיד לבא יעשה גם על ידי אדם, הוא מכיון שרצונו של הקב"ה שבית המקדש העתידי לא יהיה 'נהמא דכסופא' לגמרי (מעשה ידי הקב"ה בלבד), אלא גם באפן ד'קב שלו', שהרי "אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבין של חבירו", ולכן, צריך להיות גם באפן ד'ועשו לי מקדש', מעשה ידי אדם, כאמור שמקדש של מעלה יורד ומתגלה ומתלבש במקדש של מטה.

(התוועדות תשמ"ח ח"ב ע' 560. מתוך "לקראת שבת")

תחית המתים מקדמת

סדר התרחשות הדברים בבית המקדש: ביאת המשיח, בגן בית המקדש, קבוצ גליות ותחית המתים. אמנם, אף שבכללות זהו סדר הדברים, מפל מקום תתכן תחית המתים של יחידים גם לפני כן. ועל דרך המובא בש"ס ומדרשים מצדיקים שהחיו מתים, וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה (עבודה זרה י, ב) "זוטי דאית בכו מחיה מתים".

(ש"פ בשלח תשי"א 129. מתוך "לקראת שבת")

מעלות המשיח לכל ישראל

על הפסוק "הנה ישפיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד" ישנם שני פרושים:
(א) מעלות אלו הם במשיח עצמו. (ב) מעלות אלו יהיו בכל ישראל.

חומש יומי

פרשת שמיני

~ יום ראשון כ"א אדר-ב' ~

ט (א) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו
וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"א וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי. שְׁמִינִי לַמִּלּוּאִים, הוּא
רֹאשׁ-חֹדֶשׁ נִסָּן שֶׁהוּקָם הַמִּשְׁכָּן בּוֹ בַּיּוֹם; וְנִטַּל עֶשֶׂר
עֶטְרוֹת הַשְּׁנוּיּוֹת בִּ"סֹדֶר עוֹלָם". וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל.

~ נקודות משיחות קודש ~

ומזה מוכן גם בנוגע לעבודת כל אחד ואחד מישראל,
במשכן הפרטי שבו, כמו שכתוב "ושכנתי בתוכם",
דקאי על כל בית יהודי, שהוא בבחינת משכן ומקדש
להקב"ה, על-ידי-זה שהפית מתנהל וחדור באורה
יהודית, ומואר באור ד"גר מצנה ותורה אור", על-ידי כל
עניני התורה ומצותיה, ובמיוחד על-ידי הדלקת נרות-
שבת-קדש – שהעבודה בכל זה, צריכה להיות באופן
שאינו מסתפק בהישגים הקודמים, אלא מוסיף ומעלה
בקדש ביתר שאת וביתר עוז.

(שיחת שבת פרשת שמיני, פרשת פרה, כ' אדר שני ה'תשד"מ)

אף-על-פי שגם לפני יום השמיני למילואים היו כל עניני
המשכן בשלמותם, קרשי המשכן וכו' וכן כל כלי
המשכן, ועד שמושה ובנו הקריב כבר קרבנות, שהרי "כל
שבעת ימי המילואים (ש)העמידו משה למשכן ושמש
בו" – הנה כל עילויים אלו לא הספיקו עדין, והיה צורך
בענין נעלה יותר ("מצלין בקדש") – יום השמיני
למילואים, שאז נחקקמה הברכה ד"ויהי נועם ה' אלקינו
עלינו. . . תשרה שכינה במעשה ידיכם", כמו שכתוב
"ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח גו' ויבא כל העם
וירגו'".

(ב) וַיֹּאמֶר אֶל-אַהֲרֹן קַח-לָךְ עֹגֶל בֶּן-בָּקָר לְחַטָּאת
וְאֵיל לְעֹלָה תְּמִימִם וְהִקְרִב לְפָנֶי יְהוָה:

כ"א קַח-לָךְ עֹגֶל. להודיע שמכפר לו הקדוש-ברוך-הוא על-ידי עגל זה, על מעשה העגל שעשה.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל. כְּדִי לַגְדֹּלוֹ
בַּפְּנִיָּה: תורה ב
(ב) קַח לָךְ עֹגֶל. ולא אמר פר, לפי
שעל ידי העגל נתולזה הכהונה ועל
ידי העגל התזירה לו תורה ג

וְאָמַר לוֹ מֹשֶׁה כִּף אָמַר לִי הַקְדוֹשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא לְמִנּוֹת אוֹתָךְ כֶּהֱנָה גְדוֹלָה,
וְאֲנִי שְׂמַח עִמָּךְ בַּגְּדוּלְתָּךְ כְּמוֹ
שֶׁשִּׂמַּחְתָּ בַּגְּדוּלְתִּי, שְׁנֹאֲמַר (שמות ד יד)
וְרָאָךְ וְשִׂמַּח בְּלִבּוֹ (תנחומא א):

ט (א) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי וּגו'.
מְצִינּוֹ קְרִיאָה לְשׁוֹבֵעַ, שְׁנֹאֲמַר (יחזקאל
לו כט) וְקִרְאֵתִי אֶל הַדָּג וְהַרְבֵּיתִי אֹתוֹ.
קְרִיאָה לְרֹעֵב, שְׁנֹאֲמַר (מלכים ב' ח א) כִּי
קָרָא ה' לְרֹעֵב. קְרִיאָה לְגְדוּלָה,
שְׁנֹאֲמַר קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו.

ג וְעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַלֵּל לְמִימְרֵי סִיבוֹ צָפִיר
בַּר עֵזִין לְחִטָּאתָא וְעָגֹל וְאַמֶּר בְּנֵי שָׁנָא
שְׁלֵמִין לְעֵלְתָא:

(ג) וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּדְבֹּר לֵאמֹר קָחוּ שְׁעִיר־עִזִּים
לְחַטָּאת וְעָגֹל וְכֶבֶשׂ בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם לְעֹלָה:

ד וְתוֹר וְדָבָר לְנִכְסֵי קוֹדֶשֶׁת לְדַבְּחָא קָדָם
יְיָ וּמִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשְׁחָא אֲרִי יוֹמָא דִּין
יִקְרָא דִּין מִתְגָּלִי לְכוּן:

(ד) וְיִשׁוּר וְאֵיל לְשָׁלְמִים לִזְבֹּחַ לִפְנֵי יְהוָה וּמִנְחָה
בְּלִילָה בַשֶּׁמֶן כִּי הַיּוֹם יְהוָה נִרְאָה אֲלֵיכֶם:

ה"י כִּי הַיּוֹם ה' נִרְאָה אֲלֵיכֶם • לְהַשְׁרוֹת שְׂכִינְתּוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם; לְכֹךְ קִרְבָּנוֹת הַלֵּלוּ בְּאֵין חוֹבָה לַיּוֹם
זָה.

ה וּנְסִיבוּ יָת דִּי פִקִּיד מִשָּׁה לְקָדָם מִשְׁכָּן
זְמָנָא וְקָרִיבוּ כָל כְּנִשְׁתָּא וְקָמוּ קָדָם יְיָ:

(ה) וַיִּקְחוּ אֶת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה אֶל־פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד
וַיִּקְרְבוּ כָל־הָעֵדָה וַיַּעֲמֵדוּ לִפְנֵי יְהוָה:

ו וְאָמַר מֹשֶׁה דִּין פִּתְגָמָא דִּי פִקִּיד יְיָ
תַעֲבֹדוּן וַיִּתְגָּלִי לְכוּן יִקְרָא דִּין:

(ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה תַּעֲשׂוּ
וַיֵּרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד יְהוָה:

ז וְאָמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן קָרֵב לְמִדְבַּחָא וְעִבֵּד
יָת חֲטָאתְךָ וְיָת עֲלֻתְךָ וְכֹפֶר עֲלֶיךָ וְעַל עַמָּא
וְעִבֵּד יָת קִרְבָּן עַמָּא וְכֹפֶר עֲלֵיהוֹן כְּמָא דִּי
פִקִּיד יְיָ:

(ז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קָרֵב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה
אֶת־חַטָּאתְךָ וְאֶת־עֹלֹתְךָ וְכֹפֶר בַּעֲדֶךָ וּבַעֲדֵי הָעָם
וַעֲשֵׂה אֶת־קִרְבָּן הָעָם וְכֹפֶר בַּעֲדָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה:

אֵיל. קִרְבָּן הָעָם • שְׁעִיר עִזִּים וְעָגֹל וְכֶבֶשׂ. כָּל מְקוֹם
שֶׁנֶּאֱמַר "עָגֹל", בֶּן שָׁנָה הוּא, וּמִכָּאן אֵתָּה לְמַד.

ה"י קָרֵב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ • שְׁהִיָּה אַהֲרֹן בּוֹשׁ וַיֵּרָא
לְגִשְׁתָּ. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: 'לָמָּה אַתָּה בּוֹשׁ? לְכֹךְ
נִבְחָרְתָּ!'. אֵת חֲטָאתְךָ • עָגֹל בֶּן בָּקָר. וְאֶת־עֹלֹתְךָ •

ח וַיִּקְרַב אַהֲרֹן לְמִדְבַּחָא וּנְכַס יָת עֲגֻלָּא
דְּחִטָּאתָא דִּי לָהּ:

(ח) וַיִּקְרַב אַהֲרֹן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַיִּשְׁחֹט אֶת־עֹגֶל
הַחֲטָאת אֲשֶׁר־לוֹ:

ט וַיִּקְרְבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמָא לָהּ וַיִּטְבֹּל
אֶצְבָּעָהּ בְּדָמָא וַיַּהֲבֵעַ עַל קֶרֶנֶת מִדְבַּחָא וְיָת
דְּמָא אֲרִיק לִיסוּדָא דְּמִדְבַּחָא:

(ט) וַיִּקְרְבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־הַדָּם אֵלָיו וַיִּטְבֹּל אֶצְבָּעוֹ
בְּדָם וַיִּתֵּן עַל־קֶרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־הַדָּם יִצֹק
אֶל־יְסוּד הַמִּזְבֵּחַ:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז וזהר

נֶאֱמַר כָּאן וּבַעֲדֵי הָעָם. וַיֵּשׁ לומר
שָׁבָא לִיתֵּן טַעַם מִפְּנֵי מַה יִּקְרִיב
תְּחִילָה קִרְבָּנוֹ קוֹדֶם הַצִּיּוּר, אֵלָּא
כְּדִי שְׁבִיבָא זְכָאִי וּכְפָר עַל הַחֲטָא,
וְהִכִּי קָאָמַר לוֹ מֹשֶׁה וְכֹפֶר בַּעֲדֶךָ
וְאִזּוּ מִשְׁתַּהֲוֶה זְכָאִי תוּכַל לְכַפֵּר
קִרְבָּן הָעָם (מדרש ליקח טוב): תורה ח

קָרֵב אֶל הַמִּזְבֵּחַ וְאֵל תִּירָא כִּי בֶן בָּקָר
ה' (ראה תרי"ב):
וְכֹפֶר בַּעֲדֶךָ וּבַעֲדֵי הָעָם. צִרִיךְ
עֵינִי, שְׁהִירִי קִרְבָּן זֶה לֹא בָּא אֵלָּא
בְּשִׁבְלִי אַהֲרֹן, וְקִרְבָּן הָעָם נֶאֱמַר
בְּסִמּוּךְ כְּדִכְתִּיב וַעֲשֵׂה אֵת קִרְבָּן
הָעָם וְכֹפֶר בַּעֲדָם, וְאִם כֵּן לָמָּה

(ג) קָחוּ שְׁעִיר עִזִּים [וגו'] וְעָגֹל.
כְּדִי שְׁיִדְעוּ שְׁנֵיכֶפֶר לָהֶם מַעֲשֵׂה
הָעָגֹל, מֵאַחַר שֶׁמִּצְוָה לָהֶם לְהִקְרִיב
עָגֹל (תנחומא שם): תורה ד
(ז) קָרֵב אֶל הַמִּזְבֵּחַ. שְׁהִיָּה הַשָּׁטָן
מִרְאָה לְפָנָיו דְּמוֹת עָגֹל וְהִיָּה יֵרָא
שְׁלֵא יִהְיֶה רְאוּי לְעִבּוּדָה, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה

(י) וְאֶת־הַחֶלֶב וְאֶת־הַכֹּלִיֹּת וְאֶת־הַיִּתְּרֹת מִן־הַכֶּבֶד מִן־הַחֲפָאֹת הַקָּטִיר הַמִּזְבֵּחַ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

(יא) וְאֶת־הַבֶּשֶׂר וְאֶת־הָעוֹר שָׂרָף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמִּחֲנֶה:

כ"י • וְאֶת־הַבֶּשֶׂר וְאֶת־הָעוֹר וְגו' • לא מצינו חטאת חיצונה נשפכת אלא זו וְשָׁל מלואים; וְכֵלֶן על־פי הדבור.

(יב) וַיִּשְׁחַט אֶת־הָעֵלָה וַיִּמְצְאוּ בְּנֵי אֶהֱרֹן אֵלָיו אֶת־הַדָּם וַיִּזְרְקוּהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

כ"י • וַיִּמְצְאוּ • לשון הושטה והזמנה.

~ נקודות משיחות קודש ~

שָׁבֵן עִם הוֹשֵׁט הַדָּם לְאֶהֱרֹן הָיָה הַדָּם מוֹכֵן וּמְזֻמָּן לזריקה; ואלו בחטאת היה צריך בפעולה נוספת לאחר מסיירת הדם – טבילת אצבע.

(לקוטי שיחות, כרך לב, עמ' 54)

לשון הושטה והזמנה (רש"י ט, יב) כאן נאמר "וימצאו", ואלו בחטאת נאמר "ויזריקו". ויש לבאר, דהנה זריקת דם החטאת היתה באמצעות טבילת האצבע בדם, ואלו זריקת דם העולה היתה באמצעות כלי שבו נתון הדם. לכן נאמר "וימצאו" ("הושטה והזמנה") רק בעולה,

(יג) וְאֶת־הָעֵלָה הַמִּצִּיאוֹ אֵלָיו לְנִתְחִיָּה וְאֶת־הָרֹאשׁ וַיִּקְטֹרַע עַל־הַמִּזְבֵּחַ:

(יד) וַיִּרְחֹץ אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־הַפְּרָעִים וַיִּקְטֹרַע עַל־הָעֵלָה הַמִּזְבֵּחַ:

(טו) וַיִּקְרַב אֶת קָרְבַּן הָעֵם וַיִּקַּח אֶת־שְׁעִיר הַחֲטָאֹת אֲשֶׁר לָעֵם וַיִּשְׁחַטְהוּ וַיַּחֲטִאֵהוּ כְּרֹאשׁוֹן:

כ"י • וַיַּחֲטִאֵהוּ • עשהו כמשפט חטאת. כראשון • בעגל שלו.

(טז) וַיִּקְרַב אֶת־הָעֵלָה וַיַּעֲשֶׂה כַּמִּשְׁפָּט:

כ"י • וַיַּעֲשֶׂה כַּמִּשְׁפָּט • המפרש בעולת נדבה ב"ויקרא" (ביצה כ).

~ יום שני כ"ב אדר-ב' ~

(י) וַיִּקְרַב אֶת־הַמִּנְחָה וַיִּמְלֵא כַּפּוֹ מִמֶּנָּה וַיִּקְטֹר
עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִלֶּבֶד עֹלֹת הַבֶּקָר:

כ"י • וַיִּמְלֵא כַּפּוֹ • הִיא קְמִיצָה • מִלֶּבֶד עֹלֹת הַבֶּקָר • כָּל אֵלֶּה עָשָׂה אַחֵר עֹלֹת הַתָּמִיד.

(יח) וַיִּשְׁחַט אֶת־הַשּׁוֹר וְאֶת־הָאֵיל זָבַח הַשְּׁלָמִים
אֲשֶׁר לָעָם וַיִּמָּצְאוּ בְּנֵי אֶהֱרֹן אֶת־הַדָּם אֵלָיו וַיִּזְרְקוּהוּ
עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

(יט) וְאֶת־הַחֲלָבִים מִן־הַשּׁוֹר וּמִן־הָאֵיל הָאֵלֶּיָּה
וְהַמִּכְסָּה וְהַכֶּבֶד וְהַתֵּיִר וְהַתֵּיִר הַכֶּבֶד:

כ"י • וְהַמִּכְסָּה • חֶלֶב הַמִּכְסָּה אֶת הַקָּרֵב.

(כ) וַיִּשְׁמְנוּ אֶת־הַחֲלָבִים עַל־הַחֲזוֹת וַיִּקְטֹר הַחֲלָבִים
הַמִּזְבֵּחַ:

כ"י • וַיִּשְׁמְנוּ אֶת הַחֲלָבִים עַל־הַחֲזוֹת • לְאַחֵר הַתְּנוּפָה, נִתֵּן כֶּהֱנָה הַמִּנְיָף לְכַהֵן אַחֵר לְהַקְטִיר, נִמָּצְאוּ
הַעֲלִיּוֹנִים לְמִטָּה.

(כא) וְאֵת הַחֲזוֹת וְאֵת שֶׁזֶק הַיָּמִין הַנִּיף אֶהֱרֹן תִּנּוּפָה
לִפְנֵי יְהוָה בְּאֵשׁ צוּר מִשָּׁה:

(כב) וַיֵּשֶׂא אֶהֱרֹן אֶת־יָדָיו אֶל־הָעָם וַיְבָרְכֵם וַיִּירָד
מִעֲשֵׂת הַחֲטָאֹת וְהַעֲלָה וְהַשְּׁלָמִים:

כ"י • וַיְבָרְכֵם • בִּרְכַּת כֶּהֱנִים: בִּרְכֶּךָ, יָאֵר, יֵשָׁא. וַיִּירָד • מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ.

~ נקודות משיחות קודש ~

בִּרְכַּת כֶּהֱנִים בְּפֶרֶשֶׁת שְׁמִינִי

בְּמִפְרָשִׁים הִקְשׁוּ עַל פְּרוּשׁ רַש"י: א. הָרִי עַל מִצְוֹת בִּרְכַּת כֶּהֱנִים נִצְטוּר רַק לְקַמֵּן בְּפֶרֶשֶׁת נִשָּׂא, וּמִדּוּעַ מִפְּרָשׁ שֶׁבְּרִכָּה כָּאֵן הִיא בִּרְכַּת כֶּהֱנִים. ב. מִדּוּעַ מִפְּרָשׁ "בִּרְכֶּךָ	וַיֵּשָׂא אֶהֱרֹן אֶת־יָדָיו גו' וַיְבָרְכֵם וַיְבָרְכֵם – בִּרְכַּת כֶּהֱנִים, בִּרְכֶּךָ, יָאֵר, יֵשָׁא (ט, כב). וּבִפְרִיֻשׁ רַש"י)
---	---

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(יז-יח) וַיִּקְרַב אֶת הַמִּנְחָה. וְאַחֵר כֶּף וַיִּשְׁחַט אֶת הַשּׁוֹר וְאֵת הָאֵיל לְשָׁלָמִים. וְצָרִיף עֵינָיו כִּי אֵין זֶה כִּסְדֵּר הַצּוּוּרִין, בְּתַחֲלִילָה נֶאֱמַר וְשׁוֹר וְאֵיל לְשָׁלָמִים (פסוק ד) וְהָדָר וּמִנְחָה בְּלִילָה בִּשְׁמֵן (שם): תורה יט

(סוף פרשת פקודי) "עדות לישראל שויתר להם הקב"ה על מעשה העגל, שהגרי השנה שכינתו ביניהם".
וזהו תוכן הברכה שברך אהרן את בני ישראל: **בְּרַכְךָ ה' – הַבְּרָכָה תִּגְיַע מִהֶקֶב"ה בְּעֲצָמוֹ, שְׁאֲחֲרֵי כִפְּרַת חֹטָא הָעֵגֶל, הוֹדִיעַ הֶקֶב"ה ש"פְּנֵי יִלְכוּ" – "אֲנִי בְּעֲצָמִי" (תשא לג, יד ורש"י שם).**
יָאָר – "יִרְאֶה לָךְ פָּנִים שׁוֹחֲקוֹת" (רש"י נשא ו, כה), וְהִינֹה שֶׁתִּשְׁכַּח וְתִשְׁכַּח הַשְּׂכִינָה בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.
וְהוּא עַל-יְדֵי ש"ש"יָאָר – "כְּבוֹשׁ כְּעֶסֶס" (רש"י שם, כו), הִינֵנו שְׂיִכְפָּר הֶקֶב"ה עַל חֹטָא הָעֵגֶל.

(על-פי לקוטי-שיחות כרך כב, עמוד 39 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

יָאָר יִשָּׂא, הָרִי פְּשִׁטָּא שְׁבַרְכַּת כְּהָנִים כּוֹלֶלֶת ג' בְּרָכוֹת אֵלּוּ. וְתִרְצוּ בְּכֶמֶה אוֹפָנִים (ראה רמב"ן, שפתי חכמים, משכיל לדוד, ועוד).
וְיֵשׁ לוֹמַר בְּזֶה, דְּחָדָא מְתוּרָצָת בְּחִבְרִיתָה; וְהַפְּנִיָּה ב"וִיבְרָכִים", הִיא לֹא שְׂקִים אֶהְרֹן אֶת מִצְוֹת בְּרַכַּת כְּהָנִים, אֶלָּא שְׁבַחַר אֶהְרֹן בְּרִצְוֹנוֹ לְכַרֵּךְ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָהּ עַת בְּפִסּוּקֵי בְרַכַּת כְּהָנִים, "בְּרַכְךָ, יָאָר, יִשָּׂא" [לְהַעִיר, שְׁוִיָּהוּ רַק לְרִש"י הַמְּפָרֵשׁ "פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא", מִה־שְּׁאִין-בֵּן בְּרִיךְ הַהֲלָכָה. כְּדֵמוּכַח בְּכֶמֶה מְקוֹמוֹת בְּש"ס ש"וִיבְרָכִים" קָאִי עַל מִצְוֹת בְּרַכַּת כְּהָנִים].
דְּהִנָּה, הַשְּׂרָאָת הַשְּׂכִינָה בְּמִשְׁכַּן הִתְהַוָּה הוֹכְחָה עַל כִּפְּרַת חֹטָא הָעֵגֶל, וְכִמּוֹ שְׁכַתְּבָר רִש"י עַל הַפְּסוּק מִשְׁכַּן הָעֵדוּת

כג ועל משה ואהרן למשכן ומנא ונפקו וברכו ית עמא ואתגלי יקרא דיי לבל עמא:

(כג) וַיֵּבֶא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל-אַהֲל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת-הָעָם וַיֵּרָא כְבוֹד-יְהוָה אֶל-כָּל-הָעָם:

נִכְנַס מֹשֶׁה עִמּוֹ וּבִקְשׁוּ רַחֲמִים וַיִּרְדֵּה שְׂכִינָה לְיִשְׂרָאֵל. וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת-הָעָם • אָמְרוּ: "וַיְהִי נַעַם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ" (תהלים ז), 'יְהִי רִצּוֹן שְׁתִּשְׁרָה שְׂכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדִיכֶם'. לִפִּי שְׁכָל שְׁבַעַת יְמֵי הַמְּלוּאִים שֶׁהִעֲמִידוּ מֹשֶׁה לְמִשְׁכַּן וְשִׁמַּשׁ בּוֹ וּפְקָדוֹ בְּכָל יוֹם, לֹא שִׁרְתָּה בּוֹ שְׂכִינָה, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל נִכְלָמִים וְאוֹמְרִים לְמֹשֶׁה: 'מֹשֶׁה רַבְּנוֹ, כָּל הַטָּרַח שֶׁטָּרַחְנוּ, שֶׁתִּשְׁרָה שְׂכִינָה בֵּינֵינוּ וְגִדְעָ שְׁנִתְּכַפֵּר לָנוּ עוֹן הָעֵגֶל! לָכֵן אָמַר לָהֶם: "זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר-צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ וַיֵּרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד ה'", אֶהְרֹן אַחִי כְּדָאִי וְחֹשׁוֹב מִמֶּנִּי, שְׁעַל-יְדֵי קִרְבָּנוֹתָיו וְעִבּוּדָתוֹ תִּשְׁרָה שְׂכִינָה בְּכֶם וְתִדְעוּ שֶׁחֲמָקוֹם בְּחַר בּוֹ.

נִכְנַס מֹשֶ�ה וְאַהֲרֹן וְגו' • לָמָּה נִכְנְסוּ? מִצָּאֵתִי בְּפִרְשַׁת מְלוּאִים בְּבִרְיָתָא הַנּוֹסֶפֶת עַל 'תּוֹרַת כְּהָנִים' שֶׁלָּנוּ: לָמָּה נִכְנַס מֹשֶׁה עִם אֶהְרֹן? לְלַמֵּדוֹ עַל מַעֲשֵׂה הַקְּטָרֶת. אוֹ, לֹא נִכְנַס אֶלָּא לְדַבֵּר אַחֵר? הָרִינִי דֵּן וַיִּרְדֵּה וּבִיָּאָה טַעֲנוֹת בְּרָכָה: מִה וַיִּרְדֵּה מַעֲיִן עֲבוּדָה, אִף בִּיָּאָה מַעֲיִן עֲבוּדָה. הָא לְמַדְתָּ, לָמָּה נִכְנַס מֹשֶׁה עִם אֶהְרֹן? לְלַמֵּדוֹ עַל מַעֲשֵׂה הַקְּטָרֶת. דְּבָר אַחֵר: בִּיּוֹן שְׂרָאָה אֶהְרֹן שֶׁקָּרְבוּ כָּל הַקְּרָבָנוֹת וְנַעֲשׂוּ כָּל הַמַּעֲשִׂים וְלֹא יִרְדֵּה שְׂכִינָה לְיִשְׂרָאֵל, הִנֵּה מַצְטַעַר וְאוֹמֵר: 'וַיִּדְעָ אֲנִי שֶׁכַּעַס הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עָלַי, וּבִשְׁבִילִי לֹא יִרְדֵּה שְׂכִינָה לְיִשְׂרָאֵל! אָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה: 'מֹשֶׁה אַחִי, כֵּן עָשִׂיתָ לִּי, שֶׁנִּכְנַסְתִּי וְנִתְבַּשְׁתִּי? מִיָּד

~ יום שלישי כ"ג אדר"ב' ~

כד ונפקת אשתא מן גדם יי ואכלת על מדבחת ית עלתא וית תרביא וחזא כל עמא ושכחו ונפלו על אפיהון:

(כד) וַתֵּצֵא אִשָּׁה מִלְּגָנָה וְתֹאכַל עַל-הַמִּזְבֵּחַ אֶת-הָעֹלָה וְאֶת-הַחֲלָבִים וַיֵּרָא כָּל-הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל-פְּנֵיהֶם:

כז"י • וַיִּרְגְּמוּ • כְּתִרְגוּמוֹ.

אֲנִסְכּוּ בְּגֵי אֶהְרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא גֹבֵר
מִחֲתִיתָהּ וַיִּהְיוּ בָהֶן אֲשֶׁתָּא וְשׁוּיָאוּ עָלֶיהָ
קִטְרֶת וְקָרִיבוּ קָדָם יְיָ אֲשֶׁתָּא נִזְכְּרִיתָא דִּי לֹא
פִּקִּיד יִתְהוֹן:

י (א) וַיִּקְחוּ בְּגֵי־אֶהְרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אִישׁ מִחֲתָתָהּ
וַיִּתְּנוּ בָהֶן אֵשׁ וַיִּשְׂמוּ עָלֶיהָ קִטְרֶת וַיִּקְרִיבוּ לִפְנֵי
יְהוָה אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם:

ב וַיִּנְּקֶתָא אֲשֶׁתָּא מִן קָדָם יְיָ וַאֲכַלְתָּ יִתְהוֹן
וּמִיתוּ קָדָם יְיָ:

(ב) וַיִּנְּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל אוֹתָם וַיָּמָתוּ
לִפְנֵי יְהוָה:

שְׁאֲחַר מִיתָתָן הַזֶּה הִירָא הַנּוֹתָרִים שֶׁלֹּא יִכְנָסוּ שְׁתוּיֵי יִין
לִמְקַדֵּשׁ. מִשָּׁל לְמַלְךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן בֵּית וְכוּ', כִּדְאִיתָא
בְּ"וַיִּקְרָא רַבָּה".

כ"ג - וַתִּצָּא אֵשׁ • רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא מָתוּ בְּגֵי
אֶהְרֹן אֲלָא עַל־יְדֵי שֶׁהוּרִי הִלְכָה בְּפָנֵי מִשָּׁה רַבֵּן.
רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר: שְׁתוּיֵי יִין נִכְנָסוּ לִמְקַדֵּשׁ. תַּדַּע,

~ נקודות משיחות קודש ~

אֲלָא שְׁגוּרָם לְהִיפָךְ הַעֲנֵן שֶׁל גִּילּוֹי הַשְׂכִּינָה בִּישְׁרָאֵל.
לְאִידֶךָ גִּיסָא: דּוֹרְשִׁים מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד שְׁלִמּוֹד הַתּוֹרָה
שֶׁלוֹ יִהְיֶה דּוֹקָא בְּהִכָּנָה וְהַשְׁגָּה בְּשִׁכְלוֹ הוּא – וְעַד שֶׁכָּל
כּוֹלוֹ יִהְיֶה חֲדָר בְּהִכָּנַת הַתּוֹרָה.

– וְזֶהוּ שְׁמִמְשִׁיף רַש"י וְאוֹמֵר "רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר שְׁתוּיֵי
יִין נִכְנָסוּ לִמְקַדֵּשׁ": יִין הוּא בְּחִינַת בִּינָה – הִכָּנָה וְהַשְׁגָּה,
ו"שְׁתוּיֵי יִין" פִּירוּשׁוֹ שֶׁהָיוּ מְלָאִים וְחֲדוּרִים הִכָּנָה
וְהַשְׁגָּה, וְהַחֲטָא הוּא – שֶׁנִּכְנָסוּ לִמְקַדֵּשׁ בְּצִיּוּר זֶה:
הַחֲסָרוֹן שֶׁל "שְׁתוּיֵי יִין" אֵינוֹ אֲלָא בַּעַת הַכְּנִסָּה לִמְקַדֵּשׁ
– אֲכַל עֲבוּדַת הָאֵדָם לְקוֹנוֹ כְּשֶׁאֵינוֹ בִּמְקַדֵּשׁ, הָרִי אֲדֻרְבָּה,
צָרִיכָה לִהְיוֹת בְּהִכָּנָה וְהַשְׁגָּה:

מְקַדֵּשׁ הוּא עֲנֵן הַתְּפִלָּה, שְׂאֵז עוֹמֵד הָאֵדָם לִפְנֵי מֶלֶךְ
מְלָכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּבָ"ה, וּמֵאֵן דְּמַחְוֵי בְּמַחֲוָה קָמִי מְלָכָא
וְכוּ' – שְׂצָרִיף לִהְיוֹת בְּתַכְלִית הַבֵּיטוּל "כְּעֶבְדָּא קָמִי
מְרִיבָה", אֲכַל עֲבוּדָתוֹ וַיִּגְיַעַתּוּ בַּתּוֹרָה צָרִיכוֹת לִהְיוֹת
בְּאוֹפֵן ד' שְׁתוּיֵי יִין" שֶׁכָּל מְצִיאוֹתוֹ מְמוּלָּאֵת וְחֲדוּרָה
בְּשִׁכְלֵי הַתּוֹרָה.

(משיחות שבת פרשת שמיני, מברכים החודש אייר תשכ"ו)

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא מָתוּ בְּגֵי אֶהְרֹן אֲלָא עַל־יְדֵי שֶׁהוּרִי
הִלְכָה בְּפָנֵי מִשָּׁה רַבֵּן. רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר: שְׁתוּיֵי יִין
נִכְנָסוּ לִמְקַדֵּשׁ (רש"י, ב)

עַם הָיִיתָ שְׁמִדְרָגְתָם שֶׁל נָדָב וַאֲבִיהוּא הִתָּה נַעֲלִית
בִּיּוֹתָר, וְעַד כְּדִי־כֵן שְׂאֵמֵר מִשָּׁה לְאֶהְרֹן: "שֶׁהָם גְּדוֹלִים
מִמֶּנִּי וּמִמֶּךָ", וְהַקְּבָ"ה קָרָאם "בְּקָרוּבִי – בְּבָחִירִי", כָּכָל
זֹאת נִעְנְשׁוּ בַּעֲוֹנֹת חֲמוּר בִּיּוֹתָר, בְּגִלָּל הַעֲדָר ה"בֵּיטוּל"
הָרָאוּי לָרַבִּים – שֶׁהוּרִי הִלְכָה בְּפָנָיו.

וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר – לְמִרוֹת כַּחוֹ הָרַב בַּתּוֹרָה כְּנ"ל – הוּא
הָאוֹמֵר ש"הָאוֹמֵר דְּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַע מִפִּי רַבּוֹ, גּוֹרֵם לְשִׁכְנִיָּה
שֶׁתִּסְתַּלַּק מִישְׁרָאֵל", שֶׁהַבֵּיטוּל לְרַבּוֹ הוּא דְּבָר הַנּוֹגֵעַ
לְגִילּוֹי הַשְׂכִּינָה לְכָל־לֹוֹת יִשְׂרָאֵל.

וּמִנֵּה הַהוֹרָאָה, שְׂאֵל יֹאמֵר אֵדָם מִישְׁרָאֵל: לְמַדֵּן אֲנִי
וְתַלְמִיד־חֶכֶם הַנִּי, וְאִיף אֶהְיֶה בְּטֵל לְרַב וְלַחֲכוֹת שְׂוִירָה
לִי הַהִלְכָה בַּתּוֹרָה, וְכֵן בְּהִלְכוֹת עוֹלָם, וְהַדְרָךְ אֲשֶׁר אֵלַף
בָּהּ בַּעֲבוּדַת ה' – וְהִלָּא בְּכוּחֵי הַהוֹרוֹת לַעֲצָמִי!

– כִּי מִי לִנּוֹ גְּדוֹל כְּנָדָב וַאֲבִיהוּא, וּבְכָל־זֹאת זֶה הָיָה כָּל
חֲטָאָם, "לֹא מָתוּ בְּגֵי אֶהְרֹן אֲלָא עַל־יְדֵי שֶׁהוּרִי הִלְכָה
בְּפָנֵי מִשָּׁה רַבֵּן", וְעַד כְּדִי כֵן – שֶׁנֶּה נּוֹגֵעַ לֹא רַק לָהֶם,

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

דָּאָף עַל גַּב דְּמַצֵּנָה לְהִבְיָא אֵשׁ מִן
הַהֲדִיּוֹט כְּדָכְתִּיב (לעיל א' ט) וְנִתְּנוּ בְּגֵי
אֶהְרֹן [הַפָּהֶן] אֵשׁ וְגו', הִינֵנוּ לְאַחֵר
שְׂוִירָה מִן הַשָּׂמִים פַּעַם אַחַת, אֲכַל
קוֹדֵם לָכֵן לֹא הָיָה לְהִבְיָא מִן
הַהֲדִיּוֹט, שְׁמַמְעָטִים בְּכַבּוֹד שָׂמִים
שְׂאִימָרוּ בְּאֵשׁ שֶׁל הַהֲדִיּוֹט נֶאֱכַל
הַקָּרֶבֶת, וְלִפְיָךְ כְּשֶׁהִבְיָאוּ אוֹתָהּ

לְפַעֲמִים הַקּוֹדֵשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹסֵר דְּבָר
וּמַתִּירוֹ לְפִי שְׁעָה לְגִדָּל שְׂמוֹ בְּגוּזִים,
כְּמוֹ שְׁמַצִּינוּ בְּאִלְהוּ בְּהַר הַפָּרָמֶל
שֶׁהָקָרִיב בְּכֶמֶה עַל פִּי הַדְּבִיר בְּשַׁעַת
אִיסוּר הַבְּמוֹת (מלכים א' יח). וְכֵן נוֹכַח
לְפָרֶשׁ לְשׁוֹרֵף אֶת בְּנֵיהֶם [וְגו'] בְּאֵשׁ
אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי וְגו' (ירמיה י' לא): תוֹרָה ב
(ב) וַתִּצָּא וְגו'. לְפִי שֶׁלֹּא עָשׂוּ בַּהוֹגֵן,

י (א) וַיִּשְׂמוּ עָלֶיהָ קִטְרֶת. פִּירוּשׁ
עַל הָאֵשׁ, כִּי בְּשׁוּם מְקוֹם לֹא מְצִינוּ
הַקְטָרָה עַל הַמִּזְבֵּחַ:
אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם. כְּלוּמֵר
כְּכֹר הַזֶּה הִירָא עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת,
כְּדָכְתִּיב (שְׁמוֹת ל ט) (ו) לֹא תַעֲלֶה (אש)
[עֲלִי קִטְרֶת] זָרָה. וְגַם לֹא צִוָּה אוֹתָם,
שֶׁלֹּא הִתִּירָה עֲתָה לָהֶם לְפִי שְׁעָה. כִּי

(א) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-אַהֲרֹן הוּא אֲשֶׁר-דָּבַר יְהוָה לֵאמֹר בְּקִרְבִּי אֶקְדֹּשׁ וְעַל-פָּנָי כָּל-הָעָם אֶכְבֹּד וְיָדָם אֶהָרֵן:

ג ואמר משה לאהרן הוא די מליל יי למימר בקרבי אתקדש ועל אפי כל עמא אתיקר ושתיק אהרן:

ומה שָׂכַר קָבַל? שְׁנֵיתִיחַד עֲמוֹ הַדְּבוּר, שְׁנֵאמְרָה לוֹ לְבַדּוֹ פִּרְשַׁת שְׁתֵּינִי יֵינן. בְּקִרְבִּי. בְּבַחֲרִי. וְעַל-פָּנָי כָּל-הָעָם אֶכְבֹּד. כְּשֶׁהִקְדֹּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה דִין בְּצַדִּיקִים, מְתִירָא וּמְתַעֲלָה וּמְתַקֵּן; אִם בֶּן בָּאֵלוֹ, כָּל-שָׂפָן בְּרָשָׁעִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים סח) "נוֹרָא אֱלֹהִים מִמֶּקְדָּשֶׁיךָ" – אֵל תִּקְרִי "מִמֶּקְדָּשֶׁיךָ", אֲלֵא 'מִמֶּקְדָּשֶׁיךָ'.

כ"ג"א הוּא אֲשֶׁר-דָּבַר וְגו' • (ובחים קטו) הֵיכָן דָּבַר? "וְנַעֲדָתִי שָׁמָּה לְבָנִי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בְּכַבְדִּי" (שמות כט). אֵל תִּקְרִי "בְּכַבְדִּי", אֲלֵא 'בְּמַכְבְּדִי'. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן: אַהֲרֹן אַחִי! יוֹדַע הֵייתִי שְׂתִיקָדֶשׁ הַבֵּית בְּמִידָעוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְהֵייתִי סָבוּר: אוֹ בִּי אוֹ בְךָ. עַכְשִׁיו, רוֹאֶה אֲנִי שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֶּנִּי וּמִמֶּךָ! (ת"כ. ויקרא רבה) • וְיָדָם אֶהָרֵן • (שם ושם) קָבַל שָׂכַר עַל שְׂתִיקָתוֹ,

נקודות משיחות קודש ~

ואלו בְּרָגוֹת אֱלֻקִּיּוֹת שְׁאִין לָהֶם כָּל קָשֶׁר לָרַע, אִין יִדְעַת הָרַע גּוֹרָמַת לְגֻזָּק. לָכֵן מֹשֶׁה יָדַע עַל הַהוֹלָךְ לְהִתְרַחֵשׁ, כִּי מֹשֶׁה הוּא בְּבַחֲרִינָת אֱלֻקִּיּוֹת שְׁלֻמְעָלָה מִהַעוֹלָם, וְיִדְעַת הָרַע לֹא מִזִּיקָה לוֹ. מִהַשְׁאִין-בֶּן אַהֲרֹן עֲצָם הִדְיָעָה הֵיחָה יְכוּלָה לְהִזִּיק לוֹ, לָכֵן לֹא יָדַע מִהַהוֹלָךְ לְהִתְרַחֵשׁ.

(אגרות קודש ח"ח ע' קעג)

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן הוּא אֲשֶׁר דָּבַר ה' לֵאמֹר בְּקִרְבִּי אֶקְדֹּשׁ וְעַל פָּנָי כָּל הָעָם אֶכְבֹּד וְיָדָם אֶהָרֵן (י. ג) מִשְׁמַע מִהַפְּסוּק שְׁמֹשֶׁה יָדַע עַל מַה שְׁעוֹמֵד לְהִתְרַחֵשׁ וְאֵלּוֹ אַהֲרֹן לֹא יָדַע. וְיֵשׁ לְבָאֵר הַטַּעַם לָכֵף: מִבְּאֵר בְּחִסְדֵּי שְׁמֹשֶׁה הוּא "שׁוֹשְׁבִינָא דְמִלְכָּא" – שְׂתַּפְקִידוֹ לְהַמְשִׁיךְ אֱלֻקִּיּוֹת בְּעוֹלָם. וְאַהֲרֹן הוּא "שׁוֹשְׁבִינָא דְמִטְרוֹנִיתָא" – שְׂתַּפְקִידוֹ לְהַעֲלוֹת אֶת הָעוֹלָם לְמַעְלָה. עוֹד מִבְּאֵר, שְׁעֲצָם יִדְעַת הָרַע יְכוּלָה לְגָרֵם גִּזָּק לְאָדָם,

ד ויקרא משה למישאל ולאלצפן בני עזיאל אח אבויי דאהרן ואמר להון קריבו טולו ית אחוכון מן קדם אפי קודשא למברא למשריתא:

(ד) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל-מִישָׁאֵל וְאֶל אֶלְצָפָן בְּנֵי עֲזִיאֵל יָד אַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם קְרִבּוּ שְׂאוּ אֶת-אֲחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי-הַקֹּדֶשׁ אֶל-מַחוּץ לַמַּחֲנֶה:

כָּאָדָם הָאוֹמֵר לְחַבְרוֹ: הַעֲבֵר אֶת הַמַּת מִלְּפָנַי הַכְּלָה, שְׁלֹא לְעַרְבֵב אֶת הַשְּׂמִיחָה.

כ"ג"א דִּד אַהֲרֹן • עֲזִיאֵל אַחִי עֲמָרָם הָיָה, שְׁנֵאמְרָ: "וּבְנֵי קָהַת וְגו'". שְׂאוּ אֶת-אֲחֵיכֶם וְגו' • (שמות ו)

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

אִיכָּא לְמִימַר שְׂדִיחְפֹּן הַמִּלְאָף לַחוּץ קוֹדֶם יְצִיאַת נְשָׁמָה, אֲלֵא לְרַבִּי עֲקִיבָא קִשְׁיָא, וְצָרִיף עֵינָן: תורה ג (ג) בְּקִרְבִּי אֶקְדֹּשׁ. עַל יָדִי מִיתַת קְרוֹבִין הַלְלוּ אֶתְקַדֵּשׁ וְאֶתְגַּדֵּל לְעֵינֵי כָּל הָעָם, שְׂיִשְׂאוּ קַל-וַחֲוֹמֵר בְּעֲצָמָם מֵאֵלּוֹ וְיִשְׁמְרוּ עֲצָמָן מִלְּעֲשׂוֹת כֶּן וְיִירָאוּ מִמֶּנִּי: תורה ד (ד) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל מִישָׁאֵל. אֶתְמַר בְּתוֹרַת כְּהֲנִים, מִכָּאן שְׁאִין הַכְּהֲנִים מִטְמְאִין לְמֵתִים, שְׁהָרִי אֶלְעָזָר וְאִיתְמַר לֹא נִטְמָאוּ לָהֶם. וְחִימָה

וְיִשְׂאֵם בְּכַתְּנֹתָם, וְאִם בֶּן מֵאִי לְפָנֵי ה', שְׁנֵגְפֵן הַמִּלְאָף וְהוֹצִיאֵן לַחוּץ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר לֹא מֵתוּ אֲלֵא בְּפָנִים, שְׁנֵאמְרָ לְפָנֵי ה', וּמֵאִי וְיִקְרְבוּ וְיִשְׂאֵם בְּכַתְּנֹתָם, מִלְּמַד שְׁנֵתְנוּ חֲכָה שֶׁל בְּרָל לְתוֹךְ פִּיָּהֶם וּגְרִירוֹם וְהוֹצִיאֵם לַחוּץ. וְחִימָה לְדַבְּרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, אִם בֶּן נִטְמָא הַמִּשְׁכָּן דְּאִיקְרִי אוֹהֶל מִטוֹמְאָת מֵת וְצָרִיף הִזְאָה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי, וְלֹא מְצִינוּ שְׁפִסְקוּ מְעַבְדֵּתָם כָּלֵל, וְכֵן כְּתוּב בְּפִירוּשׁ (פסוק י) וּמִפְתָּח אֶהָל מוֹעֵד לֹא תִצָּא, דְּבִשְׁלֵמָא לְתַנָּא קָמָא

פְּגָעָה בְּהֵן הָאֵשׁ הַיּוֹרֶדֶת מִן הַשָּׁמַיִם. וְקָשָׁה לִי, שְׁהָרִי קוֹדֶם לָכֵן כְּתִיב (לעיל ט כד) וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלְּפָנֵי ה'. מִיָּהּ אֶמְרוּ ו'ל בְּמִסְכַּת יוֹמָא (גג). שְׁמָתוֹ מִפְּנֵי שְׁהוֹרֵי הוֹדָאָה בְּפָנֵי מֹשֶׁה רַבֵּן, שְׂדִיחְשׁוּ וְנִתְּנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן [הַכֹּהֵן] אֵשׁ, אִף עַל פִּי שְׁהָאֵשׁ יוֹרֶדֶת מִן הַשָּׁמַיִם מִצְוָה לְהִבְיָא מִן הַיְּדִידוּט: וְיִמּוּתוּ לְפָנֵי ה'. פְּלוּגְתָא אִיכָּא בְּתוֹרַת כְּהֲנִים, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר שְׁמָתוֹ בַּחוּץ, בְּמָקוֹם שְׁהַלּוּיִים מוֹתְרִים לִפְנֵס, שְׁנֵאמְרָ (פסוק ד) וְיִקְרְבוּ

(ה) וַיִּקְרְבוּ וַיִּשְׁאֲמֵם בְּכַתְּנֹתָם אֶל-מַחוּץ לַמַּחֲנֶה הַיְּקָרִיבוּ וּנְטָלְנוּ בְּכַתְּנֵיהֶן לַמִּבְרָא לְמִשְׁרִיתָא כְּמָא דִּי מְלִיל מִשָּׁה: כְּאִשְׁרֵי דְבֵר מִשָּׁה:

כ"ג - בְּכַתְּנֹתָם • שֶׁל מִתִּים, מִלְמַד שֶׁלֹּא נִשְׂרְפוּ בְּגִדֵיהֶם, אֲלֹא נִשְׁמָתָם; כְּמִין שְׁנֵי חוּטִין שֶׁל אֵשׁ נִכְנסוּ לְתוֹךְ חוּטְמֵיהֶם (סנהדרין נב. ת"כ) •

(ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-אַהֲרֹן וּלְאַלְעָזָר וּלְאִיתָמָר רֵאשִׁיכֶם אֶל-תַּפְרֵעוֹ וּבְגִדֵיכֶם לֹא-תַפְרִמּוּ וְלֹא תִמְתּוּ וְעַל כָּל-כְּנֻשָּׁתָא יְהִי רִיגָזָא וְאַחִיכֶן כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִכְפוּן יָת יִבְכוּ אֶת-הַשְּׂרָפָה אֲשֶׁר שָׂרַף יְהוָה:

כ"ד - אֶל-תַּפְרֵעוֹ • אֵל תְּגַדְלוּ שְׂעָר. מִכָּאן, שְׂאֲבָל אֲסוּר בְּתַסְפֶּרֶת. (מ"ק יד ב) אֲבָל אֲתֵם אֵל תַּעֲרַכְבוּ שְׁמַחְתּוּ שֶׁל מָקוֹם. וְלֹא תִמְתּוּ • הָא אִם תַּעֲשׂוּ כֵן,

(ז) וּמִפְתָּח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תַצְאוּ פֶּן-תִּמְתּוּ בִּי-שֹׁמֵן מִשְׁחַת יְהוָה עֲלֵיכֶם וַעֲשׂוּ כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה: פ

(ח) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-אַהֲרֹן לֵאמֹר:

(ט) יֵינ וְשֹׁכֵר אֶל-תִּשְׁתֵּי אֶתְּהָ וּבְגִידְךָ אֶתְּךָ בְּבֹאֲכֶם אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא תִמְתּוּ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם:

כ"ה - יֵינ וְשֹׁכֵר • יֵינ כְּדִרְךָ שְׁכֻרְתּוֹ. בְּבֹאֲכֶם אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד • (ת"כ) אֵין לִי אֲלֹא בְּבֹאֵם לְהִכָּל, בְּגִשְׁתֶּם לְמִזְבֵּחַ מִנִּין? נֹאמַר כָּאן 'בִּיאַת אֹהֶל-מוֹעֵד',

דעת זקנים מבטלי התוספות - עוז וזהר

וְעוֹד כְּתִיב (שם פסוק לא) אֵל תֵּרָא יֵינ כִּי יִתְאַדָּם, פִּירוּשׁ אֵל תַּחֲמוּד יֵינ כִּי אַחֲרִיתוֹ דָּם (סנהדרין ע). וְעוֹד כְּתִיב (שם) כִּי יִתֵּן בְּכֹס עֵינָיו, 'בְּפִיס' כְּתִיב, כְּלוּמַר הַשִּׁיכּוֹר נֹתֵן עֵינָיו בְּכֹס וְהַמּוֹכֵר נֹתֵן עֵינָיו בְּפִיס. יִתְהַלֵּךְ בְּמִישְׁרִים (שם) כְּלוּמַר לִסּוּף יִמְכּוֹר כָּל אֲשֶׁר לוֹ, וְיִהְיֶה הוֹלֵךְ בְּבִיתוֹ בְּמִישׁוֹר כִּי לֹא יִהְיֶה בּוֹ דְּכָר שִׁיכְשֵׁל בּוֹ. אַחֲרִיתוֹ כְּנֻשׁ: שֵׁךְ (שם פסוק לב), שְׂכָשֵׁם שְׁנִתְקַלְלָה הָאֲדָמָה בְּשִׁבְלֵי הַנֶּחֱשׁ כִּי נִתְקַלְלָה שְׁלִישִׁי דִּהְיִינוּ חָם עַל יְדֵי יֵינ שִׁשְׁתָּה נֶחַ (תנחומא ד). וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַחֲרִיתוֹ כְּנֻשׁ יִשְׁךָ קָרִי בִּיה 'כְּנֻשׁ', שְׁעַל יְדֵי יֵינ שִׁשְׁתָּה אֲדָם הָרָאוּשׁ וְנִרְאָה לִי דִּהְיִינוּ הָאֵי דְקָאמַר בְּסִיפִיה דְקָרָא (פסוק י) כִּי שָׁמַן מִשְׁחַת (קודש עליהם) [ה' עֲלֵיכֶם]: תוֹרָה ה

(ו) וְעַל כָּל הָעֵדָה יִקְצֹף. הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא יִקְצֹף אִם תִּתְאַבְּלוּ, לְפִי שִׁיָּהָא נִרְאָה שֶׁלֹּא נִתְקַבְּלוּ לְרִצּוֹן הַקְּרִבְנוֹת שֶׁהִקְרַבְתֶּם בְּעַד הָעֵם. וְאִם תֹּאמְרוּ אִם כֵּן אַחֲנֵינוּ יִהְיֶה מְחֻלְלִין, שְׂאִין אִישׁ חֵם עַל מִיתָתוֹ, לִכְךָ נֹאמַר כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל וגו': תוֹרָה ז

(ט) יֵינ וְשֹׁכֵר אֶל תִּשְׁתֵּי. לְפִי שְׁעַל יְדֵי שְׁתִּיָּתוֹ יוֹתֵר מִדְּאֵי בּוֹשׁוֹת וְתַרְפוֹת בָּאוֹת עָלָיו, וְגַם הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא צוּרֵם לְמִי אוֹי לְמִי אֲבוֹי וגו' לְמִאֲחֵרִים עַל הֵינִן (משלי כג כט-ל).

שְׁהָרִי בְּמָקוֹם אַחֵר מְצִינוּ בְּפִירוּשׁ שְׁהַכְּהִנִּים מוֹזְהִרִין עַל טוֹמְאָת מַת, דְּכְתִיב (להלן כא א) לְנֶפֶשׁ לֹא יִשְׁמָא בְּעַמִּי, וְעוֹד אֲלַעֲזָר וְאִיתָמָר כְּהִנִּים הִדְיוּטִים הָיוּ וְלָמָּה לֹא נִטְמְאוּ לְאַחֵיהֶם. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהָא דְקָאמַר מִכָּאן שְׁהַכְּהִנִּים אֵין מִטְמְאִין לְמִתִּים, הֵינֵנו כְּהִנִּים הִדְיוּטִים כִּיּוֹם מִשְׁחַתָּם שְׂאִין מִטְמְאִין לְקֹרֵבִים, שִׁישׁ לָהֶם דִּין כְּהִנִּים גְּדוּלִים. וְכֵן פִּירֵשׁ הָרַב כְּכוֹר שׁוֹר גְּבִי רֵאשִׁיכֶם אֵל תַּפְרֵעוּ (פסוק ו), דְּאִף עַל גִּב דְּכְהִנִּים הִדְיוּטִים לֹא הוֹזְהָרוּ עַל פְּרִיעָה וּפְרִיקָמָה, דְּמִטְמְאִין הֵן לְקֹרְבֵיהֶן, כִּיּוֹם מִשְׁחַתָּם הָרִי הֵן כְּכְהִנִּים גְּדוּלִים.

(י) וְלֹהֲבָדִיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין יוֹלֵאֲפָשָׁא בֵּין קוֹדֶשׁא וּבֵין חֹלָא וּבֵין מִסָּאָבָא וּבֵין דְּכִנָּא: **הַמְּהוּר:**

כ"י. וְלֹהֲבָדִיל • כְּדִי שֶׁתְּבַדִּילוּ בֵּין עֲבוּדָה קְדוּשָׁה לַמַּחֲלָלָת. הָא לַמִּדָּת, שָׂאם עָבַד – עֲבוּדָתוֹ פְּסוּלָה (ובחים יז. ת"ס).

(יא) וְלֹהוֹרֹת אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־הַחֻקִּים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיהֶם בְּיַד־מֹשֶׁה: פ

כ"י. וְלֹהוֹרֹת • לַמִּדָּ שְׂאָסוּר שְׂכוֹר בְּהוֹרָאָה (ת"ס). יְכוֹל | וְלֹא תִמְתּוּ " (במדבר יח). כְּהֻנִּים בְּעֲבוּדָתָם בְּמִיתָה, וְאִין הָא חֵיב מִיתָה? תַּלְמוּד לומר: "אַתָּה וּבְנֶיךָ אַתָּה...

~ יום רביעי כ"ד אדר"ב ~

(יב) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל אֱלֻעָזָר וְאֶל־אִיתָמָר בְּנֵי הַנּוֹתָרִים קָחוּ אֶת־הַמִּנְחָה הַנּוֹתָרֶת מֵאִשֵּׁי יְהוָה וְאִכְלוּהָ מִצֹּת אֲצֶל הַמִּזְבֵּחַ כִּי קֹדֶשׁ קֹדָשִׁים הוּא:

דעת זקנים מבדלי התוספות - עוז וחדר

הַקְדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא הוֹאִיל וְכָף הֵינָן גֹּרֶם, דִּין הוּא שְׂאָצְנָה כְּהִנִּי שְׂלֵא יִשְׁתּוּ זֵינ בְּבֹאֵם לְשִׁמֶשׁ לִפְנֵי. וְעוֹד כְּשֶׁאֲדָם מְרַבָּה לִשְׁתוֹת זֵינ יוֹצֵא מִדַּעַתוֹ, וְכַתִּיב (מלאכי ב ז) כִּי שְׁפַתִּי כֹהֵן לִשְׁמֵרוֹ דַּעַת (תנחומא ח). וְעוֹד אָמְרוּ ו'ל (עירובין סד) שִׁיכּוֹר אֵל יוֹרָה, שְׂנֵאָמֵר זֵינ וְשִׁכּוֹר אֵל תִּשְׁתֵּי וְסָמִיק לִיָּה וְלֹהוֹרֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (פסוק יא). וְכֵן אִיתָמֵר בְּעִירוּבֵין פֶּרֶק הֲדָר (שם) מַעֲשֶׂה בְּרָבִן גַּמְלִיאֵל שֶׁהִיָּה מְהֻלָּךְ בַּדֶּרֶךְ וְכו'. וְאָמֵר רַבִּי אֶלְעָאִי בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים אָדָם נִיפֵר, בְּכוֹסוֹ בְּכִיסוֹ וּבְכַעֲסוֹ (שם) (סד). וְעוֹד זֵינ נִקְרָא בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי חֲמֵר, לומר שְׂנֵאָמֵר בְּרַמ"ח אִיבָרִים (תנחומא ה): דְּבָר אַחֵר, זֵינ וְשִׁכּוֹר אֵל תִּשְׁתֵּי, לֹא תִהְיֶה כְּשֶׁאֲרָ אֲבָלִים שְׁנוֹתֵינִן לָהֶם זֵינ, כְּדָאֲמַרְיִנן בְּעִירוּבֵין (סד). אָמֵר רַב חֲנַן לֹא נִקְרָא זֵינ אֶלָּא לְנַחֵם אֲבָלִים וְלִשְׁלֵם שְׂכָר לְרִשְׁעִים, שְׂנֵאָמֵר (משלי לא ח) תִּנּוּ שְׂכָר לְאוֹבֵד וְזֵינ לְמָרִי נִכְשׁ: תורה י

וּמִוֶּרָה שְׁנֵהֲרָג עַל הֵינָן (ראה סנהדרין ע): וְעוֹד אָמְרוּ ו'ל בְּעִירוּבֵין פֶּרֶק הֲדָר (סד), אָמֵר רַבִּי חֲזִיָּא בַר אֲשִׁי אָמֵר רַב כָּל שְׂדַעְתּוֹ מִיּוֹשֶׁבֶת עָלָיו בְּיֵינוּ יֵשׁ בּוֹ מִדַּעַת שְׂבָעִים זְקֵנִים, שְׂכָן זֵינ נִיתָן בְּשָׂבָעִים. וְאָמֵר רַבִּי חֲנִינָא כָּל הַמִּתְפַּתָּה בְּיֵינוּ, פִּירוּשׁ שְׂאָף־עַל־פִּי שְׁשׁוּתָהּ הוּא מִתְרַצָּה לְעוֹלָם, יֵשׁ בּוֹ מִדַּעַת קוֹנּוֹ, שְׂנֵאָמֵר (בראשית ח כא) וַיֵּרֶחַ ה' אֶת רֵיחַ הַנִּיחֹחַ וְגו', וְרֵיחַ כְּשִׁתִּיָּה. וְעוֹד אָמְרוּ ו'ל (עירובין שם) זֵינ נִיתָן בְּשָׂבָעִים וְסוֹד נִיתָן בְּשָׂבָעִים, נִכְנָס זֵינ יֵצֵא סוֹד. וְגַם עֲשֶׂרֶת הַשְּׂבָעִים גָּלוּ עַל יְדֵי זֵינ שְׂנֵאָמֵר (עמוס ו ח) הַשְּׁתִּים בְּמִוֶּרָקֵי זֵינ וְגו', וְכַתִּיב בְּתַרְיָה (פסוק ז) לָכֵן עָתָה יִגְלוּ בְּרָאשׁ גִּלִּים. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּיוֹנָדָב בֶּן רָכָב שְׂצִיזָה אֶת בְּנֵי (אל) [לא] תִשְׁתּוּ זֵינ (ירמיה לא ח), כְּשֶׁשֶּׁמֶע יִרְמִיָּה מִתְנַבֵּא עַל הַחוּרְבָן, כְּדִי שִׁתְּאָבְלוּ עַל יְרוּשָׁלַּיִם, וְשִׁלָּא יִכְנוּ בְּתִים אֶלָּא יִשְׁכּוּ בְּאֵהָלִים, וְהַכְּתוּב מְשַׁבְּחָן בְּדִכְתִּיב (שם פסוק יד) הוֹקֵם אֶת דְּבָרֵי יְהוֹנָדָב בֶּן רָכָב. אָמֵר

בְּכַרְפַּת נִישׁוּאִין שְׁלוֹ כְּדַפְרִישִׁית לְעִיל נִשְׁתַּמֵּר וְעֵבֶר עַל צוּרָיו שֶׁל מְקוֹם, וְלִבְסוּף נִתְקַלַּל בְּנִשְׁכִּית נַחֵשׁ שְׂנֵאָמֵר (בראשית ג טו) וְאַתָּה תִּשְׁוֹפְנוּ עָקֵב. וְלִפִּי שְׂנֵאָמֵר מִיתָה עַל הָאָדָם בְּשָׂבִיל אוֹתוֹ זֵינ, נִהְיָה הָעוֹלָם כְּשֶׁהַמִּבְרָךְ בְּצִיבוֹר אוֹמֵר סְכָרִי מְרַנֵּן וְהֵם עוֹנִין לְחַיִּים. וְכֵן מַצִּינוּ בְּשִׁלְחֵי בְּמָה אִשָּׁה (שבת סז), מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי עֲקִיבָא שְׂעִשָּׂה מִשְׁתָּה לְבָנוֹ, וְעַל כָּל כּוֹס וְכוֹס אָמֵר חֲמֵרָא וְחֲזִי לְפּוֹם רַבָּנָן וְלְפּוֹם תַּלְמִידֵיהוֹן. וְעִינִיךָ יִרְאוּ זְרוֹת (משלי כג א), שְׂעַל יְדֵי הֵינָן הָאָדָם מִתִּיר עֲצָמוֹ לְעִבְרָה וְלֹאֲשָׁה זָרָה וְלִנִּיבּוֹל פֶּה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שְׂעוּבָד עֲבוּדָה זָרָה, שְׂנֵאָמֵר (תהילים פא י) לֹא יִהְיֶה כָף אֵל זָר, דְּכַתִּיב (שמות לב ח) וַיֵּשֶׁב הָעָם לְאַכֵּל וְשִׁתּוֹ וַיִּקְמוּ לְצַחֵק, לְעֲבוֹד הַעֲגֹל. וְלִבְרָךְ יְדָבֵר תַּהֲפֹכּוֹת (משלי שם), שְׂגוֹרָם לְאַרְבָּעָה דְּבָרִים, עֲבוּדָה זָרָה וְגִילּוּי עֲרִיּוֹת וְשִׁפְכוֹת דָּמִים וְלִשׁוֹן הָרַע (תנחומא ח). וְעוֹד אָמֵר שְׁלֹמֹה (שם פסוק ב) אֵל תִּהְיֶה בְּסָבָאִי זֵינ וְגו', כְּכֵן סוֹדֵר

את המנחה • אף-על-פי שאתם אוננים, וקדשים אסורים לאונן. את-המנחה • זו מנחת שמיני ומנחת נחשון. ואכלוה מצות • מה תלמוד-לומר? לפי שהיא מנחת צבור ומנחת שעה ואין פיוצא בה לדורות, הדרך לפרש בה דין שאר מנחות.

כ"י • הנותרים • מן המיתה. מלמד, שאף עליהם נקנסה מיתה על עון העגל. הוא שנאמר: (דברים ט) "ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו", ואין 'השמדה' אלא כלוי בנים, שנאמר: (עמוס ב) "ואשמיד פרוי ממעל"; ותפלתו של משה בטלה מחצה, שנאמר (דברים ט): "ואתפלל גם-בעד אהרן בעת ההוא". קחו

~ נקודות משיחות קודש ~

בתפלה, כדי שגם מחצה תספיק. ויש לפרש: על ידי אריכות התפלה מגיעים בדרך עליונה יותר, ורגלי הדרך העליונה הם כנגד כל הדרגות שלמטה ממנה. (לקוטי שיחות, כרך ט', עמ' 275)

ותפלתו של משה בטלה מחצה (רש"י י, יב) ספר כ"ק מו"ח אדמו"ר, שמהר"י סלנטר שאל את הרבי מהר"ש, מדוע מאריכים חסידים כל-כך בתפלה, וענהו, שידועה הפלוגתא אם תפלה עושה מחצה או כלה, ולכן מאריכים

יג ותיכלין יתה באמר קדיש ארי חלקך וחלק בניה היא מקרבניא דיי ארי כן אתפקדית:

(יג) ואכלתם אתה במקום קדוש כי חקך וחק-בניך הוא מאשי יהוה ברכן צוית:

כ"י • וחק-בניך • אין לבנות חק בקדשים. ברכן צויתי • באינינות יאכלוה (ת"כ. זכחים קא) •

יד וית חדיא דארמותא וית שוקא דאפרשותא תיכלין באמר דכי את ובניך ובנתיך עמך ארי חלקך וחלק בניה אתיחיבו מנכסת קודשיא דבני ישראל:

(יד) ואת חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו במקום טהור אתה ובניך ובנתיך אתך ברחקך וחק-בניך נתנו מזבחי שלמי בני ישראל:

שקדשים קלים נאכלין בכל העיר. אתה ובניך ובנתיך • (ת"כ) אתה ובניך בחלק, אבל בנתיך לא בחלק, אלא אם תתנו להן מתנות, רשאות הן לאכל בחזה ושוק. או אינו אלא אף הבנות בחלק? תלמוד לומר: "כי-חקך וחק-בניך נתנו" — חק לבנים ואין חק לבנות.

כ"י • ואת חזה התנופה • של שלמי צבור. תאכלו במקום טהור • וכי את הראשונים אכלו במקום טמא? אלא, הראשונים שהם קדשי קדשים, הוקקה אכילתם במקום קדוש. אבל אלו אין צריכים תוך הקלעים, אבל צריכים הם להאכל תוך מחנה ישראל, שהוא טהור מלהכנס שם מצרעים (שם נה). מכאן,

טו שוקא דאפרשותא וחדיא דארמותא על קרבני תרפיא יתון לארמא ארמא קדם יי ויהי לך ולבניך עמך לקנס עלם קמא די פקיד יי:

(טו) שוק התרומה וחזה התנופה על אשי החלבים יביאו להניף תנופה לפני יהוה והיה לך ולבניך אתך לחק-עולם באשר צוה יהוה:

על אשי החלבים • מכאן שהחלבים למטה בשעת תנופה. וישוב המקראות שלא יכחישו זה את זה, כבר פרשתי שלשתן ב"צו את אהרן".

כ"י • שוק התרומה וחזה התנופה • לשון "אשר הונף ואשר הורם". תנופה — מוליך ומביא, תרומה — מעלה ומוריד. ולמה חלקן הכתוב תרומה בשוק, ותנופה בחזה? לא ידענו, ששניהם בהרמה והנפה.

~ יום חמישי כ"ה אדר-ב' ~

טז וַיָּתַתּ צִפּוֹרָה דַּחֲטָאָתָא מִתְּבַע תְּבַעֵי מֹשֶׁה
וְהָאֵת אֲתוּקָד וּרְגֹז עַל אֶלְעָזָר וְעַל אֵיתָמָר בְּנֵי
אַהֲרֹן דַּאֲשָׁתָארוּ לְמִיתָמָר:

(טז) וַיָּתַתּ שְׁעִיר הַחֲטָאִת דָּרַשׁ דָּרַשׁ מֹשֶׁה וְהִנֵּה
שָׂרָף וְיִקְצֹף עַל-אֶלְעָזָר וְעַל-אֵיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן
הַנּוֹתָרִם לְאִמֹּר:

בַּמִּנְחָה: "וְאֶכְלוּהָ מִצֹּת". דָּרַשׁ דָּרַשׁ • שְׁתֵּי דְרִישוֹת
הִלְלוּ: מִפְּנֵי-מָה נִשְׂרָף זֶה, וּמִפְּנֵי-מָה נֶאֱכָלוּ אֵלָיו?
כִּף הוּא בְּתוֹרַת כְּהֻנִּים' (וַעֲיִין זִבְחִים ק"א הַגִּירָא לֹא נֶאֱכָלוּ אִלּוּ וְכֵן
גַּרס הַרָא"ם הַכִּי וּמִפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱכָלוּ) • עַל-אֶלְעָזָר וְעַל-אֵיתָמָר •
בְּשִׁבְלִי כְּבוֹדוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, הִפְךָ פָּנָיו כִּנְגֵד הַבְּנִים
וְכַעֲס. לְאִמֹּר • אָמַר לָהֶם: הִשְׁיבוּנִי עַל דְּבָרִי!.

כ"ז • שְׁעִיר הַחֲטָאִת • שְׁעִיר מוֹסְפִי רֹאשׁ-חֹדֶשׁ.
וְשִׁלְשָׁה שְׁעִירֵי חֲטָאוֹת קָרְבוּ בּוֹ בַּיּוֹם: שְׁעִיר עֲזִים
וְשְׁעִיר נֶחֱשׁוֹן וְשְׁעִיר רֹאשׁ-חֹדֶשׁ. וּמִכֶּלֶן לֹא נִשְׂרָף
אֶלָּא זֶה. וְנִחְלְקוּ בְּדָבָר חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל (בַּת"ס), יֵשׁ
אוֹמְרִים: מִפְּנֵי טוֹמְאָה שְׁנִגְעָה בּוֹ נִשְׂרָף, וְיֵשׁ
אוֹמְרִים: מִפְּנֵי אֲנִינּוֹת נִשְׂרָף, לְפִי שֶׁהוּא קֹדֶשׁ דְּוִדּוֹת;
אֲבָל בְּקֹדֶשׁ שְׁעָה סְמָכוּ עַל מֹשֶׁה, שְׁאִמֵּר לָהֶם

י' מִדִּין לֹא אֶכְלֶתוּן יֵת חֲטָאָתָא בְּאִתְרֵי קֳדִישׁ
אַרִּי קֳדֵשׁ קוֹדֶשִׁין הִיא וְיִתָּה יִהֲב לְכוֹן
לְסַלְחָא עַל חוֹבֵי כְּנֻשָׁתָא לְכַפָּרָא עֲלֵיהוֹן
קָדָם יי:

(י) מִדּוּעַ לֹא-אֶכְלֶתֶם אֶת-הַחֲטָאִת בַּמָּקוֹם הַקֹּדֶשׁ
כִּי קֳדֵשׁ קֳדָשִׁים הוּא וְאַתֶּה נָתַן לָכֶם לִשְׂאֵת
אֶת-עֹן הָעֵדָה לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לְפָנֵי יְהוָה:

אוֹתָהּ? • וְאַתָּה נָתַן לָכֶם לִשְׂאֵת וְגו'. שֶׁהַכְּהֻנִּים
אוֹכְלִים וּבָעֲלִים מִתְּכַפְּרִים. לִשְׂאֵת אֶת-עֹן הָעֵדָה •
מִכָּאן לְמַדְנֵי שְׁעִיר רֹאשׁ-חֹדֶשׁ הִיָּה, שֶׁהוּא מְכַפֵּר
עַל עֹן טְמֵאָת מִקְדָּשׁ וְקֹדֶשׁ, שֶׁחֲטָאָת שְׁמִינִי וְחֲטָאָת
נֶחֱשׁוֹן לֹא לְכַפָּרָה בָּאוּ.

כ"ח • מִדּוּעַ לֹא-אֶכְלֶתֶם אֶת-הַחֲטָאִת בַּמָּקוֹם
הַקֹּדֶשׁ • וְכִי חוּץ לְקֹדֶשׁ אֶכְלוּהָ, וְהִלָּא שְׂרָפוּהָ? !
וּמָהוּ אוֹמֵר "בַּמָּקוֹם הַקֹּדֶשׁ"? אֶלָּא אָמַר לָהֶם: שְׁמָא
חוּץ לְקִלְעִים יֵצְאָה וְנִפְסְלָה? • כִּי קֳדֵשׁ קֳדָשִׁים
הוּא • וְנִפְסְלָת בְּיוֹצָא, וְהֵם אָמְרוּ לוֹ: לֹא. אָמַר
לָהֶם: הוֹאִיל וּבַמָּקוֹם הַקֹּדֶשׁ הִיָּתָה, מִדּוּעַ לֹא אֶכְלֶתֶם

יח הָא לֹא אֲתַעֲלֵי יֵת דְּמָה לְבֵית קוֹדֶשָׁא גִּזְאָה
מִיכָל תִּיכְלוֹן יִתָּה בְּקוֹדֶשָׁא כְּמָא דִּי פְקִידִית:

(יח) הֵן לֹא-הוּבָא אֶת-דְּמָה אֶל-הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה אֲכֹל
תֹּאכְלוּ אֹתָהּ בְּקֹדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי:

אף-על-פי שְׁאִתֶּם אוֹנָנִים. כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי • לָכֶם
בַּמִּנְחָה.

כ"ט • הֵן לֹא-הוּבָא וְגו' • שְׂאֵלוּ הוּבָא, הִיָּה לָכֶם
לְשִׂרְפָה, כְּמוֹ שְׁנִאָמַר: (לַעֲלִיל ו) "וְכָל-חֲטָאִת אֲשֶׁר יוּבָא
מִדְּמָה וְגו'". אֲכֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ • הִיָּה לָכֶם לְאֶכְלָהּ

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

קְרוֹי שְׂרִיפָה אֶלָּא הַקֶּרֶבֶה. וְיֵשׁ
אוֹמְרִים (זִבְחִים טא) מִפְּנֵי טוֹמְאָה
נִשְׂרָפָה. וְתִימָה, דְּכִינּוֹן דְּשְׁעִיר שֶׁל
רֹאשׁ חֹדֶשׁ הִיָּה, הִיָּה לוֹ לִיקָרֵב
בְּטוֹמְאָה, דְּכָל קֶרֶבֶנּוֹת צְבוּר קֶרֶבִין
בְּטוֹמְאָה, דְּכָתִיב בְּמוֹעֲדוֹ (בַּמּוֹדֵר ט ב)
וְדִרְשִׁינּוּ (פִּסְחִים עז) אֵף בְּטוֹמְאָה. וְצָרִיף
עֵינִן: תוֹרָה יז

חֲטָאִת אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶף-עַל-גַּב דַּחֲטָאִת
הַחִיצוֹן הִיָּה. וְיֵשׁ לִזְמַר דְּרִשׁ"י רוֹצֵה
לִזְמַר דְּלֹא מְצִינוּ חֲטָאִת חִיצוֹנָה נִשְׂרָף
עוֹר וּבָשָׂר מִחוּץ לַמִּנְחָה אֶלָּא אוֹתָם
שְׁנִים, וְאִלוּ הָאֵיף לֹא נִשְׂרָף הָעוֹר וְלֹא
מִחוּץ לַמִּנְחָה מִדְּמִינִין לִיָּה לְפָר
הָעוֹלָה, אֶלָּא כָּל הַבָּשָׂר נִשְׂרָפָת לְגַבִּי
הַמִּזְבֵּחַ כְּלִיל כְּמוֹ פֶּר הָעוֹלָה וְאֵין

(טז) וַיָּתַתּ שְׁעִיר. פִּירֵשׁ רִשׁ"י (לַעֲלִיל ט
א) דְּלֹא מְצִינוּ חֲטָאִת חִיצוֹנָה נִשְׂרָפָת
אֶלָּא זוֹ וּפֶר חֲטָאִת דְּמִלּוּאִים, וְעַל פִּי
הַדְּבָר הִיָּה. אֲבָל חֲטָאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת
מְצִינוּ הִרְבָּה, פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים
וְשְׁעִירֵים הַנִּשְׂרָפִים. וְקִשָּׁה מִפֶּר
הַחֲטָאִת דְּפִרְשֵׁת בְּהַעֲלוֹתָהּ דְּלוּיִים,
וְשֵׁם (בַּמּוֹדֵר ח ח) פִּירֵשׁ רִשׁ"י שְׂאוֹתוֹ

(יט) וַיִּדְבֹּר אֶהָרֹן אֶל־מֹשֶׁה הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת־חַטָּאתָם וְאֶת־עֹלֹתָם לִפְנֵי יְהוָה וַתִּקְרָאנָה אֹתִי בְּאֵלָה וְאֶכְלָתִי חַטָּאת הַיּוֹם הַיֵּשֶׁב בְּעֵינַי יְהוָה:

יט ומליל אהרן עם משה הא יומא דין קריבו ית חטאתהון וית עלתהון קדם יי ונרעא יתי עקן קאלין אליו פון אכלית חטאתא יומא דין תמקן קדם יי:

להם משה: שְׁמָא וְרַקְתָּם דְּמָה אוֹנָנִים, שְׁהֹאֹנִין שְׁעָבֵד חֵלֶל. אָמַר לוֹ אֶהָרֹן: וְכִי הֵם הִקְרִיבוּ, שְׁהֵם הִדְיוּטוֹת? אֲנִי הִקְרַבְתִּי, שְׁאֲנִי כְהֵן־גָּדוֹל וּמִקְרִיב אוֹנָן. וַתִּקְרָאנָה אֹתִי בְּאֵלָה. אָפְלוּ לֹא הָיוּ הַמֵּתִים בְּנֵי, אֲלֹא שְׁאָר קְרוֹבִים, שְׁאֲנִי חֵיב לְהִיּוֹת אוֹנָן עֲלֵיהֶם כְּאֵלֹה, כְּגוֹן כָּל הָאֻמּוֹת בְּפִרְשֵׁת כְּהָנִים, שְׁהַכְהֵן מִטְמֵא לָהֶם. וְאֶכְלָתִי חַטָּאת. וְאִם אֶכְלָתִי, הַיֵּשֶׁב וְגו'?. הַיּוֹם. (שם) אֲכַל אֲנִינֹת לִילָה מִתֵּר, שְׁאִין אוֹנָן אֲלֹא בְיוֹם קְבוּרָה. הַיֵּשֶׁב בְּעֵינַי ה'. אִם שְׁמַעְתָּ בְּקִדְשֵׁי שְׁעָה, אִין לָךְ לְהַקֵּל בְּקִדְשֵׁי דוֹרוֹת.

יט וידבור אהרן אל משה. אין לשון "דבור" אלא לשון עז, שנאמר: (במדבר כא) "וידבור העם וגו'". אפשר, משה קצף על אלעזר ועל איתמר, ואהרן מדבר? הא ידעת, שלא היתה אלא מדרף כבוד. אמרו: אינו בדין שיהא אבינו יושב ואנו מדרבים לפניו, ואינו בדין שיהא תלמיד משיב את רבו. יכול מפני שלא היה באלעזר להשיב? תלמוד לומר: (שם לא) "ויאמר אלעזר הכהן אל־אנשי הצבא וגו'". הרי פשרצה, דבר לפני משה ולפני הנשיאים! זו מצאתי בספרי של פנים שני. הן היום הקריבו. מהו אומר? (ובחים קא) אלא, אמר

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׁהֹאֹרָאָה לְהַמְנֵעַ מֵאֲבֻלוֹת אֵינָה אֲלֹא לִפְנֵי ה', בְּמָקוֹם הַמְזֻבָּח, אֶף אֲכִילֹת הַקְּרָבָנוֹת אֵינָה לִפְנֵי ה' וְלֹכֵן אִין לְאֹכְלָם (מִלְכָּד קִדְשֵׁי שְׁעָה, שְׁלֹגְבֵיהֶם הִתָּה הוֹרָאָה מִיִּחְדָּת).

(לקוטי שיחות, כרך יז, עמ' 106)

אם שְׁמַעְתָּ בְּקִדְשֵׁי שְׁעָה, אִין לָךְ לְהַקֵּל בְּקִדְשֵׁי דוֹרוֹת (רש"י, יט) מֹשֶׁה סָבַר שְׁהַתֵּר לְאֹכֵל קִדְשִׁים בְּאֲנִינֹת הוּא כְּדִי שְׁלֹא לִפְגַּע בְּשִׁמְחָה עַל יְדֵי מִנְהָגֵי אֲבֻלוֹת (בְּדוּמָה לְצוּרֵי "רֹאשֵׁיכֶם אֵל תִּפְרְעוּ"), וְאִם־כֵּן אִין הַבְּדֵל בֵּין קִדְשֵׁי שְׁעָה לְקִדְשֵׁי דוֹרוֹת. עַל כֵּךְ הִשִּׁיב לוֹ אֶהָרֹן,

(כ) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיֵּיטֵב בְּעֵינָיו: פ

יט וַיֵּיטֵב בְּעֵינָיו. (ת"כ) הוֹדָה, וְלֹא בּוֹשׁ לֹאמֹר: 'לֹא שְׁמַעְתִּי'.

~ יום שישי כ"ו אדר-ב' ~

יא (א) וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶהָרֹן לֵאמֹר אֲלֵהֶם:

א ומליל יי עם משה ולא־הרן למימר להון:

יט אֵל מֹשֶׁה וְאֶל־אֶהָרֹן. לְמֹשֶׁה אָמַר שִׂיאֵמֹר לְאֶהָרֹן. לֵאמֹר אֲלֵהֶם. אָמַר שִׂיאֵמֹר לְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר. אוֹ אֵינֹן אֲלֹא "לֵאמֹר" לְיִשְׂרָאֵל? כְּשֶׁהוּא

אומר: "דברו אל־בני ישראל", הרי דבור אמור לישראל. הא מה אני מקים: "לאמר אלהם"? לבניו, לאלעזר וליאיתמר.

(ב) דִּבְרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הַחִיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ מִכָּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ:

ב מלילו עם בני ישראל למימר דא חיתא די תיכלון מקל בעינא די על ארעא:

זאת החיה • מלמד, שהיה משה אוהב בחיה ומראה אותה לישראל: זאת תאכלו, וזאת לא תאכלו. "את-זה תאכלו וגו'", אף בשרצי המים אהז מפל מין ומין והראה להם, וכן בעוף: "ואת אלה תשקצו מן-העוף", וכן בשרצים: "וזה לכם השמא". זאת החיה. מפל הבהמה • (מנחות כ) מלמד שהבהמה בקלל חיה.

כ"י • דברו אל-בני ישראל • את כלם השנה להיות שלוחים בדבור זה, לפי שהשוו בדמימה וקבלו עליהם גזרת המקום מאהבה. זאת החיה • לשון חיים, לפי שישאל דבוקים במקום וראויין להיות חיים, לפיכך, הבדילים מן השמא וגזר עליהם מצות, ולאמות העולם לא אסר כלום. משל לרופא שפונס לבקר את החולה וכו' כדאימת במדרש רבי תנחומא.

~ נקודות משיחות קודש ~

היה "לנחותם הדרך", וכן להרוג נחשים ועקרבים. וכפי שיוצא מ'בן-חמש למקרא' אודות קיום מצות סוכה "למען ידעו דורותיכם כי בסופות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים", ובדאי הסביר לו אביו שהכונה ל"ענני כבוד" שהקיפו את מחנה בני ישראל. ומכיון שכן, מבין בפשטות שבשטח דמחנה ישראל לא היו בנמצא נחשים ועקרבים. ולכן, לכל-לראש באו עננים שהזמן גרמא - נדבת המשכן והקמתו כו', ורק אחר-כך נצטוו על איסור אכילת חיות ובהמות שאינן טהורות, דבר שהיה נוגע לפועל בזמן שלאחר-זה - פאשר יתקרבו למקום ישוב, לארץ סיחון ועוג, וכיוצא בזה, שאז תהיה באפשרותם לקנות מתגרי אומות העולם, וכיוצא בזה.

(שיחת שבת פרשת שמני, פרשת פרה, כי אדר שני ה'תשד"מ)

מה שלא נצטוו ישראל על איסור אכילת חיות ובהמות שאינן טהורות מיד לאחר מפתן-תורה - אפשר למרץ בפשטות, שבתקופה זו לא היה ענין זה נוגע למעשה בפועל:

במשך כל התקופה הסמוכה למפתן-תורה - חנו ישראל בסביבות הר סיני, כלומר, במדבר סיני (עד לשנה הבאה). ומכיון שבמקום מדבר אינם בנמצא כלל בעלי-חיים, כגון: גמל, שפן וארנבת, וכן עופות, כמו "ושר" וכיוצא בזה, ועל-אחת-פמה-וכמה "כל אשר במים" - אין צורך להזהיר מיד על איסור אכילתם, מכיון שבלאו הכי לא היה קיימת אפשרות כלל לאכלם.

ובנוגע ל"נחש" ("כל הולך על גחון") שנמצא ב"מדבר" ונקמו שכתוב "המוליך במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב גו'"] - הרי ה'בן-חמש למקרא' יודע שבצאתם ממצרים הולך לפניהם "עמוד ענן", שתפקידו

(ג) כל מפרסת פרסה ושפעת שפע פרסת מעלת גרה בבהמה אתה תאכלו: ג' די סדיקן פרסתא ומטלפן טלפין פרסתא מסקא פשרא בבקיעא ומה תיכלון:

כף שמו; ויתכן מגזרת: (שמואל ב יד) "וכמים הנגרים", שהוא נגזר אחר הפה; ותרגומו: 'פשרא', ש'על-ידי הגרה, האכל נפשו ונמוח. בבהמה • תבה זו תהיה היא לדרשה, להתיר את השליל הנמצא במצי אמו. אתה תאכלו • ולא בהמה טמאה. והלא באזהרה היא? אלא לעבר עליה ב'עשה', ולא תעשה' (זכחים לה).

כ"י • מפרסת • כתרגומו: 'סדיקא'. פרסה • פלאנט"ה בלע"ז. ושפעת שפע • שמבדלת מלמעלה ומלמטה בשתי צפונין, כתרגומו: "ומטלפא טלפין", שיש שפרסותיו סדוקות מלמעלה ואינן שסועות ומבדלות לגמרי, שמלמטה מחברות מעלת גרה • מעלה ומקאה האכל ממעה ומחזרת אותו לתוף פיה לכתשו ולטחנו הדק. גרה •

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

יא (ג) כל מפרסת פרסה ושפעת שפע פירש רש"י למעוטי גמל שפרסותיו סדוקות ומלמעלה ומלמטה הם מחוברות. וצריך עיון, דאם בן ולכתוב ושפע איננו שוסע: תורה ד

ד פרם ית דין לא תיכלון ממסקי פשרא
וממסדיקי פרסתא ית גמלא ארי מסיק
פשרא הוא ופרסתא לא סדיקא מסאב הוא
לכון:

(ד) אַךְ אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעַלֵי הַגֶּרֶה וּמִמִּפְרִי
הַפֶּרֶסָה אֶת־הַגִּמְלָה בִּימַעְלָהּ גֶּרֶה הוּא וּפֶרֶסָה
אֵינָנוּ מִפְּרִי טָמֵא הוּא לָכֵם:

ה וית טפנא ארי מסיק פשרא הוא ופרסתא
לא סדיקא מסאב הוא לכון:

(ה) וְאֶת־הַשֶּׁפֶן בִּימַעְלָהּ גֶּרֶה הוּא וּפֶרֶסָה לֹא יִפְרִי
טָמֵא הוּא לָכֵם:

ו וית ארנבא ארי מסקא פשרא היא
ופרסתא לא סדיקא מסאבא היא לכון:

(ו) וְאֶת־הָאַרְנָבֶת בִּימַעְלָתָּהּ גֶּרֶה הוּא וּפֶרֶסָה לֹא
הַפֶּרִיסָה טָמֵאָה הוּא לָכֵם:

ז וית חזירא ארי סדיק פרסתא הוא
ומטלפן טלפין פרסתא והוא פשרא לא
פשר מסאב הוא לכון:

(ז) וְאֶת־הַחֲזִיר בִּימִפְרִי פֶרֶסָה הוּא וְשִׁסַּע וְשִׁסַּע
פֶּרֶסָה וְהוּא גֶּרֶה לֹא־יִגֵּר טָמֵא הוּא לָכֵם:

ח מבסרהון לא תיכלון ובגבלתהון לא
תקרבו מסאבין אנון לכון:

(ח) מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ וּבִגְבֻלָּתָם לֹא תִגְעוּ טָמֵאִים
הֵם לָכֵם:

אֶל־הַכֹּהֲנִים וְגו' — כֹּהֲנִים מְזֻהָרִין וְאִין יִשְׂרָאֵל
מְזֻהָרִין, קַל־וְחָמֹר מַעֲתָה: וּמָה טָמֵאת הַמֵּת חֲמוּרָה
— לֹא הִזְהִיר בָּהּ אֶלָּא כֹהֲנִים, טָמֵאת נִבְלָה קֵלָה —
לֹא כָל־שֶׁפֶן?! וּמָה תִּלְמוּד־לומֵר: "לֹא תִגְעוּ"?
בְּרִגְלָהּ, וְזֶהוּ שְׁאֵמְרוּ: חֵיב אָדָם לִטְהַר עֲצָמוֹ בְּרִגְלָהּ
(ר"ה יז) *

כ"י מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ • אִין לִי אֶלָּא אֱלֹהִים, שְׂאֵר
בְּהֵמָה טָמֵאָה שְׂאִין לָהּ שׁוֹם סִימֵן טְהוֹרָה, מִנִּין?
אֲמַרְתָּ קַל־וְחָמֹר: וּמָה אֱלֹהִים, שְׂשִׁשׁ בְּהֵן קִצַּת סִימְנִי
טְהוֹרָה אֲסוּרוֹת וְכו', (כל הענין בתורת כהנים) • מִבְּשָׂרָם • עַל
בְּשָׂרָם בְּאֻזְהָרָה, וְלֹא עַל עֲצָמוֹת וְגִידִין וְקַרְנִים
וְטַלְפִּים. וּבִגְבֻלָּתָם לֹא תִגְעוּ • יָכוֹל יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל
מְזֻהָרִים עַל מַגַּע נִבְלָה? תִּלְמוּד־לומֵר: (לקמן כא) "אָמַר

ט וית דין תיכלון מכל די במיא כל די לה
ציצין ולפין במיא במיא ובגבלתא
יתהון תיכלון:

(ט) אֶת־זֶה תֹאכְלוּ מִכָּל אֲשֶׁר בָּמִים כָּל אֲשֶׁר־לוֹ
סִנְפִּיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בָּמִים בַּיָּמִים וּבִגְבֻלָּיִם אַתֶּם
תֹּאכְלוּ:

כ"י סִנְפִּיר • אֱלֹהִים שֶׁשֶׁט בְּהֵם. קִשְׁקֶשֶׁת • אֱלֹהִים קִלְפִין הַקְּבוּעִים בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א יז) "וְיִשְׂרָאֵל קִשְׁקֶשִׁים
הוּא לְבוּשׁ".

~ נקודות משיחות קודש ~

סימני הכשרות – בעבודת האדם

דגים הנמצאים תמיד במקום חיותם – מים, רומזים
ליושבי אהל שעוסקים בתורה שנמשלה למים, והיא
מקום חיותם של בני ישראל. וצריך להיות בהם קשקשים
וסנפירים, ששניהם אינם מעקר הדג, ואינם אלא טפלים
ומשמשים את הגוף: קשקשים שהוא לבוש המגן על
הדג, וסנפירים שבהם הדג שט ממקום למקום.

אֶת־זֶה תֹאכְלוּ מִכָּל אֲשֶׁר בָּמִים כָּל אֲשֶׁר־לוֹ סִנְפִּיר
וְקִשְׁקֶשֶׁת בָּמִים . . כָּל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סִנְפִּיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בָּמִים
שֶׁקִּין הוּא לָכֵם: (יא, ט"ב)
כָּל שֶׁשֶׁשׁ לוֹ קִשְׁקֶשֶׁת שֶׁ לוֹ סִנְפִּיר, וְשֶׁשֶׁשׁ לוֹ סִנְפִּיר
אֵין לוֹ קִשְׁקֶשֶׁת (נדה נא, ב).
וְשֶׁשֶׁשׁ לְבָאֵר זֹאת בְּעִבּוּדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

וְזֶה מוֹרָה, עַל עֲנָנִים בְּלִימוֹד הַתּוֹרָה שְׁאִינָם מְגוּפִי הַלִּימוֹד, אָבֵל נֶצְרָכִים הֵם לְהַלִּימוֹד: קִשְׁקֶשֶׁת – יִרְאֵת שְׁמִימִים שְׁמִשְׁמִיטָה עַל הַלִּימוֹד, כְּמוֹ קֵב חוֹמָטִין הַמְשַׁמְרֶת אֶת הַתְּבוּאָה. וְסִנְפִירִים שֶׁבָּהֶם הִדָּג שֵׁט לְמָקוֹם אַחֵר, מוֹרָה עַל כַּח הַחִידוּשׁ בַּתּוֹרָה, שְׁאֵף הוּא עֲנִינֵן הַמּוֹכֵרָת. וְזֶה הִרְמָזוּ בְּמָה שְׁאִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל שֶׁלְכָאוֹרָה הַתּוֹרָה לֹא הָיְתָה צְרִיכָה לְכַתּוֹב סִנְפִיר, כִּי כָּל שֵׁשׁ לֹא קִשְׁקֶשֶׁת יֵשׁ לוֹ סִנְפִיר, אֲלָא "אָמַר קָרָא מִשּׁוּם יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר", שֶׁהַסִּנְפִיר עֲנִינֵנו "יִגְדִּיל תּוֹרָה" – כַּח הַחִידוּשׁ

בַּתּוֹרָה.

וְהִנֵּה עַל-זֶה אָמְרוּ בְּמִסְכַּת נִדָּה, דָּג שֵׁשׁ לוֹ קִשְׁקֶשֶׁת – תְּלַמִּיד-חֵכֶם שֶׁהוּא יִרְאֵ-שְׁמִימִים – יֵשׁ לוֹ סִנְפִיר, הוּא בְּיָדָאִי יִחַדֵּשׁ בַּתּוֹרָה וְהוּא דָּג טָהוֹר – כֶּף צִרְיָן לְנִהוּג. אָבֵל יֵשׁ לוֹ סִנְפִיר וְאֵין לוֹ קִשְׁקֶשֶׁת – מִי שְׁמַחֲדֵשׁ בַּתּוֹרָה בְּלֹא יִרְאֵת-שְׁמִימִים הוּא דָּג טָמֵא, כְּמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל "לֹא זָכָה – נַעֲשִׂית לוֹ סֵם הַמִּנּוֹת".

(רשימת יט אלול תש"א – מוֹתֵךְ 'לְקִרְאָת שַׁבַּת')

יִכְבֵּל דִּי לִית לָהּ צִיצִין וְקַלְפִּין בְּמִמְיָא וּבְנִחְלִיא מִכָּל רַחֲשָׂא דְמִיָּא וּמִכָּל נִפְשָׂא חִיתָא דִּי בְּמִיָּא שְׁקָצָא אֲנוּן לְכוּן:

(י) וְכָל אֲשֶׁר אֵין-לוֹ סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בִּימִיָּם וּבְנִחְלִיָּם מִכָּל שָׂרֵץ הַמַּיִם וּמִכָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר בַּמַּיִם שֶׁקֵּץ הֵם לָכֶם:

כִּי-יִשְׁרָץ • בְּכָל מָקוֹם מִשְׁמַעוֹ: דְּבָר נִמּוּד שְׁרוּחַשׁ וְנִדָּה עַל הָאָרֶץ.

יֵא וְשְׁקָצָא יִהוּן לְכוּן מִבְּסִרְהוּן לֹא תִיכְלוּן וְיִת נִבְלָתְהוּן תְּשַׁקְצוּן:

(יא) וְשֶׁקֵּץ יִהְיוּ לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ וְאֵת-נִבְלָתָם תְּשַׁקְצוּ:

(ס) לְרַבּוֹת יִכְחוּשִׁין שְׁסִנְגִּין. יִכְחוּשִׁין מוֹשִׁירוֹנ"שׁ בְּלַע"ז.

כִּי-יִשְׁקֹץ יִהְיוּ • לְאֶסֶר אֶת עֲרוּבֵיהֶן, אִם יֵשׁ בּוֹ בְּנוֹתָן טַעַם (חולין צט). מִבְּשָׂרָם • אֵינּוּ מְזַהֵר עַל הַסִּנְפִירִים וְעַל הָעֲצָמוֹת. וְאֵת נִבְלָתָם תְּשַׁקְצוּ • (שם)

יִכְבֵּל דִּי לִית לָהּ צִיצִין וְקַלְפִּין בְּמִיָּא שְׁקָצָא הוּא לְכוּן:

(יב) כָּל אֲשֶׁר אֵין-לוֹ סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בַּמַּיִם שֶׁקֵּץ הוּא לָכֶם:

אֵין-לוֹ סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בַּמַּיִם, הָא אִם הָיוּ לוֹ בַּמַּיִם, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַשִּׁירִן בְּעִלְיָתוֹ, מֵתָר.

כִּי-כָּל אֲשֶׁר אֵין לוֹ וְגו' • (ת"כ) מָה תִּלְמוּד-לוֹמַר? שֶׁיִּכְוֹל, אֵין לִי שִׁיחָא מֵתָר אֲלָא הַמַּעֲלָה סִימְנִין שְׁלוֹ לִיבִשָּׁה; הַשִּׁירִן בַּמַּיִם מִנִּין? תִּלְמוּד-לוֹמַר "כָּל אֲשֶׁר

יֵא וְיִת אֲלִין תְּשַׁקְצוּן מִן עוֹפָא לֹא יִתְאַכְלוּן שְׁקָצָא אֲנוּן נִשְׂרָא וְעָרָא וְעִזָּא:

(יג) וְאֵת-אֵלֶּה תְּשַׁקְצוּ מִן-הָעוֹף לֹא יֹאכְלוּ שֶׁקֵּץ הֵם אֶת-הַנֶּשֶׁר וְאֵת-הַפֶּרֶס וְאֵת הָעִזְנִיָּה:

שְׁנֵאֲמַר בּוֹ: "לְמִינָה", "לְמִינָה", "לְמִינָה", יֵשׁ בָּאוֹתוֹ הַמִּין שְׁאֵין דּוֹמִין זֶה לָזֶה, לֹא בְּמִרְאֵיהֶם וְלֹא בְּשִׁמוֹתָם, וְכָלֵן מִין אֶחָד.

כִּי-לֹא יֹאכְלוּ • (שַׁבַּת קיד) לְחִיב אֶת הַמֵּאֲכִילֵן לְקַטְנִים, שֶׁכֶּף מִשְׁמַעוֹ: לֹא יִהְיוּ נֹאכְלִים עַל-יָדָךְ. אוֹ אֵינּוּ אֲלָא לְאֶסֶר בַּהֲנָאָה? תִּלְמוּד-לוֹמַר: (דברים יד) "לֹא תֹאכְלוּ", בְּאֲכִילָה אֲסוּרִין – בַּהֲנָאָה מֵתָרִין. כָּל עוֹף

יֵד וְדִיתָא וְטָרְפִיתָא לְזִנְה:

(יד) וְאֵת-הַדָּאָה וְאֵת-הָאֵיָּה לְמִינָה:

טו יִת כָּל עוֹרְבָא לְזִנְה:

(טו) אֶת כָּל-עֹרֵב לְמִינּוֹ:

(מז) וְאֵת בֵּת הַיַּעֲקֹב וְאֵת הַתְּחָמִם וְאֵת הַשְּׁחָף
וְאֵת הַנֶּזֶן לְמִינֵהוּ:

נש"י • הנזן • אישפרורי"ר.

(יז) וְאֵת הַכּוֹס וְאֵת הַשֶּׁלֶךְ וְאֵת הַיִּנְשׁוּף:

יז וקריא ושללי נונא וקפוא:

נש"י • השלך • פָּרְשׁוֹ רַבּוּתִינּוּ: (חולין סה) זֶה הַשּׁוֹלֵה (פי'
מגביה) דָּגִים מִן הַיָּם. וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגַּם אוֹנֶקְלוֹס: וְשֶׁלִּינוּא.
כּוֹס וַיִּנְשׁוּף • הֵם צוּאִיטִי"ש הַצּוֹעֲקִים בְּלִילָה וַיֵּשׁ

(יח) וְאֵת הַתְּנִשְׁמֶת וְאֵת הַקֶּאֶת וְאֵת הַרְחֵם:

יח ויבנתא וקאתא וירקרא:

נש"י • תְּנִשְׁמֶת • הִיא קֶלֶב"א שוּרִי"ן וְדוּמָה לְעַכְבָּר וּפּוֹרְחַת בְּלִילָה; וְתִנְשֵׁמֶת הָאֲמוּרָה בְּשָׂרָצִים, הִיא דוּמָה
לָהּ, וְאִין לָהּ עֵינִים וְקוֹרִין לָהּ טִלְפָּא.

(יט) וְאֵת הַחֲסִידָה הָאֲנָפָה לְמִינָהּ וְאֵת הַדּוֹכִיפָת
וְאֵת הָעֵטְלָף:

יט ויחוריתא ואבוי לזנה וננר טורא
ועטלפא:

נש"י • הַחֲסִידָה • זוּ דְּיָה לְכִנָּה צִיגוּנִי"א. וְלָמָּה נִקְרָא
שְׁמָהּ חֲסִידָה? שְׁעוּשָׁה חֲסִידוֹת עִם חֲבֵרוֹתֶיהָ
בְּמִזְוֹנוֹת. הָאֲנָפָה • הִיא דְּיָה רַגְזָנִית. וְנִרְאָה לִי שֶׁהִיא
שְׁקוֹרִין לָהּ הִיירוּ"ן. הַדּוֹכִיפָת • תִּרְנָגוּל הַבֶּר

(כ) כָּל שְׂרֵץ הָעוֹף הַחֹלֵף עַל-אַרְבַּע שֶׁקֶן הוּא
לָכֶם:

כ כל רחשא דעופא דמהלף על ארבע
שקצא הוא לכוין:

נש"י • שְׂרֵץ הָעוֹף • הֵם תְּדָקִים הַנְּמוּכִים הַרוֹחֲשִׁין עַל הָאָרֶץ, כְּגוֹן: זְבוּבִים וְצָרְעִין וְיִתוּשִׁים וְחִגְבִּים.

(כא) אֵךְ אֶת-זֶה תֹּאכְלוּ מִכָּל שְׂרֵץ הָעוֹף הַחֹלֵף
עַל-אַרְבַּע אֲשֶׁר-לוֹ כַּרְעִים מִמַּעַל לְרַגְלָיו לְנֹתֵר
בְּהֵן עַל-הָאָרֶץ:

כא כרם ית דין תיכלון מכל רחשא דעופא
דמהלף על ארבע די לה קרצולין מעלוי
רגלוי לה לקפצא בהון על ארעא:

נש"י • עַל אַרְבַּע • עַל אַרְבַּע רַגְלִים. מִמַּעַל לְרַגְלָיו •
סְמוּךְ לְצוּאָרוֹ יֵשׁ לוֹ כְּמִין שְׁתֵּי רַגְלִים לְבַד אַרְבַּע
רַגְלָיו, וְכִשְׁרוּצָה לְעוֹף וְלִקְפֹץ מִן הָאָרֶץ, מִתְחַזֵּק
בְּאוֹתָן שְׁתֵּי כַרְעִים וּפּוֹרֵחַ. וַיֵּשׁ מִהֵן הַרְבֵּה, בְּאוֹתָן
שְׁקוֹרִין לְנִגּוּשׁט"א, אָכַל אִין אֲנֹן בְּקִיאִין בְּהֵן,
שְׁאֲרַבְעָה סִמְנֵי טְהֵרָה נֶאֱמָרוּ בָּהֶם: אַרְבַּע רַגְלִים

וְאַרְבַּע כְּנָפִים וְקַרְסְלִין, אֵלּוּ כַרְעִים הַכְּתוּבִים כָּאֵן,
וְכִנְפֵּי חוֹפִין אֶת רִבּוֹ. וְכָל סִמְנֵים הֵלְלוּ מְצוּיִין
בְּאוֹתָן שְׁבִינוּתֵינוּ, אָכַל יֵשׁ שְׂרָאשֵׁן אָרֶךְ, וַיֵּשׁ שְׂאִין
לָהֶם זָנָב, וְצָרִיף שִׁיחָא שְׁמוֹ 'חֲגָב'; וּבְזֶה אִין אֲנֹן
יּוֹדְעִים לְהַבְדִּיל בֵּינֵיהֶם.

(כב) אֶת-אַלְהָ מַהֵם תֹּאכְלוּ אֶת-הָאֲרָבָה לְמִינוֹ
וְאֶת-הַפְּלָעִם לְמִינֵהוּ וְאֶת-הַחֲרָגָל לְמִינֵהוּ וְאֶת-
הַחֲגָב לְמִינֵהוּ:

כב ית אלין מנהון תיכלון ית גובא לזנה וית
רשונא לזנהי וית חרגולא לזנהי וית
חגבא לזנהי:

שיעור יומי ליום שישי כ"ו אדר-ב' ושנים מקרא ואחד תרגום - יא - פרשת שמני
 סט
 (כג) וְכָל שָׂרֵץ הָעוֹף אֲשֶׁר-לוֹ אַרְבַּע רַגְלִים שָׁקֵץ
 כג וְכָל רֶחֶשׂא דְעוֹפָא דִּי לֹה אַרְבַּע רַגְלִין
 שָׁקֵצָא הוּא לָכוֹן:
 הוּא לָכֶם:

כ"ד וְכָל שָׂרֵץ הָעוֹף וְגו' • (כ"ד) בָּא לְלַמֵּד שָׁאֵם יֵשׁ לוֹ חֵמֶשׁ - טְהוֹר.

(כד) וְלֹא־לָהּ תִּטְמְאוּ כָּל-הַנִּגְעַת בְּנִבְלָתָם וְיִטְמֵא עַד-
 כד וְלֹא־לִין תִּסְתַּמְכוּן כָּל דִּיקְרָב בְּנִבְלָתָהוֹן
 יְהִי מִסָּאב עַד רִמְשָׂא:
 הָעֶרֶב:

כ"ה וְלֹא־לָהּ • (כ"ה) הָעֵצִידִין לְהֶאֱמֹר לְמִטָּה בְּעִנְיָן. תִּטְמְאוּ • כְּלוּמַר, בְּנִגְיַעְתֶּם יֵשׁ טְמֵאָה.

(כה) וְכָל-הַנֶּשֶׂא מִנִּבְלָתָם יִכָּבֵם בְּגִדָיו וְיִטְמֵא עַד-
 כה וְכָל דִּיטוֹל מִנִּבְלָתָהוֹן יִצָּבַע לְבוּשׁוֹהִי
 וְיְהִי מִסָּאב עַד רִמְשָׂא:
 הָעֶרֶב:

כ"ו וְכָל-הַנֶּשֶׂא מִנִּבְלָתָם • כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמָרָה טְמֵאת מִשָּׂא, חֲמוּרָה מִטְמֵאת מַגֵּעַ, שֶׁהִיא טְעוּנָה כְּבוֹס
 בְּגָדִים.

(כו) לְכָל-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הוּא מִפְּרִסַּת פְּרִסָּה וְשִׁסְעַי
 כו לְכָל בְּעִירָא דִּי הִיא סְדִיקָא פְּרִסָּתָא
 וְטַלְפִּין לִיתְהָא מִטְלָפָא וּפְשָׂרָא לִיתְהָא
 מִסָּקָא מִסָּאבִין אֲנוּן לָכוֹן כָּל דִּיקְרָב בְּהוֹן
 יְהִי מִסָּאב:
 כָּל-הַנִּגְעַת בָּהֶם יִטְמֵא:

כ"ז מִפְּרִסַּת פְּרִסָּה וְשִׁסְעַי אֵינָנָה שִׁסְעַת • כְּגוֹן | מִחֲבֵרַת. כָּאֵן לְמִדָּד, שֶׁנִּבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה מִטְמֵאָה,
 גָּמַל שֶׁפְּרִסְתּוֹ סְדִיקָה לְמַעְלָה, אָבַל לְמִטָּה הִיא וּבְעִנְיָן שֶׁבִּסּוֹף הַפְּרִשָּׁה פָּרַשׁ עַל בְּהֵמָה טְהוֹרָה.

(כו) וְכָל הוֹלֵךְ עַל-כַּפָּיו בְּכָל-הַחַיָּה הַהֹלֶכֶת עַל-
 כו וְכָל דְּמַהֲלָךְ עַל יְדוּהִי בְּכָל חַיָּתָא
 דְּמַהֲלָכָא עַל אַרְבַּע מִסָּאבִין אֲנוּן לָכוֹן כָּל
 דִּיקְרָב בְּנִבְלָתָהוֹן יְהִי מִסָּאב עַד רִמְשָׂא:
 אַרְבַּע טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל-הַנִּגְעַת בְּנִבְלָתָם יִטְמֵא
 עַד-הָעֶרֶב:

כ"ח עַל-כַּפָּיו • כְּגוֹן: כָּלֵב וְדָב וְחֲתוּל. טְמֵאִים הֵם לָכֶם • לְמַגֵּעַ.

(כח) וְהַנֶּשֶׂא אֶת-נִבְלָתָם יִכָּבֵם בְּגִדָיו וְיִטְמֵא עַד-
 כח וְדִיטוֹל יֵת נִבְלָתָהוֹן יִצָּבַע לְבוּשׁוֹהִי וְיְהִי
 מִסָּאב עַד רִמְשָׂא מִסָּאבִין אֲנוּן לָכוֹן:
 הָעֶרֶב טְמֵאִים הֵמָּה לָכֶם: ׀

(כט) וְזֶה לָכֶם הַטְּמֵא בִּשְׂרֵץ הַשָּׂרֵץ עַל-הָאָרֶץ הַחֲלָד
 כט וְדִין לָכוֹן מִסָּאבָא בְּרִחְשָׂא דְרִחְשׁ עַל
 אֶרְצָא חֲלָדָא וְעַכְבָּרָא וְצָבָא לְזִנְהִי:
 וְהַעֲכָבֵר וְהַצָּב לְמִינֵהוּ:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כז) וְכָל הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו. פִּירֵשׁ
 כז וְכָל הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו. פִּירֵשׁ
 רש"י כְּגוֹן דּוֹב וְכָלֵב וְחֲתוּל. דְּוִדָּא
 מִפְּרִסַּת פְּרִסוֹת וְשׁוֹסֵעַ נִינְהוּ, אִף
 נֶאֱסָרִין מִטַּעַם הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו. וְאֵם בֵּן
 צִרִיף עֵינָיו גָּבִי שָׁפָן וְאַרְנֶבֶת לָמָּה
 אֶסְרֵן הַכְּתוּב מִטַּעַם שָׂאִין מִפְּרִסִּין
 פְּרִסָּה, הִיָּה לוֹ לְאֶסְרֵן מִטַּעַם
 שֶׁהוֹלְכִים עַל כַּפֵּיהֶם: תוֹרָה כח
 (כט) וְזֶה לָכֶם הַטְּמֵא. מִשְׁמַע לָכֶם
 וְזֶה לְעַפְרוֹם. וְזֶהוּ שֶׁאֱמֹר הַכְּתוּב
 (חֲבִיקוֹק א' ח) רָאָה וַיִּתֵּר גּוֹיִם, שֶׁהִתִּיר
 שְׂקָצִים וְרִמְשִׁים. מִשָּׁל לִשְׁנֵי חוֹלִים
 שֶׁנֶּכְנֵס רופָא לְבִקְרָם וְכו', כְּדָאִיתָא
 (בִּפְרִשְׁתָּ מִשְׁפָּטִים) (תַּנְחוּמָא שְׁמִינִי
 א: תוֹרָה ל

כ"ז"א וְזֶה לָכֶם הַטֵּמָא • כָּל טִמְאוֹת הַלֵּלוּ אֵינָן לְאִסּוּר
אֲכִילָה, אֲלָא לְטִמְאָה מִמֶּשׁ; לְהִיּוֹת טֵמָא בְּמַעֲזָן
וְנִגְאָס לְאָכֹל תְּרוּמָה וְקִדְשִׁים וְלִכְנֶס לְמִקְדָּשׁ.

(ל) וְהִתְנַקֵּה וְהִכָּח וְהִלְטָא וְהִחֲמַט וְהִתְנַשְּׂמַת:

כ"ז"ב וְהִתְנַקֵּה • הִרְצוּן • וְהִלְטָא • לִישְׁרָה • וְהִחֲמַט • לִימְצָא • וְהִתְנַשְּׂמַת • טַלְפָּא.

(לא) אֵלֶּה הַטֵּמָאִים לָכֶם בְּכָל־הַשָּׁרִץ כָּל־הַנִּגְעַת בָּהֶם
בְּמָתָם יִטְמָא עַד־הָעֶרֶב:

(לב) וְכָל אֲשֶׁר־יִפְלֶעֱלֹו מֵהֶם בְּמָתָם יִטְמָא מִכָּל־
כְּלִיעַן אוֹ בְּגָד אוֹ־עוֹר אוֹ שֶׁק כָּל־כְּלִי אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה
מִלֶּאכָה בָּהֶם בַּיּוֹם יוֹבֵא וְיִטְמָא עַד־הָעֶרֶב וְיִטְהַר:

כ"ז"ג בַּיּוֹם יוֹבֵא • (יבמות עה) וְאִם לְאַחַר טְבִילָתוֹ, טֵמָא הוּא לְתְּרוּמָה. עַד הָעֶרֶב • וְאַחֲרֵיכֶן – וְיִטְהַר • בְּהָעֶרֶב
הַשֶּׁמֶשׁ.

~ שבת קודש כ"ז אדר"ב' ~

(לג) וְכָל־כְּלִי־חֶרֶשׁ אֲשֶׁר־יִפֹּל מֵהֶם אֶל־תּוֹכוֹ כָּל
אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא וְאִתּוֹ תִּשְׁבְּרוּ:

כ"ז"ד אֶל־תּוֹכוֹ • אֵין כְּלִי חֶרֶס מִטְמָא אֲלָא מֵאִירֹו
(חולין כד). כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא • הַכְּלִי חוֹזֵר וּמִטְמָא
מֵה שִׁבְעָאִירֹו (ספרים אחרים: צִירָף לומר: 'בתוכו'). וְאִתּוֹ
תִּשְׁבְּרוּ • (ת"כ) לְמַד שְׂאִין לוֹ טְהָרָה בְּמִקְוָה.

(לד) מִכָּל־הָאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבֹא עָלָיו מִיֵּם
יִטְמָא וְכָל־מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בְּכָל־כְּלִי יִטְמָא:

כ"ז"ה מִכָּל־הָאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל • מוֹסֵב עַל מִקְרָא
הַעֲלִיּוֹן: כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא.. מִכָּל הָאֲכָל אֲשֶׁר
יֵאָכֵל, אֲשֶׁר יָבֹא עָלָיו מִיֵּם וְהוּא בְּתוֹךְ כְּלִי חֶרֶס
הַטֵּמָא – יִטְמָא; וְכֵן כָּל מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בְּכָל
כְּלִי וְהוּא בְּתוֹךְ כְּלִי חֶרֶס הַטֵּמָא – יִטְמָא. לְמַדְנֹו
מִכָּאן דְּכָרִים הִרְבֵּה: לְמַדְנֹו שְׂאִין אֲכָל מִכֶּשֶׁר וּמִתְקָן
לְקַבֵּל טִמְאָה עַד שְׂיִבֹאוּ עָלָיו מִיֵּם פַּעַם אַחַת,
וּמִשְׁבָּאוּ עָלָיו מִיֵּם פַּעַם אַחַת, מְקַבֵּל טִמְאָה לְעוֹלָם
וְאִפְלוּ נִגְבֵּי; וְהִזִּין וְהִשְׁמִין וְכָל הַנִּקְרָא מִשְׁקָה, מִכֶּשֶׁר
זָרְעִים לְטִמְאָה בַּיּוֹם, שֶׁכֶּן יֵשׁ לְדַרְשׁ הַמִּקְרָא: 'אֲשֶׁר
יָבֹא עָלָיו מִיֵּם, אוֹ כָּל מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בְּכָל־כְּלִי
– יִטְמָא הָאֲכָל'. וְעוֹד לְמַד רַבּוֹתֵינוּ (פסחים כ) מִכָּאן:

שְׂאִין וְלֹד הַטֵּמָא מִטְמָא כְּלִים, שֶׁכֶּן שְׁנִינוּ: יָכוֹל
יְהִי כָּל הַכְּלִים מִטְמָאִין מֵאִירֹו כְּלִי חֶרֶס? תִּלְמוּד־
לוֹמַר: "כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא... מִכָּל־הָאֲכָל", אֲכָל
וּמִשְׁקָה מִטְמָא מֵאִירֹו כְּלִי חֶרֶס, וְאֵין כָּל הַכְּלִים
מִטְמָאִין מֵאִירֹו כְּלִי חֶרֶס, לְפִי שֶׁהַשָּׂרֵץ אֲבִי הַטֵּמָאָה
וְהַכְּלִי שֶׁנִּטְמָא מִמֶּנּוּ וְלֹד הַטֵּמָאָה, לְפִיכֶךָ אֵינֹו חוֹזֵר
וּמִטְמָא כְּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ. וְלְמַדְנֹו עוֹד שֶׁהַשָּׂרֵץ שֶׁנִּפֹּל
לְאִירֹו תִּנּוּר וְהִפֹּת בְּתוֹכוֹ וְלֹא נִגַּע הַשָּׂרֵץ בַּפֹּת: הַתִּנּוּר
– רֹאשׁוֹן, וְהִפֹּת – שְׁנִיָּה; וְלֹא נֹאמַר רֹאשׁוֹן אֶת הַתִּנּוּר
כְּאִלּוּ מְלֵא טִמְאָה וְתִּהְיֶה הַפֹּת תְּחִלָּה, שְׂאֵם אֶתֶּה
אוֹמַר כֵּן, לֹא נִתְמַעֲטוּ כָּל הַכְּלִים מִלְטִמְאָה מֵאִירֹו כְּלִי
חֶרֶס, שֶׁחֲרִי טִמְאָה עֲצָמָה נִגְעָה בָּהֶן מִגִּבּוֹן; וְלְמַדְנֹו

שיעור יומי לשבת קודש כ"ז אדר"ב' ושנים מקרא ואחד תרגום - יא - פרשת שמיני
 עור על ביאת מים שאינה מכשרת זרעים, אלא-אם-
 בן נפלו עליהן משנתלשו; שאם אפה אומר מקבלין
 הקשר במקבר, אין לך שלא באו עליו מים. ומהו
 אומר: "אשר יבוא עליו מים"? ולמדנו עוד, שאין

(לח) וְכָל אֲשֶׁר-יִפֹּל מִנִּבְלָתָם, עָלָיו יִטְמָא תַנּוּר
 וְכִירִים יִתֵּן טַמְאִים הֵם וְטַמְאִים יִהְיוּ לָכֶם:

כ"ז- תנור וכירים • (כלים יא) כלים המטלטלים הם, והם של חרס ויש להן תוף, ושופת את הקנדה על נקב החלל, ושניהם פיהם למעלה. יתן. שאין לכלי חרס טהרה בטבילה. וטמאים יהיו לכם.

(לח) אַךְ מַעֲיֵן וּבֹר מְקוּה-מִים יִהְיֶה טָהוֹר וְנֹגַע בְּנִבְלָתָם יִטְמָא:

כ"ז- אך מעין ובור מקוה-מים • המקברים לקרע, אין מקבלין טמאה; ועוד יש לך ללמד. יהיה טהור • הטובל בהם - מטמאתו. ונגע בנבלתם יטמא • (ת"כ) אפלו הוא בתוף מעין ובור ונגע בנבלתם,

(לח) וְכִי יִפֹּל מִנִּבְלָתָם עַל-פְּלִזֶּרֶע זֶרַע אֲשֶׁר יִזְרַע טָהוֹר הוּא:

כ"ז- זרע זרוע • זריעה של מיני זרעונים. "זרוע" שם דבר הוא, כמו: "ויתנו לנו מן-הזרעים".

(לח) וְכִי יִתֵּן מִים עַל-זֶרַע וְנִפֹּל מִנִּבְלָתָם עָלָיו טַמָּא הוּא לָכֶם:

כ"ז- וכי יתן מים על-זרע • לאחר שנתלש. שאם תאמר: "יש הקשר במקבר", אין לך זרע שלא הקשר! • מים על זרע • בין מים בין שאר משקין, בין הם על הזרע בין הזרע נפל לתוכן; הכל נדרש

לה וכל די יפל מנבלתהון עלוהי יהי מסאב תנור וכירים יתרעון מסאבין אנון ומסאבין יהון לכוון:

שלא תאמר: 'מצוה אני לנתץ', תלמוד-לומר: "וטמאים יהיו לכם"; אם רצה לקימן בטמאתן - רשאי.

לו ברים מעין וגוב בית בנשיות מין יהי דכי ודיקרב בנבלתהון יהי מסאב:

יטמא. שלא תאמר קל-וחמר: אם מטהר את הטמאים מטמאתם, קל-וחמר שיציל את הטהור מלטמא, לכה נאמר: "ונגע בנבלתם יטמא".

לו בארי יפל מנבלתהון על כל פר זרע זרוע די יזרע דכי הוא:

טהור הוא • למדך הכתוב, שלא הקשר ונתקן לקרות אכל לקבל טמאה עד שיבואו עליו מים.

לח בארי יתהבון מין על (פר) זרעא ויפל מנבלתהון עלוהי מסאב הוא לכוון:

ב'תורת כהנים'. ונפל מנבלתם עליו • אף משנגב מן המים, שלא הקפידה תורה אלא להיות עליו שם אכל, ומשירד עליו הקשר קבלת טמאה פעם אחת, שוב אינו נצקק הימנו.

נקודות משיחות קודש ~

חיות. וכפי שמצינו לגבי נגיעה במאכל לפני נטילת ידים: "לנגיעת הנכרים אין לחוש, כי רוח טמאה זו אינה מתאנה לשרות אלא . . במקום קדשה שנסתלק".

(לקוטי שיחות כרך כז עמ' 74)

וכי יתן מים על זרע . . טמא הוא לכם (יא, לח) מאכל יבש - רומז לעבודת ה' 'יבשה'. מאכל רטב - רומז לעבודה מתוך חיות ו'לחלוחית'. ומאכל אינו מקבל טמאה עד שיבואו עליו מים, שכן הטמאה נמשכת דוקא למקום שיש בו קדשה יתרה, כדי לקבל משם תוספת

(לט) וְכִי יָמוּת מִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־הִיא לָכֶם לֶאֱכֹלָהּ
הִנֵּגַע בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עַד־הָעֶרֶב:

כ"י - בְּנִבְלָתָהּ • (חולין קיח. ח"כ) וְלֹא בַעֲצָמוֹת וְגִידִים, וְלֹא בְּקַרְנִים וְטַלְפִּים, וְלֹא בַּעֲוֹר.

(מ) וְהָאֵכֹל מִנִּבְלָתָהּ יִכָּבֵס בְּגָדָיו וְיִטְמָא עַד־הָעֶרֶב
וְהִנָּשָׂא אֶת־נִבְלָתָהּ יִכָּבֵס בְּגָדָיו וְיִטְמָא עַד־הָעֶרֶב:

מִדִּינָכוֹל מִנִּבְלָתָהּ יִצָּבַע לְבוּשָׁהּ וְיִהְיֶה
מִסָּבָב עַד רִמְשָׂא וְדִיטוּל יֵת נִבְלָתָהּ יִצָּבַע
לְבוּשָׁהּ וְיִהְיֶה מִסָּבָב עַד רִמְשָׂא:

נִבְלַת בְּהֵמָה מִטְמָאָה בְּגָדִים בְּאֵכִילָתָהּ בְּלֹא מִשָּׂא,
כְּגֹזֶן: אִם תִּחְבֶּה לוֹ חִבְרוֹ בְּבֵית הַבְּלִיעָה; אִם־כֵּן
מִה תִּלְמֹד־לוֹמֵר "הָאֵכֹל"? לִתֵּן שַׁעֲוֹר לְנוֹשָׂא וְלִנְגֹּעַ
כְּדֵי אֲכִילָה, וְהוּא כְּזֵית (נדה מב). וְיִטְמָא עַד־הָעֶרֶב.
אף־עַל־פִּי שֶׁטֶבֶל, צָרִיף הָעֶרֶב שֶׁמֶשׁ.

כ"י - וְהִנָּשָׂא אֶת־נִבְלָתָהּ • חֲמוּרָה טְמֵאָה מִשָּׂא
מִטְמָאָה מְגַע, שֶׁהִנָּשָׂא מִטְמָא בְּגָדִים, וְהִנָּגַע אֵין
בְּגָדָיו טְמֵאִין, שְׂלֵא נֶאֱמַר בּוֹ: "יִכָּבֵס בְּגָדָיו". וְהָאֵכֹל
מִנִּבְלָתָהּ • יָכוֹל תִּטְמָאֵנוּ אֲכִילָתוֹ? כִּשְׁהוּא אוֹמֵר
בְּנִבְלַת עוֹף טְהוֹר: (לקמן כב) "נִבְלָה וְטִרְפָּה לֹא יֵאָכֵל
לְטִמְאָה־בָּהּ", אוֹתָהּ מִטְמָאָה בְּגָדִים בְּאֵכִילָתָהּ וְאֵין

(מא) וְכָל־הַשְּׂרֵץ הַשָּׂרֵץ עַל־הָאָרֶץ שֶׁקֵּץ הוּא לֹא
יֵאָכֵל:

לְאוֹרִי וְשָׂרָצוֹ, הָרִי גִּנְאָסְרוֹ. לֹא יֵאָכֵל • לְחֵיב עַל
הַמֵּאֲכִיל כְּאוֹכֵל. וְאֵין קְרוִי "שָׂרֵץ" אֲלֹא דְבָר נִמְוֶה
קָצֵר רְגֵלִים, שְׂאִינוֹ נִרְאֶה אֲלֹא כְּרוֹחַשׁ וְנֶדֶר.

כ"י - הַשָּׂרֵץ עַל־הָאָרֶץ • (חולין סז) לְהוֹצִיא אֶת הַתִּיּוֹשִׁין
שֶׁבְּכִלְיִסִּין וְשֶׁבְּפוֹלִין וְאֶת הַזִּיזִים שֶׁבַּעֲדָשִׁים, שֶׁהִרִי
לֹא שָׂרָצוֹ עַל הָאָרֶץ אֲלֹא בַתּוֹף הָאֵכֹל, אֲכָל מִשְׁצֵאוֹ

מִבְּכָל דְּמִיחָלָף עַל מַעֲוֵהוּ וְכָל דְּמִיחָלָף עַל
אַרְבַּע עַד כָּל סְגִיאוֹת רְגֵלָאִין לְכָל רִחְשָׂא
דְּרַחֲשׁ עַל אַרְעָא לֹא תִיכְלֹנוּן אֲרִי שֶׁקָּצָא
אַנּוּן:

(מב) כָּל הוֹלֵךְ עַל־גָּחוֹן וְכָל הוֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע עַד
כָּל־מְרִבָּה רְגֵלִים לְכָל־הַשָּׂרֵץ הַשָּׂרֵץ עַל־הָאָרֶץ לֹא
תֹאכְלוּם כִּי־שֶׁקֵץ הֵם:

אִשְׁקִרְבוּ טַלְעִי וְאֵת הַדּוֹמָה לְדוֹמָה. מְרִבָּה
רְגֵלִים • זֶה נָדֹל, שָׂרֵץ שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְגֵלִים מֵרֵאשׁוֹ עַד
זָנְבוֹ לְכָאן וּלְכָאן, וְקוֹרִין צִינְטִפִיד"ש.

כ"י - הוֹלֵךְ עַל־גָּחוֹן • זֶה נֶחֱשׁ. וְלִשׁוֹן "גָּחוֹן",
שִׁחְיָה, שֶׁהוֹלֵךְ שָׁח וְנוֹפֵל עַל מַעֲיוֹ. כָּל הוֹלֵךְ •
לְהִבִּיא הַשְּׂלִשּׁוּלִין וְאֵת הַדּוֹמָה לְדוֹמָה. הוֹלֵךְ עַל
אַרְבַּע • זֶה עֶקְרָב. כָּל לְהִבִּיא אֶת הַחִפּוּשִׁית

~ נקודות משיחות קודש ~

העצה שלא להיות "נופל על מעיו"

שִׁיחָה "הוֹלֵךְ שָׁח".

כְּלוּמֵר: בְּנִגּוּד לְהוֹרָאָה תְּתוּרָה "שָׂאוּ מְרוֹם עֵינֵיכֶם וְרִאוּ
מִי בָרָא אֱלֹהִי" (ישעיה מ. כו), שֶׁהָאֲדָם צָרִיף הַעֲלֹת רֵאשׁוֹ,
וְלִהְיוֹת בְּגִדְלוּת הָאֵל, אוֹמֵר הַיִּצְרָה־רַע לְאָדָם לְהוֹרִיד
רֵאשׁוֹ וְלִהְיוֹת "הוֹלֵךְ שָׁח". וְעַל־יְדֵי־זֶה יָכוֹל הַיִּצְרָה־רַע
לְהוֹרִיד אֶת הָאָדָם, וְחֲמָא־לִיצֵלָן, עַד שֶׁלֹּא זֶה בְּלִבְד
שִׁיחָה "הוֹלֵךְ" עַל מַעֲיוֹ, אֲלֹא שִׁיחָה "נוֹפֵל עַל מַעֲיוֹ",
דִּינֵנוּ שִׁיחָה שְׂקוּעַ לְגַמְרִי בַתְּאוּת וְחֲמָא־לִיצֵלָן.
וְכִמְאָמֵר חֲכָמֵינוּ ז"ל (שבת קה, ב) "כִּף אוֹמְנוּתוֹ שֶׁל

כָּל הוֹלֵךְ עַל־גָּחוֹן

זֶה נֶחֱשׁ. וְלִשׁוֹן גָּחוֹן שִׁחְיָה, שֶׁהוֹלֵךְ שָׁח, וְנוֹפֵל עַל מַעֲיוֹ
(יא, מב. ובפירושו רש"י)

יֵשׁ לְפָרֵשׁ הַטֵּעַם שֶׁנֶּקֶט הַכְּתוּב מִכָּל תְּכוּנוֹת הַנֶּחֱשׁ דִּין
"לִשׁוֹן גָּחוֹן שִׁחְיָה, שֶׁהוֹלֵךְ שָׁח" – בְּדִרְבָּה הַדְּרוּשׁ:

אֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל (זהר חלק א, לה, ב) "נֶחֱשׁ דָּא יִצְרָה־רַע".
וּמִשְׁמִיעֵנוּ הַכְּתוּב, שֶׁאֵין הַיִּצְרָה־רַע כָּא לְאָדָם לְפִתּוֹתוֹ
שִׁיחָה "הוֹלֵךְ עַל מַעֲיוֹ", שִׁיחָה שְׂקוּעַ בַּתְּאוּת הָאֲכִילָה
וּבַעֲנִינֵים אַרְצִיִּים, אֲלֹא בְּרֵאשׁוֹנָה אוֹמֵר הַיִּצְרָה־רַע לְאָדָם

בפרט (ראה 'תורה אור' לבעל התניא בתחילתו. לקוטי-שיחות חלק ד' עמוד 9-1038), דקש"מרים" ראשו ועוסק בתורה, הרי הוא נצול מ"הנחש" – דא יציר-הרע". (על-פי לקוטי-שיחות כרך יז, עמוד 122 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')	יציר-הרע, היום אומר לו עשה כף וכו' עד שאומר לו עבוד עבודה-זרה". והעצה להנצל מזה, היא להיות שקוע בעניני "מרום" ו"שמים" שהוא העסק בתורה בכלל ובפנימיות התורה
--	--

(מג) **אֶל־תִּשְׁקְצוּ אֶת־נַפְשֵׁיכֶם בְּכָל־הָשָׁרָיִם הַשָּׁרָיִם וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם וְנִטְמַתֶּם בָּם:**

מג לא תשקצו ית נפשתיכון בכל רחש ורחש ולא תטמאון בהון ותטמאון פון בהון:

כ"י: **אֶל־תִּשְׁקְצוּ.** באכילתן, שהרי כתיב: "נפשתיכם". ואין שקוץ נפש במגע. וכן ולא תטמאו, באכילתם. ונִטְמַתֶּם בָּם. אם אתם מטמאין בהם

בארץ, אף אני מטמא אתכם בעולם הבא ובישיבת מעלה.

(מד) **כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהִתְקַדַּשְׁתֶּם וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי וְלֹא תִטְמְאוּ אֶת־נַפְשֵׁיכֶם בְּכָל־הָשָׁרָיִם הָרַמֵּשׁ עֲלֵהָרֶץ:**

מד ארי אנא יי אלהכון ותתקדשון ויהיו קדישין ארי קדיש אנא ולא תטמאון ית נפשתיכון בכל רחש ורחש על ארץ:

כ"י: **כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם.** כשם שאני קדוש, שאני ה' אלהיכם, כך: "והתקדשתם", קדשו את עצמכם למטה. והייתם קדשים. לפי שאני אקדש אתכם למעלה ובעולם הבא. ולא תטמאו וגו'. לעבר

עליהם בלאוין הרבה; וכל לאו – מלקות. וזהו שאמרו בגמרא: אכל פוטייתא – לוקה ארבע, נמלה – לוקה חמש, צרעה – לוקה שש.

(מה) **כִּי אֲנִי יְהוָה הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי:**

מה ארי אנא יי דאסק יתכון מארעא דמצרים למיהוי לכון לאלה ויהיו קדישין ארי קדיש אנא:

כ"י: **כִּי אֲנִי ה' הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם.** על-מנת שתקבלו מצותי העליתי אתכם. [דבר אחר: "כי אני ה' המעלה אתכם", בכלן כתיב: "הוצאתי", וכאן כתיב: "המעלה". תנא דבי רבי ישמעאל: אלמלא לא

העליתי את ישראל ממצרים אלא בשביל שאין מטמאין בשרצים כשאר אמות – דים, ומעליותא היא גביהו, והוא לשון "מעלה"].

(מו) **זֹאת תֹּרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף וְכָל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׁת בָּמִים וְלִכְלֹל־נֶפֶשׁ הַשֹּׁרֶצֶת עֲלֵהָרֶץ:**

מו דא אורייתא דבעירא ודעופא ודכל נפשיתא חיתא דרחשא במיא ולכל נפשא דרחשא על ארעא:

(מז) **לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר וּבֵין הַחַיָּה הַנֹּאכֶלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֹאכֵל: פפפ**

מז לאפרשא בין מטמא ובין טהור ובין חיה הנאכלת ובין חיה אשר לא תאכל: פפפ

כ"י: **לְהַבְדִּיל.** לא בלבד השוונה, אלא שתהא יודע ומפיר וקבי בהן. בין הטמא ובין הטהור. צריך

לומר בין חמור לפרה? והלא כבר מפרשים הם!! אלא בין טמא לטהור לך, בין נשחט חציו

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(מה) **וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי.** וראוי שבין שהוא קדוש [יהיו] (ו)משרתיו קדושים, וכן ייסד הפייט ('חמול' לימים נראים) 'נאה לקדוש פאר מקדושים': תורה מו חסלת פרשת שמיני

שָׁל קָנָה לְנִשְׁחַט רָבוּ. וּבֵין הַחֲזִיה הַנֶּאֱכָלֶת • צִרְיָן
לֵאמֹר בֵּין צָבִי לְעֹרֹד? וְהִלָּא כָּכָר מִפְּרָשִׁים הֵם?!

צ"א פסוקים, עבדי"ה סימן. חסלת פרשת שמני

ההפטרות לקריאה בציבור ולשמו"ת, לקמן עמודים רלב - רלו

המשך ביאור למס' בבא מציעא ליום ראשון עמ' 1

על רבא הסובר שבין לרבנן ובין לרבי שמעון צער בעלי חיים הוא
מדאורייתא, משום שהא' מני - ברייתא זו בשיטת רבי יוסי הגלילי
היא, דאמר שצער בעלי חיים לאו דאורייתא, ולכן בבבבא של גוי
אין חיוב פריקה שנאמר 'וחדלת'.
הגמרא מביאה ראייה נוספת שצער בעלי חיים אינו מדאורייתא:
תא שמע, ששנינו בברייתא, אדם הרואה בהמת אוהב שלו שצריך
לפרוק ממנה משא, ובהמת שונא שלו שצריך למעון עליה משא,
מצוה בשונא - מצוה להקדים ולטעון את בהמת השונא, כד' לבנה
את יצרו. מוכיחה הגמרא: ואי סלקא דעתך - ואם עולה על דעתך
לומר שצער בעלי חיים הוא מדאורייתא, הא עדיף ליה - עדיף לו
לפרוק את בהמת אוהבו, כיון שהבהמה מצטערת. ומוכח שצער
בעלי חיים אינו מדאורייתא. דוחה הגמרא: באמת צער בעלי חיים
הוא מדאורייתא, ואפילו הכי צריך לטעון את בהמת שונא, משום
שכד' לבנה את יצרו עדיף על צער בעלי חיים.
הגמרא מביאה ראייה נוספת שצער בעלי חיים אינו מדאורייתא:
תא שמע, ששנינו בברייתא, שונא שאמר בפסוק (שמות כג ה) 'פי
תראה חמור שנאך, שצריך לסייעו ולפרוק את משאו, מדובר
בשונא שהוא ישראל ולא בשונא עובד בוכבים, אבל גוי אין מצוה
לסייעו. מוכיחה הגמרא: אי אמרת - אם אתה סובר שצער בעלי
חיים הוא מדאורייתא, אם כן מה לי - מה איכפת לי אם הוא שונא
ישראל, ומה לי - ומה איכפת לי אם הוא שונא עובד בוכבים, הלא
יש חיוב לעזור לבהמה אף אם בעליה הוא גוי, ומוכח שאיסור
צער בעלי חיים אינו מדאורייתא. דוחה הגמרא: מי סברת - וכי
אתה סובר שהברייתא אשונא דקרא קאי - על השונא האמור
בפסוק היא מדברת, לא כן הוא, אלא אשונא דמתניתין קאי - על
השונא האמור בברייתא הקודמת 'אוהב לפרוק ושונא לטעון'
דיברה הברייתא, ומדובר על טעינה שאין בזה צער בעלי חיים,
ואי אפשר להוכיח מכאן האם צער בעלי חיים הוא מדאורייתא
או לא.
הגמרא מביאה ראייה נוספת שצער בעלי חיים אינו מדאורייתא:
תא שמע, ששנינו בברייתא,

על בהמת גוי 'וחדלת' שאינך צריך לעזור לו, הלא 'עובד תעוב' מפעמי
ליה - צריך לדורש, משום צער הבהמה, ומוכח שצער בעלי חיים
אינו מדאורייתא. דוחה הגמרא: לעולם צער בעלי חיים הוא
מדאורייתא, והתם - שם בברייתא מדובר בפעמינה שאין בזה צער
בעלי חיים.
מקשה הגמרא: אי הכי - אם כך שמדובר בטעינה, אימא - אמור
את הסיפא של הברייתא, בהמת ישראל - בהמה השייכת לישראל,
והסיפא שעליה הוא של עובד בוכבים, על זה נאמר בפסוק 'עוב
תעוב', דהיינו שתעזור לבהמה זו, ואי - ואם מדובר בפעמינה, קשה,
אימא - מדוע אתה דורש על זה את הפסוק 'עוב תעוב', הרי אין
בטעינה צער בעלי חיים, ומדוע חייב לעזור לגוי שנפל לו משאו.
מתרצת הגמרא: החיוב לעזור לטעון אינו משום משא הגוי, אלא
משום צערא דישאל - צערו של ישראל בעל הבהמה, שצריך
להמתין עם בהמתו כשמשאה נופל ממנה.
מקשה הגמרא: אי הכי - אם כך שצער ההמתנה בדרך גם הוא
נכלל בדין 'עוב תעוב' וצריך לעזור לישראל משום כך, אפילו
ברישא בבהמת גוי ומשא ישראל נמי - גם יהיה חיוב לעזור, משום
צער ישראל המתעכב עם סחורתו, ומדוע פטור מלעזור.
מתרצת הגמרא: ברישא מדובר בחמור - שמוכיל החמור הוא עובד
בוכבים, ובעל המשא הישראל אינו נמצא שם, ולכן אין צער
לישראל מההמתנה בדרך, אבל בסיפא מדובר בחמור ישראל, ויש
לו צער שהוא ממתין עם בהמתו בדרך.
שואלת הגמרא: מאי פסקת - מדוע אנו אומרים בפשיטות
שברישא מדובר בחמור גוי, ובסיפא מדובר בחמור ישראל, וכי לא
יתכן שהבהמה של גוי והחמור ישראל או שהבהמה של ישראל
והחמור גוי. משיבה הגמרא: סתמא דמלתא - בדרך כלל כך הוא,
אניש בתר חמריה אול - שאדם הולך אחר חמורו.
הגמרא דוחה את הביאור שהברייתא מדברת בטעינה. מקשה
הגמרא: איך אתה מפרש את הברייתא בטעינה, והא - הלא
'וחדלת' 'ועוב תעוב' בפריקה הוא דבתיב, ולא בטעינה.
הגמרא חוזרת בה ואומרת שהברייתא מדברת בפריקה: אמר ליה,
באמת הברייתא עוסקת בפריקה ולא בטעינה, ואין להקשות ממנה

המשך ביאור למס' בבא מציעא ליום שבת קודש עמ' 1

קרוב לנכסי שבוי שלא שמעו בו שמת.
ממשיכה הברייתא: היודר לנכסי רטושים מוציאין אותו מידו, ואילו
הן נכסי רטושים, הרי שהיה אביו או אחיו או אחר מן המורישין כאן
והלכו להם מכאן מדעתם, ואינו יודע להיכן הלכו, ולכן אין
מורידים קרוב לנכסיו, שכיון שיצא מדעתו ולא ציוה אחרים על
נכסיו, אין לנו לעשות מעצמנו תקנה לנכסיו.
מבררת הגמרא: מאי שנא הך - נכסים אלו שנעזבו על ידי בעליהן
שלא מדעתם, דקרו להו הברייתא בלשון 'רטושים', ומאי שנא הני
- אלו שנעזבו על ידי בעליהן מדעתם, דקרו להו 'רטושים',

לנכסים על דעת לאכול את כל הפירות ולא כאריס בלבד, ולכן
זכה בכל מה שאכל. ואילו הן נכסי שבויין, הרי שהיה אביו או אחיו
או אחר מן קרוביו המורישין, הלכו להם למדינת הים על מנת
לסחור ולחזור למקומם, ונשבו שם, ושם נמצאו ביה שמת.
אמנם היודר לנכסי נטושים - לנכסים הנטושים מבעליהם, מוציאין
אותו מידו. ואילו הן נכסי נטושים, הרי שהיה אביו או אחיו או אחר
מן המורישין הלכו להם למדינת הים ולא שמעו בהם שמת. ואמר
דבן שמעון בן גמליאל שמעתי שהנטושים בשבויין - שדין הנטושים
כדין השבויים, ואף היודר לנכסי נטושים אין מוציאין מידו.
ומבואר שנחלקו תנא קמא ורבן שמעון בן גמליאל אם מורידים

לוח תהלים

יום ראשון, כ"א אדר ב' < מפרק קד עד סוף פרק קה

יום שני, כ"ב אדר ב' < מפרק קו עד סוף פרק קז

יום שלישי, כ"ג אדר ב' < מפרק קח עד סוף פרק קיב

יום רביעי, כ"ד אדר ב' < מפרק קיג עד סוף פרק קיח

יום חמישי, כ"ה אדר ב' < פרק קיט, מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו

יום שישי, כ"ו אדר ב' < פרק קיט, מפסוק צז עד סוף הפרק

שבת קודש, כ"ז אדר ב' < פרק כ. מפרק קכ עד סוף פרק קלד

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהילים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון כ"א אדר-ב' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 98, פרק לח. והנה... עד עמ' ג, אברי הגוף.

ההכרת לבטאה בדיבור דוקא, ובשאר ברכות⁵ – [אף שהם רק¹⁴] דברבנן, – וכן גם בשאר ברכות, אף שהן רק מדרבנן, ובתפילה⁶; – [אף שהיא "עבודה שבלב"¹⁴] – עבודה עם הלב ובתוך הלב. בכל זאת, מן ההכרח, שהתפילה תהיה בדיבור דוקא, ולא יוצאים ידי חובה על ידי ההרהור בלב בעניני התפילה⁷.

ואם – ולעומת זה, אם הוציא בשפתיו – את מלות קריאת שמע או ברכת המזון או ברכות או תפילה, ולא פגן לבו – יצא ידי חובתו בדיבור, – אף שלכתחילה צריכים גם לכוון, ואין צריך לחזר, – כדי לומר אותן בכוונה, לכך מפסוק ראשון של קריאת שמע, ובכך ראשונה

של תפילת שמונה עשרה⁸, – שאם לא כיוונו בהן, לא יוצאים ידי חובה גם בדיבור, ובכך ראשונה [בריש פרק ב דברבנן]: – וכמו שאנו מוצאים בתחילת פרק שני במסכת ברכות¹⁰: "עד כאן מצות פגנה – עד סוף פסוק ראשון של קריאת שמע, המצוה היא בעיקר הכוונה, מכאן ואילך – בשאר פסוקי קריאת שמע, מצות קריאה וכו'". – ויוצאים בהם ידי חובה בדיבור, גם אם חסרה הכוונה. – לכאורה יש לשאול: מדוע לא תהינה, כוונה ומחשבה (בלי דיבור), טובות כל כך כמו דיבור בלי כוונה? – אלא, לפי מה שלמדנו במעלת הדיבור, הדבר מוסבר. ונהינה, משום שהנשמה אינה צריכה תקון לעצמה במצות, רק – ענין המצוות בא כדי להמשיך אור – להביא לעולם הזה את האור האלקי ובכך לתקן נפש החיונית והגוף, – וזאת, על ידי אותיות הדבור שהנפש מדרבנן

פרק לח. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, מעלת המצוות המעשיות והמצוות התלויות בדיבור, שעל ידן מתעלה הנפש החיונית לקדושה.

שכן, המצוות שבמעשה ושבדיבור, נעשות בכוח הנפש החיונית, המחיה את האברים הגשמיים (כלי הביצוע של המצוות) ובכוח מוצאות הפה והלשון וכו' הגשמיות, שעליהן באים דיבורי התורה והתפילה לידי ביטוי. ומכיון שתכלית ירידת הנשמה למטה היא, לא בשביל הנשמה עצמה, אלא כדי לתקן ולהעלות את הנפש החיונית והגוף – הדבר מושג על ידי מצוות מעשיות ועל ידי המצוות שבדיבור.

והנה, עם כל הנזכר לעיל, – אודות מעלת המצוות שבמעשה ושבדיבור, שעל ידן מתעלה הנפש החיונית לקדושה, יובן היטב פסק החלכה הערוכה בתלמוד ופוסקים: ד"הרהור לאו דבור דמי", – ש"הרהור" (מחשבה) אינו נחשב כמו דיבור, ואם קרא קריאת שמע במחשבתו ובלבו לבד – גם אם עשה זאת בכל פת פגנתו – לא יצא ידי חובתו, – בקריאת שמע, על ידי הרהורו בעניני קריאת שמע על כל כוונותיה, וצריך לחזר ולקרוא, – ולבטא את מלות קריאת שמע בפיו; וכן בברכת המזון: דאורייתא⁹, – [אף שלא נאמר בה "ודברת בס" כמו בקריאת שמע]⁴ – אף שלגבי ברכת המזון לא נאמרה בתורה הלשון "ודברת", כמו שכתוב בקריאת שמע; למרות זאת, הדין הוא, שאין יוצאים ידי חובת ברכת המזון בהרהור בלבד, אלא מן

1. ברכות כ, ב. שו"ע או"ח סימן סב סעיף ג. 2. רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"א. 3. שו"ע שם, סימן קפה, סעיף ב. 4. לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א. 5. שו"ע שם, סימן רו, סעיף ג. 6. שם, סימן קא, סעיף ב. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והנה הנ"ל בפ"ע ל"ק כלל – כי אין שייך להקשות למה ציווה ה' מצוה לדבר ג', כמו של"ק למה ציווה לעשות כו' אבל צריך הבנה (היטב) – למה במצוה ששייך בה ב' הענינים, דבור וכוונה, דינם הפכי". כלומר: דבר זה כשלעצמו לא היה קשה כלל, שהרי לא שייך לשאול מדוע ציווה הקב"ה מצוה של לדבר גם, כשם שלא שייך לשאול מדוע ציווה הקב"ה לעשות מצוה מעשית; אלא מה שיש להבין הוא מדוע במצוה ששייכים בה שני הענינים של דיבור וכוונה, – דינם הפכי: בדיבור בלא כוונה – יוצאים ידי חובה, ואילו בכוונה בלא דיבור – לא יוצאים ידי חובה; וזאת מסיים רבנו הזקן: ואם הוציא בשפתיו... 8. שו"ע שם, סימן ס, סעיף ה. 9. שם סימן קא, סעיף א. 10. יג, ב.

במצוות מעשיות. שכן, כאמור, כדי שתתבצע כוונת הקב"ה בבריאת העולמות, שתהיה לו יתברך "דירה בתחתונים", שבעולם הזה הגשמי תהיה "דירה", מקום, להתגלות אור אין-סוף ברוך-הוא – הרי זה בא על-ידי מצוות מעשיות דוקא, או מצוות שבדיבור הנחשב למעשה. כי, על-ידי-זה, מתבררת החיות של הנפש החיונית והגוף, הבאה מקליפת נוגה, ועולה לקדושה. ועל ידי העלאתה של קליפת נוגה, תתבטלה ממילא, הקליפות הטמאות לגמרי האחרות, ולא ישאר שום דבר שיסתיר על אלקות, ויאיר אור אין-סוף בעולם-הזה במדה יותר גדולה מאשר בעולמות העליונים.

ליקוטי אמרים

מוצאות הפה וכן במצות מעשיות שהנפש עושה בשאר אברי הגוף:

מְדַבֵּר בְּחִמְשָׁה מוֹצְאוֹת הָפֶה, – הגשמיות, וכן בְּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁהַנֶּפֶשׁ עוֹשָׂה בְּשָׂאֵר אֲבְרֵי הַגּוּף: – מתעלים על-ידי-זה הנפש החיונית והגוף. ומכיוון, כפי שהוסבר – שה"תכלית" היא בשביל הנפש החיונית והגוף, הרי בכל המצוות שבדיבור, אינן עוזרות הכוונה והמחשבה בהן בלבד, דבר שיש לו שייכות לנפש האלקית, אלא מן ההכרח שיהיה כאן דיבור, ומטעם זה יוצאים ידי-חובה בדיעבד בדיבור בלי כוונה ומחשבה. שכן, על ידי מעשה ודיבור דוקא, מעלים ומתקנים את הנפש החיונית והגוף. עד כאן (החל מפרק ל"ה) למדנו על המעלה הגדולה שב"לעשותו", שכל התכלית טמונה

~ יום שני כ"ב אדר-ב' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נ, אך אעפ"כ... עד עמ' נ, כל חי.

לְחַיּוֹת אֵין וְאִפֹּס בְּשִׁחְיָה, – לפני בריאתו. – כפי שרבנו הזקן יסביר להלן, ב"שער היחוד והאמונה", שלולא היה האור האלקי ניצב ופועל תמיד כנברא – היה הנברא חוזר להיות אין ואפס כמו קודם שנברא. הרי שגם לדומם יש אור וחיות אלקי המחיה ומאיר אותו. כך, ויותר מכך, ישנו בגוף של עצם חי – ובכל זאת, אין השוואה ויחס כלל בין האור והחיות שבנשמה: וְאִתְּעַלְפִּי-בֵּן אֵין עֶרֶךְ וְדִמְיוֹן כָּלל בֵּין בְּחִינַת אֹר וְחַיּוֹת הַמֵּאִיר בְּגוֹף, לְגַבִּי בְּחִינַת אֹר וְחַיּוֹת הַמֵּאִיר בְּנִשְׁמָה, שֶׁהֵיא נֶפֶשׁ כָּל חַי. – שכן, דבר מובן הוא שאין השוואה כלל בין גשמיות לרוחניות. גם החוקרים

להלן תוסבר המעלה שבכוונת המצוות. היינו, בכוונה שיש ליהודי, שעל ידי המצוה שהוא מקיים, יתאחד עם הקב"ה מצוה המצוה – ובגלל כך הוא עושה את המצוה, שכן אנו מוצאים, מצד שני, יתרון גם לגבי הכוונה. אֶךְ אִתְּעַלְפִּי-בֵּן

ליקוטי אמרים

אך אעפ"כ אמרו תפלה או שאר ברכה בלא כוונה הן כגוף בלא נשמה פי' כי כמו שכל הברואים שבעו"הו שיש להם גוף ונשמה שהם נפש כל חי ורוח כל בשר איש ונשמת כל אשר רוח חיים באפיו מכל בעלי חיים וה' מחיה את כולם ומהוה אותם מאין ליש תמיד באור וחיות שמשפיע בהם שגם הגוף החומרי ואפי' אבנים ועפר הדומם ממש יש בו אור וחיות ממנו ית' שלא יחזור להיות אין ואפס כשהיה ואעפ"כ אין ערך ודמיון כלל בין בחי' אור וחיו' המאיר בגוף לגבי בחי' אור וחיות המאיר בנשמה שהיא נפש כל חי

אֲמָרוּ: תְּפִלָּה אוֹ שְׂאֵר בְּרָכָה – הנאמרות בְּלֹא בְּוִנָּה, הֵן בְּגוֹף בְּלֹא נִשְׁמָה, – מדוע מדמים את התפילה, או הברכה, ל"גוף", ואת הכוונה – ל"נשמה"? – פְּרוּשׁ, כִּי כְּמוֹ שֶׁכָּל הַבְּרֹאִים שֶׁבְּעוֹלָם-הַזֶּה שֵׁשׁ לָהֶם גּוֹף וְנִשְׁמָה, שֶׁהֵם: "נֶפֶשׁ כָּל חַי וְרוּחַ כָּל בֶּשֶׂר אִישׁ", וְנִשְׁמַת "כָּל אֲשֶׁר רוּחַ חַיִּים בְּאִפּוֹ" מְכַל בְּעַלֵּי חַיִּים, – לכל נברא בעולם יש גם גוף וגם נשמה, וְה' מְחִיָּה אֶת כָּלֶם וּמְהִיָּה אוֹתָם מֵאֵין לִישׁ תְּמִיד, בְּאֹר וְחַיּוֹת שֶׁמְשַׁפֵּיעַ בָּהֶם, – בגוף ובנשמה; שְׁגַם הַגּוֹף תְּחַמְרִי, – ולא רק הגוף, אלא גם וְאִפִּלּוֹ אֲבָנִים וְעֶפֶר הַדּוֹמֵם מִמֶּשׁ – בהם לא נראית אפילו התנועה החיונית שישנה בצומח, הגדל מקטן לגדול – הרי אפילו בהם, יֵשׁ בּוֹ אֹר וְחַיּוֹת מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, – ובמה מתבטאת החיות שבדומם? – שְׁלֹא יִחְזוּ

וההתפשטות של האור והחיות האלקי – אם האור והחיות הבאים דרך ההעלמה, הם עצמם באים במדה מצומצמת, או שהם, האור והחיות, באים בהתפשטות, כלומר שלמרות שהאלקות של האור והחיות אינה נראית, אבל החיות עצמה, על-כל-פנים, נראית. ובלשון ה"תניא":

שהגוף הוא נברא שבעולם הזה, בו החיות האלקית מוסתרת על ידי לבוש של קליפת נוגה, ולכן לא נראה בגוף שחיותו היא אלקות, כך גם קיים אותו לבוש-מסתיר על החיות האלקית המחיה את הנפש, ולא רואים ולא מרגישים שחיות הנפש באה מאלקות. ההבדל שבין הגוף והנפש, מתבטא במדת הצמצום

~ יום שלישי כ"ג אדר-ב' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נ, ואף שבשניהם... עד עמ' 100, והתפשטות.

שלא ייראה כלל שהחיות באה מאלקות, וכך לתת את האפשרות והברירה שהדבר יוכל להיות מנוצל לקדושה ולדבר מצוה, או ח"ו להיפך, לעשות בו עבירה, שהיא היפך הקדושה, שהרי זה ענינה של קליפת נוגה, כפי שלמדנו בפרקים הראשונים, שלגבי הדברים המקבלים חיותם מקליפת נוגה, שיש בה טוב ורע, קיימת הברירה להיות מנוצלים לענינים של טוב וקדושה, או חס-ושלום של רע ועבירה. וכשהם מנוצלים, חלילה, לענין של איסור ועבירה, הם מקבלים אז את חיותם משלוש קליפות הטמאות לגמרי. – על כל פנים, לאחר הירידות והצמצומים הרבים שעובר האור והחיות האלקי, הוא גם מתלבש

בלבוש של קליפת נוגה, כדי להחיות את כל הענינים, גם המותרים וגם האסורים, של העולם הזה: דְּהִינּוּ כָּל דְּבָרִים הַמְּתָרִים וְהַמְּהוּרִים שֶׁבְּעוֹלָם הַזֶּה, – מקבלים את חיותם על ידי לבוש של קליפת נוגה, וּמִמֶּנָּה – מקליפת נוגה, וְעַל־יְדֵהּ מְשַׁפְּעִים דְּבָרִים הַמְּמָאִים, – כל הדברים הטמאים והאסורים, הבאים משלוש קליפות הטמאות לגמרי – מקבלים חיותם מן הקדושה, באמצעות קליפת נוגה. כִּי הֵיא – קליפת נוגה, בְּחִינָה מְצַעֶת – בין הקדושה לבין שלוש קליפות הטמאות לגמרי, בְּנִזְכָּר לְעֵיל – הרי שהאור והחיות האלקי של כל עניני העולם הזה, התלבש בלבוש של קליפת נוגה, המסתיר על האלקות שלא יראו ולא ירגישו שהחיות באה מאלקות – ובדבר זה, הגוף והנפש שווים. אַחֲרֵי־עַל־פִּיכָן הַהֲאָרָה, שְׁחִיָּא הַמְּשַׁכֵּת חַיּוֹת אֲשֶׁר ה' מְאִיר וּמְחִיָּה דְּרֶךְ לְבוֹשׁ זֶה, אֵינָה שְׁוָה בְּכָלָן – במה מתבטא אי ההשוואה? – הרי זה בְּבְחִינַת צְמָצוּם וְהַתְּפַשְׁטוּת. – אם ההארה והחיות הן יותר בבחינת צמצום, או שהן יותר בבחינת התפשטות – בכך מתבטא ההבדל שבין סוג נברא אחד למשנהו. את מה שלמדנו קודם אודות

וְאֵה שֶׁבְּשִׁנְיָהם – בגוף ובנפש, אֹרֶךְ אַחָד שָׁנָה, – האור והחיות האלקי היוצר ומחיה את הגוף ואת הנפש, בא בהם במדה אחידה של אור, כשהאחידות מתבטאת בכך: בְּבְחִינַת הַסְתָּר פָּנִים – שפנימיות החיות מוסתרת, וּלְבוּשִׁים שְׁוִים, שְׁהָאֹר מְסַתֵּר וּמְתַעֵלֵם וּמְתַלְבֵּשׁ בָּהֶם, – ההסתתרות של האור והלבושים בהם הוא מסתתר – שווים בגוף ובנפש. כִּי שְׁנֵיהֶם – הגוף והנפש, הֵם מְעוֹלָם הַזֶּה, – ומאחר ששניהם – גם הגוף וגם הנפש – הם מן העולם הזה, הרי הם שוים מבחינת הסתרת האור האלקי, שֶׁבְּכָל־לֹוֹת – בכל העולם הזה, על עניניו הגשמיים והרוחניים, מְסַתֵּר

בְּשָׁנָה הָאֹר וְהַחַיּוֹת שְׁמֵרוֹת פִּי וְתַבְרָה, בְּבְחִינַת הַסְתָּר פָּנִים וְיִרְדַּת הַמְּדֻרָּגוֹת בְּהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת הַעוֹלָמוֹת מְדֻרָּגָה – עלינה, לְמְדֻרָּגָה – תחתונה, בְּצַמְצוּמִים רַבִּים וְעֲצָמִים, עַד שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ – האור והחיות, בְּקַלְפַת נֹגָה לְהַחַיּוֹת כָּל־לֹוֹת עוֹלָם הַזֶּה הַחֲמִרִי, – כדי שהחיות האלקית הבאה מ"מלכות דאצילות", הנקראת "רוח פיו יתברך", תהיה במדריגה של להחיות את העולם הזה החומרי – היה עליה לרדת בהשתלשלות העולמות. (מ"בריא"ה" ל"צירה", מ"יצירה" ל"עשיה"), ובכל המדריגות שבכל עולם ועולם, והיה עליה לעבור דרך צמצומים רבים, הממעטים ומצמצמים את האור. ברם, גם כל המדריגות והצמצומים הרבים האלה, לא היו מספיקים ליצירת דבר של "יש" ו"מציאות", כי לאחר כל הצמצומים הרבים האלה, היה האור נשאר במדריגה כזו, שמציאות גשמית לא היתה יכולה להיווצר ממנו כִּי־אם רק מציאות רוחנית, וכדי שיווצרו ממנו ענינים גשמיים של העולם הזה, היה על האור לעבור גם צמצומים מהפכניים, עד לידי שינוי מוחלט של מהות האור. ולאחר כל הצמצומים והירידות התלבש האור בקליפת נוגה, כדי

בהתפשטות ובמוחשיות. כך גם בענינו: ההארה האלקית הבאה על ידי הסתרה (שבקשר ל"הסתר פנים" כל הנבראים של העולם הזה שווים) קיים בה הבדל, אם היא באה באופן של צמצום והקטנה, או באופן של התפשטות. ובכך, כפי שנלמד להלן, ההבדל שבין ההארה בגופו של נברא, לבין ההארה שבנפש. אלא, לפני שרבונו הזקן מסביר את ההבדל הזה כפי שהוא מתבטא בגוף ונפש, הוא מסביר את ההבדל בין צמצום להתפשטות בשאר סוגי הנבראים:

ה"הסתר פנים" של האור והתלבשותו ב"לבוש" ניתן להמשיך לאור המאיר דרך מסך עבה, שאז האור אינו אותו מהות אור כפי שהוא לפני שעובר את המסך, עד שהאור המאיר דרך המסך העבה, הוא כאילו "תולדה" של האור שלפני המסך; ואילו המדובר כאן הוא אודות צמצום והתפשטות האור, כלומר: עד כמה האור מצטמצם פחות או יותר. את הענין הזה ניתן להמשיך לאור המאיר דרך נקב קטן, הרי שהאור מצומצם וקטן ביותר, אבל זה אותו מהות אור שמאיר דרך חלון, שהוא אז יותר

~ יום רביעי כ"ד אדר-ב' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 100, כי בגוף הגשמי... עד עמ' 100, ושכלו בו ית'.

הסוגים האמורים, אור אחד שוה – וההשוואה מתבטאת, בבחינת הסתר פנים, – שפנימיות האור מוסתרת בכולם, ומלבד בלבוש אחד בלבד שהוא לבוש נה – ובכל זאת, אין ההארה והמשכת החיות שבדומם וצומח שווה, לההארה

ולהמשכת האור שבחי

ומדבר. שכן, בחי

ובמדבר רואים במוחש

שהם חיים, רק שלא ניכר

שהחיות היא אלקות, כפי

שלמדנו לעיל בפירוט,

וכשם שהחיות וההארה

האלקית שבדומם

ובצומח אין להן ערך

ודמיון כלל לחיות

ולההארה האלקית שבחי

ובמדבר – כך אין ערך

ודמיון כלל בין הארת

והמשכת אור אין-סוף

ברוך-הוא, שהוא

פנימיות רצונו ותפוד

בלי הסתר פנים ולבוש

כלל, המאירה

ומלבשת במצות

מעשיות ממש, וכן

במצות התלויות

בדבור ובמיו שפתיים

בלי פונה, שהוא – הדיבור, נחשב כמעשה ממש בנזכר

לעיל, – הארה והמשכה זו, מפנימיות רצון העליון, הנמשכת

במצות המעשיות ובמצוות שבדיבור, כשהן נעשות בלי

כוונה, אין להן ערך ודמיון כלל, לגבי ההארה והמשכת

אור אין-סוף ברוך-הוא המאירה ומלבשת בכוונה

המצות מעשיות, שהאדם מתכוון בעשייתן כדי לדבקה

בו ותפוד על-ידי קיום רצונו, שהוא ורצונו אחד. וכן

כי בגוף הגשמי – וב"עצם" חי, והדומם ממש כאבנים ועפר – שלא נראות בהם חיות ורוחניות, גם של צמיחה מקטן לגדול – הנה בהם ההארה היא בבחינת צמצום גדול אשר אין במוחו, והחיות שבו – בגוף ובדומם, שגם

בו ישנה חיות, היא

מועטת כל כך, עד

שאין בו אפילו בח

הצומח, ובצומח –

ההארה אינה בצמצום

גדול כל כך. – שכן,

בצומח נראית על-כל-

פנים תנועה מסוימת של

חיות, בכך שהוא גדל

מקטן לגדול, ואין הוא

חומר סתמי כמו דומם.

ודרך כלל, נחלקות –

כל הנבראים של העולם

הזה, לארבע מדרגות:

דומם, צומח, חי,

מדבר – "דומם" –

דברים שאין בהם חיים

ולא כוח לצמח ולנבט,

"צומח" – כל דבר

שצומח ונבט, "חי" –

ברואים חיים, "מדבר" –

המציין את האדם שיש

בו שכל, והן: בנגד ארבע אותיות שם הוי"ה ברוך-הוא,

שממנו משפעים. – כל ארבעת סוגי הנבראים, מקבלים

השפעתם וחיותם מארבע אותיות שם הוי"ה ברוך-הוא, כל סוג

מאות אחרת. וכמו שאין ערך ודמיון ההארה והמשכת

החיות שבדומם וצומח, לההארה והמשכת החיות

המלבשת בחי ומדבר, – וכשם שאינה דומה ההארה שבכל

אחד מן הסוגים האלה זו לזו, אף שבכלן – בכל ארבעת

בכונת
וקריאת
וברכותיה
ברכות, שבכונתו בן
– מדבק מחשבתו
ושכלו בו יתברך. –

ליקוטי אמרים

ושאר ברכות שבכוונתו בהן מדבק מחשבתו ושכלו
בו ית'

שזו המשמעות של
הרציון שהמעשה
(והדיבור) נחשב לגוף,
ואילו הכוונה לנשמה –
שההבדל הוא במדת
ההארה שבהם.

~ יום חמישי כ"ה אדר-ב' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 100, ולא שדביקות המחשבה... עד עמ' נא, חי ומדבר.

מהרצון העליון – והארת רצון העליון הנה המאירה
ומלכשת בכונה זו, היא גדולה לאין קץ למעלה מעלה
מהארת רצון העליון המאירה ומלכשת בקיום המצות
עצמן – שהוא מקיים במעשה ובדבור בלי כונה, –

והעליונות שבהארת
הרצון העליון
שב"כוונה", לגבי ההארה
שבמעשה בלבד, היא:
בגדל מעלת אור
הנשמה על הגוף,
שהוא בלי ומלכשת
הנשמה, כמו גוף
המצוה עצמה שהוא
בלי ומלכשת לכונתה.
– לכן, מדמים את מעשה
המצוה – ל"גוף", ואת
הכוונה – ל"נשמה",
ואומרים ש"מצוה בלא
כוונה היא כגוף בלא
נשמה". ואף שבשתייהן,
במצוה ובכונתה,

מלכשת רצון אחד – הרצון העליון, פשוט בתכלית
הפשיטות, בלי שום שני ורפוי חס' ושלום, – ואם כן,
הרי לא שייך לומר שבכך ישנו יותר או פחות מהרצון העליון,
ומיוחד – הרצון מאוחד, בטהותו ועצמותו יתברך
בתכלית היחוד – אף-על-פי-כן התארה – וההתגלות
בנפש, אינה שונה בבחינת צמצום והתפשטות. – שביחס
לקיום המצוה, ההארה היא בצמצום, ואינה מתבטאת באופן
גלוי בדביקות נפש האדם בהקב"ה. ואילו, בכונת המצוה,
ההארה היא בהתפשטות ובהתגלות יתר, בדביקות מחשבתו
ושכלו אתו יתברך. הגהה (בהגהה הבאה, מסביר רבנו הזקן,
שבשורש, בספירות העליונות, כוונת המצוה היא במדריגת
אור", ואילו גוף המצוה – בבחינת "כלים". שכן, בספירות
ישנם הרי אורות וכלים, האור הוא פשוט ובלי גבול לגבי
הכלי, שהוא כבר מוגדר בגדר של חכמה או חסד וכדומה.

ולא שדביקות המחשבה ושכל האדם בו יתברך היא
מצד עצמה למעלה מדביקות קיום המצוה מעשיות
בפעל ממש, כמו שיתבאר לקמן, – שהדביקות בהקב"ה,
בנפשו של יהודי, על ידי קיום מצוות מעשיות, היא דביקות
כזו שאומרים עליה

"קדשנו במצוותיו", שזה,
למשל, כמו כשמקדשים
אשה להתאחד אתה
ביחוד גמור – כך היא
התאחדותו של יהודי עם
הקב"ה על ידי קיום
מצוות. אחדות זו אינה
נעשית בכוחו ועבודתו
של יהודי בלבד. שכן,
בעבודתו העצמית בלבד,
לא היה אף פעם מגיע
לדביקות כזו בהקב"ה;
אלא יש בכך משום צדקה
וחסד מהקב"ה שציוונו
לקיים מצוות, ובכך גופא
נתן בנו הכוח להתייחד

ולהתאחד אתו יתברך על ידי המצוה. הרי, מובן, שהעבודה
של דביקות, במחשבה ושכל, בכונת המצוה או בשאר ענינים
הנוכחים, אי אפשר שתהיה לה מעלה עליונה יותר מהדביקות
בקיום המצוות, הבאה, כאמור, בנתינת כוח מהקב"ה. אך
העדיפות בכונת המצוות לגבי קיומן בלי כוונה, מתבטאת (לא
בעצם הדביקות, כ"א) בהארת הרצון העליון (שכן, כמו
במעשה המצוות, כך גם בכונת המצוות, קיים רצונו של
הקב"ה) – ההארה של הרצון העליון המאירה (בדביקות של)
כוונת המצוות, היא למעלה בהרבה מאשר הארת הרצון
העליון המאירה בקיום המצוות כשלעצמו (בלי כוונה).
עליונות זו דומה לעליונות הנשמה על הגוף. אלא מפני שזהו
גם-כן רצונו יתברך, לדבקה – עם הקב"ה, בשכל
ומחשבה ובכונת המצוות מעשיות ובכונת קריאת שמע
ויתפלה ושאר ברכות, – הרי נמשכת גם בכוונה זו, הארה

כדי להיות בגדר חכמה וחסד וכו' – יש צורך בענין הצמצום. הרי, ש"אור" הוא בבחינת התפשטות, ו"כלי" בבחינת צמצום. כך גם ביחס לכוונת המצוות ולגוף המצוות – וכך מוסבר בהגהה: * (וכמו שכתוב ב'עץ חיים', שכוונת המצוות

ותלמוד תורה, היא במדרגת אור, וגוף המצוות הן מדרגות ובחינות בליים, שהם בחינת צמצום, שעל ידי צמצום האור נתהוו הכלים, כידוע ליודעי ח"י: – חכמה נסתרה, כך גם ההבדל בין כוונת המצוות לבין גוף המצוות, ביחס לצמצום והתפשטות). על כל פנים, למדנו שכשם שאינה דומה החיות שבדומם וצומח לחיות

שבחי ובמדבר, כך אינה דומה הארת הרצון העליון המאירה בגוף המצוה, להארת הרצון העליון המאירה בכוונת המצוה. עתה נלמד שכשם שבמשל ישנם ארבעה סוגים: דומם, צומח, חי ומדבר, וארבעה סוגים אלה מחולקים לשני חלקים כלליים: (א) דומם וצומח (ב) חי ומדבר – כך גם בנמשל של מצוות

ליקוטי אמרים

צמצום והתפשטות* ונחלקת גם כן לארבע מדרגות כי גוף המצוות עצמן ממש הן ב' מדרגות שהן מצוות מעשיות ממש ומצוות התלויות בדבור ומחשבה כמו תלמוד תורה וק"ש ותפלה וברכת המזון ושאר ברכות. וכוונת המצוות לדבקה בו ית' שהיא כנשמה לגוף נחלקת ג"כ לשתי מדרגות כמו שתי מדרגות הנשמה שהן בגוף החומרי שהן חי ומדבר.

הגה"ה

(וכמו ש"ש בע"ח שכוונת המצוות ותלמוד תורה היא במדרגת אור וגוף המצוות הן מדרגות ובחי' כלים שהם בחי' צמצום שע"י צמצום האור נתהוו הכלים כידוע ל"ח):

וכוונת המצוות – כדלהלן: ונחלקת ג"כ לשתי מדרגות, כי גוף המצוות עצמן ממש הן ב' מדרגות, שהן מצוות מעשיות ממש ומצוות התלויות בדבור ומחשבה כמו תלמוד תורה וק"ש ותפלה וברכת המזון ושאר ברכות. וכוונת המצוות לדבקה בו ית' שהיא כנשמה לגוף נחלקת ג"כ לשתי מדרגות כמו שתי מדרגות הנשמה שהן בגוף החומרי שהן חי ומדבר.

וכוונת המצוות – כדלהלן: ונחלקת ג"כ לשתי מדרגות, כי גוף המצוות עצמן ממש הן ב' מדרגות, שהן מצוות מעשיות ממש ומצוות התלויות בדבור ומחשבה כמו תלמוד תורה וק"ש ותפלה וברכת המזון ושאר ברכות. וכוונת המצוות לדבקה בו ית' שהיא כנשמה לגוף נחלקת ג"כ לשתי מדרגות כמו שתי מדרגות הנשמה שהן בגוף החומרי שהן חי ומדבר.

– בקיומן, בדבור ומחשבה, כמו תלמוד תורה וקריאת שמע ותפלה וברכת המזון – שמן התורה, ושאר ברכות; – שמדברנן, שתי מדרגות אלו במצוות – מעשה מחד, ודיבור ומחשבה מאידך – הן שתייהן בסוג של גוף המצוות; ובחינת המצוות לדבקה בו ית' שהיא, על ידי קיום המצוות, שהיא – הכוונה, כנשמה לגוף, – של

המצוה, נחלקת ג"כ לשתי מדרגות, כמו שתי מדרגות הנשמה שהן בגוף החומרי, שהן: חי ומדבר. – כך גם בכוונת המצוות, ישנה כוונה שהיא, למשל, כנשמה של בעל-חי, וישנה כוונה עליונה יותר, שהיא כנשמה של מדבר שהוא בר-שכל – וכפי שיתבאר להלן:

~ יום שישי כ"ו אדר-ב' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נא, כי מי שדעתו... עד עמ' 102, בנפשותינו כנו"ל:

היא רק על ידי לימוד תורה וקיום מצוות – לכן הוא רוצה ללמוד תורה ולקיים מצוות מתוך כוונה להתדבק עם הקב"ה, ובכוונה זו הוא לומד ומקיים המצוות, וכן בכוונה זו מתפלל ומברך – הרי בכוונה זו, על-דרך משל, כמו נשמת המדבר, שהוא – ה"מדבר", בעל שכל ובחירה, ובדעת ידבר. – כך גם ה"כוונה" שלו, להיות דבוק בהקב"ה – באה מדעתו ובחירתו. שכן, הרי בשכלו הוא יצר בנפשו את הרצון והתשוקה להיות דבוק בהקב"ה.

ומי שדעתו קצרה לידע ולהתבונן בגדלות אינסוף ברוך-הוא, להוליד האהבה מבינתו בהתגלות לבו, – מי שדעתו יפה לדעת את ה' ולהתבונן בגדלותו ית' ולהוליד מבינתו יראה עילאה במוחו ואהבת ה' בחלל הימני שבלבו להיות נפשו צמאה לה' לדבקה בו ע"י קיום התורה והמצוות שהן המשכת והארת אור א"ס ב"ה על נפשו לדבקה בו ובכוונה זו הוא לומד ומקיים המצוות וכן בכוונה זו מתפלל ומברך הרי כוונה זו על ד"מ כמו נשמת המדבר שהוא בעל שכל ובחירה ובדעת ידבר ומי שדעתו קצרה לידע ולהתבונן בגדלות א"ס ב"ה

כי מי שדעתו יפה לדעת את ה' ולהתבונן בגדלותו ית' ולהוליד מבינתו יראה עילאה במוחו ואהבת ה' בחלל הימני שבלבו, – בו משכן הנפש האלקית ואהבתה הגלויה להקב"ה, להיות נפשו צמאה לה', לדבקה בו על-ידי קיום התורה והמצוות, שהן התורה והמצוות, המושכת והארת אור אינסוף ברוך-הוא על נפשו – לדבקה בו, – כלומר: כוונתו לרצות להתדבק בהקב"ה, על ידי לימוד תורה וקיום מצוות, באה מכך, שהתבונן

תחילה בגדלות ה'. התבוננות זו יצרה בו יראה ואהבה – צמאון להיות דבוק בהקב"ה; ומכיוון שהדרך להתדבקות בה' היא רק על ידי לימוד תורה וקיום מצוות – לכן הוא רוצה ללמוד תורה ולקיים מצוות מתוך כוונה להתדבק עם הקב"ה, ובכוונה זו הוא לומד ומקיים המצוות, וכן בכוונה זו מתפלל ומברך – הרי בכוונה זו, על-דרך משל, כמו נשמת המדבר, שהוא – ה"מדבר", בעל שכל ובחירה, ובדעת ידבר. – כך גם ה"כוונה" שלו, להיות דבוק בהקב"ה – באה מדעתו ובחירתו. שכן, הרי בשכלו הוא יצר בנפשו את הרצון והתשוקה להיות דבוק בהקב"ה.

ליקוטי אמרים

כי מי שדעתו יפה לדעת את ה' ולהתבונן בגדלותו ית' ולהוליד מבינתו יראה עילאה במוחו ואהבת ה' בחלל הימני שבלבו להיות נפשו צמאה לה' לדבקה בו ע"י קיום התורה והמצוות שהן המשכת והארת אור א"ס ב"ה על נפשו לדבקה בו ובכוונה זו הוא לומד ומקיים המצוות וכן בכוונה זו מתפלל ומברך הרי כוונה זו על ד"מ כמו נשמת המדבר שהוא בעל שכל ובחירה ובדעת ידבר ומי שדעתו קצרה לידע ולהתבונן בגדלות א"ס ב"ה

ומי שדעתו קצרה לידע ולהתבונן בגדלות אינסוף ברוך-הוא, להוליד האהבה מבינתו בהתגלות לבו, – מי שדעתו יפה לדעת את ה' ולהתבונן בגדלותו ית' ולהוליד מבינתו יראה עילאה במוחו ואהבת ה' בחלל הימני שבלבו, – בו משכן הנפש האלקית ואהבתה הגלויה להקב"ה, להיות נפשו צמאה לה', לדבקה בו על-ידי קיום התורה והמצוות, שהן התורה והמצוות, המושכת והארת אור אינסוף ברוך-הוא על נפשו – לדבקה בו, – כלומר: כוונתו לרצות להתדבק בהקב"ה, על ידי לימוד תורה וקיום מצוות, באה מכך, שהתבונן

וּלְכַלְלֵן בְּיַחְדּוֹ וְאַחֲדוֹתוֹ, שֶׁהוּא רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן הַמְלָכֶשׁ
בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וּבְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, – כִּי עַל יְדֵי לִימּוּד תּוֹרָה
וְקִיּוּם מִצְוֹת – מֵתַאֲחִדִים הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית וּלְבוּשִׁיהָ עִם הַקֶּבֶה,
בְּנִזְכָּר לְעֵיל; – שֶׁהִיּוֹת וּרְצוֹן הַנִּשְׁמָה הוּא לִהְיוֹת דְּבוּק
בַּהֶקֶבֶה, וְלֹא לִהְיוֹת

נִפְרָד מִמֶּנּוּ, הָרִי בִשְׁעָה
שֶׁמַּעֲוָרִים וּמַגְלִים אֶת
הָאֱהָבָה הַמְּסוּתֶרֶת, הִיא
מִבִּיָּאָה לְלִימּוּד הַתּוֹרָה
וּלְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, כְּדֵי
לְבַצֵּעַ אֶת רְצוֹנוֹ, לִהְיוֹת
דְּבוּק בַּהֶקֶבֶה; וְגַם
הִירָאָה – הַנִּדְרֶשֶׁת כְּדֵי
לְהִשְׁמֹר מִלְּעֹבֹר עַל
מִצְוֹת-לֹא-תַעֲשֶׂה, בְּלֹאֲלָהּ
בָּהּ, – בָּאֱהָבָה מְסוּתֶרֶת
זוֹ, לְקַבֵּל – עַל עֲצָמוֹ,
עוֹל מַלְכוּתוֹ שֶׁלֹּא
לְמַד בּוֹ חֶסֶד-וְשְׁלוֹם; –
עַל יְדֵי עֲבִירָה שֶׁל מִצְוֹת-
לֹא-תַעֲשֶׂה; וּבְכֻנָּה זוֹ –
הַבָּאָה מֵהָאֱהָבָה וְהִירָאָה
הַטְּבִיעִיּוֹת שֶׁבִּנְשַׁמַּת כָּל
יְהוּדִי, הוּא סֵר מֵרַע –
הוּא שׁוֹמֵר עֲצָמוֹ מִלְּעֹבֹר
עֲבִירָה, וְעוֹשֶׂה טוֹב, –

בְּקִיּוּם מִצְוֹת-עֲשֶׂה, וְלִוְדָּה וּמִתְפַּלֵּל וּמְכַרֵּךְ בְּפִירוּשׁ הַמִּלּוֹת
לְבָדּוֹ, בְּלֹא דְחִילוֹ וְרַחֲמִיו – בְּלִי שְׁתִּיהִי לּוֹ יִרְאָה וְאֱהָבָה,
בְּהַתְגַּלּוּת לְבֹו וּמִחוֹ – שָׁכֵן, אִם הָיוּ לוֹ יִרְאָה וְאֱהָבָה בְּלָבוֹ
וּבִמְחוֹ, הָיוּ אֵל לִימּוּדוֹ וּתְפִילָּתוֹ לֹא רַק בְּפִירוּשׁ הַמִּלּוֹת, אֲלָא
גַּם בְּהַרְגֵּשׁ הַחַיּוּת שֶׁל אֱהָבָה וִירָאָה – הִרְיָ בְּכֻנָּה זוֹ – שִׁישׁ
לוֹ בִּשְׁעַת לִימּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, כְּדֵי לְהַתְדַּבֵּק עִם
הַקֶּבֶה, שְׂרָצוֹן זֶה וְכוּנָה זֶה אֵינֶם בָּאִים אֲצִלּוֹ, כְּאִמּוֹר, מִתּוֹךְ
אֱהָבָה וִירָאָה שֶׁמִּצַּד הַשָּׂכָל וְהַתְּבִינּוּת, אֲלָא מִן הָאֱהָבָה
הַמְּסוּתֶרֶת, הָרִי זֶה עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁלַל בְּמֹו נִשְׁמַת חַיִּי שְׁאִינוֹ
בְּעַל שָׂכָל וּבְחִירָה, וְכָל מְדוּתָיו – שֶׁל הַבְּעִלִּי, שֶׁהֵן
יִרְאָתוֹ מִדְּבָרִים הַמְּזִיקִים אוֹתוֹ, וְאַהֲבָתוֹ לְדְבָרִים
הַנִּאֲהָבִים אֲצִלּוֹ, הֵן – הַמְּדוּת הַלּוֹ, רַק מְכַעֲיִים אֲצִלּוֹ –
אֲצִל בְּעִלִּי, וְלֹא – וְאֵינֶן בָּאוֹת מִבְּיַתוֹ וְדִעְתּוֹ; וְכֵן הֵן
עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁלַל הִירָאָה וְהָאֱהָבָה הַטְּבִיעִיּוֹת הַמְּסוּתֶרֶת בְּלָב
כָּל יִשְׂרָאֵל, – גַּם הֵן אֵינֶן "תּוֹצֵר" שֶׁל שָׂכָל וּבְחִירָה, אֲלָא
קִיּוּמָתוֹ בְּאֹפֶן טְבִיעִי בִּנְשַׁמַּתוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, כִּי הֵן
יִרְשָׁה לָנוּ מֵאַבּוֹתֵינוּ, וְכִמּוֹ טְבִיעִי בְּנִפְשֹׁתֵינוּ, בְּנִזְכָּר
לְעֵיל; – בְּפֶרֶק י"ח, שֶׁהָאֲבוֹת הוֹרִישׁוּ לָכָל אֶחָד מִלִּידֵיהֶם
("עַד עוֹלָם") – נִשְׁמָה שֶׁל קְדוּשָׁה, וּבָאוּתָהּ נִשְׁמָה יִשְׁנָה
הָאֱהָבָה (הַמְּסוּתֶרֶת וְהַכּוֹלֵלֶת בְּתוֹכָהּ גַּם יִרְאָה) לַהֶקֶבֶה.
וּמִכִּיּוֹן שֶׁאֱהָבָה זֶה אֵינָה שְׂכֵלִית, אֲלָא טְבִיעִית, לָכֵן הִיא נִמְשַׁלֶּת

שְׁאִינוֹ מְסוּגֵל לְהוֹלִיד אֱהָבָה לָהּ בְּלָבוֹ כְּתוּצָאָה מֵהַתְּבִינּוּת
בְּגוֹדֻלָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שָׁכֵן דַּעְתּוֹ קִצְרָה לִשְׁם כֵּךְ; וְכֵן – אֵין הוּא
יִכּוֹל לִיצוֹר אֶת הִירָאָה בְּמִחוֹ וּפְחַד ה' בְּלָבוֹ, – כִּי שְׂכָלוֹ
קִצְרָה מְכִדִּי לְעוֹרֵר עַל יְדֵי הַתְּבִינּוּתוֹ, רִגְשִׁי אֱהָבָה וּפְחַד בְּלָבוֹ
(וִירָאָה בְּמוֹחוֹ) – כִּיצַד,

אִיפּוֹא, אָדָם כִּזֶּה מְקִיִּים
תּוֹרָה וּמִצְוֹת, הָרִי,
שְׁלִימוֹת קִיּוּמָה שֶׁל
מִצְוֹת-עֲשֶׂה, הִיא דּוּקָא
עַל יְדֵי אֱהָבָה ה',
וּשְׁלִימוֹת הַהִישְׁמָרוֹת
מִלְּעֹבֹר עַל מִצְוֹת-לֹא-
תַעֲשֶׂה, בָּאָה עַל יְדֵי יִרְאָה
ה' – מִסְבִּיר רַבֵּנוּ הַזֶּקֶן,
שְׁקִיּוּמוֹ תּוֹרָה וּמִצְוֹת בָּא
לְאָדָם כִּזֶּה מֵהָאֱהָבָה
הַמְּסוּתֶרֶת שֶׁבְּלָב כָּל אֶחָד
מִיִּשְׂרָאֵל לַהֶקֶבֶה. אֱהָבָה
מְסוּתֶרֶת זוֹ, כּוֹלֵלֶת
בְּקִרְבָּה גַּם יִרְאָה (כְּפִי
שֶׁלְּמַדְנֵנוּ בְּפֶרֶק י"ח וּבְפֶרֶק
י"ט). כְּלוּמֹר: הוּא מְקִיִּים
תּוֹרָה וּמִצְוֹת, עַל יְדֵי
שֶׁהוּא מַעֲוָר בְּתוֹכּוֹ אֶת
הָאֱהָבָה הַמְּסוּתֶרֶת.
וּלְמִירוֹת שְׁאִין הוּא יִכּוֹל

לְהַבִּיא אֶת הָאֱהָבָה הַמְּסוּתֶרֶת וְלַהֲפֹכָה לְאֱהָבָה גְּלוּיָה בְּלָבוֹ –
אֲבָל הִיא מִתְגַּלָּה בְּמוֹחוֹ, וּפִירוּשׁ הַדְּבָר שֶׁבִּמְחוֹ קִיִּים רְצוֹן
גְּלוּי לְהַתְדַּבֵּק בַּהֶקֶבֶה. דְּבָר זֶה מִבִּיָּא אוֹתוֹ לְלִימּוּד תּוֹרָה
וּלְקִיּוּם מִצְוֹת, כְּדֵי שְׁתִּיהִי לוֹ, עַל יְדֵי כֵךְ, דְּבִיקוֹת בַּהֶקֶבֶה.
וּמִכִּיּוֹן שְׂרָצוֹן זֶה וְכוּנָה זֶה אֵינֶם בָּאִים אֲצִלּוֹ מִשְׂכָּלוֹ
וְהַתְּבִינּוּתוֹ, אֲלָא עַל יְדֵי הַתְּעוֹרֶרֶת הָאֱהָבָה הַטְּבִיעִית
(הַמְּסוּתֶרֶת) שֶׁבִּנְשַׁמַּתוֹ – הָרִי זֶה, מִשּׁוֹם כֵּךְ, לְמַשֵּׁל, כְּנִשְׁמַת
בְּעִלִּי, שְׁאִינוֹ בְּעַל-שָׂכָל, וְאַהֲבָתוֹ וִירְאָתוֹ הֵן טְבִיעִיּוֹת (וְלֹא
"נִזְלָדוֹת" מִשְׂכָּלוֹ) – זוּהִי מִשְׁמַעוֹת הַדְּבָרִים שֶׁזֶה עֵתָּה לְמַדְנֵנוּ
– שְׁמִי שְׂדַעְתּוֹ קִצְרָה לְהוֹלִיד בְּתוֹכּוֹ, עַל יְדֵי הַתְּבִינּוּתוֹ, אֱהָבָה
"בְּהַתְגַּלּוּת לְבֹו" וְ"יִרְאָה בְּמוֹחוֹ וּפְחַד ה' בְּלָבוֹ" – רַק שְׁזוֹכֵר
וּמַעֲוָרֵר אֶת הָאֱהָבָה הַטְּבִיעִית הַמְּסוּתֶרֶת בְּלָבוֹ, וּמוֹצִיאָהּ
מִתְּהַלְלִים וְהַסְתֵּר הַלֵּב אֶל הַגְּלוּי בְּמִחוֹ עַל-כָּל-פָּנִים, –
אִם אֵין בְּכוּחוֹ לְהַבִּיא לְהַרְגֵּשׁ אֱהָבָה גְּלוּיָה לַהֶקֶבֶה בְּלָבוֹ,
הָרִי, עַל-כָּל-פָּנִים הָרִי בְּמוֹחוֹ הוּא מְגַלָּה אֱהָבָה זוֹ, שִׁיְתִיהָ
רְצוֹנוֹ שֶׁבְּמִחוֹ וְתַעֲלָמוֹת לְבֹו, מְסַכִּים וּמִתְרַצֵּה בְּרָצוֹנוֹ
גְּמוּר בְּאִמָּתָהּ לְאִמָּתוֹ, לְמַסֵּר נִפְשׁוֹ בְּפַעַל מִמֶּשׁ עַל יַחְדּוֹ
ה', – כְּלוּמֹר, מִבְּחִינַת הַהִנָּחָה שְׁלֹו בְּמוֹחוֹ, וְכֵן מִן הַבְּחִינָה שֶׁל
תַּעֲלָמוֹת לְבֹו, שֶׁל הָאֱהָבָה הַמְּסוּתֶרֶת שֶׁבְּלָב, נוֹצֵר רְצוֹן כֵּן
וְאִמִּיתִי לְמַסּוֹר נִפְשׁוֹ עַל יַחְדּוֹ ה'. וְזֹאת – כְּדֵי לְדַבֵּקָה בּוֹ
נִפְשׁוֹ הָאֱלֵהִית וּלְבִישָׁתָהּ, – מִחֻשְׁבָּה, דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה,

"מדבר", שהוא בעל שכל ובחירה, והכוונה הבאה מן האהבה המסותרת (ובה כלולה גם יראה) – היא, על-דרך-משל, כמו נשמתו של בעל-חי.

לנשמה של בעל-חי. הרי, שבגוף המצוות, ישנן שתי מדריגות: מצוות מעשיות ומצוות שבדיבור ומחשבה, המשולות לדומם ולצומח; ובכוונת המצוות גם כן שני ענינים: חי ומדבר. הכוונה הבאה מן השכל וההתבוננות היא כמו נשמתו של

~ שבת קודש כ"ז אדר-ב' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 102, פרק לט. ומפני... עד עמ' 104, היא מצוה עצמה:

טבעיות. בפרק זה, אותו אנו עומדים ללמוד, מסביר רבנו הזקן, שמפני אותו טעם, הרי גם מלאכים – שאהבתם ויראתם הן טבעיות ולא נוצרות מהשכל – נקראים בשם חיות ובהמות. ומפני זה גם נקראים המלאכים בשם חיות ובהמות, כדכתיב: "וּפְנֵי אֲרִיהֶם כְּפְנֵי אֲנָשִׁים" – כמו שכתוב: "וּפְנֵי אֲרִיהֶם כְּפְנֵי אֲנָשִׁים" – ופני שור המדובר ב"פני אריה" ו"פני שור" שב"מרכבה" העליונה. הרי שהמלאכים נקראים "אריה" ו"שור". ואלה הם שמות של חיות

בפרק לט. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, מדוע חכמינו ז"ל, מדמים את עשיית המצוה ל"גוף", ואת כוונת המצוה – ל"נשמה". כן הסביר שישנן שתי מדריגות בכוונת המצוות, כשם שישנן שתי מדריגות של נשמה בעצמים חיים: הנשמה שבבעל-חי והנשמה שבאדם. כשהכוונה והרצון במצוה, להיות דבוק בהקב"ה על ידי עשיית המצוה, נוצרו באדם על ידי שכלו והתבוננותו בגדלות ה', בעוררם בו את האהבה בגילוי בלב, ורצון

ליקוטי אמרים

פרק לט ומפני זה ג"כ נקראים המלאכים בשם חיות ובהמות כדכתיב ופני אריה אל הימין וגו' ופני שור מהשמאל וגו' לפי שאינם בעלי בחירה ויראתם ואהבתם היא טבעית להם כמ"ש בר"מ פ' פנחס ולכן מעלת הצדיקים גדולה מהם כי מדור נשמות הצדיקים הוא בעולם הבריאה ומדור

להתאחד עם הקב"ה על ידי תורה ומצוות – הרי כוונה זו ורצון זה, הם, למשל, כנשמה של אדם, "מדבר", שהוא בעל שכל ובחירה; ואילו, אם שכלו קצר מדאי ואין בכוח ה"התבוננות" שלו, לעורר אהבה כזו ורצון כזה – ורצונו וכוונתו (כלומר: ה"נשמה" שבקיום המצוות שלו), באים מהתעוררות ה"אהבה מסותרת" שבו, אותה אהבה טבעית ומסותרת להקב"ה שבירושה מהאבות בכל אחד מישראל – הרי רצון זה וכוונה זו, הם, למשל, כנשמה של בעל-חי, שכל מדותיו, אהבתו ויראתו, אינן "נולדות" משכל והבנה, אלא

ובהמות. וכל כך למה? – לפי שאינם – "חיות הקודש" – המלאכים אינם בעלי בחירה, – אין להם הבחירה החפשית הקיימת באדם, לבחור בטוב או ברע, ויראתם ואהבתם – להקב"ה, היא טבעית להם, – ואין הם צריכים לעורר אותם, על ידי הבנתם השכלית בגדלות ה', כמו שכתוב ב"רע"א מ"הימנא" פ'רשת פ"ה. – ומכיוון שיראתם ואהבתם קבועות בהם בטבע, לכן הם משולים למדותיהן הטבעיות של חיות ובהמות. ולכן מעלת – ומדריגת הצדיקים גדולה מהם, – מהמלאכים², כי מדור נשמות הצדיקים הוא

1. יחזקאל א, י. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מבאר כאן בנוגע למלאכים – שאי"ז כלל מענין סש"ב – בכדי להדגיש גודל מעלת העובדים בדו"ר שכללים שהם גדולים אפילו ממלאכים וחיות הקודש. וי"ל בדא"פ שעוד ענין למדנו – במעלת העובדים בדו"ר טבעיים [שהם נוגע יותר לסש"ב, שנקודתו לבאר איך שקרוב אליך – לכאור"א] שלא נטעה לומר שהדו"ר שלהם אינן בתוקף כמו הדו"ר שכללים [ובמילא גם ה"לעשותו" שלהם (שנמשכת מהדו"ר – כנ"ל פ"ד) אינו בתוקף וכו'] – ולזה מבאר שדו"ר טבעיים ה"ז מדרי' המלאכים דהמרכבה דפני ארי' כו'. ומובן תוקף עבודתם (אלא שזוהי עבודת המדות ולא דמותין) כו'. ומזה מובן דקרב אליך לכאור"א בלבבך (דו"ר) – הוא לא רק שבכאור"א יש דו"ר, אלא שבכאור"א קרוב שיהי' דו"ר בתוקף כו' וגם לעשותו בתוקף כו'". כלומר: לכאורה אינו מובן: מדוע מתעכב כאן רבנו הזקן בענין עבודת המלאכים? הרי אין זה כלל ענינו של ספר ה"תניא", "ספר של בינונים", להסביר ענין עבודת המלאכים. ענינו של ספר ה"תניא" הוא להסביר את העבודה ששייכת לבני ישראל ולכל אחד מישראל. אלא הענין הוא, שהכוונה היא להדגיש את המעלה המעולה של עבודת קיום התורה והמצוות מתוך חיות של אהבה ויראה שכליות, שהיא למעלה אף מעבודת המלאכים וחיות הקודש. כך מובנים הדברים בפשטות. ואילו לאמיתו של דבר – ממשיך הרבי שליט"א – אפשר לומר, שרבנו הזקן מלמד אותנו בכך ענין נוסף: להדגיש מעלתם של אלה שעבודתם היא מתוך אהבה ויראה טבעיות, מתוך האהבה המסותרת – דבר זה כבר נוגע באופן ממשי לתוכנו של "ספר של בינונים", שנקודתו ומטרתו הן להסביר כיצד "קרוב אליך", כיצד קרוב לכל אחד מישראל לקיים תורה ומצוות "בלבבך", ברגשי הלב ובחיות של אהבת ה' ויראת ה': שאדם לא יטעה לחשוב שאהבתו ויראתו – אהבה ויראה טבעיות, אינן באותו תוקף כמו האהבה והיראה השכליות, וממילא ה"לעשותו" שלו, כלומר, קיומו תורה ומצוות, הבא מ"בלבבך", מהאהבה והיראה הטבעיות, אינו גם כן באותו תוקף – לכן מסביר כאן רבנו הזקן ומדגיש שעבודה

בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, וּמְדוּרַת הַמַּלְאָכִים בְּעוֹלָם הַיְצִירָה. – ו"עולם הבריאה" הוא למעלה מ"עולם היצירה", כפי שיוסבר להלן, שהאבה והיראה הבאות מן השכל, שייכות ל"עולם הבריאה", שהוא עולם ההשגה וההכנה: ואילו אהבה ויראה

טבעיות שייכות ל"עולם היצירה", שהוא עולם המדות. ב"הגהה" הבאה, מסביר רבנו הזקן, שמה שלמדנו שהמלאכים הם ב"עולם היצירה", המדובר במלאכים סתם. אך, ישנם גם מלאכים שמקומם ב"עולם הבריאה", כי אופן עבודתם, הוא באהבה ויראה הבאות מהכנות הגדולה בגדלות ה'. **הגהה ***(וְהָיָה – מה שלמדנו שהמלאכים הם ב"עולם היצירה", המדובר הוא: **בְּסֵתָם**

מַלְאָכִים, אֲבָל יֵשׁ מַלְאָכִים עֲלִיּוֹנִים בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה – היינו מאלה שְּׁעֲבוֹדָתָם בְּדִחְלוֹ וּרְחִימוֹ שְׂכָלִיִּים, – יראה ואהבה שכליות, כְּמוֹ שְׂכָתוֹב בְּ"רַעְיָא מְהִימָנָא" שֵׁם, שֵׁשׁ שְׁנֵי מִינֵי חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ: מְבַעֲעִים – שעבודתם היא מתוך אהבה ויראה טבעיות, וְשְׂכָלִיִּים, – שעבודתם היא מתוך אהבה ויראה שכליות, וְכְמוֹ שְׂכָתוֹב בְּ"רַעְיָא מְהִימָנָא": – עד כאן למדנו, שמקומן של נשמות הצדיקים, שעבודתם באהבה ויראה שכליות, הוא ב"עולם הבריאה"; ומקום המלאכים, שאהבתם ויראתם "טבעיות", הוא ב"עולם היצירה". להלן – תוסבר השייכות של אהבה ויראה שכליות, ל"עולם הבריאה", ושייכות אהבה ויראה טבעיות, ל"עולם היצירה": וְהַהֲבִדֵּל שְׂפִינִיָּהֶם – בין "עולם הבריאה" ל"עולם היצירה", הוּא, כִּי בְּעוֹלָם הַיְצִירָה מְאִירוֹת שֵׁם מְדוּתָיו שֶׁל אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא לְבָדָן, – ולא בחינות חכמה-בינה-דעת של אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, שֶׁהֵן – המדות: אֶהְבְּתוּ וּפָחַדוּ וִירָאתוּ כו', – אהבה, פחד ויראה, הן מדות של "חסד" ו"גבורה". כך מאירות שם גם שאר המדות של אֵין־סוֹף ב"ה. וְכְמוֹ שְׂכָתוֹב [בְּ"תִקּוּנִים' – ב'תיקוני זוהר', וְ"רַעְיָא מְהִימָנָא"] דְּשִׁית סְפִירִין מְקַנְנִין בְּיְצִירָה. – שש הספירות, מ"חסד" עד "יסוד" מקננות, מאירות, ב"עולם היצירה", כי ארבעה הפרצופים של

ליקוטי אמרים

הגהה

(והיינו בסתם מלאכים אבל יש מלאכים עליונים בעולם הבריאה שעבודתם בדחילו ורחימו שכליים כמ"ש בר"מ שם שיש שני מיני חיות הקדש טבעיים ושכליים וכמ"ש בע"ח):

המלאכי' בעולם היצירה* וההבדל שביניהם הוא כי בעולם היצירה מאירות שם מדותיו של א"ס ב"ה לברן שהן אהבתו ופחדו ויראתו כו'. וכמ"ש [בתיקונים וע"ח] דשית ספירין מקננין ביצירה ולכן זאת היא עבודת המלאכים תמיד יומם ולילה לא ישקוטו לעמוד ביראה ופחד וכו' והיינו כל מחנה גבריאל שמהשמאל ועבודת מחנה מיכאל היא אהבה כו'. אבל בעולם הבריאה מאירות שם חכמתו ובינתו ודעתו של א"ס ב"ה שהן מקור המדות ואם ושרש להן וכדאיתא בתיקונים דאימא

"עולם האצילות", כלומר, עשר הספירות כפי שהן מתחלקות לארבעה חלקים כלליים – (א) חכמה, (ב) בינה, (ג) "זעיר אנפין" (=מדות), (ד) מלכות – מאירות בארבעת העולמות: "אצילות", "בריאה", "יצירה", "עשיה", והם מהווים האלקות שכל עולם: ב"עולם האצילות" מאירה ספירת ה"חכמה" – ולכן, תכלית הביטול לאלקות, היא ב"עולם האצילות", כי שם מורגש שאין-סוף ברוך-הוא, הוא לבדו ואין זולתו. הרגשה זו באה מ"חכמה", כפי שלמדנו בהגהה בפרק ל"ה; ב"עולם הבריאה", הנקרא "עולם הכסא", מאירה ספירת ה"בינה", ולכן הוא עולם ההשגה, שהנשמות והמלאכים שבאותו עולם הם בעלי השגה גדולים; ב"עולם

היצירה", מאירות שש הספירות של "עולם האצילות", "זעיר אנפין", ולכן עבודת הנבראים של "עולם היצירה" – היא עבודת המדות: ב"עולם העשיה", מאירה ספירת ה"מלכות", והעבודה שם באה מתוך קבלת עול מלכות שמים. – הרי, שב"עולם היצירה" מאירות המדות של אין-סוף ברוך-הוא. וְלִכֵּן, וְזֹאת הִיא עֲבוֹדַת הַמַּלְאָכִים – שמקומם ב"עולם היצירה": תְּמִיד, יוֹמָם וּלְיָלָה לֹא יִשְׁקוּטוּ, לְעֹמֵד בִּירְאָה וּפָחַד וְכו', – לפני הקב"ה, וְהָיָה כָּל מַחֲנֶה גְּבִרְיָאֵל שֶׁמִּהְשָׁמָל, – שמבחינת ה"גבורה" הנקראת "שמאל" – שמתנה גבריאל עובד עבודתו מתוך יראה ופחד; וְעֲבוֹדַת מַחֲנֶה מִיכָאֵל הִיא אֶהְבָּה כו'. – ועבודת מחנה מיכאל, היא תמיד מתוך אהבה להקב"ה. שכן, כאמור, ב"עולם היצירה" מאירות מדותיו של אין-סוף ברוך-הוא, ולכן, גם עבודתם של הנבראים והמלאכים של "עולם היצירה", היא תמיד בענין המדות. אֲבָל בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, מְאִירוֹת שֵׁם חֲכָמָתוֹ וּבִינָתוֹ וְדַעְתּוֹ שֶׁל אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, – בחינות חכמה-בינה-דעת של "עולם האצילות", שֶׁהֵן – חכמה-בינה-דעת, מְקוֹר הַמְּדוּתוֹת וְאֵם וְשָׂרֵשׁ לָהֶן, – למדות, כפי שלמדנו בפרק ג'. וְכִדְאִיתָא בְּ"תִקּוּנִים' – וכמו שכתוב ב'תיקוני זוהר': דְּאִימָא עֲלָהָ – ספירת "בינה" דאצילות, מְקַנְנָא –

זו של אהבה ויראה טבעיות היא עבודתם של המלאכים וחיות המרכבה. שמכאן מוכן גדולתה ותוקפה של עבודה זו: אלא - זוהי עבודה של מדות ולא של מוחין, וממילא מוכן, ש"קרוב אליך - בלבבך", שלכל אחד קרוב הענין של אהבה ויראה - לא זו בלבד שבכל אחד ואחד ישנן אהבה (מסותרת) ויראה. אלא שלגבי כל אחד ואחד "קרוב הדבר", שהאהבה והיראה תהיינה בתוקף, שכן, האהבה והיראה הטבעיות בכני ישראל הן על דרך האהבה והיראה של המלאכים וחיות הקודש שבמרכבה, וממילא יכול גם ה"לעשותו" להיות בתוקף, שכל אחד מישראל יקיים תורה ומצוות בחיות וברגש פנימי של אהבת ה' ויראת ה'.

המוחין, בוודאי ובוודאי שמקומן הוא ב"עולם היצירה"; רק בזמנים מסויימים עולות גם נשמות אלו ב"גן עדן העליון", ב"עולם הבריאה".

אך – מה שלמדנו, ש"מדור" נשמות הצדיקים, הוא

ב"בריאה", היינו דוקא נשמות ממש, –

ו"נשמה" היא הרי ענין השכל, כמו שכתוב:

"ונשמת שדי תבינם", שהן בחינת מוחין

דגדלות אינסוף פרודות, – השגתן היא

באופן של "מוחין דגדלות", שהן מבינות

אלקות כמו שהוא, בלי לבושי השגה ובלי

משלים של הסברה, ולכן עבודתן היא "עבודת

המוחין", שיש לה שייכות

ל"עולם הבריאה", ול"גן עדן

הצדיקים", שעבודתם היא עבודת ה"רוח", עבודת המדות.

שכן, גם השגתם בגדלות ה', אינה מגיעה לאופן ההשגה של

אלה שהם בדרגה של "נשמה", כך שכל עבודתם מתוארת

כ"עבודת המדות", כי גם המוחין שלהם שייכים למדות, בשמשם כמעוררי המדות. וכן שאר כל נשמות ישראל

שעבדו את ה' בדחילו ורחימו – ביראה ואהבה, המספרות בלב כללות ישראל – ולא מתוך אהבה ויראה

הבאות מן השכל – אין עולות לשם, – ל"גן עדן העליון"

שב"עולם הבריאה", רק בשבת ראש-חדש לבד, – שבת

וראש-חודש הם הזמן לעליית כל העולמות, ככתוב (בסוף ספר

ישעיה): "והיה מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו, יבוא כל בשר להשתחוות וגו'" – בזמנים אלה עולות גם נשמות

אלו ל"גן עדן העליון", ה"העמוד ששמן-עדן התחתון ל"גן-עדן העליון", שהוא עולם הבריאה הנקרא גן-עדן

העליון, להתענג על ה' ולהנות מזיו השכינה, – התענוג וההנאה מאלקות הם בעיקר ב"גן-עדן העליון" שב"עולם

הבריאה" – עולם ההשגה. שכן, התענוג שיש לנשמה מאלקות, בא מהשגתה והבנתה אלקות, עד כמה אפשר להשיג; – כי אין הנאה ותענוג לשכל נברא אלא במה

שמשכיל ומבין ויודע ומשיג בשכלו ובנתו, – "משכיל",

מקנת ומאירה ב"עולם הבריאה", הנקרא "כורסיא", עולם הכסא, בתלת ספירן בכרסיא, שהוא עולם הבריאה. –

ואלו הן חכמה-בינה-דעת שב"אצילות". ולכן – מפני שב"עולם הבריאה" מאירות בחינות חכמה-בינה-דעת של

אינסוף, לכן הוא – "עולם הבריאה", מדור

נשמות הצדיקים, עובדי ה' בדחילו ורחימו, – ביראה

ואהבה, הנמשכות מן הבינה ודעת דגדלות אינסוף פרודות, –

שההבנה זו נקרא "רעותא דלבא", – רצון שמן הלב, שנתעורר על

ידי השכל, ושלא כמו הרצון שלמעלה מהשכל, כנזכר לעיל;

ומ"רעותא דלבא" נעשה לבוש לנשמה בעולם הבריאה, שהוא

גן-עדן העליון, בדלקמן, – כפי שיתבאר להלן, וכמו שכתוב בזה – פרשת ויקהל. – הרי, שהנשמות שעבודתם

מתוך אהבה ויראה הבאות מן השכל וההתבוננות בגדלות ה' – מקומן ב"עולם הבריאה", שהוא "גן עדן העליון", כי "גן עדן

התחתון" הוא ב"עולם היצירה", ו"גן עדן העליון" – ב"עולם הבריאה", וכפי הידוע, ענינו של "גן עדן" הוא, ש"יושבין

ונהנין מזיו השכינה". תענוג זה בא מהבנתם והשגתם גדלות ה' – וזהו השכר עבור העבודה הקשורה בהשגה והתבוננות

בגדלות ה'. להלן, מסביר רבנו הזקן, שבכך מתכוונים לאותן נשמות שהן במדריגת נשמה ממש – אלה שהשגתם הנעלה

ביותר מתוארת כבחינת "מוחין דגדלות"; ולא רק השגתם ושכלם יש להם שייכות ל"עולם הבריאה", אלא גם מדותיהם, אהבתם ויראתם, יש להן שייכות ל"עולם הבריאה". כי, גם

מדותיהן נכללות במוחין ובשכל שלהם, עד שכל עבודתם מתוארת כ"עבודת מוחין". ואילו, נשמות שהשגתם איננה נעלה

כזו, הרי למרות שאהבתן ויראתן באות על ידי התבוננות ושכל, הרי זה רק שהשכל משמש לעורר ולציור את מדות האהבה

והיראה, אבל עיקר עבודתן היא "עבודת המדות" – ולכן, שייכות נשמות אלו, ל"עולם היצירה", שהוא עולם המדות.

ומכל-שכן שאותן נשמות שעבודתן היא מתוך "אהבה מסותרת" – המדות הטבעיות, שאינן באות מן השכל ומן

ליקוטי אמרים

עילאה מקננא בתלת ספירן בכרסיא שהוא עולם הבריאה ולכן הוא מדור נשמות הצדיקים עובדי ה'

בדחילו ורחימו הנמשכות מן הבינה ודעת דגדלות א"ם ב"ה שאהבה זו נקרא רעותא דלבא כנ"ל ומרעותא

דלבא נעשה לבוש לנשמה בעולם הבריאה שהוא גן עדן העליון כדלקמן וכמ"ש בזה ויקהל אך

היינו דווקא נשמות ממש שהן בחי' מוחין דגדלות א"ם ב"ה אבל בחי' הרוח של הצדיקים וכן שאר כל

נשמות ישראל שעבדו את ה' בדחילו ורחימו המסותרות בלב כללו ישראל אין עולות לשם רק בשבת ור"ח לבד

דרך העמוד שמו"ע התחתון לג"ע העליון שהוא עולם הבריאה הנקרא ג"ע העליון להתענג על ה' וליהנות

מזיו השכינה כי אין הנאה ותענוג לשכל נברא אלא במה שמושכיל ומבין ויודע ומשיג בשכלו ובנתו מה

העליון שב"עולם הבריאה". אבל בחינת הרוח של הצדיקים, – שעבודתם היא עבודת ה"רוח", עבודת המדות.

שכן, גם השגתם בגדלות ה', אינה מגיעה לאופן ההשגה של אלה שהם בדרגה של "נשמה", כך שכל עבודתם מתוארת

כ"עבודת המדות", כי גם המוחין שלהם שייכים למדות, בשמשם כמעוררי המדות. וכן שאר כל נשמות ישראל שעבדו את ה' בדחילו ורחימו – ביראה ואהבה,

המספרות בלב כללות ישראל – ולא מתוך אהבה ויראה הבאות מן השכל – אין עולות לשם, – ל"גן עדן העליון"

שב"עולם הבריאה", רק בשבת וראש-חדש לבד, – שבת וראש-חודש הם הזמן לעליית כל העולמות, ככתוב (בסוף ספר

ישעיה): "והיה מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו, יבוא כל בשר להשתחוות וגו'" – בזמנים אלה עולות גם נשמות

אלו ל"גן עדן העליון", ה"העמוד ששמן-עדן התחתון ל"גן-עדן העליון", שהוא עולם הבריאה הנקרא גן-עדן

העליון, להתענג על ה' ולהנות מזיו השכינה, – התענוג וההנאה מאלקות הם בעיקר ב"גן-עדן העליון" שב"עולם

הבריאה" – עולם ההשגה. שכן, התענוג שיש לנשמה מאלקות, בא מהשגתה והבנתה אלקות, עד כמה אפשר להשיג; – כי אין הנאה ותענוג לשכל נברא אלא במה

שמשכיל ומבין ויודע ומשיג בשכלו ובנתו, – "משכיל",

3. איוב לב, ח. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דלכאורה איך אפשרית שייכות בין חי (געה"ת) ומדבר (געה"ע) אלא שהוא ע"י עמוד (ומזה גם ראי' דעכ"צ דאף שהן ב' מדריגות אפשרית עלי' כו". כלומר: דברי רבנו הזקן שהעליה היא על ידי ה"עמוד", מסלקות קושי שיש להקשות לכאורה, כיצד אפשרית העליה מ"ח"י (גן עדן התחתון) ל"מדבר" (גן עדן העליון) – ואומר רבנו הזקן שהעליה היא על ידי ה"עמוד"; ומכאן גם ראי' שמן ההכרח לומר שאם כי הם שתי מדריגות – אפשרית העליה מאחת לשניה.

"מבין", "וידוע" – מכוונות לכוחות חכמה-בינה-דעת, **מַה שְׁאֵפְשֵׁר לוֹ לְהִבִּין וּלְהַשִּׁיג מְאֹד אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא**, – ומה שנשמות אלו מבינות בשכל ומשיגות אור אין-סוף ברוך-הוא ב"גן-עדן העליון" שב"עולם הבריאה", בא: **עַל-**

יְדֵי חֻכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ

יְתִבְרַךְ – על ידי ספירות

ה"חכמה" וה"בינה" של "עולם האצילות",

הנקראות חכמתו ובינתו,

הַמְאִירוֹת שֶׁם בְּעוֹלָם

הַבְּרִיאָה. – ב"עולם

הבריאה" מאירות,

כאמור, ספירות "חכמה"

ו"בינה" ד"אצילות", ולכן

הנשמות שב"גן עדן

העליון מבינות ומשיגות

אור אין-סוף ברוך-הוא,

ומזה בא ה"תענוג"

שלהן. ובשבת וראש-

חודש עולות גם שאר

הנשמות ל"גן עדן

העליון", כדי שגם הן יהיה להן התענוג הבא מהשגה. **וְמַה**

שְׂזוּכוֹת נִשְׁמוֹת אֵלוֹ – שעבדו את השי"ת מתוך אהבה

ויראה טבעיות, **לְעֻלּוֹת לְמַעְלָה מִהַמְּלָאכִים**, – מקומם של

המלאכים הוא, כאמור, ב"עולם היצירה", בגלל עבודתם

במדות טבעיות, ואין אנו אומרים שאי-פעם הם עולים ל"עולם

הבריאה" – **אֵף שֶׁעֲבָדוּ** – אותן נשמות, **בְּדַחֲלוֹ וּרְחִימוֹ** –

ביראה ואהבה, **טַבְּעִיִּים לְבָד**, – באותו סוג אהבה ויראה

טבעיות כמו המלאכים – מדוע, איפוא, ביחס לנשמות אלו,

אנו אומרים שהן עולות בזמנים מיוחדים ל"עולם הבריאה"?

אלא – **הֵינּוּ, מִפְּנֵי שֶׁלִּידֵי דַחֲלוֹ וּרְחִימוֹ שָׁלָהֶם** – יראה

ואהבה של אותן נשמות, **אֲתַכְפִּיא – סִטְרָא־אֲחָרָא**

הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּגוּפָם, בֵּין בְּבָחִינַת "סוֹר מֶרַע" – להימנע

מלעשות רע, ועל-ידי-זה **לְבָבָשׁ הַתְּאוּוֹת וּלְשִׁבְרָן**, – התאוה

נשברת כשלא נותנים לה לבוא לידי פועל במעשה, בדיבור או

אפילו במחשבה של עבירה – דבר שבא כתוצאה מהיראה

שלהן, **וּבֵין בְּבָחִינַת "נַעֲשֶׂה טוֹב"** – לעשות מצוות ומעשים

טובים כנגד הטבע והרצון של הנפש הבהמית, שהיא נפש של

"סטרא-אחרא". ענין ה"עשה טוב" בא להן בעיקר מאהבתן

להקב"ה, **בְּנוֹכַח לְעִיל, וְהֵם** – הנשמות בהיותן בעולם הזה,

הָיוּ בְּעִלֵּי בְחִירָה לְבַחַר בְּרַע חֲסִדִּים וְשִׁלּוּם וּבְחִירוֹ בְּטוֹב,

לְאֲכַפִּיא לְסִטְרָא־אֲחָרָא – לכפות את ה"סטרא-אחרא",

לְאֲסִתְּלָא יִקְרָא דְקִדְשָׁא־בְּרוּךְ-הוּא כו', – שיתרומם

כבודו של הקב"ה, כביכול, בכל העולמות, **בְּיִתְרוֹן הָאֹר כו',**

– כיתרון האור הבא מן החושך דוקא, שכן על ידי שבירתן

את החושך של ה"סטרא-אחרא", המשיכו יתרון באור

הקדושה, **בְּנוֹכַח לְעִיל**. – הרי, למרות שהאהבה ויראה,

ליקוטי אמרים

שאפשר לו להבין ולהשיג מאור א"ס ב"ה ע"י חכמתו ובינתו ית' המאירות שם בעולם הבריאה ומה שזוכות נשמות אלו לעלות למעלה מהמלאכים אף שעבדו בדחילו ורחימו טבעיים לכד היינו מפני שע"י דחילו ורחימו שלהם אתכפיא ס"א המלוכשת בגופם בין בבחי' סור מרע לכבוש התאוות ולשכרן ובין בבחי' ועשה טוב כנ"ל והם היו בעלי בחירה לבחור ברע ח"ו ובחרו בטוב לאכפיא לס"א לאסתלקא יקרא דקב"ה כו' כיתרון האור כו' כנ"ל והנה כל זה הוא במדור הנשמות ומקום עמידתן אך תורתן ועבודתן נכללות ממש בי"ס שהן בחי' אלהות ואור א"ס מתייחד בהן בתכלית היחוד והיינו בי"ס דבריאה ע"י דחילו ורחימו שכליים ובי"ס דיצירה ע"י דחילו ורחימו טבעיים ובתוכן

באותן נשמות, היו טבעיות ולא שכליות, אך, כיון שקיומן תורה ומצוות באהבתן ויראתן, בא להן על ידי בחירה, לכן עבודתן היא למעלה מעבודתם של המלאכים שאינם בעלי בחירה. ומכאן זכותן לעלות, בזמנים מסויימים, ב"גן עדן העליון", דבר שאין המלאכים זוכים לו. להלן, יסביר רבנו הזקן, שמה שלמדנו שמקומן של הנשמות בעלות האהבה והיראה השכליות, הוא בעולם הבריאה, ומקומן של הנשמות בעלות האהבה והיראה הטבעיות, הוא בעולם היצירה – מדובר ביחס לנשמות עצמן. ואילו, התורה והעבודה של הנשמות, נכללות בעשר הספירות, של העולם בו עלו אותה תורה ואותה עבודה. עשר הספירות הן

אלקות, ועל ידי העליה בעשר הספירות של העולם – הן מתאחדות באין-סוף ב"ה ממש. ואילו מקומן של הנשמות הוא ב"היכלות" של העולמות, שהם ענין של "עולם" ולא של אלקות, ותענוגן הוא מזיו השכינה בלבד של אותו עולם – כלומר: מתגלה לאותן נשמות "זיו" מהתורה שהן למדו ומהמצוות שהן קיימו בהיותן למטה בעולם הזה. והן מבינות אותו "זיו" בהשגה אמיתית, הן מבינות את מהות ההארה, וזה יוצר בהן את התענוג הנפלא של "גן עדן". ובלשון ה"תניא": **וְהֵנָּה, כָּל זֶה הוּא בְּמִדּוֹר הַנִּשְׁמוֹת וּמְקוֹם עֲמִידָתָן**, – לפעמים במקום שלמעלה ממקום עמידתן הקבוע – כמו בשעת עלייתן ב"עולם הבריאה" בימי שבתות וראשי חודשים. ובלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א: **"מְקוֹם עֲמִידָתָן** – שזהו לפעמים לא במדורן (וכמו בשבת ור"ח דעולות לבריאה אף שמדורן ביצירה)". **אֵךְ תּוֹרָתָן וְעֲבֹדָתָן נִכְלָלוֹת מִמֶּשׁ בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת, שֶׁהֵן** – עשר הספירות, **בְּחִינַת אֱלֹהוֹת, וְאֹר אֵין-סוֹף מְתִיחַד בָּהֶן** – בעשר הספירות, **בְּתַכְלִית הַיְחָדוּד**; – האור האין-סופי המאיר בעולם, מתאחד עם הספירות של אותו עולם בתכלית היחוד; **וְהֵינּוּ** – מה שאנו אומרים שהתורה והעבודה עולות ונכללות בעשר הספירות, הרי זה **בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּבְרִיאָה עֲלִיָּיִ דַּחֲלוֹ וּרְחִימוֹ שְׁכָלִיִּים**, – יראה ואהבה שכליות. כשהתורה והעבודה נעשות מתוך אהבה ויראה שכליות, הן נכללות אז בעשר הספירות של "עולם הבריאה", **וּבְעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּיצִירָה עֲלִיָּיִ דַּחֲלוֹ וּרְחִימוֹ טַבְּעִיִּים**; – יראה ואהבה טבעיות, כשהתורה והעבודה נעשות מתוך אהבה ויראה טבעיות, הן נכללות אז בעשר הספירות של "עולם היצירה", **וּבְתוֹכָן מְלַבֶּשֶׁת עֶשֶׂר**

– לשכר של "גן עדן". כלומר: כדאיים כל יסורי גיהנום (עליהם אומר הרמב"ן שכל יסורי איוב במשך שבעים שנה, אין להם ערך כלל ליסורי הנפש בגיהנום אפילו שעה אחת (וכדלקמן "אגרת התשובה" פרק י"ב)), ובלבד שיוכלו לאחר מכן להגיע לתענוג הנפלא שב"גן עדן". וכאמור, מתבטא תענוג זה בכך, שהנשמה נהנית מ"זיו" ו"הארה" של התורה והעבודה. שכן, את עצם התורה והמצוה לא היה בכוח הנשמה לקלוט ב"גן עדן", היא היתה מתבטלת לגמרי לעומתן. ה"עצם" של התורה והמצוות

שהנשמה קיימה בעולם הזה, יתגלה רק לעתיד לבוא. ב"גן עדן" מאיר, כאמור, זיו והארה בלבד. בכך מובן מאמר חכמינו ז"ל: "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא", כי בעולם הבא, ב"גן עדן", נהנית הנשמה מזיו והארה בלבד של תורתה ועבודתה. ואילו, בהיותה בעולם הזה, יש לה את ה"עצם" של התורה והעבודה, שעל ידו היא מתאחדת עם הקב"ה עצמו. המעלה שבגן-עדן מתבטאת רק בכך ששם היא קולטת את ה"זיו" בהשגה אמיתית, היא משיגה שם את מהותו של הזיו – והשגת המהות של אלקות, גורמת תענוג נפלא. זהו פירוש מאמר חכמינו ז"ל: "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא, מכל חיי עולם הזה" – כולל, קורת הרוח מהתורה והעבודה בעולם הזה – שכן, קורת הרוח והתענוג האמיתי קיים ב"גן עדן" דוקא, שם הנשמה משיגה ומבינה אלקות בהשגת המהות. אחרי שרבונו הזקן הסביר, ש"עולם הבריאה" הוא מקום הנשמות שעבודתן היא מתוך אהבה ויראה שכליות, ו"עולם היצירה" – מקום הנשמות שעבודתן היא מתוך אהבה ויראה טבעיות – הוא ממשיך להסביר ש"עולם האצילות" הוא מקום הנשמות של צדיקים גדולים שעבודתם למעלה גם מאהבה ויראה שכליות. עבודתם של אותם צדיקים היא בבחינת "מרכבה", שכל עניניהם היו בתכלית הביטול להקב"ה, ולא היה קיים בהם רצון אחר כלל, אלא מה שהוא רצון העליון בלבד.

סְפִירוֹת דְּאֲצִילוֹת וּמִיחֻדוֹת בְּהֵן בְּתַכְלִית, – עשר הספירות של "עולם האצילות", מתלבשות ומתאחדות בתכלית, בעשר ספירות "עולם הבריאה", ועל ידן גם בעשר ספירות "עולם היצירה", וְעֵשֶׂר סְפִירוֹת דְּאֲצִילוֹת מִיחֻדוֹת בְּתַכְלִית בְּמֵאצִּילָן אֵיךְ סוּף בְּרוּךְ-הוּא. – שהאציל וגילה את עשר ספירות "עולם האצילות" – כמו שאומרים לגבי נבראים ובוראם, כך אומרים לגבי נאצלים ומאצילים – שעשר ספירות "עולם האצילות" מאוחדות בתכלית עם מאצילן, הרי, שהתורה

והעבודה של הנשמות בהיותן בעולם הזה, על ידי שהן נכללות בעשר ספירות "עולם היצירה", או "עולם הבריאה" – הן מתאחדות עם האין-סוף ברוך-הוא. מֵהֶשֶׁאִין-בֶּן הַנְּשָׁמוֹת, – כשלעצמן, ולא תורתן ועבודתן, אֵינָן נִכְלָלוֹת בְּאֵלֵהוּת דְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת, אֲלָא עוֹמְדוֹת בְּהִיכְלוֹת וּמְדוּרֵין דְּבְרִיאָה אוֹ יִצִּירָה, – "היכלות" ו"מדורים" הם ענין של "עולם" ו"יש", ואינם בבחינת ביטול והתאחדות כמו הספירות, וְנִהְיִין – הנשמות, מְזִיו הַשְּׂכִינָה, הוּא אוֹר אֵיין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא הַמִּיחֵד בְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת דְּבְרִיאָה אוֹ יִצִּירָה, – "זיו השכינה" ממנו הן "נהנין" – הוא אוֹר אֵיין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא המאוחד בעשר ספירות "עולם הבריאה" או בעשר ספירות "עולם היצירה", וְהוּא זִיו תוֹרָתוֹ וְעִבְדוּתוֹ מִמֶּשׁ – הזיו של תורתן ועבודתן של אותן נשמות, [עֵין זֹהַר וַיִּקְהַל דָּף ר"י], כִּי שֹׁכֵר מִצְוָה – הִיא מִצְוָה עֲצֻמָּה: – שמהתורה והמצוות שאדם קיים, ושמהאחדות עם אין-סוף ברוך-הוא, נמשך ומתגלה "זיו", לנשמה בגן עדן – והתענוג הוא השכר של קיום התורה והמצוות. מכאן אפשר להבין גדלותה ויקרותה של מצוה שיהודי מקיים בעולם הזה, ושל לימודו תורה ועבודתו את הקב"ה – אם מזיו והארה בלבד של תורה ועבודה, יש לנשמה תענוג נפלא כזה בגן-עדן! גדלות התענוג אנו למדים ממה שחכמינו ז"ל אומרים בנוגע ל"אחר", שמוטב שידונו אותו בגיהנום, כדי שיוכל לבוא ל"עלמא דאתי", לעולם הבא

לוח היום יום ...

יום ראשון	יום ראשון	כא אדר שני	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: שמיני, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: קד"קה. תניא: פרק לח. והנה . . . נ אברי הגוף. ה"צמח צדק" אמר בסיום ספור הנ"ל (כ אדר שני): זקני - רבנו הזקן - הוא משה רבנו דתורת חסידות חב"ד. במשה אמרו רז"ל שהתורה נתנה לו, אלא שנהג בה טוב עין. אש תמיד האלקי הנוגע לתורת חסידות חב"ד - נתן הרב המגיד לזקני, וזקני נהג בה טוב עין ונתנה לכל העוסקים בתורת החסידות. ברור לי, אשר כל הלומד עם חברו ומעורר בו את האש תמיד האלקי, הנה שָׁכְרוּ אֶתוֹ אֲשֶׁר זָכוּתוֹ זֶה לֹא תִכְבֶּה לְעַד.			

יום שני	יום שני	כב אדר שני	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: שמיני, שני עם פירש"י. תהלים: קורקו. תניא: אך אעפ"כ . . . נ כל חי. ברכת כהנים הוא המשכת המחין, הגבהת הידים הוא העלאת המדות, ומברכים לישראל שהם בני מלכים - מלכות, הרי פרצוף שלם של עשר ספירות.			

יום שלישי	יום שלישי	כג אדר שני	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: שמיני, שלישי עם פירש"י. תהלים: קח"קיב. תניא: ואף שבשניהם . . . 100 והתפשטות. אאמו"ר אמר לרב אחד - בעל עבודה ומתמיד בלימודו: א רב בעדארף בכל עת ובכל רגע געדיינקען, אז תמיד שטייט ער אויף דעם שוועל וואס צווישען מזכי הרבים און ח"ו מחטיאי הרבים, אויף דעם שוועל פון עומק רום און עומק תחת, און אלע ענינים בעדארף נוגע זיין אין פנימית נקודת הנפש ממש, ווייל בנפשו הוא.			
תרגום			

אֲדָנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] אָמַר לְרַב אֶחָד - בְּעַל עֲבוּדָה וּמִתְמִיד בְּלִמּוּדוֹ: רַב צָרִיךְ לְזָכֹר בְּכָל עֵת וּבְכָל רֵגַע, כִּי תְמִיד נִצָּב הוּא עַל הַסֵּף שֶׁבֵּין מִזְכֵּי הָרַבִּים, וְחֵסֶּ-וְשָׁלוֹם, מִחֲטִיאי הָרַבִּים; עַל הַסֵּף שֶׁל עֵמֶק רֹם וְעֵמֶק תַּחַת - וְכָל הָעֲנִינִים צָרִיכִים לָגַעַת בְּפִנְיָמוּת נִקְדַּת הַנֶּפֶשׁ מִמֶּשׁ, כִּי בְנִפְשׁוֹ הוּא.

ה'תש"ג

כד אדר שני

יום רביעי

יום
רביעי

שיעורים. חומש: שמיני, רביעי עם פירש"י.

תהלים: קיג-קיד.

תניא: כי בגוף . . . 100 בו ית'.

באמירת "אנא בכח" צריך לראות - או לציר במחשבה - השמות, שהם הראשי-תבות, אבל לא לאמרים.

ה'תש"ג

כה אדר שני

יום חמישי

יום
חמישי

שיעורים. חומש: שמיני, חמישי עם פירש"י.

תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.

תניא: ולא שדבקות . . . נא חי ומדבר.

החסיד ר' מרדכי האראדאקער סיפר: פתגם הראשון ששמענו מרבינו הזקן כשבאנו לליאזנא הי': וואס מען טאר ניט טאר מען ניט, און וואס מען מעג דארף מען ניט. - כשלוש ארבע שנים עבדנו בזה עד שהבאנו אופן זה בעניני חיינו, ורק אז נכנסנו ליחידות לשאול דרך בעבודה.

תרגום

החסיד ר' מרדכי מהאראדאק ספר: פתגם הראשון ששמענו מרבינו הזקן כשבאנו לליאזנא הי': "האסור - אסור, והמתר - מתר". כשלוש ארבע שנים עבדנו בזה, עד שהבאנו אופן זה בעניני חיינו, ורק אז נכנסנו ליחידות לשאל דרך בעבודה.

ה'תש"ג

כו אדר שני

יום ששי

יום
שישי

שיעורים. חומש: שמיני, ששי עם פירש"י.

תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.

תניא: כי מי . . . בנפשותינו כנו"ל.

כל הקדוש בעם אלקי אברהם ויסוד בית ישראל, בהעמדת דור ישרים וחנוכים, בכשרות האכל, ואצילות טהר קדשת השבת, מסר ונתן השם הנכבד והנורא על ידי נשי ישראל לשמרים ולעבדים.
האשה אשר תמלא חובתה ותעודתה בתי המשפחה, בהנהגת הבית ובחנוך על פי התורה, עליה הכתוב אומר "חכמות נשים בנותה ביתה".

ה'תש"ג

כז אדר שני, פרשת החדש

שבת

שבת
קודש

מברכים ראש חדש ניסן. אמירת כל התהלים בהשקמה. יום התעודות.
הפטורה: כה אומר - עולת תמיד.

שיעורים. חומש: שמיני, שביעי עם פירש"י.

תהלים: קכ-קלד.

תניא: פרק לט. ומפני . . . 104 מצוה עצמה.

משיחת אאמו"ר: חטא בני אהרן הי' בקרבנות לפני ה' וימותו. רצוא בלי שוב.
דער אמת איז אז מ'קומט לפני ה' דארף זיין תטהרו, ריין און קלאהר, עס מוז

זיך דערהערען אין מעשה בפועל, כל הגבוה גבוה ביותר יורד למטה מטה ביותר, ורצוא בלי שוב, היא מיתה. ועל זה בא ציווי ה' אל משה (ויקרא טז ב) שיאמר לאהרן, אותיות נראה, ובכחות הנפש הוא השכלה, לאמר, בשביל לבוא אל הקדש גם מבית לפרוכת שהוא לפני הצמצום, דארף מען וויסען אז על הארן, אותיות נראה, השכלה, איז פאראן א כפורת, א כוונה פון א פארשטעל, וואס דאס איז דער פני הכפורת, אשר על כן ולא ימות, זאל מען ניט בלייבען באם רצוא אליין, כי בענן אראה על הכפורת, דער צמצום הראשון איז כוונתו הגילוי, און דער מבוא צו דעם איז דער ואל, ביטול עצמי, טאן וואס חסידות הייסט, ניט דאס וואס דער שכל זאגט, דאן איז יבוא אל הקדש.

תרגום

משיחת אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: חטא בני אהרן היה "בקרבתם לפני ה' וימותו". רצוא בלי שוב. האמת היא, שכאשר נגשים "לפני ה'" צריך להקדים "תטהרו" - נקי ונזך. חייבים להפנים במעשה בפועל, שכל הגבה גבה ביותר יורד למטה מטה ביותר, ורצוא בלי שוב היא מיתה. ועל זה בא ציווי ה' אל משה (ויקרא טז ב), שיאמר לאהרן - אותיות נראה - ובכחות הנפש הוא השכלה, לאמר: בשביל לבוא אל הקדש גם מבית לפרוכת, שהוא לפני הצמצום, יש לדעת שעל הארן - אותיות "נראה", השכלה, ישנה "כפרת", כוונה של הסתרה, שזהו "פני הכפרת", אשר על כן [האזהרה] "ולא ימות", שלא להשאיר ברצוא בלבד, "כי בענן אראה על הכפרת", הצמצום הראשון כוונתו הגילוי, והמבוא לכך הוא ה"ואל", בטול עצמי, לבצע את מה שהחסידות מורה, לא את מה שהשכל אומר. או אז - "יבא אל הקדש".

המשך ביאור למס' בבא מציעא ליום שלישי עמ' ב

האחרון שבחלקה הראשון של המשנה, דהיינו הדין השני, ששנינו שם, סלע הלוייתו עליו ושקל היה שונה, וזהו אומר לא כי אלא סלע הלוייתו עליו ושלשה דינרין היה שונה, חייב, דשבועה גבי לזה הוא - שמעיקר הדין השבועה מוטלת על הלזה, שהרי הודה במקצת, ואסור רבנן לשתבע מלוה - ובכל זאת תקנו חכמים שישבע המלוה, שכיון שחייב הלזה להישבע מן התורה, אי אפשר לבטל את חיובו, אולם חכמים חששו שמה ששם יושבע זה יוציא חלה את הפקדון ויפסלו לעדות ולשבועה, ובכדי שלא יפסל, נטלו ממנו שבועה זו והטילו אותה על המלוה.

הגמרא מסיימת את ההוכחה מהמשנה שלא כרב הונא: ואם

שהזכר במשנה, אהייא - על איזה דין במשנה נאמרו דברים אלו, אילימא - אם נאמר שנאמרו אסיפא - על הדין הרביעי של המשנה, שבמקרה המובא שם ישבע המלוה ולא הלזה שמא ישבע זה ויוציא חלה את הפקדון, וקשה, ותיפוק ליה דשבועה גבי מלוה היא - הרי גם בלא הטעם האמור במשנה על המלוה להישבע ולא על הלזה, דהא קא מוהי - שהרי המלוה מודה במקצת הפענה שטוען לו הלזה, ומחייב הוא שבועה מעיקר הדין. מבארת הגמרא: אלא אמר שמואל, דברי המשנה הללו נאמרו ארישא - על הדין האמור ברישא של המשנה. שואלת הגמרא: מאי ארישא, הלוא בדין הראשון של המשנה נאמר שהלזה פטור מכלום. משיבה הגמרא: הכוונה היא אסיפא דרישא - על הדין

המשך ביאור למס' בבא מציעא ליום חמישי עמ' א

יצאו החוצה ויאבדו המעות אלא שלא נעל פראוי ויכולים לצאת ולאבדן, ואבדו המעות, חייב, ואף שהוא שומר חנם ופטור בגניבה ואבידה, מכל מקום כאן חייב כיון שלא שמר בדרך השומרים ופשיעה היא. ומשמע דמפקא שהוא חייב, משום דקטנים היו אלו שמסר להם, הא - אבל אם היו גדולים, שהם בני דעת ויודעים לשמור, פטור, וקשה, אמאי, נימא ליה המפקיד אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר, ובדברי רבי יוחנן שמתעם זה מתחייב אפילו באונסין.

מתרצת הגמרא: אמר רבא, כל המפקיד פקדון אצל חבירו,

להשאל לו, ואין השואל שומר של השוכר אלא שומר של הבעלים. מיישבת הגמרא: כאן המדובר דאמרו ליה הבעלים לשוכר, תוכל להשאלם לאחר לדעתך כלומר אם תרצה להשאלה לו אין אנו מקפידים בכך, ולכן נחשב השואל כשומר של השוכר בלבד ולא של הבעלים. רמי בר חמא מקשה קושיא נוספת על דברי רבי יוחנן מהמשנה להלן (מב): מתיב רמי בר חמא, המפקיד מעות אצל חבירו והשומר צריך בסודרו והפסולין לאחוריו באופן שניתן לגונבן הימנו, ואכן גנבו, או שמקדן לבנו וכתו תקטנים שישמרום ונעל בפניהם שלא

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון כ"א אדר-ב' ~

ידיעת 'מצוי ראשון'

נמצא). ויתירה מזו, שבבחינה זו הוא אף 'מצוי ראשון', היינו 'מצוי' שיש לו יחס ורמיון, כביכול, למציאות הנמצאים שנמצאו ממנו. ומצד בחינה זו ('מצוי ראשון') הוא "ממציא כל הנמצא".

ומה שכתב (בה"ב) שאם הוא "אינו מצוי – אין דבר אחר יכול להמצאות", היינו שהקב"ה כמו שהוא מצד עצמו, אכן אינו בגדר 'מצוי' (וכהגדרתו ב'מורה נבוכים' ח"א פנ"ז, "מצוי ולא במציאות"), ומצד דרגה זו "אין דבר אחר יכול להמצאות". אך אין כוונת הרמב"ם (בכתבו 'ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי...') לשלול את עצם התואר 'אינו מצוי', אלא לשלול את הסברא, שה' יתברך הוא רק 'אינו מצוי' (ולא השפיל את עצמו להיות בבחינת 'מצוי') – כי אם כן "אין דבר אחר יכול להמצאות", ולכן אף שהוא יתברך מצד עצמו 'אינו מצוי', הרי הוא משפיל עצמו להיות גם בבחינת 'מצוי ראשון'.

(תורת מנחם, יין מלכות, ח"א עמ' ע, ח"ג עמ' עגב)

הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א: יסוד תיסודות ועמוד התקמות, לידע שיש שם מצוי ראשון. והוא ממציא כל הנמצא... ב. אם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי, אין דבר אחר יכול להמצאות.

מבואר ב'פירוש': מצוי היינו 'מחויב המציאות', וראשון – "כלומר שלא קדמו שום דבר מפני שאין לו תחילה ולא עילה". וכן מבואר ב'המשך תרס"ו' (עמ' תקסו): "שבחינת ה'מצוי הראשון' שהוא שם הוי"ה... הוא בחינת 'אמיתת העצמות' שהוא ההוי"ה האמיתית שמציאותו מעצמותו".

וצריך להבין: התואר 'ראשון' מורה שיש לו יחס למה שנמנה אחריו, ואין שייך לומר על 'אמיתת העצמות' שהוא מצוי ראשון, שיש לו יחס לדברים שנמנים אחריו?

ויש לומר שכוונת הרמב"ם באמירה זו – "שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל הנמצא" – היא: אף שהקב"ה מופשט ומושלל מגדר ה'מציאות' של הנמצאים, השפיל עצמו, כביכול, להיות בבחינת 'מצוי' (מציאות ששייכת להמציא

~ יום שני כ"ב אדר-ב' ~

'יהרג ואל יעבור' בשעת השמד

ולפי"זה הקשה הלחם משנה:

לדעת הרמב"ם (להלן ה"ד), "כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר, הרי זה מתחייב בנפשו", היינו שאינו רשאי למסור נפשו. ואם כן, חוזרת הקושיא מדוע סיכן אלישע את עצמו להניח תפילין? ובהכרח לומר שלדעת הרמב"ם, בעת גזירת שמד, גם במצות-עשה 'יהרג ואל יעבור'.

אך ה'כסף משנה' הביא את דברי ה'נמוקי יוסף' (סנהדרין עב, ב) ש"אדם גדול וחסיד ירא-שמים ורואה שהדור פרוץ בכך, רשאי לקדש את השם ולמסור עצמו אפילו על מצוה קלה, כדי שיראו העם ולמדו ליראה את השם". ולפי זה יתכן שגם הרמב"ם סובר שבמצות 'עשה' יעבור ואל יהרג ואלישע סיכן את נפשו להניח תפילין כדי "שיראו העם ולמדו ליראה את השם ולאהבו בכל לבם".

והקשה ה'כסף משנה': לפי הדעה שאם אנסוהו לבטל מצות-עשה 'יעבור ואל יהרג', מדוע מסר רבי חנינא בן

הלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה ג: בשעת השמד, והוא בשעת שמד יהרג ואל יעבור, ויגזר ששם על ישראל לבטל דתם... יהרג ואל יעבור, אפילו על אחת משאר מצוות.

כתבו ראשונים (רמב"ן, ר"ן ועוד, שבת מט א) כי זה שאמרו שבשעת גזירת שמד 'יהרג ואל יעבור' הוא רק כשאנסו אותו לעבור על מצות 'לא תעשה' (ביום ועשה) אבל כשאנסו לבטל מצות 'עשה', יעבור ואל יהרג, כי אינו עושה מעשה בידים או משום שבלא-הכי אפשר לבטלו מקיום המצוה בעל כורחו (על ידי מאסר וכדומה).

והקשה הר"ן: אם כן, מדוע 'אלישע בעל כנפים' הניח תפילין בעת שמלכות רומי גזרה עונש מוות על כך (שבת שם) והרי תפילין היא מצות-עשה? ותירץ: אף שאינו מחויב, רשאי למסור נפשו על קיום המצוה, כי "מצוה שמסרו ישראל נפשם עליה בשעת הגזירה, מוחזקת בידם ומקבלים עליה שכן הרבה".

תדריון את נפשו לעסוק בתורה (עבודה זרה יז, ב)?

ומבאר ה'מנחת חינוך' (מ' רצו ס"ק יב): כאשר האנס כופה על היהודי לבטל את המצוה, הרי ביד האנס למנוע ממנו את קיום המצוה, וכיון שבידו לא יקיים את המצוה, מה טעם

למסור את הנפש, אבל רבי חנינא בן תרדיון עסק בתורה ברבים, כי כאשר הרומיים לא היו לנגדו היה יכול לעסוק בתורה אף שבכך הוא מסכן את חייו (כשיודע הדבר), וכאשר המצוה מתקיימת הרי היא דוחה את סיכון הנפש.

~ יום שלישי כ"ג אדר-ב' ~

המיוחד בנבואת משה רבינו

שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו. כגון זה שאין אנו אוכלין אבר מן החי, אינו מפני שהקב"ה אסר אותו לנח, אלא לפי שמשה אסר עלינו אבר מן החי... וכמו כן אין אנו מלין מפני שאברהם אבינו עליו-השלום מל עצמו ואנשי ביתו, אלא מפני שהקב"ה צוה אותנו על ידי משה רבינו שנימול..."

וכיון שגם מצוות אלו אנו עושים במצוות הקב"ה על ידי משה רבינו, הרי הנביא שבא לבטל מבקש להכחיש את נבואתו של משה, ואין שומעים לו כי על זה "אמרה תורה שאם בא האות והמופת, לא תשמע אל דברי הנביא ההוא". ויש לדייק כך גם מלשון הפסוק (דברים לג, ד) "תורה צויה לנו משה מורשה קהילת יעקב", כפי שפירש רש"י "אחזונה ולא נעזבנה", כי בשונה מהמצוות שנצטוו קודם מתן תורה ויש אפשרות לבטלן (על ידי הכחשת נביא שבא באות ומופת), התורה שציווה לנו משה היא ירושה לקהילת יעקב לנצח, ו"כל האותות שבעולם וכל נביאים, לא יוכלו להסיר אף דבר אחד מדתנו הקדושה".

(משך חכמה, דברים לג, ד)

הלכות יסודי התורה פרק ח, הלכה ג: לפיכך, אם עמר נביא ועשה אותות ומופתים גדולים, ובקש להכחיש נבואתו של משה רבינו – אין שומעין לו... לפי שנבואת משה רבינו אינה על פי האותות כדו שנגרף אותות זה לאותות זה, אלא בעינינו ראינוה וביאורינו שמענוה, כמו ששמע הוא... לפיכך אמרה תורה, שאם בא האות והמופת, לא תשמע אל דברי הנביא ההוא; שחרי זה בא אליך באות ומופת, להכחיש מה שראית בעיניך; והואיל ואין אנו מאמינים במופת, אלא מפני המצוה שצונו משה, היאך נקבל מאות זה שבא להכחיש נבואתו של משה, שראינו ושמענו.

עדיין יש לשאול: אם יבוא הנביא ויתן אות ומופת, ולא יכחיש את מה שצונו משה רבינו אלא יבוא לבטל מה שנצטוונו על ידי אברהם אבינו (מצות מילה) או הנמסר על ידי נח (אבר מן החי) או על ידי יעקב אבינו (גיד הנשה) שאינו בא להכחיש מה שראית בעיניך – האם נשמע לו?

אמנם, כבר ביאר הרמב"ם בפירוש המשנה (חולין פ"ז מ"ו) "שכל מה שאנו מרחיקים או עושים היום, אין אנו עושין אלא במצוות הקב"ה על ידי משה רבינו עליו-השלום, לא

~ יום רביעי כ"ד אדר-ב' ~

מהו 'דרך ה'?

איתא במדרש (שהש"ר פ"א, ב) על כך שהתורה נמשלה למים: "מה המים נמשכין לגנות ופרדים ולבתי כסאות ומרחצאות; יכול אף דברי תורה כן? תלמוד לומר: כי ישרים דרכי ה'". ובמקום אחר (גיר כג, א) דרשו חז"ל את הפסוק "ישרים דרכי ה'" כמתייחס גם לקיום מצוות (ראה גם המשך תרס"ו עמ' שצח על הפסוק "ושמרו דרך ה'" – "זהו תורה ומצוות"). אמנם, בנוגע לפסוק "והלכת בדרכיו" כתב הרמב"ם כאן שפירושו "ללכת בדרכים האלו הבינונים", היינו, הליכה במידותיו של הקב"ה! ויש לבאר:

בפסוק זה עצמו, לפני המילים "והלכת בדרכיו" נאמר "כי תשמור את מצוות ה' אלוך", הרי קיום המצוות כבר אמור בפירוש, ובהכרח יש לפרש ש"והלכת בדרכיו" מוסיף עוד

הלכות דעות פרק א, הלכות ה': ומצוין אנו ללכת בדרכים אלו הבינוניים, והם הדרכים הטובים והישרים, שנאמר: "והלכת בדרכיו". כך למדו בפירוש מצוה זו: מה הוא נקרא חנון, אף אתה חיה חנון; מה הוא נקרא רחום, אף אתה חיה רחום...

בכמה פסוקים נאמר לגבי הקב"ה 'דרך': "ושמרו דרך ה'" (וירא יח, יט), "ללכת בכל דרכיו" (עקב י, יב), ואף בהלכה זו מביא הרמב"ם את הפסוק "והלכת בדרכיו" (תבא כח, ט). ומהי כוונת התורה באומרה 'דרך ה'?

הנה, מהפסוק (הושע יד, י) "כי ישרים דרכי ה'" ניתן להוכיח שהכוונה לתורה ומצוות, שכן דרש רבי יוחנן בן זכאי את הפסוק, כמתייחס לדברי תורה (ביב פט, ב, ורשב"ם שם). וכן

כבר "שמור תשמרון את כל המצוה הזאת", ולכן בהכרח שההוספה "ללכת בכל דרכיו" באה לומר ענין נוסף, להידמות לה' במידותיו.

(ע"פ ספר המאמרים מלוקטס ח"א עמ' רה)

ענין: "ללכת בדרכים אלו הבינונים". וכך יש לומר גם בפירוש רש"י על הפסוק (עקב יא, כב) "ללכת בכל דרכיו" – "הוא רחום ואתה תהא רחום, הוא גומל חסדים ואתה גומל חסדים", ולא כמתייחס לתורה ומצוות, כי באותו פסוק נאמר

~ יום חמישי כ"ה אדר-ב' ~

הכוונה בהולדת ילדים

שכל המוסיף נפש אחת בישראל כאילו בנה עולם, ולא הזכיר כלל שאולי יהיה לו בן גדול בישראל, ומדוע כאן נקט טעם זה?

והביאור:

בהלכות אישות, שם מדבר הרמב"ם אודות תקנת חז"ל שלא לחדול מפריה ורביה אע"פ שכבר יצא ידי חובתו מהתורה – אין לפרש שתיקנוה רק מטעם שמא ייוולד לו בן גדול מישראל, שהרי הסבירות לכך נמוכה, כי אפשר שלא תתעבר, ואפשר שתלד בת ולא בן, ואף אם ייוולד בן מי יודע אם יהיה גדול בישראל, ולכן מפרש שהתקנה הוא מפני עצם המעלה של הוספת נפש בישראל.

אולם כאן מדבר הרמב"ם על העושה כל מעשיו לשם שמים כדי למלא את רצון בוראו על הצד המעולה ביותר, ולו מיעץ הרמב"ם שלא יסתפק בכוונה (החיובית כשלעצמה) להוסיף עוד נפש בישראל, אלא יכוון למלא את עיקר חפצו של הבורא בעולם – שיהא לו בן גדול בישראל, שהיא המטרה הנעלית ביותר.

(סדר משנה)

הלכות דעות פרק ג, הלכה ג: הפנהיני עצמו על פי הרפואה – אם שם על לבו שיהיה כל גופו ואבריו שלמים חזקים בלבד, ושהיה לו בנים עושים מלאכתו ועמלין לצרכו – אין זו הדרך טובה... וישם על לבו שיהיה לו בן, אולי יהיה חכם וגדול ביישראל.

יש להבין: מדוע לא יכוון להוליד ילדים כדי לקיים מצות-עשה מדאורייתא של פריה ורביה, והרי לענין זה אין הבדל אם בנו יהיה "חכם וגדול בישראל" או יהודי פשוט? והביאור:

הרמב"ם עוסק כאן בהנהגת האדם בדברי הרשות, שאף אותם לא יעשה להנאת עצמו אלא לשם שמים. ולפי זה, אין מדובר במי שמחויב בפריה ורביה מן התורה אלא במי שכבר יצא ידי חובתו (כי יש לו בן ובת), ומכל מקום גם עתה לא יכוון להנאת עצמו אלא לשם שמים, כדי להוליד בן גדול בישראל. ועדיין יש להבין: כתב הרמב"ם בהלכות אישות (פ"ט"ו ה"ז) "אע"פ שקיים אדם מצות פריה ורביה הרי הוא מצווה מדברי סופרים שלא יבטל מלפרות ולרבות כל זמן שיש בו כוח,

~ יום שישי כ"ו אדר-ב' ~

השוכח תלמודו עובר בלאו?

ה'מגילת אסתר' (בסהמ"צ שם) שהרמב"ם לא מנא מצוה זו במנין המצוות כי היא מצוה הכוללת את כל התורה כולה, שלא נשכח את הדברים אשר ראו עינינו, שנלך בדרכיה ונקיים מצוותיה.

ומדוע לא מנה הרמב"ם לאו זה של 'השמר לך פן תשכח' בשוכח דבר אחד ממשנתו (כפי משמעות הברייתא במנחות שם)?

מבאר אדמו"ר הזקן (שם פ"ג ק"א סק"א): אזהרה זו אינה לאו בפני עצמו, כי כיון שנאמרה בלשון 'עשה' הרי היא נכללת במצות 'עשה' של 'ולמדתם אותם' (לעיל ה"ג) היינו שהלימוד צריך להיות באופן שאינו שוכח. וזהו שכתב הרמב"ם שחייב הלימוד הוא כל החיים, כי "כל זמן שלא יעסוק בלימוד – הוא שכח" – ואם כן "מצות-עשה דתלמוד תורה כהלכתה

הלכות תלמוד תורה פרק א, הלכה י: עד אימתי חייב אדם ללמוד תורה? עד יום מותו, שנאמר: "וּפָן יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ"; וְכָל זְמַן שֶׁלֹא יַעֲסֹק בְּלִמּוּד, הוּא שׁוֹכֵחַ.

אמרו בגמרא (מנחות צ"ט, ב) "כל המשכח דבר אחד מתלמודו עובר בלאו, שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים... כל מקום שנאמר השמר פן ואל, אינו אלא לא תעשה". ולדעת ה'ראים' (סי' שנט) והסמ"ג (לאין יג) מצוה זו שלא לשכוח את תלמודו, היא ממנין המצוות. וכל השוכח דבר אחד ממשנתו עובר בלאו.

אך לדעת הרמב"ם (בהשגותיו לספר המצוות, שכחת הלאוין מצוה ב) מצוה זו היא "שלא נשכח מעמד הר סיני ולא נסיר אותו מדעתנו, אבל יהיו עינינו ולבנו שם כל הימים". וכתב

ולאו דשכחה הם דבר אחד לפי דעת הרמב"ם".

שלא חזר על לימודו כראוי... עובר בלאו של תורה, שנאמר רק השמר לך..."

אמנם, להלכה פסק אדמו"ר הזקן (שם פ"ב ה"ד) כדעת הסמ"ג וה"יראים' ש"כל השוכח דבר אחד ממשנתו מחמת

~ שבת קודש כ"ז אדר-ב' ~

ביגד שואלים?

זה האיסור לשאול אותו בענין שאינו עסוק בו "כדי שלא יתבייש".

אך טעם זה שייך רק כששואל בנושא אחר לגמרי, בו יתכן שהרב לא יידע לענות משום שאינו מצוי עתה בעניין, אולם בשני עניינים בנושא אחד, אין חשש כזה כי הרב בוודאי בקי בכל המסכת הנלמדת, ויש להימנע מכך משום שלתועלת והצלחת התלמיד ראוי שיתרכז בעניין שבו עוסקים ולא יפנה את דעתו לנושאים אחרים, וכן כדי שלא לפגוע במהלך התקין של השיעור (כן ידיר, שלמי מרדכי).

ומכך נובע גם חילוק להלכה בין הדינים: האיסור לשאול את הרב ממסכת אחרת אינו רק באמצע השיעור אלא אף לפניו או אחריו, כדי שלא לפגוע ברב אם אינו יודע את התשובה, אולם בנושא אחר באותה מסכת אין לשאול רק תוך כדי מהלך השיעור כדי שלא לפגוע ברצף הלימוד, אך קודם השיעור או אחריו מותר כי בזה אין חשש לפגיעה ברב (שלמי מרדכי).

הלכות תלמוד תורה פרק ד, הלכות ר"ז: ואין שואלין את הרב מענין אחר, אלא מאותו הענין שהן עוסקין בו, כדי שלא יתבייש... ואין שואלין את הרב אלא בענין.

ויש לתמוה: מדוע חזר הרמב"ם על אותה הלכה פעמיים בזה אחר זה?

ומבאר ה'כסף משנה':

בהלכה ו' נאמר שאסור לשאול את הרב בנושא אחר בתחום נפרד לגמרי, כגון אם היו עוסקים בדיני שבת לא ישאל בדיני יום-טוב וכיוצא בזה.

ובהלכה הבאה מוסיף הרמב"ם שלא ישאל התלמיד מעניין לעניין אף אם שניהם אותו תחום, כגון בדיני שבת עצמם – אם עוסקים במלאכה אחת לא ישאל בדיני מלאכה אחרת.

ויש שהוסיפו כי שני הדינים מופיעים בשתי ההלכות כי הם משני טעמים נפרדים:

בהלכה ו' מדובר על דיני הנהגת התלמיד כנפיל הרב (וכגון: "אין שואלים את הרב כשיכנס לבית המדרש עד שתתיישב דעתו עליו"), ובכלל

המשך ביאור למס' בבא מציעא ליום שבת קודש עמ' א

17 שאין להם ענינים לחלק את התמחוי, מוכרין את התמחוי לאחרים
18 ואין מוכרין לעצמן, כדי שלא יחשדום שלקחו בזול. קתני מיהת –
19 שאם הופקדו אצלו פירות והרקיבו לא ימכרם לדעת רבי מאיר.
20 מאי לאו – האם אין מדובר אפילו אם הרקיבו יתר מוכרי חסרונן,
21 הרי שאפילו באופן זה סובר רבי מאיר שאסור לו למוכרן, ושלא
22 כרבי יוחנן.
23 מתרצת הגמרא: לא, מדובר שנחסרו בכדי חסרונן. חוזרת הגמרא
24 ומקשה: והא – והרי בברייתא נאמר שגם אם הפקיד אצלו יין
25 והתמחין או שמן והבאיש או דבש והדביש, שאין לו למוכרן, אף על
26 פי דקלקולים אלו יתר מוכרי חסרונן ניגהו, ושוב קשה לרבי יוחנן.
27 מתרצת הגמרא: שאני הני – יש לחלק שבאלו כיון דקם קם – כיון
28 שנתקלקלו כבר שוב לא יתקלקלו עוד גם אם יעמדו בביתו ולא
29 ימכרם. ולכן לא התיר רבי מאיר למוכרם אף שנתקלקלו יותר
30 מכדי חסרונן, כיון שאין תקנה במכירתן.
31 הגמרא מבררת איזה צורך יש בדברים אלו שימצאו להם קונים,
32 שלכן אמרו חכמים שימכרום: שמן והבאיש דבש והדביש

1 עשאו תרומה ומעשר, וכי עבד להו בעל הבית תרומה ומעשר על
2 מקום אחר, לא ידע בעל הבית דונבא – שכבר נמכרו הפירות
3 שהפקיד, ונמצא דקא אכיל בעל הפירות מקלים.
4 קושיא נוספת על רבי יוחנן: מיתני, המפקיד פירות אצל חברו
5 והרקיבו, או שהפקיד יין והתמחין, או שהפקיד שמן והבאיש, או
6 שהפקיד דבש והדביש – יצא טעם הדבש והחמין, הרי זה לא ינע
7 קנה, דברי רבי מאיר. והכמים אמרים, עושה להם תקנה שלא יפסיד
8 המפקיד עוד, ומוכרן בבית דין. וכשהוא מוכרן, מוכרן לאחרים
9 ואינו מוכרן לעצמו, כדי שלא יחשדוהו שמא לקחם לעצמו בזול
10 ממחירם האמיתי.
11 ביוצא בו מצינו דין נוסף, של והירות מהחשד, נבא צדקה שבידם
12 מטבעות של פרוטות נחושת, בזמן שאין להם ענינים לחלק להם את
13 המטבעות, וצריכים לפרוט המטבעות הללו בסלעי כסף, כיון
14 שפרוטות נחושת מתעפשות במשך הזמן ונפסלות, מוכרין לאחרים
15 ואין מוכרין לעצמן, כדי שלא יחשדום שלקחו יותר מן הדין. וכן
16 נבא תמחוי – שגובים מאכלים מאנשים כדי לחלקם לעניים, בזמן

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

ובאור כל המצות האלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) שיש מצוי ראשון, הוא אלוקי עולם אדון כל הארץ; שאינו גוף, ושהוא אחד ואין שני לו.

א. יסוד היסודות ועמוד החכמות² - לידע שיש שם³ מצוי ראשון⁴, והוא ממציא⁵ כל נמצא. וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם, לא נמצאו אלא מאמתת המצאו⁶.

(2) המחקריות. רבינו ז"ל התכוון להתחיל חיבורו בשם המיוחד על דרך: "שיתי ה' לנגדי תמיד", ורמזו בארבעת ראשי התיבות הראשונות. (3) אין פירושו כאן כיחס המקום: שם ולא פה, אלא שימוש לשון רגיל בערבית הוא, לחייב או לשלול מציאותו של איזה דבר: יש שם, אין שם; ורבינו העביר אותו מלשון ערב ללשון עבר (רבי שמואל אבן-תיבון בפתיחתו למורה נבוכים). (4) נמצא ראשון שהוא קדמון לכל דבר אחר שבעולם וגם לזמן, כלומר: שאין לו תחילה וראשית. (5) בורא הכל יש מאין. (6) ממקור מציאותו האמיתית, הנצחית, נובעת ומתקיימת כל המציאות.

ב. ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי - אין דבר אחר יכול להמצאות⁷.

(7) כי המצוי הראשון אינו רק ממציא הנמצאים ובוראם, אלא גם מחיה את כולם ומקיים, הוא סיבת קיומם - ולפיכך לא יוכלו להתקיים אף רגע בלעדיו.

ג. ואם יעלה על הדעת, שאין כל הנמצאים מלבדו מצויים - הוא לבדו יהיה מצוי, ולא יבטל הוא לבטולם⁸; שכל הנמצאים צריכין לו, והוא, ברור הוא, אינו צריך להם ולא לאחד מהם, לפיכך אין אמתתו באמתת⁹ אחד מהם.

(8) שהרי מציאותו היא מציאות עצמית, בלתי תלויה באחרים כמציאות שאר הנמצאים שהיא תלויה בו, במצוי הראשון - ולכן קיומו נצחי ולא יחדל מהיותו אפילו כשכל הנמצאים ייבטלו והיו כלא היו. (9) מציאותם של שאר הנמצאים אינה מוכרחת, שהרי תלויים הם באחרים, בסיבה שסיבבה למציאותם - ולפיכך הם רק אפשרי המציאות: אפשר שיתקיימו ואפשר שלא יתקיימו; אבל המצוי הראשון והקדמון לכל דבר שאין סיבה למציאותו, אמיתת מציאותו היא הכרחית - ולפיכך הוא מחוייב המציאות, ואי-אפשר שלא ימצא.

ד. הוא שהנביא אומר: "וה' אלהים אמת¹⁰" - הוא לבדו האמת, ואין לאחר אמת באמתתו. והוא

~ יום ראשון כ"א אדר-ב' ~

משך חסדך לידעך וצדקתך לישרי לב ספר ראשון והוא ספר המדע הלכותיו חמש. וזה סדורן: א. הלכות יסודי התורה. ב. הלכות דעות. ג. הלכות תלמוד תורה. ד. הלכות עבודת פוכבים ומזלות וחקות העובדי כוכבים ומזלות. ה. הלכות תשובה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"משך חסדך לידעך, וצדקתך לישרי לב".

בהדרן על הש"ס שאמר האדמו"ר המהר"ש מציין לשתי נקודות:

שתחילתו במ"ם פתוחה - "מאימתי קורין את שמע כו" וסימו במ"ם סתומה - "ה' יברך את עמו בשלום" ובנוסף, גם תוכן פתיחתו וסימו זהים; מתחיל בכהנים שתפקידם לברך את ישראל בשלום ומסיים בשלום - "ה' יברך את עמו בשלום".

על דרך זה י"ל שגם הרמב"ם פתח את חיבורו במ"ם פתוחה - "משוך חסדך לידעך" וסיימו במ"ם סתומה "כמים לים מכסים", וגם תוכן הפתיחה - "לידע שיש שם מצוי ראשון כו", וזה לתוכן הסיום - "לא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד". ישיגו דעת בוראם. מלאה הארץ דעה את ה' כו".

לעתיד לבוא, תהיה ידיעת אמיתות המצאו גם אצל מי שאינם יהודים כמשמעות הפסוק "כי מלאה הארץ דעה את ה' כו" שכוננו לכל הבריה כולה כולל המלאכים שימלאו דעה את ה'. אלא שאצל עם ישראל יהיה ענין ידיעת ה' באופן נעלה יותר ש"יהיו כל ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים כו".

יין מלכות ספר המדע סימן א'

מתוך רמב"ם "פרס המלך"

הלכות יסודי התורה

(1) המצוות הנכללות בהלכות הללו, הן עיקרי התורה ויסודותיה.

יש בכללן עשר מצוות: שש מצוות עשה, וארבע מצוות לא-תעשה, וזהו פרטן: (א) לידע שיש שם אלוה. (ב) שלא יעלה במחשבה שיש שם אלוה אחר זולתי ה'. (ג) ליחדו. (ד) לאהבו. (ה) ליראה ממנו. (ו) לקדש שמו. (ז) שלא לחלל שמו. (ח) שלא לאבד דברים שנקרא שמו עליהם. (ט) לשמע מן הנביא המדבר בשמו. (י) שלא לנסותו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פוסק, שהרי הגלגל סובב תמיד - אין כחו כח גוף; והואיל ואינו גוף, לא יאָרעו לו מארעות הגופות כדי שיהא נחלק ונפרד מאחר. לפיכך אי אפשר שיהיה אלא אחד²³. וידיעת דבר זה - מצות עשה, שנאמר: "ה' אלהינו ה' אחד"²⁴.

(20) מין האדם, למשל, כולל אישים רבים. (21) גוף האדם מורכב מחלקים שונים: חומר וצורה, אברים שונים פנימיים וחיצוניים. וכן כל גוף גשמי אחר יש לו קצוות: אורך רוחב ועומק. (22) דברים הניתנים להימנות. (23) בהלכה זו הוכיח הרמב"ם ז"ל במופת הגיוני את אחדות המוחלטת של המצוי הראשון, הקדוש-ברוך-הוא: שהרי אם נאמר [=ח'], למשל, שיש שני אלוות שווים במציאות ובמעלה ואין אחד עילה לשני - אז בהכרח יתחייב שהם גופים; שאם לא כן, במה יהיו נפרדים זה מזה להימנות בתור שניים? הלא כל הדברים הנמנים נבדלים זה מזה על ידי איזה שינוי, על ידי איזה מאורע ומקרה שיש בזה מה שאין בזה. למשל, שתי מטבעות יצוקות ביציקה אחת והן שוות בכל זו לזו, בכל זאת נפרדות הן אחת מחברתה על ידי מקרה המקום, שכל אחת תופסת לעצמה מקום מיוחד. ויש בהן, איפוא, שינוי מקומי המבדיל ביניהן - ושינויים או מקרים כאלה יחולו רק בגופים. ומאחר שכבר הוכח למעלה (הלכה ה) על ידי תנועת הגלגל הנצחית, שמניעו ומסבכו בלי קץ ותכלית אינו גוף ואין בו, איפוא, משיגי הגוף, שינויים ומקרים גופניים - ממילא יתחייב מזה, שהוא אחד ואין שני לו. (24) השווה פירוש המשנה לרבינו (סנהדרין פרק י, היסוד השני).

ח. הרי מפרש בתורה ובנביאים²⁵, שאין הקדוש-ברוך-הוא גוף וגויה, שנאמר: "כי ה' אלהיכם הוא אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת", והגוף לא יהיה בשני מקומות; ונאמר: "כי לא ראיתם כל תמונה". ונאמר: "ואל מי תדמיוני ואשוה"; ואלו היה גוף, היה דומה לשאר גופים.

(25) אחרי שהוכיח במופת הגיוני שהקדוש-ברוך-הוא אינו גוף, הוא מחזר כאן להביא ראייה להוכחתו גם מהתנ"ך.

ט. אם-כן, מהו זה שכתוב בתורה: "ותחת רגליו"; "פתיבים באצבע אלהים"; "יד ה'"; "עניי ה'"; "אזני ה'", וכיוצא בדברים האלו²⁶? הכל לפי דעתן של בני-אדם הוא, שאינן מפרין אלא הגופות²⁷, ודברה תורה כלשון בני-אדם²⁸. והכל פנויים הן, שנאמר: "אם שנותי ברכ תרבי" - וכי חרב יש-לו, ובחרב הוא הורג? אלא משל, והכל משל. ראיה לדבר זה שניבא אחד אומר שראה הקדוש ברוך הוא: "לבושה כתלג חור", ואחד ראהו חמוץ בגדים מבצרה; משה רבנו עצמו ראהו על הים כגבור עושה מלחמה²⁹, ובסיני - כשליח-צבור עטוף³⁰. לומר, שאין לו דמות וצורה³¹, אלא הכל

שהתורה אומרת: "אין עוד מלבדו", כלומר: אין שם מצוי אמת מלבדו כמותו¹¹.

(10) וכדברי חז"ל על הפסוק הזה: "מהו 'אמת'? שהוא אלוקים חיים ומלך עולם" (ירושלמי, ברכות פרק א, הלכה ה). (11) זולתו אין בכל המציאות מצוי נצחי וקיים כמותו.

ה. המצוי הזה הוא אלהי העולם, אדון כל הארץ. והוא המנהיג הגלגל¹² בכח שאין לו קץ ותכלית¹³, בכח שאין לו הפסק¹⁴; שהגלגל סובב תמיד, ואי אפשר שישב בלא מסבב¹⁵; והוא, ברוך הוא, המסבב אותו בלא יד ובלא גוף¹⁶.

(12) כמו: המנהיג את הגלגל. חסרה פה מלת הפעול "את", כמנהג לשון המשנה וסגנונה, הוא הגלגל העליון המקיף את כל שאר הגלגלים, ובסיבובו התמידי מסבב הוא גם אותם והם מקיימים בזה את העולם. על הגלגלים ידובר להלן בפרק ג. (13) בחזק. (14) בזמן והתמדה. (15) שהרי הגלגל הוא גוף, וכל גוף אינו מתנועע מעצמו בלי כוח מניע אחר זולתו. (16) שאלמלי היה גוף שיש לו קץ ותכלית, לא היה הגלגל סובב תמיד בלי קץ וסוף. ועוד: אלמלי היה מניע הגלגל גוף, היה מתנועע גם הוא יחד עם הגלגל המניע על ידו, שהרי כלל הוא שאין גוף מניע מבלי שיתנועע גם הוא (מורה-נבוכים חלק ב, הקדמה ט). והיות שכל מתנועע צריך למניע אשר יסבב תנועתו - אם כן אין לדבר סוף! אלא על כורחך אתה אומר: שהמצוי הראשון המניע את הגלגל - אינו גוף (השווה מורה-נבוכים חלק ב, א).

ו. וידיעת דבר זה - מצות עשה, שנאמר: "אנכי ה' אלהיך"¹⁷. וכל המעלה על דעתו שיש שם אלוה אחר חוץ מזה, עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני", וכופר בעקר¹⁸, שזהו העקר הגדול שהכל¹⁹ תלוי בו.

(17) (מכות כד.), כלומר: אנוכי ה' מחוייב המציאות, ולפיכך - אנוכי גם "אלוקיך", ועליך להכיר באלקותי ולעבדני. (18) בעיקרו של עולם, בהקדוש-ברוך-הוא. (19) מציאות אלוקים ואחדותו הוא עיקר גדול, והכופר בו - כופר בכל.

ז. אלוה זה אחד הוא ואינו שנים, ולא יתר על שנים, אלא אחד שאין פירושו אחד מן האחרים הנמצאים בעולם; לא אחד כמין שהוא כולל אחרים הרבה²⁰. ולא אחד כגוף, שהוא נחלק למחלקות ולקצוות²¹; אלא יחוד, שאין יחוד אחר כמותו בעולם. אלו היו אלהות הרבה, היו גופין וגויות, מפני שאין הנמנים²² השוין במציאותן נפרדין זה מזה, אלא במארעין שיאָרעו בגופות והגויות. ואלו היה היוצר גוף וגויה, היה לו קץ ותכלית, שאי אפשר להיות גוף שאין לו קץ; וכל שיש לגופו קץ ותכלית, יש לכוונו קץ וסוף. ואלהינו, ברוך שמו, הואיל וכחו אין לו קץ ואינו

יא. וכיון שנתפטר שאינו גוף וגויה, יתפטר שלא יארע לו אחד ממאצעות הגופות - לא חבור ולא פירוד³⁴, לא מקום ולא מדה, לא עליה ולא ירידה, ולא ימין ולא שמאל, ולא פנים ולא אחור, ולא ישיבה ולא עמידה; ואינו מצוי בזמן³⁵ עד שיהיה לו ראשית ואחרית ומגן שנים; ואינו משתנה, שאין לו דבר שיגרום לו שנוי; ואין לו לא מות ולא חיים, פחית הגוף החי³⁶, ולא סכלות ולא חכמה, פחכמת האיש ההכם³⁷; לא שנה ולא הקיצה³⁸, ולא כעס ולא שחוק, ולא שמחה ולא עצבות, ולא שתיקה ולא דבור פדבור בגי' אדם. וכך אמרו חכמים³⁹: אין למעלה, לא ישיבה ולא עמידה⁴⁰, ולא ערף ולא עפוי⁴¹.

(34) לא הרכבה ולא הפרדה. כל המקרים והפעולות המנויים כאן הם משיגי הגוף. ולא ישיגו, איפוא, את המצוי הראשון שאינו גוף. (35) שהרי קדמון הוא לכל דבר וגם לזמן, כאשר כבר אמרנו; וכמו שאין לו תחילה וראשית, כך אין לו סוף ותכלית. (36) שהם תוספת לגוף האדם; והמצוי הראשון שאינו גוף ואינו מורכב אין לו שום תוספת - אלא הוא והחיים מהות אחת היא. (37) שהיא תוספת על מהותו; אבל הוא לא כן: הוא - החכמה, והחכמה - הוא. (38) לפי נוסח אוכספורד. שם פעולה בהפעיל משורש קוץ אחי יקץ, והוראתו: יקיצה משניה. ברוב הדפוסים הנוסח: הקיצה - שם פעולה שנגזר בטעות משם הפועל הקץ: אשבעה בהקץ תמונתך (תהלים יז, א). עיין בדברי רש"י (בבא בתרא י). (39) (חגיגה טו). (40) בגמרא שלנו חסר "ולא עמידה". ורש"י בפירושו מעיר: "ולא עמידה" לא גרסין. (41) הרמב"ם בפירושו למשנה (סנהדרין פרק י) פירש: "לא ערף ולא עפוי" - לא פירוד ולא חיבור. "עורף" הוא סמל הפירוד, ו"עפוי" מלשון: ועפו בכתף פלשתים (ישעיה יא, יד), שפירושו: יתחברו (עיין שם). ויש מפרשים: "עפוי" משורש: עפה. שפירושו: סבוב והתגלגל, אופנים לא עפו (מדרש רבה, יתרו), וכה פירושו: לא עורף - דבכל צדדיהם יש רק פנים (רש"י, חגיגה טו). ולא עפוי - ולא סבוב, על דרך: לא יסבו בלכתן, איש אל עבר פניו - ילכו (יחזקאל א, ט), ולדעת רש"י: עיפוי - לשון עייפות.

יב. והואיל והדבר פן הוא - פל הדברים הללו וכיוצא בהן, שנתאמרו בתורה ובדברי הנביאים, הפל משל ומליצה הן; כמו שנתאמר: "יושב בשמים ישחק", "כעסונוי בהבליהם", "באשר שש ה'", "וכיוצא בהן"; על הפל אמרו חכמים: דברה תורה כלשון בגי' אדם. וכן הוא אומר: "האיתי הם מכעיסים", הרי הוא אומר: "אני ה' לא שניתני", ואילו היה פעמים פועלם ופעמים שמה, היה משתנה⁴². וכל הדברים האלו אינן מצויין אלא לגופים האפלים, השפלים, שכני בתי חמר, אשר

במראה הנבואה ובמתנה. ואמתת הדבר³² אין דעתו של אדם מבין, ולא יכולה להשיגו ולחקרו. וזה שאמר הכתוב: "החקר אלוה תמצא, אם עד תכלית שדי תמצא".

(26) הלא כל אלה אברי גוף הם? (27) כדברי רבינו (מורה נבוכים חלק א, כו): "כי לא ישיגו ההמון בתחילת מחשבתם מציאות כי אם לגשם בלבד, לדבר שיש לו גוף; וכל מה שאין לו גוף או אינו נמצא בגוף - אינו לדעתם נמצא. (28) (ברכות לא). כדי שבינו לדבריה מדברת התורה בכינויים ובציורי דיבור הלקוחים מתוך חיי האדם וסביבתו. וזוהי כוונת חז"ל במאמרם: "אשריהם צדיקים הנביאים שהם מדמים הצורה ליוצרה, אלא אין משמיעים לאוזן - אלא מה שהיא יכולה לשמוע, ואין מראים לעין - אלא מה שהיא יכולה לראות (מדרש "שוחר טוב" פרק א). (29) (מכילתא בשלח). (30) (ראש השנה יז). (31) מכיוון שלכל אחד הוא נגלה בצורה ודמות אחרת, אות הוא שאין לו צורה ודמות כל עיקר, והכל רק במחזה. (32) מהותו האמתית של הקדוש-ברוך-הוא תעלומה היא, ולא יגיע האדם לעולם לחקר תכליתה.

י. מהו זה שבקש משה רבנו להשיג כשאמר: "הראני נא את כבודך"? - בקש לידע אמתת המצא של הקדוש-ברוך-הוא, עד שיהיה ידוע בלבו כמו ידעת אחד מן האנשים, שראה פניו ונחלקה צורתו בלבו, שנמצא אותו האיש נפרד בדעתו משאר האנשים. כך בקש משה רבנו להיות מציאות הקדוש-ברוך-הוא נפרדת בלבו משאר מציאות הנמצאים, עד שידע אמתת המצא באשר היא. והשיבו ברוך הוא, שאין פח בדעת האדם החי, שהוא מחבר מגוף ונפש, להשיג אמתת דבר זה על בריו. והודיעו ברוך הוא, מה שלא ידע אדם לפניו ולא ידע לאחריו, עד שהשיג מאמתת המצא דבר, שנפרד הקדוש-ברוך-הוא בדעתו משאר הנמצאים, כמו שיפרד אחד מן האנשים שראה אחוריו והשיג כל גופו ומלבושו בדעתו משאר גופי האנשים. ועל דבר זה רמז הכתוב ואמר: "וראית את אחרי, ופני לא יראה"³³.

(33) תוכן הלכה זו הוא: ביקש משה רבינו להכיר לדעת את מהותו של הקדוש-ברוך-הוא לאמתה כאשר היא, עד כדי כך שיוכל להבדיל בין מציאותו למציאות שאר הנמצאים, כמו שיכיר אדם את רעהו שהסתכל בפניו ונתרשמה צורתו בזיכרונו היטב שלא יחליפהו באיש אחר. על זה קיבל משה רבינו תשובה: "וראית את אחורי, ופני לא יראה", כלומר: הקשית לשאול. אמנם, תשיג את מהותי יותר מהקודמים לפניך והבאים אחריך, אבל גם כן אך את מקצתה ולא כולה - "כי לא יראני האדם וחי": אדם חי, המחובר מגוף ונפש, אין כוח בדעתו להשיג מהותי כאשר היא (עיין שמונה פרקים פרק ז; מורה נבוכים חלק א, נד).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בַּעֲפֹר יִסּוּדָם⁴³. אָבֵל הוּא, בְּרוּךְ הוּא, יִתְבָּרַךְ הַמְלָאכִים, שֶׁהַמְלָאכִים אֵינָם גּוֹף וְגוּיָה, אֲלֵא צוּרוֹת נִפְרָדוֹת זֶה מִזֶּה¹³.

(7) עולם השפל, זהו העולם שלנו. עולם הגלגלים והכוכבים. ועולם המלאכים, כמו שהוא הולך ומבאר. (8) חומר, כמו: גולמי כלי עץ (כלים יב, ז), חומר מחוסר צורה ותבנית. (9) היא נפש החומר ועצמותו, אשר בה יתעצם החומר ויבדל משאינו מינו. למשל: השכל הוא צורת האדם, כי בו יתעצם וייתחד למין מיוחד, מין "מדבר", ונבדל בזה משאר בעלי החיים. ולפיכך נקרא אדם המחוסר שכל – גולם. ונבדלת "צורה" מ"תבנית", שזו האחרונה היא צורה גשמית, חיצונית ונראית לעינים, כמו: תבנית יד, בעוד ש"צורה" היא רוחנית מופשטת, ומושגת רק בשכל. (10) מתהווים, ונפרדים תמיד ליסודות שמהם נתהוו. (11) הם ארבעת סוגי היצורים שעל כדור הארץ: דומם, צומח, חי, מדבר. ומנויים פה בסדר מהופך, מלמעלה למטה. (12) שהם בני חלוף, ההווים ונפסדים תמיד – אלא בני-קיימא הם ואינם משתנים. (13) נפרדות ונפשטות מכל חומר, ונבדלות הן אחת מחברתה ע"י מעלתן (ע"יין להלן, הלכה ה). ורבינו ז"ל בספרו (מו"נ ח"ב, י) מבאר את מאמר המדרש (ב"ר פרק סח), ש"המלאך הוא שלישי של עולם", על-פי שיטתו כאן, שהעולם נחלק לשלושה חלקים – ועולם המלאכים הוא, איפוא, שלישי העולם.

ד. ומהו זה שֶׁהַנְּבִיאִים אוֹמְרִים, שֶׁרָאוּ הַמְּלָאךְ אֵשׁ וּבַעַל כְּנָפִים¹⁴? הַכֹּל בְּמִרְאֵה הַנְּבִיאָה וְדִרְךְ חִידָה, לֹאִר שֶׁאֵינוֹ גּוֹף, וְאֵינוֹ כְּבֹד כְּגֹפּוֹת הַכְּבֹּדִים¹⁵; כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר: "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֲכָלָה הוּא", וְאֵינוֹ אֵשׁ, אֲלֵא מֶשֶׁל; וְכֵמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר: "עֲשֵׂה מְלָאכֶיךָ רִחוּת"¹⁶.

(14) והלא המלאך הוא צורה בלי גולם, אי-גופני, ואיך יתואר כאש ובעל כנפים שהם גופים מורכבים? (15) כמים או עפר, אלא קלים הם כאש ורוח. אבל כל זה הוא רק דרך משל וחיידה לשבר את האוזן, ולאמיתו של דבר – הם צורות נפרדות ואינם גופנים כל עיקר (השווה מו"נ ח"א, מט.). (16) וסופו של הפסוק: "משרתיו אש לזהט": פעם אש, ופעם רוח – לומר לך: שאינם לא זה ולא זה, אלא הכל לפי כח הדמיון של הנבואה (מעשה רוקח).

ה. וּבִמָּה יִפְרָדוּ¹⁷ הַצּוּרוֹת זֶה מִזֶּה, וְהָרִי אֵינָן גּוֹפִין¹⁸? לְפִי שֶׁאֵינָן שׁוֹיִן בְּמִצִּיאוֹתָן, אֲלֵא כֹל אֶחָד מֵהֶן לְמִשָּׁה מְמַעֲלָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְהוּא מִצּוֹי מִפְּחוֹ, זֶה לְמַעֲלָה מִזֶּה¹⁹, וְהַכֹּל נִמְצָאִים מִפְּחוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְטוֹבוֹ. וְזֶהוּ שֶׁרָמְזוּ שְׁלֹמֹה בְּחֻכְמָתוֹ וְאָמַר: "כִּי גִבֵּה מַעַל גִּבֵּה שֶׁמֶר"²⁰.

(17) במקום: תִּפְרָדְנָה, על-דרך לשון המשנה: הנשואות יתאסרו והארוסות יינשאו (יבמות מא.). ואולי, מפני שהמכונן ב"צורות" הם המלאכים, על כן משמשים בהן זכר ונקבה בערבוביא. (18) ושינויים גופניים לא יחולו בהם –

(42) "מלך בשר ודם כשהוא בכעס אינו ברצון; אבל הקדוש-ברוך-הוא אינו כן, אלא גם כשהוא בכעס הוא ברצון" (מדרש שוחר טוב, פרק ב). (43) (איוב ד, יט).

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) שמצוה לאהוב את ה'; שכל הברואים מחולקים לשלושה חלקים; ראשי פרקים על מעשה מרכבה.

א. הָאֵל הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הִזָּה, מַצִּיָּה לְאֶהָבוֹ וּלְיִרְאָה אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְאֶהְבֶּתָ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ", וְנֶאֱמָר: אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא²¹.

ב. וְהֵיאָךְ הִיא הַדֶּרֶךְ לְאֶהְבֹתוֹ וּלְיִרְאָתוֹ? בְּשִׁעֲשֵׂה שִׁיתְבֹּנֵן הָאָדָם בְּמַעֲשָׁיו וּבְרוֹאָיו הַנִּפְלְאִים וְהַגְּדוֹלִים, וּלְיִרְאָה מֵהֶן חֻכְמָתוֹ, שֶׁאֵין לָהּ עֶרֶךְ וְלֹא קֵץ - מִיָּד הוּא אוֹהֵב וּמִשְׁבֵּחַ וּמִפְאָר וּמִתְאֲוָה תְּאֲוָה גְּדוֹלָה לִידַע הַשֵּׁם הַגְּדוֹל. כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד: "צִמְאַתָּה נַפְשִׁי לֵאלֹהִים לֵאלֹא חִי". וּכְשֶׁמִּחְשַׁב בְּדַבָּרִים הָאֵלּוּ עֲצֻמָּה²², מִיָּד הוּא נִרְתַּע לְאַחֲרָיו וּלְיִרְאָה וּיִפְחָד, וְיִדַּע שֶׁהוּא בָרִיָּה קִטְנָה, שְׁפֵלָה, אֲפֵלָה, עוֹמֶדֶת בְּדַעַת קִלְה, מְעוּטָה לִפְנֵי תַמִּים דְּעוֹת²³, כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד: "כִּי אֲרָאָה שְׁמִיךְ מַעֲשֵׂה אֲצַבְעֶיךָ - מָה אֲנוּשׁ כִּי תִזְכְּרֵנִי". וּלְפִי הַדַּבָּרִים הָאֵלּוּ²⁴, אֵנִי מִבָּאָר כְּלָלִים גְּדוֹלִים מְמַעֲשֵׂה רַבּוֹן הָעוֹלָמִים, כְּדִי שֶׁיְהִי פֶתַח לְמִבִּין לְאֶהָב אֶת הַשֵּׁם; כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֻכְמִים²⁵ בְּעִנְיֵן אֶהְבָּה, שֶׁמִּתּוֹךְ כֶּף²⁶ אֶתָּה מִפִּיר אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהִיָּה הָעוֹלָם.

(2) ומעריך לעומתם את אפסות האדם ומך ערכו. מיד הוא נסוג אחור מתוך רגש של נחיתות ופחיתות, כמו שהוא הולך ומבאר. (3) הכוונה לאלהים, סמל שלימות הדעת. ובמקרא: תמים דעים (איוב לז, טז). (4) האמורים בענין, שמתוך הסתכלות והתבוננות בנפלאות תמים דעים, באים לידי אהבתו ויראתו. (5) 'ספרי', ואתחנן. (6) מתוך עיון והתבוננות בתורת ה' ומצוותיה.

ג. כֹּל מָה שֶׁבִּרְאָה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעוֹלָמוֹ נִחְלַק לְשִׁלְשֵׁה חֻלְקִים²⁷: מֵהֶן בְּרוּאִים, שֶׁהֵן מַחְבְּרִים מִגֻּלָּם²⁸ וְצוּרָה²⁹, וְהֵם הַיּוֹם וְנִפְסָדִים³⁰ תָּמִיד, כְּמוֹ גּוֹפּוֹת הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה וְהַצִּמְחִים וְהַמִּתְכַּחֲתִים³¹. וּמֵהֶן בְּרוּאִים, שֶׁהֵן מַחְבְּרִים מִגֻּלָּם וְצוּרָה, אָבֵל אֵינָן מִשְׁתַּנִּין מִגּוֹף לְגוֹף וּמִצּוּרָה לְצוּרָה כְּמוֹ הָרָאשׁוֹנִים, אֲלֵא צוּרָתָן קְבוּעָה לְעוֹלָם בְּגֻלָּמָם וְאֵינָן מִשְׁתַּנִּין כְּמוֹ אֵלּוּ, וְהֵם הַגִּלְגָּלִים וְהַמְּכֻכְבִּים שֶׁבִּהְיוּ. וְאֵין גֻּלָּמָם כְּשֶׁאֵר גֻּלָּמִים³² וְלֹא צוּרָתָם כְּשֶׁאֵר צוּרוֹת. וּמֵהֶן בְּרוּאִים - צוּרָה בְּלֹא גֻלָּם כְּלָל, וְהֵם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. כמו כן: "לא יראני האדם וחי". מהו וחי? אמר רבי עקיבא: אף החיות הנושאות את הכסא, אינן רואות את הכבוד (במדבר רבה, סוף פרשת נשא). (24) כמו: את עצמו, שרק ידיעתו שלמה ואמיתית.

ט. **כָּל הַנִּמְצָאִים חוּץ מִן הַבּוֹרָא, מְצוּרָה הָרִאשׁוֹנָה**²⁵ **עַד יְתוֹשׁ קָטָן שֶׁהֵיחָה בְּטֹבוֹר הָאָרֶץ**²⁶ - **הַכָּל מִכֹּחַ אֲמַתָּתוֹ נִמְצָאוּ. וְלִפִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ עֲצָמוֹ וּמִפִּיר גְּדֻלָּתוֹ וְתַפְאֳרָתוֹ וְאֲמַתָּתוֹ, הוּא יוֹדֵעַ הַכָּל, וְאֵין דָּבָר נִעְלָם מִמֶּנּוּ**²⁷.

(25) חיות הקודש. (26) בכדור הארץ. כל נקודה שבכדור, הוא טבורו ומרכזו. (27) גם הבנאי יודע על-פי התכנית שתיכנן ברוחו - עוד בטרם גשתו אל המלאכה - את צורת הבנין לכל מוצאיו ומובאיו, ומכל-שכן הבורא יתברך.

י. **הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מִפִּיר אֲמַתָּה וְיוֹדֵעַ אוֹתָהּ כְּמוֹ שֶׁהִיא. וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּדַעַה שֶׁהִיא חוּץ מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁאֵנוּ יוֹדְעִין; שֶׁאֵין אֵנוּ וְדַעַתָּנוּ אֶחָד**²⁸. **אָבֵל הַבּוֹרָא יִתְבָּרֵךְ, הוּא וְדַעַתּוֹ וְחִיּוֹ אֶחָד מִכָּל צֶד וּמִכָּל פֶּנֶה וּבְכָל דֶּרֶךְ יָחוּד. שֶׁאֵלֶמְלִי הִיָּה חַי בְּחַיִּים וְיוֹדֵעַ בְּדַעַה חוּץ מִמֶּנּוּ - הֵיוּ שֵׁם אֱלֹהוֹת הַרְבֵּה: הוּא וְחִיּוֹ וְדַעַתּוֹ; וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, אֲלֹא אֶחָד מִכָּל צֶד וּמִכָּל פֶּנֶה וּבְכָל דֶּרֶךְ יָחוּד. נִמְצָאֶת אֲתָהּ אוֹמֵר: הוּא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַדַּעַה עֲצָמָה - הַכָּל אֶחָד. וְדָבָר זֶה אֵין כֹּחַ בְּפֶה לֵאמרוֹ, וְלֹא בְּאֵזֶן לִשְׁמָעוֹ, וְלֹא בַּלֵּב הָאָדָם לְהַפִּירוֹ עַל בְּרִיּוֹ**²⁹. **וּלְפִיכֶךָ אוֹמֵר: "חַי פְּרַעַה"**³⁰ **"וְחַי נִפְשֶׁךָ", וְאֵין אוֹמֵר "חַי ה'", אֲלֹא "חַי ה'"**³¹ - **שֶׁאֵין הַבּוֹרָא וְחִיּוֹ שְׁנַיִם, כְּמוֹ חַיִּי הַגּוֹפִים הַחַיִּים אוֹ כְּחַיִּי הַמַּלְאָכִים. לְפִיכֶךָ אֵינוֹ מִפִּיר הַבְּרוּאִים וְיוֹדֵעֵם מִחֲמַת הַבְּרוּאִים, כְּמוֹ שֶׁאֵנוּ יוֹדְעִין אוֹתָם, אֲלֹא מִחֲמַת עֲצָמוֹ יָדַעַם. לְפִיכֶךָ מִפִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ עֲצָמוֹ, יוֹדֵעַ הַכָּל, שֶׁהַכָּל נִסְמָךְ לוֹ בְּהִוְיָתוֹ**³².

(28) לא הרי ידיעת הבורא כהרי ידיעת האדם. ידיעת האדם באה אליו מחוצה לו על-ידי נסיונות חיים, לימוד והתבוננות. ועל-ידי תוספת של ידיעות חדשות שהוא רוכש לו בכל פעם. עצמותו מתחדשת ומשתנית, ואינה היום מה שהיתה אתמול. נמצא, כי האדם היודע, והידוע - היא הידיעה שרכש לו, והדעה - הוא השכל שאמצעותו רכש לו ידיעתו - שלושה המה. לא כן הבורא, שידיעתו אינה באה מחוצה לו, אלא מחמת עצמו היא, ולפיכך - הוא הידוע, והוא הידוע, והוא הדעה עצמה. (29) שכשם שמהות מציאותו בלתי מושגת, כך גם חייו ודעתו בלתי מושגים. (30) בסמיכות, כמו: בחיי-פרעה, סומך ונסמך, כי פרעה וחייו - שנים הם: גווייתו וחייו. (31) כמו: אלהים חיים, כלומר: הוא החיים, והחיים הוא. הוא מקור החיים. ולכן אין לנו אלא שנאמר: הוא חי ולא בחיים, ויודע ולא בדעה, כלומר: לא בחיים ולא בדעת שהם נוספים על מהותו

במה, איפוא, ייפרדו המלאכים שיהיו ניכרים ונבדלים זה מזה? (19) הם נפרדים במציאותם ובטיב מעלתם: שכל אחד הוא עלול לשני שממעל לו ומצוי מכוחו (עיין למעלה פ"א, ה"ז): וכולם יחד נמצאים מכוח אמיתות מציאותו של המצוי הראשון. (20) כלומר: עולם הגלגלים שומר על העולם השפל, עולם היסודות שיסודותיו יתקיימו: עליהם, על הגלגלים, שומר עולם המלאכים שהם עילתם וצורתם. וממעל לכולם - הקדוש-ברוך-הוא, שהוא עילת העילות וצורת העולם.

ו. **זֶה שֶׁאֵמַרְנוּ: 'לְמַטָּה מִמַּעַלְתּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֵינָה מַעַלְתִּי מְקוֹם, כְּמוֹ אָדָם שִׁיּוֹשֵׁב לְמַעַל מִחֲבֵרוֹ; אֲלֹא כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִין בְּשֵׁנֵי חֻכָּמִים שֶׁאֶחָד גְּדוֹל מִחֲבֵרוֹ בְּחֻכְמָה, שֶׁהוּא לְמַעַל מִמַּעַלְתּוֹ שֶׁל זֶה; וְכְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים בְּעֵלָה, שֶׁהִיא לְמַעַל מִן הָעֵלּוּל.**

ז. **שְׁנוֵי שְׁמוֹת הַמַּלְאָכִים - עַל שֵׁם מַעַלְתָּם הוּא. וּלְפִיכֶךָ נִקְרָאִים 'חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ', וְהֵם לְמַעַל מִן הַכָּל, וְאוֹפְנִים וְאֶרְאָלִים וְחֻשְׁמָלִים וְשִׁרְפִּים וּמַלְאָכִים וְאֱלֹהִים וּבְנֵי אֱלֹהִים וְכוּרִכִּים וְאִישִׁים - כָּל אֵלּוּ עֲשָׂרָה הַשְּׁמוֹת**²⁴ **שֶׁנִּקְרָאוּ בְּהֵן הַמַּלְאָכִים, עַל שֵׁם עֶשֶׂר מַעַלּוֹת שֶׁלָּהֶן הֵן. וּמַעַלָּה שֶׁאֵין לְמַעַלָּה מִמֶּנָּה, אֲלֹא מַעַלְתִּי הָאֵל בְּרוּךְ הוּא, הִיא מַעַלְתִּי הַצּוּרָה שֶׁנִּקְרָאת חַיּוֹת; לְפִיכֶךָ נֶאֱמַר בְּנִבְיָאָה, שֶׁהֵן תַּחַת כֹּסֵא הַכְּבוֹד. וּמַעַלָּה עֲשִׁירִית הִיא מַעַלְתִּי הַצּוּרָה שֶׁנִּקְרָאת 'אִישִׁים', וְהֵם הַמַּלְאָכִים הַמְּדַבְּרִים עִם הַנְּבִיאִים וְנִרְאִים לָהֶם בְּמִרְאֵה הַנְּבִיָּאָה; לְפִיכֶךָ נִקְרָאוּ אִישִׁים, שֶׁמַּעַלְתָּם קְרוּבָה לְמַעַלְתִּי דַּעַת בְּנֵי-אָדָם.**

(21) עשרת המלאכים הללו לשמותם בצוותא חדא, נזכרים גם בזוהר (שמות, בא) ורק בשינוי סדר.

ח. **וְכָל הַצּוּרוֹת הָאֵלּוּ חַיִּים וּמִפִּירִין אֶת הַבּוֹרָא וְיוֹדְעִים אוֹתוֹ דַּעַה גְּדוֹלָה עַד לְמָאֵד - כָּל צוּרָה וְצוּרָה לְפִי מַעַלְתָּהּ, לֹא לְפִי גְדֻלָּתָהּ**²². **אֲפִלוּ מַעַלָּה הָרִאשׁוֹנָה**²³ **אֵינָה יְכוּלָּה לְהַשִּׁיג אֲמַתָּת הַבּוֹרָא כְּמוֹ שֶׁהוּא, אֲלֹא דַעַתָּה קְצָרָה לְהַשִּׁיג וְלִידַע; אָבֵל מִשְׁגָּת וְיוֹדְעַת יוֹתֵר מִמָּה שֶׁמִּשְׁגָּת וְיוֹדְעַת צוּרָה שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה. וְכֵן כָּל מַעַלָּה וּמַעַלָּה, עַד מַעַלָּה עֲשִׁירִית, גַּם הִיא יוֹדְעַת הַבּוֹרָא דַּעַה, שֶׁאֵין כֹּחַ בְּנֵי הָאָדָם הַמְּחַבְּרִים מִגֵּלָם וְצוּרָה יְכוּל לְהַשִּׁיג וְלִידַע כְּמוֹתָהּ. וְהַכָּל אֵינָן יוֹדְעִין הַבּוֹרָא כְּמוֹ שֶׁהוּא יוֹדֵעַ עֲצָמוֹ**²⁴.

(22) כל אחת מהצורות, מכירה את הבורא לא לפי גדלו האמיתי, אלא לפי מעלתה היא ולפי כח השגתה בלבד. ויש סוברים שהנוסח הנכון הוא: "לפי מעלתה ולפי גדלה". וכן מוכח הדבר לקמן בפרק ג, ה"ט (הגהות האדר"ת). (23) חיות הקודש. ואמרו חז"ל: "והחיות עומדות אצל כסא כבודו, ואינן יודעות מקום כבודו" (פרקי דרבי אליעזר, פרק

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1 שמות הגלגלים, מניינם וסידור הילוכם; ד' היסודות, מהותם וסידורם.

א. הַגְּלָגְלִים הֵם הַנִּקְרָאִים שְׁמֵים וְרָקִיעַ וְזָבוּל וְעֶרְבוֹת, וְהֵם תְּשֻׁעָה² גְּלָגְלִים: גְּלָגַל הַקְּרוֹב מִמֶּנּוּ הוּא גְּלָגַל הַיָּרֵחַ³. וְהַשָּׁנִי שְׁלֹמֶעֱלָה מִמֶּנּוּ, הוּא גְּלָגַל שָׁבוּ הַכּוֹכָב הַנִּקְרָא כּוֹכֵב. וְגְּלָגַל שְׁלִישִׁי שְׁלֹמֶעֱלָה מִמֶּנּוּ, שָׁבוּ נָגַהּ. וְגְּלָגַל רְבִיעִי, שָׁבוּ חֲמָה. וְגְּלָגַל חֲמִישִׁי, שָׁבוּ מֵאָדָם. וְגְּלָגַל שִׁשִּׁי, שָׁבוּ כּוֹכָב צֶדֶק. וְגְּלָגַל שְׁבִיעִי, שָׁבוּ שְׁבַתִּי. וְגְּלָגַל שְׁמִינִי, שָׁבוּ שְׁאָר כָּל הַכּוֹכָבִים שְׁנֵאֵימָם פְּרָקִיעַ. וְגְּלָגַל תְּשִׁיעִי, הוּא גְּלָגַל הַחוּזָר כָּל יוֹם מִן הַמְּזוּרָח לְמַעְרָב, וְהוּא הַמְּקִיף וּמְסַבֵּב אֶת הַכֵּל. וְזֶה שְׁתַּרְתָּא כָּל הַכּוֹכָבִים כְּאֵלוֹ הֵם כָּלָם בְּגְלָגַל אֶחָד, וְאַף-עַל-פִּי שֵׁשׁ בָּהֶן זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה - מִפְּנֵי שֶׁהַגְּלָגְלִים טְהוּרִים וְזָכִים בְּזָכוּתִית וְכַסְפִּיר, לְפִיקָה נְרָאִים הַכּוֹכָבִים שֶׁבְּגְלָגַל הַשְּׁמִינִי מִתַּחַת גְּלָגַל הָרֵאשׁוֹן.

(2 מנין הגלגלים, קיבל הרמב"ם מתוכני זמנו, שהוכיחו כי תשעה הם (מו"נ ח"ב ט). וכדאי להעיר שרבים מקשים על שיטת רבינו מגמרא מפורשת (חגיגה יב:), שרק שני רקיעים הם, שנאמר: הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים (דברים י, יד). אולם קושיא זו, כבר הרגיש בה רבינו והקדים במו"נ (שם) ואמר: שחכמי התלמוד מנו את כדורי הכוכבים לרקיע אחד, ואת הגלגל המקיף שאין בו כוכבים כלל - חשבו לרקיע השני, ואין שום סתירה מדבריהם לשיטתו. (3 (חגיגה יב:). הרמב"ם ז"ל מונה בזה את הגלגלים מלמטה למעלה, ולכן הסדר שלהם מהופך מזה שאנו רגילים בו לפי הספרות התלמודית (רש"י, שבת קטט: פרקי דרבי אליעזר פרק ו:): שצ"ם חנכ"ל, שסידורם מלמעלה למטה. שבעה כוכבי לכת אלה, קבועים בשבעת הגלגלים התחתונים, וכל אחד מקיף את כדור הארץ לפי תנועת הגלגל שלו. בגלגל השמיני, קבועים שאר הכוכבים והם מפוזרים על פני כל הגלגל הזה, הנקרא: "גלגל המזלות", ונראים לעינינו בלילה. הגלגל התשיעי הוא הגלגל היומי, המקיף את כדור הארץ במשך עשרים וארבע שעות. ובהילוכו המהיר הוא מקיף את כל הגלגלים, ולמרות תנועותיהם המיוחדות לכל אחד מהם, הוא מניעם עמו "תנועת החלק בכל". ובעוד שכל הגלגלים הפנימיים מקיפים את הארץ ממערב למזרח, מקיף הגלגל התשיעי את הארץ ממזרח למערב, ונראה כאילו הוא חוזר למערב, ומכאן שמו: "גלגל החוזר".

ב. כָּל גְּלָגַל וְגְּלָגַל מְשֻׁמָּה הַגְּלָגְלִים שֶׁבָּהֶן הַכּוֹכָבִים נִחְלָק לְגְּלָגְלִים הַרְבֵּה, זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, כְּמוֹ גִּלְדֵי בָצָלִים - מִהֶן גְּלָגְלִים סוֹכְבִים מִמַּעַרְב לְמַזְרָח, וּמִהֶן סוֹכְבִים מִמְּזוּרָח לְמַעְרָב, כְּמוֹ הַגְּלָגַל

(הריטב"א). (32 סדר הכרתנו הוא מן העלול אל העילה: אברהם אבינו הכיר את הבורא על ידי הסתכלות בנפלאות הבריאה, וקרא: בירה נפלאה כזו - אדון יש לה! אבל הקב"ה שהוא העילה הראשונה, הוא יודע הכל מחמת עצמו, ולכן אין דבר נעלם ממנו. משל למה הדבר דומה? לאומן שיצר כלי עם מנגנון פלאים. כל העובר עליו מסתכל ומתבונן בו עד שבא עד תכונתו ויודע אותו. ומה בין ידיעת המסתכל בכלי לידיעת האומן העושה את הכלי? בעוד שהמסתכל נמשך אחר הכלי, האומן - הכלי נמשך אחריו, שהוא יודע אותו מעצמו עוד בטרם שעשהו (השווה מו"נ ח"ג, בא).

יא. דְּבָרִים אֵלּוֹ שְׁאֵמַרְנוּ בְּעֵינֵינוּ זֶה בְּשָׁנֵי פְּרָקִים אֵלּוֹ - כְּמוֹ טִפָּה מִן הַיָּם הֵם מִמֶּה שְׁצָרִיף לְבָאָר בְּעֵינֵינוּ זֶה. וּבְאֹר כָּל הָעֲקָרִים שֶׁבְּשָׁנֵי פְּרָקִים אֵלּוֹ, הוּא הַנִּקְרָא 'מַעֲשֵׂה מְרַכְבָּה'³³.

(33 על שם המרכבה שראה יחזקאל כשנגלו לו מראות אלוקים (יחזקאל א). ואף-על-פי שהשם "מרכבה" לא נזכר בפירוש בכל המראה, אולם נקרא כך בפי חכמינו, מפני שראה במראה מתחת לכסא הכבוד ארבע חיות - וזוהי דמות מרכבה, כמו שנאמר: ותצא מרכבה ממצרים בשש מאות כסף וסוס בחמשים ומאה (מלכים-א י, כט). ללמד, שסתם שם "מרכבה" נאמר על קיבוץ של ארבעה אישים (מו"נ ח"א, ע).

יב. צִוּוּ חֲכָמִים הָרֵאשׁוֹנִים³⁴, שְׁלֹא לְדַרֵּשׁ בְּדְבָרִים אֵלּוֹ אֶלָּא לְאִישׁ אֶחָד בְּלַבָּד, וְהוּא שְׂיִהְיָה חֲכָם וּמִבֵּין מִדַּעְתּוֹ; וְאַחֲרֵיכֵן מוֹסְרִין לוֹ רֵאשֵׁי הַפְּרָקִים וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ שְׁמֵי³⁵ מִן הַדָּבָר, וְהוּא מִבֵּין מִדַּעְתּוֹ יוֹדֵעַ סוֹף הַדָּבָר וְעֵמְקוֹ. וְדְבָרִים אֵלּוֹ דְּבָרִים עֲמֻקִּים הֵם עַד לְמָאד, וְאֵין כָּל דַּעַת וְדַעַת רְאוּיָה לְסַבְּלָן³⁶. וְעַלֵּיהֶם אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחֻכְמָתוֹ דִּרְךְ מֶשֶׁל: "כְּבָשִׁים לְלַבּוֹשֶׁף" - כֶּן אָמְרוּ חֲכָמִים³⁷ בְּפִירוּשׁ מֶשֶׁל זֶה: דְּבָרִים שֶׁהֵן כְּבִשְׁוֹנִים³⁸ שֶׁל עוֹלָם, יִהְיוּ לְלַבּוֹשֶׁף, כְּלוֹמַר: לֶךְ לְבָדֶךְ, וְאַל תִּדְרֹשׁ אוֹתָם בְּרָבִים; וְעַלֵּיהֶם אָמַר: "יִהְיוּ לֶךְ לְבָדֶךְ וְאֵין לְזָרִים אִתָּךְ"; וְעַלֵּיהֶם אָמַר: "דְּבִשׁ וְחֵלֶב תַּחַת לְשׁוֹנֶךְ" - כֶּן פִּרְשׁוּ חֲכָמִים³⁹ הָרֵאשׁוֹנִים: דְּבָרִים שֶׁהֵן כְּדִבֵּשׁ וְחֵלֶב, יִהְיוּ תַּחַת לְשׁוֹנֶךְ⁴⁰.

(34 חגיגה יא: (35 מעט מזעיר, קצת. (36 כמסופר (חגיגה יד:): שמארבעה חכמים שנכנסו ל"פרדס" - רק אחד, רבי עקיבא, יצא בשלום - והשאר נפגעו וניזוקו. (37 שם, יג. (38 דברי סוד כבושים ונסתרים, כגון: המסתורין האלוהי ורזי הבריאה. "כבושים ללבושך" - בשין ימנית. (39 שם. (40 מ"מ ומ"ב המתוקים כדבש לידועי חן, יהיו גנוזים תחת לשונך ולא תפרסמם ברבים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עשר, אבל אפשר שמספרם יעלה יותר. והמפרש "שם טוב" יבאר שם, שלכל אחד מהכוכבים: שבתאי, צדק, מאדים, כוכב ולבנה - יש גלגל "יוצא מרכז" - הרי עשרה. והכוכבים: חמה, נוגה, לכל אחד מהם שני גלגלים "יוצאי מרכז" - הרי ששה. הוסיף עליהם את גלגל המזלות וגלגל המקיף - הרי שמונה-עשר. (12) הם גלגלי הקפה. (13) לקו המשוה. (14) שחז"ל חייבו אותנו ללמוד לדעת חכמה זו ולחשב חשבונותיה (שבת עה.), בסמכם את דבריהם על הכתוב: כי היא חכמתם ובינתכם לעיני העמים (דברים ד, ו). תקופה - שם משורש: קוף אחי נקף. ופירושו: הקף וסיבוב. גלגול זמן: ויהיה לתקופת הימים (שמואל-א, כ). וכאן ענינו: חשבון הילוך השמש והירח. מזלות - משורש: נזל-הלך, ונזכרים במקרא (מלכים-ב, כג, ה) והם שתי-עשרה קבוצות כוכבים המהוות בהרכבן תמונות מתמונות שונות בדמות: טלה, שור וכו' כדלהלן (הלכה ו). ואמרו חז"ל (ברכות לב:) אמר הקב"ה לכנסת ישראל: בתי, שנים-עשר מזלות בראתי ברקיע. ובפרקי דרבי אליעזר פ"ו, מונה שמותם כסדר הערוך פה בהלכה ו. וכן מנויים הם במדרש מגילת אסתר על הפסוק: בחודש הראשון הוא חודש ניסן (מגילת אסתר פ"ג, א).

ו. גלגל התשיעי¹⁵, שהוא מקיף את הכל, חלקוהו החלקים הקדמונים לשנים-עשר חלקים; כל חלק וחלק העלו לו שם, על שם צורה זו שתראה בו מן הכוכבים שלמטה ממנו, שהם מכונים תחתיו, והם המזלות ששמותם: טלה, שור, תאומים, סרטן, אריה, בתולה, מאזניים, עקרב, קשת, גדי, דלי, דגים.

(15) הגלגל התשיעי נחלק לשלוש מאות וששים מעלות, והשמש מקיפה את הארץ ביום אחד מהלך שהוא קרוב למעלה אחת, וחלק זה ילכו הכוכבים שבגלגל השמיני בתקופה של שבעים שנה בקירוב.

ז. גלגל התשיעי עצמו אין בו, לא חלקה ולא צורה מכל הצורות האלו ולא כוכב; אלא בחבור הכוכבים שבגלגל השמיני הוא שיראה בכוכבים גדולים שבו תבנית הצורות האלו או קרוב מהן. ואילו השנים-עשר צורות לא היו מכונות פנגד אותן החלקים אלא בזמן המפול, שאז העלו להן שמות אלו. אבל בזמן הזה כבר סבבו מעט, לפי שכל הכוכבים שבגלגל השמיני, כלם סובבים, כמו השמש והירח, אלא שהן סובבין בכבדות; וחלק שיתחלף השמש והירח¹⁶ פנגדו ביום אחד, ילף פנגדו כל כוכב מהן בקרוב משבעים שנה.

(16) כמעט בכל הדפוסים, הנוסחא כאן: "השמש והירח". ותמוהה היא מאד, שהרי אין מהלך השמש והירח שוה: שהשמש מקיפה את הארץ במשך שס"ה יום, והירח מקיף את הארץ במשך כ"ט יום, שתי-עשרה שעות ותשצ"ג חלקים. וכבר תמהו המפרשים על זה (עיין "חזון נחום").

התשיעי, החוזר ממזרח למערב. וכלם אין פיניהם מקום פנוי.⁶

(4) כקליפות הבצלים המקיפות ומונחות אחת על גבי חברתה ומדובקות זו בזו, ואין שום חלל ריק ביניהן (והשווה מו"נ ח"א, עב). (5) כי לו היה שם מקום פנוי, לא היה קשר אורגני ביניהם.

ג. כל הגלגלים אינן, לא קלים ולא כבדים⁶, ואין להם, לא עין אדם⁷ ולא עין שחר ולא שאר צינות. וזה שאנו רואין אותם בעין התכלת - למראית העין בלבד הוא, לפי גבה האויר. וכן אין להם, לא טעם ולא ריח, לפי שאין אלו המארעין מצויין אלא בגופות שלמטה מהן⁸.

(6) כי מהות גולמם וחומרם, אינו ממהות החומר שלנו. (7) צבע, מראה אדום, ולכן מין זכר. וריבוי: צינות, על משקל לילות. (8) שלמטה מגלגל הירח, כלומר: בכדור שלנו.

ד. כל הגלגלים האלו המקיפין את העולם הן עצלין בכדור⁹, והארץ תלויה באמצע. ויש למקצת מן הכוכבים גלגלים קטנים, שהן קבועים בהן, ואין אותם הגלגלים מקיפין את הארץ, אלא גלגל קטן שאינו מקיף קבוע בגלגל הגדול המקיף¹⁰.

(9) חכמינו ז"ל אמרו: "אין מרובע מששת ימי בראשית" (ירושלמי, שבועות פ"ג, ה"ח). (10) קבוע בגוף הגלגל המקיף, ולא בחללו. כדי לבאר את תנועת כוכבי הלכת, שפעמים ממהרים תנועתם ופעמים מאטים אותה, הוכרח התוכן תלמי, יוצר השיטה "מרכזיות הארץ", לשער כי אחרים מכוכבי הלכת יש להם מרכזים נוספים משלהם ואין הארץ מרכזם. אלה נקראים: "יוצאי מרכז", וקטנים הם מגלגלי מרכזי הארץ. וכן שיער שישנם "גלגלי הקפה", הנקראים: אפיציקלים, שמעגלים הקטן הוא מסלול הכוכב. והוא קבוע בתוך המעגל הגדול, המשמש לו מרכז. "גלגלי הקפה" אלה אינם מקיפים את העולם בכלל (השווה מו"נ ח"א, עב).

ה. מספר כל הגלגלים המקיפין את כל העולם - שמונה-עשר¹¹; ומספר הגלגלים הקטנים שאינן מקיפין - שמונה¹². וממהלך הכוכבים וידיעת שעור סביבתן בכל יום ובכל שעה, ומגטתן מרוח דרום לרוח צפון ומרוח צפון לרוח דרום¹³, ומגבהן מעל הארץ וקריבתן, יודע מספר כל אלו הגלגלים וצורת הליכתן ודרך הקפתן. וזו היא חכמת השבון תקיפות ומזלות¹⁴, וספרים רבים חבדו בהן חכמי יון.

(11) בספרו (מו"נ, שם) יאמר רבינו: מספר הגלגלים המקיפים את כל העולם, אי אפשר שיהא פחות משמונה-

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הטבעיים: אש, רוח, מים, עפר (ארמ"ע), שמהם הורכב העולם השפל וכל אשר בו, ונקרא על כן: עולם היסודות. (20) כמו: מחולקים.

יא. ארבעה גופות האלו אינם בעלי נפש ואינם יודעים ולא מפירים, אלא כגופים מתים²¹. ויש לכל אחד ואחד מהם מנהג²², שאינו יודעו, ולא משיגו, ואינו יכול לשנותו. וזה שאמר דוד: "הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהמות, אש וברד שלג וקיטור"²³; ובאר ענין הדברים: הללוהו בנִי-אדם, מגבורותיו שתראו באש וברד ובשלג וברואים שתראו למטה מן הרקיע, שגבורתם תמיד נפרת לקטן ולגדול²⁴.

(21) להם אין תנועה סיבובית כמו גלגלים, אלא המנוחה היא מנהגם וטבעם: ואם יכריחם איהו כח חיצוני לעזוב מקום מנוחתם ולהתנועע, אזי בסור הכח המכריח, ישוּבו תיכף בקו ישר למקומם. למשל: אבן שהיא מיסוד העפר, כשהיא נזרקת למעלה, תשוב תיכף למטה ליסודה, עפר הארץ. וכן שאר היסודות – וזה אות שאין בהם רוח חיים (מור"ח"ב, ו). וכן אמרו חז"ל (בראשית-רבה פ"ב): "והארץ היתה תהו ובהו" – ישבה לה הארץ תהוה ובוהה, שוממת ודואגת על רוע מזלה, ואמרה: "העליונים והתחתונים נבראו בבת אחת, העליונים חיים והתחתונים מתים"²². טבע המיוחד לו, סגולה. (23) אם גופים מתים הם, איך יהללוהו, הרי לא המתים יהללו יי? (24) בני אדם יהללוהו כשיראו גבורותיו בברואים ובכל תופעות הטבע.

~ יום שני כ"ב אדר"ב ~

פרק רביעי

(1) כל הנבראים למטה מן הרקיע מורכבים מארבעת היסודות; נפש האדם וצורתו; מה בין מעשה בראשית למעשה מרכבה.

א. ארבעה גופים הללו, שהם אש ורוח ומים וארץ, הם יסודות כל הנבראים למטה מן הרקיע. וכל שהיה מאדם ומבהמה ועוף ורמש ודג וצמח ומתכת ואבנים טובות ומרגליות, ושאר אבני כנזן, והרים וגושי עפר – הכל גלמן מחבר מארבעה יסודות הללו. נמצאו כל הגופים שלמטה מן הרקיע, חוץ מארבעה² יסודות האלו, מחברים מגלם וצורה, וגלם שלהם מחבר מארבעה יסודות האלו. אבל כל אחד מארבעה היסודות אינו מחבר אלא מגלם וצורה בלבד.

(2) הריטב"א בפירושו לארבעה פרקים אלה אומר: "כל הגופים" – לאו דווקא, שהרי יש גופים המורכבים רק משני יסודות, כגון: עשן, מורכב רק מאש ועפר; אבק – מעפר ורוח; אש – ממים ורוח.

אבל בנוסחת אוקספורד הוצאת חיימזון, אין תיבת "והירח", ונכונה היא. שיטת הגלגלים המוצעת בזה והידועה בשם: גיאוצנטרית, שהארץ היא מרכז כל העולם כולו, היתה שלטת כל ימי הביניים עד קופרניקוס (73–1403) לחורבן בית שני, אבי השיטה ההליוצנטרית, שלפיה השמש היא מרכז הברואה.

ח. כל הפוכבים הנראים, יש מהן פוכבים קטנים, שהארץ גדולה מאחד מהן, ויש מהן פוכבים גדולים, שכל אחד מהן גדול מן הארץ כמה פעמים. והארץ גדולה מן הירח כמו ארבעים פעמים. והשמש גדולה מן הארץ כמו מאה ושבעים פעמים. נמצא הירח – אחד מששת אלפים ושמונה מאות מן השמש בקרוב. ואין בכל הפוכבים פוכב גדול מן השמש, ולא קטן מכוכב שפגלגל השני.

ט. כל הפוכבים והגלגלים כלן, בעלי נפש ודעה והשכל הם¹⁷, והם חיים ועומדים ומפירים את מי שאמר והיה העולם. כל אחד ואחד לפי גדלו ולפי מעלתו משבחים ומפארים ליוצרם כמו המלאכים. וכשם שמפירים הקדוש-ברוך-הוא, כך מפירים את עצמן, ומפירים את המלאכים שלמעלה מהן. ודעת הפוכבים והגלגלים מעוטה מדעת המלאכים וגדולה מדעת בני-אדם.

(17) תנועתם הסיבובית של הגלגלים, המתנועעים תמיד בלי הרף ולא ינחו, מוכיחה – לדעת רבינו – שהם בעלי-חיים ובני דעה והשכל (עיין מורה-נבוכים ח"ב, ד).

י. ברא האל למטה מגלגל הירח גלם אחד, שאינו כגלם הגלגלים¹⁸. וברא ארבע צורות לגלם זה, ואינן צורות הגלגלים, ונקבע כל צורה וצורה במקצת גלם זה. צורה ראשונה – צורת האש, נתחברה במקצת גלם זה, ונהיה משניהן גוף האש. וצורה שנייה – צורת הרוח, נתחברה במקצתו, ונהיה משניהן גוף הרוח. וצורה שלישית – צורת המים, נתחברה במקצתו, ונהיה משניהם גוף המים. וצורה רביעית – צורת הארץ, נתחברה במקצתו, ונהיה משניהם גוף הארץ. נמצא למטה מן הרקיע ארבעה גופין¹⁹ מחלקין²⁰, זה למעלה מזה, וכל אחד ואחד מקיף את שלמטה ממנו מכל רוחותיו כמו גלגל. הגוף הראשון, הסמוך לגלגל הירח, הוא גוף האש. למטה ממנו – גוף הרוח. למטה ממנו – גוף המים. למטה ממנו – גוף הארץ. ואין ביניהם מקום פנוי בלא גוף כלל.

(18) כלומר: חומר שפל-ערך, שאינו מגיע למדרגת חומר הגלגלים. (19) במדבר-רבה, יד. אלה הם ארבעת היסודות

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(4) כדור הארץ הנמצא במרכזו של גלגל הרקיע - הוא המטה שאין למטה הימנו. (5) כהילוך הכוכבים והגלגלים שהם בעלי דעה ורצון. (6) תכונה וסגולה תולדתית שאין בה רצון. (7) על ידי הערוב נשתנו היסודות כל כך עד שאינם ניכרים עוד. (8) תוקף, חלק יותר גדול.

ג. וְכַל הַמַּחְבֵּר מֵאַרְבָּעָה יְסוּדוֹת אֵלּוּ הוּא נִפְרָד בְּסוּף: יֵשׁ שֶׁהוּא נִפְרָד לְאַחַר יָמִים אַחֲדִים, וְיֵשׁ שֶׁהוּא נִפְרָד לְאַחַר שָׁנִים רַבּוֹת. וְכַל שֶׁנִּתְחַבֵּר מֵהֶם, אִי אֶפְשָׁר שְׂלֵא יִפְרָד לָהֶן. אֶפְלוּ הַזֶּהָב וְהָאֲדָם⁹ אִי אֶפְשָׁר שְׂלֵא יִפְסֵד וְיִחְזֹר לְיְסוּדוֹתָיו, וְיִשׁוּב מִקְצָתוֹ לְאֵשׁ וּמִקְצָתוֹ לָמִים וּמִקְצָתוֹ לְרוּחַ וּמִקְצָתוֹ לְאֶרֶץ.

(9) שהם חמרים קשים ביותר. אודם - אחת מאבני החושן.

ד. הוֹאִיל וְכַל הַנִּפְסֵד יִפְרָד לְיְסוּדוֹת אֵלּוּ - לָמָּה נֹאמַר לְאֲדָם: "וְאֵל עֹפֹר תִּשׁוּב"? לִפִּי שָׂרֵב בְּיָנֵנוּ מִן הָעֹפֶר. וְלֹא כֹל הַנִּפְסֵד כְּשִׁיפְסֵד מִיָּד יִחְזֹר לְאַרְבָּעָה הַיְסוּדוֹת, אֲלֵא יִפְסֵד וְיִחְזֹר לְדָבָר אֲחֵר, וְדָבָר אֲחֵר לְדָבָר אֲחֵר¹⁰, וְסוּף הַדְּבָרִים יִחְזֹר לְיְסוּדוֹת; וְנִמְצְאוּ כָּל הַדְּבָרִים חוּצֵי חִלְלָה¹¹.

(10) פושטים צורה ולובשים צורה אחרת. (11) סובבים וחוזרים וסובבים במעגל אין קץ, חלילה - תואר הפועל משורש חלל, אחי חול; ומזה השם: מחול - ריקדה במעגל.

ה. אַרְבָּעָה יְסוּדוֹת הָאֵלּוּ מִשְׁתַּנִּים זֶה לָזֶה תָּמִיד בְּכָל יוֹם וּבְכָל שָׁעָה, מִקְצָתָן, לֹא כָּל גּוֹפֵן. כִּיצַד? מִקְצַת הָאֶרֶץ הַקְּרוּבָה מִן הַיָּמִים מִשְׁתַּנֵּית וּמִתְפַּרֶּרֶת¹² וְנִעֲשִׂית מִיָּם. וְכֵן מִקְצַת הַיָּמִים הַסְּמוּכִים לְרוּחַ מִשְׁתַּנֵּין וּמִתְמַסְּקִין¹³ וְהוֹיֵן רוּחַ. וְכֵן הַרוּחַ, מִקְצַתוֹ הַסְּמוּךְ לְאֵשׁ מִשְׁתַּנָּה וּמִתְחַלֵּל¹⁴ וְנִעֲשֶׂה אֵשׁ. וְכֵן הָאֵשׁ, מִקְצַתָּהּ הַסְּמוּךְ לְרוּחַ מִתְחַלֵּל, מִשְׁתַּנָּה וּמִתְפַּנֵּס¹⁵ וְנִעֲשֶׂה רוּחַ. וְכֵן הַרוּחַ, מִקְצַתוֹ הַסְּמוּךְ לָמִים מִשְׁתַּנָּה וּמִתְפַּנֵּס¹⁶ וְנִעֲשֶׂה מִיָּם. וְכֵן הַיָּמִים¹⁷, מִקְצַתוֹ הַסְּמוּךְ לְאֶרֶץ מִשְׁתַּנָּה וּמִתְפַּנֵּס וְנִעֲשֶׂה אֶרֶץ. וְשְׁנוֵי זֶה - מַעֲט מַעֲט, וּלְפִי אֶרֶץ הַיָּמִים. וְאִין כָּל הַיְסוּד מִשְׁתַּנָּה, עַד שִׁיעֲשֶׂה כָּל הַיָּמִים רוּחַ אוֹ כָּל הַרוּחַ אֵשׁ, שְׂאִי אֶפְשָׁר שִׁיבָטֵל אֶחָד מִן הַיְסוּדוֹת הָאַרְבָּעָה; אֲלֵא מִקְצַת יִשְׁתַּנָּה מֵאֵשׁ לְרוּחַ, וּמִקְצַת יִשְׁתַּנָּה מִרוּחַ לְאֵשׁ, וְכֵן בֵּין כָּל אֶחָד וְאֶחָד יִמְצָא הַשְּׁנוֹי בֵּין אַרְבָּעָתָן, וְחוּצוֹת חִלְלָה לְעוֹלָם.

(12) מלשון הכתוב: פור התפוררה ארץ (ישעיה כד, יט).

(13) מתנדפים ונעשים רוח. מלשון: ימאסו כמו מים (תהלים נח, ח).

(14) מלשון: סע מתחולל (ירמיה כג, יט).

(15) מתכווץ ומצטמצם. (16) מלשון: כונס כנד מי הים (תהלים לג, ז).

(17) יסוד המים.

ו. וְשְׁנוֹי זֶה יִהְיֶה בְּסִבִּיבַת הַגִּלְגָּל¹⁸, וּמִסְבִּיבָתוֹ יִתְחַבְּרוּ אַרְבָּעָתָן וְיִהְיֶה מֵהֶן שְׂאֵר גִּלְמֵי בְּנֵי־אָדָם

~ נקודות משיחות קודש ~

"אַרְבָּעָה גּוּפִים הָאֵלּוּ שֶׁהֵם אֵשׁ וְרוּחַ וְיָמִים וְאֶרֶץ כו..."

בספר יצירה הוזכרו רק שלושה יסודות, ומבואר בספר הפרדס שיסוד העפר מתגלה על ידי הג' יסודות. ולהעיר מספר הפרדס שם, שג' היסודות שייכים לג' אבות (חג"ת) ויסוד הד' (עפר) - מל' (ואסתר).

לקוטי שיחות חכ"ו עמוד 46 הערה 39

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

ב. דֶּרֶךְ הָאֵשׁ וְהַרוּחַ לְהִיּוֹת מִהֲלָכָם מִמַּטָּה, מִטְּבוֹר³ הָאֶרֶץ, לְמַעַלָּה כְּלָפִי הָרָקִיעַ. וְדֶרֶךְ הַיָּמִים וְהָאֶרֶץ לְהִיּוֹת מִהֲלָכָם מִתַּחַת הָרָקִיעַ לְמַטָּה עַד לְאַמְצָע; שְׂאִמְצָע הָרָקִיעַ הוּא הַמַּטָּה שֶׁאִין לְמַטָּה מִמֶּנּוּ⁴. וְאִין הַלּוּכָם, לֹא בְּדַעְתָּם וְלֹא בְּחִפְצָם⁵, אֲלֵא מִנְּהִיג שְׂנוֹקֵב בִּהֵן וְטִבְעוֹ שְׂנוֹטֵבֵב בִּהֵן. טִבְעַת הָאֵשׁ - חֵם וְיָבֵשׁ, וְהוּא קָל מִכָּלֵם. וְהַרוּחַ - חֵם וְלֹחַ. וְהַיָּמִים - קָרִים וְלַחִים. וְהָאֶרֶץ - יִבֶּשֶׁה וְקָרָה, וְהִיא כְּבֹדָה מִכָּלֵם, וְהַיָּמִים קָלִים מִמֶּנָּה, לְפִיכָּךְ נִמְצְאוּ לְמַעַלָּה עַל הָאֶרֶץ. וְהַרוּחַ קָל מִן הַיָּמִים, לְפִיכָּךְ הוּא מִרְחָף עַל־פְּנֵי הַיָּמִים. וְהָאֵשׁ קָל מִן הַרוּחַ. וּמִפְּנֵי שֶׁהֵם יְסוּדוֹת לְכָל גּוּפִים שֶׁתַּחַת הָרָקִיעַ, יִמְצָא כָּל גּוֹף וְגוֹף מֵאֲדָם וּבִהֶמָּה וְחַיָּה וְעוֹף וְדָג וְצִמְחָה וּמִתַּכַּת וְאֶבֶן, גִּלְמֵי מַחְבֵּר מֵאֵשׁ וְרוּחַ וְיָמִים וְעֹפֶר. וְאַרְבָּעָתָן יִתְעַרְבוּ בִּיחָד, וְיִשְׁתַּנּוּ כָּל אֶחָד מֵהֶם בַּעַת הָעֵרֹב, עַד שִׁיִּמְצָא הַמַּחְבֵּר מֵאַרְבָּעָתָן אִינוֹ דִּמָּה לְאֶחָד מֵהֶן כִּשֶׁהוּא לְבָדוּ. וְאִין בְּמַעַרְב מֵהֶן אֶפְלוּ חֵלֶק אֶחָד שֶׁהוּא אֵשׁ בְּפָנֵי עֲצָמוֹ אוֹ מִיָּם בְּפָנֵי עֲצָמוֹ אוֹ אֶרֶץ בְּפָנֵי עֲצָמוֹ אוֹ רוּחַ בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, אֲלֵא הַכֹּל נִשְׁתַּנּוּ וְנִעֲשׂוּ גוֹף⁷ אֶחָד. וְכָל גּוֹף וְגוֹף הַמַּחְבֵּר מֵאַרְבָּעָתָן, יִמְצָא בּוֹ קֶר וְחֵם, לֹחַ וְיָבֵשׁ כְּאֶחָד. אֲבָל יֵשׁ מֵהֶם גּוּפִים, שִׁיְהִיָּה בָּהֶם חֲזָקָה⁸ מִיְסוּד הָאֵשׁ, כְּמוֹ בַּעֲלִי נֶפֶשׁ חַיָּה, לְפִיכָּךְ יֵרָאֶה בָּהֶם הַחֵם יָתֵר. וְיֵשׁ מֵהֶן גּוּפִין שִׁיְהִיָּה בָּהֶן חֲזָקָה מִיְסוּד הָאֶרֶץ, כְּמוֹ הָאֲבָנִים, לְפִיכָּךְ יֵרָאֶה בָּהֶם הַיָּבֵשׁ הַרְבֵּה. וְיֵשׁ מֵהֶן גּוּפִין, שִׁיְהִיָּה בָּהֶם חֲזָקָה מִיְסוּד הַיָּמִים, לְפִיכָּךְ יֵרָאֶה בָּהֶם הַלֵּחַ יָתֵר. וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה יִמְצָא גּוֹף חֵם יָתֵר מִגּוֹף אַחֵר יָבֵשׁ; וְכֵן יִמְצָאוּ גּוּפִים, שִׁיְרָאֶה בָּהֶן הַקֵּר בְּלָבָד, וְגוּפִים יֵרָאֶה בָּהֶן הַלֵּחַ בְּלָבָד, וְגוּפִים יֵרָאֶה בָּהֶן הַיָּבֵשׁ אוֹ הַקֵּר וְהַלֵּחַ כְּאֶחָד בִּשְׂוֹה, אוֹ הַחֵם וְהַיָּבֵשׁ כְּאֶחָד בִּשְׂוֹה, אוֹ הַחֵם וְהַלֵּחַ כְּאֶחָד בִּשְׂוֹה - לְפִי רֹב הַיְסוּד שֶׁהִיָּה בְּעַקֵּר הַתְּעַרְבָתָּה, יֵרָאֶה מַעֲשֶׂה אוֹתוֹ הַיְסוּד וְטִבְעוֹ בְּגוֹף הַמְּעַרְב.

(3) ממרכז הארץ. דבר כדורי, כל נקודה שבו - הוא מרכזו.

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שֶׁתִּפְרֹד לָהֶם, וְאִינָה מִכֶּחַ הַנִּשְׁמָה³⁰ עַד שֶׁתִּהְיֶה צְרִיכָה לְנִשְׁמָה, כְּמוֹ שֶׁהַנִּשְׁמָה צְרִיכָה לַגּוּף; אֲלֵא מֵאֵת ה' מִן הַשְּׁמַיִם הִיא. לְפִיכֵךְ כְּשִׁיפְרֹד הַגֶּלֶם, שֶׁהוּא מְחַבֵּר מִן הַיְּסוּדוֹת, וְתֹאבֵד הַנִּשְׁמָה, מִפְּנֵי שֶׁאִינָה מְצוּיָה אֲלֵא עִם הַגּוּף, וְצְרִיכָה לַגּוּף כָּכָל מַעֲשִׂיהָ - לֹא תִכְרַת הַצּוּרָה הַזֹּאת, לְפִי שֶׁאִינָה צְרִיכָה לְנִשְׁמָה כְּמַעֲשִׂיהָ, אֲלֵא יוֹדַעַת וּמַשְׁגֶּת הַדַּעוֹת הַפְּרִיזוֹת מִן הַגֶּלֶם, וְיוֹדַעַת בּוֹרֵא הַכֹּל וְעוֹמֶדֶת לַעוֹלָם וְלַעוֹלָמֵי עוֹלָמִים. הוּא שֶׁאִמְרָ שְׁלֹמֹה בְּחֻכָּמָתוֹ: "וַיֵּשֶׁב הָעֵפֶר עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהִיָּה, וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נִתְּנָה".

(30) היא הנפש החיונית נחלת כל חי למינהו, כמו: כל אשר נשמת רוח חיים באפיו (בראשית ז, כב). רצונו לומר: הנשמה ההיא היודעת דעת עליון אינה מסוג אותה הנשמה, הנפש החיונית הצריכה לגוף, שעם מותו תאבד גם היא עימו - אלא מאת ה' היא והיא צורת האדם שאינה תלויה לא בגוף ולא בנפש החיונית, והיא קיימת גם אחרי מות האדם (עיין בפירושו למשנה, סנהדרין פרק י').

י. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ שֶׁדִּבְרָנוּ בְּעֵנֶיךָ זֶה, כְּמֹר מִדְּלִי³¹ הֵם וְדְבָרִים עֲמָקִים הֵם; אֲכָל אֵינָם בְּעֵנֶיךָ עֲמָק פֶּרֶק רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי³². וּבִאֵוֹר כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁכְּפֶרֶק שְׁלִישִׁי וְרִבְעִי, הוּא הַנִּקְרָא 'מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית'³³. וְכֵךְ צִוּוּ הַחֻכְמִים הָרִאשׁוֹנִים³⁴ - שֶׁאֵין דּוֹרְשִׁין גַּם בְּדְבָרִים הָאֵלּוּ בְּרִבּוּס, אֲלֵא לְאָדָם אֶחָד מוֹדִיעִין דְּבָרִים אֵלּוּ וּמְלַמְּדִין אוֹתָן.

(31) מעט מזעיר, כטיפת מים הנופלת מדלי מלא, כלומר: מעט מזעיר הם לעומת כל מה שיש לדבר בעניין נשגב זה. (32) העוסקים במעשה מרכבה. (33) תורת הטבע ורזי היצירה המוצעת בצורת "ראשי פרקים" בפרשה הראשונה של ספר "בראשית". (34) חגיגה יא:).

יא. וימה בין ענין מעשה מרפכה לענין מעשה בראשית? ששנינו מעשה מרפכה, אפילו לאחד אין דורשים בו, אלא-אם-כן היה חכם ומבין מדעתו, מוסרין לו ראשי הפרקים; וענין מעשה בראשית מלמדין אותו ליחיד אף-על-פי שאינו מבין אותו מדעתו, ומודיעים אותו כל מה שיש לו לידע מדברים אלו. ולמה אין מלמדין אותו לרבים? לפי שאין כל אדם יש לו דעת רחבה להשיג פרוש ובאור כל הדברים על ברין³⁵.

(35) לפיכך מלמדים אותם רק ליחיד סגולה זכי לב וגדולי מחשבה.

יב. בזמן שאדם מתבונן בדברים האלו, ומפיר כל הברואים ממלאך וגלגל ואדם פיוצא בו, ויראה חכמתו של הקדוש-ברוך-הוא בכל היצורים וכל

ונפש חיה, צמח ואבן ומחכת. והאל נותן לכל גלם וגלם צורה ראויה לו, על-ידי מלאך העשירי, שהיא הצורה הנקראת 'איש'ים¹⁹.

(18) על ידי סיבוב הגלגלים והשפעתם מתמזגים היסודות, ומהם מתהווים כל יצורי מטה: דומם, צומח, חי, מדבר. (19) כמבואר למעלה (פרק ב, הלכה ז).

ז. לעולם אין אתה רואה גלם בלא צורה או צורה בלא גלם, אלא לב האדם²⁰ הוא שמחלק גוף הנמצא בדעתו, ויודע שהוא מחבר מגלם וצורה; ויודע שיש שם גופים שגלמם מחבר מארבעת היסודות, וגופים שגלמם פשוט ואינו מחבר רק מגלם אחד²¹. והצורות שאין להם גלם²² אינן נראין לעין, אלא בעין הלב²³ הן ידועין, כמו שידענו אדון הכל בלא ראיה עין.

(20) תבונת אדם. (21) כגון: גולם הגלגלים. (22) המלאכים, הצורות הנפרדות. (23) דרך השאלה. כלומר: בכח השכל והבינה שכליבו משיג האדם את הצורות הבלתי נראות לעין הפשוטה, עין הבשר.

ח. נפש כל בשר היא צורת²⁴ שנתן לו האל; והדעת היתרה המצויה בנפשו של אדם, היא צורת האדם השלם בדעתו. ועל צורה זו נאמר בתורה: "נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדִמְיוֹתֵינוּ"²⁵, כלומר, שתהיה לו צורה היודעת ומשגת הדעות שאין להם גלם, כמו המלאכים, שהם צורה בלא גלם, עד שידמה להן. ואינו אומר²⁶ על צורה זו הנפרדת לעצמם, שהיא הפה והחוטם והלסתות ושאר רשם הגוף, שזו 'תאר' שמה; ואינה הנפש המצויה לכל נפש חיה, שבה אוכל ושותה ומוליד ומרגיש ומתהרהר; אלא הדעת, שהיא צורת הנפש²⁷, ובצורת הנפש הכתוב מדבר: "בְּצַלְמֵנוּ כְּדִמְיוֹתֵנוּ". ופעמים רבות תקרא זאת הצורה נפש ורוח²⁸, ולפיכך צריך להזהר בשמותן, שלא יטעה אדם בהן, וכל שם ושם ילמד מענינו²⁹.

(24) שבה הוא נבדל מסוג ה"צומח". (25) הרוחניים. כלומר: ניתן בו בינה ודעת להשיג דברים מופשטים, וידמה לנו, יושבי מרום (מורה נבוכים חלק א, א). (26) "בצלמנו". (27) החיונית. (28) כגון: גם בלא דעת נפש לא טוב (משלי יט, ב); והרוח תשוב אל האלוקים (קהלת יב, ז). (29) כי לפעמים תבאנה "נפש ורוח" במובן הנפש החיונית היורדת היא למטה (קהלת ג, כא), לפיכך מזהיר רבינו להזהר בשמות אלה שלא לערבם ולא לטעות בהם, אלא ללמד מעניינם: מתוך הנושא הנידון תוגדר מהותם.

ט. אין צורת הנפש הזאת מחברת מן היסודות כדי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אמרו חז"ל על התנאים, שהם "מיישבי העולם" (סוטה כב.).

פרק חמישי

(1) שכל בית ישראל מצווים על קידוש השם; מתי לעבור ולא להיחרג, ומהו חילול ה'.

א. כל בית ישראל² מצוין על קדוש³ השם הגדול הזה, שנאמר: "ונקדשתי בתוך בני ישראל". ומזהרין שלא לחלול, שנאמר: "ולא תחללו את שם קדשי". פיצד? פשיעמד עובד פוכבים ויאנס את ישראל לעבר על אחת מכל מצות האמורות בתורה או יחרגנו - יעבר ואל יחרג, שנאמר במצות: "אשר יעשה אתם האדם וחי בהם" - וחי בהם, ולא שימות בהם⁴. ואם מת ולא עבר - הרי זה מתחייב בנפשו⁵.

(2) לרבות גם נשים, שגם הן מצוות על קידוש השם, כמבואר במסכת סנהדרין (עד, ב). (3) למסור את הנפש על תורת ה' ודתו, שעל-ידיה מתקדש שמו יתעלה (תורת כהנים, אמור). וכדאי להביא בזה דברי רבינו על מצות "קידוש השם" (ספר המצוות, ט): כשגזר נבוכדנצר הרשע להשתחוות לצלם. כמסופר בספר דניאל, השתחוו לו כל המון בית ישראל ולא היה שם ביניהם מקדש שם שמים, כי פחדו לנפשם והעטו חרפה על כל ישראל. עד שבאו דניאל, חנניה, מישאל ועזריה וקידשו שם שמים ברבים, והסירו את החרפה מעל עמם. ונתקיימו אז דברי ישעיה הנביא, שאמר: לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו, כי בראותו ילדיו... יקידשו שמי והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו (ישעיה כט, כג). (4) יומא פה, ב. (5) חייב ליתן את הדין על שמסר נפשו חנם. רבינו סובר: "יעבור ואל ייחרג" שאמרו רבותינו, פירושו - מחויב לעבור, כדי שלא ייחרג. אבל רבים מגדולי הראשונים חולקים עליו בזה, וסבורים שאם נהרג ולא עבר - צדקה תיחשב לו, ולדעתם "יעבור ולא ייחרג" רשות היא ולא חובה (עיין עבודה זרה כז, ב ב'תוספות' דיבור-המתחיל יכול אפילו).

ב. במה דברים אמורים? בשאר מצות, חוץ מעבודת פוכבים וגלוי עריות ושפיכת דמים. אבל שלש עבירות אלו, אם יאמר לו: עבר על אחת מהן או תהרג! - ייחרג ואל יעבר. במה דברים אמורים? בזמן שהעובד פוכבים מתפנן להנאת עצמו, כגון שאנסו לבנות לו ביתו בפשט או לבשל לו תבשילו, או אנס אשה⁶ לבעלה וכיוצא בזה. אבל אם נתפנן להעבירו על המצות בלבד - אם היה בינו לבין עצמו ואין שם עשרה מישראל⁷, יעבר ואל ייחרג; ואם אנסו להעבירו בעשרה מישראל - ייחרג ואל יעבר, ואפילו לא נתפנן להעבירו אלא על מצוה משאר מצות בלבד.

הברואים - מוסיף אהבה למקום, ותצמא נפשו ויכמה³⁶ בשרו לאהב המקום ברוך הוא³⁷, ויירא ויפחד משפלותו ודלותו וקלותו, כשיעריך עצמו לאחד מהגופות הקדושים הגדולים³⁸; וכל-שפן לאחת מהצורות הטהורות, הנפרדות מן הגלמים, שלא נתחברו בגלם כלל³⁹; וימצא עצמו שהוא ככלי מלא בושח וכלמה, ריק וחסר.

(36) ישתוקק תשוקה גדולה, מלשון: כמה לך בשרי (תהלים סג, ב). (37) ואהבתו לאלוקים תאלצהו להיות "משכיל דורש אלוקים", כדי להכירו לדעת יותר ויותר; ועל ידי זה ישתלם במעלת המידות ובמעלות השכליות - והיא תכלית הנרצה העליונה של אדם להגיע בזה לחיי נצחים (עיין פירושו למשנה, סנהדרין פרק י'). (38) הגלגלים. (39) המלאכים.

יג. ועניני ארבעה פרקים אלו שבחמש מצות האלו⁴⁰, הם שחכמים הראשונים קוראין אותו 'פרדס'⁴¹, כמו שאמרו: ארבעה נכנסו לפרדס⁴²; ואף-על-פי שגדולי ישראל היו וחכמים גדולים היו, לא כלם היה בהן כח לידע ולהשיג כל הדברים על ברין⁴³. ואני אומר, שאין ראוי לטיל בפרדס, אלא מי שנתמלא כרסו לחם ובשר; ולחם ובשר הוא - לידע האסור והמתר, וכיוצא בהם משאר המצות. ואף-על-פי שדברים אלו דבר קטן קראו אותן חכמים, שהרי אמרו חכמים⁴⁵: דבר גדול - מעשה מרובה, ודבר קטן - היות⁴⁶ דאבני ורבא; אף-על-פי-כן ראויין הן להקדימן, שהן מלישבין דעתו⁴⁷ של אדם תחלה; ועוד, שהם הטובה הגדולה שהשפיע הקדוש-ברוך-הוא לישוב העולם הזה, כדי לנחל חיי העולם הבא, ואפשר שידעם הכל, קטן וגדול, איש ואשה, בעל לב רחב ובעל לב קצר.

(40) א) לידע שיש שם אלוהי; ב) שאחד הוא ואין זולתו; ג) לייחדו; ד) לאהבו; ה) ליראה ממנו. (41) גן נחמד, כינוי הוא לגן שמים, גן של המסתורין האלוהי. ויודעי ח"ן, המה בעלי המסתורין וה"מקובלים" בדורות הבאים, מצאו בו מקום להתגדר בו; וגם מצאו בו נוטריקון נאה מתאים לשיטתם: פשט, רמז, דרוש, סוד. (42) (חגיגה יד): נכנסו לטייל בו ולחזות בנועם ה' על ידי התבוננות במעשה-מרכבה ובמעשה-בראשית. (43) וכולם ניזוקו חוץ מאחד. (44) וכן אמרו חז"ל: כל משען לחם (ישעיה ג, ב) - אלו בעלי תלמוד (חגיגה יד). כמו כן אמרו: דברי תורה - כל ההוגה בהם טועם טעם בשר (עירובין כא:). (45) (סוכה כח:). (46) השקלא-וטריא בתלמוד; הקושיות והאיבעיות שאביי ורבא עסקו בהם. ולמה נקרא "דבר קטן"? כי ביחס למעשה-מרכבה שנושאו הוא הקדוש-ברוך-הוא בכבודו ובעצמו, עוסק התלמוד במצוות ה' ומשפטיו. (47) וכן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הדפוסים מובא כאן הפסוק: "ונתתי את פני באיש ההוא" – ותמוה הוא, שהרי אין פסוק כזה נזכר כלל בנותן מזרעו למולך. (17) כל דבר שקיבלוהו חז"ל מסיני, ויש לו גם אסמכתא בקרא, קוראו רבינו: "מפי השמועה", מה-שאין כן "קבלה" שאין לו אסמכתא בקרא ("יד מלאכי"). (18) "ההוא" – משמע, כשהאיש העובר את העבירה הוא בהווייתו, כמו שהוא: בדעתו ובהכרתו הברורה, והמעשה שהוא מוציא אל הפועל נעשה ברצונו והסכמתו – להוציא את השוגג מאליו, או את המוטעה על-ידי אחרים. וכן להוציא את האנוס שעושה מתוך הכרח שמכריחים אותו ולא ברצונו ('תורת כהנים' קדושים. זבחים קח:). (19) כשעבדוהו במזיד, אבל בלי עדים והתראה. (20) בעדים והתראה. (21) כי אנוסה היא, כמו שמפרש הפסוק והולך: "כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש, כן הדבר הזה", ואנוס רחמנא פטריה (ע"ז נד.). (22) בכתב-יד ברלין, וכן באוקספורד, חסרה כל הפסיקה הזאת, ולכן היקפונה בסוגריים. אולם מעין זה נמצא ב"אגרת השמד" להרמב"ם. (23) מלשון הכתוב (משלי כו, יא). (24) כי מה שהיה תחילה באנוס, נעשה לבסוף ברצון (כתובות נא, ב. ביאור הגר"א, שו"ע יו"ד סי' קנז, ס"ק כ.).

ה. נשים שאמרו להם עובדי כוכבים: תנו לנו אחת מִפֶּן ונטמא אותה, ואם לאו, נטמא את פלִכָּן! – יטמאו כלָּן, ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל²⁵. וכן אם אמרו להם עובדי כוכבים: תנו לנו אחד מִפֶּם ונהרגנו, ואם לאו, נהרג פלִכָּם! – ינהרגו כלָּם, ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל. ואם יחדוהו²⁶ להם ואמרו: תנו לנו פלוני, או נהרג את פלִכָּם! – אם היה מחייב מיתה פִּשְׁבַּע בְּ-בְּכִי²⁷, יתנו אותו להם, ואין מורין להם פֶּן לכתחלה²⁸; ואם אינו חייב מיתה – ינהרגו כלָּן, ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל.

(25) לפי שאין דוחים נפש מפני נפש (תרומות פ"ח, מ"ב. ירושלמי, שם ה"ד). (26) שנקבו בשמו של אחד מהם, ודרשו כי ימסרוהו לידם. (27) שנתחייב מיתה על שמרד במלכות (שמואל"ב, פרק כ.). (28) שאין זו ממידת חסידים, כמסופר (ירושלמי, תרומות פ"ח, ה"ד) על אחד שנתחייב מיתה למלכות, וברח ללוד אצל רבי יהושע בן-לוי והתחבא שם. כשהקיפו חילות המלך את העיר ואיימו להחריבה אם לא ימסרוהו בידם, שידל רבי יהושע את האיש בדברים לצאת אליהם ולעזוב את העיר, כדי שלא לסכן את חיי תושביה. הלה הסכים, יצא ונמסר על-ידם רבי יהושע למלכות. ואליהו הנביא שהיה רגיל תמיד אצל רבי יהושע בן-לוי לא נגלה מאז אליו עוד. והיה רבי יהושע מצטער מאד, וישב בתענית עד שנתגלה אליו אליהו ואמר לו: וכי למסורות ולמלשינים אני נגלה?! אמר רבי יהושע: הלא משנה מפורשת היא, שכגון זה מותר? (תוספתא, תרומות פ"ו). אמר לו אליהו: וכי משנת חסידים היא?

ו. פִּעֲנִין שִׁאֲמָרוּ בְּאַנְסִין²⁹, פֶּךָ אָמְרוּ בְּחִלָּאִים.

(6) שיעבור ולא ייהרג. (7) שיש לחלק בין שלוש עבירות אלו לשאר העבירות שבתורה. (8) באשה פנויה ידובר פה, כי אשת איש בכלל "גילוי ערויות" היא. (9) כי אין פרהסיא פחות מעשרה בני אדם (סנהדרין עד, ב.).

ג. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּם¹⁰ - שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַגְּזֵרָה¹¹; אֲבָל בִּשְׁעַת הַגְּזֵרָה, וְהוּא שִׁיעֲמֹד מִלֶּךָ רָשָׁע כְּנֹבֵכְדָנָצַר וְחִבְרִי, וַיִּגְזֹר גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל לְבַטֵּל דָּתָם אוֹ מִצְוֹת מִן הַמִּצְוֹת - יִהְיֶה וְאֵל יַעֲבֹר, אֲפֹלוֹ עַל אַחַת מִשְׁאָר מִצְוֹת, בֵּין נֶאֱנָס בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה, בֵּין נֶאֱנָס בֵּינוֹ לְבֵין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

(10) שיש לחלק בין עבירה לעבירה, ובין עשרה ופחות מעשרה. (11) רדיפות וגזירות דתיות (שם).

ד. כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בוֹ: יַעֲבֹר וְאֵל יִהְיֶה! וְנִהְיֶה וְלֹא עֹבֵר - הִרִי זֶה מִתְחִיב בְּנַפְשׁוֹ. וְכָל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בוֹ: יִהְיֶה וְלֹא יַעֲבֹר! וְנִהְיֶה וְלֹא עֹבֵר - הִרִי זֶה קֹדֶשׁ אֶת הַשֵּׁם; וְאִם הָיָה בְּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל - הִרִי זֶה קֹדֶשׁ אֶת הַשֵּׁם בְּרַבִּים, כְּדִנְיָאֵל, חֲנִינָה, מִישָׁאֵל וְעִזְרָה, וְרַבִּי עֲקִיבָא וְחִבְרִי¹². וְאִלוֹ הֵן הַרוּגֵי מַלְכוּת, שֶׁאֵין מַעֲלָה עַל מַעֲלָתָן¹³, וְעֲלִיָּהֶן נֶאֱמַר: "כִּי עָלֶיךָ הִרְגָנוּ כָּל הַיּוֹם"¹⁴, נִחְשְׁבָנוּ פָּצֵאן טְבַחָה"¹⁵; וְעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר: "אֶסְפוּ לִי חֲסִידִי, כִּרְתִּי בְרִיתִי עָלֵי זֶבַח". וְכָל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בוֹ: יִהְיֶה וְלֹא יַעֲבֹר! וְעֹבֵר וְלֹא נִהְיֶה - הִרִי זֶה מַחֲלִיל אֶת הַשֵּׁם; וְאִם הָיָה בְּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל, הִרִי זֶה חֲלָל אֶת הַשֵּׁם בְּרַבִּים, וְכֵטֵל מִצְוֹת עֲשֵׂה, שֶׁהִיא קֹדֶשׁ הַשֵּׁם, וְעֹבֵר עַל מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, שֶׁהִיא חֲלוּל הַשֵּׁם. וְאַף-עַל-פִּי-כֵן, מִפְּנֵי שֶׁעֹבֵר בְּאַנְס, אֵין מַלְקִין אוֹתוֹ; וְאֵין צָרִיף לִזְמַר שֶׁאֵין מִמִּיתִין אוֹתוֹ בִּית-דִּין, אֲפֹלוֹ הֵרֵג בְּאַנְס; שֶׁאֵין מַלְקִין וּמִמִּיתִין אֶלָּא לְעוֹבֵר בְּרָצוֹנוֹ, וּבְעֵדִים וְהִתְרָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּנוֹתָן מִזְרַעוֹ לְמַלְךָ: "וְנִתְּתִי"¹⁶ אֲנִי אֶת פְּנֵי בָאִישׁ הַהוּא"; מִפִּי הַשְּׂמוּעָה¹⁷ לְמִדּוֹ: "הַהוּא"¹⁸ - לֹא אָנוּס, וְלֹא שׁוֹגֵג, וְלֹא מְטָעָה; וּמָה אִם עֹבֹדֵת כּוֹכָבִים, שֶׁהִיא חֲמוּרָה מִן הַכָּל, הָעוֹבֵד אוֹתָהּ בְּאַנְס אֵינוֹ חַיֵּב כִּרְתִּי¹⁹, וְאֵין צָרִיף לִזְמַר מִיתָת בֵּין-דִּין²⁰ - קָל-וְחִמֵּר לְשִׁאָר מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּתוֹרָה; וּבְעֵרִיּוֹת הוּא אוֹמֵר: "וְלִנְעָרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר"²¹. אֲבָל²² אִם יָכוֹל לְמַלֵּט נַפְשׁוֹ וְלִכְרֹת מִתַּחַת יָד הַמֶּלֶךְ הָרָשָׁע, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה - הִנֵּה הוּא כְּכֹלֵב שָׁב עַל קָאִי²³, וְהוּא נִקְרָא עוֹבֵד עֲבֹדֵת כּוֹכָבִים בְּמִזִּיד²⁴, וְהוּא נִטְרָד מִן הָעוֹלָם הַבָּא וְיוֹרֵד לְמַדְרָגָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁל גִּיהֵנוֹם.

(12) בבבא-בטרא י, ב. (13) כמו שאמרו חז"ל: הרוגי מלכות – אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם (שם). (14) גיטין נז, ב. (15) אלו רבי עקיבא וחביריו שמסרו עצמם לשחיטה על דברי תורה (סנהדרין קי:). (16) נוסח זה היה גם בספר "היד החזקה" שלפני בעל "מעשה רוקח". וברוב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַנֶּאֱתָן³⁹, כְּגוֹן שְׂמַאכִילִין אֶת הַחֹלָה שְׂקָצִים וְרִמְשִׁים אוֹ חֲמֵץ בִּפְסָח, אוֹ שְׂמַאכִילִין אוֹתוֹ בְּיוֹם-הַפְּסוּחִים. אָבֵל שְׁלֹא דֶרֶךְ הַנֶּאֱתָן, כְּגוֹן שְׁעוֹשִׁין לוֹ רִטְיָה⁴⁰ אוֹ מְלוּגְמָא⁴¹ מִחֲמֵץ אוֹ מְעֲרָלָה; אוֹ שְׂמִשְׁקִין אוֹתוֹ דְּבָרִים שֵׁישׁ בִּהֶן מֵר מְעַרְב עִם אִסוּרֵי מֶאֱכָל, שֶׁהָרִי אֵין בִּהֶן הַנֶּאֱתָה לַחֵף - הָרִי זֶה מֵתָר, וְאֶפְלוֹ שְׁלֹא בְּמָקוֹם סִכְנָה⁴²; חוּץ מִבְּלָאֵי הַפֶּקֶם וּבִשְׁר בְּחֶלֶב, שֶׁהֵן אִסוּרִין אֶפְלוֹ שְׁלֹא דֶרֶךְ הַנֶּאֱתָן⁴³; לְפִיכָף אֵין מִתְרַפְּאִין מִהֶן אֶפְלוֹ שְׁלֹא דֶרֶךְ הַנֶּאֱתָן, אֲלֵא בְּמָקוֹם סִכְנָה.

(39) כל האיסורים שבתורה שנאמרו בלשון אכילה, כגון איסור אכילת חזיר, שכתוב בו: ומבשרם לא תאכלו (ויקרא יא, ח), אין לוקים עליהם אלא כשאוכלים אותם דרך אכילתם, וזהו דרך הנאתם: אבל איסורים שלא נזכרה בהם לשון אכילה, כגון: בשר בחלב וכלאי הכרם - איסורים בין דרך הנאתם ובין שלא כדרך הנאתם, ומתרפאים בהם רק במקום סכנה. (40) תחבושת לחה על מכה לרככה. (41) תחבושת לחה על מכה לחממה. (42) פסחים כה, ב. (43) שם כד, ב.

ט. מִי שֶׁנָּתַן עֵינָיו פֶּאֶשָׁה, וְחָלָה וְנָטָה לְמוֹת, וְאָמְרוּ הַרְפּוּאִים: אֵין לוֹ רְפוּאָה עַד שֶׁתִּבְעַל לוֹ! - יָמוּת וְאֵל תִּבְעַל לוֹ, אֶפְלוֹ הֵיטָה פְּנוּיָה. וְאֶפְלוֹ לְדַבֵּר עִמָּה מֵאַחֲרֵי הַגָּדֵר, אֵין מוֹרִין לוֹ בְּכָף, וְיָמוּת, וְלֹא יוֹרוּ לְדַבֵּר עִמָּה מֵאַחֲרֵי הַגָּדֵר; שְׁלֹא יִהְיֶה בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הַפֶּקֶר, וְיִבְאוּ בְּדָבָרִים אֵלוֹ לְפָרֵץ פְּעֻרִית⁴⁴.

(44) סנהדרין עה, א.

י. כָּל הַעוֹבֵר מִדַּעְתּוֹ, בְּלֹא אָנֹס, עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמִירוֹת בַּתּוֹרָה בְּשֹׁאטָא⁴⁵ בְּנִפְשׁ, לְהַכְעִים⁴⁶ - הָרִי זֶה מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם, וְלִפְיָךְ נֶאֱמָר בְּשׁוֹבַעַת שְׁקָר: "וְחָלַלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה'"; וְאִם עוֹבֵר בְּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל⁴⁷ - הָרִי זֶה חָלַל אֶת הַשֵּׁם בְּרִבִּים. וְכֵן כָּל הַפּוֹרֵשׁ מִעֲבֵרָה אוֹ עֲשָׂה מִצְוָה, לֹא מִפְּנֵי דָבָר בְּעוֹלָם, לֹא פֶחַד וְלֹא יִרְאָה וְלֹא לְבָקֶשׁ כְּבוֹד, אֲלֵא מִפְּנֵי הַבּוֹרָא⁴⁸ בְּרוּךְ הוּא, כְּמִנְיַעַת יוֹסֵף הַצַּדִּיק עֲצָמוֹ מֵאִשֶׁת רַבּוֹ⁴⁹ - הָרִי זֶה מְקַדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם.

(45) בזלזול וקלות ראש. (46) להכעיס את ה', כביכול, ולהרעים את הבריות בסביבתו, בעוד שלו לעצמו אין בזה שום תועלת והנאה. כגון שבועת שקר, שנשבע שאכל ולא אכל. השווה 'ספר המצוות' ל"ת, סג. (47) בפרהסיא. (48) כנחשון בן-עמינדב נשיא שבט יהודה, שבכחשוננו בה' קפץ לתוך הים תחילה, בעוד שאחרים היו מדיינים זה עם זה, וקידש שם שמים (סוטה לו). (49) כדברי חז"ל (שם, לו): יוסף שקידש שם שמים בסתר, הוסיפו לו אות אחת על שמו, שנאמר: עדות ביהוסף (תהלים פא, ו).

יא. וְיֵשׁ דְּבָרִים אַחֲרִים שֶׁהֵם בְּכָלֵל חֲלוּל הַשֵּׁם,

כִּי שִׁחָלָה וְנָטָה לְמוֹת, וְאָמְרוּ הַרְפּוּאִים, שְׂרַפּוּאָתוֹ בְּדָבָר פְּלוּגִי מֵאִסוּרִין שִׁבְתוֹרָה - עוֹשִׁין. וּמִתְרַפְּאִין בְּכָל אִסוּרִין³⁰ שִׁבְתוֹרָה בְּמָקוֹם סִכְנָה, חוּץ מִעֲבֻדֹת כּוֹכָבִים³¹ וְגִלּוֹי עֲרִיּוֹת³² וּשְׂפִיכַת דָּמִים³³, שֶׁאֶפְלוֹ בְּמָקוֹם סִכְנָה אֵין מִתְרַפְּאִין בִּהֶן³⁴. וְאִם עוֹבֵר וְנִתְרַפָּא - עוֹנֵשִׁין אוֹתוֹ בֵּית-דִּין עֹנֵשׁ הָרָאוּי³⁵.

(29) שיש חילוק בין עבודה-זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, לשאר עבירות. (30) אפילו באיסורי הנאה. (31) כגון: שהרופאים אמרו לו שאם ישתה את המים, או יאכל העלים מאותה עבודה-זרה - יירפא. (32) עיין לקמן הלכה ט. (33) כגון: אשה המקשה לילד וחייה בסכנה - אם הוולד הוציא כבר את ראשו, שוב אין נוגעים בו כדי להציל את חיי אמו (אהלות פ"ז, מ"ו). (34) פסחים כה, א. וכן אמרו (עבודה זרה כז, ב): לא ישא ויתן אדם עם המינים, ואין מתרפאים מהם, אפילו לחיי שעה. מעשה בבן-דמא, בן אחותו של רבי ישמעאל, שהכישו נחש, ובא יעקב איש כפר סכניא לרפאותו, ולא הניחו רבי ישמעאל. ואמר לו: רבי ישמעאל אחי, הנח לו ואירפא ממנו ואני אביא לך מקרא מן התורה שהוא מותר (וחי בהם) - ולא שימות בהם). ולא הפסיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו ומת. קרא עליו רבי ישמעאל: אשריך, בן-דמא, שגופך טהור ויצתה נשמתך בטהרה ולא עברת על דברי חבריך וכו'. (35) שהרי איש לא אנסו לכך. ואם מחמת חליו - מי יערוב לו שתהיה לו לרפואה? ואולי יירפא גם בלעדיה. ולפיכך אין זה דומה לאנוס, שנאמר למעלה (ה"ד) שאין עונשים אותו - כי שם אנוס ודאי (מעשה רוקח).

ז. וּמִגִּין שֶׁאֶפְלוֹ בְּמָקוֹם סִכְנָה נִפְשוֹת אֵין עוֹבְרִין עַל אַחַת מִשְׁלֵשׁ עֲבֻרֹת אֵלוֹ? שְׁנֵאֲמַר: "וְאֶהְיֶה אֵל אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נִפְשְׁךָ וּבְכָל מַאֲדְךָ" - אֶפְלוֹ הוּא נוֹטֵל אֶת נִפְשְׁךָ. וְהִרְיַגְתָּ נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל לְרַפְּאֵת נֶפֶשׁ אַחֶרֶת, אוֹ לְהַצִּיל אָדָם מִיַּד אָנֹס³⁶ - דְּבָר שֶׁהַדַּעַת נוֹטָה לוֹ³⁷ הוּא, שְׁאֵין מֵאֲבָדִין נֶפֶשׁ מִפְּנֵי נֶפֶשׁ³⁸. וְעֲרִיּוֹת הוֹקְשׁוּ לְנִפְשׁוֹת, שְׁנֵאֲמַר: "כִּי כֹאשֵׁר יָקוּם אִישׁ עַל רַעְיוֹ וְרָצְחוֹ נֶפֶשׁ, כֵּן הַדְּבָר הַזֶּה".

(36) איש זרוע, חמסן. (37) השכל הישר מחייב זאת. (38) כמו שאמרו חכמינו (פסחים כה): מה חזית דדמא דידך סומק טפי - למה תראה דמך יותר אדום מדם אחרים, וחייך יותר יקרים מחיי אחרים, אולי להיפך? ורש"י ז"ל מפרש שם: פיקוח נפש דוחה אמנם כל עבירות שבתורה, מפני חובת נפשו של איש ישראל, אבל במקום שסוף סוף תאבד נפש מישראל, והעבירה תהיה עשויה - אין שם דין של "פיקוח נפש", כי מי יאמר שנפשו חביבה לפני המקום יותר משל זה, אולי להיפך?

ח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמִירוֹים, שְׁאֵין מִתְרַפְּאִין בְּשֹׁאֲרֵי אִסוּרִים אֲלֵא בְּמָקוֹם סִכְנָה? בְּזִמְן שֶׁהֵן דֶּרֶךְ

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הטהורים, שנקרא בהם הקדוש-ברוך-הוא - לוקה מן התורה³; שהרי הוא אומר בעבודת פוכבים: "ואפדתם את שמם מן המקום ההוא - לא תעשון בן לה' אלהיכם".

(2) המוחק (מכות כב.). (3) מלקות מדאורייתא, שהן ארבעים מלקיות חסר אחת. וכמו מיתת בית-דין, כך גם עונש מלקות אינו אלא בעדים והתראה.

ב. ושבעה⁴ שמות הם: השם הנכתב יו"ד ה"א וא"ו ה"א, והוא השם המפורש, או הנכתב אדני, ואל, אלוה, ואלהים, ואלהי, ושי, וצבאות - כל המוחק אפלו אות אחת⁶ משבעה אלו, לוקה.

(4) שבועות לה, א. שם המפורש ושם אדנות חשובים כאחד, הואיל ושניהם נקראים: אדני⁵. (5) כנוסחת אוקספורד. וכן מנו חז"ל במסכת שבועות (שם), את השם "אהיה" בין השמות שאינם נמחקים. וברוב הדפוסים, נמצא "אלוהי" במקום "אהיה". (6) רבי ישמעאל אומר: מנין למוחק אות אחת מן השם שהוא בלא-תעשה וכו' (ספרי, ראה).

ג. כל הנטפל לשם מלפניו, מתר למחקו⁷; כגון למ"ד מ'ליהוה' ובי"ת מ'באלהים' וכיצא בהן, אינן פקדשת השם. וכל הנטפל לשם מאחרי, כגון ד' של 'אלהיך' ו'כם' של 'אלהיכם' וכיצא בהן, אינם נמחקים, והרי הם פשאר אותיות של שם, מפני שהשם מקדשם⁸; ואף-על-פי שנתקדשו ואסור למחקם - המוחק אלו האותיות הנטפלות, אינו לוקה⁹, אבל מפני אותו מפת מרדות¹⁰.

(7) שבועות לה, ב. (8) קדושת השם שלפניהן, מתפשטת ועוברת גם עליהן. (9) מלקות דאורייתא. (10) מלקות מדברי סופרים שאין לה קצבה, אלא לפי ראות עיני בית-הדין וכפי צורך השעה. ורש"י ז"ל פירש: מכת מרדות - רידי תוכחת שלא יהא רגיל בכך, ואין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו (חולין קמא:). מרדות - מלשון מרד ומעל. על שמרד בדברי חכמים (הערוך). ולדעת רש"י, מלשון רידי וייסור, שרודים ומייסרים אותו.

ד. כתב אל"ף למ"ד מ'אלהים', יו"ד ה"א מ'יהוה'¹¹ - אינו נמחק. ואין צריך לומר יו"ד ה"א¹², שהוא שם בפני עצמו¹³, מפני שזה השם מקצת שם המפורש הוא. אבל הפותב שי"ן דל"ת מ'שדי', צד"י ב"ת מ'צבאות', הרי זה נמחק¹⁴.

(11) רצה לכתוב אלהים, ולא הספיק וכתב רק אל, וכן יה משם היה, ושני שמות אלה שמות קודש הם בפני עצמם. (12) כשמלכתחילה התכוון לכתוב יה, שיש בו שתי קדושות: קדושה עצמית וגם קדושת מקצת שם המפורש. (13) הפר"ח גורס: "ועוד, מפני שזה השם מקצת" וכו'. וגירסת הרדב"ז היא: כתב אל מאלהים, ויה' משם היה - אינו נמחק, ואין צורך לומר יו"ד שהוא שם בפני עצמו.

והוא - שיעשה אותם אדם גדול בתורה ומפרסם בחסידות, דברים שהבריות מרננים⁵⁰ אחריו בשבילם, ואף-על-פי שאינן עבדות⁵¹ - הרי זה חלל את השם, כגון שלקח, ואינו נותן דמי המקח לאלתר⁵², והוא שיש לו, ונמצאו המוכרים תובעין⁵³ והוא מקיפו⁵⁴; או שירבה בשחוק או באכילה ושתייה אצל עמי הארץ וביניהן⁵⁵; או שדבורו עם הבריות אינו בנחת ואינו מקבלן בסבר פנים יפות, אלא בעל קטטה וכעס; וכיצא בדברים האלו - הכל לפי גדלו של חכם, צריך שידקדק⁵⁶ על עצמו ויעשה לפנים משורת הדין⁵⁷. וכן אם דקדק החכם על עצמו, והיה דבורו בנחת⁵⁸ עם הבריות ורעתו מערבת⁵⁹ עמהם, ומקבלם בסבר פנים יפות, ונעלב מהם ואינו עולבם; מכבד להן, ואפלו למקלין⁶⁰ לו, ונושא ונותן באמונה, ולא ירבה באריחות⁶¹ עמי הארץ וישיבתן, ולא יראה תמיד אלא עוסק בתורה, עטוף בציצת, מכתיר בתפלין, ועושה בכל מעשיו לפנים משורת הדין; והוא⁶², שלא יתרחק⁶³ הרבה ולא ישתומם, עד שימצאו הכל מקלסין אותו ואוהבים אותו ומתאנים למעשיו - הרי זה קדש את השם, ועליו הכתוב אומר: "ויאמר לי עבדי אתה, ישראל אשר בך אתפאר".

(50) מדברים בגנותו. (51) לגבי אחרים, שאינם מבני עליה. (52) על אתר, תיכף. (53) לפי גירסת הגמרא שלנו, משמע: כשאינן תובעים אותו יש חילול השם, וזהו ההיפך ממה שכתב רבינו כאן (עין יומא פו.). וכבר הרגיש בזה הכסף-משנה. והנה נתברר שבש"ס, כתב"ד אוקספורד, הגירסא כדברי רבינו כאן, והובאה גם ב"דקדוקי סופרים". (54) הוא מסבכם ומטריחם לבוא בכל פעם ב"לך ושוב": והרואים זאת אומרים שהוא גזול אותם ואינו רוצה לפרוע. (55) בביתם ועמם: אבל להסב עמם על שולחנו בביתו - מותר. (56) יקפיד ויחמיר על עצמו. (57) מעבר החוק והמנהג לצד היתור, למשל: צדק ומשפט - זוהי "שורת הדין", חסד ורחמים - "לפנים משורת הדין". (58) יומא פו, א. (59) איש רעים להתרועע ומקובל על הבריות. (60) למזלזלים בכבודו ונוהגים בו קלות ראש (דא"ז, פרק ו'). (61) שם משפט מהפועל ארץ, ופירושו: ואינו מרבה אצלם באכסניא. ויש קוראים: אריחות, ריבוי מן אריחה - ארוחה - סעודה. (62) ובלבד. (63) יותר מדי לקיצוניות, ויהא כאיש שומם שאינו מן הישוב המעורר תמהון והשתוממות אצל הבריות, על-דרך הכתוב: אל תתחכם יותר, למה תשומם (קהלת ז, טז).

פרק ששי

(1) שאסור למחוק את השמות הקדושים; ואלו שמות מותרים במחיקה.

א. כל המאבד² שם מן השמות הקדושים,

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בַּעֲבוּרַת פּוֹכְבִּים: "כִּי אַתְּ מְזַכֶּה־תִּתְּצוֹן", וְכָתוּב: "לֹא תַעֲשֶׂוּן בֶּן לֵה' אֱלֹהֵיכֶם". וְכֵן הַשּׁוֹרֵף עֲצֵי הַקֹּדֶשׁ דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה - לֹקָה, שְׁנֵאֲמַר: "וְאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ", וְכָתוּב: "לֹא תַעֲשֶׂוּן בֶּן לֵה' אֱלֹהֵיכֶם".

(26) שלא על-מנת לבנות. (27) 'ספרי', פרשת ראה.

ח. כְּתָבִי הַקֹּדֶשׁ²⁸ בָּלֶן, וּפְרוּשֵׁיהֶן²⁹ וּבִאֲוִירֵיהֶן³⁰, אֲסוּר לְשַׂרְפָם אוֹ לְאֶבְדָם בִּיד³¹; וְהַמֵּאֲבֵדֵן בִּיד, מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוֹת³². בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּכָתָבִי הַקֹּדֶשׁ שֶׁכָּתְבָם יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשָׁה; אֲכַל אֲפִיקוּרוֹס³³ יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּתַב סִפְר־תּוֹרָה - שׁוֹרְפִין אוֹתוֹ עִם הָאֲזָכָרוֹת שָׁבוּ, מִכֵּין שְׂאִינוּ מֵאֲמִין בְּקִדְשֵׁת הַשֵּׁם וְלֹא כָתְבוּ לְשֵׁמוֹ, אֲלֵא שֶׁהוּא מַעֲלָה בְדַעְתּוֹ שֶׁזֶה פֶּשֶׁאֵר הַדְּבָרִים³⁴; וְהָאֵיל יִדְעָתוֹ כֵּן, לֹא נִתְקַדֵּשׁ הַשֵּׁם. וּמִצְוָה לְשַׂרְפוֹ³⁵, כְּדִי שְׁלֹא לְהִינִיחַ שֵׁם לְאֲפִיקוּרִים וְלֹא לְמַעֲשֵׂיהֶם. אֲכַל עוֹבֵד פּוֹכְבִּים שֶׁכָּתַב אֶת הַשֵּׁם - גּוֹנֵזִין³⁶ אוֹתוֹ. וְכֵן כְּתָבִי הַקֹּדֶשׁ שֶׁבָּלוּ³⁷ אוֹ שֶׁכָּתְבֵן עוֹבֵד פּוֹכְבִּים, יִגְזָזוּ.

(28) כתבי הקודש - מן הראוי לנקד כתבי, שהרי הקמץ שמתחת לתי"ו הוא יסודו ואינו משתנה גם בסמיכות, כמו: כתב־הדת (אסתר ד, ח). אולם מפני שהצורה כתבי נשתרשה כבר ושגורה בפי כל יהודי, וכמעט שנחקקה על ידי תפילת האזכרה "אב הרחמים" שאומרים בשבת, על כן החזקנו בה. (29) תרגומיהם. (30) ביאורי עניניהם. (31) ממש, באופן ישיר ולכתחילה. וכן במסכת שבת קטו, א: "וכי מותר לאבדו ביד"? (32) מלקות מדברי סופרים. ובכתב־הקודש שאין בהם אזכרות ידובר. אולם עיין ב'ספר המצוות' ל"ת, סה). (33) ישראל הכופר בתורה מן השמים ומבזה תלמיד־י־חכמים (סנהדרין צט:). אפיקורוס - על שם הפילוסוף היווני אפיקור שחי כארבע מאות שנה לפני חורבן בית שני (חב"ש) שכפר בעיקר והורה שאין השארת הנפש, וכי הנאת העולם ותענוגיו הם עיקר החיים ותכליתם. (34) כדברי ספרות בעלמא. (35) כדברי רבי טרפון: אקפח את בני, שאם יבואו לידי שאני אשרוף אותם ואת האזכרות שבהם (שבת קטז). (36) לא קוראים ולא שורפים אותו (גיטין מה:). (37) שבת צ, א.

ט. כָּל הַשְּׁמוֹת הָאֲמֹרִים בְּאֶבְרָהִם - קִדְשׁ; אֵף זֶה שְׁנֵאֲמַר: "אֲדֹנִי, אִם נָא מִצְּאֵתִי חַן"³⁸ בְּעֵינֶיךָ, הֲרִי הוּא קִדְשׁ. כָּל הַשְּׁמוֹת הָאֲמֹרִים בְּלוֹט - חֵל, חוּץ מִזֶּה: "אֵל נָא אֲדֹנִי"³⁹, הִנֵּה נָא מִצָּא עֲבָדְךָ חַן". כָּל הַשְּׁמוֹת הָאֲמֹרִים בְּגִבְעַת בְּנִימִין⁴⁰ - קִדְשׁ. כָּל הַשְּׁמוֹת הָאֲמֹרִים בְּמִיכָה⁴¹ - חֵל. כָּל הַשְּׁמוֹת הָאֲמֹרִים בְּנִבְחוֹת⁴² - קִדְשׁ. כָּל 'שְׁלֵמָה' הָאֲמֹר בְּשִׁיר־הַשִּׁירִים - קִדְשׁ⁴³, וְהֲרִי הוּא פֶּשֶׁאֵר הַכְּנִיזִין⁴⁴, חוּץ מִזֶּה: "הָאֵלֶּף לָךְ שְׁלֵמָה". כָּל 'מְלִכִּיא'⁴⁵

ו"מפני שזה השם מקצת שם המפורש" חוזר אל 'וה' שברישא (תשובת הרדב"ז חלק ה, ג"א קכא) (14) שבועות לה, ב מפני שהן כשלעצמן אין בהן שום צד של קדושה. ה. שְׂאֵר הַכְּנִיזִין שֶׁמִּשְׁבְּחֵיהֶן בָּהֶן אֶת הַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כְּגוֹן חֲנוּן וְרַחוּם, הַגָּדוֹל, הַגָּבוֹר וְהַנּוֹרָא, הַנָּאֻמָּן, קָנָא וְחִזָּק וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - הֲרִי הֵן פֶּשֶׁאֵר כְּתָבִי¹⁵ הַקֹּדֶשׁ וּמִתָּר לְמַחֲקֵן.

(15) זוהי נוסחת אקספורד וכתב־יד ברלין. ונוסחת רוב הדפוסים היא: "כשאר כתבי הקודש", ותמוהה היא מאד, שהרי כתבי הקודש אינם נמחקים, כמבואר לקמן בפרקנו (הלכה ח). ולפי גירסתנו, ביאור הדברים כך הוא: שאר הכינויים... הרי הם כשאר דברי הקודש, כלומר: כדברי כתב־הקודש שנכתבו שלא במקומם שמותרים במחיקה, מפני שקדושתם העיקרית פקעה מהם (עבודת המלך).

ו. כָּל שֶׁהִיָּה שֵׁם כְּתוּב עָלָיו - קוֹצֵץ אֶת מְקוֹם הַשֵּׁם וְגוֹנֵזוֹ¹⁶; וְאִפְלוּ הִיָּה הַשֵּׁם כְּתוּב¹⁷ בְּכָלִי מִתְּכוֹת אוֹ בְּכָלִי זְכוּכִית¹⁸, וְהִתִּיף הַכָּלִי - הֲרִי זֶה לֹקָה¹⁹; אֲלֵא חוֹתֵף אֶת מְקוֹמוֹ וְגוֹנֵזוֹ. וְכֵן אִם הִיָּה שֵׁם כְּתוּב עַל בֶּשֶׂרוֹ, הֲרִי זֶה לֹא יִרְחֵץ וְלֹא יִסּוּף²⁰ וְלֹא יַעֲמֵד בְּמְקוֹם הַטְּנֶפֶת²¹; נִדְמָנָה לוֹ טְבִילָה שֶׁל מִצְוָה - פּוֹרֵף עָלָיו גְּמִי²² וְטוֹבֵל; וְאִם לֹא מִצָּא גְמִי - מִסְבֵּב בְּבִגְדָיו; וְלֹא יִהְיֶה²³, כְּדִי שְׁלֹא יִחַץ²⁴; שְׁלֹא אֲמָרוּ לְכִרְךָ עָלָיו, אֲלֵא מִפְּנֵי שֶׁאֲסוּר לַעֲמֵד בְּפְנֵי הַשֵּׁם כִּשְׁהוּא עָרֵם²⁵.

(16) ערכין ו, א שאסור ליהנות מאותו החלק שהשם נתון עליו. (17) ולא כתוב. ואף-על-פי שלענין הרבה דברים, כגון לענין גט, אין החקיקה נחשבת לכתובה והגט פסול, שנאמר בגט: "וכתב", ולא 'חקק' (גיטין כ). אבל לענין מחיקת השם נחשבת החקיקה ככתובה, ואין השם החקוק נמחק. (18) שאפשר לומר שאין קדושה בשם זה, מפני ש"שלא במקומו" הוא, שהרי מקום השם אינו אלא על גבי נייר או על גבי קלף. (19) שאי-אפשר להתיר את הכלי מבלי למחוק גם את השם החקוק בו, והרי זה כמחיקה בידים ממש. ובכתב־יד ברלין, הגירסא: "היה השם חקוק... אינו לוקה". שכנראה סובר כי סוף-סוף גרמא בעלמא היא ולא מחיקה בידים ממש ואין לוקים על כגון זה (שבת קכ:). (20) כי בשפשוף וסיכה יש מחיקה ישירה. (21) משום: ולא יראה בכ ערות דבר (דברים כג, טו). (22) גמא, סוף הגדל על שפת הנחל. קנה וסוף קמלו (ישעיה יט, ו), מתורגמים: קני וגומא. (23) ולא ידביק בחזקה את הגמי לבשרו. (24) שלא יבדיל, שלא יעשה בזה חציצה החוצצת בין הגוף הטובל והמים המטהרים. (25) כלומר: כל עצמה של הכריכה בגמי לא באה אלא משום: "ולא יראה בכ ערות דבר": ולמחיקה - שמא יינסו המים כשלא יהדק וימחקו את השם - אין אנו חוששים, כי גרמא בעלמא הוא.

ז. הַסּוֹתֵר אֶפְלוּ אֲבָן אַחַת דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה²⁶ מִן הַמִּזְבֵּחַ אוֹ מִן הַהִיכָל אוֹ מִשְׁאֵר הָעֶזְרָה - לֹקָה²⁷, שְׁנֵאֲמַר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(2) משרה עליהם רוח קדשו ונותן להם שפע נבואתו. (השווה מ"ת, הלכות תשובה פרק ג, הלכה ח). (3) (נדרים לח.). (4) התרומיות. (5) מושל ברוחו וכובש את יצרו. (6) הגיונית וישרה. השווה שמונה פרקים להרמב"ם (פרק ז). שם מונה רבינו בין הסגולות המכשירות לנבואה גם "עשיר", כלומר: השמח בחלקו ואינו מצטער על מה שאין לו. (7) ויחד עם המעלות השכליות והמידותיות גם בריא ושלם בגופו, שחמרו ומזגו הם בתכלית השווי ללא כל הפרעה. כי מכאובים וייסורים משפיעים לרעה על הכוח המדמה הנחוץ לסגולת הנבואה ומונעים את האדם מהידבק בשכל העליון, כדברי חכמינו: אין הנבואה שורה לא מתוך עצבות וכו' (שבת ל:). (8) לעסוק במעשה-מרכבה ובמעשה-בראשית. (9) הנשגבים מדעת בני-אדם פשוטים. (10) ומתרחק מהמון העם ההולך בחושך בעיניים עצומות, אחרי תעוטי הזמן. (11) מעיר ומעורר. (12) כגון: אהבת הניצוח וכבוד מדומה. (13) רדיפה אחרי קניינים מדומים וחיי מותרות המושכים ליבות בני-אדם ומעבירים אותם על דעתם. (14) מקוננת. (15) כסא הכבוד. (16) "חיות הקודש", שהיא למעלה מכל שאר הצורות. עיין למעלה (פרק ב, הלכה ז). (17) על ידי הסתכלותו בהן מכיר הוא ויודע גדלו של הקדוש-ברוך-הוא, בבחינת: השמים מספרים כבוד א-ל (תהילים יט, א). (18) היא הצורה העשירית התחתונה, הקרובה למעלת דעת בני-אדם, והם המדברים עם הנביאים ונראים להם במראה הנבואה. עיין למעלה (פרק ב, הלכה ז). (19) קודם לכן בטרם שנחה עליו הרוח.

ב. הנביאים - מעלות מעלות הן. כמו שיש בחכמה חכם גדול מחברו, כך פנבואה - נביא גדול מנביא²⁰. וכלן אין ראין מראה הנבואה אלא בחלום, בחזיון לילה, או ביום, אחר שתפל עליהן תרדמה²¹, כמו שנאמר: "במראה אליו אתודע, בחלום אדבר בו". וכלן פשמתנבאים, אבריהן מזדעזעין, וכח הגוף פשל, ועשתונותיהם מתטרפות²², ותשאר הדעת פנויה²³ להבין מה שתראה; כמו שנאמר באברהם: "והנה אימה חשכה גדלה נפלת עליו"; וכמו שנאמר בדניאל: "והויה נהפך עלי למשחית ולא עצרתי פח".

(20) כמו שאמרו (פסיקתא זוטרותא, בהעלותך): "ושאר כל הנביאים, כל אחד ואחד לפי כוחו". (21) על הדברים שבהלכה זו ושלאחריה השווה (מורה נבוכים חלק ב, מא"ה). (22) מחשבותיהם ומערכי ליבם מתבלבלות. (23) צרופה ונקייה מכל סיגי הגופניות.

ג. הדברים שמודיעים לנביא במראה הנבואה, דרך משל מודיעין לו, ומיד יחקק בלבו פתרון המשל במראה הנבואה וידע מה הוא. כמו הסלם שראה יעקב אבינו, ומלאכים עולים ויורדים בו²⁴, והוא היה משל למלכיות ושעבוד²⁵; וכמו החיות שראה יחזקאל²⁶, והסיר נפוח ומקל שקד שראה ירמיה,

האמור בדניאל⁴⁶ - חל, חוץ מזה: "אנת מלכא מלך⁴⁷ מלכיא", והרי הוא פשאר הפנויין.

(38) לא כדעת הסוברים שזה "שם חול", ושאף המלאך ההולך באמצע מכוונים דברי אברהם, אלא כדעת רבי אלעזר המודעי (שבועות לה:), שאברהם פנה בזה לה' בבקשה להמתין לו עד שיכניס את אורחיו. (39) לוט פנה בזה אל ה' שבידו להמית ולהחיות, ושיעור הכתוב כך הוא: ויאמר לוט אליהם, אל המלאכים: "אל-נא יהיה כדברכם שאמרתם אלי להימלט ההרה". ומעתה הוא פונה אל ה': אדוני! הנה נא מצא עבדך חן וגו' (רש"י, שם), או כפירוש הריטב"א: "ויאמר לוט אליהם" - בפניהם, והדיבור כולו לה'. (40) שופטים פרק כ. (41) שם, יר"ח. (42) מלכים א, פרק כא. (43) כוונתו להקב"ה שהשלום שלו. (44) הכתובים במקומם שאסור למחקם (עבודת המלך). (45) כלומר: כל "מלך", דאילו "מלכיא" חול הוא תמיד, וגם פה. (46) בדברי דניאל גופו, דאילו בספר דניאל יש עוד 'מלך' שהוא קודש (דניאל ד, לד). (47) ושיעור הכתוב כך הוא: אנת, מלכא נבוכדנצר, מלך מלכיא, שהוא אלהא דשמיא מלכותא חסנא וגו' (רש"י, שבועות שם).

~ יום שלישי כ"ג אדר"ב ~

פרק שביעי

(1) מעלת הנבואה, ומיהו הזוכה לה; ההבדל בין נבואת משה רבינו לנבואת שאר הנביאים.

א. מיסודי הדת - לידע שהאל מנבא² את בני האדם. ואין הנבואה חלה³ אלא על חכם גדול בחכמה, גבור במדותיו⁴, ולא יהא יצרו מתגבר עליו בדבר פעולם, אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד⁵, והוא פעל דעה רחבה, נכונה⁶ עד מאד. אדם שהוא מלאך בכל המדות האלו, שלם בגופו⁷ - כשיפגס לפחדס⁸, וימשך באותן הענינים הגדולים הרחוקים⁹, ותהיה לו דעה נכונה להבין ולהשיג, והוא מתקדש והולך, ופורש מדרכי כלל¹⁰ העם ההולכים במחשבי הזמן, והולך ומזרז¹¹ עצמו, ומלמד נפשו שלא תהיה לו מחשבה כלל באחד מדברים בטלים¹² ולא מהבלי הזמן ותחבולותיו¹³; אלא דעתו פנויה¹⁴ תמיד למעלה, קשורה תחת הפסא¹⁵ להבין באותן הצורות הקדושות, הטהורות, ומסתמל בחכמתו של הקדוש-ברוך-הוא פלה, מצורה ראשונה¹⁶ עד טבור הארץ, ויודע מהן¹⁷ גדלו - מיד רוח הקדש שורה עליו. ובעת שתנוח עליו הרוח, תתערב נפשו במעלת המלאכים הנקראים 'אישים'¹⁸, ויהפך לאיש אחר, ויבין בדעתו שאינו כמות שהיה¹⁹, אלא שנתעלה על מעלת שאר בני-אדם החכמים, כמו שנאמר בשאול: "והתנבית עמם ונהפכת לאיש אחר".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חולקת עליה בזה, שעם כל הכשרתו אין הכרח עדיין שיהיה לנביא והכל תלוי ברצון ה'. הלא ברוך בן נריה, תלמידו של ירמיה הנביא היה מוכן ומוכשר לכך וה' מנע ממנו שפע נבואתו, והוא קובל ומתאונן: ואני יגעתי באנחתי ומנוחה לא מצאתי (ירמיה מה, ג) ואין מנוחה אלא נבואה, שנאמר: "ותנח עליהם הרוח". וה' השיב לו ביד ירמיה: הנה אשר בניתי אני הורס ואתה מבקש לך גדולות? (שם, ה). אם אין כרם אין רואה! אין הנביאים מתנבאים אלא בזכות ישראל (מכילתא, בא). הא למדת שהנבואה תלויה ברצון ה', ואינה דבר טבעי כדעת הפילוסופים.

ו. כל הדברים שאמרנו הם דרך נבואה לכל הנביאים הראשונים והאחרונים, חוץ ממשה רבנו, רבן של כל הנביאים. ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל הנביאים? שכל הנביאים בחלום או במראה; ומשה רבנו מתנבא והוא ער ועומד, שנאמר: "ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו". כל הנביאים - על-ידי מלאך, לפיכך רואים מה שהם רואים במשל וחידיה³⁷; משה רבנו - לא על-ידי מלאך, שנאמר: "פה אל פה אדבר בו"; ונאמר: "ודבר ה' אל משה פנים אל פנים"; ונאמר: "ותמנת ה' יביט"; כלומר, שאין שם משל, אלא רואה הדבר על בריו, בלא חידה ובלא משל; הוא שהתורה מעידה עליו: "במראה ולא בחידת", שאינו מתנבא בחידה, אלא במראה, שרואה הדבר על בריו³⁸. כל הנביאים יראים ונבהלים ומתמוגגים³⁹, ומשה רבנו אינו כן; הוא שהכתוב אומר: "פאשר ידבר איש אל רעהו", כלומר: כמו שאין אדם נבהל לשמע דברי חברו, כך היה כח בדעתו של משה רבנו להבין דברי הנבואה, והוא עומד על עמודו שלם. כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו; משה רבנו אינו כן, אלא כל זמן שיחפץ⁴⁰, ריח הקדש לובשתו ונבואה שורה עליו; ואינו צריך לכוון דעתו ולהזדמן⁴¹ לה, שהרי הוא מכוון ומזמן ועומד פמלאכי השרת, לפיכך מתנבא בכל עת, שנאמר: "עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם". ובזה הבטיחו האל, שנאמר: "לך אמר להם שובו לכם לאהליכם, ואתה פה עומד עמדי". הא למדת, שכל הנביאים, פשהנבואה מסתלקת מהם חוזרים לאהלם⁴², שהוא צרכי הגוף, כלם כשאר העם, לפיכך אין פורשין מנשותיהם; ומשה רבנו לא חזר לאהלו הראשון, לפיכך פרש מן האשה לעולם ומן הדומה לו, ונקשרה דעתו לצור העולמים, ולא נסתלק מעליו ההוד לעולם, קרן עור פניו ונתקדש במלאכים.

(37) באספקלרייה שאינה מאירה, כלומר: במראה מעורפלת ומטושטשת. (38) באספקלרייה מאירה. (39) נבהלים

והמגלה שראה יחזקאל והאיפה שראה זכריה²⁷, וכן שאר הנביאים. מהם אומרים המשל ופתרונו, כמו אל²⁸; ויש מהם אומרים הפתרון בלבד; ופעמים אומרים המשל בלבד בלא פתרון, כמקצת דברי יחזקאל וזכריה; וכלן במשל ודרך חידה הם מתנבאים.

(24) (בראשית כח, יב). (25) (בראשית רבה, סח). (26) (יחזקאל ב-ג). (27) (זכריה ה, ו). (28) שהזכרנום.

ד. כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו, אלא מכונים²⁹ דעתם, ויושבים שמתים וטובי-לב ומתבודדים³⁰; שאין הנבואה שורה, לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות, אלא מתוך שמחה³¹. לפיכך בני הנביאים, לפנייהם נבל ותף וחליל וכנור, והם מבקשים הנבואה³². וזהו שנאמר: "והמה מתנבאים", כלומר: מהלכין בדרך הנבואה³³ עד שינבאו, כמו שאתה אומר: פלוני מתגדל³⁴!

(29) הם מרכזים את דעתם ומייחדים אותה עם העניין המבוקש. (30) יושבים בדד. ובהתבודדותם הם מתדבקים על ידי הסתכלות פנימית בשכל העליון. (31) (שבת ל:); וזוהי הסיבה - יאמר רבינו - שפסקה הנבואה בישראל מאז הלכו בגולה בימי החורבן, לרגל הדיכאון והעצבות המקננת בלב להיותם עבדים מסורים בידי סכלים המצערים ומדכאים אותנו, כעניין הכתוב: מלכה ושריה בגויים אין תורה, גם נביאיה לא מצאו חזון מה' (איכה ב, ט); כי כל זה משפיע על הכוח המדמה. והיא הסיבה גם כן שתשוב אלינו הנבואה בימות המשיח, כשימלא שחוק פינו (מורה נבוכים חלק ב, לו). (32) השראה עליונה ממעל. (33) מתאמצים ומשתדלים להיות מסוגלים לקבל את שפע הנבואה. (34) משתדל להיות גדול; הולך הלך וגדול, אבל לא הגיע עדיין אל התכלית הנרצה.

ה. אלו שהם מבקשים להתנבא, הם הנקראים 'בני הנביאים'. ואף-על-פי שמכונים דעתם³⁵ - אפשר שתשרה שכינה עליהן, ואפשר שלא תשרה³⁶.

(35) משתדלים להגיע לנבואה על ידי הכשרה והכנה קודמת. (36) כמו שאמרו חז"ל: ראוי הוא שתשרה עליו שכינה, אלא שאין דורו זכאי לכך (סנהדרין יא.). ורבינו בספרו (מורה נבוכים חלק ב, לב) אומר: שלוש דעות בנבואה: הראשונה - היא דעת הפתאים המאמינים, כי כל איש, אם חכם או סכל, מלומד או בער, אם אך יש בו קצת ממידת החסידות ותיקון המידות יכול להיות נביא כשיבחר בו ה' להשרות עליו שכינתו. השנייה - היא דעת הפילוסופים האומרים, כי הנבואה היא שלימות טבעית, ואם האדם מושלם בכל המעלות השכליות והמדותיות וחונן גם בכוח המדמה הדרוש - אז בהכרח הוא נביא ואי אפשר שלא יינבא. הדעה השלישית - היא דעת תורתנו ועיקר אמונתנו. היא מסכימה בכל לדעת הפילוסופים בנוגע להכשרה הרוחנית, אבל היא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פֶּרֶק שְׁמִינִי

1) האותות שעשה משה לפי הצורך עשאו, ולא כדי שיאמינו בו על ידם.

א. מִשֶּׁה רָבֵנוּ, לֹא הָאֱמִינוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי הָאוֹתוֹת שֶׁעָשָׂה², שֶׁהִמָּאֲמִין עַל-פִּי הָאוֹתוֹת, יֵשׁ בָּלְבוֹ דְּפִי³, שֶׁאִפְשָׁר שִׁיעֲשֶׂה הָאוֹת בְּלִטָּה⁴ וְכִשְׁוֹף. אֲלֵא כֹל הָאוֹתוֹת שֶׁעָשָׂה מִשֶּׁה בְּמִדְבָּר, לְפִי הַצֵּרֶף⁵ עֲשָׂאם, לֹא לְהִבִּיא רְאִיָּה עַל הַנְּבוּאָה. הִיָּה צָרִיף לְהַשְׁקִיעַ אֶת הַמִּצְרִיִּים - קָרַע אֶת הַיָּם וְהַצֵּלִיל⁶ בְּתוֹכוֹ; צָרְכָנוּ לְמִזּוֹן - הוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן; צָמְאוּ - בָּקַע לָהֶן אֶת הָאֵבֶן; כָּפְרוּ בּוֹ עֲדַת קִרְח - בָּלְעָה אוֹתָן הָאֶרֶץ; וְכֵן שָׁאָר כֹּל הָאוֹתוֹת. וּבִמָּה הָאֱמִינוּ בּוֹ? בְּמַעֲמַד הֶרֶם סִינִי, שֶׁעֲיָנִינוּ רָאוּ וְלֹא זָר, וְאֲזִינוּ שָׁמְעוּ וְלֹא אַחֵר, הָאֵשׁ וְהַקּוֹלֹת וְהַלְפִידִים, וְהוּא נִגַּשׁ אֶל הָעֶרְפֶּל וְהַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהִים, וְאָנוּ שׁוֹמְעִים: מִשֶּׁה, מִשֶּׁה, לֵךְ אָמַר לָהֶן כֹּף וְכֹף! וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר ה' עִמָּכֶם"; וְנֹאמַר: "לֹא אֶת אֲבֹתֵינוּ פָּרַת ה' אֶת הַבְּרִית הַזֹּאת". וּמִנֵּן שֶׁמַּעֲמַד הֶרֶם-סִינִי לְבָדּוֹ הִיא הָרְאִיָּה לְנְבוּאָתוֹ שֶׁהִיא אֲמֶת, שָׁאִין בּוֹ דְּפִי? שֶׁנֹּאמַר: "הִנֵּה אֲנִכִּי בֹא אֵלֶיךָ בַּעֲבַד הָעֵנָן בַּעֲבֹר יִשְׁמַע הָעַם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ וְגַם כֹּף יֵאֱמִינוּ לְעוֹלָם"; מִפְּלֵל, שֶׁקִּדְּם דִּבֶּר זֶה לֹא הָאֱמִינוּ בּוֹ נֶאֱמָנוּת שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת לְעוֹלָם, אֲלֵא נֶאֱמָנוּת שִׁישׁ אַחֲרֶיהָ הִרְהוֹר וּמַחֲשָׁבָה.

2) להם במצרים. 3) פקפוק ודחיה, משום חשש של זיוף ואחיזת עינים. דופי - שם נגזר משורש דפח אחי הדף-גדף, ופירושו: מגרעת, אי-אמון, כמו: בבן-אמך תתן דופי (תהלים ג, כ). 4) יחיד, מן בלטיהם (שמות ז, כ). 5) לצורך השעה ולצרכם עשאו ולא כדי שיאמינו בו. (השווה הקדמת רבנו לפירוש המשנה). 6) טבע אותם במצולות הים. 7) כך הנוסחא בדפוס "מגדל עוז", והסכים עמה בעל "מעשה רוקח". ונוסחת רוב הדפוסים: "צרכנו למזון" אינה מתאימה למשפטי המאמר, שכולם בגוף שלישי.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מִשֶּׁה רָבֵנוּ - לֹא הָאֱמִינוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי הָאוֹתוֹת שֶׁעָשָׂה . . לְפִי הַצֵּרֶף עֲשָׂאן - לֹא לְהִבִּיא רְאִיָּה עַל הַנְּבוּאָה . . כָּפְרוּ בּוֹ עֲדַת קִרְח - בָּלְעָה אוֹתָן הָאֶרֶץ".

וקשה לכאורה, שהרי מפורש בפסוק "בזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה".

ואולי יש לפרש שכונתו ב"לא להביא ראיה על הנבואה" היינו על הנבואה בכלל, שבזה לא כפרו קרח ועדתו אלא שטענו שמינוי אהרון לא היה על פי ה', ומה שאמר "אם בריאה יברא ה'" בא להודיע שמעשים אלו היו על פי ה' ולא לעשות אות להוכחת נבואתו.

לקוטי שיחות חלק כ' עמוד 95 הערה 42
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

מפחד החיזיון, מלשון: נמוגו כל יושבי כנען (שמות טו, טו). 40) שנאמר: עימדו ואשמעה מה יצוה ה' (במדבר ט, ח), ואמרו חז"ל: אשרי ילוד אשה שכך היה מובטח, שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר עימו (ספרי, בהעלותך). על ארבעה הבולים אלו שבין נבואת משה לנבואת שאר הנביאים, השווה פירוש המשנה לרבינו (סנהדרין פרק י, יסוד שביעי). 41) כמבואר למעלה (הלכה ד). 42) לביתם ולחיי משפחתם כמקודם.

ז. הנביא, אִפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה נְבוּאָתוֹ לְעִצְמוֹ בְּלִבָּד, לְהִרְחִיב לְבוֹ וּלְהוֹסִיף דַּעְתּוֹ, עַד שִׁידַע מַה שֶּׁלֹּא הִיָּה יוֹדַע מֵאוֹתָן הַדְּבָרִים הַגְּדוֹלִים. וְאִפְשָׁר שִׁישַׁלַח לְעַם מַעֲמֵי הָאֶרֶץ אוֹ לְאִנְשֵׁי עִיר אוֹ מִמְלָכָה, לְכוֹנֵן אוֹתָם וּלְהוֹדִיעֵם מַה יַּעֲשׂוּ, אוֹ לְמַנְעֵם מִמַּעֲשִׂים הָרָעִים שֶׁבִידֵיהֶם. וְכִשְׁמִשְׁלָחִים אוֹתוֹ, נוֹתֵנִין לוֹ אוֹת וּמוֹפֵת, כְּדִי שִׁידַעוּ הָעַם שֶׁהָאֵל שֶׁלָּחוּ בָּאֲמֶת⁴³. וְלֹא כֹל הַעוֹשֶׂה אוֹת וּמוֹפֵת מֵאֲמִינִים לֹא⁴⁴ שֶׁהוּא נְבִיא⁴⁵, אֲלֵא אֲדָם שֶׁהִיָּנוּ יוֹדְעִים בּוֹ מִתְחַלְתּוֹ שֶׁהוּא רָאוּי לְנְבוּאָה בְּחֻמְתּוֹ וּבְמַעֲשָׂיו, שֶׁנִּתְעַלָּה בְּהֵן עַל כֹּל בְּנֵי-גִילּוֹ, וְהִיָּה מְהֵלֶךְ בְּדַרְכֵי הַנְּבוּאָה, בְּקִדְשָׁתָהּ וּבְכַפְרִישׁוֹתָהּ, וְאַחֲרֵי-כֵן בָּא וְעָשָׂה אוֹת וּמוֹפֵת וְאָמַר שֶׁהָאֵל שֶׁלָּחוּ - מִצְוָה לְשַׁמַּע מִמֶּנּוּ⁴⁶, שֶׁנֹּאמַר: "אֲלֹהֵי תִשְׁמָעוּן". וְאִפְשָׁר שִׁיעֲשֶׂה אוֹת וּמוֹפֵת וְאִינוּ נְבִיא, וְזֶה הָאוֹת יִשְׁלַח דְּבָרִים בְּגוֹ⁴⁷, וְאַף-עַל-פִּי-כֵן מִצְוָה לְשַׁמַּע לוֹ, הוּאִיל וְאָדָם גְּדוֹל וְחָכָם וְרָאוּי לְנְבוּאָה [הוּא]. מַעֲמִידִים אוֹתוֹ עַל חֻזְקָתוֹ⁴⁸, שֶׁבִּקְדֵּשׁ נִצְטַוִּינוּ. כְּמוֹ שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַחֲתוֹף אֶת הַדִּין עַל-פִּי שְׁנֵי עֲדִים כְּשֵׁרִים, וְאַף-עַל-פִּי שֶׁאִפְשָׁר שֶׁהָעִידוֹ בְּשֶׁקֶר - הוּאִיל וּכְשֵׁרִים הֵם אֲצִלְנוּ, מַעֲמִידִין אוֹתָן עַל פְּשֻׁרוֹתָן⁴⁹. וּבִדְבָרִים הָאֵלֹהִי וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן נֹאמַר: "הַנְּסֻתָּרֵת לְה' אֱלֹהֵינוּ, וְהַנְּגַלֶּת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ", וְנֹאמַר: "כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לְעֵינָיו וְה' יִרְאֶה לְלִבָּב".

43) וכן אמרו (ירושלמי, סנהדרין פרק י"א, הלכה ו): "והנביא שנתנבא בתחילה, אם נתן אות - שומעין לו; ואם לא - אין שומעין לו. 44) נוסחה אחרת: "אותו". 45) אם ראינו שאינו ראוי לנבואה מצד מיעוט חכמתו ופחיתות מידותיו - אין במופתיו ממש. 46) ודווקא כשהוא מזהיר על שמירת התורה או בדבר הרשות, אבל לעבור על מצוה ממצוות התורה לפי שעה - אין לשמוע אלא למי שהוחזק כבר לנביא, כמו אליהו בהר הכרמל. עיין למטה (פרק ט, הלכה ג). 47) יש כאן דברים מסותרים שצריך לתת להם לב (רש"י, כתובות קיא). ואפשר שהאות נעשה בלהטים ואחיזת עיניים. אולם זהו רק בטרם שנבדק; אבל כשבדקו אותו לא פעם ונמצאו דבריו מְכוּנִים, הרי זה נביא אמת כמבואר לקמן (פרק י, הלכה ב). 48) שהוא נביא אמת. 49) סתם אדם, כל זמן שאין מלעזים עליו - בחזקת כשר הוא.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האותות בלֹט וכשֹׁף הֵן; לְפִי שֶׁנִּבְּרָא¹³ מִשֶּׁה רִבְנוּ אֵינָה עַל-פִּי הָאוֹתוֹת, כְּדִי שֶׁנֶּעְרַף אוֹתוֹת זֶה¹⁴ לְאוֹתוֹת זֶה, אֲלֹא בְּעֵינֵינוּ רְאִינוּהָ וּבְאֲזָנֵינוּ שִׁמְעָנוּהָ כְּמוֹ שֶׁשָּׁמַע הוּא. הֵא לְמָה הִדְבֵּר דּוֹמָה? לְעֵדִים שֶׁהֶעִידוּ לָאָדָם עַל דְּבַר שְׂרָאָה בְּעֵינָיו, שְׂאִינוּ כְּמוֹ שְׂרָאָה; שְׂאִינוּ שׁוֹמַע לָהֵן, אֲלֹא יוֹדַע בְּיָדָיו שֶׁהֵן עֲדֵי שֶׁקֶר. לְפִיכָךְ אָמְרָה תּוֹרָה, שְׂאֵם בָּא הָאוֹת וְהַמוֹפֵת, "לֹא תִשְׁמַע אֶל דְּבָרֵי הַנָּבִיא הַהוּא", שֶׁהָרִי זֶה בָּא אֵלֶיךָ בָּאוֹת וּמוֹפֵת לְהַכְחִישׁ מֶה שְׂרָאִיתָ בְּעֵינֶיךָ, וְהוֹאִיל וְאֵין אָנוּ מֵאֲמִינִים בְּמוֹפֵת אֲלֹא מִפְּנֵי הַמַּצּוֹת שֶׁצִּוְּנוּ מִשֶּׁה - הֵיאֵךְ נִקְבַּל מֵאוֹת זֶה, שֶׁבָּא לְהַכְחִישׁ נִבְּרָאוֹתָ שֶׁל מִשֶּׁה שְׂרָאִינוּ וְשִׁמְעָנוּ.

(11) סנהדרין ז, א. ואין להקשות מקיום אותותיו - כי מנסה ה' אתכם" (מור"נ ח"ג, כד). (12) בבבירור. (13) אמיתת נבואתו. (14) אותות נביא זה לעומת אותות משה רבינו.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) שאין נביא רשאי לחדש מצוה, ולא לגרוע ממניין המצוות.

א. דְּבַר בְּרִיור וּמִפְרָשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁהִיא² מַצּוֹה עוֹמֶדֶת לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים; אֵין לָהּ, לֹא שְׁנוִי וְלֹא גִרְעוֹן וְלֹא תוֹסֶפֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת כָּל הַדְּבָר אֲשֶׁר אֲנֹכִי מַצְוֶה אֲתֶכֶם אֹתוֹ תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת, לֹא תִסֶּף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ"; וְנֶאֱמַר: "וְהִנֵּגְלַת לָנוּ וּלְכַנְיָנוּ עַד עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת". הֵא לְמַדָּת, שֶׁכָּל דְּבָרֵי תּוֹרָה מַצְוִין אָנוּ לַעֲשׂוֹתָן עַד עוֹלָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם", וְנֶאֱמַר: "לֹא בִשְׂמִים הִיא"³. הֵא לְמַדָּת, שְׂאֵין נָבִיא רִשְׁאִי לְחַדֵּשׁ דְּבַר מַעֲתָה. לְפִיכָךְ אִם יַעֲמֵד אִישׁ - בֵּין מִן הָאֲמוֹת, בֵּין מִיִּשְׂרָאֵל - וַיַּעֲשֶׂה אוֹת וּמוֹפֵת וַיֹּאמֶר, שֶׁה' שָׁלַח לְהוֹסִיף מַצּוֹה אוֹ לִגְרַע מַצּוֹה, אוֹ לְפָרֵשׁ בְּמַצּוֹה מִן הַמַּצּוֹת פְּרוּשׁ שֶׁלֹּא שִׁמְעָנוּ מִמֶּשֶׁה; אוֹ שֶׁאִמְרָה, שְׂאוֹתָן הַמַּצּוֹת שֶׁנִּצְטְווּ בְּהֵן יִשְׂרָאֵל אֵינָן לְעוֹלָם וְלְדוֹרֵי דוֹרוֹת, אֲלֹא מַצּוֹת לְפִי זְמַן הַיּוֹם⁴ - הָרִי זֶה נָבִיא שֶׁקֶר, שֶׁהָרִי בָּא לְהַכְחִישׁ נִבְּרָאוֹתָ שֶׁל מִשֶּׁה; וַיִּמְתֵּהוּ בְּחֻקָּה, עַל שֶׁהִזִּיר לְדַבֵּר בְּשֵׁם ה' אֲשֶׁר לֹא צִוְּהוּ. שֶׁהוּא, בְּרוּךְ שְׁמוֹ, צִוָּה לְמִשֶּׁה, שֶׁהַמַּצּוֹה הַזֹּאת לָנוּ וּלְכַנְיָנוּ עַד עוֹלָם, וְלֹא אִישׁ אֶל וַיִּכְבֹּב.

(2) שהתורה היא מצוה לדורות עולם (השווה להלן הלכות תשובה פ"ג, ה"ח). (3) כבר ניתנה תורה מסיני, ואין אנו משגיחים בבתי-קול, וכל-שכן בנביא מתנבא (ב"מ נט:). וכן אמרו חז"ל: ג' אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה. אמרו לו ליהושע: שאל (בשמים)! אמר להם: לא בשמים היא (תמורה טו:). (4) מגילה ב, ב. (5) לפי שעתן, ועם

ב. נִמְצְאוּ אֵלֶּי שֶׁשָּׁלַח לָהֵן הֵם הַעֲדִים עַל נִבְּרָאוֹתָ שֶׁהִיא אֲמֵת, וְאִינוּ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לָהֵן אוֹת אַחֵר, שֶׁהֵם וְהוּא עֲדִים בְּדָבָר⁸. כְּשֶׁנִּי עֲדִים שְׂרָא דְבַר אֶחָד בִּיחָד, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֵן עַד לְחַבְרוֹ שֶׁהוּא אוֹמֵר אֲמֵת, וְאֵין אֶחָד מֵהֵן צָרִיךְ לְהַכִּיא רְאִיָּה לְחַבְרוֹ; כֵּךְ מִשֶּׁה רִבְנוּ, כָּל יִשְׂרָאֵל עֲדִים לוֹ אַחֵר מִעֲמֵד הֶרֶסִינִי, וְאִינוּ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לָהֵם אוֹת. וְזֶהוּ שֶׁאִמְרָה לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בַּתְּחִלַּת נִבְּרָאוֹתָ, בְּעַת שֶׁנָּתַן לוֹ הָאוֹתוֹת לַעֲשׂוֹתָן בְּמַצְרִים וְאִמְרָה לוֹ "וְשִׁמְעוּ לְקוֹלִיךָ" - יָדַע מִשֶּׁה רִבְנוּ, שֶׁהַמַּאֲמִין עַל-פִּי הָאוֹתוֹת יִשׁ בְּלִבָּבוֹ דְּפִי וּמַהֲרָה וּמַחֲשָׁב, וְהָיָה נִשְׁמַט מִלִּילָךְ וְאִמְרָה: "וְהֵן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי"; עַד שֶׁהוֹדִיעוּ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא⁹, שֶׁאֵלֶּי הָאוֹתוֹת אֵינָן אֲלֹא עַד שֶׁיִּצְאוּ מִמַּצְרִים, וְאַחֵר שֶׁיִּצְאוּ וַיַּעֲמִדוּ עַל הָהָר הַזֶּה, וַיִּסְתַּלַּק הָרְהוּר שֶׁמַּהֲרָרִין אַחֲרֶיךָ, שְׂאֵנִי נוֹתֵן לָךְ בָּאֵן אוֹת, שֶׁיִּדְעוּ שְׂאֵנִי שֶׁלַּחְתִּיךָ בְּאֲמֵת מִתְחַלָּה, וְלֹא יִשְׁאָר בְּלִבָּם הָרְהוּר. וְהוּא שֶׁהַכְּתוּב אוֹמֵר: "וְזֶה לָךְ הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי שֶׁלַּחְתִּיךָ, בְּהוֹצִיאֶךָ אֶת הָעָם מִמַּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה"¹⁰. נִמְצְאוֹתָ אוֹמֵר, שֶׁכָּל נָבִיא שֶׁיַּעֲמֵד אַחֵר מִשֶּׁה רִבְנוּ, אֵין אָנוּ מֵאֲמִינִים בּוֹ מִפְּנֵי הָאוֹת לְבָדוֹ, כְּדִי שֶׁנֶּאֱמַר: אִם יַעֲשֶׂה אוֹת, נִשְׁמַע לוֹ לְכָל מֶה שִׁיאִמְרָה! אֲלֹא מִפְּנֵי הַמַּצּוֹה, שֶׁצִּוְּהָ מִשֶּׁה בַּתּוֹרָה וְאִמְרָה: אִם נָתַן אוֹת, אֵלֶּי תִשְׁמְעוּן! כְּמוֹ שֶׁצִּוְּנוּ לְחַתֹּךְ הַדְּבָר עַל-פִּי שְׁנֵים עֲדִים, וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם הֶעִידוּ אֲמֵת אִם שֶׁקֶר, כֵּךְ מַצּוֹה לְשִׁמְעַ מִזֶּה הַנָּבִיא, אֶף-עַל-פִּי שְׂאֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם הָאוֹת אֲמֵת, אוֹ בְּכַשְׁוֶף וְלֹט.

(8) כנוסחת אוקספורד. וברוב הדפוסים: "שהם והוא עדים בדבר", ונהיר יותר הנוסח שקבענו. (9) לבסוף, כדי לאמצו ולעודדו שיואיל לקבל את שליחותו. (10) דברי הרמב"ם ז"ל פה תמוהים, שהרי הוא מבאר את הענין הנידון על-פי הכתובים שלא כסדרם: הלא על "מעמד הר סיני" הודיע ה' למשה בראשית התגלותו אליו ובתחילת נבואתו, וכאן משמע שאך לבסוף הודיע לו על זה, אחרי שראה שהוא משמט ומסרב ללכת? והמפרשים מתחבטים בזה (עין לחם-משנה, שאלות ותשובות רלב"ח, סימן נא). ויש ליישב זאת על-פי הכלל הידוע של חז"ל: "אין מוקדם ומאוחר בתורה" ("משרת משה"). וכן גם סברת מארג"ח שהובאה ב"מעשה רוקח", שלדעת רבינו ז"ל: מה שכתוב בתחילה "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון וגו'" צריך להיות בסוף, מפני שהיא תכלית כל הדברים: ומה שבא אחריו הוא רק ביאור הענין וסיפור גלגול הדברים איך היה.

ג. לְפִיכָךְ אִם עָמַד הַנָּבִיא וַיַּעֲשֶׂה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים גְּדוֹלִים, וַיִּבְקֶשׁ לְהַכְחִישׁ נִבְּרָאוֹתָ שֶׁל מִשֶּׁה רִבְנוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ¹¹, וְאָנוּ יוֹדְעִין בְּבִאוּר¹², שְׂאוֹתָן

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(13) כגון: עידו הנביא, שאכל לחם בבית-אל למרות שנצטוו שלא לאכול, שנאמר בו: יען כי מרית את פי ה' ולא שמרת את המצוה אשר צוה ה' (מלכים-א יג, כא). (14) כגון: יונה בן אמיטי. (15) א - העובר על דברי הנביא. ב - הנביא העובר על דברי עצמו. ג - הכובש נבואתו. (16) שמשמעו: מיתה בידי שמים. ושלשתם, ממקרא זה נלמדים (סנהדרין פט.). (17) הוראת שעה ולא לתמיד. (18) יבמות ז, ב. (19) מלכים-א, פרק יח. (20) שאף בהוראת שעה ולשעה קלה אין שומעים לו (סנהדרין ז, ב.). ואמרו שם: "אפילו אם מעמיד לך חמה באמצע הרקיע - אל תשמע לו". ואין לחשוש לאותותיו, הוא שאמר הכתוב: כי מנסה ד' אלהיכם אתכם (דברים יג, ד). (21) אף-על-פי שרק ירושלים נועדה לכך. (22) אלא מפני שהחזק כבר לנביא. (23) ככתוב: ובדברך עשיתי (מלכים-א יח, לו) ולא מלבי עשיתי מה שעשיתי (ויקרא-רבה כב). וכן (ירושלמי מגילה פ"א. ה"א) אמר ר' שמלאי: "ובדברך עשיתי" - הקדוש-ברוך-הוא אמר לו. (24) הוריות ד, ב.

ד. וכן אם עקר דבר מדברים שלמדנו מפי השמועה²⁵, או שאמר בדין מדיני תורה, שה' צוה לו שהדין כך הוא והלכה כדברי פלוני - הרי זה נביא השקר²⁶ ויחנק, אף-על-פי שעשה אות; שהרי בא להכחיש התורה, שאמרה: "לא בשמים היא". אבל לפי שעה, שומעין לו בפל.

(25) כגון: איסור אכילה ושתיה ביום הכיפורים שאינו מפורש בתורה, אלא מפי השמועה למדו שעניני נפש האמור ביום זה: ועניתם את נפשותיכם (ויקרא כג, כז), הוא צום. ורבינו בהקדמתו למשנה, יאמר: כגון שאמר: וקצותה את כפה (דברים כה, יב) היא כריתת יד ממש ולא קנס שקונסים את המבייש, כמו שבא בקבלה (בבא-קמא כח.), ויסמוך הדבר ההוא לנבואה ויאמר, שהקב"ה אמר לו שהדברים כפשוטם - נביא שקר הוא ויהרג. (26) כי בדברים שבעיון וסברא, אין נביא עדיף מחכם. ואלף נביאים כאלהו ואלישע, ואלף חכמים ואחד - הלכה כחכמים, שנאמר: אחרי רבים להטות (שמות כג, ב). ולא הרשנו הקדוש-ברוך-הוא ללמוד מן הנביאים אלא מן החכמים אנשי הסברות והעדויות. לא אמר: ובאת אל הנביא אשר יהיה בימים ההם, אלא "ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט וגו'" (רבינו בהקדמתו למשנה).

ה. במה דברים אמורים? בשאר מצות, אבל בעבודת פוככים, אין שומעין לו, ואפלו לפי שעה; ואפלו עשה אותות ומופתים גדולים ואמר, שה' צוהו שתעבד עבודת פוככים היום בלבד, או בשעה זו בלבד - הרי זה דבר סרה על ה'; ועל זה צוה הקתוב ואמר: "ובא האות והמופת... לא תשמע אל דברי הנביא ההוא... כי דבר סרה על ה' אלהיכם"²⁷, שהרי בא להכחיש נבואתו של משה; ולפיכך נדע פודאי שהוא נביא שקר, וכל מה שעשה בלט וכשוף עשה, ויחנק.

חילוף הזמנים חלפו גם הן. (6) דכתיב: ומת הנביא ההוא (דברים יח, כ), וכל מיתה האמורה בתורה סתם - בחנק (סנהדרין פט:).

ב. אם-כן, למה נאמר בתורה: "נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך"? - לא לעשות דת הוא בא⁷, אלא לצוות על דברי התורה ולהזהיר העם שלא יעברו עליה, כמו שאמר האחרון שבהם⁸: "זכרו תורת משה עבדי"; וכן אם צונו בדברי הרשות, כגון: לכו למקום פלוני או אל תלכו; עשו מלחמה היום⁹ או אל תעשו¹⁰; בנו חומה זו או אל תבנו¹¹ - מצוה לשמע לו, והעובר על דבריו - חייב מיתה בידי שמים¹², שנאמר: "והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי הנביא אשר ידבר בשמי, אנכי אדרש מעמו".

(7) כלפי מייסדי הנצרות והאסלאם, הדברים מכוונים. השווה "אגרת תימן". (8) הנביא מלאכי בתחילת הבית השני, שהיה אחרון הנביאים. (9) שמואל-א, טו. (10) מלכים-ב ו, כב. (11) ישעיה כב, יא. השווה דברי רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה. (12) שימות קודם זמנו, ואין נפשו נכרתת מחיי העולם הבא, בניגוד לעונש "כרת" שגם נפשו תיכרת (ברטנורא, סנהדרין פ"ט, מ"ו). ולפי רש"י: מיתה בידי שמים - ימיו נקצרים ואינו הולך עירי: וכרת - נוסף על קיצור ימיו הוא הולך גם עירי (שבת כה.).

ג. וכן נביא שעבר על דברי עצמו¹³, והפובש נבואתו¹⁴ - חייב מיתה בידי שמים; ובשלשתן¹⁵ נאמר: "אנכי אדרש מעמו"¹⁶. וכן אם יאמר לנו הנביא, שנודע לנו שהוא נביא, לעבר על אחת מפל מצות האמורות בתורה, או על מצות הרבה, בין קלות בין חמורות, לפי שעה¹⁷ - מצוה לשמע לו¹⁸. וכן למדנו מחכמים ראשונים מפי השמועה: בפל אם יאמר לך הנביא: עבר על דברי תורה! כאלהיהו בהר הפרמל¹⁹ - שמע לו, חוץ מעבודת פוככים²⁰. והוא שהיה הדבר לפי שעה, כגון אליהו בהר הפרמל, שהקריב עולה בחוץ, וירושלים נבחרת לכך²¹, והמקריב בחוץ חייב פרת. ומפני שהוא נביא²², מצוה לשמע לו, וגם פזה נאמר: "אליו תשמעו". ואלו שאלו את אליהו ואמרו לו: היאך נעקר מה שכתוב בתורה: "פן תעלה עלתיך בכל מקום"? הרי אומר: לא נאמר אלא המקריב בחוץ לעולם, חייב פרת, כמו שצוה משה; אבל אני מקריב היום בחוץ בדבר ה'²³, כדי להכחיש נביאי הפעל. ועל הדרך הזאת, אם צונו כל הנביאים לעבר לפי שעה - מצוה לשמע להם. ואם אמרו, שהדבר נעקר לעולם - מיתה בחנק²⁴; שהתורה אמרה: "לנו ולבנינו עד עולם".

שְׁהַמְעוֹנְנִים וְהַקּוֹסְמִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, מִקְצֵת דְּבָרֵיהֶם מִתְקַיֵּימִין וּמִקְצֵתָן אֵין מִתְקַיֵּימִין, כְּעִנְיָן שְׁנֵאמַר: "יַעֲמִדוּ נָא וַיִּשְׁעֶיךָ הַכְּרִי שְׁמִים הַחֲזִים בְּפִקְכֵם, מוֹדִיעִים לַחֲדָשִׁים מֵאֲשֶׁר יָבֹאוּ עֲלֶיךָ" - "מֵאֲשֶׁר" וְלֹא כָּל אֲשֶׁר; וְאִפְשָׁר שֶׁלֹּא יִתְקִים מִדְּבָרֵיהֶם כְּלוֹם, אֲלֹא יִטְעוּ בְּכָל⁶, כְּעִנְיָן שְׁנֵאמַר: "מִפֶּר אֲתוֹת בְּדִים וְקוֹסְמִים יְהוֹלֵל"; אֲבָל הַנְּבִיא, כָּל דְּבָרָיו קִיָּמִין, שְׁנֵאמַר: "כִּי לֹא יִפֹּל מִדְּבַר ה' אֲרָצָה"; וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "הַנְּבִיא אֲשֶׁר אֲתוֹ חֲלוֹם יִסְפֹּר חֲלוֹם וְאֲשֶׁר דְּבָרֵי אֲתוֹ יְדַבֵּר דְּבָרֵי אֱמֶת, מֶה לִּתְּבֹן אֶת הַבֵּר נֶאֱמַר ה'"; כְּלוֹמַר, שְׁדַבְּרֵי הַקּוֹסְמִים וְהַחֲלוֹמוֹת כְּתִבֵּן שְׁנֵתְעַרְב בּוֹ מַעֲט בֵּר; וְדַבֵּר ה', כְּבֵר שְׁאִין בּוֹ תִּבֵּן כָּלֵל. וּבְדַבֵּר הַזֶּה הַכְּתוּב הַבְּטִיחַ וְאָמַר, שְׁאוֹתָן הַדְּבָרִים שְׁמוֹדִיעִין הַמְעוֹנְנִים וְהַקּוֹסְמִים לְאֲמוֹת וּמִכְּבִּינָן, הַנְּבִיא יוֹדִיעַ לָכֶם דְּבָרֵי אֱמֶת, וְאֵין אֲתֵם צְרִיכִין לְמַעֲוֹן וְקוֹסִם וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, שְׁנֵאמַר: "לֹא יִמָּצֵא כֵךְ מַעֲבִיר בְּנֹו וּכְתוֹ בְּאֵשׁ וְגו', כִּי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה וְגו'", וְאָמַר: "נְבִיא מִקְרָבָךְ מֵאַחֶיךָ וְגו'". הֵא לְמַדָּת, שְׁאִין הַנְּבִיא עוֹמֵד לָנוּ, אֲלֹא לְהוֹדִיעֵנוּ דְּבָרִים הַעֲתִידִים לְהִיט בְּעוֹלָם מִשְׁבַּע וְרַעֲב, מִלְחָמָה וְשָׁלוֹם וְכִיּוֹצֵא בָהֶן; וְאִפְלוּ צְרִיכֵי יַחֲדִי מוֹדִיעַ לוֹ, כְּשֹׁאוֹל, שְׁאֲכֻדָּה לוֹ אֲבֻדָּה, וְהִלֵּךְ לְנְבִיא לְהוֹדִיעֵנוּ מְקוֹמָה⁸. וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלֹו הַדְּבָרִים הוּא שְׁיֵאמַר הַנְּבִיא, לֹא שְׁיַעֲשֶׂה דָת אַחֲרֵת אוֹ יוֹסִיף מַצְוָה אוֹ יִגְרַע.

(5) (בראשית-רבה, פה) מִהֲחֻלְקֵי שְׁבִירָא הִתִּיבָה מַגִּיד, כִּי רַק חֶלֶק מִדְּבָרֵיהֶם מִתְקִיִּים וְלֹא כוֹלָם. (6) כְּאוֹתָם הַאֲיִצְטַגְנִיִּים הַמַּצְפָּצִים וְהַמְהַגִּים, שְׁצוּפִים וְאִינֵם יוֹדְעִים מֶה צוּפִים (סוֹטָה יב:). (7) כְּמֵאמַרָם: "שְׂמֵא תֵאמַר: לֹהֵם יֵשׁ בְּמֶה לְשֹׁאוֹל, וְלִי אֵין לִי - תִלְמוּד לֹמַר: וְאַתָּה לֹא כֵן נָתַן ה'... נְבִיא מִקְרָבָךְ... אֲקִים לָךְ" (סִפְרִי, שׁוֹפְטִים). (8) (שְׁמוּאֵל-א, פֶּרֶק ט).

ד. דְּבָרֵי הַפְּרָעָנוֹת שְׁהַנְּבִיא אוֹמֵר, כְּגוֹן שְׁיֵאמַר: פְּלוֹנֵי יָמוּת, אוֹ שְׁנֵה פְּלוֹנֵי תִרְעָב אוֹ מִלְחָמָה, וְכִיּוֹצֵא בְּדְבָרִים אֵלֶּה - אִם לֹא עָמְדוּ דְּבָרָיו, אֵין בָּזָה הַכְּחָשָׁה לְנִבְיָאוֹתָו, וְאֵין אוֹמְרִים: הִנֵּה דְבַר וְלֹא כֹא! שְׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֲרָךְ אִפִּים וְרַב חֶסֶד וְנֶחֱם עַל הָרָעָה; וְאִפְשָׁר שְׁעָשׂוּ תְשׁוּבָה וְנִסְלַח לָהֶם כְּאִנְשֵׁי יִנְיָוָה⁹, אוֹ שְׁתַּלָּה לָהֶם כְּחֻזְקָה¹⁰. אֲבָל אִם הַבְּטִיחַ עַל טוֹבָה וְאָמַר שְׁיִהְיֶה כֵךְ וְכָךְ, וְלֹא כֹאָה הַטּוֹבָה שְׁאָמַר - בְּיָדוּעַ שְׁהוּא נְבִיא שְׁקֵר; שְׁכָּל דְּבַר טוֹבָה שְׁיִגְדֹר הָאֵל, אִפְלוּ עַל תְּנֵא, אֵינוֹ חוֹזֵר¹¹; וְלֹא מְצִינֵו¹² שְׁחֹזֵר בְּדַבֵּר טוֹבָה, אֲלֹא בְּחֻרְבָן רֵאשׁוֹן, כְּשֶׁהַבְּטִיחַ לְצִדִּיקִים שֶׁלֹּא יָמוּתוּ עִם הָרָשָׁעִים, וְחֹזֵר בְּדְבָרָיו¹³; וְזֶה מִפְּנֵי בְּמִסְכַּת שְׁבִתָּה¹⁴. הֵא לְמַדָּת,

(27) וְלֹא לִשְׁמֵי לֵב לְאוֹתוֹתָיו שְׁעָשָׂה, אִפְשָׁר שְׁבִלֵט עֲשֵׂאֵם. וְעוֹד: הַשְּׁכָל הַמְּכֻזָּב אֶת עֲדוּתוֹ, יוֹתֵר נֶאֱמַן מִן הָעֵין הַרוּאָה אוֹתוֹתָיו - וְהָרִי כְּבֵר נִתְבָּאֵר לְבַעֲלִי הַשְּׁכָל שְׁאִין לְעַבּוֹד זוֹלָתִי ה' מִמִּצִּיא כָּל הַנִּמְצָאִים (שם).

~ יום רביעי כ"ד אדר"ב ~

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

(1) אִיזָה אוֹת יַעֲשֶׂה הַנְּבִיא כְּדִי שְׁיֵאמִינוּ בּוֹ.

א. כָּל נְבִיא שְׁיַעֲמִד-לָנוּ וְיֵאמַר שְׁה' שְׁלַחוּ, אֵינוֹ צְרִיךְ לַעֲשׂוֹת אוֹת כְּאֶחָד מֵאוֹתוֹת מִשֶּׁה רַבְּנוּ אוֹ כְּאוֹתוֹת אֱלֹהֵיו וְאֱלִישֶׁע, שְׁיֵשׁ בָּהֶם שְׁנֵי מִנְהַגוֹ שֶׁל עוֹלָם; אֲלֹא הָאוֹת שֶׁלוֹ - שְׁיֵאמַר דְּבָרִים הַעֲתִידִים לְהִיט בְּעוֹלָם, וְיֵאמְנוּ דְּבָרָיו, שְׁנֵאמַר: "וְכִי תֵאמַר בְּלִבְכֶךָ, אֵיכָה יִגְדַע אֶת הַדְּבַר וְגו'". לְפִיכָךְ, כְּשִׁיבֹא אָדָם הָרֵאשִׁי לְנִבְיָאוֹה² בְּמִלְאָכוֹת הַשֵּׁם, וְלֹא יָבֹא לְהוֹסִיף וְלֹא לְגַרַע, אֲלֹא לַעֲבֹד אֶת ה' בְּמַצּוֹת הַתּוֹרָה - אֵין אוֹמְרִים לוֹ: קִרַּע לָנוּ הָיָם אוֹ הַחַיָּה מֵת וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלֹו, וְאַחֲרֵכָךְ נֶאֱמִין כֵךְ! אֲלֹא אוֹמְרִים לוֹ: אִם נְבִיא אֲתָה, אָמַר דְּבָרִים הַעֲתִידִים לְהִיט! וְהוּא אוֹמֵר, וְאֵנוּ מַחֲפִים לְרֵאוֹת הַיָּבֹאוּ דְּבָרָיו אִם לֹא יָבֹאוּ. וְאִפְלוּ נִפֹּל דְּבַר קִטָּן - בְּיָדוּעַ שְׁהוּא נְבִיא שְׁקֵר³; וְאִם כֹּאֹו דְּבָרָיו כָּלָם - יִהְיֶה בְּעִינֵינוּ נֶאֱמָן.

(2) אִישׁ סְגוּלָה מוֹכֵתֵר כָּל הַמַּעֲלוֹת וְרֹאדִי לִקְבֹּל שְׁפַע נְבִיאוֹה, כְּמִפּוֹרֵשׁ לְמַעֲלָה (פֶּרֶק ז, הִלְכָה א). (3) יִרְמִיָּה אִמַּר אֵל חֲנַנְיָה נְבִיא הַשְּׁקֵר: לָכֵן... הַשְּׁנֵה אֲתָה מֵת (יִרְמִיָּה כח, טז). וְכְתוּב אַחֲרָיו: וַיִּמָּת חֲנַנְיָה הַנְּבִיא בַשְּׁנָה הַהִיא בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי (שם, יז). הֵא כִיִּצֵּד? אִם "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי", אֵין "בַּשְּׁנָה הַהִיא", וְאִם "בַּשְּׁנָה הַהִיא", אֵין "הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי", שְׁהָרִי תִשְׂרִי נִמְנָה כְּבֵר לְשֵׁנָה אַחֲרֵת הַחֲדָשָׁה? אֲלֹא מִלְּמַד שְׁמֵת בְּעַרְב רֵאשֶׁה-הַשְּׁנָה וְצִוּוּה אֶת בְּנֵיו וְאֶת בְּנֵי בֵיתוֹ לְהַסְתִּיר אֶת הַדְּבַר וְשִׁיִּצִּיאוּהוּ אַחֲרֵי רֵאשֶׁה-הַשְּׁנָה, בְּשִׁבְלִי לַעֲשׂוֹת נְבִיאוֹתוֹ שֶׁל יִרְמִיָּה שְׁקֵר (יְרוּשָׁלַּיִם, סְנֵהדְרִין יא, הִלְכָה ה). הֵא לְמַדָּת, שְׁאִם נִפֹּל פֶּרֶט אַחַד מִדְּבָרֵי הַנְּבִיא נִקְרָא: "נְבִיא שְׁקֵר".

ב. וּבּוֹדֵקִין אוֹתוֹ פְּעָמִים הֶרְבֵּה⁴ - אִם נִמָּצְאוּ דְּבָרָיו נֶאֱמָנִים כָּלֵל, הָרִי זֶה נְבִיא אֱמֶת; כְּמוֹ שְׁנֵאמַר בְּשְׁמוּאֵל: "וַיִּדַּע כָּל יִשְׂרָאֵל מִדֵּן וְעַד בָּאֵר שִׁבְעֵה, כִּי נֶאֱמָן שְׁמוּאֵל לְנְבִיא לֵה".

(4) סֵתֵם רַבִּינוּ וְלֹא פִירַשׁ כְּמֶה פַעֲמִים; וְלִדְעַת בַּעַל "טוֹרִי אֲבָן"; שְׁלוֹשׁ פַּעֲמִים, שְׁכֵן מִשֶּׁה רַבִּינוּ בְּתַחֲלִיל שְׁלִיחוֹתוֹ לְמַצְרַיִם נָתַן לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שְׁלוּשָׁה אוֹתוֹת לַעֲשׂוֹתָם לְפָנֵי פֶרַעַה וּלְפָנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁיְהָ מוֹחֹזֵק בְּעִינֵיהֶם לְנְבִיא אֲמֵת וְאִישׁ אֲלוֹקִים.

ג. וְהֵלֵא הַמְעוֹנְנִים וְהַקּוֹסְמִים אוֹמְרִים מֶה שְׁעֵתִיד לְהִיט, וְמֶה הַפְּרֵשׁ יֵשׁ בֵּין הַנְּבִיא וּבִינָם? אֲלֹא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֲחֵרָיו, פִּעֲנִין שְׁנֵאֹמֶר: "וַיִּדְעוּ פִּי נִבְיָא הָיָה בְּתוֹכָם".

(16) כמנהגם של הנביאים שהוחזקו לנביאי אמת. (17) כי אחרי שנתאמת כנביא ה', אז מי שמנסה אותו כאילו מנסה הוא את ה', ולא ייתכן לעבוד את ה' על דרך הספק והפקפוק ובבקשת אותות ומופתים (הרמב"ן על התורה, דברים ו, טז).

הלכות דעות

יֵשׁ בְּכָלֶלן אַחַת-עֶשְׂרֵה מִצְוֹת. חֲמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. וְזֶהוּ פֶרֶט: (א) לְהַדְמֹת בְּדַרְכָּיו. (ב) לְהַדְבִּק בַּיּוֹדְעֵיו. (ג) לֶאֱהֹב אֶת רֵעִים. (ד) לֶאֱהֹב אֶת הַגֵּרִים. (ה) שְׁלֹא לְשָׂנֵא אֲחֵים. (ו) לְהוֹכִיחַ. (ז) שְׁלֹא לְהַלְבִּין פָּנִים. (ח) שְׁלֹא לַעֲנוֹת אֶמְלָלִים. (ט) שְׁלֹא לְהַלֵּךְ רֵכֶל. (י) שְׁלֹא לִנְקֹם. (יא) שְׁלֹא לִנְטֹר.

~ נקודות משיחות קודש ~

הלכות דעות.

בהלכות אלו נכתבו ענייני רפואה רבים, ואם צריך אדם ל"רפא ירפא" יוצא ידי חובה בלימוד ענינים אלו בתורה.

ואף אם רק יקבל על עצמו החלטות טובות להוספה בלימוד תורה ובשיעורי תורה, הרי ש"ה" יראה ללבב" ויעניק לו ברכות בכני חיי ומוזני רוויחי בבריאות הגוף ובריאות הנשמה.

סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 502
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

ובאור כל המצוות האלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) שיש באדם דיעות מדיעות שונות, ושהמוצעת היא הטובה; כיצד להשיגה.

א. דעות² הרבה יש לכל אחד ואחד מבני-אדם, וזו משנה מזו³, ורחוקה ממנה ביותר. יש אדם, שהוא בעל חמה, כועס תמיד; ויש אדם, שדעתו מושגת עליו ואינו כועס כלל; ואם כועס, יכעס פעם מעט בכמה שנים. ויש אדם, שהוא גבה-לב ביותר, ויש שהוא שפל-רוח ביותר. ויש שהוא בעל תאנה, לא תשבע נפשו מהלך בתאנה; ויש שהוא בעל לב טהור מאד, ולא תאנה אפלו לדברים מעטים שהגוף צריך להן. ויש בעל נפש רחבה⁴, שלא תשבע נפשו מכל ממון העולם, פִּעֲנִין שְׁנֵאֹמֶר: "אהב כסף לא ישבע כסף"; ויש מקצר נפשו⁵, שדין אפלו דבר מעט שלא יספיק לו, ולא ירדה

שִׁדְדֵרֵי הַטּוֹבָה בְּלִבְד יִפְחֵן הַנְּבִיא. הוּא שְׁיִרְמִיָּהוּ אָמַר בְּתִשְׁבּוּתוֹ לַחֲנִיָּה בֶן עֲזוּרָה, כְּשֶׁהָיָה יִרְמִיָּה מִתְנַבֵּא לְרַעְיָה וְחֲנִיָּה לְטוֹבָה, אָמַר לוֹ לַחֲנִיָּה: אִם לֹא יַעֲמִדוּ דְבָרֵי, אֵין בְּזֶה רֹאֵיָה שְׁאֵנִי נְבִיא שְׁקֶר¹⁵; אָבֵל אִם לֹא יַעֲמִדוּ דְבָרֵיךָ, יוֹדַע שְׁאֵתָה נְבִיא שְׁקֶר! שְׁנֵאֹמֶר: "אֵף שְׁמַע נָא אֶת הַדְּבָר הַזֶּה וְגו', הַנְּבִיא אֲשֶׁר [יִנְבֵּא] (יִדְבֹר) שְׁלוֹם, כָּבֵא דְבַר הַנְּבִיא יוֹדַע הַנְּבִיא אֲשֶׁר שָׁלְחוּ ה' בְּאֶמֶת".

(9) (יונה, פרק ג). (10) שקיבל ארכה והוספה חמש-עשרה שנה, אחרי זה שאמר לו הנביא: צו לביתך, כי מת אתה ולא תחיה (ישעיה, לח). (11) (ברכות ז). ואין לשאול מיעקב אבינו שכתוב אצלו: "ויירא וייעזר לו", אחרי שהבטיחו ה' ואמר לו: ושמרתך בכל אשר תלך (בראשית כח, טו) – כי דברים שבין הקדוש-ברוך-הוא ובין הנביא בתור איש פרטי, ייתכן שה' יינחם גם לרעה, כדברי חז"ל: נתיירא יעקב שמא יגרום החטא (ברכות ד); אבל כשהקדוש-ברוך-הוא אמר לנביא להבטיח את בני-אדם בבשורה טובה, אז לא ינחם שוב לרעה (הקדמת רבינו לספר המשנה). (12) פסקה זו עד "וזה מפורש במסכת שבת", חסרה היא בכתב-יד אברבנאל וברלין, ובנוסח אוקספורד גם כן איננה. כנראה שהיא השגת משיג על הרמב"ם; והפיסקה האחרונה "וזה מפורש במסכת שבת" תוכיח, שהרי אין דרכו של רבינו לציין את המקורות לדבריו. ולדעת הרב הגאון ר' ראובן מרגליות יש כאן השגת הראב"ד, והיא מתחילה מן "אלא בחורבן ראשון". ראשי התיבות: א"א (אמר אברהם) שבהם מתחילות כל השגותיו של הראב"ד על הרמב"ם, נסתלפו ומקו נתהוותה המלה "אלא". ונהירים דבריו. (13) מפני שמידת הדין קטרגה עליהם על שלא מחו ברשעים. (14) (נה). (15) כי לפעמים יינחם ה' על הרעה שדיבר לעשות. וכן אמרו חז"ל: "אמר לו ירמיה לחנניה, אני מתנבא לרעה ואני יכול ליתן סימן לדברי, שהקדוש-ברוך-הוא אומר להביא רעה ומתנחם; ואתה מתנבא לטובה, אתה הוא שצריך ליתן סימן לדברך" (ירושלמי, סנהדרין יא, הלכה ה). ובמדרש תנחומא (וירא, אות יג), מפרשים הדברים באריכות.

ה. נביא שהעיד לו נביא אחר שהוא נביא - הרי הוא בחזקת נביא, ואין זה השני צריך חקירה; שהרי משה רבנו העיד ליהושע, והאמינו בו כל ישראל קדם שניצעה אות; וכן לדורות. נביא שנודעה נבואתו, והאמינו בדבריו פעם אחר פעם, או שהעיד לו נביא, והיה הולך בדרכי הנבואה¹⁶ - אסור לחשב אחריו ולהרהר בנבואתו שמה אינה אמת, ואסור לנסותו יותר מדי¹⁷, ולא נהיה הולכים וקונסים לעולם, שְׁנֵאֹמֶר: "לא תנסו את ה' אֱלֹהֵיכֶם בְּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם בְּמִסָּה", שְׁאֵמְרוּ: "הֲיֵשׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ אִם אֵין"; אֵלֹא מֵאַחֵר שְׁנוּדַע שֶׁהָיָה נְבִיא, יִאֲמִינוּ וַיִּדְעוּ פִּי ה' בְּקִרְבָּם, וְלֹא יִהְיֶהוּ וְלֹא יִחְשְׁבוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. הדרך הישרה היא מדה בינונית שפכל דעה ודעה מכל הדעות שיש לו לאדם, והיא הדעה שהיא רחוקה משתי הקצוות¹⁷ רחוק שנה, ואינה קרובה, לא לזו ולא לזו. לפיכך צווי חכמים הראשונים¹⁸, שיהא אדם שם¹⁹ דעותיו תמיד ומשער אותם ומכונן אותם בדרך האמצעית, כדי שיהא שלם בגופו²⁰. כיצד? לא יהא בעל חמה נוח לכעס, ולא כמת שאינו מרגיש, אלא בינוני. לא יכעס, אלא על דבר גדול שראוי לכעס עליו, כדי שלא יעשה פיוצא בו פעם אחרת. וכן לא יתאנה אלא לדברים שהגוף צריך להן ואי אפשר לחיות בולתן, כענין שנאמר: "צדיק אכל לשבע נפשו". וכן לא יהיה עמל בעסקו, אלא להשיג דבר שצריך לו לחיי שעה, כענין שנאמר: "טוב מעט לצדיק". ולא יקפץ ידו ביותר, ולא יפזר ממונו; אלא נותן צדקה כפי מפת ידו, ומלוה כראוי²¹ למי שצריך. ולא יהא מהולל²² ושוחק, ולא עצב ואונן²³, אלא שמח כל ימיו בנחתו²⁴, בסבך פנים יפות. וכן שאר דעותיו ודרך זו היא דרך החכמים²⁵. כל אדם שדעותיו דעות בינוניות, ממצעות, נקרא חכם.

(17 כלומר: שהיא נמצאת בתווך בדיוק, וזהו "שביל הזהב" ששיבחוהו החכמים בכל העתים. וכדברי חכמינו (ירושלמי, חגיגה פ"ב, ה"א): התורה הזו דומה לשני שבילים: אחד של אור ואחד של שלג. היטה בזה - מת באור, היטה בזו - מת בשלג. מה יעשה? - יהלך באמצע. לכל מידה שבאדם יש שתי קצוות: ראשון ואחרון. הראשון - הוא הצד החיובי, צד התוספת; והאחרון - הוא הצד השלילי, צד החסרון. למשל: הפזרנות השועות היא - הקצה הראשון, הצד החיובי במידת נתינת הצדקה, כשהנותן נותן יותר מכפי יכולתו. והקמצנות הכילות היא - הקצה האחרון, הצד השלילי והחסרון, כשהנותן קופץ ידו ללא רחמים. שתי קצוות אלה רעים הם גם יחד, ורק הדרך הממוצעת בין שתי הקצוות הללו, מידת הנדיבות - היא המשובחת ובה ידבק האדם. וכן בשאר כל המידות. (השווה שמונה פרקים להרמב"ם, פרק ד). קצוות - מן קצה שנסתעפה מן קצה קצו, ומשמש זכר ונקבה. (18 המתואר חסר הידיעה, כדרך לשון המשנה, כמו: כנסת הגדולה. (19 מעריך דעותיו ושוקלן. מחשב דרכו (סוטה ה:). (20 בכתב-יד אברבנאל ובאוקספורד, המלה "בגופו" איננה. (21 בשטר ועדים (ב"מ עה:). (22 קיצוני לצד החיובי. (23 קיצוני לצד השלילי. (24 בינוני. (25 כאן סוף הלכה ד (על-פי דפוס קושטא, רסט).

ה. ומי שהוא מדקדק על עצמו ביותר, ויתרחק מדעה בינונית מעט לצד זה או לצד זה - נקרא חסיד²⁶. כיצד? מי שיתרחק מגבה הלב עד הקצה האחרון ויהיה שפל-רוח ביותר, נקרא חסיד, וזו היא מדת חסידות. ואם נתרחק עד האמצע בלבד

להשיג כל צרכו. ויש שהוא מסגף עצמו ברעב, וקובץ על ידו²⁷, ואינו אוכל פרוטה משלו, אלא בצער גדול; ויש שהוא מאבד כל ממונו בידו לדעתו. ועל דרכים אלו שאר כל הדעות, כגון מהולל²⁸ ואונן²⁹, וכילי³⁰ ושוע³¹, ואכזרי ורחמן, ורך-לבב³² ואמין-לב³³, וכיוצא בהן.

(2 מידות, תכונות נפש מוסריות, כלשון המשנה: ארבע מידות בדעות - נוח לכעס וכו' (אבות פרק ה, יא). (3 כדברי חז"ל: כשם שאין פרצופיהם שוים זה לזה, כך אין דעתם שוה (תנחומא, פנחס י'). וכעין זה גם במסכת ברכות נח, א. (4 השואפת לבלוע הכל. מלשון: לכן הרחיבה שאל נפשה (ישעיה ה, יד). (5 מחסר את נפשו, מצמצם צרכיו עד לאפס. מלשון: ותקצר נפשו (שופטים טז, טז). (6 חושך מפיו ומרעים נפשו, ובלבד שיצרף פרוטה לפרוטה. (7 אוהב שחוק ומהתלות תמיד ורודף תענוגים והוללות, מלשון: לשחוק אמרתי - מהולל (קהלת ב, ב). (8 בעל מרה שחורה: עצוב רוח ומתאונן תמיד. (9 קמצן רע עין, שעינו צרה באחרים: וה"מסגף עצמו ברעב" דלעיל, עינו צרה גם בו בעצמו, ומקמץ אף לנפשו (לחם-משנה). (10 ההיפך של "כילי", כמו שנאמר: ולכילי לא יאמר שוע (ישעיה לב, ה), ופירושו: ותן בממונו המרבה לפזר יותר מכפי מיסת ידו, ולו גם לדברים שבצדקה, בעוד ש"המאבד כל ממונו" דלעיל הוא המבזבז ממונו לדברים שאין בו מועיל (לחם-משנה). (11 פחדן, מוגל-לב. (12 המחרף נפשו ומוסר עצמו לסכנות.

ב. ויש בין כל דעה ודעה רחוקה ממנה בקצה האחר³⁴ דעות בינוניות³⁵, זו רחוקה מזו. וכל הדעות, יש מהן דעות שהן לאדם מתחלת בריתו לפי טבע גופו; ויש מהן דעות, שטבעו של אדם זה מכונן³⁶ ועתיד לקבל אותם במהרה יותר משאר הדעות. ויש מהן, שאינן לאדם מתחלת בריתו, אלא למד אותם מאחרים³⁷, או שנפנה להן מעצמו לפי מחשבה שעלתה בלבו; או ששמע, שזו הדעה טובה לו ובה ראוי לילף, והנהיג עצמו בה עד שנקבעה בלבו.

(13 כמו הדעות הקיצוניות האלה שמנה רבינו כאן בהלכה הקודמת. (14 ממוצעות, הנמצאות בין שני הקצוות האלה, שגם הן רחוקות אחת מחברתה לפי נטייתן לצד זה או לצד זה. (15 מותאם. (16 כמו שאמרו חכמינו: הרבה שכנים הרעים עושים (סוטה ז).

ג. שתי קצוות הרחוקות זו מזו שפכל דעה ודעה אינן דרך טובה, ואין ראוי לו לאדם ללכת בהן ולא ללמדן לעצמו. ואם מצא טבעו נוטה לאחת מהן או מוכן לאחת מהן, או שפכר למד אחת מהן ונהג בה - יחזיר עצמו למוטב וילף בדרך הטובים, והיא הדרך הישרה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המעשה". לדעת רבינו (שם) בפירושו, נקנות המעלות לא לפי גודל המעשה אלא לפי רוב מספר המעשים, וכה דבריו בקירוב: כשיתן אדם אשר ידבנו לבו נדבה של אלף זהובים בבת אחת, לא תעלה בידו מידת הנדיבות במעשה הגדול היחידי הזה, כמו שתעלה בידו זה שהתנדב אלף זהובים באלף פעמים - מפני שזה האחרון כפל מעשה הנדיבות אלף פעמים והגיע לו בזה קנין נפש חזק מאד, בעוד שהראשון נפשו התעוררה פעם אחת ולא יספה.

פרק שני

(1) לפעמים הדעה הקיצונית היא הטובה.

א. חולי הגוף טועמים המר מתוק ומתוק מר. ויש מן החולים מי שמתאנה ותאב למאכלות שאינן ראויין לאכילה, כגון העפר והפחם, ושונא המאכלות הטובים, כגון הפת והבשר - הכל לפי רב החלי. כן בגי' אדם שגפשוטיהם חולות, מתאנים ואוהבים הדעות הרעות, ושונאים הדרך הטובה ומתעצלים ללכת בה, והיא כבדה עליהם למאד לפי חללים? וכן ישעיהו אומר באנשים הללו: "הוי האמרים לרע טוב ולטוב רע, שמים חשף לאור ואור לחשף, שמים מר למתוק ומתוק למר"; ועליהם נאמר: "העזבים ארחות ישר ללכת בדרך חשף". ומה היא תקנת חולי הנפשות? ילכו אצל החכמים, שהן רופאי הנפשות, וירפאו חלים בדעות שמלמדין אותם, עד שיתחזרו לדרך הטובה³⁰. והמפירים בדעות הרעות שלהם ואינם הולכים אצל החכמים לרפא אותם, עליהם אמר שלמה: "חכמה ומוסר אוילים בזו".

(2) השווה דברי רבינו (ב"שמונה פרקים", פ"ג).
(3) כמסופר בירושלמי (תענית פרק א, הלכה א) על אחד שחטא בלשונו (ברכילות ולשון הרע, כפירוש גליון הש"ס שם) ושלחוהו לרבי חנינא (שהיה רופא נפשות) לרפואתו. אמר לו רבי חנינא: חזור כך ועסוק בתורה - ורפא לך, שנאמר: מרפא לשון עץ החיים (משלי טו, ד), ואין עץ חיים - אלא תורה.

ב. וכיצד היא רפואתם? מי שהוא בעל חמה, אומרים לו להנהיג עצמו, שאם הפך וקלל לא ירגיש כלל; ואלף בדרך זו זמן מרבה, עד שתעקר החמה מלבו. ואם היה גבה לב - נהיג עצמו כבזיון הרבה, וישב למטה מן הכל, וילפש בלוי סחבות המבזות את לובשיהם, וכיוצא בדברים אלו, עד שיעקר גבה הלב ממנו ויחזור לדרך האמצעית, שהוא דרך הטובה³¹. ולכשיחזור לדרך האמצעית, ילך בה כל ימיו. ועל קו זה³² יעשה בשאר כל הדעות: אם היה רחוק לקצה האחד - ירחיק עצמו לקצה השני³³ וינהיג בו זמן רב, עד שיתחזר בו לדרך הטובה, והיא מדה בינונית שפכל דעה ודעה.

ויהיה ענין - נקרא חכם, וזו היא מדת חכמה. ועל דרך זו שאר כל הדעות. וחסידים הראשונים היו מטין דעות שלהן מדרך האמצעית כנגד שתי הקצוות²⁷: יש דעה שמטין אותה כנגד הקצה האחרון, ויש דעה שמטין אותה כנגד הקצה הראשון²⁸, וזהו לפני משורת הדין²⁹. ומצוין אנו ללכת בדרך האלו הבינונים, והם הדרךים הטובים והישרים, שנאמר: "והלכת בדרךיו".

(26) שבת קכא, ב. (27) לשם סייג והרחקה. (28) כי לא כל המידות שוות: אצל האחת - הקצה הראשון, החיובי הוא יותר טוב מן האחרון. ואצל האחרת - טוב האחרון השלילי מן הראשון. למשל: במידת הנדיבות - טוב יותר הקצה הראשון: הפזרנות. השועות מן הקצה האחרון, הקמצנות והכילות: ובמידת אהבת-כבוד - טוב יותר הקצה האחרון. שפלות-הרוח מן הקצה הראשון, הגאווותנות. לפיכך החסידים המקפידים ומחמירים על עצמם להתנהג לפני משורת הדין, עוזבים על-פי רוב את "שביל הזהב" ומטים עצמם פעם לקצה הראשון ופעם לקצה האחרון - הכל לפי מהות ה"דעה". וכן מספר לנו התלמוד (ב"מ ל:), שרבי ישמעאל ברבי יוסי היה עוסק במצות "פריקה וטעינה", אף-על-פי שמצד הדין היה פטור מזה משום "זקן ואינה לפי כבודו", אבל הוא עשה זאת לפני משורת הדין. (29) כאן סוף הלכה ה (לפי נוסח קושטא, רסט).

ו. כן למדו בפרוש מצוה זו³⁰: מה הוא נקרא חנון, אף אמה היה חנון; מה הוא נקרא רחום, אף אמה היה רחום; מה הוא נקרא קדוש, אף אמה היה קדוש. ועל דרך זו קראו הנביאים לאל בכל אותן הכנויות: 'אֶרֶךְ אִפָּיִם', 'רַב חֶסֶד', 'צַדִּיק וְיִשְׂרָאֵל', 'מֵמִים', 'גִּבּוֹר וְחֹזֵק', וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - לְהוֹדִיעַ שֶׁהֵן דְּרָכִים טוֹבִים וְיִשְׂרָאֵל, וְחֵבֵב אֶדָם לְהִנָּהֵג עִצְמוֹ בָּהֶן וּלְהַדְמוֹת אֵלָיו כְּפִי כחו.

(30) של "והלכת בדרךיו" ('ספרי' עקב. שבת קלג, ב). (השווה גם מו"נ ח"א, נד).

ז. וכיצד ירגיל אדם עצמו בדעות אלו עד שיקבעו בו? יעשה וישנה וישלש³¹ במעשים שעושה על-פי הדעות האמצעיות, ויחזר בהם תמיד, עד שיהיו מעשיהם קלים עליו, ולא יהיה בהם טרח עליו, ויקבעו הדעות בנפשו. ולפי שהשמות האלו נקרא בהן היוצר, והם הדרך הבינונית שאנו חייבים ללכת בה - נקראת דרך זו "דרך ה'". והיא שלמד אברהם אבינו לבניו, שנאמר: "פי ידעתי למען אשר צוה וגו'". וההולך בדרך זו, מביא טובה וברכה לעצמו, שנאמר: "למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו".

(31) מקור הלכה זו (אבות פ"ג, יט) "והכל לפי רוב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הנוסחה בתלמוד שלפנינו היא: "כל הכועס - כל מיני גיהנום שולטים בו". (13) פסחים סו, ב. (14) שם, קיג, ב. (15) יומא כג, א. גיטין לו, ב. (16) גם השמש היה מן העלובים ואינם עלובים, כשהירח בא לפני הקב"ה והציע שיקטין אחד מהם, מפני שאין שני מלכים משתמשים בכתר אחד. ולבסוף יצא השמש בגבורתו כגבור מנצח באורו הגדול (מהרי"ף על "עין-יעקב", שם).

ד. לעולם ירבה אדם בשתיקה, ולא ידבר אלא או בדבר חכמה¹⁷, או בדברים שצריך להם לחיי גופו. אמרו על רב, תלמיד רבנו הקדוש, שלא שח שיחה בטלה כל ימיו¹⁸ - וזו היא שיחת רב כל אדם. ואפילו בצרכי הגוף לא ירבה אדם דברים. ועל זה צויו חכמים ואמרו¹⁹: "כל המרבה דברים מביא חטא", ואמרו: "לא מצאתי לגוף טוב, אלא שתיקה". וכן בדברי תורה ובדברי חכמה יהיו דברי האדם מעטים וענייניהם²⁰ מרובים. והוא שצויו חכמים ואמרו: "לעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה"²¹. אבל אם היו הדברים מרובין והענין מועט - הרי זו סכלות, ועל זה נאמר: "פי בא החלום ברב ענין, וקול כסיל ברב דברים".

(17) כמאמר ז"ל: "כל פטטיא בישין, ופטטיא דאורייתא טבין" (ירושלמי, ברכות פ"ט, ה"ה) - כל הפטפוטרים רעים הם, רק פטפוטרים בדברי תורה טובים. (18) יומא יט, ב. ב"תשובות הגאונים" בסוף ספר "נהרות דמשק" קע"ח, מנויים עשרה דברי חסידות שרב נהג בהם, וזו אחת מהם (הגהת הרד"ל). וראוי לציין שגם בפירושו למשנה (אבות פ"א, יז) מייחס רבינו ז"ל מידה זו לרב. (19) שם. (20) התוכן שלהם. (21) פסחים ג, ב - ולא באריכות לשון המטרידה ומבלבלת.

ה. סיג לחכמה - שתיקה²². לפיכך לא ימהר להשיב ולא ירבה לדבר; וילמד לתלמידים בשוה ונחת, בלא צעקה ובלא אריכות לשון. הוא שאמר שלמה: "דברי חכמים בנחת נשמעים".

(22) אבות ג, יג.

ו. אסור לאדם להנהיג עצמו בדברי חלקות ופתוי. ולא יהיה אחד בפה ואחד בלב²³, אלא תוכו כפיו²⁴, והענין שבלב הוא הדבר שפפה. ואסור לגנוב דעת הבריות, ואפילו דעת הנקרי. כיצד? לא ימכור לנקרי בשר נבלה במקום בשר שחוטא, ולא מנעל של מטה²⁵ במקום מנעל של שחוטא. ולא יסרהב²⁶ בחברו שיאכל אצלו, והוא יודע שאינו אוכל; ולא ירבה לו בתקרבות²⁷, והוא יודע שאינו מקבל; ולא יפתח לו חביות שהוא צריך לפתחן למכרו, כדי לפתותו, שבשביל כבודו פתח, וכן כל פיוצא בו. ואפילו מלה אחת של פתוי ושל גנבת דעת - אסור,

(4) משל מה הדבר דומה? לחפץ שנתכופף ונתעקם, וכשרוצים לתקנו ולהעמידו על מתכונתו, כופפים אותו לצד שכנגד, ואז הוא מתיישר וחוזר לחיקונו. (5) על אופן זה, על-פי השיטה הזאת. (6) כמו שאמרו חכמינו על מלור-בריבית: מאימתי היא חזרתם, (להיות כשרים לעדות)? - משיקרעו את שטריהם ולא ילוי עוד בריבית אפילו לנכרים (סנהדרין כה:).

ג. ויש דעות שאסור לו לאדם לנהג בהן בפנינונית, אלא יתרחק מן הקצצה האחד עד הקצצה האחר, והוא גבה לב, שאין דרך הטובה, שיהיה אדם ענו בלבד, אלא שיהיה שפלה-רוח ותהיה רוחו נמוכה למאד. ולפיכך נאמר במשה רבנו "ענו מאד", ולא נאמר "ענו" בלבד. ולפיכך צויו חכמים⁷: "מאד מאד הוי שפלה-רוח". ועוד אמרו⁸, שכל המגביה לבו, כפר בעקר, שנאמר: "ורם ללבך, ושכחת את ה' אלהיך". ועוד אמרו: "בשמתא מאן דאית בה גסות הרוח"⁹, ואפילו מקצתה. וכן הפעם - מדה רעה היא עד למאד, וראוי לאדם שיתרחק ממנה עד הקצצה האחר, וילמד עצמו שלא יכעס¹⁰, ואפילו על דבר שראוי לכעס עליו. ואם רצה להטיל אימה על בניו ובני-ביתו, או על הצבור אם היה פרנס, ורצה לכעס עליהם כדי שיחזרו למוטב - יראה עצמו בפניהם שהוא כועס, כדי ליסרם, ותהיה דעתו מישבת בינו לבין עצמו, באדם שהוא מדמה¹¹ כועס בשעת כעסו, והוא אינו כועס. אמרו חכמים הראשונים: "כל הפועס, באלו עובד עבודת פוכבים"¹²; ואמרו, שכל הפועס - אם חכם הוא, חקמתו מסתלקת ממנו¹³, ואם נביא הוא, נבואתו מסתלקת ממנו. ובעלי כעס אין חייהם חיים¹⁴. לפיכך צויו להתרחק מן הכעס, עד שיהיה עצמו שלא יגיש אפילו לדברים המכעיסים, וזו היא הדרך הטובה. ודרך הצדיקים - הן עלובין ואינן עלובין, שומעים חרפתם ואינם משיבין, עושין מאהבה ושומחים ביסורים¹⁵; ועליהם הכתוב אומר: "ואהביו פצאת השמש בגברתו"¹⁶.

(7) אבות פ"ד, ד. (8) סוטה ד, ב. (9) שם, ה, א. בחרם יהא מי שיש בו גאווה. (10) וכן אמרו (תענית ד.) על צורבא מרבנן העלול לכעוס, מפני שתורתו ורתחת בו ומרתיחה אותו - שעליו להתרחק מן הכעס ולהרגיל את עצמו להתנהג בנחת ובמתנות, שנאמר: והסר כעס מלבך (קהלת יא, י). (11) מעמיד פנים של כועס ואינו כועס (שבת קה, ב). ויש סוברים: מדמה. (12) זוהר, בראשית ב, טז. וזה לשונו: "והא אוקמוה, שכל הכועס כאילו עובד עבודה-זרה. והגאון ר' חיים הלר מעיר שבתשובת הרשב"ש סימן ש"ע הובא מאמר זה כלשונו ממסכת נדרים כב, א. וכנראה היתה כך הנוסחה לפני רבותינו הראשונים ז"ל."

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מלבוש נאה, אלא השק והצמר הקשה וכיוצא בהן, כגון כהני עובדי-כוכבים - גם זה דרך רעה היא ואסור לילך בה. המהלך בדרך זו נקרא חוטא; שהרי הוא אומר בנזיר: "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש" - אמרו חכמים: ומה אם נזיר, שלא פרש אלא מן היין, צריך פסרה; המונע עצמו מכל דבר ודבר, על אחת כמה וכמה. לפיכך צווי חכמים, שלא ימנע אדם עצמו, אלא מדברים שמנעו התורה בלבד; ולא יהא אוסר עצמו בנדרים ובשבועות על דברים המתירים. כך אמרו חכמים: "לא ידף מה שאסרה תורה, אלא שאתה אוסר עליך דברים אחרים!" ובבבלי הזה - אלו שמנעו תמידי, אינן בדרך טובה. ואסרו חכמים: שיהא אדם מסגף עצמו בתענית. ועל כל הדברים האלו וכיוצא בהן צוה שלמה ואמר: "אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר, למה תשומם".⁶

(2) לצד הצמצום והשלילה, כמבואר למעלה (פרק א, הלכה ה). (3) (תענית יא.). (4) (ירושלמי, נדרים פרק ט, הלכה א). (5) אמר שמואל: היושב בתענית נקרא: חוטא (תענית יא.). (6) למה תהיה כאיש משומם שעולמו חרב עליו?

ב. צריך האדם, שיכונן לבו וכל מעשיו כלם לידע את השם⁷ ברוך הוא בלבד. ויהיה שבתו וקומו ודבורו, הכל לעצמת זה הדבר⁸. כיצד? כשישא ויתן, או יעשה מלאכה לטל שגר - לא יהיה בלבו לקבץ ממון בלבד, אלא יעשה דברים האלו כדי שיקצא דברים שהגוף צריך להם, מאכילה ושתיה וישיבת בית ונשיאת אשה. וכן כשיאכל וישתה ויבעל, לא ישים בלבו לעשות דברים האלו כדי להנות בלבד, עד שנקצא שאינו אוכל ושותה אלא המתוק לחך, ויבעל כדי להנות; אלא ישים על לבו, שיקבץ וישתה כדי להברות גופו ואיבריו בלבד. לפיכך לא יאכל כל שהחך מתאנה, ככלב וחמור, אלא יאכל דברים המועילים לגוף, אם מרים אם מתוקים; ולא יאכל דברים הרעים לגוף, אף-על-פי שהם מתוקים לחך. כיצד? מי שהיה בשרו חם, לא יאכל בשר ולא דבש, ולא ישתה יין, כענין שאמר שלמה המלך דרך משל: "אכל דבש הרבות לא טוב". ושותה מי העלשין⁹, אף-על-פי שהוא מר; שנקצא אוכל ושותה דרך רפואה בלבד, כדי שיקריא ויעמד שלם, הואיל ואי אפשר לאדם לחיות אלא באכילה ושתיה. וכן כשיבעל, לא יבעל אלא כדי להברות גופו, וכדי לקיים את הצו¹⁰. לפיכך אינו בועל כל-זמן שיתאנה, אלא כל עת שידע שהוא צריך להוציא שכבת-זרע, כמו דרך הרפואה או לקיים את הצו.

אלא שפת אמת, ורוח נכון, ולב טהור מכל עמל והיות²⁸.

(23) כדברי חכמינו ז"ל: שלושה, הקב"ה שונאם: המדבר אחד בפה ואחד בלב וכו' (פסחים קיד:). (24) פנימיותו כחיצוניותו: כפיו כן לבו, (יומא עב:). וכן אמרו ב"אבות דרבי נתן", פרק כח: "הוא סתור עליך כגלוי". (25) נעל מעור בהמה שמתה אינה כל-כך חזקה כנעל של בריאה שנשחטה. ועוד, משום חשש סכנה, שמא מחמת נשיכת נחש מתה והארס נבלע בעור (חולין צד:). (26) לא יפצר בו מאד, שיש בזה משום "גניבת דעת". (27) מנחה ודורון: "כיבוד" שמכבדים בו את האורחים (שם). (28) נכלים ומעשי תרמית.

ז. לא יהא אדם בעל שחוק ומתלות, ולא עצל ואונן, אלא שמח²⁹. כך אמרו חכמים³⁰: "שחוק ומלות-ראש מרגילין את האדם לערוה". וצווי, שלא יהא אדם פרוץ בצחוק, ולא עצב ומתאבל, אלא מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות³¹. וכן לא יהיה בעל נפש רחבה³², נבהל להון, ולא עצב ובטל ממלאכה³³; אלא בעל עין טובה, ממעט בעסק³⁴ ועוסק בתורה. ואותו המעט שהוא חלקו, ישמח בו³⁵. ולא יהיה בעל קטטה, ולא בעל קנאה, ולא בעל תאוה, ולא רודף אחר הכבוד. כך אמרו חכמים³⁶: "הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם". כללו של דבר: ילך במדה הבינונית שפכל דעה ודעה, עד שהיהו כל דעותיו מכונות באמצעות. והוא ששלמה אמר: "פלטם מעגל רגלך, וכל דרכיך יכנו".

(29) הוא "שביל הזהב", הדרך הממוצעת. (30) אבות פ"ג, יג. (31) שם א, טו. (32) מתלמידי בלעם הרשע: בעל תאוה ושואף בצע אשר לא ידע שבעה (שם פ"ה, יט). (33) שאינו דואג כלל לסיפוק צרכיו ומחסר נפשו מן הדברים ההכרחיים, כאילו אינו מן הישוב. "אין אדם מת אלא מתוך בטלה" (אדר"ג, יא). (34) ואינו אץ להעשיר (שם פ"ד, י). (35) זהו העושר האמיתי (אבות פ"ד, א). (36) שם, כא. (37) מלשון: פלט ומאזני משפט (משל טז, יא). שקול ומדוד דרכיך שתהיינה מכוונות באמצעותן בלי הכרע לכאן או לכאן - ואז תצליח.

~ יום חמישי כ"ה אדר-ב' ~

פרק שלישי

(1) שלא יהא האדם פרוש יותר ממה שהפרישתו התורה.

א. שמא יאמר אדם: הואיל והקנאה והתאוה והכבוד וכיוצא בהם, דרך רעה הן, ומוציאים את האדם מן העולם - אפרש מהן ביותר ואתרחק לצד האחרון²! עד שלא יאכל בשר, ולא ישתה יין, ולא ישא אשה, ולא ישב בדירה נאה, ולא ילבש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(7) בורא העולם ומנהיגו. (8) הכל מקוון כאמצעי להשגת התכלית: ידיעת הבורא. (9) מין צמח שמשורשיו הקלויים באש יעשו מין חומר לשתייה ברותחים (ציקורי בלע"ז) ונזכר במשנה (כלאיים פרק א, משנה ב). (10) קיום המין האנושי.

ג. המנהיג עצמו על-פי הרפואה - אם שם על לבו, שיהיה כל גופו ואבריו שלמים בלבד, ושיהיו לו בנים עושין מלאכתו ועמלין לצרכו, אין זו דרך טובה; אלא ישים על לבו, שיהיה גופו שלם וחק, כדי שתהיה נפשו ישרה לדעת את ה'; שאי אפשר שיבין וישתפף¹¹ בחכמות, והוא רעב וחולה או אחד מאבריו כואב; וישים על לבו, שיהיה לו בן, ואולי יהיה חכם וגדול בישראל. נמצא המהלך בדרך זו כל ימיו, עובד את השם תמיד, אפילו בשעה שנושא ונותן, ואפילו בשעה שבועל, מפני שמחשבתו בכל כדי שימצא צרכיו, עד שיהיה גופו שלם לעבד את ה'. ואפילו בשעה שהוא ישן - אם ישן לדעת¹² כדי שתננו דעתו עליו ויננו גופו, כדי שלא יחלה, ולא יוכל לעבד את ה' והוא חולה - נמצאת שנה שלו עבודה למקום ברוף הוא. ועל ענין זה צווי חכמים ואמרו: "וכל מעשיך יהיו לשם שמים"¹³; והוא שאמר שלמה בחכמתו: "בכל דרכיך דעהו"¹⁴ והוא יישר ארחיך.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הואיל והיות הגוף בריא ושלם, מדרכי ה' הוא."

כן הוא בכל דפוסי הרמב"ם המצויים, והלשון צ"ע שהרי אין לו גוף, ולכאורה ברור שיש כאן השמטת המדפיסים הראשונים ונמשכו אחריהם המו"ל המאוחרים מבלי שימת לב, ונראה שצ"ל "מדרכי עבודת ה' הוא" כי בא בהמשך להלכה הקודמת "ישים על לבו שיהיה גופו שלם וחק כדי כו'" נמצא המהלך בדרך זה כל ימיו עובד את ה' תמיד כו' ובהמשך לזה כותב כאן ש"היות הגוף בריא ושלם מדרכי עבודת ה' הוא כו'" וגם דוחק גדול לומר שהוא על דרך מה שכתב בהל' דעות ספ"א: "נקראת דרך זו דרך ה'" כי שם מדבר על הנהגה בינונית (או רחום, חנון וכו') ואילו כאן מדבר בבריאות.

לקוטי שיחות חלק ב' עמוד 541 הערה 12.

חלק ג' עמוד 806 הערה 9 מתוך רמב"ם "פרס המלך"

ב. לא יאכל אדם עד שתתמלא כרסו⁶, אלא יפחת פמו רביע⁷ משבעתו. ולא ישתה מים בתוך המזון, אלא מעט, ומזוג⁸ ביו. וכשתחיל המזון להתעכל⁹ במעי, שותה מה שהוא צריך לשתות. ולא ירבה לשתות¹⁰ מים, ואפילו פשיתעכל המזון. ולא יאכל עד שיבדק עצמו יפה יפה, שמא יהיה צריך לנקביו¹¹. לא יאכל אדם עד שילך קדם אכילה¹², עד שתחיל גופו לחם, או יעשה מלאכה, או יתנגע פיגע¹³ אחר. כללו של דבר: יענה גופו ויגיע כל יום בפקר, עד שתחיל גופו לחם¹⁴, וישקט מעט עד שתתישב נפשו¹⁵, ואוכל. ואם רחץ בחמין אחר שיגע, הרי זה טוב¹⁶, ואחר-כך שותה מעט ואוכל.

(6) גיטין ע, א. (7) אמר אליהו לרבי נתן: אכול שליש ושתה שליש והנח שליש, ולכשתכנס תעמוד על מלואך (שם). וסבור רבינו, כי שליש מילוי הכרס הוא רביע משבעתו של אדם (עבודת המלך). (8) כדי לשרות את המאכל (ברכות מב:). ורש"י אומר שם: "ולא היו רגילים לשתות בתוך הסעודה אלא מעט". (9) וכמה שיעור עיכול? כל זמן שיצמא מחמת אכילתו (שם, נג:). ואמרו: כשתצמא - שתה! (שם, סב:). (10) שכן אמרו: כל מי ששתייתו מרובה על אכילתו - עצמותיו שרופות (נדה כד:). (11) (שבת פב:). "הנצרך לנקביו ואוכל, דומה לתנור שהסיקהו על גב אפרו - זוהי תחילת ריח זוהמא".

(11) וישיכל. (12) בכונה, במחשבה תחילה. (13) (אבות פרק ב, יב). וכך אמרו על הלל (ביצה טז). שכל מעשיו היו לשם-שמים. וכשהיה הולך למרחץ היה אומר לתלמידיו: הנני הולך לקיים מצוה (ויקרא-רבה, לד). על מאמר זה: "וכל מעשיך יהיו לשם-שמים", שהוא מועט המחזיק את המרובה יאמר רבינו בהקדמתו למסכת אבות ("שמונה פרקים" פרק ה): "כשתבחן מאמר זה, שבקוצר מלים הביע עניין גדול ועצום שחיבורים שלמים חיברו בו ולא השלימוהו - תדע שנאמר בכוח אלוהי בלי ספק". (14) איזוהי פרשה קטנה, שכל גופי תורה תלויים בה? - "בכל דרכיך דעהו" (ברכות סג:).

פרק רביעי

(1) באיזה דרך ישכון אור הבריות; כמה דברים צריך שיהיו בעיר שידור בה תלמיד חכם.

א. הואיל והיות הגוף בריא ושלם, מדרכי השם הוא, שהרי אי אפשר שיבין או ידע דבר מידעת הבורא והוא חולה - לפיכך צריך להרחיק אדם עצמו מדברים המאבדין את הגוף, ולהנהיג עצמו בדברים המברין והמחלימים, ואלו הן: לעולם לא יאכל אדם אלא כשהוא רעב², ולא ישתה אלא כשהוא צמא. ואל ישתה נקביו³ אפילו רגע אחד, אלא כל-זמן שצריך להשתין⁴ או להסך את רגליו⁵, יעמד מיד.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(12) ברכות, כג, ב. (13) בדבר מייגע אחר, כגון: התעלמות. ונוסח דפוס קושטא: "עד שיתייגע ואוכל", וכן גם בדפוס מנטובה. (14) שלוש זיעות יפות לגוף... וזיעת מלאכה אחת מהן (אבות דרבי נתן, פרק מא): וכרב ששת שהיה אומר: "גדולה מלאכה שמחממת את בעליה" (גיטין סז:). (15) ינוח ויניפש. (16) נכנס ומזיע, יוצא ומשתטף (שבת מ.). נמצא, שהשטיפה יפה אחר הזיעה.

ג. לעולם פשיאכל אדם, ישב במקומו¹⁷ או יטה על שמאל¹⁸. ולא יהלך ולא ירפב ולא ייגע ולא יזעזע גופו ולא יטיל, עד שיתעכל המזון שבמעיו. וכל המטיל אחר אכילתו או שנגע, הרי זה מביא על עצמו חלאים¹⁹ רעים וקשים.

ז. פשירצה אדם לאכל פשר-עוף ובשר-בהמה כאחד, אוכל בתחלה בשר העוף; וכן ביצים ובשר-עוף - אוכל בתחלה ביצים; בשר בהמה דקה ובשר בהמה גסה - אוכל בתחלה בשר דקה. לעולם יקדים אדם דבר הקל, ומאחר הכבד³³.

(17) גיטין ע, א. (18) ברכות מו, ב "והסיבת ימין - לאו שמה הסיבה" (פסחים קח.). (19) תענית י, ב.

(33) כי הכבד מאחר להתעכל, בעוד שהקל מתעכל מיד - לפיכך יקדים את הקל שימחר לצאת מן הבטן העליון (פר"ח).

ד. היום והלילה - עשרים וארבע שעות. די לו לאדם לישון שלישן, שהוא שמונה²⁰ שעות, ויהיו בסוף²¹ הלילה, כדי שתהיה מתחלת שנתו עד שתעלה השמש שמונה שעות, ונמצא עומד ממשותו קדם שתעלה השמש.

ח. בימות החמה אוכל מאכלים הקרים, ולא ירבה בתבליים³⁴, ואוכל את החמץ³⁵. ובימות הגשמים אוכל מאכלים החמים³⁶, ומרבה בתבליים, ואוכל מעט מן החרדל ומן החלתית³⁷. ועל דרך זו הולך ועושה במקומות הקרים ובמקומות החמים, בכל מקום ומקום - הראוי לו.

ד. היום והלילה - עשרים וארבע שעות. די לו לאדם לישון שלישן, שהוא שמונה²⁰ שעות, ויהיו בסוף²¹ הלילה, כדי שתהיה מתחלת שנתו עד שתעלה השמש שמונה שעות, ונמצא עומד ממשותו קדם שתעלה השמש.

(34) תבלין. מיני ירקות וסממנים אחרים לתיקון תבשילים ולהטבת טעם המאכלים, והם מחממים. (35) טובל בו את פתו. כתוב: וטבלת פתך בחומץ (רות ב, יד), ואמרו (שבת קיג:): "מכאן שהחומץ יפה לשרב". ודווקא "אוכל", אבל השתייה מזיקה. (36) עירובין נו, ב. (37) מיני תבלין חריפים ומחממים, וזכורים במסכת ברכות מ, א ושבת קמ, א, ועל החרדל אמרו (ברכות שם): "הרגיל בחרדל אחת לשלשים יום - מונע חליים מתוך ביתו. אבל לא בכל יום, מפני שהוא מחליש את הלב". את החלתית אוכלים רק בארצות הקרות.

(20) וזכר לדבר: ישנתי אז ינוח לי (איוב ג, יג). "אז" בגימטריא: שמונה ("בית הבחירה" לרבי מנחם המאירי, מסכת אבות פ"ו, מ"ו: שו"ע או"ח, "מגן אברהם" סי' רלט). וב"מעשה רוקח" הספדי מובא מאמר חז"ל, ששבע שעות הן שינת כל אדם, ואינו מציין מקורו. (21) לפי שהשינה בסוף הלילה יפה לגוף, כמבואר במסכת ברכות סב, ב: שינה בעמוד השחר כאיסטמא לפרזלא - כהשחזה לברזל שמחדרת אותו (פר"ח).

ט. יש מאכלות שהם רעים ביותר עד מאד, וראוי לאדם שלא לאכלן לעולם, כגון הדגים הגדולים, המלוחים הישנים, והגבינה המלוחה הישנה, והפמנהין ופטרייות, והבשר המליח³⁸ הלשן, וזין מגתו³⁹, ותבשיל ששהה עד שנגדף ריחו, וכן כל מאכל שריחו רע או מר ביותר - הרי אלו לגוף כמו סם-המוות. ויש מאכלות שהן רעים, אבל אינן כמו הראשונים לרע. לפיכך ראוי לאדם שלא לאכל מהן אלא מעט, ואחר ימים הרבה; ולא ירגיל עצמו להיות מזונו מהם, או לאכלן עם מזונו תמיד, כגון: דגים גדולים, וגבינה, וחלב ששהה אחר שנגחלב עשרים וארבע שעות⁴⁰, ובשר שורים גדולים⁴¹ ותנישים גדולים, והפול והעדשים והספיר⁴², ולחם שעורים⁴³ ולחם מצות, והכרוב⁴⁴ והחציר והבצלים⁴⁵ והשומים⁴⁶ והחרדל והצנון - כל אלו

ה. לא יישן אדם, לא על פניו ולא על ערפו, אלא על צדו²²; בתחלת הלילה על צד שמאל²³, ובסוף הלילה על צד ימין. ולא יישן סמוך לאכילה, אלא ימתין אחר אכילה כמו שלש או ארבע שעות. ולא יישן פיו²⁴.

(22) ברכות יג, ב. (23) כדי שיהא הכבד שהוא בימין על האצטומא, ויחממהו להחיש עיכול המזון (פר"ח). (24) כוונת רבינו לשינה קבועה (מעשה רוקח). ואמרו (סוכה כו:), שדוד המלך היה ישן ביום שינה ארעית, כדי ששים נשימות.

ו. דברים המשלשין²⁵ את בני-מעים, כגון ענבים ותאנים ותותים²⁶ ואגסים ואבטיחים²⁷ ומיני הקשואים ומיני מלפפונות²⁸ - אוכל אותם האדם בתחלה קדם²⁹ אכילה, ולא יערבם עם המזון, אלא שוהה מעט עד שיצאו מבטן העליון, ואוכל מזונו. ודברים שמאמצין³⁰ את בני-מעים, כגון רמונים ופרישים³¹ ותפוחים וקרושטומולין³², אוכל אותן תכף למזונו, ולא ירבה לאכל מהן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

53) ואמרו חז"ל (מדרש קהלת ה, י): "התאנה טובה למאכל ויפה לעינים ומוסיפה חכמה".

יב. הדבש והזין - רע לקטנים ויפה לזקנים, וכל-שכן בימות הגשמים. וצריך אדם לאכל בימות החמה שני שלישי מה שהוא אוכל בימות הגשמים.

יג. לעולם ישתדל אדם, שיהיו מעיו רפין⁵⁴ כל ימיו, ויהיה קרוב לשלשול⁵⁵ מעט. וזה כלל גדול ברפואה: כל-זמן שהרע⁵⁶ נמנע או יוצא בקשי - חללים רעים באים. ובמה ירפה אדם מעיו אם יתאמצו מעט? אם היה בחור - יאכל בבקר בבקר מלוחים⁵⁷ שלוקים⁵⁸ מתפלין בשמן-זית ובמורס ובמלח בלא פת; או ישתה מי-שלק של תרדין⁵⁹ או כרוב, בשמן-זית ומורס ומלח. ואם היה זקן - ישתה דבש מזוג במים חמים בבקר, וישתה כמו ארבע שעות, ואחר-כך יאכל סעודתו. ויעשה כן יום אחד או שלשה או ארבעה ימים, אם צריך לכך, עד שיירפא מעיו.

54) ולפיכך אומרים בברכת "אשר יצר": רופא כל בשר, מפני שהיציאה היא רפואת כל הגוף (רש"י, ברכות ס:). 55) כתובות י, ב: דיברו חכמינו שם בשבחם של התמרים, מפני שהם מרפים את הקיבה. 56) צואה. 57) צמחים מלוחים בטעמם: הקוטפים מלוח עלי שיח (איוב ל, ד). ובלע"ז נקרא: מאלווע. 58) מבושלים הרבה. 59) תרד - ירק שקורין בלע"ז: שפינאט. ומים ששלקו בהם תרדן - יפים לקיבה שנתאמצה.

יד. ועוד כלל אחר אמרו בבריאות הגוף: כל-זמן שאדם מתעמל ויגע הרבה, ואינו שבע⁶⁰, ומעיו רפין - אין חלי בא עליו וכחו מתחזק, ואפלו אוכל מאכלות הרעים.

60) שאינו ממלא כרסו ופוחת רביע משבעתו, כמבואר למעלה בפרקנו (הלכה ב).

טו. וכל מי שהוא יושב לכתחלה ואינו מתעמל, או מי שמשא נקביו, או מי שמעיו קשין - אפלו אכל מאכלות טובים ושמר עצמו על-פי הרפואה - כל ימיו יהיו מכאובים וכחו תשש. ואכילה גסה⁶¹ לגוף כל אדם - כמו סם-המוות, והוא עקר לכל החללים. ורב החללים שבאים על האדם אינם אלא או מפני מאכלים רעים, או מפני שהוא ממלא⁶² בטנו ואוכל אכילה גסה, אפלו ממאכלים טובים. הוא ששלמה אמר בחכמתו: "שמר פיו ולשונו, שמר מצרות נפשו"; כלומר - שומר פיו מלאכל מאכל רע או מלשבע⁶³, ולשונו מלדבר אלא בצרכיו⁶⁴.

61) אכילה יותר מכדי שבעה. 62) "ממלא כריסו" - מגדל

מאכלים רעים הם, אין ראוי לאדם לאכל מאלו אלא מעט עד מאד, ובימות הגשמים; אבל בימות החמה לא יאכל מהן כלל. והפול והעדשים בלבד, אין ראוי לאכלן, לא בימות החמה ולא בימות הגשמים. והדלועין⁴⁷, אוכלין מהן בימות החמה.

38) בבא בתרא ער, ב. 39) ששמרו עדיין מעורבים בתוכו. עד ארבעים ימים נקרא: יין מגיתו (עדויות פ"ו, מ"א). 40) כמו שאמרו (פסחים מב.): שכותח הבבלי מטמטם את הלב משום נסיוב החלב, כלומר: שנתישן החלב ונתקלקל ונעשה נסיוב (מאלקען בלע"ז). 41) ע"ז כט, א. 42) מין קטנית הנקרא בלע"ז: נאהיט, ונזכר במשנה (כלאים פ"א, מ"א). 43) קידושין סב, א. 44) רבינו עוסק פה בכרוב חי, כי כרוב מבושל מנו חכמינו בין הדברים המרפאים את החולים (ע"ז כט). 45) בצלים קשים לגוף כחירות (קידושין סב). 46) אמרו חז"ל (ספרי, בהעלותך): המן היה משתנה לכל דבר מאכל שהם רוצים, חוץ מחמשת המינים המנויים בפסוק: זכרנו את הדגה... את הקישואים, ואת האבטיחים, ואת החציר, ואת הבצלים, ואת השומים (במדבר יא, ה). 47) קירביס בלע"ז. בעודם רכים טובים הם, והחולים מתבלים בהם את פתם. וכשהם קשים, מזיקים הם כמלאך המוות (נדרים מט.).

י. ויש מאכלות שהם רעים, ואינן כמו אלו, והם: עוף המים⁴⁸, ובגיי-יונה הקטנים, והתמרים, ולחם קלוי⁴⁹ בשמן, או לחם שגולש בשמן, והסלת שגפפו אותה כל-צרפה, עד שלא נשארה בה ריח מרסן⁵⁰, והציר⁵¹ והמורס⁵² - אין ראוי להרבות מאכלות אלו. ואדם שהוא חכם וכובש את יצרו, ולא ימשך אחר תאוותיו, ולא יאכל מן הנזפרים כלום, אלא אם נצרך להם לרפואה - הרי זה גבור.

48) ברוזים וכיו"ב. 49) לחם אפוי מקמח שנעשה מקליות שנתייבשו בתנור (רש"י, ויקרא כג, יד). 50) טובים גסים, ונזכר במסכת פסחים פ"ב, מ"ז. ומתאים לתורת הרפואה החדשה שמתהללים בה בני הדור ולא הרגישו בדברים שיצאו מפי זקן (עבודת המלך). 51) מין היוצא מדגים או ממאכלים אחרים כבושים ומלוחים. 52) שמנונית היוצאת מדגים כבושים (נדרים נא:).

יא. לעולם ימנע אדם עצמו מפירות האילנות; ולא ירפה מהן, ואפלו יבשין, ואין צריך לומר רטבים. אבל קדם שיתבשרו כל-צרכן, הרי הן פתרונות לגוף. וכן החרובים רעים לעולם. וכל הפרות הממוצין - רעים, ואין אוכלין מהן אלא מעט בימות החמה, ובמקומות החמים. והתאנים⁵³ והענבים והשקדים, לעולם טובים - בין רטבין, בין יבשין; ואוכל אדם מהם כל צרכו; ולא יתמיד אכילתם, אף-על-פי שהם טובים מכל פרי האילנות.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הדרף. ויאכל וישתה ביום ההקנה פחות ממה שהוא רגיל. וינוח ביום ההקנה⁷⁸, ולא יגע ולא יתעמל ולא יטיל.

(74) להוציא מותרות דם מן הגוף על ידי עלוקות או קני דאומנא (באנקעס בלע"ז) שמהדקים על הצואר, או על הכתפיים לשם רפואה (גיטין ע.). (75) לפי שההקנה היא משמנות הדברים שאמרו עליהם חז"ל: מיעוטם יפה וריבויים קשה (שם). (76) "ובין הפרקים ימעט" - אמרו חכמינו (שבת כט:), ופירש רבינו חננאל שם: הגיע לחמשים שנה - ימעט. (77) גיטין ע, א. (78) שם.

יט. שכבת-זרע היא כח הגוף וחיו ומאור העינים. וכל זמן שתצא ביותר, הגוף פלה וכחו כלה וחיו אובדים. הוא שאמר שלמה בכתבתו: "אל תתן לנשים חילך". כל השטוף בבצילה, זקנה קופצת⁷⁹ עליו, וכחו תששש⁸⁰, ועינו כחות, וריח רע נודף מפיו ומשחיו⁸¹, ושער ראשו וגבות עינו וריסיו⁸² עינו נושרות, ושער זקנו ושחיו ושער רגליו רבה; שנינו נופלות, והרבה כאבים חוץ מאלו באים עליו. אמרו חכמי הרופאים: אחד מאלף מת בשאר חלאים, והאלף - מרב התשמיש. לפיכך צריך אדם להזהר בדרך זה, אם רצה להיות בטובה. ולא יבעל, אלא כשימצא גופו בריא וחזק ביותר, והוא מתקשה הרבה שלא לדעתו, ומסיח עצמו לדבר אחר, והקשוי בו כשהיה, וימצא ככד ממתינו ולמשה, וכאלו חוטי הביצים נמשכים ובשרו חם - זה צריך לבעל, ורפואה לו שיבעל. לא יבעל אדם והוא שבע, ולא רעב, אלא אחר שיתעכל המזון שבמעיו⁸³. ויבדק נקביו קדם בעילה ולאחר בעילה. ולא יבעל מעמד ולא מישב, ולא בבית-המרחץ, ולא ביום שיכנס למרחץ, ולא ביום הקנה, ולא ביום יציאה לדרך או ביאה מן הדרך, לא לפנייהם ולא לאחריהם⁸⁴.

(79) שבת קנב, א. (80) מתמעט, הולך הלוך וחלש. (81) השקע שמתחת לאצילי הידים. (82) עפעפי עינו. (83) מקור הלכה זו נמצא במסכת נדרים כ, ב. ועיין לקמן (פ"ה, ה"ד). (84) מקור כל אלה במסכת גיטין ע, א.

כ. כל המנהיג עצמו בדרכים אלו שהורינו⁸⁵ - אני ערב לו, שאינו בא לידי חלי כל ימיו, עד שזקין הרבה וימות, ואינו צריך לרופא, ויהיה גופו שלם ועומד על בריו כל ימיו. אלא-אם-כן היה גופו רע⁸⁶ מתחלת ברייתו, או אם היה רגיל במנהג מן המנהגות הרעים⁸⁷ מתחלת מולדתו, או אם תבא מפת דבר או מפת בצרת⁸⁸ לעולם.

(85) עד כמה רפואה היתה ידיעת הדקדוק בדורו של הרמב"ם, מעידה השאלה התמימה שהביאו לפניו בדבר

חליים" (ברכות לב.). (63) באכילה גסה. וכן פירש גם הראב"ע שם. (64) החיוניים, ולא דברים בטלים.

טז. דרך הרחיצה - שיכנס אדם למרחץ משבעה ימים לשבעה ימים. ולא יכנס סמוך לאכילה, ולא כשהוא רעב, אלא כשיתחיל המזון להתעכל. ורחץ כל גופו בחמין, שאין הגוף נכוה בהן; וראשו בלבד - בחמין שהגוף נכוה בהן. ואחר-כך ירחץ גופו בפושרין⁶⁵, ואחר-כך בפושרין מן הפושרין, עד שירחץ בצונן⁶⁶. ולא יעבר על ראשו מים, לא פושרין ולא צונן. ולא ירחץ בצונן בימות הגשמים. ולא ירחץ עד שזיזע ויפרך⁶⁷ כל גופו. ולא יאריך במרחץ, אלא כשיזיזע ויפרך גופו, ישתטף ויצא. ובדרך עצמו קדם שיכנס למרחץ ואחר שיצא, שמה יהא צריך לנקביו. וכן בדרך אדם עצמו תמיד קדם אכילה ואחר אכילה, וקדם בעילה ואחר בעילה, וקדם שייגע ויתעמל ואחר שייגע ויתעמל, וקדם שיששן (ואחר שיששן). ובשעור⁶⁸ הכל - עשרה.

(65) לא חמים ולא קרים. (66) קרים "רחץ בחמין ולא נשתטף בצונן, דומה לברזל שהכניסוהו לאור ולא הכניסוהו לצונן", ומפרש רש"י: שהם מחזיקים את הברזל (שבת מא.). (67) יעסה וישפשה. (68) מספר כל הבריקות יחד. סימן בעלמא נקט לזכרון. ונוסח אוקספורד: "וקודם שיששן וכשיעור - הכל עשרה".

יז. כשיצא אדם מן המרחץ, ילפש בגדיו ויכסה ראשו בבית החיצון, כדי שלא תשלט בו רוח קרה⁶⁹; ואפלו בימות החמה צריך להזהר. וישא⁷⁰ אחר שיצא עד שתתישב נפשו וינוח גופו ותסור החממות, ואחר-כך יאכל. ואם ישן מעט כשיצא מן המרחץ קדם אכילה - הרי זה יפה מאד. ולא ישתה מים קרים⁷¹ בצאתו מן המרחץ, ואין צריך לומר שלא ישתה במרחץ. ואם צמא כשיצא מן המרחץ, ואינו יכול למנע עצמו - יערב המים ביין או בדבש⁷² וישתה. ואם סף בשמן במרחץ בימות הגשמים אחר שישתטף - הרי זה טוב⁷³.

(69) שלא יצטנן. (70) ימתין. (71) אלא חמין, כמאמר חז"ל: "רחץ בחמין ולא שתה מהם, דומה לתנור שהסיקוהו מבחוץ ולא הסיקוהו מבפנים" (שבת מא, א), שאינו מועיל כלום. (72) שם קמ, א. (73) "רחץ ולא סך דומה למים על גבי חבית" (שם, מא.).

יח. לא ירגיל אדם להקזיז⁷⁴ דם תמיד, ולא יקזיז אלא אם יהיה צריך לו ביותר⁷⁵. ולא יקזיז, לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, אלא מעט בימי ניסן ומעט בימי תשרי. ומאחר חמשים שנה⁷⁶, לא יקזיז כלל. ולא יקזיז אדם דם, ויכנס למרחץ בו ביום⁷⁷, ולא יקזיז ויצא לדרך, ולא ביום שיבא מן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מֵאֲכָל הָרְשָׁעִים¹³. וְשִׁלְחָנוֹת אֵלָיו הֵם שְׁגָה הַתּוֹב וְאָמַר: "כִּי כָל שִׁלְחָנוֹת מְלָאוּ קִיא צוֹאָה¹⁴, בְּלִי מְקוֹם¹⁵. אֲכָל הַחֶכֶם אֵינוֹ אוֹכֵל אֶלָּא תִּבְשִׁיל אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם, וְאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כְּדֵי חֲזִיר וְדִיר. הוּא שָׁאֵמַר שְׁלֵמָה: "צָדִיק אֵכֵל לְשִׁבְעַ נִפְשׁוֹ".

(2) ביציאתו לנזקיו (ברכות סב.). (3) שהיא בנחת ובמתינות. וכן אמרו: מעקימת שפתך ניכר שתלמיד חכם אתה (מעילה יז.). (4) הנהלת עניניו וסידורם, מלשון: יכלכל דבריו במשפט (תהלים קיב, ה.). (5) בעסקיו ובמשלח ידו: בהליכותיו עם הבריות. (6) זולל וסובא להלוט אחרי אכילה ושתייה, ואינו מבחין בין טוב לרע לבריות גופו. (7) יותר מכדי שבעתו. (8) בטנם צבה ומתבקעת. (9) דברי נביאים וכתובים: בניגוד לחמשה חומשי תורה הנקראים: תורה, או "דברי תורה", כמו: "דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן" (ב"ק ב:). (10) מה שנפרש ויוצא מן המעיים, צואה. (11) שבת קנא, ב. (12) שאין להם תכלית אחרת בחיים, כאילו רק לכך נוצרו. (13) שאכילתם אינה אצלם אמצעי לאיזו מטרה חשובה, כמבואר למעלה (פ"ג, ה"ג) - אלא תכלית לעצמה. (14) קיא ממעל וצואה מתחת (ראב"ע). (15) לא יהא מלוכלך.

ב. כְּשֶׁהַחֶכֶם אוֹכֵל מִזֶּה הָרָאוּי לוֹ, לֹא יֵאָכְלֵנוּ אֶלָּא בְּבִיתוֹ עַל שִׁלְחָנוֹ. וְלֹא יֵאָכֵל בְּחִנּוֹת וְלֹא בְּשׁוֹק¹⁶, אֶלָּא מִפְּנֵי צָרָה גְּדוֹל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְגַּבֵּה בְּפָנָיו הַבְּרִיּוֹת¹⁷. וְלֹא יֵאָכֵל אֶצֶל עַמִּי-הָאֲרָץ¹⁸, וְלֹא עַל אוֹתָן הַשִּׁלְחָנוֹת, הַמְּלָאִים קִיא צוֹאָה. וְלֹא יִרְכֶּה סְעוּדוֹתָיו בְּכָל מְקוֹם, וְאִפְלוּ עִם הַחֲכָמִים¹⁹. וְלֹא יֵאָכֵל בְּסְעוּדוֹת שֵׁשׁ בִּהֶן קְבוּץ הַרְּבִיָּה²⁰. וְאֵין רָאוּי לוֹ לֵאָכֵל מִשָּׁל אֲחֵרִים. אֶלָּא בְּסְעוּדָה שֶׁל מַעֲוָה בְּלִבָּד, כְּגוֹן סְעוּדַת אַרְוִסִין וְנִשְׁוֹאִין; וְהוּא²¹, שִׁיְהִיָּה תִּלְמִיד-חֶכֶם שֶׁנֶּשֶׂא בֵּית תִּלְמִיד-חֶכֶם. וְהַצְדִּיקִים וְהַחֲסִידִים הָרָאוּשׁוֹנִים לֹא אֵכֵלוּ מִסְּעוּדָה שֶׁאֵינָה שִׁלְחָן²².

(16) שאין שבחו של תלמיד חכם להיות אוכל בשוק (ירושלמי, מעשרות פ"ג, ה"ב). ואף-על-פי שחז"ל אמרו לגבי כל אדם: האוכל בשוק דומה לכלב (קידושין מ:), זהו רק בסעודת קבע, אבל אכילת ארעי אינה גנאי אלא לתלמיד חכם בלבד. (רבינו-תם, ב'תוספות' שם דיבור-המתחיל: ויש אומרים). (17) ולא יחלל כבוד התורה. (18) ברכות מג, ב. (19) פסחים מט, א. (20) שם, שאינו יודע מי הם המסובים ועם מי הוא יסב. (21) ואם אז רק... (22) אמרו על רבי פנחס בן יאיר, שמיום שעמד על דעתו לא בצע על פרוסה שאינה שלו (חולין ז:).

ג. כְּשֶׁהַחֶכֶם שׁוֹתֵה יַיִן, אֵינוֹ שׁוֹתֵה אֶלָּא כְּדֵי לְשִׁרּוֹת אֲכִילָה שְׁבִמְעִיו²³. וְכָל הַמְּשַׁתֵּכֶר, הָרִי זֶה חוֹטֵא²⁴ וּמִגָּנָה, וּמִפְּסִיד חֲכָמָתוֹ. וְאֵם נִשְׁתַּכֵּר בְּפָנָיו עַמִּי-הָאֲרָץ, הָרִי זֶה חָלַל אֶת הַשֵּׁם²⁵. וְאִסּוּר לְשִׁתּוֹת יַיִן

קריאת המילה: "הורינו", אם בחירק או בצירה. והוא בענוותנותו השיב להם, בלי הערה מצדו, שצריכים לקרוא: הורינו (תשובות הרמב"ם, פ"ג). (86) חלש מטבעו, מלידה. (87) המחלישים את כוחות האדם הנוהג בהם. (88) רעבון הבא מחוסר גשמים: ובשנת בצורת לא ידאג (ירמיה יז, ח).

כא. וְכָל הַמִּנְהַגוֹת הַטּוֹבִים הָאֵלוּ שָׁאֵמְרָנוּ, אֵין רָאוּי לְהַגִּיב בִּהֶן אֶלָּא הַבְּרִיא; אֲכָל הַחוּלָה, אוֹ מִי שָׁאֵחָד מֵאֲבָרָיו חוּלָה, אוֹ מִי שְׁנֵהָ מִנְהַג רַע שְׁנַיִם רְבוֹת - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶם דְּרָכִים אֲחֵרִים וְהַנְּהַגוֹת כְּפִי חָלִיו, כְּמוֹ שִׁיתַּבָּאָר בְּסִפְר הַרְפּוּאוֹת. וְשְׁנַיִם וּסְתָת - תַּחֲלַת חָלִי.

(89) אורח חיים, הרגל ומנהג קבוע. "שינוי וסת תחילת חולי מעיים" (כתובות ק:).

כב. כָּל מְקוֹם שֶׁאֵין בוֹ רוּפָא - אֶחָד הַבְּרִיא וְאֶחָד הַחוּלָה, אֵין רָאוּי לוֹ לְזוּז מִכָּל הַדְּרָכִים הָאֵלוּ שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּפֶרֶק זֶה, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן לֹא-אֲחֵרִית טוֹבָה מִבֵּיא.

כג. כָּל עִיר שֶׁאֵין בָּהּ עֶשְׂרֵה דְּבָרִים הָאֵלוּ, אֵין תִּלְמִיד-חֶכֶם⁹⁰ רָשָׁאי לְדוֹר בְּתוֹכָהּ, וְאֵלּוּ הֵן: רוּפָא, וְאֶמְן⁹¹, וּבֵית-הַמִּדְחָן, וּבֵית-הַפֶּסֶא, וּמִים מְצוּיִין, כְּגוֹן נֶהַר וּמַעֲיָן, וּבֵית-הַכֶּנֶסֶת, וּמִלְמַד תִּינוּקוֹת, וְלִבְלָר⁹², וּגְבַאי-צִדְקָה, וּבֵית-דִּין מִפִּים וְחוֹבָשִׁים⁹³.

(90) סנהדרין יז, ב. (91) מקיז דם. (92) סופר לכתוב ספרים. (93) אוסרים את הפושעים בבית הסוהר. ראוי להעיר כי בגמרא שלנו, הנוסחא: "מכים ועונשים". אולם ב"דקדוקי סופרים" הנוסחא: "וחובשים" במקום "ועונשים".

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) התנהגות תלמיד חכם; שיהא ניכר במעשיו, בדיבורו, ובמשאו ומתנו.

א. כְּשֶׁם שֶׁהַחֶכֶם נִכָּר בְּחֲכָמָתוֹ וּבְדַעוּתָיו, וְהוּא מְבַדֵּל בֵּינֵם מִשְׁאָר הָעַם, כֶּף צָרִיף שִׁיְהִיָּה נִכָּר בְּמַעֲשָׁיו - מֵאֲכָלוֹ וּבְמַשְׁקָהוּ, וּבְכַעֲלָתוֹ, וּבְעֶשְׂיָת צָרָיו², וּבְדַבְרוֹ³, וּבְהִלּוּכּוֹ, וּבְמַלְבוּשׁוֹ, וּבְכָלכּוֹל דְּבָרָיו⁴, וּבְמַשְׁאוֹ וּבְמַתָּנוֹ⁵. וְיִהְיוּ כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלוּ נֹאִים וּמִתְקַנִּים בִּיּוֹתָר. כִּי־צַד? תִּלְמִיד-חֶכֶם לֹא יִהְיֶה גִרְגָּרִין⁶, אֶלָּא אוֹכֵל מֵאֲכָל הָרָאוּי לְהַבְרוֹת גּוּפוֹ, וְלֹא יֵאָכֵל מִמֶּנּוּ אֲכִילָה גְּסָה⁷, וְלֹא יִהְיֶה רוֹדֵף לְמִלְאֵת בְּטָנוֹ, כְּאֵלוֹ שֶׁמִּתְמַלְאִין מִמֵּאֲכָל וּמִשְׁתָּה עַד שֶׁתַּפַּח כְּרָסָם⁸; וְעַלֵּיהֶם מִפְּרִשׁ בְּקִבְלָה⁹: "וְזִרְתִּי פֶרֶשׁ¹⁰ עַל פְּגִיכָם פֶּרֶשׁ חֲגִיכָם" - אֶמְרוּ חֲכָמִים¹¹: אֵלּוּ בְּנֵי-אָדָם שֶׁאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וְעוֹשִׂין כָּל יְמֵיהֶם כְּחִגִּים¹², וְהֵם הָאוֹמְרִים: "אֲכוֹל וְשִׁתּוֹ כִּי מִחֵר נְמוֹת", וְזֶהוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְכָל הַנוֹהֵג בְּמִנְהַגוֹת שְׁאֵר הָעַם הַהוּלָכִים בַּחֲשֹׁךְ⁴² - יִהְיוּ לוֹ בָּנִים כְּמוֹ אוֹתָם הָעַם.

(41) ואינם יודעים דרך צניעות. (42) דרך ארץ זוטא פ"ה.

ו. צְנִיעוּת גְּדוּלָה⁴³ נוֹהֲגִים תַּלְמִידֵי-חֲכָמִים בְּעֶצְמָן. לֹא יִתְבַּזּוּ, וְלֹא יִתְגַּלּוּ רֹאשָׁן⁴⁴ וְלֹא גּוֹפֵן. וְאֶפְלוּ בְּשִׁעָה שִׁינָּסוּ לְבֵית-הַפֶּסֶס, יִהְיֶה צָנוּעַ, וְלֹא יִגְלֶה בְּגָדָיו עַד שִׁישָׁב⁴⁵. וְלֹא יִקְנֹחַ בְּמִינָן⁴⁶. וְיִתְרַחֵק מִכָּל אָדָם⁴⁷. וְיִכְנֹס חֹדֶר לְפָנִים מְחֹדֶר, מְעָרָה לְפָנִים מִן הַמְעָרָה⁴⁸, וְנִפְנָה. וְאִם נִפְנָה אַחֲרֵי הַגֶּדֶר - יִתְרַחֵק כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁמַע חֲבָרָו קוֹלוֹ אִם נִתְעַשֵּׁשׁ. וְאִם נִפְנָה בְּבִקְעָה - יִרְחִיק כְּדִי שֶׁלֹּא יֵרָאֶה חֲבָרָו פְּרוּעוֹ⁴⁹. וְלֹא יִדְבֵּר כְּשֶׁהוּא נִפְנָה, אֶפְלוּ לַעֲרֹךְ גְּדוּלָּה⁵⁰. וְכִדְרָף שְׂנוֹהֵג צְנִיעוּת בְּיוֹם בְּבֵית-הַפֶּסֶס, כֶּךָ נוֹהֵג בְּלִילָה. וְלַעֲוֹלָם יִלְמַד אָדָם עֲצֻמוֹ לְהַפְנוֹת שְׁחִירָתוֹ⁵¹ וְעֶרְכִיתוֹ⁵² בְּלִבָּד, כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְרַחֵק⁵³.

(43) קידושין ל, א. יסופר שם, שרבי חייא בר אבא מצא את רבי יהושע בן לוי מוליך את בנו לבית-הכנסת, ומפני שלא היה לו פנאי להתעטף בסודרו עטיפה הוגנת לו, שם על ראשו כיסוי ארעי ובלבד שלא ילך בגילוי ראשו. (44) שב וגלה - כסה וקום (תמיד כז. 45) (46) ברכות סב, א. (47) שם. רש"י, הוריות יג, ב. (48) כמו שכתוב: ויבא אל-גדרות הצאן... ושם מערה ויבא שאול להסך (שמואל-א כד, ג). תנא: גדר לפנים מן גדר, ומערה לפנים מן מערה (ברכות סב:). (49) גופו המגולה (שם). (50) "קבלה דבית הכסא - צניעות ושתיקה" (שם, סב:). (51) בבוקר השכם לפני אור היום. (52) משחשכה. (53) שלא יצטרך להתרחק מן הדרך, כי בשעות אלה אין עוברים ושבים מצויים בשוק. ובעיר שאין שם בתי-כבוד, כמו בבבל שהיו שם חכמי הגמרא, ידובר פה. ויש גורסים: "שלא יתרחק", כלומר: צריך אדם לווסת את קיבתו ולהיפנות שחרית וערבית, כדי שלא יבוא ליד עצירות ויצטרך לדחוק את עצמו.

ז. תַּלְמִידֵי-חֲכָמִים לֹא יִהְיֶה צוּעֵק וְצוֹנֵחַ בְּשַׁעַת דְּבוּרוֹ בְּבִהְמוֹת וְחִיּוֹת. וְלֹא יִגְבִּיֵה קוֹלוֹ בִּיּוֹתֵר, אֶלָּא דְּבוּרוֹ בְּנִחָת עִם כָּל הַבְּרִיּוֹת⁵⁴. וְכִשְׂדִּבֵּר בְּנִחָת, יִזְהַר שֶׁלֹּא יִתְרַחֵק⁵⁵ עַד שִׁירָאָה כְּדִבְרֵי גִסִּי-הָרוּחַ⁵⁶. וּמִקֵּדִים שְׁלוֹם לְכָל הָאָדָם⁵⁷, כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה רוּחַן נֹחַח הִימָנוּ. וְדָן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף-זִכּוֹת. מִסְפָּר בְּשִׁבְחַת חֲבָרָו⁵⁸, וְלֹא בְּגִנּוּתוֹ כְּלָל⁵⁹. אוֹהֵב שְׁלוֹם וְרוֹדֵף שְׁלוֹם⁶⁰. אִם רוֹאֶה שְׂדִבְרֵי מוֹעִילִים וְנִשְׁמָעִים - אוֹמֵר, וְאִם לֹא - שׁוֹתֵק⁶¹. מִיָּצֵד? לֹא יִרְאֶה חֲבָרָו בְּשַׁעַת כְּעֹסוֹ⁶²; וְלֹא יִשְׁאַל לוֹ עַל נִדְרוֹ בְּשִׁעָה שְׂנֵדֶר⁶³, עַד שֶׁתִּתְקַדֵּר דַּעְתּוֹ וְיָנוּחַ; וְלֹא יִנְחָמְנוּ בְּשִׁעָה שְׁמָתוֹ מוּטָל לְפָנָיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּהוֹל עַד שִׁיקְבְּרָהוּ⁶⁴, וְכֵן כָּל בִּיּוֹצֵא בְּאֵלוֹ. וְלֹא יִרְאֶה לְחֲבָרָו בְּשַׁעַת קִלְקֻלָּתוֹ⁶⁵, אֶלָּא יַעֲלִים עֵינָיו מִמֶּנּוּ. וְלֹא יִשְׁנֶה בְּדְבוּרוֹ, וְלֹא יוֹסִיף

בְּצִהְרֵי²⁶, וְאֶפְלוּ מְעֻט, אֶלָּא אִם הָיָה בְּכָלֵל הָאֲכִילָה; שֶׁהִשְׁתִּיחַ שֶׁהָיָה בְּכָלֵל הָאֲכִילָה אֵינָה מְשַׁבֶּרֶת²⁷. וְאֵין גְּזֵהֲרִין אֶלָּא מִיָּין שְׁלֹאֲחֵר הַמְזוּזִין.

(23) לרככה שתהא נוחה להתעכל (כתובות ח:). (24) כי השכרות מביאה לידי חטא, כמאמרם: "לא תרווי ולא תחטא" (ברכות כט:). אמר רב יהודה: האי צורבא מרבנן דמרווי, קרינן ביה: נזם זהב באף חזיר (משלי יא, כב). ולא עוד, אלא שמחלל שם-שמים (זוהר, בראשית יט, לג). והשווה דברי רבינו (הלכות סנהדרין פרק כה, ה"ד). (25) כי מבזה הוא בזה כבוד התורה ולומדיה. (26) אבות פ"ג, י. (27) ירושלמי, פסחים פ"י, ה"ו.

ד. אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֲשַׁתּוֹ שֶׁל אָדָם מִתְּרַת לוֹ תָּמִיד - רָאוּי לוֹ לְתַלְמִידֵי-חֲכָמִים שִׁינְהִיג עֲצֻמוֹ בְּקִדְשָׁהוּ²⁸, וְלֹא יִהְיֶה מְצוּי אֶצֶל אֲשֶׁתוֹ בְּתִרְנוּגוֹל²⁹, אֶלָּא מְלִילֵי-שִׁבְת לְלִילֵי-שִׁבְת³⁰, אִם יֵשׁ בּוֹ כַּח. וְכִשְׁהוּא מְסַפֵּר עִמָּה - לֹא יִסְפֹּר בְּתַחֲלַת הַלִּילָה, כְּשֶׁהוּא שֹׁבֵעַ וּבִטְנָו מְלֵא, וְלֹא בְּסוֹף הַלִּילָה כְּשֶׁהוּא רָעִב, אֶלָּא בְּאֶמְצַע הַלִּילָה, כְּשִׁיתְעַבֵּל הַמְזוּזִין שְׁבִמְעוּיוֹ³¹. וְלֹא יִקַּל רֹאשׁוֹ³² בִּיּוֹתֵר, וְלֹא יִנְבֵּל אֶת פִּיו בְּדִבְרֵי הֶבְאִי, וְאֶפְלוּ בֵּינוּ לְבִינָה. הָרִי הוּא אוֹמֵר בְּקִבְלָה³³: "וּמִגִּיד לְאָדָם מַה שָּׁחַו" - אֶמְרוּ חֲכָמִים³⁴: אֶפְלוּ שִׁיחָה קָלָה שִׁבִּין אָדָם לְאֲשֶׁתוֹ עֲתִיד לִתֵּן עָלֶיהָ אֶת הַדִּין. וְלֹא יִהְיוּ שְׂגִיחָם, לֹא שְׂכוּרִים³⁵ וְלֹא עֲצָלָנִים וְלֹא עֲצָבָנִים³⁶, וְלֹא אַחַד מֵהֶן. וְלֹא תִהְיֶה יִשְׁנָה³⁷. וְלֹא יִאָּנֵס אוֹתָהּ וְהִיא אֵינָה רוֹעָה³⁸, אֶלָּא בְּרִצּוֹן שְׂגִיחָם וּבְשִׁמְחָתָם. יִסְפֹּר וְיִשְׁחַק מְעֻט עִמָּה, כְּדִי שֶׁתִּשְׁכַּח נִפְשָׁהּ³⁹, וְיִכְעַל בְּבוֹשָׁה וְלֹא בְּעוֹזוֹת וְיִפְרֹשׁ מִיָּד⁴⁰.

(28) שבועות יח, ב. (29) ברכות כב, א. ובספרי אריסטו כתוב, שהתירגול אינו משביע תאוותו לעולם (הגהות על ה"ד-החזקה", דפוס מנטובה). (30) "אשר פריו יתן בעתו" - זוהי עונת תלמידי-חכם מערב-שבת לערב-שבת (כתובות סב:). (31) נדרים כ, ב. עיין למעלה (פ"ד, הלכה יט). (32) לא יתנהג בקלות ראש. (33) מבואר למעלה (ה"א). (34) חגיגה ה, ב. (35) שמתוך שכרותם אין דעתו עליה, וכן אין דעתה עליו (נדרים כ:). (36) שכן אמרו: חייב אדם לשמח את אשתו לדבר מצוה (פסחים עב:). נוסחנו הוא על-פי אברבנאל ודפוס מנטובה. ובדפוסים אחרים: עצבנים. (37) מסכת כלה. ומדברי ה'תוספות' (נדה יב. ד"ה: "בין ישינות") נראה, שנוסחה זו היתה גם במסכת נדרים כ, ב. הערת הגאון ר' ישעיה פיק. (38) עירובין ק, ב. (39) חגיגה ה, ב. (40) נדרים כ, ב.

ה. כָּל הַנוֹהֵג מִנְהֵג זֶה - לֹא יֵי לוֹ שֶׁקֵּדֵשׁ נִפְשׁוֹ וְטִהַר עֲצֻמוֹ וְתָקַן דַּעְוָתוֹ, אֶלָּא שֶׁאִם הָיוּ לוֹ בָּנִים, יִהְיוּ נְאִים וּבִישָׁנִים, וְאֵוִיִּין לְחֻכְמָה וְלַחֲסִידוּת⁴¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לֹא יִגְרַע, אֲלֵא בְּדַבְרֵי שְׁלוֹם וְכִיּוּצָא בְּהֵן⁶⁶. כָּלֵל וְשֵׁל דְּבַר: אֵינוֹ מְדַבֵּר אֲלֵא בְּדַבְרֵי חֻקָּה אוֹ בְּגִמְלִיּוֹת חֻסְדִּים וְכִיּוּצָא בְּהֵן. וְלֹא יִסְפֹּר עִם אִשָּׁה בְּשׁוּק, וְאִפְלוּ הִיא אִשְׁתּוֹ אוֹ אַחֲתוֹ אוֹ בִּתּוֹ⁶⁷.
 (54) יומא פו, א. (55) לקיצוניות, עד כדי כך שלא יישמע קולו כלל. (56) מסכת דרך ארץ, פ"ב. "אלה ההוגים כיונים והמהלכים בראשי אצבעותיהם, שעליהם הכתוב אומר: אל תבואני רגל גאווה" (תהלים לו, יב). (57) אמרו על רבן יוחנן בן-זכאי, שלא הקדימו אדם שלום מעולם, ואפילו נכרי בשוק (ברכות יז.). (58) שכן מצינו לחכמינו שהיו מספרים בשבח חבריהם ותלמידיהם (גיטין סז. קידושין כט.). (59) נדרים פא, א. (60) אבות פ"א, יב. (61) כי כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע, כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע (יבמות סה.). וכן אמרו במדרש-רבה (שמות, פ' מא): "כל מי שמוציא דברי תורה ואינם ערבים על שומעיהם, נוה לו שלא אמרם". (62) כי לא יתרצה אז, וטוב להמתין עד שתתיישב דעתו (אבות פ"ד, יח.). (63) (שם) כי על כל שאלה שישאלהו, יענה לו: "על מנת כן נדרתי". ולכשיחרט - ימצא כל פתחי חרטה ונעולים בפניו. (64) (שם). ואין התנחומים מקובלים עליו. (65) כשנכשל בדבר שאינו הגון, ובשתי מורבה (שם). (66) (יבמות סה.): "גדול השלום, שאף הקב"ה שינה בו" - שרה אמרה: "ואדוני זקן", וכשגילה הקב"ה הדבר לאברהם, אמר: "למה זה צחקה שרה... ואני זקנתי", ושינה הדבר מפני השלום (רש"י, שם). (67) שאין הכל בקיאים בקרבותיו וחושדים אותו (ברכות מג:).

לֹא יִגְרַע, אֲלֵא בְּדַבְרֵי שְׁלוֹם וְכִיּוּצָא בְּהֵן⁶⁶. כָּלֵל וְשֵׁל דְּבַר: אֵינוֹ מְדַבֵּר אֲלֵא בְּדַבְרֵי חֻקָּה אוֹ בְּגִמְלִיּוֹת חֻסְדִּים וְכִיּוּצָא בְּהֵן. וְלֹא יִסְפֹּר עִם אִשָּׁה בְּשׁוּק, וְאִפְלוּ הִיא אִשְׁתּוֹ אוֹ אַחֲתוֹ אוֹ בִּתּוֹ⁶⁷.

לֹא יִגְרַע, אֲלֵא בְּדַבְרֵי שְׁלוֹם וְכִיּוּצָא בְּהֵן⁶⁶. כָּלֵל וְשֵׁל דְּבַר: אֵינוֹ מְדַבֵּר אֲלֵא בְּדַבְרֵי חֻקָּה אוֹ בְּגִמְלִיּוֹת חֻסְדִּים וְכִיּוּצָא בְּהֵן. וְלֹא יִסְפֹּר עִם אִשָּׁה בְּשׁוּק, וְאִפְלוּ הִיא אִשְׁתּוֹ אוֹ אַחֲתוֹ אוֹ בִּתּוֹ⁶⁷.
 (54) יומא פו, א. (55) לקיצוניות, עד כדי כך שלא יישמע קולו כלל. (56) מסכת דרך ארץ, פ"ב. "אלה ההוגים כיונים והמהלכים בראשי אצבעותיהם, שעליהם הכתוב אומר: אל תבואני רגל גאווה" (תהלים לו, יב). (57) אמרו על רבן יוחנן בן-זכאי, שלא הקדימו אדם שלום מעולם, ואפילו נכרי בשוק (ברכות יז.). (58) שכן מצינו לחכמינו שהיו מספרים בשבח חבריהם ותלמידיהם (גיטין סז. קידושין כט.). (59) נדרים פא, א. (60) אבות פ"א, יב. (61) כי כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע, כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע (יבמות סה.). וכן אמרו במדרש-רבה (שמות, פ' מא): "כל מי שמוציא דברי תורה ואינם ערבים על שומעיהם, נוה לו שלא אמרם". (62) כי לא יתרצה אז, וטוב להמתין עד שתתיישב דעתו (אבות פ"ד, יח.). (63) (שם) כי על כל שאלה שישאלהו, יענה לו: "על מנת כן נדרתי". ולכשיחרט - ימצא כל פתחי חרטה ונעולים בפניו. (64) (שם). ואין התנחומים מקובלים עליו. (65) כשנכשל בדבר שאינו הגון, ובשתי מורבה (שם). (66) (יבמות סה.): "גדול השלום, שאף הקב"ה שינה בו" - שרה אמרה: "ואדוני זקן", וכשגילה הקב"ה הדבר לאברהם, אמר: "למה זה צחקה שרה... ואני זקנתי", ושינה הדבר מפני השלום (רש"י, שם). (67) שאין הכל בקיאים בקרבותיו וחושדים אותו (ברכות מג:).

ח. לֹא יִלֵּךְ תַּלְמִיד-חֶכֶם בְּקוֹמָה זְקוּפָה⁶⁸ וְגִרּוֹן נָטוּי, פְּעֻנֵין שְׁנֹאמֵר: "וְתַלְכָּנָה נְטוּיּוֹת גִּרּוֹן וּמִשְׁקֵרוֹת עֵינָיִם". וְלֹא יִהְיֶה עֶקֶב פְּצוֹד גּוֹדֵל⁶⁹ בְּנִחַת, כְּמוֹ הַנָּשִׁים וְגִסְיֵהֶרֶץ, פְּעֻנֵין שְׁנֹאמֵר: "הַלּוֹךְ וְטָפוֹף תַּלְכָּנָה וּבְרָגְלֵיהֶם תַּעֲפֹסָנָה". וְלֹא יִרְוֶץ בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים, כְּמִנְהַג מְשֻׁגָּעִים⁷⁰; וְלֹא יִכְפֹּף קוֹמָתוֹ כְּבַעֲלֵי חֲטוּטֵרֶת⁷¹; אֲלֵא מִסְתַּכֵּל לְמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתַפְלָה⁷², וּמַהֲלֵךְ בְּשׁוּק פְּאָדָם שֶׁהוּא טְרוֹד בְּעַסְקֵי⁷³. גַּם מִמַּהֲלָכּוֹ שֶׁל אָדָם נָפֵר אִם חֶכֶם וּבַעֲלִידָהּ הוּא אוֹ שׁוֹטֵה וְסָכֵל-וְכֵן אָמַר שְׁלֵמָה בְּחֻקָּתוֹ: "וְגַם בְּדֶרֶךְ כְּשֶׁתִּסְכֵּל הֵלֶךְ לְבֹ חֶסֶד, וְאָמַר לְכָל סָכֵל הוּא" - הוּא מוֹדִיעַ לְכָל עַצְמוֹ שֶׁהוּא סָכֵל.

(68) שם. (69) האצבע הגדולה שברגל. הליכה בפסיעות קטנות מתוך מחנינות של גאווה, עד שעקב רגלו האחת נוגע באגודל רגלו השנית. (70) וכן אמרו: רץ (ברשות-הרבים והזיק) - חייב, מפני שהוא משונה (ב"ק לב.). (71) כאילו הוא גבן. חטוטרת - הגבנון שעל גב הגבן (סוטה כב:). (72) "המתפלל, צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה" (יבמות קה:). (73) שפניו מביעים רצינות.

ט. מְלַבּוֹשׁ תַּלְמִיד-חֶכֶם, מְלַבּוֹשׁ נָאָה וְנָקִי; וְאִסּוּר

(74) "כל תלמיד-חכם שנמצא רבב על בגדו - חייב מיתה" (שבת קיד.). מפני שהוא מבזה את התורה ומשניאה על הבריות. (75) שם, קמה, ב. (76) בבא-בתרא נז, ב. (77) שוול. (78) ילקוט שמעוני, רמז קמג. נאמר שם: "אמרה לו מיכל בת שאול לדוד: משפחתו של אבא היתה נאה ממך: חלילה להם, שנראה מימהם פיסת יד ופיסת רגל ועקב מגולים". (השווה גם ירושלמי, ביצה פ"ה, ה"ב). (79) דרך העשירים לשלשל בגדיהם כלפי מטה שהיו נראים ארוכים, הואיל והם בטלים ממלאכה ואינם צריכים לסלקם מן הארץ. ולתלמיד-חכם אסור לעשות זאת שלא יהא נראה כגס רוח. אולם לכבוד שבת כשאין לו בגדים אחרים להחליף - מותר לו לשלשל בגדיו (שבת קיג.). (80) ברכות מג, ב. (81) שידוע לכל שהוא הולך לשיעור תלמודו ולא יחשדוהו. (82) של דבר עבירה, שלא ילעזו עליו. מקור כל אלה, שם.

י. תַּלְמִיד-חֶכֶם מְכַלְכֵּל דְּבָרָיו כְּמִשְׁפָּט⁸³: אוֹכֵל וְשׁוֹתֵה זֶיֶן אֶת אֲנָשֵׁי-בֵיתוֹ כְּפִי מְמוֹנוֹ וְהִצְלָחָתוֹ, וְלֹא יִטְרִיחַ עַל עֲצָמוֹ יוֹתֵר מִדִּי⁸⁴. צוּר חֻקִּים⁸⁵ בְּדֶרֶךְ-אֶרֶץ⁸⁶, שֶׁלֹּא יֵאָכֵל אָדָם בֶּשֶׂר אֲלֵא לְתַאֲבוֹן⁸⁷, שְׁנֹאמֵר: "כִּי תֵאָוֶה נִפְשֶׁךָ לֵאכֹל בֶּשֶׂר". דִּי לְבָרִיא לֵאכֹל בֶּשֶׂר מַעֲרֵב-שִׁבְתָּ לְעֵרֵב-שִׁבְתָּ⁸⁸. וְאִם הִיא עֲשִׂיר כְּדִי לֵאכֹל בֶּשֶׂר כָּכֵל יוֹם - אוֹכֵל. צוּר חֻקִּים⁸⁹ וְאָמַר: לְעוֹלָם יֵאָכֵל אָדָם פָּחוֹת מִן הָרָאוּי לוֹ לְפִי מְמוֹנוֹ, וְלִפְשׁ - כְּרָאוּי לוֹ, וְיִכְבֵּד אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו - יוֹתֵר מִן הָרָאוּי לוֹ⁹⁰.

(83) מסדר ענייניו ומנהל הליכותו ביתו כהגון. (84) ואינו מכניס צוארו בעול של הוצאות מרובות, כמאמרם ז"ל: אכול בצל ושב בצל (פסחים קיד.), כלומר: הסתפק במועט ותשב במנוחה בצל קורתך, ונושים לא יטרידוך.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִהֵן, וְלֹא יִדְקֶדֶק עֲלֵיהֶן. וְנוֹתֵן דְּמֵי הַמִּקְחַת
לְאֶתְרֵי¹⁰¹; וְאֵינוֹ נַעֲשֶׂה, לֹא עֶרֶב¹⁰² וְלֹא קִבְּלָן¹⁰³
וְלֹא יָבֵא בְּהִרְשָׁאָה¹⁰⁴ מִחֵיב עֲצָמוֹ בְּדִבְרֵי מִקְחַת
וּמִמְכָּר בְּמִקְוֶה שֶׁלֹּא חִיבָה אוֹתוֹ תוֹרָה¹⁰⁵, כְּדִי
שֶׁיַּעֲמִיד בְּדַבְּרוֹ וְלֹא יִשְׁנֶהוּ. וְאִם נִתְחַיְבוּ לוֹ אַחֲרֵים
בְּדִין - מֵאֲרִיף וּמוֹחֵל לָהֶם, וּמַלְּנָה וְחוֹגְגִין. וְלֹא יִירֹד
לְתוֹף אֲמֻנוֹת חֲבֵרֵי¹⁰⁶, וְלֹא יַצֵּר לְאֹדָם לְעוֹלָם¹⁰⁷
בְּחַיָּיו. כָּלְלוֹ שֶׁל דָּבָר: יִהְיֶה מִן הַנִּרְדָּפִים וְלֹא מִן
הַרוֹדָפִים, מִן הַנֶּעֱלָכִים וְלֹא מִן הָעוֹלָכִים, וְאֹדָם
שְׁעוֹשֶׂה כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלּוּ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן עֲלֵיו¹⁰⁸
הַכְּתוּב אוֹמֵר: "וַיֹּאמֶר לִי עֲבָדִי אֶתָּה, יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
בְּךָ אֶתְפָּאֵר".

(99 יומא פו, א. 100) מחמיר על עצמו ומותר משלו
(מגילה כח). אמרו על רבי נחוניא בן הקנה, שהאריך ימים
בגלל מדותיו הטובות, ואחת מהן - שהיה "ותרן בממונו".
(101 יומא פו, א ואינו לוקח בהקפה כשיש לו כסף לשלם.
עיין (מ"ת, הלכות יסודי התורה פ"ה, הלכה יא). (102) כי
רש ירוע כי ערב זר (משלי יא, ז). (103) המקבל פקדונות
לשמירה (יבמות קט). ויש מפרשים: "קבלן" הוא גם כן
מסוג "ערב", וההבדל ביניהם: ערב - זה האומר למלוה:
הלווה - ואני אתן, אז אין רשות למלוה לתבוע ממנו
אלא אם-כן תבע קודם מן הלווה, וזה אינו פורע. וקבלן -
הוא זה האומר: "תן לו - ואני אתן לך", ואז הרשות ביד
המלוה להיפרע ממנו מלכתחילה (מ"ת, הלכות מלוה ולווה
פרק כה, ה"ה). (104) שלא יופיע כמורשה מטעם המלוה
לגבות חובו ולדון עם הלווה, וכן אמרו: ואשר לא טוב
עשה בתוך עמיו (יחזקאל יח, יח) - זהו הבא בהרשאה
(שבועות לא), ופירש רש"י שם: כי הוא "מתעבר על ריב
לא לו": ושמו הראשון נוח לו יותר לפשרה. והראב"ד
העיד (מ"ת, הלכות שלוחין ושותפין פ"ג, ה"ה), שאם היה
בעל דינו בעיר אחרת - מציל ממון חבירו הוא, ומצוה
קעבדי. וכן כתב הכסף-משנה שאם הלווה קשה ואינו רוצה
לשלם - מותר למנות מורשה. (105) שמצד הדין, אין
מעשה "מקח וממכר" נגמר בדברים בעלמא, וכל אחד יכול
לחזור בו. אבל תלמיד-חכם צריך לדקדק על עצמו ולעמוד
בדיבורו (שאלתות של"ו, פ' ויחי). (106) סנהדרין פא, א
להתחרות עמו במשלח ידו ולהסיג את גבולו.
(107) מכילתא, פרשת משפטים. לא בגוף ולא בממון,
וכל-שכן באונאת דברים (בבא-מציעא נט:): "כל השערים
ננעלו חוץ משערי אונאה" - הצוץ על אונאת דברים אין
השער ננעל בפניו, לפי שצער הלב הוא וקרוב להוריד
דמעות (רש"י), ורואה ה' בצרת נפשו ויריב ריבו.
(108) יומא פו, א.

~ יום שישי כ"ו אדר-ב' ~

פֶּרֶק שִׁישִׁי

(1) להתרחק מאנשי רשע ולהתחבר לישירי-לב; אהבת
הבריות; הזהירות ביתומים ובאלמנות.

(85) חולין פד, א. (86) באורח חיי אדם והנהגתו. (87) לא
בתדירות, אלא לפרקים ובהזדמנות. (88) אולם חולה -
לווה ואוכל עד שיבריא. (89) חולין פד, ב. (90) יותר
מכפי יכלתו. והגמרא מסיימת שם: "שהם תלויים בו, והוא
תלוי במי שאמר והיה העולם".

יֵא. דִּרְךָ בְּעֲלִי-דַעָה⁹¹, שִׁיקָפַע לוֹ אָדָם מְלֹאכָה
הַמְפְּרִינֶסֶת אוֹתוֹ תַּחֲלָה, וְאַחֲרֵיכָּךְ יִקְנֶה בֵּית-דִּירָה,
וְאַחֲרֵיכָּךְ יֵשֵׁא אִשָּׁה; שְׁנֵאמָר: "מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר
נָטַע פֶּרֶם וְלֹא חָלְלוֹ", "מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית
חֹדֶשׁ וְלֹא חֲנָכוֹ"⁹², "מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה
וְלֹא לָקַחָהּ". אֲבָל הַטָּפְשִׁין, מִתְחַלְלִין לִשְׂאֵל אִשָּׁה,
וְאַחֲרֵיכָּךְ אִם תִּמְצָא יָדוֹ, יִקְנֶה בֵּית, וְאַחֲרֵיכָּךְ,
בְּסוֹף יָמָיו, יַחֲזֹר לְבַקֵּשׁ אֲמֻנוֹת, אוֹ יִתְפָּרֵס מִן
הַצִּדְקָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּקָלְלוֹת: "אִשָּׁה תֹארְשִׁי",
"בֵּית תִּבְנֶה", "פֶּרֶם תִּטְשֶׁ", כְּלוּמָר: יִהְיֶה מַעֲשִׂי
הַפְּכִיכִי⁹³, כְּדִי שֶׁלֹּא תַּעֲלִיחַ אֶת דְּרָכָיָהּ. וּבִפְרָכָהּ
הוּא אוֹמֵר: "וַיְהִי דוֹד לְכָל דְּרָכָיו מִשְׁפִּיל וְהִ'
עֲמוֹ".

(91) בעלי שכל והגיון בריא. (92) רבינו מסתמך על הסדר
שבדברי השוטרים אל העם היוצא למלחמה, ומביא משם
ראיה לשיטתו ב"דרך החיים של בעלי דעה": כרם, בית,
אשה - ותמוה הדבר, הלא השוטרים הקדימו בית לכרם?
ליישב סתירה זו הביא בעל "מעשה רוקח" תירוץ חריף
בשם מהר"י אדרבי, והוא: השוטרים מדברים על "חילול
הכרם", שחל בשנה הרביעית לנטיעתו וכבר הגיעה שעתו
לחללו, אבל "נטיעת הכרם" היתה באמת לפני בנין ביתו.
(93) פסיקתא זוטרותא.

יב. וְאִסּוּר לוֹ לְאֹדָם לְהַפְקִיר אוֹ לְהַקְדִּישׁ כָּל נִכְסָיו,
וְיִטְרִיחַ עַל הַבְּרִיּוֹת⁹⁴, וְלֹא יִמְכֹּר שְׂדֵה וְיִקְנֶה בֵּית⁹⁵,
וְלֹא בֵּית וְיִקְנֶה מִטְּלָטְלִין, אוֹ יַעֲשֶׂה סְחוּרָה בְּדָמֵי
בֵּיתוֹ. אֲבָל מוֹכֵר הוּא מִטְּלָטְלִין וְקוֹנֶה שְׂדֵה. כָּלְלוֹ
שֶׁל דָּבָר: יֵשִׁים מִגְמָתוֹ לְהַעֲלִיחַ נִכְסָיו וּלְהַחֲלִיף
הַפֶּלָה בְּקִיָּם⁹⁶; וְלֹא תִהְיֶה כּוֹנֵנָתוֹ לְהִנּוֹת מַעֲט לְפִי
שְׁעָה⁹⁷, אוֹ לְהִנּוֹת מַעֲט וְיַפְסִיד הַרְבֵּה⁹⁸.

(94) ויפול למשא על הבריות (ערכין פ"ח, מ"ד).
(95) 'תורת כהנים' (בהר). (96) כגון: מטלטלין בבית,
ושניהם - בשדה, כי שדה הוא נכס הקיים ועומד: אינו
נגנב, אינו נשרף ואינו נהרס (כתובות עט. גיטין נב).
(97) כדרך קלי דעת שאינם רואים את הנולד. (98) ולא
להתקשט ולאבד הונו, כמאמרם: מי שהניח לו אביו מעות
ורוצה לאבדן - ילבש בגדי פשתן וישתמש בכלי זכוכית
לבנה (כ"מ כט:). נוסחתנו היא כנוסחת כתב-יד אברבנאל.
ונוסחת רוב הדפוסים היא: "או ליהנות מעט ויפסיד הרבה".

יג. מִשְׁאוֹ וּמִתְנוֹ שֶׁל תְּלִמִּיד-חֶכֶם - בְּאֵמַת
וּבְאֵמוּנָה⁹⁹. אוֹמֵר עַל לֹא לֹא וְעַל הֵן הֵן. מִדְּקָדֶק
עַל עֲצָמוֹ בְּחֻשְׁבוֹן, וְנוֹתֵן וּמוֹתֵר לְאַחֲרֵים¹⁰⁰ כְּשִׁיקָח

מסייעין אותו, שניתן לו הכח מלמעלה שלא להיות נמשך כו' - ואדרבא לשנות אנשי המדינה.

ובפרט בזמננו זה שיכול אדם לבחור באחת מהשתיים, להיות מושפע או להיות משפיע. ואף שהבא למקום חדש יכול שיהיו כמה וכמה טענות בקושי עבודת ההשפעה, הרי שמכל התירוצים לא תבוא עבודה בפועל, וכיון שישראל מאמינים בני מאמינים בהשגחה פרטית ויודעים שמה' מצעדי גבר כוננו, ובוודאי ששליחותו של מקום היא להאיר את הסביבה בנר מצוה ותורה אור, ומכיון שאין הקב"ה בא בטרוניה עם בריותיו, הרי נתנו לו גם הכוחות לזה ואין הדבר תלוי אלא ברצונו.

לקוטי שיחות חלק י"ג עמוד 17 הע' 19 וחלק כ"ג עמוד 449
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

ב. מצות עשה להדבק בחכמים ותלמידיהם כדי ללמוד ממעשיהם, כענין שנאמר: "ובו תדבק" - וכי אפשר לאדם להדבק בשכינה? אלא כף אפרו חכמים⁷ בפרוש מצוה זו: הדבק בחכמים ותלמידיהם. לפיכך צריך אדם להשתדל, שישא פת תלמיד-חכם, וישא בתו תלמיד-חכם, ולאכל ולשתות עם תלמידי-חכמים⁸, ולעשות פרקמטיא⁹ לתלמיד-חכם, ולהתחבר להן בכל מיני חבור, שנאמר: "ולדבקה בו"¹⁰. וכן ציוו חכמים ואמרו: "והיו מתאבקים בעפר רגליהם ושותה בצמא את דברייהם"¹¹.

(7) (ספרי, עקב; כתובות קיא:). (8) כל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה, כאילו נהנה מזיו השכינה (ברכות סד:). (9) מתעסק בממון תלמידי חכמים כדי להמציא להם שכר, והם פנויים לעסוק בתורה (כתובות קיא:; רש"י). (10) וכי אפשר לומר כן, והלא אש אוכלת הוא? אלא הידבק בחכמים ובתלמידים ומעלה אני עליך כאילו נדבקת בו (ספרי, עקב מט:). (11) (אבות פרק א, ד).

ג. מצוה על כל אדם לאהב את כל אחד ואחד מישראל בגופו, שנאמר: "ואהבת לרעך כמוך". לפיכך צריך לספר בשבחו, ולחוש על ממונו, באשר הוא חס על ממונו עצמו¹² ורוצה בקבוצ עצמו. והמתפחד בקלון חברו, אין לו חלק לעולם הבא¹³.

(12) (שם פרק ב, משנה י"ב). (13) (ירושלמי, חגיגה פרק ב, הלכה א).

ד. אהבת הגר שבא ונקנס תחת פנפי השכינה - שתי מצוות עשה: אחת, מפני שהוא בכלל רעים¹⁴, ואחת, מפני שהוא גר, והתורה אומרת: "ואהבתם את הגר" - צוה על אהבת הגר כמו שצוה על אהבת

א. דרך פרייתו של אדם² להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו, ונוהג במנהג אנשי מדינתו³. לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד, כדי שילמד ממעשיהם; ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך, כדי שלא ילמד ממעשיהם. הוא ששלמה אומר: "הולך את חכמים יחכם", ורעה כסילים ירוע⁵; ואומר: "אשרי האיש וגו'". וכן אם היה במדינה שמנהגותיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה - לך למקום שאנשיה צדיקים ונוהגים בדרך טובים. ואם היו כל המדינות שהוא יודעם ושומע שמועתן נוהגים בדרך לא טובה, כמו זמננו; או שאינו יכול ללכת למדינה שמנהגותיה טובים, מפני הגיסות או מפני החלי - ישב לבדו יחידי, כענין שנאמר: "ישב בדר וידם". ואם היו רעים וחטאים, שאין מנחין אותו לישב במדינה, אלא-אם-כן נתערב עמהן ונוהג במנהגם הרע - יצא למערות ולחונקים⁶ ולמדברות, ואל ינהיג עצמו בדרך חטאים, כענין שנאמר: "מי יתנני במדבר מלון ארחים".

(2) מטבעו של אדם. (3) אנשי עירו, מדינה - פירושה אצל רבינו על פי רוב: עיר, כבלשון ערב. המשל אומר: "עלת לקרייה, הלך בנימוסיה" - כשנכנסת לאיזו עיר, עליך להתנהג כמנהג אנשי העיר (בראשית-רבה, מח:). (4) למה הדבר דומה? למי שנכנס לבתי המרקחים, אף על פי שלא לקח ולא נתן כלום, מכל מקום לקח ריח טוב והוציא עימו - כך כל מי שהולך עם צדיקים לוקח מדרכיהם וממעשיהם הטובים (פרקי דרבי אליעזר, כה:). (5) למה הדבר דומה? לאדם שנכנס לתוך הבורסקי (בית עיבוד עורות). אף על פי שלא לקח ולא נתן כלום, מכל מקום ריח רע קלט והוציא עימו (שם). (6) כלשון הכתוב: ויתחבא העם במערות ובתחנים (שמואל-א יג, א). תחנים מן חוץ, כמו שוורים מן שור. ופירוש חונקים - מקום קבוצת קוצים (רש"י, שם). וכן יאמר רבינו גם ב"אגרת השמד", שכל הדר בין הכופרים שהוא כמותם, ומסתמך על דברי דוד שאמר: כי גרשוני מהסתפח... לך עבוד אלוהים אחרים (שמואל-א כו, יט). וכי מי אמר לו לעבוד עבודה זרה? אלא שקולה דירתו בין נכרים כאילו עבד אלוהים אחרים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לפיכך, צריך אדם להתחבר לצדיקים... ויתרחק מן הרשעים... כו'".

והטעם לכך כפי שכתב בתחילת ההלכה ש"דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו" אבל אם מחליט בכל התוקף שעליו לפעול על הסביבה ולשנותה לטוב - אמרו חז"ל הבא לטהר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ונקרא כן - כי הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו. (23) שלא להלבין פניו בפני אחרים (ערכין טז:). (24) (שם). וכן אמרו (תנחומא, תזריע): שמידת הדין קטרגה לפני הקדוש-ברוך-הוא על הצדיקים שלא מיחו בבני דורם בזמן חורבן בית ראשון: "היה להם להתבזות ולסבול הכאות, כדברי הנביא: גוי נתתי למכים ולחיי למורטים" (ישעיה נ, ו). (25) שהוא בעל השפעה ודבריו נשמעים. (26) נענש, כמו שנענשו הצדיקים בימי חורבן בית ראשון על שלא מיחו באנשי דורם (שבת נח:). (27) ואפשר שהיה מחזירם למוטב אלמלי הוכיחם.

ח. המוכיח את חברו תחלה²⁸, לא ידבר לו קשות עד שיכלימו, שנאמר: "ולא תשא עליו חטא". פך אמרו חכמים²⁹: יכול אפה מוכיחו ופניו משתנות³⁰? תלמוד לומר: "ולא תשא עליו חטא"³¹; מכאן שאסור לאדם להכיל את ישראל, וכל-שכן ברבים. אף-על-פי שהמכילים את חברו אינו לוקה³² עליו - עון גדול הוא. פך אמרו חכמים³³: "המלפין פני חברו ברבים, אין לו חלק לעולם הבא". לפיכך צריך אדם להזהר, שלא לבוש חברו ברבים, בין קטן³⁴ בין גדול. ולא יקרא לו בשם³⁵ שהוא בוש ממנו, ולא יספר לפניו דבר שהוא בוש ממנו³⁶. במה דברים אמורים? בדברים שבין אדם לחברו, אבל בדברי שמים, אם לא חזר בו בפסטר - מכלימין אותו ברבים, ומפרסמים חטאו, ומחזרים אותו בפניו, ומביזין ומקללין אותו, עד שיחזר למוטב, כמו שעשו כל הנביאים בישראל.

(28) בפעם הראשונה. (29) (ערכין טז:). (30) מאדימות ומלבינות מתוך בושה שביישתו בדברי תוכחתך. (31) תוכחה כזו שלא תהא בה חטא של הלבנת פנים (שם). (32) שהרי לאו שאין בו מעשה הוא, כאמור לעיל (הלכה ה). (33) (אבות פרק ג, יא). (34) (בבא קמא פו:). (35) כינוי (בבא מציעא נח:). (36) כגון: אם היה בעל תשובה, אל יאמר לו: זכור מעשיך הראשונים!

ט. מי שחטא עליו חברו, ולא רצה להוכיחו ולא לדבר לו כלום, מפני שהיה החוטא הדיוט ביותר³⁷, או שהיתה דעתו משבשת³⁸ ומחל לו בלבד ולא שטמו ולא הוכיחו - הרי זו מדת חסידות³⁹. לא הקפידה תורה אלא על המשטמה⁴⁰.

(37) ואין זה לפי כבודו לבוא איתו בדברים. (38) מטורפת ובלתי שפוייה, שאינו נתפס על מעשיו. (39) מר זוטרא כשהיה עולה על מיטתו בערב היה אומר: "יסלח ה' לכל אלה שציערונני" (מגילה כח:). (40) שהיא שנאה כבושה בלב. כמו שנאמר: וישטום עשיו את יעקב, וכתוב אחריו: ויאמר עשיו בליבו... (בראשית כז, מא).

י. חיב אדם להזהר ביתומים ואלמנות, מפני שגפשו שפלה למאד ורוחם נמוכה, אף-על-פי שהן בעלי

עצמו, שנאמר: "ואהבת את ה' אלהיך". הקדוש-ברוך-הוא בעצמו אוהב גרים, שנאמר: "ואהב גר".

(14) והתורה ציוותה על אהבתם, כמבואר בהלכה הקודמת.

ה. כל השונא אחד מישראל בלבד¹⁵, עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תשנא את אחיך בלבבך". ואין לוקין על לאו זה, לפי שאין בו מעשה¹⁶. ולא הזהירה תורה אלא על שנאה שבלב, אבל המכה את חברו והמחרפו - אף-על-פי שאינו רשאי¹⁷, אינו עובר משום "לא תשנא".

(15) כלומר: שנאתו שמורה בליבו ולא באה לידי גילוי. (16) (מכות טז:). (17) שהרי הזהירה התורה: ארבעים יכנו לא יוסיף (דברים כה, ב); וכן הזהירה: לא תקלל חרש (ויקרא יט, יד), אבל על "לא תשנא" אינו עובר, מפני ששנאתו גלויה ואינה שנאה שבלב (ערכין טז:).

ו. כשיחטא איש לאיש, לא ישטמנו וישתק¹⁸, כמו שנאמר ברשעים: "ולא דבר אבשלום את אמנון מאומה למרע ועד טוב, כי שנא אבשלום את אמנון"; אלא מצוה עליו להודיעו ולומר לו: למה עשית לי כך וכך, ולמה חטאת לי בדבר פלוני? שנאמר: "הוכח תוכיח את עמיתך". ואם חזר ובקש ממנו למחל לו, צריך למחל. ולא יהא המוחל אכזרי, שנאמר: "ויתפלל אברהם אל האלהים"¹⁹.

(18) משטמה חשאית, ויעמיד פנים כאילו לא נפל ביניהם. בהלכה הקודמת דיבר רבינו על שנאת חנם וכאן על שנאה הבאה בעקב החטא, שחבירו חטא כנגדו. (19) אף על פי שאבימלך חטא כנגדו לא נמנע למחול לו, וגם התפלל בעדו (בבא קמא צב:).

ז. הרוואה חברו שחטא או שהלך בדרך לא טובה - מצוה להחזירו למוטב²⁰ ולהודיעו שהוא חוטא על עצמו במעשיו הרעים, שנאמר: "הוכח תוכיח את עמיתך". המוכיח את חברו - בין בדברים שבינו לבנינו²¹, בין בדברים שבינו לבין המקום²² - צריך להוכיחו בינו לבין עצמו²³. וידבר לו בנחת ובכלשון רכה, ויודיעו שאינו אומר לו אלא לטובתו, להביאו לחיי העולם הבא. אם קבל ממנו - מוטב, ואם לאו - יוכיחנו פעם שניה ושלישית. וכן תמיד, חיב אדם להוכיחו עד שיקבה²⁴ החוטא ויאמר לו: איני שומע! וכל שאפשר בידו למחות²⁵ ואינו מוחה, הוא נתפש²⁶ בעון אלו, בין שאפשר לו למחות בהם²⁷.

(20) כגון: עלי הכהן שחשב את חנה לשיכורה הוכיחה ואמר: עד מתי תשתכרין? (שמואל"א א, יד). "מכאן לרואה בחבירו דבר שאינו הגון שצריך להוכיחו" (ברכות לא:). (21) בין המוכיח וזה שחטא כנגדו. (22) הקדוש-ברוך-הוא,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. המרגל² בחברו, עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תלך רכיל³ בעמך". ואף-על-פי שאין לוקין על דבר זה - עון גדול הוא, וגורם להרג נפשות רבות מישראל; לכן נסמך לו: "ולא תעמוד על דם רעך"⁵. צא ולמד מה ארע לדואג האדומי⁶.

(2) האורב לחבירו, לדבריו ולמעשיו, כדי להביא דיבתו רעה אל אחרים. לשון: וירגל בעבדך אל אדוני (שמואל-ב יט, יח). (3) כמו: רגיל בחילוף אותיות גיכ"ק. ופירוש הכתוב: לא תהיה מרגל הרגל על לשונו ומביא דיבת איש אל רעהו, כאותו רוכל המטעין דבריו של זה לזה ודבריו של זה לזה (ירושלמי, פאה פ"א, הלכה א). (4) מפני שהוא לאו שאין בו מעשה (מכות טז). וגם מפני שהוא לאו שבכללות: שאזהרות על כל מיני לשון-הרע כלולות בו כדלקמן - ואין לוקין על לאו שבכללות (פסחים מא:). (5) ללמד שהרכילות מביאה לידי שפיכות דמים, וכל ההולך רכיל כאילו שופך דמים (מסכת דרך-ארץ, פרק א). (6) שעל-ידו חרבה נוב ונהרגו שמונים וחמשה כהנים נושאי אפור בד (שמואל-א, כב). בהלכה זו מדבר רבינו על כל מיני לשון-הרע בדרך כלל וכוללם יחד בשתי המלים הראשונות: "המרגל בחבירו": מכאן ואילך הוא דן על כל אלה בפרוטרוט, והוא הולך ופורט ארבע מדריגות בלשון-הרע, אחת גרועה מחברתה, ואלו הן: א) רכיל. ב) מספר לשון הרע. ג) מוציא שם רע. ד) בעל לשון הרע.

ב. אי-זהו רכיל? זה שטוען דברים, והולך מזה לזה⁷ ואומר: כך אמר פלוני! כך וכך שמעתי על פלוני⁸! אף-על-פי שהוא אמת⁹, הרי זה מקריב את העולם¹⁰. יש עון גדול מזה עד מאד, והוא בכלל לאו זה¹¹, והוא - לשון הרע; והוא, המספר בגנות חברו, אף-על-פי שאומר אמת¹². אבל האומר שקר, נקרא מוציא שם רע על חברו¹³. אבל פעל לשון הרע¹⁴, זה שיושב ואומר: כך וכך עשה פלוני! וכך וכך הוי אבותי! וכך וכך שמעתי עליו! ואמר דברים של גנאי - על זה אמר הפתוב: "נכרת ה' כל שפתי חלקות, לשון מדברת גדולות".

(7) ירושלמי, פאה פ"א, ה"א. כרוכל המחזר בעיירות, קונה מזה ומוכר לזה. (8) שאמר עליו. (9) וגם אין בדברים משום גנות כלפי הנאמר עליו, אבל כיון שהדברים מכוונים כלפי המקבל, עלולים הם לפעמים לגרום שנאה ביניהם. (10) גם בדברי דואג האדומי לא היה דבר שקר ולא דבר גנאי כלפי אחימלך הכהן, שהרי אחימלך עצמו לא רק שהודה בכל, אלא גם חשב לו לצדקה כל מה שעשה לדוד, כי על כן חתן המלך הוא - ובכל זאת נחתם שמו לדראון, מפני שדבריו היו מכוונים כלפי שאול שהיה נוגע בדבר וגרם בזה לשפיכות דמים. (11) "לא תלך רכיל". שאין (12) עונו גדול מאד, וזהו הנקרא: "מספר לשון-הרע", שאין דרכו בכך ואין זאת קביעות אצלו, אלא מקרה של רפיון רוחני. (13) ועונו גדול מעון השניים הקודמים.

ממון. אפלו אלמנתו של מלך⁴¹ ויתומיו, מזהרים אנו עליהן. שנאמר: "כל אלמנה ויתום לא תענון". והיאך נוהגין עמהן? לא ידבר אליהם אלא רבות, ולא ינהג בהן אלא מנהג כבוד, ולא יכאיב גופם בעבודה, ולבם בדברים קשים⁴², ויחוס על ממונם יותר מממון עצמו⁴³. כל המקניטן או מכעיסן, או הכאיב לבם, או רדה⁴⁴ בהן, או אבד ממונן - הרי זה עובר בלא-תעשה; וכל-שפן המכה אותם או המקללן. ולא זו, אף-על-פי שאין לוקין עליו⁴⁵ - הרי ענשו מפרש בתורה: "וחרה אפי וחרגתי אתכם בקרב" - ברית כרת להן מי שאמר והיה העולם, שפל-זמן שהם צועקים מחמס הם נענים, שנאמר: "פי אם צעק יצעק אלי שמע אשמע צעקתו". במה דברים אמורים? בזמן שענה אותן לצרף עצמו, אבל ענה אותם הרב כדי ללמדן תורה או אמונות, או להוליקן בדרך ישרה - הרי זה מתר⁴⁶. ואף-על-פי-כן, לא ינהג בהן מנהג כל אדם, אלא יעשה להם הפרש, וינהלם בנחת וברחמים גדולים וכבוד, שנאמר: "פי ה' יריב ריכם"⁴⁷. אחד יתום מאב, אחד יתום מאם⁴⁸. ועד אימתי נקראים יתומים לענן זה? עד שלא יהיו צריכין לאדם גדול להסמך עליו⁴⁹ ולאמנן⁵⁰ ולהטפל בהן, אלא יהיה עושה כל צרכי עצמו לעצמו כשאר כל הגדולים⁵¹.

(41) (מכילתא דרשב"י). (42) כי די להם קושי גורלם וצרת נפשם. (43) כמסופר (ברכת יח:), אבי שמואל היה שומר את כסף היתומים שהיו מפקידים בידו בתוך שלו, את שלו נתן ממעל ומתחת ואת של היתומים נתן באמצע - שאם יירקבו או ייגנבו, יירקבו וייגנבו משלו: העליונים והתחתונים, ולא משל היתומים אשר באמצע. (44) שיעבד אותם ושלט בהם בחזקה. (45) דברי רבינו בזה תמוהים: הלא בין הדברים הנמנים כאן שעוברים עליהם בלא-תעשה נמצא גם "המכה אותם" וזהו "לאו שיש בו מעשה", ומדוע אומר רבינו: "אף על פי שאין לוקים עליו"? ולכן מפרשים כאן: שאם היכה אותם לא די לו עונש מלקות, מפני שעונש יותר חמור צפוי לו, והוא המפורש בתורה: "וחרה אפי" וגו', וכמו שאמרו (מכות יג:): לאו הניתן לאזהרת מיתת בית-דין, אין לוקין עליו. וכן מפורשים הדברים (ב"ספר המצוות" לא-תעשה רנו). (46) (מכילתא דרשב"י). (47) ישנם דפוסים שבהם מובא הפסוק (משלי כג, יא) "כי גואלם חזק הוא-יריב את ריכם, ובפסוק שלפני זה כתוב: "ובשדי יתומים אל-תבוא". אך ברוב הדפוסים מובא כאן הפסוק: כי ה' יריב ריכם (משלי כב, כג); אבל שם לא ידובר כלל מיתומים. (48) (מכילתא דרשב"י). (49) בפרנסתם. (50) לגדלם ולחנכם, מלשון: ויהי אומן את הדסה (אסתר ב, ז). (51) (מכילתא דרשב"י).

פרק שביעי

(1) רכילות ולשון הרע; נקימה ונשירה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשון-הרע. ולשון-הרע-ממש הוא כשהמספר מדבר גלויות באופן ברור לכל, כמבואר בפירושו של רבינו (אבות פ"א, יז). (23) ב"ב קס, א: דווקא "בפני שונאיו", דאילו בפני אוהבים - מותר, שהרי מצינו שחכמינו היו מספרים בשבח חבריהם ותלמידיהם (אבות פ"ב, מ"ה. גיטין סו). ובגמרא (ב"ב, שם) אין המלים: "בפני שונאיו" והיא תוספת של רבינו. (24) כשרה אמנו שאמרה בדרך צחוק: ואדוני זקן, וכדי להטיל שלום בינה ובין אברהם, צריך היה הקדוש-ברוך-הוא, כביכול, לשנות ואמר: "ואני זקנת" (ירושלמי, פאה פ"א, הלכה א). (25) משתטה (ראב"ע), עושה מעשים מתוך השתובבות וקלות ראש. (26) (שם) יסופר: חבורה של העיר ציפורי נתייחסה לעבודת המלך, ואיש ושמו יוחנן השתמט ולא בא לעבודה. אחד מן החבורה שעינו היתה צרה בו, התחכם ואמר לחבירו: לא נבקר היום את ר' יוחנן? מיד הרגישו ביוחנן הנעדר - זהו אבק לשון-הרע דרך רמאות. (27) מיתמם ומתחפש כמסיח לפי תומו בלי כל כוונה להרע למי שהוא. (28) כשמוכיחים אותו, או כשאין נותנים לו לדבר.

ה. אחד המספר בלשון הרע בפני חברו²⁹ או שלא בפניו; והמספר דברים שגורמים³⁰, אם נשמעו איש מפי איש, להזיק חברו בגופו או במונו, ואפילו להצר לו או להפחידו - הרי זה לשון הרע. ואם נאמרו דברים אלו³¹ בפני שלשה - כבר נשמע הדבר ונודע. ואם ספר הדבר אחד מן השלשה פעם אחרת, אין בו משום לשון הרע³²; והוא, שלא יתפון להעביר הקול ולגלותו יותר³³.

(29) שנוסף על לשון-הרע, יש כאן משום עזות מצח (ערכין טו:). ואף-על-פי שרוב חולק שם על אב"י, וסובר ש"כל דבר הנאמר בפני בעליו שאליו מכוון הדבר - אין בו משום לשון הרע", פסק רבינו כאב"י משום שברייתא מפורשת מסייעתו, והיא: "ומה מרים שלא דיברה בגנותו של משה בפניו - נענשה, המדבר בגנותו של חברו בפניו - על-אחת-כמה-וכמה!" (תורת כהנים, ויקרא יד). (30) שהדברים כשהם לעצמם אין בהם משום גנות, אלא יכולים להיות גורמים לנזקים, כמו המעשה בר' יהודה בן גרים שסיפר לפני תלמידיו דברי רבי שמעון בן-יוחאי כלפי מלכות רומי. הדברים הגיעו לאזני המלכות, ורבי שמעון בן-יוחאי ובנו אליעזר הוכרחו לברוח ולהתחבא שנים רבות. ור' יהודה בן גרים גם נענש על זה, אף-על-פי שכוונתו לא היתה לדבר בגנותו של רבי שמעון בן-יוחאי (שבת לג:). כבר אמרו חכמינו (יומא ד:): מנין לאומר דבר לחבירו שהוא ב"ב לא יאמר" עד שיאמר לו: לך אמור! שנאמר: וידבר ה' אליו מאחל מועד לאמר (ויקרא א, א) - לא יאמר הדברים אלא-אם-כן נתן לו רשות (רש"י, שם). (31) שאין בהם דברי גנאי, אבל עלולים הם לפעמים לגרום הזיק, ונאמרו על ידי בעליהם עצמם הנוגעים בדבר. (32) שהרי בזה שאמרם לפני שלשה, גילה דעתו שלא איכפת לו ואינו חושש לפרסומם. ואם האומר מזהיר שלא לומר - אפילו אמר בפני רבים יש בו משום לשון הרע, וכמו שסיפרו חז"ל

(14) והוא הגרוע מכולם, מפני שקביעות היא אצלו ודרכו בכך: לישב ולדבר באחרים, לילך ולספר ולהזיק.

ג. אמרו חכמים¹⁵: שלש עבירות נפרעין מן האדם בעולם הזה, ואין לו חלק לעולם הבא: עבודת פוכים, וגלוי עריות, ושפיכות דמים, ולשון הרע כנגד כלם. ועוד אמרו חכמים¹⁶: כל המספר בלשון הרע, כאלו כופר בעקר¹⁷, שנאמר: "אשר אמרו ללשננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו". ועוד אמרו חכמים¹⁸: שלשה לשון הרע הורגת: האומר, והמקבלו, וזה שאומר עליו¹⁹; והמקבלו - יותר מן האומר²⁰.

(15) ירושלמי, פאה פ"א, ה"א. (16) שם. (17) בהקדוש-ברוך-הוא, שהוא עיקרו של עולם: בוראו ומקימו. (18) ערכין טו, ב. (19) המקבל הורג את האומר: גואלי הדם של האומר ההורגים את המקבל: וגואלי דם שניהם הורגים את המספר (רש"י, שם). וכן מסופר במדרש-רבה (פ' אמור) על אחד שהיה לו שלוש בנות, ואחת מהן מספרת לשון-הרע היתה, ונהרגו על ידה שלש נפשות: אביה, חמיה, ולאחרונה גם היא בעצמה. (20) שכן אמרו (שבת נו.) "אלמלא קיבל דוד לשון-הרע (מציבא על מפיכוש) לא נחלקה מלכות בית דוד, ולא עבדו ישראל עבודת-זרה ולא גלינו מארצנו" - הרי תלו חכמינו את הקולר בדוד המקבל ולא בציבא המספר. אמנם מתוך דברי רבינו (אבות פ"א, יז) נראה, שמאמר חז"ל זה היה לפניו כלשונו, אולם בגמרא שלנו הוא חסר.

ד. ויש דברים שהן אבק²¹ לשון הרע. כיצד? מי יאמר לפלוני, שיהיה כמות שהוא עתה²²! או שיאמר: שתקו מפלוני - איני רוצה להודיע מה ארע ומה יהי! וכיצד בדברים האלו. וכל המספר בטובת חברו בפני שונאיו²³, הרי זה אבק לשון הרע, שזה גורם להם שייספרו בגנותו. ועל זה הענין אמר שלמה: "מברך רעהו בקול גדול בפקר השכם, קללה תחשב לו", שמתוך טובתו בא לידי רעתו. וכן המספר בלשון הרע דרך שחוק²⁴ ודרך קלות-ראש, כלומר, שאינו מדבר בשנאה. הוא ששלמה אמר בתקמתו: "כמתלהלה²⁵ היתה זקנים חצים ומות, ואמר הלא משחק אני". וכן המספר לשון הרע דרך רמאות²⁶; והוא, שייספר לתמו²⁷ כאלו אינו יודע שדבר זה לשון הרע הוא; אלא בשממחין²⁸ בידו, אומר: איני יודע שדבר זה לשון הרע, או שאלו מעשיו של פלוני!

(21) מעין לשון-הרע ולא לשון-הרע ממש, כמו אבק שהוא כעין עפר ולא עפר ממש. עד כאן דיבר רבינו באבות הנזיקין של לשון-הרע, ופה הוא מדבר על תולדותיהם. (22) מי פילל שפלוגי יגיע למה שהוא כיום? הדברים סתומים ומתפרשים בפנים שונים: לשבח ולגנאי. זהו מעין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח. וכן כל הנזכר לאחד מישראל, עובר בלא-תעשה, שנאמר: "ולא תטור את בני עמך". כיצד היא הנטייה⁴⁵? ראובן שאמר לשמעון: השפר⁴⁶ לי בית זה, או השאילני שור זה! ולא רצה שמעון. לימים בא שמעון לראובן לשאל ממנו או לשפר ממנו, ואמר לו ראובן: הא לך, הריני משאילך! ואיני פחותך, לא אשלם לך כמעשהי! - העושה כזה, עובר ב"לא תטור"; אלא ימחה הדבר מלבו ולא יטרונו, שכל-זמן שהוא נוטר את הדבר וזוכרו - שמא יבא לנקם. לפיכך הקפידה תורה על הנטייה, עד שימחה העון מלבו ולא יזכרנו כלל. וזו היא הדעה הנכונה⁴⁷, שאפשר שיתקיים בה ישוב הארץ ומשאם ומתנם של בני-אדם זה עם זה.

(45) יומא כג, א. (46) על-פי דפוס וילנא. והגירסא שברוב הדפוסים: "שכור ליי" בלתי נכונה וגם בלתי מובנת. (47) המידה הנכונה של ויתור וסליחה ללא נקימה ונטירה, שבלעדיה אי-אפשר לחיים חברתיים הגונים.

הלכות תלמוד תורה

יש בכללן שתי מצות עשה, וזהו פירושן: (א) ללמד תורה. (ב) לכבד מלמדיה ויודעייה. ובאור שתי מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) מי הוא החייב ללמוד וללמד; אם מותר ללמד בשכר, לשלש זמן הלימוד.

א. נשים² ועבדים³ וקטנים⁴ פטורים מתלמוד תורה. אבל קטן, אביו חייב ללמדו⁵ תורה, שנאמר: "ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם". ואין האשה חייבת ללמד את בנה; שכל החיב ללמד, חייב ללמדו⁶.

(2) שנאמר: ולמדתם אותם את "בנים" - ולא בנותיכם. והואיל ואחרים אינם מצווים עליהן, פטורות גם הן מללמד את עצמן (קידושין כט:). (3) "אסור לאדם שילמד את עבדו תורה" (כתובות כח:). (4) בכתב-יד אוקספורד, המלה "וקטנים" איננה, וגם בעל "מגדל עוז" אינו גורס אותה. והטעם מובן: שהרי "קטן" שאינו בר דעת פטור מכל המצוות, והוא-הדין מתלמוד תורה. (5) "כשהתינוק מתחיל לדבר - אביו מלמדו תורה" (ספרי, עקב). (6) ומכיון שהאשה פטורה מללמוד כמו שאמרנו למעלה, פטורה היא גם מללמד (קידושין כט:).

ב. פשם שחייב אדם ללמד את בנו, כך הוא חייב ללמד את בן-בנו, שנאמר: "והודעתם לבניך ולבני בניך". ולא בנו וכן-בנו בלבד, אלא מצוה על כל חכם מישראל ללמד את התלמידים, אף-על-פי שאינן בניו, שנאמר: "ושננתם לבניך" - מפי

(סנהדרין לא:). מעשה בתלמיד שסיפר שנאמר בבית המדרש לפני עשרים ושנים, והוציאוהו רבי אמי מבית-המדרש, כי אמר: מגלה סוד הוא זה. וכתוב: הולך רכיל מגלה סוד (משלי יא, יג). (33) כלומר: רק כשהוא מספר בדרך מקרה והזדמנות אין בזה משום לשון-הרע, אבל לא כשהוא מתכוון לתת פרסום לדבר. ואם יש בהם דברי גנות, אסור לשומעים לספרם לאחרים, למרות זאת שנאמרו על ידי הבעלים ולפני רבים (עבודת המלך).

ו. כל-אלו הם פעלי לשון הרע, שאסור לדור בשכונתם³⁴, וכל-שפן לישב עמהם ולשמע דבריהם³⁵. ולא נחתם גזר-דין על אבותינו במדבר³⁶, אלא על לשון הרע לבד³⁷.

(34) נתחומא, פרשת קרח ד. (35) המספר לשון-הרע, אמר הקב"ה: אין אני והוא יכולים לדור בעולם (ערכין טו:). (36) שיתמו כולם במדבר, ולא יזכו להיכנס לארץ (שם). (37) שהוציאו המרגלים דיבת הארץ, ובני-ישראל קיבלו אותה מהם. לא ניקדנו כאחרים "לשון-הרע" בסמיכות, כי אם בשם ותואר זכר: לשון הרע - מפני שכך הוא שגור בפי העם. ו"לשון" משמש זכר ונקבה, כמו: לשוני תהגה צדק (תהלים לה, כח). ולשוני אם יגהה רמיה (איוב כז, ד). וכן עין הרע (אבות ב, טז), שכך הורגל בפני העם. ומה שנוגע לשם המתואר המחוסר ה-הידיעה - כך דרכה של לשון המשנה, שראשיתה אנו מוצאים כבר במקרא, כמו: יום הששי (בראשית א, לא): שבע פרות הטובות (שם מא, כו): ויבא עד בור הגדול (שמואל-א יט, כב).

ז. הנזקם מחברו, עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תקם". ואף-על-פי שאינו לוקה עליו³⁸ - דעה רעה³⁹ היא עד מאד. אלא ראוי לו לאדם להיות מעביר על מדותיו⁴⁰ על כל דברי העולם, שהכל אצל המבינים⁴¹ דברי הבל והבאי⁴², ואינן כדי לנקם עליהם. כיצד היא הנקימה⁴³? אמר לו חברו: השאילני קרדמך! אמר לו: איני משאילך! למחר צריך לשאל ממנו, אמר לו חברו: השאילני קרדמך! אמר לו: איני משאילך, בדרך שלא השאלתי פששאלתי ממך! - הרי זה נזקם; אלא פשיבא לו לשאל, יתן בלב שלם, ולא יגמל לו פאשר גמלו, וכן כל פיוצא באלו. וכן אמר דוד בדעותיו הטובות: "אם גמלתי שולמי רע"⁴⁴ ואחלצה וגו'.

(38) מפני שלא שאין בו מעשה הוא. (39) מידה רעה. (40) כמו: אין מעבירין על האוכלין (ב"מ, כג). מניח את מידותיו והולך לו, כלומר: הוא מוותר על שלו ואינו מקפיד לשלם לחבירו המצער כמעשהו: מידה כנגד מידה. (השווה רש"י, ר"ה יז). (41) החכמים המבינים את העולם והחיים לאמתם. (42) דברים בטלים. (43) יומא כג, א. (44) וכי שילמתי למרעים לי כמעשיהם? אדרבה, חילצתי מצרה את שונאי חנם.

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(20) שם, ואפילו כשהוא למעלה משמונה-עשרה שנה ("מרכבת המשנה" בשם רבי חיים ויטל). (21) קידושין, שם.

ו. מאימתי אביו חייב ללמדו תורה? משייתחיל לדבר, מלמדו: "תורה צוה לנו משה" ו"שמע ישראל" ²², ואחר-כך מלמדו מעט מעט, פסוקים פסוקים, עד שיהיה בן שש או בן שבע, הכל לפי ברייתו ²³, ומוליכו אצל מלמד התינוקות ²⁴.

(22) כנוסח אוקספורד. ובשאר הדפוסים: ו"שמע ישראל". ומקור הלכה זו (ספרי, עקב: סוכה מב.). (23) לפי בריאות גופו והתפתחות שכלו: הבריא כשהוא בן-שש, והחלש - בן-שבע (ב"ב כא.). ומה שאמרו (אבות פ"ה, כא): בן-חמש למקרא - הכוונה למה שהאב מלמדו בביתו. (24) בבא-בטרא כא, א.

ז. היתה מנהג ²⁵ המדינה לקח מלמד התינוקות שֶׁכָּר, נותן לו שָׂכָר. וחייב ללמדו בֶּשֶׁכָּר, עד שיקרא תורה שֶׁבִּכְתָּב כלה ²⁶. מקום שנהגו ללמד תורה שֶׁבִּכְתָּב בֶּשֶׁכָּר, מתר ללמד בֶּשֶׁכָּר ²⁷; אבל תורה שֶׁבִּכְתָּב-פה, אסור ללמדה בֶּשֶׁכָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים באשר צונו ה' וגו'" - מה אני בחנם למדתי, אף אתם למדתם בחנם ממני; וכן כְּשֶׁתִּלְמְדוּ לדורות, לְמַדוּ בְּחֵנָם, כְּמוֹ שֶׁלְמַדְתֶּם מִמֶּנִּי ²⁸. לא מצא מי שילמדו בְּחֵנָם, ילמדו ²⁹ בֶּשֶׁכָּר ³⁰, שֶׁנֶּאֱמַר: "אמת קנה; ויכול ילמד לאחרים בֶּשֶׁכָּר" ³¹? תלמוד לומר: "ואל תמכר", הֵא לְמַדְתָּ, שֶׁאֲסוּר לוֹ לְלַמֵּד בֶּשֶׁכָּר, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלְמַדוֹ רַבּוֹ בֶּשֶׁכָּר ³².

(25) מן הדין, מותר ליקח שכר לימוד בעד תורה שבכתב, אלא היו מקומות שהחמירו על עצמם שלא ליקח שכר גם בעד לימוד זה, לפיכך מדגיש רבינו ואומר: "היה מנהג המדינה", לפי שתלוי במנהג המקום. (26) גם נביאים וכתובים בכלל. (27) נדרים לו, א. והטעם: לפי ששכר זה שמקבלים בעד תורה שבכתב, אינו שכר לימוד אלא שכר שימור, באשר ילדים שבגיל המקרא זקוקים לשמירה. מה-שאינ-כן ילדים בגיל המשנה, תורה שבעל-פה, שכבר גדלו ואינם זקוקים שוב לשמירת רבם המלמד. (28) שם. ומה שנוהגים עכשיו לקבל שכר לימוד גם על תורה שבעל-פה, מפני שאינו אלא "שכר בטלה", שהרב המלמד התבטל משאר מלאכות שיתפרנס מהן, והתמסר למלאכת הוראה. (29) כנוסח אוקספורד ומנטובה. ונוסח רוב הדפוסים: "ילמדו", ודחוק הוא. (30) בכורות כט, א. שיאמר: כשם שלמדתי בשכר, כך אלמד בשכר. (31) שם. וראוי להעיר בזה: אף-על-פי שכתב רבינו, שאין האב חייב ללמד את בנו בשכר אלא תורה שבכתב בלבד, במה דברים אמורים? כשמצבו הכספי דחוק. אבל כשאפשר לו, חייב ללמדו בשכר גם משנה, תלמוד, הלכות ואגדות (הגהות מיימוניות. ושו"ע י"ד סי' רמה, סעיף ו.).

הַשְׁמוּעָה? לְמַדוֹ: 'בְּנִיךָ' אֵלּוּ תִּלְמִידֶיךָ ⁸, שֶׁתִּלְמִידִים קְרוּיִין בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֵּצְאוּ בְנֵי הַנְּבִיאִים". אִם-כֵּן, לָמָּה נִצְטָוָה עַל בָּנוּ וְעַל בְּנֵי בָנוּ? לְהַקְדִּים בָּנוּ לְבֶן-בָּנוּ, וּבֶן-בָּנוּ לְבֶן חֲבֵירוֹ.

(7) "שמועה" היא הלכה מסורה בקבלה, ויש לה אסמכתא בקרא. ראה ביאורנו (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד). (8) 'ספרי', ואתחנן. (9) בצו מיוחד, הלא גם הם בכלל.

ג. וחייב לשכר מלמד לבנו ללמדו, ואינו חייב ללמד בן-חבירו, אלא בחנם ¹¹. מי שלא למדו אביו, חייב ללמד ¹² את עצמו כְּשֶׁיִּפְרֵי ¹³, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וְשִׁמְרָתֶם לַעֲשׂוֹתָם". וכן אתה מוצא בכל מקום ¹⁴, שֶׁתִּלְמִיד קוֹדֵם לַמַּעֲשֶׂה, מִפְּנֵי שֶׁתִּלְמִיד מְבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה, וְאִין הַמַּעֲשֶׂה מְבִיא לִידֵי תִּלְמִיד ¹⁵.

(10) כלומר: בשני דברים נבדל בן-חבירו מבנו ובן-בנו: (א) בדין קדימה, (ב) בתשלום שכר לימוד. כי ללמד את בן-חבירו נתחייב רק בגופו אבל לא בממונו. ואם הוא גופו, אינו יכול ללמד אותו אינו מחוייב לשכור לו מלמד, מה שאינו כן בבנו ובבן-בנו. (11) כאן סוף הלכה ב', לפי דפוס מנטובה. וכן הנוסחא גם ב"מעשה רוקח". (12) קידושין כט, ב. (13) כשיבוא לידי בינה והכרה. (14) אחר שלימד אותנו רבינו מן "ולמדתם אותם", שהבן חייב ללמד את עצמו, הוא חוזר ומלמד אותנו ממה שכתוב בסמוך אחריו: "ושמרתם לעשותם", ש"המעשה" הוא תמיד אחר ה"תלמוד", והוא אומר: וכן אתה מוצא בכל מקום ש"התלמוד קודם למעשה", ולאו דווקא כאן מתוך מקרא זה (קידושין מ:). ואחר שכבר גדל וחייב לעשות - חייב הוא ללמוד, ואינו יכול לומר: "כבר גדלתי ונתחייבתי במצוות, לכן אטפל רק במעשה ולא בלימוד" - אלא עליו ללמוד קודם כדי שידע מה לעשות, כמו שאמרו: ולא עם הארץ חסיד ("מרכבת המשנה, בשם רבי חיים ויטל). (15) קידושין מ, ב.

ד. היתה הוא רוצה ללמד תורה, ויִשְׁלּוּ בֶן לְלַמֵּד תורה ¹⁶ - הוא קודם לְבָנוּ ¹⁷. ואם היתה בנו נבון ומשכיל להבין מה שילמד יותר ממנו - בְּנוֹ קודם ¹⁸. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁבָּנוּ קוֹדֵם, לֹא יִבְטַל הוּא ¹⁹, שֶׁשֶּׁשֶׁם שֶׁמִּצְוָה עָלָיו לְלַמֵּד אֶת בָּנוּ, כֵּן הוּא מִצְוָה לְלַמֵּד עַצְמוֹ.

(16) ואחד מהם צריך לדאוג למזונות ולפרנסת שניהם. (17) שם, כט, ב. (18) "אם בנו זריז וממולח ותלמודו מתקיים בידו - בנו קודמו" (שם). (19) וחייב הוא לקבוע עתים לתורה בשעת הפנאי.

ה. לְעוֹלָם ²⁰ יִלְמַד אֶדָם תורה ואחר-כך יִשָּׂא אִשָּׁה, שֶׁאֵם נִשָּׂא אִשָּׁה תַּחֲלָה, אֵין דַּעְתּוֹ פְּנוּיָה לְלַמֵּד. וְאִם הָיָה יָצָרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו, עַד שֶׁנִּמְצָא שֶׁאֵין לְבוֹ פְּנוּי - יִשָּׂא וְאַחֲרֶיךָ יִלְמַד תורה ²¹.

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

44) בכל יום, כמבואר בסמוך הלכה יב. ולא כדעת רש"י המפרש (קידושין ל.): "לשלש לימודו" - לחלק אותו לימים השבוע: שני ימים למקרא, שני ימים למשנה, ושני ימים לגמרא. ור"ת פירוש (שם, ב'תוספות): שאנו סומכים על אמרם (סנהדרין כד.): בבל - "בלולה במקרא, במשנה ובגמרא": ובלימוד ש"ס בבלי אנו יוצאים ידי חובתנו. 45) הם כללי ההגיון התלמודי: י"ג מידות דרבי ישמעאל, ול"ב מידות דרבי יוסי הגלילי. 46) נוסח אוקספורד. וברוב הדפוסים: גמרא.

יב. פיצד? היה בעל אמונות, והיה עוסק במלאכתו שלש שעות ביום, ובתורה תשע - אותן התשע, קורא בשלש מהן בתורה שבכתב, ובשלש בתורה שבעל-פה, ובשלש⁴⁷ אחרות מתבונן בדעתו להבין דבר מדבר⁴⁸. ודברי קבלה⁴⁹ - בכלל תורה שבכתב הן, ופרושן - בכלל תורה שבעל-פה; והענינים הנקראים 'פרדס'⁵⁰ - בכלל הגמרא הן. במה דברים אמורים⁵¹? בתחלת תלמודו של אדם; אבל כשיגדיל בחכמה, ולא יהא צריך, לא ללמוד תורה שבכתב, ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל-פה - יקרא בעתים⁵² מזמנים תורה שבכתב ודברי השמועה⁵³, כדי שלא ישפח דבר מדברי דיני-תורה, ויפנה כל ימיו לגמרא⁵⁴ בלבד, לפי רחב שיש בלבד וישוב דעתו.

47) כנוסח אוקספורד: וברוב הדפוסים: "שלש אחרות". 48) זהו עיקר לימוד הגמרא. 49) נביאים וכתובים (קידושין מט.). 50) חכמה אלהית ותורת הטבע, כמבואר למעלה (הל' יסודי התורה פ"ד, הל' יג). 51) שצריכים לשלש זמן הלימוד. 52) שעות מסוימות: מזמן לזמן. 53) תורה שבעל-פה, משנה ותוספתא וכיו"ב. 54) מפני שהוא מכיל מכל הלימודים וכוללם יחד.

יג. אשה שלמדה תורה, יש-לה שָׂכָר, אָבֵל אינו פְּשָׁכָר הָאִישׁ, מִפְּנֵי שְׁלֵא נִצְטְוִיתָ⁵⁵; וְכָל הָעוֹשֶׂה דָּבָר שְׂאִינוּ מְצִיָּה עָלָיו לַעֲשׂוֹתוֹ, אֵין שְׂכָרוֹ פְּשָׁכָר הַמְצִיָּה שְׁעָשָׂה, אֵלֹא פְּחוֹת מִמֶּנּוּ⁵⁶. וְאִתְּ-עַל-פִּי שִׁישְׁ-לָה שְׂכָר - צִוּוּ חֻמִּים⁵⁷, שְׁלֵא יִלְמַד אָדָם אֶת בְּתוֹ תוֹרָה, מִפְּנֵי שְׂרֵב הַנָּשִׁים אֵין דַּעְתָּן מְכוֹנָת לְהַתְלַמֵּד⁵⁸, אֵלֹא הֵן מוֹצִיאוֹת דְּבָרֵי-תוֹרָה לְדַבְּרֵי הַבָּאִי, לְפִי עֲנִיּוֹת דַּעְתָּן. אָמְרוּ חֻמִּים⁵⁹: "כָּל הַמְלַמֵּד אֶת בְּתוֹ תוֹרָה, כְּאִלּוּ לְמַדָּה תְּפִלוֹת"⁶⁰. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּתוֹרָה שְׁבַע-ל-פֶּה, אָבֵל תוֹרָה שְׁבַכְתָּב, לֹא יִלְמַד אוֹתָהּ לְכַתְּחָלָה; וְאֵם לְמַדָּה, אֵינוּ כְּמַלְמַדָּה תְּפִלוֹת⁶¹.

55) נצטוותה. על-דרך ועשת את התבואה (ויקרא כה, כא). 56) קידושין לא, א. שהמצווה דואג ומצטער שמה לא יקיים חובתו כהלכה. לא כן מי שאינו מצווה, ולפום צערא - אגרא. 57) סוטה כ, א. 58) אין דעתן מסוגלת לרדת לסוף דעתם של עניני תורה ולהבינם לאמתם, והן מבארות

ח. כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל חַיִּב³³ בְּתַלְמוּד תוֹרָה - בֵּין עֲנִי בֵּין עֲשִׁיר, בֵּין שְׁלֵם בְּגוּפוֹ בֵּין בַּעַל יִסּוּרִין³⁴, בֵּין בָּחוּר בֵּין שֶׁהָיָה זָקֵן גְּדוֹל שְׁתַּשֵּׁשׁ³⁵ כָּחוֹ; אָפֵלוּ הָיָה עֲנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצִּדְקָה וּמִתְחַזֵּר עַל הַתְּחִיבִים, וְאָפֵלוּ בַּעַל אִשָּׁה וּבָנִים³⁶ - חַיִּב לְקַבֵּעַ לוֹ זְמַן לְתַלְמוּד תוֹרָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה³⁷, שְׁנֵאֲמַר: "וְהָיָה בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה".

33) יומא לה, ב. 34) שסובל מפגעי הזמן: או ידוע חולי, כמאמרם ז"ל: "חש בכל גופו - יעסוק בתורה" (עירובין נד.). 35) לעולם אל ימנע אדם את עצמו מבית-המדרש וכו' (שבת פג.). 36) ש"רחיים בצוארו", שנאמר: שחורות כעורב (שיר-השירים ה, י), ואמרו חז"ל: במי אתה מוצא דברי תורה? - במי שמשים עצמו אכזרי על בניו ובני-ביתו כעורב (עירובין כב.). 37) מנחות צט, ב.

ט. גְּדוֹלֵי חֻמֵּי יִשְׂרָאֵל, הָיוּ מִהֵן חוֹטְבֵי עֲצִים³⁸, וּמִהֵן שׂוֹאֲבֵי מַיִם, וּמִהֵן סוּמִים⁴⁰, וְאִתְּ-עַל-פִּי-כֵן הָיוּ עוֹסְקִין בְּתַלְמוּד תוֹרָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְהֵם מְקַלְלִים מַעֲתִיקֵי הַשְּׂמוּעָה⁴¹ אִישׁ מִפִּי אִישׁ מִפִּי מִשָּׁה רַבִּנּוּ.

38) הכסף-משנה מפרש כאן: כגון הלל, ומציין מקורו (יומא לה): אולם לא נזכר שם שהלל היה חוטב עצים. גם רבינו ז"ל עצמו בפירוש המשנה (אבות פ"ד, ה) כותב: "וכבר ידעת שהלל היה חוטב עצים" וכו', אבל לא גילה את המקור של ידיעה זו. אכן באבות דרבי נתן (פרק ו) יסופר - לא על הלל, אלא על רבי עקיבא - שבכל יום היה מביא חבילה של עצים, חציה היה מוכר וכו'. 39) כגון רב הונא (כתובות קה.). 40) רב יוסף ורב ששת (פסחים קטז:). 41) בעלי המסורת שקיבלו את התורה שבעל-פה, ומסורה לדורות הבאים. "מעתיקי השמועה", כמו: מקבלי השמועה (ר' שמואל אבן-תיבון בפירוש המילים). ואמנם כל אלה שמנינו כאן, היו בעלי קבלה: רבן יוחנן בן-זכאי קיבל מהלל, רבה ורב יוסף קיבלו מרב הונא, אבוי ורבה קיבלו מרב יוסף.

י. עַד אֵימָתִי חַיִּב לְלַמֵּד תוֹרָה? עַד יוֹם מוֹתוֹ⁴², שְׁנֵאֲמַר: "וּפֶן יִסּוּרוּ מִלְּכַבֵּד כָּל יְמֵי חַיָּה". וְכָל-זְמַן שְׁלֵא יַעֲסֹק בְּלִמּוּד, הוּא שׂוֹכֵחַ⁴³.

42) שבת פג, ב. 43) אבות דרבי נתן, פ' כד. וכך אמרו (חגיגה טו.): "דברי תורה קשה לקנותם ככלי זהב ונוח לאבדם ככלי זכוכית".

יא. וְחַיִּב לְשַׁלֵּשׁ אֶת זְמָנוֹ⁴⁴ לְמִידָתוֹ: שְׁלִישׁ בְּתוֹרָה שְׁבַכְתָּב, וּשְׁלִישׁ בְּתוֹרָה שְׁבַע-ל-פֶּה, וּשְׁלִישׁ - יְבִין וְיִשְׁכִּיל אַחֲרִית דְּבָר מֵרֵאשִׁיתוֹ, וְיִוצֵיא דְּבָר מִדְּבָר, וְיִדְמָה דְּבָר לְדְבָר, וְיִבִּין בְּמִדּוֹת⁴⁵ שֶׁהַתוֹרָה נִדְרָשֶׁת בָּהֶן, עַד שֶׁיַּדַּע הֵיאָף הוּא עֶקֶר הַמִּדּוֹת, וְהֵיאָף יוֹצֵיא הָאִסוּר וְהַמִּתָּר, וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים שְׁלֵמִים מִפִּי הַשְּׂמוּעָה; וְעֲנִין זֶה הוּא הַנִּקְרָא גְּמָרָא⁴⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(10) שיש בזה משום אכזריות וגם סכנה. (11) שיכחה מכה קלה שלא ייזוק. (12) (תענית לא.): "מכאן ואילך (מחמישה עשר באב שהימים הולכים וקצרים והלילות נעשים ארוכים) דמוסיף - יוסיף" (מי שיוסיף את הלילות על הימים לעסוק בתורה, יוסיף חיים על חייו). וכן במדרש רבה (שמות, פרשה מז) על הפסוק: ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה (שמות לד, כח) אמרו: לכך התקינו שיהיו המושגים (המלמדים משנה לתלמידים) יושבים בבוקר ובערב, לקיים מה שנאמר: לא ימוש ספר התורה הזה מפני והגית בו יומם ולילה (יהושע א, ח). (13) מאחר חצות היום (סוכה כח). אמרו על רבן יוחנן בן-זכאי, שמימיו לא אמר: הגיעה עת לעמוד מבית-המדרש חוץ מערבי שבתות וימים טובים (כגירסת רבינו חננאל). (14) שיתענגו וישמחו שמחת יום-טוב, כמו שאמרו: חייב אדם לשמח בנוי ובני ביתו ברגל (פסחים קט.). (15) מה שלא קראו עוד מימיהם, שטורח הוא להם ומצער אותם (נדרים לו.). (16) אבל חוזרים על מה שקראו כבר פעם קודם השבת, ואפילו חזרה ראשונה (שם). (17) (שבת קיט:).

ג. מלמד התינוקות, שהוא מניח התינוקות¹⁸ ויוצא, או שהוא עושה מלאכה אחרת עמהן¹⁹, או שהוא מתירשל בלמודן²⁰ - הרי זה בכלל "ארור עשה מלאכת ה' רמיה"²¹. לפיכך אין ראוי להושיב מלמד, אלא בעל יראה²², מהיר לקרות²³ ולדקדק²⁴.

(18) בשעת לימודם (בבא בתרא ח:). (19) בשעה שהוא מלמד אותם עוסק הוא גם במלאכה אחרת ואין ענינו וליבו פנויים ונתונים כליל לתלמידים. וכמו שאמרו בתוספתא (בבא מציעא, פרק ד): המושיב את חברו בחנות למחצית שכו - אם היה אומן אל יעשה מלאכתו, לפי שאין ענינו על החנות, וכל שכן במלאכת שמים. ויש מפרשים: כשהוא עושה מלאכה בביתו אפילו אחרי לימודו עם התלמידים. המלאכה מחלישה אז כוחותיו ואינו יכול אחר כך למלא חובתו כלפי התלמידים. וכמו שאמרו (ירושלמי, דמאי פרק ז, הלכה ג): לא יעשה בתוך שלו בלילה וישכיר עצמו ביום, מפני שהוא ממעט במלאכתו של בעל הבית. רבי יוחנן מצא פעם מלמד תינוקות בשעת לימודו כשהוא חלש, אמר לו: מה זה? אמר לו: צם אני. אמר לו: אסור לך, ומה, אם מלאכתו של בשר ודם אסור - מלאכתו של הקדוש-ברוך הוא לא כל שכן! (20) ואינו משתדל להסבירם שיבינו כל דבר לאשורו ולא ישתבשו. (21) (בבא בתרא כא:). מסופר שם: דוד שאל את יואב למה הרג באדום רק את הזכרים ולא גם את הנקבות, ככתוב: כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום (מלכים-א יא, טז). ענה יואב: מפני שכתוב בתורה: מזה תמחה זכר עמלק (דברים כה, יט). תמה דוד ושאל: הלא זכר כתוב? רצה יואב להרוג את רבו כי לא דיקדק עימו בלימודו ובאשמתו נשתבש, וקרא עליו: "ארור עושה מלאכת ה' רמיה"! (22) שיש בו יראת שמים ויראת חטא. (23) מרבה בקריאה עמהם. (24) מדייק ומקפיד שיבינו כל דבר על בוריו.

אותם לפי רוחן. (59) סוטה כא, ב. (60) דברים בטלים וחסרי טעם, מלשון: היאכל תפל מבלי מלח (איוב ו, ו). רבינו פוסק כרבי אליעזר: אבל דעתו של בן עזאי היא, שחייב אדם ללמד את בתו תורה. (61) נדרים לה, ב: "אבל מלמד הוא את בניו ובנותיו (של המודר הנאה) מקרא" - הרי שהמלמד את האשה תורה שבכתב, אינו כמלמדה תפלות (הגר"א, י"ד סי' רמו, ס"ק כה).

~ שבת קודש כ"ז אדר"ב ~

פרק שני

(1) הושבת מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר; מתי ייבטלו התינוקות מלימודם; מספר התלמידים אצל מלמד אחד.

א. מושיבין² מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה, ובכל פלך³ ופלך, ובכל עיר ועיר. וכל עיר שאין בה תינוקות של בית רבן, מחרימין⁴ את אנשי העיר, עד שמושיבין מלמדי תינוקות; ואם לא הושיבו - מחרימין⁵ את העיר; שאין העולם מתקן, אלא בהבל⁶ פיהם של תינוקות של בית רבן.

(2) (בבא בתרא כא.) "התקין יהושע בן-גמלא (שהיה כהן גדול בימי בית שני) שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות" וכו'. (3) גליל. חלק של מדינה, כמו: שר פלך המצפה (נחמיה ג, טו). חמש או שש עיירות מקובצות במקום אחד נקראות: פלך ("הערוך"). (4) (שבת קיט:). מחרימין - לשון חרם ונידוי: שלא להיכנס לתוך העיר. ושלא לבוא בברית עם תושביה וכיוצא באלו. (5) בנוסח אוקספורד, מחריבים. (6) בזכות האד היוצא מפיהם בשעה שהם לומדים תורה. "שאינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא" (שם).

ב. מכניסין את התינוקות להתלמד, כפן שש כפן שבע, לפי פח הפן ובגן גופו. ופחות מכן שש, אין מכניסין אותו⁸. ומכה אותן המלמד להטיל עליהם אימה⁹; ואינו מכה אותם מפת אויב, מפת אכזרי. לפיכך לא יפה אותם בשוטים ולא במקלות¹⁰, אלא ברצועה קטנה¹¹. ויושב ומלמדן כל היום פלו ומקצת מן הלילה¹², כדי לחנכן ללמד ביום ובלילה. ולא יבטלו התינוקות קלל, חוץ מערבי שבתות וימים טובים בסוף¹³ הימים, ובמים טובים¹⁴. אכל בשבת, אין קורין בתחלה¹⁵, אכל שוין¹⁶. ואין מבטלין התינוקות, ואפלו לבגן בית המקדש¹⁷.

(7) (בבא בתרא כא.). כמבואר למעלה (פרק א, הלכה ו). (8) (שם; כתובות נ). ומה שאמרו (אבות פרק ה, כא): "בן-חמש למקרא" - היינו בילד בריא גמור ומפותח בדעת; או שכונתם לאותם הפסוקים שאביו מלמדו מעט ומגלגל עימו עוד בטרם שהגיע לגיל הלימוד (הגהות מיימוניות). (9) (שם) למען ישמעו בקולו ויטו אוזן קשבת ללימודים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. בשלשה כתרים² נכתרו ישראל: פתח תורה, וכתר פהנה, וכתר מלכות. פתח פהנה - זכה בו אהרן, שנאמר: "והיתה לו ולזרעו אחריו ברית פהנה עולם". פתח מלכות - זכה בו דוד, שנאמר: "זרעו לעולם יהיה וכסאו פשמש נגדי". פתח תורה - הרי מנחם ועומד ומוכן לכל ישראל, שנאמר: "תורה צוה לנו משה, מורשה קהלת יעקב" - כל מי שירצה, יבוא ויטל. שמא תאמר, שאותם הפתרים גדולים מפתח תורה - הרי הוא אומר: "בי מלכים ימלכו³ ורוזנים יחוקקו צדק, בי שרים ישרו"; הרי למדת, שפתח תורה גדול משניהם.⁴

(2) (אבדר"נ פ' מא; יומא עב:) ושם בנוסח אחר: "שלשה ימים הם: של מזבח, ושל ארון, ושל שלחן. של מזבח - זכה אהרן ונטלו; של שלחן וסמל המלכות) - זכה דוד ונטלו; של ארון (סמל כתר-תורה) - עדיין מונח הוא; כל הרוצה ליקח - יבוא ויקח". (3) התורה אומרת מקרא זה: וגדול הממליך מן המלך (רש"י, שם). (4) וכן הובא בילקוט משלי ח' מאמר ה"ספרי": "כל עצמם של שני כתרים הללו: כתר-כהונה וכתר-מלכות, אינם אלא מכוחה של תורה".

ב. אמרו חכמים: ממזר תלמיד-חכם קודם⁵ לכהן גדול עם-הארץ, שנאמר: "יקרה היא מפנינים" - מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים.⁶

(5) להחיותו, לפדותו וכיו"ב (הוריות יג; ירוש', שם פ"ג, ה"ה). (6) לקודש הקדשים ביה"כ. מדרש זה מיוסד על הכתיב: "מפנינים" (אור שמח).

ג. אין לך מצוה בכל המצוות בלז, שהיא שקולה⁷ כנגד תלמוד תורה, אלא תלמוד תורה כנגד כל המצוות בלז⁸, שהתלמוד מביא לידי מעשה⁹; לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום.¹⁰

(7) שתוכל להשתוות. (8) (פאה פ"א, מ"א). (9) (קידושין מ:). (10) ואם בא אחד להימלך אם ילמד תחילה או יעסוק במעשה, אומרים לו: למד תחילה - לפי שאין עם-הארץ חסיד (תוספות, שם).

ד. היה לפנינו עשיית מצוה ותלמוד תורה - אם אפשר למצוה להעשות על-ידי אחרים, לא יפסק תלמודו¹¹; ואם לאו¹² - יעשה המצוה ויחזור לתלמודו.

(11) יסופר על ר' אבהו מן קסרין ששלח את בנו ללמוד תורה בטבריה. באו ואמרו לו: בנך גומל חסדים הוא, מטפל הוא במתים ועוסק בקבורתם. שלח לו אביו: המבלי אין קברים בקסרין שלחתיך לטבריה? כבר נמנו וגמרו, שהתלמוד קודם למעשה! (ירושלמי, פסחים פ"ג, ה"ז). (12) כגון קבורת מת מצוה - יעשה ואחר כך ילמד (שם; מ"ט ט:).

ד. ומי שאין לו אשה, לא ילמד תינוקות²⁵, מפני אמותיהם, הבאות אצל בניהם. וכל²⁶ אשה לא תלמד תינוקות²⁷, מפני אבותיהם, שהם באים אצל הבנים.

(25) (קידושין פב.) במעונו הפרטי ההלכה מדברת. (26) בנוסחת אוקספורד "וכן". (27) במעונה הפרטי.

ה. עשרים-וחמשה תינוקות למדים אצל מלמד אחד. היו יותר על עשרים-וחמשה, עד ארבעים - מושיבין עמו אחר לסייע²⁸ בלמודם; היו יותר על ארבעים²⁹ - מעמידין להם שני מלמדי תינוקות.

(28) להיות לו לעזר בעבודתו. ועוזר זה נקרא בתלמוד: "ריש דוכנא", ראש הספסל שעליו יושבים התלמידים. ותפקידו לפי רש"י: שומע עם התינוקות מפי המלמד וחוזר ומשגירו בפי התינוקות (בבא בתרא כא.). (29) ולדעת הרא"ש: עד ארבעים מספיק למד אחד בלי סיוע; מארבעים עד חמישים מושיבים אחר לסיוע, וכשהם חמישים - מושיבים להם שניים (הגהות מיימוניות).

ו. מוליכין את הקטן ממלמד למלמד אחר, שהוא מהיר³⁰ ממנו, בין במקרא בין בדיקדוק. במה דברים אמורים? כשהיו שניהם בעיר אחת, ולא היה הנער מפסיק ביניהם; אבל מעיר לעיר, או מצד הנער לצדו אפלו באותה העיר - אין מוליכין את הקטן, אלא-אם-כן היה בנך בריא³¹ על-גבי הנער, בנך שאינו ראוי³² לפל במהרה.

(30) (בבא בתרא, שם). שהוא מחונן בכישרונות הוראה יותר מן הראשון בשני המקצועות. (31) גשר רחב וחזק. (32) רעוע ועלול לנפול. פן יקראנו אסון.

ז. אחד מבני מבוי³³ שבקש להעשות מלמד, אפלו אחד מבני החצר - אין יכולין שכנויו למחות בידו³⁴. וכן מלמד תינוקות, שבא חברו ופתח בית ללמד תינוקות בצדו, כדי שיבואו תינוקות אחרים לו, או כדי שיבואו מתינוקות של זה אצל זה - אינו יכול למחות בידו³⁵, שנאמר: "ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר"³⁶.

(33) מלשון: מבוא העיר (שופטים א, כד). רחוב צדדי הפתוח לרשות הרבים והרבה חצרות פתוחות לתוכו. (34) ולומר: כי קול התינוקות מפריע מנוחת דיורי החצר. (35) בטענה של הסגת גבול. (36) ועל ידי ההתחרות שביניהם תרבה הדעת של התלמידים, כי "קנאת סופרים תרבה חכמה". אבל באומנות אחרת אסור לאחד לרדת לאומנות חברו ולהפוך בחירתו (שם).

פרק שלישי

(1) שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות; כיצד יתנהג מי שרוצה ללמוד תורה ולזכות בכיתה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(29) (שם פ"ב, ה). (30) (שם פ"ד, י). (31) בדרך ארץ ובמשא ומתן.

ט. דְּבָרֵי-תוֹרָה נִמְשָׁלוּ בְּמִים, שְׁנֵאֲמַר: "הוּא כֵל צֶמָא לְכוּ לְמִים", לומר לך: מה מים אינם מתפזזין במקום מדרון³², אלא נזחלין מעליו ומתקבצים במקום אֲשֶׁבֶרֶן³³; כֵּן דְּבָרֵי-תוֹרָה אֵינֶם נִמְצָאִים בְּגִסֵּי-הָרוּחַ³⁴, וְלֹא בָּלָב כֵּל גְּבֵה-לֵב, אֲלֵא בְּדָפָא וּשְׁפִלְרוּת, שְׁמַתְאֲבָק בְּעַפְר רִגְלֵי הַחֲכָמִים, וּמְסִיר הַתְּאוּת וְתַעֲנוּגֵי הַזֶּמֶן³⁵ מִלְּבו, וְעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּכָל יוֹם מְעֻט כְּדֵי חַיִּי³⁶, אִם לֹא הִיָּה לוֹ מָה יֵאכֵל, וְשֹׁאֵר יוֹמוֹ וְלֵילוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה.

(32) (תענית ז). מדרון - מורד, שיפוע. (33) שקע במקום שטוח למקוה מים ("הערוך"). (34) גאוותנים. (35) (עירובין נד). "אם אדם משים עצמו כחיה זו שדורסת ואוכלת - תלמודו מתקיים בידו". ופירש רש"י: "שאינו מקפיד על תענוגים ואוכל בשר בלא תבלין, כאותה חיה הדורסת ואוכלת מיד לאחר הריגתה; וכן שאר עינוגים." (36) (ברכות לה): "דורות הראשונים עשו תורתם קבע ומלאכתם ארעי - זו וזו נתקיימו בידם; דורות האחרונים שעשו מלאכתם קבע ותורתם עראי - זו וזו לא נתקיימו בידם."

י. כָּל הַמְּשִׁים עַל לְבוֹ שְׂעִסְק בַּתּוֹרָה, וְלֹא יַעֲשֶׂה מְלָאכָה, וְיִתְפַּרְנֵס מִן הַצִּדְקָה - הֵרִי זֶה חֲלָל אֶת הַשֵּׁם, וּבָזָה אֶת הַתּוֹרָה, וּכְפָה מְאוּר הֵדֶת, וְגֵרַם רָעָה לְעַצְמוֹ, וְנָטַל חַיִּיו מִן הָעוֹלָם הַבָּא³⁷, לְפִי שֶׁאֲסוּר לְהֵנוּת מִדְּבָרֵי-תוֹרָה בְּעוֹלָם הַזֶּה³⁸. אָמְרוּ חֲכָמִים³⁹: "כָּל הַנִּהְיָה מִדְּבָרֵי-תוֹרָה, נָטַל חַיִּיו מִן הָעוֹלָם". וְעוֹד צִוּוּ וְאָמְרוּ⁴⁰: "אֵל תַּעֲשֶׂם עֲטָרָה לְהַתְגַּדֵּל בָּהֶן וְלֹא קָרְדֶם לַחֲפֹר בָּהֶן". וְעוֹד צִוּוּ וְאָמְרוּ⁴¹: "אֲהָב אֶת הַמְּלָאכָה וּשְׂנֵא אֶת הַרְּבִנוּת"; "וְכָל תּוֹרָה שֶׁאֵין עִמָּה מְלָאכָה⁴², סוֹפָה בְּטֵלָה וְגוֹרֶרֶת עוֹן", וְסוֹף אָדָם זֶה, שֶׁיֵּהָא מִלְּסָטָם אֶת הַבְּרִיּוֹת⁴³.

(37) כלומר: אין לו חלק לעולם הבא, כי כבר אכלו בעולם הזה. (38) (נדרים סב). רבינו ז"ל בפירושו לאבות (פ"ד, ה) מדבר קשות נגד שכר הרבנים העושים תורתם אומנותם וקורדם לחפור בה - שזהו בניגוד למוסר התורה ודברי חכמינו הראשונים. וה"כסף משנה" כאן טוען נגד רבינו ומוכיח בהוכחות שונות שמוטל עלינו לתמוך בתלמידי חכמים שיתמסרו לתורה ולתעודה רמה: להיות רבנים ודיינים בישראל - שאם אין גדיים אין תיישים. ואם פרנסתם לא תהא מצויה ובטוחה ולא יוכלו לעסוק בעסק התורה כראוי מתוך הרחבת הדעת - אז תשתכח חסד-שולום תורה מישראל. וכבר נפסקה ההלכה (בשו"ע, יורה דעה סימן רמו) וכן נוהגים בכל מקומות שבניישראל נמצאים שם לפרנס בכבוד את רבם שלא יצטרך לעסוק במלאכה בפני הבריות ותתבזה התורה בפני ההמון. (39) (אבות פ"ד, ה). (40) (שם). (41) (שם פ"א, י). (42) (אבות

ה. תַּחֲלַת דִּינוֹ שֶׁל אָדָם, אֵינוֹ נִדּוֹן אֲלֵא עַל הַתְּלִמּוּד¹³, וְאַחֲרֵיכֵן עַל שֹׁאֵר מַעֲשָׂיו. לְפִיכֵן אָמְרוּ חֲכָמִים¹⁴: לְעוֹלָם יַעֲסֵק אָדָם בַּתּוֹרָה, בֵּין לְשִׁמְהָ¹⁵, בֵּין שְׁלֹא לְשִׁמְהָ¹⁶, שְׁמַתְוָה שְׁלֹא לְשִׁמְהָ בָּא לְשִׁמְהָ¹⁷.

(13) לעתיד לבוא תובעים אותו לדין ונפרעים ממנו קודם כל על עוון ביטול תורה (קידושין מ:). (14) (פסחים נ:). (15) לשם התורה גופא, בתור תכלית לעצמה. (16) בתור אמצעי לשם תכלית אחרת, כגון שיקראוהו: "רבי" וכיו"ב. (17) אבל מי שלומד על מנת לקנטר ולקפח אחרים בתורתו - נוח לו שלא נברא (ברכות יז).

ו. מִי שֶׁנִּשְׁאָו לְבוֹ לְקַנֵּם מַצְוָה¹⁸ זֶה פְּרָאִי וְלֵהִיּוֹת מַכְתֵּר בְּכַתֵּר-תּוֹרָה - לֹא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ¹⁹ לְדְבָרִים אֲחֵרִים, וְלֹא יֵשִׁים עַל לְבוֹ שְׂעִינָה תּוֹרָה עִם הָעֶשֶׂר וְהַכְּבוֹד פְּאַחַת²⁰. כֵּן הִיא דְּרָכָה שֶׁל תּוֹרָה²¹: פֶּת בְּמִלַּח תֹּאכֵל, וּמִים בְּמִשְׁוֹרָה תִּשְׁתֶּה, וְעַל הָאָרֶץ תִּישֵׁן, וְחַיִּי צַעַר תַּחֲיָה - וּבַתּוֹרָה אֶתָּה עֹמֵל. וְלֹא עֲלִיף הַדָּבָר לְגַמְרָה²², וְלֹא אֶתָּה בֶן-חֹרִין לְבָטֵל מִמְּנָה. וְאִם הִרְבִּיתָ תּוֹרָה, הִרְבִּיתָ שָׂכָר, וְהִשְׁכָּר לְפִי הַצַּעַר²³.

(18) של לימוד התורה. (19) מלימוד התורה והתעסקות בה. (20) (עירובין נה): "לא תימצא בסחרנים ולא בתגרים". (21) (אבות פ"ו, ד). רק מי שמסתפק במועט ואינו רודף אחרי מותרות וחיי רווחה - זוכה לכתר תורה. (22) (שם פ"ב, טז). כי "לא שכרך הקב"ה לגמור את כולה כדי שתפסיד שכרך אם לא תגמרנה (ברטנורא); העיקר הוא שלא תיבטל ממנה. (23) לפום צערא - אגרא (שם פ"ה, כג).

ז. שְׁמָא תֹאמַר: עַד שֶׁאֶקְבֵּץ מָמוֹן אַחֲזֹר וְאֶקְרָא²⁴! עַד שֶׁאֶקְנֶה מָה שֶׁאֵין צָרִיךְ וְאֶפְנֶה מַעֲסָקִי, וְאֶחֱזֹר וְאֶקְרָא! - אִם תַּעֲלֶה מִחֻשְׁבָּה זֶה עַל לִבֶּךָ, אֵין אֶתָּה זוֹכֶה לְכַתְּרָה שֶׁל תּוֹרָה לְעוֹלָם²⁵; אֲלֵא עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קִבְעָה²⁶ וּמְלָאכְתְּךָ עֲרָאִי, וְלֹא תֹאמַר: לִכְשֶׁאֶפְנֶה אֲשֵׁנָה! שְׁמָא לֹא תִפְנֶה²⁷.

(24) לעת עתה איבטל ממנה כדי שאקיימנה אחר כך מעושר. (25) שאם בטלת ממנה לא בנקל תחזור אליה, כי לקיבוץ ממון ורכישת קנינים אין גבולות. (26) בכל העתים ובכל המצבים. (27) (שם פ"ב, ד).

ח. כְּתוּב בַּתּוֹרָה: "לֹא בְּשִׁמְיָם הִיא", "וְלֹא מַעֲבָר לֵיָם הִיא"; "לֹא בְּשִׁמְיָם הִיא" - לֹא בְּגִסֵּי הָרוּחַ הִיא מַצְוִיָּה, וְלֹא בְּמַהְלָכִי מַעֲבָר לֵיָם²⁸ הִיא. לְפִיכֵן אָמְרוּ חֲכָמִים²⁹: לֹא כָּל הַמְרַבֶּה בְּסוֹחֲרָה מַחֲכִים, וְצִוּוּ חֲכָמִים³⁰: הֵי מְמַעֵט בְּעֵסֶק³¹, וְעֵסֶק בַּתּוֹרָה.

(28) בתגרים היורדים באניות סוחר (עירובין נה).

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"בית-המדרש". (57) לא בשוק, ולא בקולי קולות (ירושלמי, ברכות פ"ה, ה"א; מ"ק טז.). (58) (עירובין נד.).

יג. אף-על-פי שמצוה ללמוד ביום ובלילה - אין אדם למד רב חכמתו, אלא בלילה⁵⁹. לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה, יזהר בכל לילותיו, ולא יאבד אפלו אחד מהן בשנה ואכילה ושתייה וביצא ביה, אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה. אמרו חכמים⁶⁰: אין רגה של תורה אלא בלילה, שנאמר: "קומי רגי בלילה". וכל העוסק בתורה בלילה, חוט של חסד נמשך עליו ביום⁶¹, שנאמר: "יומם יצנה ה' חסדו, ובלילה שירה עמי תפלה לאל חי". וכל בית, שאין נשמעים בו בדברי-תורה בלילה, אש אוכלתו⁶², שנאמר: "כל חשך טמון לצפוניו, תאכלהו אש לא נפח"⁶³. "כי דבר ה' בזה" - זה שלא השגיח על דברי-תורה כל עקר⁶⁴. וכן כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, או שקרא ושנה ופרש⁶⁵ להבלי עולם, והניח תלמודו וינחו - הרי זה בכלל "בזה דבר ה'". אמרו חכמים⁶⁶: כל המבטל את התורה מעשר, סופו לבטלה מעני; וכל המקדים את התורה מעני, סופו לקימה מעשר. וענין זה מפרש הוא בתורה - הרי הוא אומר: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל, ועבדת את איביך"; ואומר: "למען ענתך⁶⁷ להיטבך באחריתך".

(59) (שם, סה.) "לא איברא סהרא אלא לגירסא", כי במנוחת הלילה יכולים להתרכז ולהתמסר ללימוד ללא הפרעה. (60) (שמות-רבה, פ' מז.) (61) הוא מוצא חן בעיני אלהים ואדם (ע"ז ג.). (62) (סנהדרין צב.). (63) ופירושו לפי רש"י שם: כל לילה צפון ונחבא ממצפוני (מסתרי) התורה: שאין דברי תורה נשמעים באותו בית - בגלל זה תאכלהו אש של גיהנום שאינה צריכה ניפוח. (64) שאינו מתחשב עמהם ואינו שם אליהם לב כלל (סנהדרין צט.). (65) קרא מקרא ושנה תורה שבעל-פה ולבסוף נתרחק וזנח לימודי ה'. (66) (אבות פ"ד, ט.) (67) מי שמתענה ולומד תורה מעוני - סופו לקיימה מעושר ומרוב כל.

פרק רביעי

1) שאין מלמדים לתלמיד שאינו הגון; סדר לימוד הרב לתלמידים ואופן ישיבתם; ההתנהגות בבית המדרש; שני תלמידי ששאלו כאחת, למי עונים תחילה?

א. אין מלמדין תורה, אלא לתלמיד הגון², נאה במעשיו, או לתם³. אבל אם היה הולך בדרך לא טובה, מחזירין אותו למוטב, ומנהיגין אותו בדרך ישרה, ובזקין⁴ אותו, ואחר-כך מכניסין אותו לבית-המדרש ומלמדין אותו. אמרו חכמים⁵: כל השונה לתלמיד שאינו הגון, פאלו זרק אבן

פ"ב, ב.). (43) (קידושין כט.) "כל מי שאינו מלמד את בנו אומנות כאילו מלמדו ליסטות".

יא. מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה ידיו⁴⁴, ומדת חסידים הראשונים היא; ובזה זוכה לכל כבוד וטובה שבעולם הזה ולעולם הבא, שנאמר: "יגיע פסיד פי תאכל, אשריך וטוב לך" - "אשריך" בעולם הזה, "וטוב לך" לעולם הבא, שפלו טוב⁴⁵.

(44) (ברכות ח.) "גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא-שמים". (45) (שם).

יב. אין דברי-תורה מתקיימין במי שמרפה⁴⁶ עצמו עליהן, ולא באלו שלומדין מתוך עדון⁴⁷ ומתוך אכילה ושתייה; אלא במי שממית עצמו עליהן⁴⁸, ומצער גופו תמיד⁴⁹, ולא יתן שנה לעיניו וילעפעפי תנומה. אמרו חכמים⁵¹ דרך רמז: "זאת התורה אדם פי זמות באהל" - אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלי חכמים⁵². וכן אמר שלמה בכתבתו: "התרפית, ביום צרה צר פתכה"⁵³; ועוד אמר: "אף חכמתי עמדה לי" - חכמה שלמדתי בפה⁵⁴, היא עמדה לי. אמרו חכמים⁵⁵: ברית ברותה, שכל היגע בתורתו בבית-המדרש⁵⁶, לא במהרה הוא משפח; וכל היגע בתלמודו בצנעה⁵⁷, מחפים, שנאמר: "ואת צנועים חכמה"; וכל המשמיע קולו בשעת תלמודו, תלמודו מתקנים בידו; אבל הקורא בלחש, במהרה הוא שוכח⁵⁸.

(46) מתרשל (עירובין נד.). אמר רבי אלעזר: מאי דכתיב: לוחות אבן? - אם אדם משים עצמו, את לחייו כאבן זו שאינה נמחית (מדרית רגלי בני-אדם, כך לחייו אינן נלאין מלחזור על לימודו וללמד לאחרים, רש"י) - תלמודו מתקיים בידו; ואם לאו, אין תלמודו מתקיים בידו. (47) פינוק והתענגות. "לא תימצא תורה במי שמחיה עצמו עליה" (סנהדרין קיא.). וכן בתנחומא (נח, אות ג): לא תימצא תורה שבעל-פה אצל מי שמבקש עונג העולם, תאוה וכבוד וגדולה בעולם הזה, שנאמר: לא תמצא בארץ החיים (איוב כח, יג). וכי בארץ המתים תימצא? - אלא במי שמחיה עצמו עליה. (48) (ברכות ג:). (49) (שם) כי מיץ חלב יוציא חמאה (משלי ל, ג). "במי אתה מוצא חמאה של תורה? - במי שמקיא חלב שינק משדי אמו". (50) (כתובות סב.). (51) (ברכות ג:). (52) נוסח אוקספורד; ונוסח רוב הדפוסים: "החכמים". (53) (שם, ג:). אמרו: "כל המרפה עצמו מדברי תורה אין בו כח לעמוד ביום צרה". (54) בכעס שרבי כעס עלי וסטר על לחיי (קהלת-רבה פ"ב). (55) (ירושלמי, ברכות פ"ה, ה"א). (56) וכל-שכן בבית-המדרש המיוחד לתלמוד-תורה, בעוד שבית-הכנסת עיקרו לתפילה. כך הוא נוסח אוקספורד, קושטא; וכן גם בירושלמי. בשאר הדפוסים:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הִיָּה מְלַמֵּד עַל־פִּי מִתְרַגֵּם¹⁵ - [המְתַרְגֵּם] עוֹמֵד בֵּינוּ וּבֵין הַתְּלָמִידִים, וְהָרַב אֹמֵר לְמִתְרַגֵּם, וְהַמִּתְרַגֵּם מְשַׁמֵּעַ לְכָל הַתְּלָמִידִים. וְכִשְׁהָן שׁוֹאֲלִין לְמִתְרַגֵּם, הוּא שׁוֹאֵל לְרַב, וְהָרַב מְשִׁיב לְמִתְרַגֵּם, וְהַמִּתְרַגֵּם מְשִׁיב לְשׁוֹאֵל. וְלֹא יִגְבִּיהַּ הָרַב קוֹלוֹ¹⁶ יוֹתֵר מִקּוֹל הַמִּתְרַגֵּם, וְלֹא יִגְבִּיהַּ הַמִּתְרַגֵּם קוֹלוֹ בְּעַת שֶׁשׁוֹאֵל¹⁷ אֶת הָרַב יוֹתֵר מִקּוֹל הָרַב. אֵין הַמִּתְרַגֵּם רִשָּׁאי, לֹא לַפְּחוֹת וְלֹא לְהוֹסִיף וְלֹא לְשַׁנּוֹת, אֲלֹא־אִם־כֵּן הִיָּה הַמִּתְרַגֵּם אֲבִיו¹⁸ שֶׁל חֶכֶם אוֹ רַבּוֹ. אוֹמֵר¹⁹ הָרַב לְמִתְרַגֵּם: 'כֶּךָ אָמַר לִי רַבִּי!' אוֹ 'כֶּךָ אָמַר לִי אָבִי מְרִי!' וְכִשְׁאוֹמֵר²⁰ הַמִּתְרַגֵּם הַדְּבָרִים לְעַם, אוֹמֵר בְּשֵׁם הַחֶכֶם, וּמְזַכֵּר שְׁמוֹ שֶׁל אָבִי הָרַב אוֹ שֶׁל רַבּוֹ, וְאוֹמֵר: כֶּךָ אָמַר רַבְּנָא פְּלוֹנִי! אֶף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הַזְכִּיר הָרַב שְׁמוֹ שֶׁל חֶכֶם, שְׁאִסּוּר לְקִרּוֹת לְרַבּוֹ אוֹ לְאָבִיו בְּשִׁמּוֹ²¹.

(15) זהו המתורגמן שהיה עומד לפני החכם הדורש. החכם לוחש לו בלשון עברית, והוא מתרגם לרבים בלשון שהם שומעים (רש"י, יומא כ:). (16) (ברכות מה:). (17) אבל בעת שהוא משמיע הדברים לפני הקהל ודאי מותר לו להגביה קולו, שהרי זה תפקידו להשמיע דברי הרב הנאמרים בלחישתו ולהסבירם. והטעם, שאין המתרגם מגביה קולו בעת ששואל ושואן הרב מגביה קולו יותר מן המתרגם - כדי לחלוק כבוד זה לזה (מעשה רוקח). (18) (ירושלמי, מגילה פ"ד, ה"י). (19) כנוסח אוקספורד. ונוסח אחר: אומר. (20) כנוסח אוקספורד. ונוסח אחר: וכשואמר. (21) (קידושין לא:).

ד. הָרַב שֶׁלֹּמֵד וְלֹא הִבִּינוּ הַתְּלָמִידִים - לֹא יִכְעַס²² עֲלֵיהֶם וְיִרְגֵּז, אֲלֹא חוֹזֵר וְשׁוֹנֶה הַדְּבָר אֶפְלוּ בְּמָה פְּעָמִים²³, עַד שֶׁיִּבְיִנוּ עִמָּךְ הַהֲלָכָה. וְכֵן לֹא יֹאמַר הַתְּלָמִיד: הִכֵּנְתִּי! וְהוּא לֹא הִבִּין²⁴, אֲלֹא חוֹזֵר וְשׁוֹאֵל אֶפְלוּ בְּמָה פְּעָמִים²⁵. וְאִם פְּעַם עָלִיו רַבּוֹ וְרַגֵּז, יֹאמַר לוֹ: רַבִּי, תּוֹרָה הִיא, וְלִלְמֹד אֲנִי צָרִיךְ²⁶, וְדַעְתִּי קֶצֶרָה!

(22) ולא הקפדן מלמד (אבות פ"ב, ה). וכן אמרו במסכת (סופרים פ' טז): "פנים שוחקות להלכה, פנים מסבירות לאגדה". (23) (עירובין נד:) רבי עקיבא אומר: מניין שחייב אדם לשנות לתלמידו עד שילמדנו? - שנאמר: ולמדה את בני־ישראל (דברים לא, יט). ומניין עד שתהא סדורה בפיהם? - שנאמר: שימה בפיהם (שם). (24) שהוא בוש לומר את האמת. ועל כגון זה אמרו: ולא הביישן למד (אבות ב, ה). (25) (דא"ז פ"ב) "ואם שנו לך ולא שמעת, אל תבוש לומר: שנו לי!" (26) (מגילה כח). מסופר שם: שרבי שאל את ר' יהושע בן־קרח: רבי, במה הארכת ימים? אמר לו: קצת בחיי? כלומר: חיי עליך למשא, מה לך ולאריכות ימי? אמר לו: רבי, תורה היא וללמוד אני צריך, רצוני לדעת במה זכית לכך. רואים אנו מזה, שבמקום תורה אין משגיחים על רוגזו של הרב.

לְמַרְקוּלִיס⁶, שְׁנֹאֵמַר: "כְּצֻרֹר אֶכֶן בְּמִרְגָּמָה⁷, כֵּן נוֹתֵן לְכִסִּיל כְּבוֹד" - אֵין כְּבוֹד אֲלֹא תּוֹרָה⁸, שְׁנֹאֵמַר: "כְּבוֹד חֲכָמִים יִנְחִלוּ". וְכֵן הָרַב שְׁאִינוּ הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ טוֹבָה - אֶף־עַל־פִּי שֶׁחֶכֶם גָּדוֹל הוּא וְכָל הָעָם צָרִיכִין לוֹ, אֵין מִתְּלָמִידִין מִמֶּנּוּ, עַד שׁוֹבֵי לְמוֹטָב, שְׁנֹאֵמַר: "כִּי שִׁפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יִבְקָשׁוּ מִפִּיהוּ, כִּי מִלֶּאֱךָ ה' צִבְאוֹת הוּא" - אָמְרוּ חֲכָמִים¹⁰: אִם הָרַב דּוֹמֶה לְמִלֶּאֱךָ ה' צִבְאוֹת, תּוֹרָה יִבְקָשׁוּ מִפִּיהוּ; אִם לֹאוּ, אֵל יִבְקָשׁוּ תּוֹרָה מִפִּיהוּ.

(2) (תענית ז.). (3) שאין אנו יודעים אם הוא הגון או לא. שהיה רבן גמליאל (ברכות כח). מכריז: "כל תלמיד שאין תוכו כבור, אל יכנס לבית המדרש" והעמיד שומר על פתח בית־המדרש לבדוק את התלמידים - אבל חבריו לא הסכימו עמו וסילקוהו לשומר הפתח, באמרם: כל עוד שהתלמיד אינו מוחזק ל"אינו הגון", אסור לדחותו ולרחקו מבית־המדרש. (4) לדעת אם הטיב דרכו. (5) (חולין קלג.). (6) מרקוריוס או מרקור - שם אליל, שהיו עובדים אותו בזריקת אבנים לפניו, כמבואר (סנהדרין ס, עב. ע"ז ג). (7) ערימת אבנים שנצברה ע"י רגימה. (8) ופירושו: הנותן לכסיל כבוד, כלומר: תורה, כאילו זרק צורו אבן אל תוך המרגמה שנרגמה לכבוד ע"י מרקוליס. (9) (מ"ק יז.). (10) (שם).

ב. פִּיעֵד מְלָמִידִים? הָרַב יוֹשֵׁב בְּרֹאשׁ, וְהַתְּלָמִידִים מְקַפִּים לְפָנָיו בְּעֶטְרָה, כְּדִי שִׁיְהִיו כָּלֶם רֹאִים הָרַב¹¹ וְשׁוֹמְעִים דְּבָרָיו. וְלֹא יֹשֵׁב הָרַב עַל הַפֶּסֶא וְתְלָמִידִיו עַל הַקֶּרְקַע, אֲלֹא אוֹ הַכֹּל עַל הָאֶרֶץ, אוֹ הַכֹּל עַל הַפֶּסֶא¹². וּבְרֹאשׁוֹנָה הִיָּה הָרַב יוֹשֵׁב¹³, וְהַתְּלָמִידִים עוֹמְדִים. וּמִקֶּדֶם חִרְבֵּן בֵּית שְׁנִי¹⁴, נִהְגוּ הַכֹּל לְלַמֵּד לְתְלָמִידִים וְהֵם יוֹשְׁבִים.

(11) (כריתות ו:). כשתשבו לפני רבכם תראו את פניו, שנאמר: והיו עניניך רואות את מוריך (ישעיה ל, כ). (12) (מגילה כא). "מנין לרב שלא ישב על גבי המיטה וישנה לתלמידו על גבי הקרקע? (אלא או שניהם על גבי המיטה, או שניהם על גבי הקרקע, רש"י) שנאמר: ואתה פה עמוד עמדי (דברים ה, כח). (13) (שם) "מימות משה רבינו עד רבן גמליאל (הזקן, כגירסת הב"ח) לא היו לומדין תורה אלא מעומד". ואף על פי שלא נזכר פה בפירוש שהרב היה יושב לפני תלמידיו בשעת לימודו, הרי מצינו זה בכמה מקומות: "נסתלק אהרן וישב לשמאל משה" (עירובין נד:); "דוד הוה יתיב אארעא והוה מתני להר לרבנן" (מ"ק טז:). (14) משמת רבן גמליאל הזקן שהיה בסוף בית שני והוא אבי אביו של רבן גמליאל דיבנה. וזהו ששנינו (סוטה פ"ט, מ"ט): "משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד התורה" - שעד שמת הוא היתה בריאות בעולם והיו לומדים מעומד: ומשמת באה תשות כח לעולם והתחילו ללמוד מיושב, וזהו: "בטל כבוד התורה" (ברטנורא).

ג. אִם הִיָּה מְלַמֵּד מִפִּיו לְתְלָמִידִים, מְלַמֵּד; וְאִם

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. לא יהיה התלמיד בוש מחבריו, שלמדו מפעם ראשונה או שניה, והוא לא למד אלא אחר כמה פעמים;²⁷ שאם נתפיש מדבר זה, נמצא נכנס ויוצא לבית המדרש והוא אינו למד כלום. לפיכך אמרו חכמים הראשונים²⁸: "אין הפישן למד, ולא הקפדן מלמד". כמה דברים אמורים? בזמן שלא הבינו התלמידים הדבר מפני עמקו, או מפני דעתן שהיא קצרה; אבל אם נפר לרב, שהם מתרשלין בדבריו תורה ומתרשפי עליהן, ולפיכך לא הבינו - חייב לרגז עליהן ולהקלימן בדברים פדי לחידם²⁹. וכענין זה אמרו חכמים³⁰: זרק מרה³¹ בתלמידים. לפיכך אין ראוי לרב לנהג קלות ראש³² לפני התלמידים, ולא לשחק בפניהם, ולא לאכל ולשתות עמם, פדי שתהא אימתו עליהן³³ וילמדו ממנו במהרה.

(27) (ברכות 30): "כל המנבל עצמו על דברי תורה - סופו להתנשא". ופירש רש"י: ששואל כל ספקותיו ואף על פי שיש בהם שחבריו מלעיגים עליו. (28) (אבות פ"ב, ה). (29) כלומר: לעוררם ולזרזם. (30) (כתובות קג:). (31) הטל עליהם אימה. (32) זלזול בעצמו. (33) "כל תלמיד-חכם שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר (מחמת פחד) - תכנינה" (שבת ל:).

ו. אין שואלין את הרב פשיפנס למדרש, עד שתתישב דעתו עליו³⁴. ואין התלמיד שואל פשיפנס, עד שיתישב וינוח³⁵. ואין שואלין שנים באחד³⁶. ואין שואלין את הרב מענין אחר, אלא מאותו הענין שהן עוסקין בו, פדי שלא יתפישו³⁷. ויש לרב להטעות³⁸ את התלמידים בפאלותיו ובמעשים³⁹ שעושה בפניהם, פדי לחידן, וכדי שידע אם זוכרים הם מה שלמדו או אינם זוכרים. ואין צריך לומר, שישלול רשות לשאל אותם בענין אחר שאין עוסקין בו, פדי לזרזם⁴⁰.

(34) (תוספתא, סנהדרין פ"ז). (35) שלא תהא שאלתו מבוהלת ושלל כענין. (36) שאין בזה משום נימוס ודרך-אריך. ועוד: שני קולות אינם נשמעים. (37) (שבת ג:). (38) להוליך שולל, כמו שאנו מוצאים: "לא אמרה רבי עקיבא, אלא אחדד בה התלמידים (עירובין יג:), כדי לידע אם ישיבו על דבריו. ורש"י פירש: ששימו לבם לתורה ויאמרו פלפול מלבם". (39) כגון רבה, שבדק בפני אביו תלמידו את הושט מבחוץ, אף על פי שאין בודקים ושט אלא מבפנים, כדי לראות אם ירגיש אביו בדבר (חולין מג:). (40) לעורר התענינותם.

ז. אין שואלין⁴¹ מעמד ואין משיבין מעמד⁴², ולא מגבוח ולא מרחוק, ולא מאחורי⁴³ הזקנים. ואין שואלין הרב, אלא בענין שהן קורין בו. ואין שואלין, אלא מיראה⁴⁵. ולא ישאל בענין יותר משלש הלכות.

ח. שנים ששאלו - שאל אחד בענין⁴⁶, ושאל אחד שלא בענין - נזקקין לענין; מעשה⁴⁷ ושאינו מעשה - נזקקין למעשה; הלכה⁴⁸ ומדרש⁴⁹ - נזקקין להלכה; מדרש ואגדה⁵⁰ - נזקקין למדרש; אגדה וקל-וחמר⁵¹ - נזקקין לקל-וחמר; קל-וחמר וגזירה⁵² שוה - נזקקין לקל-וחמר. היו שואלין שנים, אחד חכם ואחד תלמיד - נזקקין לחכם; תלמיד ועם-הארץ - נזקקין לתלמיד; שניהם חכמים, שניהם תלמידים, שניהם עמי-הארץ; שאלו שניהם בשתי הלכות או בשתי תשובות⁵³ או בשתי שאלות⁵⁴ שני מעשים - הרשות בידי המתרגם מעתה⁵⁵.

(46) ונוסחא אחרינא: בענין. כששואלים בהלכות פסח שלשים יום לפני הפסח - זהו שואל כענין (רבינו נסים, מגילה). (47) שאלה שהיא אקטואלית: שצריכים לדעת כעת מה לעשות ואין להתנהג, קודמת לשאלה שהיא רק להלכה, תיאורטית. (48) שנאמרה למשה מסיני. (49) כגון: מכילתא, ספרא וספרי שהם מדרשי הלכה מתוך הפסוקים שבתורה. (50) שיחות אמרי חכמה, והגייוני לב סומכים על המקרא ואין בהם ענין לדינים. עיין הרא"ש (נדרים לו:). (51) אחת מ"ג מידות שהתורה נדרשת בהן. (52) גם היא מ"ג המידות, אלא בעוד ש"קל וחומר" אדם דן מעצמו על פי סברא, אין אדם דן "גזירה שוה" מעצמו אלא אם כן קיבלה מרבו (סוכה לא, רש"י, דיבור המתחיל: לא מקשינן). ולפיכך "גזירה שוה" שהיא בקבלה, אין לחשוש שמא ישכחנה: אבל "קל וחומר" שהיא רק מסברא ויש לחוש לשכחה - לכן נזקקין לה תחילה (פרי"ח). (53) כשהרב אמר איזה חידוש משיבים עליו התלמידים בביקורת וניתוח. כמו שאמרו: שתי תשובות בדבר (קידושין ה:). (54) בשתי שאלות ששתיהן למעשה ואין אחת עדיפה מחברתה (עיין לעיל עמוד קא, הערה י). (55) הרשות בידו לבכר את מי שהוא רוצה על פני השני.

ט. אין ישנים⁵⁶ בבית המדרש. וכל המתנמנם בבית המדרש, חתמנו נעשית קרעים קרעים⁵⁷; וכן אמר שלמה בהקמתו: "וקרעים תלפיש נקמה". ואין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רפואה! ו"של בית רבן גמליאל לא היו אומרים: "מרפא!" בבית-המדרש - משום ביטול בית-המדרש" (ברכות נג.).
(59) שאין בהם לא תורה ולא דרך-ארץ. (60) בית-המדרש, עיקר יסודו ותעודתו היה להרביץ בו תורה - כאשר יעיד עליו שמו - אבל היו גם מתפללים בו: ובית-הכנסת מיוחד רק לתפילה. וגדול הבית שמגדלים בו תורה, מבית שמגדלים בו תפילה (מגילה כז.) - ולכן אומרים בבית-הכנסת: רפואה! מה שאין כן בבית-המדרש.

מְשִׁיחִין בְּבֵית-הַמִּדְרָשׁ, אֲלֵא בְּדִכְרֵי-תוֹרָה בְּלָכְד. אֶפְלוּ מִי שֶׁנִּתְעַטֵּשׁ, אֵין אֹמְרִים לוֹ 'רְפוּאָה'⁵⁸ בְּבֵית-הַמִּדְרָשׁ, וְאֵין צָרִיךְ לֹאמַר שְׁאֵר הַדְּבָרִים⁵⁹. וְיִקְדָּשֶׁת בֵּית-הַמִּדְרָשׁ חֲמוּרָה⁶⁰ מִקְדָּשֶׁת בֵּת־כְּנִסְיֹת.

(56) (סוכה כח.). (57) הוא שוכח תלמודו ואינו נזכר אלא לסירוגין (רש"י, סנהדרין עא.), כלומר: ידיעותיו לקויות ואין בהן שלמות ובהירות. (58) גם בימינו נוהגים מטעם נימוס ודרך-ארץ לומר לאיש שנתעטש אסותא! מרפא!

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון כ"א אדר-ב ~

הלכות נזירות

פרק שביעי

(1) טומאות מן המת, שאין הנזיר מגלח עליהן ואינו סותר את נזרו, נזיר שנצטרע אם ימי הסגרו עולים לו מן המנין, שהנזיר מיטמא למת מצוה ואינו שותה יין מצוה, שהנזיר מותר להתגלח תגלחת מצוה למרות שיש בו עשה ולא תעשה.

א. יֵשׁ טִמְאוֹת מִן הַמֵּת שֶׁאֵין הַנִּזְיֹר מְגַלַּח עֲלֵיהֶן וְלֹא סוֹתֵר אֶת הַקֹּדֶם², וְאֵף עַל פִּי שֶׁנִּטְמָא בָהֶן טִמְאָת שְׁבַע³. לִפִּי שְׁלֹא נֶאֱמַר בּוֹ: וְכִי יִטְמָא לְנֶפֶשׁ, אֲלֵא: וְכִי יָמוּת מִת עָלָיו - עַד שֶׁיִּטְמָא מִטְמְאוֹת שֶׁהֵן מַעֲצָמוֹ שֶׁל מֵת⁴, וְאַחֵר כִּף⁵ יָבִיא קִרְבָּנוֹת טִמְאָה, וַיִּגְלַח תְּגִלַּחַת טִמְאָה, וַיִּפְּלוּ כָל הַיָּמִים הָרָאשׁוֹנִים.

(2) ראה לעיל פ"ו, הי"א. (3) שדינו להיות טמא על ידן שבעה ימים, וכמבואר להלן ה"ז. (4) כגון בשרו או עצמותיו, המנויות להלן ה"ב, ולא ארץ העמים, או גולל ודופק, או נוגע בכלים הנגועים במת, המנויות להלן ה"ו-ה. והשווה 'תוספות' נזיר נד. דיבור-המתחיל וכלים. (5) כלומר, רק אז.

ב. וְאֵלוּ טִמְאוֹת מִן הַמֵּת שֶׁהַנִּזְיֹר מְגַלַּח עֲלֵיהֶן: עַל הַנֶּפֶל, וְאֶפְלוּ לֹא נִתְקַשְּׁרוּ אֲבָרָיו בְּגִידָיו⁶. וְעַל פְּזִית מִבֶּשֶׂר הַמֵּת, וְעַל פְּזִית נֶצֶל⁷. וְעַל עֲצָמוֹת שֶׁהֵן רֹב מִנֵּן הַעֲצָמוֹת⁸, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן רִבְעֵי הַקֶּבֶץ⁹. וְעַל עֲצָמוֹת שֶׁהֵן רֹב בְּנִינָו שֶׁל מֵת¹⁰, וְאֵף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן רִבְעֵי הַקֶּבֶץ. וְעַל חֲצִי קֶבֶץ עֲצָמוֹת¹¹, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן לֹא רֹב בְּנִינָו וְלֹא רֹב מִנֵּינָו. וְכָל

הַעֲצָמוֹת יִהְיוּ מְשָׁל מֵת אֶחָד, וְלֹא מְשָׁנִי מֵתִים¹². וְעַל הַשְּׂדֵרָה¹³ הַבָּאָה מִמֵּת אֶחָד. וְעַל הַגְּלִגְלֹת שֶׁל מֵת אֶחָד¹⁴. וְעַל אֶבֶר מִן הַמֵּת הַבָּא מִמֵּת אֶחָד¹⁵, וְעַל אֶבֶר מִן הַחֵי מֵאֶדָם אֶחָד, שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶן בֶּשֶׂר שֶׁרְאוּי לְעֹלוֹת בּוֹ אֲרוּכָה בְּחֵי¹⁶. וְעַל חֲצִי לֶג¹⁷ דָּם הַבָּא מִמֵּת אֶחָד¹⁸. וְעַל מְלֵא חֲפָנִים רֶקֶב הַמֵּת¹⁹. אִי זֶה נֶצֶל? זֶה בֶּשֶׂר הַמֵּת שֶׁנִּמְוָה וְנִעְשָׂה לְחֵה סְרוּחָה²⁰.

(6) שכל אבריו נוצרים, ועדיין אין עליו כזית בשר (נזיר נ). וברש"י לחולין פט.: והשווה ה' טומאת מת פ"ב, ה"א: "שנאמר הנוגע במת לכל נפש אדם". (7) ליחה סרוחה היוצאת מבשר המת שנימוח. נצל - לשון הפרשה, כמו (בראשית לא, ט) "ויצל אלוקים את מקנה אביכם" (רש"י לנזיר נ.). (8) של אברי האדם, והם: קכ"ה איברים, שהם הרוב של רמ"ח איבריו. (9) אבל אם אין בהם רוב מנין העצמות, אינן מטמאות באהל עד שיהיה בהן רובע הקב, כמבואר בה' טומאת מת פ"ב, ה"ט, ובכל זאת אין הנזיר מגלח עליהן עד שיהא בהן חצי קב, כמבואר להלן ה"ו. (10) כגון שתי שוקיים וירך אחת (נזיר נ.). (11) משנה נזיר מט: (12) אהלות פ"ב, מ"ו, וכחכמים. וראה נזיר נב. (13) מערכת חוליות העוברות לאורך הגב שבאדם. (14) משנה נזיר מט: "על השדרה ועל הגולגולת", אלא שבגמרא שם נב. נסתפקו אם כוונת המשנה לשדרה וגולגולת יחד, או כל אחת מהן מטמאה, ורבינו סובר, מכיון ששמאי אמר (שם עמ' ב) "עצם אחד מן השדרה או מן הגולגולת", הרי שאין צורך בשתייה. ואע"פ שהגמרא שם דוחה: "שונה שמאי שמחמיר" - מכיון שאין אנו מוצאים שום מחלוקת מפורשת בזו, עלינו לומר, שזוהי דיעה מוסכמת על הכל (כסף-משנה בשם הר"י קורקוס, בה' טומאת מת פ"ב, ה"ח). וכתב רבינו בפירושו למשנה, אהלות פ"ב, מ"א, שדרה וגולגולת אע"פ שאין בהן בשר מטמאות באהל, לפי שצורת אדם ניכרת בהן, ככתוב: "בעצם אדם" עצם שניכר בו, שהוא של אדם. (15) ולא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אמרו: שני מתים שנקברו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, והריקבו ועמדו על מלוא תרודו רקב, רקבם טמא (אף-על-פי שלא נשאר מכל אחד אלא חצי תרודו, כיון שכל אחד נקבר יחידי, יש להם דין רקב - תוספות שם), וזהו שהדגיש רבינו כאן: קברו שני מתים כאחד, שדווקא באופן זה אין הרקב מטמא. (30) שם עמ' ב. אין זה רקב אלא עפר טחינתו. (31) ספק, שמא צריך שירקב כברייתו, כמו שהיה ללא כל שינוי. (32) שם. ספק, אם מה שהרקב כשהוא חי יש לו תורת רקב. או נאמר, הואיל והוא מת לפנינו, הרי זה כהרקב כולו כשהוא מת. (33) ולא יכול להביא קרבן על טומאתו, כי שמא טהור הוא, ואסור לו להכניס חולין לעזרה. (34) רובע הקב, והקב ארבעה לוגין. (35) שהאחיל הנזיר עליהן, או שהיה הנזיר והן באהל אחד, כמבואר בסמוך ה"ה. (36) שם נב: כי אע"פ שבדרך כלל אין הנזיר מגלח, אלא על חצי קב עצמות - בשדרה וגולגולת, הואיל והן חמורות, שמטמאות כמו שהן, ראה לעיל ה"ב, אולי גם רובע עצמות מהן הנזיר מגלח עליהן. וכל זה לענין טומאת אהל, אבל לענין מגען ומשאן, אפילו על עצם כשעורה, הרי הוא מגלח, כמבואר בסמוך ה"ו. וראוי להעיר, שבגמרא שם נא. נשאר עוד הרבה בעיות בענינים אלו בתיקון, ורבינו השמיטן, מפני שאינן מצויות, ונדירות מאד (רדב"ז). וב"לחם משנה" הקשה למה לא הזכיר רבינו, שאין רקב אלא הבא מן הבשר ומן הגידים ומן העצמות, כמבואר בנזיר נא. אבל רבינו כבר הזכיר (לעיל ה"ד) "ויהיה כולו שלם", וממילא יש בו בשר וגידים ועצמות (מרכבת-המשנה).

ה. כל אלו השתים עשרה טמאות שמינינו³⁷, אם נגע נזיר באחת מהן או נשא, או האהיל³⁸ הנזיר עליה או האהיל³⁹ הטמאה על הנזיר⁴⁰, או היה הנזיר ואחת מטמאות אלו באהל אחד⁴¹ - הרי זה מגלח תגלחת טמאה, ומביא קרבן טמאה, וסותר את הפל⁴². חוץ מן הרקב, שאינו מטמא במגע; שאי אפשר שיגע בכלל, שהרי אינו גוף אחד⁴³. אבל אם נשא או נטמא באהל - מגלח.

(37) למעלה ה"ב. (38) סיכך בגופו עליה. (39) בדפ' רומי, וכן בכת" התימנים: האהילה. (40) שהטמאה סיככה על הנזיר, כגון שהוא עמד תחתיה. (41) והגג מאהיל על שניהם. (42) משנה נזיר מט: (43) גוש אחד, וכן שנינו באהלות פ"ב, מ"ב "מלוא תרודו רקב שגבלו במים, אינו חיבור לטומאה". וכתב רבינו בפירושו שם: "לפי שחלקיו נבדלים קצתם מקצתם, והלישה לא תשימהו גוף אחד, כמו שאמרו (שבת יח.): אפר לאו בר גיבול הוא".

ו. וכן נזיר שנגע בעצם המת, אפילו עצם פשעורה, או נשא - הרי זה מגלח עליו, ומביא קרבנות טמאה, וסותר את הקודמים⁴⁴. ואין עצם פשעורה מטמא באהל⁴⁵. אבל נטמא באחת משנים עשר דברים הללו⁴⁶: בגוש ארץ העובדי פוכבים ומזלות⁴⁷, או בשדה שנחרש קבר בתוכה⁴⁸, שהן

משני מתים, כגון הזרוע או השוק, שיש בה שתי עצמות, והאחת ממת אחד, והאחת ממת שני, ונקראות אבר אחד (רש"י נזיר נב.). (16) כל שאילו היה האבר מחובר באדם חי, היה יכול לעלות ארוכה (=רפואה) ע"י אותו בשר, והוא פחות מכזית (משנה נזיר מט:). ובגמרא שם נג: דרשו: "בחלל חרב או במת" (במדבר יט, טז) - אבר שהבדילתו החרב מן החי, הרי הוא כמת. (17) שתי רביעיות, ואע"פ שגם רביעית אחת מטמאה באהל, הלכה למשה מסיני, שאין הנזיר מגלח אלא על חצי לוג (שם מט: ובתוספות). (18) שם נב. וכחכמים. (19) גופו של מת, שכלה לחותו ונעשה כמין עפר, משנה שם מט: "תרודו (=כף) רקב" ובגמרא שם נ: אמר רבי יוחנן, מלוא חפניו. (20) נזיר נ, ובהל' טומאת מת פ"ב, ה"א כותב רבינו: "והוא שתקרוש אותה הליחה, שאם קרשה בידוע שהיא מבשרו, ואם לא קרשה אינה מטמאה, שמא כיחו וניעו (רוק הפה וליחת הגרון) הוא" וזה ע"פ הגמרא בנזיר שם.

ג. ואין רקב המת מטמא עד שיקבר ערם בארון של שיש²¹, ויהיה פלו שלם²². חסר ממנו אבר, או שנקבר בכסותו²³ או בארון של עץ²⁴ או בשל מתכת²⁵ - אין לו רקב. ולא אמרו רקב אלא למת בלבד, להוציא הרוג, שהרי חסר דמו²⁶.

(21) שאינו נשחק ואינו נרקב, וכל הרקב הוא מגופו של מת בלבד (נזיר נא.). (22) שם עמ' ב. (23) לפי שכסותו נרקבת עמו, נעשית לו תערוכת. והלכה למשה מסיני, שאין רקב המת מטמא, אלא הבא מן המת עצמו בלא כל תערוכת (שם עמ' א.). (24) כנ"ל. (25) שדרכה להעלות חלודה, ותתערב עם המת (הל' טומאת מת ג, ד). ומתוך שאמרו שם נא. "בארון של שיש", למד רבינו למעט של מתכת, ובהל' טומאת מת שם, כותב רבינו: "בארון של שיש או של זכוכית וכיוצא בהן". (26) נדה כז: וכבר נתבאר, שלא אמרו רקב אלא למת שלם.

ד. קברו שני מתים כאחד²⁷, או שגזזו שעריו או צפרניו וקברום עמו²⁸, או אשה עברה שמתה ונקברה ועברה במעי - אין הרקב שלהם מטמא²⁹. וכן אם טחן המת עד שנעשה רקב - אינו מטמא³⁰, עד שירקב מאליו. טחן את המת והניח עפרו עד שהרקב פלו³¹, או [שהרקב] מקצתו פשהו חי ומת והרקב הפל - הרי זה ספק³²; ואם נטמא לרקב זה - הרי זה ספק טמא³³. וכן אם נטמא פרבע³⁴ עצמות הפאין מהשדרה או מן הגולגולת באהל³⁵ - הרי זה ספק טמא³⁶.

(27) "נעשו גלגלים (=תערוכות) זה לזה" (נזיר נא.). (28) הרי זה כמי שנקבר בכסותו, שרקבונם נעשה לו תערוכת, ואין לו תורת רקב (שם). (29) בעיה שם, שנפשטה בדרך אם תמצא לומר, כיון שסוף העובר לצאת (אילו היתה חיה) הרי הוא כגוף פרוש ונבדל. וכבר נתבאר, שרקב שני מתים אינו מטמא. וכדאי להעיר, שבגמרא שם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם מט: דיבור-המתחיל ועל חצי לוג). (57) כיסוי ארון המת. (58) צדי הארון, שהכיסוי דופק עליו. (59) אהלות פ"ב, מ"ד, שנאמר: וכל אשר יגע על פני השדה - לרבות גולל ודופק, אשר יגע - משום מגע הוא מטמא ולא משום משא (רע"ב שם). וכתב רבינו שם: ויקראו צדי הקבר "דופקים" להיותם דוחקים המת (לשון "ודפקום יום אחד", בראשית לג, יג) ויקרא כיסוי הקבר גולל, להיותו אצלו מאבן מתגלגלת על פי הקבר. (60) כדי להעלות ארוכה (נזיר נג:). כרבי יוחנן. ועל-כרחן שאין בו עצם כשעורה, שאם יש בו עצם כשעורה הרי הנזיר מגלח לפחות על מגעו ועל משאו (תוספות שם). וראה לעיל ה"ב, ובביאורנו אות יד.

ז. אף על פי ש**בְּכָל אֵלּוּ הוּא טָמֵא טָמֵאת שְׂבִיעָה וּמִזֵּה בְּשָׁלִישִׁי וּבְשָׁבִיעִי** - אינו מגלח תגלחת טמאה ולא מביא קרְבָּנוֹת וְלֹא סוֹתֵר אֶת הַקּוֹדֶמִין. אָבֵל כָּל יְמֵי הַטָּמֵא אֵין עוֹלִין לוֹ מִמֶּנּוּ יְמֵי נְזִירוֹתָיו⁶¹.

(61) משנה בנזיר נד: "ומתחיל ומונה מיד", הרי שימי טומאתו לא עלו לו למנין.

ח. נגע באהל המת⁶² או בכלים הנוגעים במת⁶³ - אינו מזה בשלישי ובשביעי⁶⁴. ויראה לי, שדין זה מיוחד בנזיר; אָבֵל כָּל אֶדָם שֶׁנִּטְמָא בְּכָלִי⁶⁵ טָמֵאת שְׂבִיעָה - יזה בשלישי ובשביעי, כמו שיתבאר בהלכות טמאת מת⁶⁶. וכן יראה לי, שזה שאינו⁶⁷ מזה בשלישי ובשביעי אם נגע בכלים, כדי שיעלו לו ימי טמאתו בכלים ממנו ימי נזירותו⁶⁸.

(62) שם נד. "ואהל", ומפרש רבינו שם: שנגע באהל המת. (63) שהם מטמאים כמת עצמו, והנוגע בהם טמא טומאת שבעה, שנאמר (במדבר יט, טז) "בחלל חרב או במת", חרב הרי זה כחלל (נזיר נג:). וכתב רבינו בהל' טומאת מת פ"ה, ה"ג: "מפי השמועה למדו, שהחרב כמת, והוא-הדין לשאר כלים בין כלי מתכות, בין כלי שטף ובגדים, הרי הוא אומר (שם לא, יט) "כל הורג נפש וכל נוגע בחלל תחטאו ביום השלישי וביום השביעי" וכי תעלה על דעתך, שזה ירה חץ והרג, או זרק אבן והרג, נטמא שבעת ימים? אלא הורג נפש בחרב וכיוצא בה, מפני שנטמא בנגיעתו בכלי שהרג בו, שהרי נגע הכלי במת". (64) אבל הוא טמא שבעה ימים. (65) שנגעו במת. (66) פ"ה, ה"ג. ולדעת הראב"ד שם, אין זה אלא בכלי מתכות או בחיבורין ואפילו בשאר כלים. חיבורים - שנגע האדם בכלים, בשעה שהכלים היו מחוברים למת. (67) בדפוסים קדומים: שזה שאינו. (68) שאילו היה צריך הזאה, לא היו ימי טומאתו עולים לו למנין נזירותו. והמקור לדברי רבינו, שאין הנזיר מזה על כלים שנגעו במת, הוא לשון סוגיית הש"ס בנזיר נד: שהתפלאו שם, כלים הנוגעים במת, הנוגע בהם בר הזאה הוא? ועל-כרחן שזה דין מיוחד בנזיר, כי בשאר כל אדם, ודאי שטעון הזאה, וכשיטת רבינו בהל' טומאת מת כנ"ל. והראב"ד סובר, שאין משם ראייה, כי המשנה עוסקת בכלי עץ ושלא בחיבורין, וכשנגעו במת אינם כמת, אלא אב

מִטְמָאִין בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׁא⁴⁹; או שְׂהָאֵהִיל עָלָיו וְעָלִי⁵⁰ הַשְּׂרִיגִים⁵¹ הַיּוֹצֵאִים מִן הָאֵילָנוֹת⁵², או הַפְּרָעוֹת הַיּוֹצֵאוֹת מִן הַגְּדֵרִים⁵³, או מִשָּׂה או גְּמֵל⁵⁴ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ; או שֶׁנִּטְמָא בְּאֵהֶל רִבְעַ עֲצָמוֹת שָׁאִין בְּהֵן לֹא רַב בְּנִין⁵⁵ וְלֹא רַב מִנִּין; או שֶׁנִּטְמָא בְּרִבְעִית דָּם מִן הַמֵּת, שְׂהִיא מִטְמָא בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׁא וּבְאֵהֶל⁵⁶; או שֶׁנִּטְמָא בְּגוֹלָל⁵⁷ או בְּדוֹפֶק⁵⁸, שֶׁהֵן מִטְמָאִין בְּמַגֵּעַ וּבְאֵהֶל⁵⁹; או שֶׁנִּטְמָא בְּאֶבֶר מִן הַחֵי או בְּאֶבֶר מִן הַמֵּת שָׁאִין עָלֵיהֶן בְּשָׂר פְּרָאוי⁶⁰ - הִרִי זֶה אֵינוֹ סוֹתֵר.

(44) משנה נזיר מט: (45) אהלות פ"ב, מ"ג, שנאמר (במדבר יט, יד) "אדם כי ימות באהל" צריך שיהיה היכר בעצם, שהיא של אדם. וכן כל עצם שאין עליון דמיון אנושי (הכוונה לשדרה וגולגולת שחסרו. תוספות יו"ט שם), וכן הכתוב אומר (שם טז) "או בעצם אדם" (רע"ב שם ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם פ"א, מ"ח). ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים הנוסח: "ואין עצם אחד מטמא באהל", ובצדק, שהרי בהל' טומאת מת פ"ב, ה"י כותב רבינו: "היה עצם אחד אפילו יש בו רובע (=הקב) הרי זה מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באהל" וראה נזיר נג. בדברי שמאי שם. (46) המנויים להלן. (47) ובדפוסים קדומים: ארץ העמים. וכל חוץ לארץ נקראת כך, וגזרו טומאה על עפר הבא מחוץ לארץ, שיהא מטמא במגע ובמשא. וכתב רבינו בפירושו למשנה (אהלות פ"ב, מ"ג) "שהם להתרשלותם עם המתים, וקוברים אותם בכל מקום, שפטנו על ארצותם בזאת הטומאה - וזה בגזירה מדרבנן... לפי שאנו נאמר שיהיה בכל חלק מעפרה עצם כשעורה". (48) ונשברו עצמות המת ונידושו בכל השדה עד מאה אמה. (49) משנה שם, וכן בנזיר נד. (50) טעות סופר יש כאן, וצ"ל: "כשהאחילו עליו ועל כזית מן המת שריגים היוצאים" וכו', וכן בהל' טומאת מת פ"ט, ה"ו (מעשה רב, לרבי בצלאל הכהן מוילנה). (51) ענפים. (52) שהענפים רחוקים זה מזה, ואין בכל אחד מהם שיעור טפח להביא את הטומאה על ידו, ומן התורה טהור הוא, שאין זה אהל. וחכמים גזרו טומאה בהולך תחתיהם (נזיר נד: ובתוספות שם, וכן רבינו בהל' טומאת מת פ"ג, ה"ב). (53) אבנים או עצים בולטים ממנו. פרעות - לשון גדל פרע (רע"ב לאהלות פ"ח, מ"ב) וגם אלה אינם מביאים הטומאה, מפני שאין ברחבם טפח (תוספות יו"ט לאהלות שם, וראה בנדה נז. וסח:). (54) שתחת המיטה או הגמל, יש כזית מן המת והנזיר עמו (תוספתא אהלות פ"ט, מ"א) ואין כריסו של הגמל נידון כאהל, שאינו עשוי להגן, וכדברי רבינו בהל' טומאת מת פ"ט, ה"ו "שכל אלו ההלכות האמורות בטומאת אהלים הנעשים מן האדם או מן הבהמה או מן הכלים הכל מדברי סופרים... ולפיכך אין הנזיר מגלח עליהם". ובירושלמי נזיר פ"ז, ה"ג מונה מיטה וגמל בין אלה, שאינם נעשים אהל ואין הנזיר מגלח עליהם, וראה סוכה כא. "אהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אהל". (55) ראה לעיל ה"ב, ובביאורנו אות ט. (56) אבל אין הנזיר מגלח עליה, הלכה למשה מסיני (משנה בנזיר נד. ובתוספות

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"א אדר"ב - ספר הפלאה - הלכות נזירות קמה

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִצְוָה⁸⁶, וְאִסּוּר בֵּין הַמִּצְוָה בֵּין הָרְשׁוּת. בִּיצֵד? מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁיִשְׁתָּה הַיּוֹם יֵין, שֶׁהִי מִצְוָה עָלָיו לְשִׁתּוֹת⁸⁷, וְאַחֵר כִּף נָדָר בְּנֵזִיר - חָלָה נְזִירוֹת עַל הַשְּׁבוּעָה וְאִסּוּר בֵּין⁸⁸. וְאִין צְרִיף לֹמַר שֶׁהוּא אִסּוּר בֵּין קְדוּשָׁה וְהַבְדָּלָה, שְׁאִינוּ אֵלָּא מְדַבְּרִי סוּפְרִים⁸⁹.

(85) מבואר להלן הי"ב. (86) מבואר להלן הט"ו. (87) מחמת שבועתו. (88) נזיר ד. שנאמר (שם, ג) "מִיין ושכר יזיר", והוא מיותר, שהלא נאמר מכל אשר יעשה מגפן היין - לרבות יין מצוה כיון הרשות, וכפירוש התוספות שם, וכן שם מד. (89) שאע"פ שאמרו (פסחים קו.) "זכור את יום השבת לקדשו - זכרוהו על היין" - אין זה אלא אסמכתא בלבד, שקידוש היום כשלעצמו הוא מן התורה, והיין אינו אלא מדברי חכמים (תוספות נזיר ד. דיבור-המתחיל מאי היא, וכן בפסחים שם) והשווה ה"שבת פרק כט ה"א, ה"ו.

יב. וְכִיצֵד הוּא מִתֵּר בְּטִמְאָת מֵת מִצְוָה? הִיָּה מִהֲלֵף בְּדֶרֶךְ וּפְגַע בְּמֵת שְׁאִין שָׁם מִי שֶׁיִּקְבְּרֵנוּ - הִרִי זֶה מִטְּמָא⁹⁰ לוֹ וְקוֹבְרוֹ. וְדָבָרִים אֵלּוֹ דְּבָרִי קִפְלָה הֵן⁹¹.

(90) מותר לו להטמא, אבל בכל זאת הוא סותר נזירותו ומביא קרבן טומאה (קריית ספר). (91) משנה בנזיר מז, ובגמרא שם מח. דרשו: לאביו ולאמו... לא יטמא (במדבר ו, ז) מה תלמוד לומר? והלא כבר נאמר (שם ו) "על נפש מת לא יבוא" - אלא לאביו ולאמו אינו מיטמא, אבל מיטמא הוא למת מצוה, וזהו מה שכתב רבינו: "דברי קבלה", כלומר, שכך בא מדרש זה בקבלה, כדברי רבינו בפירושו שם פ"ו, מ"ה, וראה בתוספות יו"ט שם.

יג. נְזִיר וְכֵהֵן שֶׁפָּגְעוּ בְּמֵת מִצְוָה - יִטְמָא נְזִיר, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא סוֹתֵר הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים וּמְבִיא קֶרֶפֶן טְמָאָה, וְאֵל יִטְמָא כֵהֵן. שְׁוֶה⁹² קִדְּשָׁתוֹ קִדְּשָׁת שְׁעָה⁹³, וְאִפְלוּ הִיָּה נְזִיר עוֹלָם⁹⁴, וְהִפְהֵן קִדְּשָׁתוֹ קִדְּשָׁת עוֹלָם⁹⁵.

(92) הנזיר. (93) למשך ימי נזירותו בלבד. (94) שאמר: הריני נזיר לעולם (ראה לעיל פ"ג, ה"א), בכל זאת סתם נזירות אינה אלא שלשים יום (תוספות לנזיר מז). ולדעת ה"לחם משנה" כוונת רבינו, שהנזיר, נזיר בחייו אחרי שנולד, ואין קדושתו קדושת עולם - בעוד שהכהן קדושתו מיום שנולד. (95) משעה שנולד ועד יום מותו (משנה בנזיר מז). ועוד הבדל יש ביניהם, שהנזיר ישנו בשאלה, וקדושתו ניתרת ע"י שאלה לחכם (ראה לעיל פ"ב, ה"א) וקדושת כהן אינה בטלה עולמית (לחם-משנה).

יד. פָּגְעוּ בּוֹ שְׁנֵי נְזִירִים, אֶחָד נְזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְאֶחָד נְזִיר מָאָה יוֹם - יִטְמָא נְזִיר שְׁלֹשִׁים⁹⁶. הִיָּה אֶחָד נְזִיר לְזִמָּן קָצוּב⁹⁷ וְהִשְׁנִי נְזִיר עוֹלָם - יִטְמָא הַנְּזִיר לְזִמָּן קָצוּב; שְׁנֵי נְזִירִים עוֹלָם קִדְּשָׁתוֹ חֲמִשָּׁה מִנְּהֵם⁹⁸.

(96) שקדושתו מועטת מקדושת נזיר מאה (ירושלמי נזיר

הטומאה בלבד, והנוגע בהם אינו טמא שבעה ואינו טעון הזאה, בין נזיר בין שאר כל אדם, ולפיכך מתפלאה הגמרא שם: "כלים בני הזאה הם?" (לחם-משנה).

ט. נְזִיר שֶׁנִּצְטָרַע וְהִחְלִט⁶⁹ - כָּל יָמֵי חָלוּטוֹ⁷⁰ וְשִׁבְעַת יָמֵי סְפִירוֹ שְׁסוּפָר אַחֵר שְׁיִטְהֵר לְצִרְעָתוֹ⁷¹ בֵּין תְּגַלְחַת רִאשׁוֹנָה⁷² לְשִׁנְיָה⁷³ אֵין עוֹלִין לוֹ מִיָּמֵי נְזִירוֹתוֹ⁷⁴. אֲבָל יָמֵי הַסִּגָּר⁷⁵ - עוֹלִין לוֹ⁷⁶. וְכֵן אִם זָב בְּשָׂרוֹ, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה - כָּל יָמֵי זִיבָתוֹ⁷⁷ עוֹלִין לָהֶן, אָף עַל פִּי שֶׁהֵן טְמָאִין⁷⁸. וְדָבָר זֶה הִלְכָה לְמִשְׁה מְסִינִי הוּא⁷⁹.

(69) שנגמר דינו שהוא טמא, "וטמאו הכהן" (ויקרא יג, יא) מתרגם יונתן "ויחלטינינה כהנא". (70) שהוא טמא בהחלט. (71) כשנרפא נגע הצרעת. (72) שהיא ביום טהרתו, שנאמר בו (ויקרא יד, ח) "וגלח את כל שערו". (73) שהיא ביום השביעי לטהרתו, ככתוב שם ט. (74) משנה בנזיר נד: "ומתחיל ומונה מיד". משמע מזה, שימי חלוטו וספרו אינם מן המנין, אבל אינם סותרים את הקודמים. ולאחר שהשלים ימי ספרו, משלים נזירותו על מנין הימים, שמנה קודם טומאתו (שם). (75) בתחילה כשהכהן ראה את הנגע, ועדיין לא החליט לטמאו מסגירו לשבעת ימים, לראות אם יפשה הנגע, ככתוב שם יג, ד"ח. (76) למנין נזירותו (משנה שם). ובגמרא שם נו: אמרו - הלכה היא למשה מסיני, כמבואר בירושלמי שם פ"ז, ה"ג. (77) שהם טמאים, ככתוב שם טו, ב, כה. (78) הואיל ואינם טעונים תגלחת. וכן"ל. (79) משנה שם נד: "באמת אמרו, ימי הזב והזבה וכו'". וכל "באמת אמרו" - הלכה היא למשה מסיני, כמבואר בירושלמי שם פ"ז ה"ג.

י. אֵין צְרִיף לֹמַר, שְׁאִם נִטְמָא הַנְּזִיר בְּשִׂאָר טְמָאוֹת⁸⁰ - שְׁיָמִי טְמָאָתוֹ עוֹלִין לוֹ, וְאִינוּ סוֹתֵר כָּלָם⁸¹. נִטְמָא בְּמֵת בְּתוֹךְ יָמֵי צִרְעָתוֹ⁸² - סוֹתֵר אֵת כָּל הַקּוֹדְמִין, שֶׁהִרִי בְּנְזִירוֹתוֹ עוֹמֵד⁸³ וְאָף עַל פִּי שֶׁהוּא טְמָא⁸⁴.

(80) כגון נבילה או שרץ. שהן קלות מטומאת זיבה, ואין טומאתו שבעה ימים אלא טומאת ערב בלבד. (81) שאין איסור לנזיר להטמא אלא למת בלבד, כמו שאמרו (נזיר מג.) "לא יטמא להם במוותם (במדבר ו, ז) - במוותם אינו מיטמא, אבל מיטמא בנגיעתם ובזיבתם", והשווה ה"טומאת אוכלין פט"ז, ה"ט. (82) היה נזיר ונצטרע, ובימי צרעתו נטמא למת. (83) שכשיתרפא מצרעתו, עליו להשלים נזירותו על הימים שמנה מקודם, כמבואר לעיל ה"ט ובביאורנו אות עב. (84) לצרעתו, לא היה סותר את הקודמים בגלל צרעתו בלבד, נזיר יד: כרבי יוחנן, אבל ריש לקיש אומר שם: "אינו סותר (=את הקודמים), צרעת לחוד ונזירות לחוד", הואיל ואין ימי צרעתו עולים לו למנין נזירותו, דינו משונה מסתם נזיר, ואין טומאתו במת סותרת כלום. וראה לקמן פ"י, ה"ב-יג.

יא. הַנְּזִיר מִתֵּר בְּטִמְאָת מֵת מִצְוָה⁸⁵ וְהַתְּגַלְחַת

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יספיק לתגלחת מצורע שהוא נזיר, נזירות שמשון, שאין לו שאלה, ראה לעיל פ"ג, ה"ד, ולפיכך טעמו של רבינו מקיף וכולל יותר (רדב"ז).

~ יום שני כ"ב אדר-ב' ~

פרק שמיני

(1) תגלחת טהרה וסדר הבאת קרבנות הנזיר, דין נזיר ממורט, ותגלחת פסולה כיצד יעשה, תגלחת הבן על קרבנות אביו הנזיר, הריני נזיר ועלי לגלח נזיר ושמע חברו ואמר ואני ועלי לגלח נזיר, כיצד יעשו.

א. תגלחת הטהרה כיצד היא? פשיגמר הנזיר ימי נזירותו² מביא שלש בהמות: פֶּבֶשׁ לְעוֹלָה, וְכִבְשָׂה לְחֻטָּאת, וְאַיִל לְשִׁלְמִים³. הביא שלשתן ולא פֶּרֶשׁ - הראויה לחטאת⁵ תִּקְרַב⁶ חטאת, והראויה לשלמים⁷ - שלמים, והראויה לעולה⁸ - עולה. ומביא עם איל השלמים עֲשָׂרֹנוֹת⁹ ושני שלישי עֲשָׂרוֹן סֶלֶת. אופה מהן עֲשָׂרִים חֻלָּה¹⁰: עֶשֶׂר חֲלוֹת מִצוֹת¹¹, וְעֶשֶׂר רִקְיָקִי¹² מִצוֹת. וּמוֹשֵׁחַ הָעֲשָׂרִים¹³ בְּרִבְעִית שֶׁמֶן. וְשֶׁעוֹר זֶה¹⁴ הִלָּכָה לְמִשְׁחָה מְסִינִי¹⁵. ומביא העֲשָׂרִים בְּכָלִי אֶחָד¹⁶.

(2) ראה לעיל פ"ד, ה"א. (3) ככתוב בתורה (במדבר ו, יד). וכתב הרמב"ן שם יא: "טעם החטאת . . . כי האיש הזה חוטא בנפשו במלאת הנזירות, כי הוא עתה נזיר מקדושתו ועבודת ה', וראוי היה לו שיזיר לעולם ויעמוד כל ימיו נזיר וקדוש לאלקיו . . . והנה הוא צריך כפרה בשוכו להטמא בתאוות העולם". (4) איזו לחטאת ואיזו לעולה, אע"פ שכל הקרבנות צריך שיקראו להם הבעלים שם. (5) הכבשה. (6) בכת"י התימנים: תיקרב. (7) האיל. (8) הכבש, הואיל ואמר: הרי אלו לנזירותי, הרי זה כאילו קרא שם לכל אחד ואחד (משנה, נזיר מה, וברע"ב שם). ואע"פ שכבשה ראויה גם לשלמים, ככתוב בתורה (ויקרא ג, יז) - בקרבנות נזיר, אין הכבשה ראויה אלא לחטאת ('תוספות יו"ט'). (9) העשרון - הוא עשירית האיפה (במדבר כח, ה), והאיפה שלש סאין, והסאה ששה קבים, כמבואר בהל' עירובין פ"א, ה"ג. נמצא, העשרון: שני קבים פחות חומש (הל' ביכורים פ"ו, ה"ט). (10) נמצאת כל חלה היא שלישית העשרון. (11) שהן בלולות בשמן כשעדיין הן סולת. (12) הרקיק אינו בלול בשמן אלא משוח בשמן אחר אפייתו (הל' מעשה הקרבנות פ"ט, הכ"א). (13) כל חלה כדינה, חלת מצה - בלולה בשמן, והרקיק - משוח, ככתוב בתורה (במדבר ו, טו). וכן בהל' מעשה הקרבנות שם, הכ"ג. וכנראה, שכאן סומך רבינו על מה שיכתוב בפרוטרוט בהל' מעשה הקרבנות ('מעשה רוקח'). ובמנחות עח, א - ששם המקור לדין חלות נזיר, אמרו: "ובשר זבח תודת שלמיו - לרבות שלמי נזיר לעשרת קבים ירושלמיות (נמצאו שתי חלות לקב), ולרביעית שמן". (14) של רביעית הלוג שמן. (15) מנחות פט, א. (16) בסל, ככתוב (במדבר ו, יז): "על סל המצות".

פ"ז, סוף ה"א). (97) אפילו לאלף שנה (ראה לעיל פ"ג, ה"א). (98) ירושלמי שם, שנזיר עולם אם הכביד שערו, מיקל בתער בכל שנים-עשר חודש ומביא קרבנו, וזוהי קדושתו, בעוד שנזיר לזמן קצוב אינו מגלח עד סוף ימי נזרו, ואינו מביא איפוא שום קרבן טהרה תוך ימי קצבת נזירותו, ראה לעיל פ"ג, ה"ב. וגם סתם נזירות קצובה, אינה לכל ימי חייו, שלרוב היא לזמן קצר בלבד, ולפיכך קדושתה קלה מנזיר עולם (רדב"ז).

טו. וכיצד הוא מתר בתגלחת מצורע? נזיר שֶׁנִּצְטָרַע, וְנִרְפָּא מִצָּרְעוֹ בְּתוֹךְ יְמֵי נִזְיוֹתָיו - הָרִי זֶה מְגַלַּח כָּל שְׁעָרוֹ. שְׁהָרִי תְּגַלַּחְתוּ⁹⁹ מִצוֹת עֲשֵׂה, שְׁנֹאֲמַר בְּמִצְרָע: וְגַלַּח אֶת כָּל שְׁעָרוֹ וְגוֹמַר; וְכָל מְקוֹם שְׂאֵתָה מוֹצֵא מִצוֹת עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה¹⁰⁰: אִם יָכֹל לָקִים אֶת שְׁגִיחָם¹⁰¹ - מוֹטָב, וְאִם לֹא¹⁰² - יָבֹא עֲשֵׂה וְיִדְחָה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה. וְהָלֹא נִזְיִר שְׁגִלַּח בְּיָמֵי נִזְרוֹ עֵבֶר עַל לֹא תַעֲשֶׂה וְעֲשֵׂה, שְׁנֹאֲמַר: קִדַּשׁ יְהִי גִדְּל פָּרַע שְׁעַר רֹאשׁוֹ¹⁰³, וְכָכָל מְקוֹם אֵין עֲשֵׂה דוּחָה לֹא תַעֲשֶׂה וְעֲשֵׂה¹⁰⁴, וְלָמָּה דוּחָה עֲשֵׂה שֶׁל תְּגַלַּח הַנֶּגַע לְנִזְיוֹתָיו? מִפְּנֵי שֶׁכָּבֶר נִטְמָא הַנִּזְיִר בְּצָרְעָתוֹ, וְיָמֵי חֲלוּטוֹ אֵין עוֹלִין לוֹ כְּמוֹ שְׁבֹאֲרָנוֹ¹⁰⁵, וְהָרִי אֵינוֹ קְדוֹשׁ¹⁰⁶ בְּהוֹ, וְכִטְל הָעֲשֵׂה מֵאֲלִיו, וְלֹא נִשְׁאָר אֵלָּא לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁהוּא: תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ, וְלִפְיָכָּךְ בָּא עֲשֵׂה שֶׁל תְּגַלַּח הַצָּרְעָת וְדָחָה אוֹתוֹ¹⁰⁷.

(99) לצרעתו. (100) שאחת היא בטתירה לשניה, כגון לעשות ציצית מחוטי צמר בטלית של פשתן, שהציצית מצות-עשה, והשעטנו הוא איסור לא-תעשה. (101) כגון חוטי צמר בטלית של צמר, הרי אפשר לו לקיים את שתיהן, וכן חוטי פשתן בטלית פשתן. (102) כגון שיש לו טלית פשתן, וחייב להטיל בה חוטי תכלת, שהם מצמר, תבוא מצות תכלת ותדחה איסור שעטנו (מנחות מ. וכן בהל' ציצית פ"ג, ה"ו), וגם כאן ה'עשה' של תגלחת מצורע דוחה את ה'לא-תעשה' של איסור גילוח הנזיר, שנאמר בו: "תער לא יעבור על ראשו" (נזיר נח). (103) והרי זו מצות-עשה, כמבואר לעיל פ"א, ה"א. (104) כגון יבמה אלמנה מן הנישואין, אסורה להתייבם לכהן גדול, שאין 'עשה' של מצות יבום דוחה 'לא-תעשה' (של אלמנה לכהן גדול) ו'עשה', שמוזהר על הבעולה, ככתוב: "והוא אשה בבתוליה יקח" (יבמות כא. ובהל' יבום פ"ו, ה"א). (105) לעיל ה"ט. (106) ראה לקמן פ"י ה"ב: "ששער נזיר שנצטרע, מותר בהנייה" הרי שאין בו כל קדושה. (107) ולדעת הראב"ד, אין זה עיקר הטעם, אלא מפני שהלאו וה'עשה' של נזיר קלים מאד, שנזירות ישנה בשאלה לחכם, והיא ניתרת, ולפיכך 'עשה' של תגלחת מצורע דוחה אותם, כמבואר ביבמות ה. ורבינו סובר, מאחר שבמסכת נזיר מא: ונח. מודגש בפירושו, שתגלחת מצורע דוחה 'לא-תעשה' שבנזיר, ולא הזכירו שם את ה'עשה' שבנזיר, אין אנו מניחים גמרא מפורשת במקומה, ונמשכים אחרי סוגיא ביבמות, שהיא שלא במקומה. וגם טעמו של הראב"ד, לא

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כפי הנזיר או הנזירה ומניפין³⁰. ואחר כך הותר הנזיר³¹ לשנות יין ולהטמא למתים.

(30) הכהן, ככתוב (במדבר ו, כ) "והניף אותם הכהן", וכמו שאמרו (קידושין לו): "כהן מכניס ידו תחת יד בעלים ומניף". וכתב רבינו: "או הנזירה" כדברי המשנה (שם עמ' א) "והתנופות...". נוהגות באנשים ולא בנשים, חוץ ממנחת סוטה ונזירה שהן מניפות", ולא כדברי רבי שמעון שזורי, האומר (נזיר מה). אין נזירה מניפה, "שמא יתגרו בה פרחי כהונה". וראה פירוש המשנה לרבינו בקידושין שם: "ודין הנזירה והנזיר בענין הקרבן - שוה, למה שנאמר בתחילת הפרשה: איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר, והוא מה שאמרו (קידושין שם) אתיא (= למד) כף כף מסוטה". (31) זה למצוה מן המובחר, אבל לעכב, ראה בסמוך ה"ה.

ה. נזיר ממרט³² אינו צריך להעביר תער³³. ואף על פי שאין לו שער או שאין לו פנים³⁴ - הרי זה מקריב קרבנותיו ולשתה ויטמא³⁵. ואם הביא קרבנותיו ולא גלח ראשו - אין התגלחת מעכבת, אלא שותה ומטמא לערב³⁶. שמשויזק עליו אחד מן הדמים³⁷ הותר, אף על פי שלא נתן על פסיו ולא הניף; שכל דברים אלו - למצוה ולא לעכב³⁸.

(32) שאין לו שערות בראשו, כגון שהוא קרח. (33) יומא סא, ב - וכבית הלל. ואע"פ שבנזיר מו, ב - אמרו: "ובית הלל אומרים, צריך להעביר תער על ראשו" - כבר העירו 'התוספות' ביומא שם, שזאת היא מהסוגיות ההפוכות, ופסק רבינו כהסוגיא ביומא, שכן המשנה בנגעים פי"ד מ"ט, שנויה כמותה. ואילו הסוגיא בנזיר, היא בסתירה לדברי המשנה בנגעים ('תוספות יו"ט' נגעים, שם). (34) ואינו ראוי להניף. (35) מותר לו להטמא למתים. (36) אחרי מלאת לו שלשים יום, כי ביום שלשים עצמו, אסור לו עדיין לשנות יין (רדב"ז). וה'אור שמח' מסביר את היתר טומאתו מבערב, ע"פ מה שנתבאר בנזיר יד, ב - נזיר שנטמא לאחר זריקת הדמים, ועדיין לא גילח, אין לו תקנה למצות גילוח, שלעולם לא יוכל להתגלח כמצותו, שאינו יכול לסתור ולמנות נזירות אחרת ולהביא קרבן אחר ויתגלח, שהרי לאחר מלאת נטמא (ואינו סותר), ואין לו תקנה לגלח בטוהרה אלא מגלח בטומאה (רש"י). ומעתה, אם הנזיר יטמא למתים ביום הבאת קרבנו לפני גילוחו, לא יוכל להתגלח עוד פתח אוהל מועד (בגלל טומאתו), וממילא אין לו תקנה עולמית, אבל אם לא גילח עד הערב, אזי ממילא מותר לו להטמא למתים, שבערב כבר ננעלו דלתות ההיכל, וממילא אינו יכול להתגלח, ולמחר כבר עבר זמן אכילת שלמי נזיר, ולא יוכל לשלח שעריו תחת הדוד כמצותו, ולפיכך מותר לו להטמא לכתחילה, שבין כה כבר הפסיד את מצות הגילוח כתיקונה. (37) דמי הקרבנות. (38) נזיר מו, א. כדעת החכמים, שאין הגילוח מעכב. וכל-שכן התנופה, שהיא אחרי הגילוח (רדב"ז). וכן סתמה המשנה בנזיר כח, א: "נזק עליה אחד מן הדמים, אינו יכול

ובהל' מעשה הקרבנות פ"ט הכ"ג, מסיים רבינו: "והכהן לוקח מהן (מהחלות) שתי חלות, אחת מכל מין".

ב. ושוחט החטאת תחלה, ואחר כך העולה, ואחר כך השלמים, ואחר כך¹⁷ מגלח. ואם גלח אחר ששחט החטאת או העולה - יצא¹⁸. ומבשל השלמים או שולקן¹⁹. ולוקח מן הרטב של זבחי השלמים ונותן על השער²⁰, ואחר כך משליכו לאש תחת דוד השלמים. ואם השליכו תחת החטאת - יצא²¹.

(17) משנה, נזיר מה, א. וכרבי יהודה שם. וכן סדרן בתורה (במדבר ו, יד). ואחרי עשיית השלמים, כתבה תורה (שם, יח) "וגלח הנזיר". וראה ב'תוספות יו"ט' שם. (18) משנה, שם. (19) בישול מרובה, ובכל זאת אינם יוצאים מתורת בישול (משנה, שם עמ' ב, ו'תוספות' פסחים לט:). (20) נזיר מה, ב. שנאמר (במדבר ו, יח): "אשר תחת זבח השלמים - מזבח" (=מהרובט) יהא תחתיו". (21) שם "זבח - לרבות את החטאת".

ג. והיכן מגלח שעריו? בעזרת הנשים²², בלשפת הנזירים שהיתה שם בקרן מזרחית דרומית, ושם מבשלין את שלמיהן ומשליכין שערן לאש²⁴. ואם גלח במדינה²⁵ - יצא²⁶. ובין שגלח במדינה ובין שגלח במקדש - תחת הדוד הוא משליף שעריו²⁷. ואינו מגלח עד שיהיה פתח העזרה פתוח, שנאמר: פתח אוהל מועד²⁸. לא שגלח בנגד הפתח, שזה בזיון מקדש הוא²⁹.

(22) חצר בית המקדש, מקום מעמד לנשים, ונזכרת במשנה מרות פ"ב, מ"ה. (23) חדר. (24) משנה שם, וככתוב בתורה: "ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים". (25) בכל ערי ישראל לגבולותיה, כשיטת רבינו בפירושו למשנה (ראש השנה פ"ד, מ"א) שירושלים כולה נקראת מקדש; ומדינה - שאר העיירות שבכל ארץ ישראל. (26) משנה, נזיר מה, ב. והרע"ב שם מפרש: מדינה - ירושלים, ואע"פ שנאמר שם "וגלח הנזיר פתח אוהל מועד" - אין זה אלא אלל למד, שאינו מגלח עד שיהיה פתח אוהל מועד פתוח, וכמבואר בסמוך. (27) משנה, שם. ובנוסח המשנה שבבבלי, כתוב: "ואם גילח במדינה, לא היה משלח תחת הדוד", אבל נוסח המשנה שבירושלמי שם: "ואם גילח במדינה, היה משלח" וכו'. וראה לעיל פ"ו הי"ד, לענין תגלחת נזיר טמא. (28) הוא ההיכל, ורבינו כתב: פתח העזרה פתוח, וצריך עיון. (29) נזיר מה, א. ולפי זה, לא יגלח בלילה, שאז פתח העזרה סגור, וכן אמרו (זבחים נה:): "שלמים ששחטם קודם פתיחת דלתות ההיכל - פסולים, שנאמר ושחטו פתח אוהל מועד, בזמן שהוא פתוח ולא בזמן שהוא נעול".

ד. ואחר כך נוטל הפהן את הזרוע בשלה מן האיל, וחלת מצה אחת מן הסל, ורקיק אחד, ונותנן על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להפרי". ואמרו בגמרא שם: משנתנו שלא כרבי אליעזר, הסובר תגלחת מעכבת וכו' (כסף-משנה).

ו. אף על פי שאין התגלחת מעכבת³⁹ עליו, מצוה לגלח⁴⁰ אפילו לאחר זמן מרבה. ונזיר שגלח בלא תער, או שגלח ושייר שתי שערות - לא עשה כלום⁴¹ ולא קיים מצות גילוח. בין נזיר טהור בין נזיר טמא⁴².

(39) בכ"י תימן, ורומי ר"מ: מעכבת. (40) נגעים פ"ד, מ"ד. וכן בנזיר מ, א. (41) שם, שנאמר (במדבר ו, ה) "תער לא יעבור על ראשו, עד מלאת הימים וגו'" - התורה אמרה: אחר מלאת, לא תהא תגלחת אלא בתער". ובנוגע לשיור שתי שערות, כתבו ה'תוספות' שם, שזוהי הלכה בנזיר. וב'תוספות יו"ט' לנגעים שם, מפרש, שסתם שיער אינו פחות משנים, - וכן אמרו ב'תורות כהנים' (תזריע פרק ב) "ושער בנגע הפך לבן, מיעוט שער שתי שערות" - וכל ששייר שתי שערות, עדיין שערו עליו ולא קיים מצות גילוח. (42) נזיר מב, א. שנאמר בו (במדבר ו, ט): ביום השביעי יגלחנו, שאין צריך לומר, שהרי כבר אמר הכתוב (שם): וגלח ראשו ביום טהרתו, אלא לומר לך, שיגלח כל ראשו, ואם שייר שתי שערות - לא עשה כלום.

ז. גלח והניח שתי שערות⁴³, וצמח ראשו פלו, ונזיר וגלחו עם אותן שתי השערות, או שגלח אחת⁴⁴ ונשרה⁴⁵ אחת - הרי זה קיים מצות גלוח⁴⁶. נשרה אחת וגלח אחת - אין כאן מצות גלוח⁴⁷.

יא. כל מקום שאמרנו תגלחתו פסולה - הרי הוא כמי שנתגלח בתוך ימי נזירותו, שהוא סותר שלשים יום, כמו שבארנו⁶¹. ונמצא מונה שלשים יום אחר התגלחת הפסולה, וביא קרבנותיו⁶².

יב. שלמי נזיר ששחטן שלא כמצותו⁶³ - פשרים⁶⁴, ואין עולים לבעלים לשם חובה. ונאכלין ליום אחד⁶⁵, ואין טענין לחם⁶⁶ ולא מתנות⁶⁷ ולא זרוע.

(61) לעיל פ"ו ה"א, שאין גידול שיער פחות משלשים יום. (62) ויגלח עליהם שנית תגלחת כשרה.

יג. שלמי נזיר ששחטן שלא כמצותו⁶³ - פשרים⁶⁴, ואין עולים לבעלים לשם חובה. ונאכלין ליום אחד⁶⁵, ואין טענין לחם⁶⁶ ולא מתנות⁶⁷ ולא זרוע.

(63) כגון שלא לשמן, או שהביא איל בן שנה ומצוות שיהיה בן שתי שנים (נזיר כד: וב'תוספות' שם). (64) הרי הם כשלמי נדבה. (65) כשלמי נזיר, בניגוד לשלמי נדבה, הנאכלים לשני ימים ולילה אחד. (66) חלות נזיר הבאות עם שלמי נזיר, כמבואר לעיל ה"א. (67) לכאורה, הכוונה לחזה ושוק הניתנים לכהן במתנה, אבל אלה ניתנות לכהן אף משלמי נדבה? ולפיכך הגיה האורח מישור, הובאו דבריו ב'מרכבת המשנה', שצ"ל: אלא מתנות ולא זרוע, כלומר, הזרוע מן האיל הניתנת משלמי נזיר לכהן, אינה ניתנת משלמים אלא מאחר שלא הותר הנזיר בהם, והרי הם כשלמי נדבה, שאין לכהן בהם אלא מתנות חזה ושוק בלבד (נזיר, שם). וראה ב'תוספות' שם עמ' א ד"ה שלמים נמי. וה'אור שמח' מקיים את גירסת הספרים: "ולא מתנות", והכוונה לחזה ושוק, שאינם ניתנים תנופה על כפי הנזיר, ואשה נזירה אינה מניפה כלל, ראה לעיל אות כט, הואיל ואין הנזיר נותר בהם, בניגוד לשלמי נזיר כשרים, שנותן הכהן אותם על ידי הנזיר ומניפם. כמבואר בהל' מעשה הקרבנות פ"ט ה"ט, אבל זה ודאי שניתנים מתנה לכהן, כי

(39) בכ"י תימן, ורומי ר"מ: מעכבת. (40) נגעים פ"ד, מ"ד. וכן בנזיר מ, א. (41) שם, שנאמר (במדבר ו, ה) "תער לא יעבור על ראשו, עד מלאת הימים וגו'" - התורה אמרה: אחר מלאת, לא תהא תגלחת אלא בתער". ובנוגע לשיור שתי שערות, כתבו ה'תוספות' שם, שזוהי הלכה בנזיר. וב'תוספות יו"ט' לנגעים שם, מפרש, שסתם שיער אינו פחות משנים, - וכן אמרו ב'תורות כהנים' (תזריע פרק ב) "ושער בנגע הפך לבן, מיעוט שער שתי שערות" - וכל ששייר שתי שערות, עדיין שערו עליו ולא קיים מצות גילוח. (42) נזיר מב, א. שנאמר בו (במדבר ו, ט): ביום השביעי יגלחנו, שאין צריך לומר, שהרי כבר אמר הכתוב (שם): וגלח ראשו ביום טהרתו, אלא לומר לך, שיגלח כל ראשו, ואם שייר שתי שערות - לא עשה כלום.

ז. גלח והניח שתי שערות⁴³, וצמח ראשו פלו, ונזיר וגלחו עם אותן שתי השערות, או שגלח אחת⁴⁴ ונשרה⁴⁵ אחת - הרי זה קיים מצות גלוח⁴⁶. נשרה אחת וגלח אחת - אין כאן מצות גלוח⁴⁷.

(43) אבל אם לא גילח את הראש כולו אלא את שתי השערות בלבד, יתכן שלא עשה כלום, הואיל וכשגילחן נשאר ראשו מלא שיער, כמו שנסתפק בזה אביי, בנזיר שם. (44) משגילח ושייר שתי שערות, ועדיין לא צמחו לו שערות. (45) נפלה מאלוה. (46) הואיל ובשעה שבא לגלח היו שתיים, שהן שיעור גילוח. (47) שבשעה שעמד לגלחן, לא היו שתיים, ואין גילוח בפחות משתי שערות (נזיר שם, וכן בבבא-קמא קה). "אע"פ ששער אין כאן, מצות גילוח אין כאן".

ח. גלח על השלמים⁴⁸ ונמצא פסול⁴⁹ - תגלחתו פסולה⁵⁰, וזבחו לא עליו⁵¹. גלח על החטאת ונמצאת שלא נשחטה לשם חטאת⁵², ואחר כך הביא השלמים והעולה והקריבן כמצותן - תגלחתו פסולה וזבחו לא עליו⁵³.

(48) אחרי עשיית השלמים בלבד. (49) כגון שנשפך הדם או שנטמא. (50) הואיל ועדיין לא נזרק אפילו אחד מן הקרבנות בהכשר, והרי זה כגילוחו לסטים לאחר מלאת, וסותר שלשים יום, כמבואר לעיל פ"ו, ה"א, ד. (51) הזבחים שיקריב אחר תגלחתו הפסולה, לא עלו לו לחובתו, הואיל ואינו ראוי עכשיו להתגלח עד שיעשה שלשים יום, והרי הוא כאילו הקריבם תוך מלאת ימי נזרו (משנה, נזיר מו: וב'תוספות' שם). (52) והרי היא פסולה, כמו ששינו (זבחים פ"א, מ"א) "כל הזבחים שנזבחו שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נדבה, לקנות מהן קרבנות ציבור, והם עולות נדבה (משנה, מעילה יא. ורע"ב לנזיר פ"ד, מ"ד). (82) וכולם נדרו בנזירות בחייו, או לאחר מותו. (83) והיתר ישרומו מכיסיהם. (84) כשאר הירושות, שנוטל בהן חלק כפול (נזיר ל:), בעיה שנפשטה שם בדרך: "אם-תמצי-לומר".

טז. בין שהיה האב נזיר עולם והבן נזיר זמן קצוב, בין שהיה האב נזיר זמן קצוב והבן נזיר עולם⁸⁵ - הרי זה מגלח ומביא קרבנותיו ממצעות נזירות אביו⁸⁶.

(85) ראה למעלה פ"ג, ה"א"יב ההבדלים הדיניים שביניהם. (86) אע"פ שאין נזירותם שוה. הואיל ועל-כל-פנים הם שוים בנזירות טהרה, ששניהם מביאים קרבנות טהרה, הם בכלל ההלכה שמפי הקבלה (נזיר שם), בעיה שנפשטה בדרך: אם-תמצי-לומר.

יז. הפריש האב מצעות להביא בהן קרבנות טמאה⁸⁷ ומת - אין הבן מביא בהן קרבנות טהרה. וכן אם הפרישן האב לקרבן טהרה - אין הבן מגלח עליהן תגלחת טמאה⁸⁸. שדברים אלו הן ספק⁸⁹. ואם הביא זבחי - לא עלו לו⁹⁰.

(87) שנטמא בתוך ימי נזרו, והפריש מצעות לצפרים וקרבן אשם. (88) אם נטמא. (89) בעיה היא בגמרא שם, הואיל ואין קרבנות נזירותם ממין אחד, שמא לא עליהם נתקבלה ההלכה שבנזיר. (90) לשם חובתו, ועל כרחו יביא זבחים אחרים, ויתנה: אם הזבחים הראשונים עלו לי - יהיו אלה נדבה, ואם הראשונים לא עלו לי - יהיו אלה לחובתי (כסף-משנה). אבל עדיין יש להסתפק, מה יעשה בחטאתו שהרי אין חטאת באה נדבה? (מ'עשה רוקח'), ולפיכך מהנכון הוא, שיביא רק חטאת העוף הבאה על הספק (ראה לקמן פ"י, ה"ח) ועולה ושלמים לא יביא כלל, שאינם מעכבים, ומכיון שכבר הביאם בראשונה על הספק - די לו, ועל חטאתו יתנה: אם הראשונים לא עלו לי, הרי זה חטאתי, ואם עלו לי, הרי זו חטאת העוף הבאה על הספק (לחם-משנה לקמן פ"י, סוף ה"ב).

יח. האומר: הרי עלי לגלח נזיר - חייב להביא קרבנות תגלחת טהרה, ומקריבן על יד⁹¹ איזה נזיר שירצה. אומר עד: הרי עלי חצי קרבנות נזיר, או אם אומר: הרי עלי לגלח חצי נזיר⁹² - הרי זה מביא חצי הקרבנות לאיזה נזיר שירצה, ואותו נזיר משלים קרבנותיו משלו. אכל אם אומר: הרי עלי קרבנות חצי נזיר⁹³ - הרי זה מביא קרבנות נזיר שלם; שאין לנו חצי נזירות⁹⁴.

(91) עבד, ובכ"י התימנים: על ידי. ודין זה נלמד ממקור ה"ט הבאה. (92) כוונתו לחצי קרבנות נזיר שלם (נזיר יב:). (93) משמעו, כאילו יש קרבנות לחצי נזירות. (94) שאפילו אומר: הריני נזיר יום אחד, הרי זה נזיר שלשים יום, כמבואר לעיל פ"ג ה"ב, וכן אמרו בנדרים פג, א: "אין

אפילו שלמי נדבה חייבים בחזה ושוק. וכן לשון התוספתא "אין בהם נתינה על כפיים".

יג. שלש בהמות אלו⁹⁵ והלחם הבא עמהם - הפל מן החלין⁹⁶, כשאר נדרי הקדש, כמו שיתבאר במקומו⁹⁷.

(68) המנויות לעיל ה"א. (69) ולא ממצעות מעשר שני. (70) הל' מעשה הקרבנות פט"ז הט"ו, ש"כל המחוייב בקרבן, לא יביא קרבנו אלא מן החולין". ומקורו במנחות פ"ג. הוקשו כל הקרבנות לחטאת, מה חטאת נאמר בה (ויקרא טז, ו): "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו" - משלו ולא משל מעשר, אף כל דבר שבחובה - אינו בא אלא מן החולין, וראה במשנה, שם פב, א.

יד. האומר: הריני נזיר על מנת שאגלח⁷¹ ממצעות מעשר שני - הרי זה נזיר, ואינו מביא קרבנותיו מן המעשר, אלא מן החלין⁷².

(71) קרבנות שעליו להביא לצרכי תגלחתו. (72) מכיון שאמר: הריני נזיר - נתחייב, שאמירתו לגבוה (להקדש) כמסירתו להדיט, וכשחזר ואמר: על-מנת וכו' אינו יכול לשנות ולפטור עצמו ממצעות מעשר שני (ביצה כ. וברש"י). ויתכן, שאם יאמר: על-מנת שאביא ממצעות מעשר שני - הריני נזיר, הואיל והקדים תנאו להתחייבותו, יביא כפי תנאו (תוספות שם).

טו. האיש שנדר בנזיר - יש לו להביא קרבנות אביו⁷³ לעצמו ומגלח עליהם; ואין האשה מגלחת על קרבנות אביה⁷⁴. ודבר זה⁷⁵ הלכה מפי הקבלה⁷⁶ הוא. פיצד? מי שהיה אביו נזיר, והפריש מצעות לקנות בהן קרבנותיו, ומת והניח המצעות סתומין⁷⁷, ואמר אחרי מות אביו: הריני נזיר על מנת שאביא קרבנותי ממצעות שהפריש אבי לקרבנותיו - הרי זה מביא מהן קרבנותיו. וכן אם היה הוא ואביו נזירים, והפריש אביו מצעות סתומין, ומת האב, ואמר הבן אחר מות אביו: הריני מגלח על מצעות אביו⁷⁸ - הרי זה מביא קרבנותיו מהן⁷⁹. אכל אם לא אמר⁸⁰ - יפלו המצעות לנדבה⁸¹. מת האב והניח בנים רבים⁸² - חולקים המצעות הסתומים, מפני שהיא רשעה להן, ויש לכל אחד מהן לגלח על חלקו⁸³, והבכור נוטל בהן פי שניים⁸⁴.

(73) שנדר אביו לנזירותו הוא. (74) אפילו כשאין בנים, והיא היורשת היחידה. (75) שהבן מגלח, ואין הבת מגלחת. (76) כך מסורת היא בדיניו (נזיר ל. וברש"י). (77) שלא פירש ואמר: הרי אלו לחובתי, ראה לקמן פ"ט ה"ד. ואם פירש, דינו מבואר שם ה"ג. (78) אע"פ שבשעה שנזר לא היה בדעתו להביא משל אביו, שהרי נזר בחי האב. (79) נזיר ל, ב. וכגירסת התוספות שם דיבור-המתחיל: תא שמע. (80) הבן, שהוא רוצה לגלח על מצעות אביו. (81) לקופות שבמקדש, שמשליכים בהן שאר מצעות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כדי שיעור קרבן, יצרפו למעות נזירים אחרים, ולא ייפול לעולת נדבה. (4) שהפריש מעות לקרבנות נזירות עצמו, ולא אמר כלום. (5) אחרי שקנה מהן כל קרבנותיו, נשאר לו עודף. (6) לשופרות (=קופות) נדבה שבמקדש, להקריב מהן עולות נדבה לצבור, כשהמזבח עומד בטל.

ב. המפריש מעות מפרשין לנזירותו והותירו - מותר מעות העולה יבואו עולה, ומותר החטאת יוליכם לים המלח⁸, ומותר דמי השלמים יבואו שלמים. ואין טעונין לחם⁹, ונאכלין ליום אחד¹⁰.

(7) שפירש: אלו לחטאתי ואלו לעולתי ואלו לשלמי. (8) שאין ספינה עוברת שם, ואין אנשים מצויים שם ליהנות מהן, כי דמי חטאת אלו אסורים בהנאה, כדין כל חטאת שנתכפרו בעליה, שהיא למיתה. (9) חלות נזיר. (10) לא כשלמי נדבה הנאכלים לשני ימים ולילה אחד, אלא כחומר שלמי נזיר.

ג. המפריש מעות לנזירותו ומת: אם היו סתומין - יפלו לנדבה¹¹; היו מפרשין - דמי עולה ונבואו עולה, דמי חטאת ילכו לים המלח¹², דמי שלמים יבואו שלמים. ונאכלין ליום אחד, ואין טעונין לחם¹³.

(11) ואף על פי שדמי חטאת מעורבים בהן, יפלו לנדבה, כי כך נתקבלה ההלכה בנזיר. (12) כדין חטאת שמתו בעליה, שהיא למיתה. (13) ומפריש מהן דמי חטאת ומוליכם לים המלח, והיתר לעולה ולשלמים.

ד. כיצד הם המעות הסתומין? בגוף שהפריש מעות להביא מהן קרבנותיו ולא אמר פלוס. אבל אם אמר: אלו לחובתי - הרי אלו מפרשין. ואין צריך לומר, אם אמר: אלו לעולתי ולחטאתי ולשלמי - שהן מפרשין¹⁴.

(14) כאילו אמר: אלו לחטאתי, ואלו לעולתי, ואלו לשלמי.

ה. המפריש בהמה בעלת מום¹⁵ - הרי היא כמעות סתומין¹⁶. וכן המפריש לשון של כסף ושל זהב או כלי¹⁷, אף על פי שאמר: זה לחטאתי ולעולתי ולשלמי - הרי הוא כמעות סתומין¹⁸.

(15) שאינה ראוייה למזבח, אלא להימכר, ודמיה קדושים לקרבנות נזירותו. (16) ואם מת, יפלו לנדבה. (17) הואיל וראויים הם להימכר מיד, ללא כל שהייה, דינם כמעות. (18) ואין זה דומה ממש למעות, שאם אמר עליהן: "הרי אלו לעולתי ולחטאתי וכו'" שהן כמפורשין. כי המעות הן מחולקות, ויכול להפריש מהן דמי חטאת, ודמי עולה, הכול בפני עצמו. אבל לשון של כסף או כלי הם גוף אחד, ואפילו אמר עליו: הרי זה לחטאתי ולעולתי וכו' אין זה כמפורש. ולפי זה אם הפריש: שלוש בהמות בעלות מום, או שלוש לשונות של כסף או שלושה כלים ואמר: הרי אלו לחטאתי ולעולתי וכו' הרי הם כמעות מפורשות.

נזירות לחצאים, ואין קרבן לחצאים". ומכיון שמסמך תיבת "חצי" לנזיר ולא לקרבנות, נתכוין לומר "חצי נזירות" ואין לנו חצי נזירות, ולפיכך יתחייב בכל הקרבנות (נזיר, שם).

יט. האומר: הריני נזיר ועלי לגלח נזיר⁹⁵, ושמע חברי ואמר 'ואני' - הרי חברי נזיר, ואינו חייב לגלח נזיר אחר; שהרי לא התפס עצמו אלא כנזירות. ואם אמר: ואני ועלי לגלח נזיר - הרי זה חייב⁹⁶. ואם היה פקחין - מביא כל אחד מהן קרבנות על ידי חברו⁹⁷. ואם לא עשו כן⁹⁸ - חייבים לגלח נזירות אחרים⁹⁹.

(95) נתחייב בשני נדרים, להיות נזיר, ולהביא קרבנות תגלחת נזיר אחר. (96) בשניהם (שם יא:). (97) זה מביא קרבנותיו של זה, וזה מביא קרבנותיו של זה, ונפטרו מלהביא קרבנות נזיר אחר, ואע"פ שבשעה שנדר הראשון לגלח נזיר, עדיין לא היה השני נזיר (שם יב:). (98) אלא כל אחד הביא קרבנותיו משלו. (99) כדי לקיים את נדרם השני. ובכתי' התימנים: "נזירים אחרים". וכן לשון המשנה שם יא, ב. ומכאן המקור להתחלת ה"ח, כמו שהערנו לעיל אות צ.

כ. האומר: הרי עלי לגלח חצי נזיר¹⁰⁰, ושמע חברי ואמר: ואני ועלי לגלח חצי נזיר - זה מביא חצי קרבנותיו של זה, וזה מביא חצי קרבנותיו של זה, וכל אחד מהן משלים קרבנותיו, אם היו פקחין. ואם לאו - זה מביא חצי קרבנות מאיזה נזיר שירצה, וזה מביא חצי קרבנות¹⁰¹ מאיזה נזיר שירצה.

(100) לדעת הרדב"ז, יש כאן טעות, וצריך להגיה: הריני נזיר ועלי לגלח חצי נזיר, וכן בהגהות מהר"ם מפדובה. (101) בכתי' התימנים: "זה מביא חצי קרבנות לאיזה נזיר שירצה, וזה מביא חצי קרבנות לאיזה נזיר שירצה". ודין זה נלמד מהמשנה בנזיר יא, ב - שהיא המקור לה"ט דלעיל. ולדעת הרדב"ז, יתכן שרבינו היה גורס במשנה שם יב, ב: "הריני נזיר, ועלי לגלח חצי נזיר, ושמע חברי ואמר ואני, ועלי לגלח חצי נזיר".

~ יום שלישי כ"ג אדר-ב' ~

פרק תשיעי

(1) מותר מעות נזירות וההבדל בין מעות מפורשות למעות סתומות, נדרה בנזיר והפיר לה בעלה מה ייעשה בקרבנות שהפרישה, שני נזירים שנטמא אחד מהם ואינו ידוע מיהו כיצד יביאו קרבנותיהם, עד אחד בנזירות והנזיר מכחישו.

א. המפריש מעות שיקריב מהן קרבנות נזירים², והקריב מהן והותירו - יביאו כמותן קרבנות נזירים אחרים³; שמוותר נזירים - לנזירים. הפריש מעות סתומין לנזירותו⁴ והותירו⁵ - יפלו המותרות לנדבה⁶.

(2) אחרים, שהם עניים. (3) עניים, ואפילו לא יהיה במותר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. האומר: אלו לחטאתי והשאר לנזירותי, ומת, או שהיתה אשה¹⁹ והפר לה בעלה²⁰ - דמי חטאת ילכו לים המלח, והשאר יבואו בחצצן עולה ובחצצן שלמים²¹.

יא. האשה שנדרה בנזיר, ונטמאת³⁰ בתוך ימי נזירות, ואחר כך שמע בעלה והפר לה - הרי זו מבאיא קרבן טמאה³¹.

(30) למת. (31) שאין הבעל עוקר הנדר מעיקרו אלא מפירו מכאן ולהבא. ולפיכך, עליה להביא כל קרבנות טומאתה, חטאת ועולה ואשם. ולדעת רש"י שם, אינה מביאה אשם, שאין אשם בא אלא כשעומד להתחיל נזירות טהרה, וזו אינה מונה נזירות טהרה, שהרי בעלה הפר לה. אבל אם נטמאת ונשאלה לחכם והתיר לה, אינה מביאה קרבנות טומאה, שהחכם עוקר הנדר מעיקרו ועושהו טעות, ואפילו הפרישה בהמתה תצא ותרעה בעדר.

יב. האיש שהדיר את בנו³² בנזיר והפריש עליו קרבנותיו, ולא רצה הבן בנזירות זו ומחה הוא או קרוביו, או שגלח הוא או שגלחוהו קרוביו - החטאת תמות³³, והעולה תקרב עולה, והשלמים יקרבו שלמים. ונאכלין ליום אחד, ואינן טעונין לחם. הפריש לו מעות סתומים - הרי אלו יפלו לנדבה. היו מעות מפרשין - דמי חטאת ילכו לים המלח, דמי עולה יבואו עולה, דמי שלמים יבואו שלמים. ואינן טעונין לחם, ונאכלין ליום אחד.

(32) קטן, שהגיע לעונת נדרים. (33) הרי זו כחטאת שמתו בעליה, שהיא למיתה.

יג. האומר: הריני נזיר כשהיה לי בן, והפריש קרבן³⁴, והפילה אשתו³⁵ וחזרה וילדה³⁶ - הרי הקרבנות ספק³⁷, ואסורין בגזה ובכבוד³⁸.

(34) כשאשתו מעוברת. (35) ואינו נזיר, כי שמא לא היה וולד של קיימא. (36) וולד של קיימא, והרי זה נזיר, שהרי נולד לו בן ואפילו בהריון אחר. (37) אם הם קדושים בהפרשתו זו. וטעם הספק הוא, הואיל והפרישם קודם שהפילה, מהסתם הייתה דעתו כשתלד בן זה שהיא מעוברת בו, והואיל והפילה, מהריון זה לא נתקיים תנאו, ואין קרבנו קדוש אפילו כשיוולד לו אחרי כן בן מעיבור אחר. אבל זה וודאי, אילו היה מפרש קרבנו לאחר שהפילה, הרי הוא קדוש, שכוונתו הייתה לכן שיוולד לו אחר כך. (38) כשאר הקדשים שאסור לגזום ולעבוד בהם, ככתוב בתורה. כי שמא כשהפרישם לפני ההפלה, הייתה דעתו אפילו לכן אחר שיוולד לו מהריון שני שלאחר ההפלה, והואיל וזו בעיני שלא נפשטה שם, הרי הם אסורים בגיזה ועבודה, כדין כל ספק איסור תורה, שהוא להחמיר.

יד. שני נזירים שנטמא אחד מהם ואין ידוע מי הוא - פיצד מביאין קרבנותיהן³⁹? מביאין קרבן טמאה⁴⁰ וקרבן טהרה⁴¹ במלאת ימי נזירותם⁴², ואומר אחד מהם: אם אני הוא הטמא - קרבן

(19) שנדרה בנזיר. (20) ודין מעותיה לאחר ההפרה, כדין מפרש מעות לנזירותו ומת. (21) שדינם כמפורשים. ולא נתקבלה הלכה בנזיר: "סתומים יפלו לנדבה" אלא כשדמי חטאת מעורבים בהם.

ז. אמר: אלו לעולתי והשאר לנזירותי - דמי עולה יבואו עולה, והשאר יפלו לנדבה²².

(22) כל שדמי חטאת מעורבים בהם, הרי הם כסתומים.

ח. מי שדמה שהוא חייב בנזירות והפריש קרבנותיו, ואחר כך שאל לחכם והורהו שאין זה נדר ואינו חייב בנזירות - מה יעשה בקרבנות שהפריש? יצאו וירעו בעדר²³. שזה הקדש טעות²⁴, שאינו הקדש, כמו שיתבאר במקומו²⁵.

(23) הרי הם חולין גמורים. (24) שבתחילה בטעות הקדישן, שחשב שהוא חייב בנזירות. (25) ודין זה גרוע יותר מהקדש טעות, המתואר שם. שבזה אפילו בית שמאי (האומרים: הקדש טעות הקדש) יודו שהם חולין. והרי זה, כאדם שאינו מחוייב חטאת, וסבר שהוא חייב ואמר בהמה זו לחטאתי, שלא אמר כלום אפילו לבית שמאי.

ט. האשה שנדרה בנזיר, והפרישה קרבנותיה, ואחר כך הפר לה בעלה: אם שלו היתה הבמה²⁶ - תצא ותרעה בעדר, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו²⁷; ואם היו הקרבנות משלה ואין לבעלה בהן כלום, כגון שנתנו לה במתנה על מנת שלא יהיה לבעל בהן רשות²⁸ אלא מה שתצא תעשה בהן - החטאת תמות²⁹, והעולה תקרב עולה, והשלמים יקרבו שלמים. ונאכלין ליום אחד, ואינן טעונין לחם.

(26) שהקנה לה בהמתו לפני נזירותה, ואמר לה: אם תצטרכי לקרבנות קחי מבהמותי, כי אם נתן לה בהמתו אחר נזירותה, הרי קיים לה נדרה ושוב אינו יכול להפר. (27) ולא הקנה לה בעלה אלא דבר הצריך לה. (28) כי אם לא התנו כן, כל מה שקנתה (=זכתה) אשה, קנה בעלה. (29) ממתינים לה עד שתמות, שהרי זו כחטאת שמתו בעליה. ואפילו אם נאמר, בעל עוקר (בהפרתו) את נדר אשתו מעיקרו, אין אומרים, תצא בהמה זו לחולין - הואיל ואשה זו הייתה צריכה כפרה על שנדרה בנזיר וציערה עצמה מן היין, ועכשיו אינה צריכה עוד, בגלל הפרתו, הרי זו כחטאת שמתו בעליה. ולדעת הרא"ש שם, הרי זו כחטאת שכיפרו בעליה, שהיא למיתה.

י. הפרישה מעות סתומין לקרבנותיה - יפלו לנדבה. היו מפרשין - דמי חטאת ילכו לים המלח,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקרבת הקרבנות וגילוח זה אינו מועיל לנזיר טהור, שדינו להתגלח אחרי הבאת קרבנותיו. נמצא אם נזיר טהור היה, עבר על: "לא תקיפו פאת ראשכם". ולדעת הרש"ש שם, לפיכך לא יגלח תגלחת טומאה, כי לא יוכל לגלח שנית ביום הבאת קרבן טהור, כי שמא לא נטמא וכבר גילח גילוח טהור, ואם כן יצא, שמי שננטמא וגילח, לא יגלח אחרי כן תגלחת טהור, ולפיכך עדיף שלא יגלחו עכשיו תגלחת טומאה כי הגילוח אינו מעכב, ולבסוף כשיביאו קרבן טהור יגלחו, ותגלחת זו תעלה גם לטומאתו וגם לטהרתו כאחד.

טז. וכיצד יולד להם ספק זה בטמאה? פגון שהיו שני הנזירין עומדין ברשות היחיד, שספק טמאה שם טמא⁶⁰, והיה אחד מבחוץ רואה אותן, ואמר: ראיתי אחד מהם שננטמא ואיני יודע מי הוא. אבל אם היה עד זה עממן בחצר - הרי שניהן טהורין; בין שהם שלשה - הרי הן רבים, ורבים ברשות היחיד - ספקן טהור⁶¹, בספק טמאה ברשות הרבים שהוא טהור, כמו שיתבאר במקומו⁶².

60 שהרי סוטה שנסתרה, אף על פי שהדבר ספק (אם נטמאה) הרי היא טמאה לבעל עד שתשתה. 61 שאין הסוטה נאסרת אלא במקום סתירה, שאין שם אלא היא ובועלה. 62 "שהרי הצבור עושים פסח בטומאה ... והרי, אם טומאה וודאית נדחית מפניהם, קל וחומר לספק טומאה". ולדעת הראב"ד אין ספק טומאה בשלושה אנשים - טהור, אלא אם כל השלושה עמדו בחצר במעמד אחד, שהספק נופל על כולם כאחד, אבל אם אין שלושתם במעמד אחד, אלא האחד עמד מרחוק, ואינו זקוק להם, והספק נפל על השניים, שניהם טמאים. אפילו כשהשלישי עמד באותה חצר, הואיל ועמד מרחוק, ואינו בכלל הספק.

יז. כמה דברים אמורים⁶³? פשטתקו הנזירים שניהם או נסתפק להן הדבר⁶⁴; אבל אם אמר אחד מהן: אני לא נטמאתי, אפילו שני עדים מעידים עליו שננטמא - אינו מביא קרבן על פיהם. שזה שאמר: לא נטמאתי - פאומר: איני מביא בטמאה, שפכר נשאליתי⁶⁵ על נזירותי⁶⁶; ונמצא שאינו מכחיש את העדים⁶⁷, ואדם נאמן על ידי עצמו⁶⁸. אבל אם שתק או נסתפק לו - הרי זה מביא קרבן אפילו על פי עד אחד, כמו שבארנו. וכן עד שאמר לאחד: בפני גדרת הנזירות, אם הכחישו - אינו חייב כלום⁶⁹, ואם לא הכחישו - נהג נזירות על פיו. אפילו אמר לשנים: ראיתי אחד מהם שגזר ואיני יודע מי הוא - הואיל ואין מכחישין אותו, נהגין נזירות על פיו⁷⁰. נהג נזירות על פי עד אחד⁷¹, ושקה יין או נטמא⁷², והתירו בו [שנים⁷³] - לוקה, אף על פי שעקר הנזירות בעד אחד⁷⁴.

63 שהנזירים מביאים קרבן טומאה על פי דברי עד אחד.

טמאה שלי וקרבן טהרה שלי, ואם אני הוא הטהור - קרבן טהרה שלי וקרבן טמאה שלי⁴³; וסופרים ימי נזירות אחרת גמורה מאחר קרבנות אלו⁴⁴, וחזירין ומביאי⁴⁵ קרבן טהרה⁴⁶, ואומר אחד מהן: אם אני הוא שהייתי טמא - קרבן טמאה שלי וקרבן טהרה שלי וזה קרבן טהרתי, אם אני הוא הטהור - קרבן טהרה שלי וקרבן טמאה שלי וזה קרבן טהרתי. נמצאו שלא הפסידו בקרבנותיהן כלום⁴⁷.

39 שהרי כל אחד ספק טמא ספק טהור הוא, ואם טמא הוא, אינו יכול להביא קרבנות טהרה, שאין חטאת בהמה באה נדבה, ואם טהור הוא, אינו יכול להביא קרבן אשם טמא, שאין אשם בא נדבה. 40 כל שלושת הקרבנות: חטאת ועולה ואשם. 41 חטאת עולה ושלמים. 42 כגון שקיבלו נזירותם ביחד, וזמן הבאת קרבנותיהם שווה הוא. 43 ועדיין אסורים הם לשתות יין, לפי שכל אחד מהם, שמא טמא הוא, וסתר את מניין נזירותו. ועליו להתחיל נזירות אחרת כדי לקיים את נדרו, ועם מלאת ימי נזירותו השנייה יתבר בין ובגילוח. 44 לאחר שהביאו קרבנותיהם אלו. 45 עם מלאת ימי הנזירות השנייה. 46 כל שלוש הבהמות, שהן: כבשה לחטאת וכבש לעולה ואיל לשלמים. 47 אלא חצי קרבן טומאה, ואילו היה לבדו ונולד לו ספק טומאה, היה צריך להביא קרבן טומאה לעצמו.

טו. מת אחד מהן - הרי זה מביא חטאת העוף⁴⁸ ועולת בהמה⁴⁹, ואמר: אם טמא הייתי - החטאת מחובתי והעולה נדבה⁵⁰, ואם טהור הייתי - העולה מחובתי וחטאת העוף ספק; וסופר ימי נזירות אחרת, ומביא קרבן טהרה⁵², ואומר: אם טמא הייתי - העולה הראשונה נדבה⁵³ וזו⁵⁴ חובה, ואם טהור הייתי - העולה הראשונה חובה וזו נדבה וזה⁵⁵ שאר קרבני. ואין אחד משניהם מגלח תגלחת טמאה⁵⁶, אלא אם כן היו קטנים או נשים⁵⁷; שאין אלו⁵⁸ מקיפין פאת ראשם מספק⁵⁹.

48 לספק טומאתו, וחטאת העוף באה על הספק ואינה נאכלת. אבל עולתו ואשמו אינם מעכבים. 49 לנזירותו, אם טהור הוא, כדי שיוכל לגלח עליה שער, שאם לא יביא עולה לנזירותו לא יוכל לגלח לטומאתו, כי שמא טהור הוא ונזיר טהור אסור לו לגלח עד שיוזקו עליו אחד מן הדמים. ועדיין אסור לו לשתות יין, כי שמא טמא הוא וסתר נזירותו ועליו למנות נזירות שנייה בטהרה. 50 שאין נזיר טמא מביא עולת בהמה לטומאתו. 51 אבל איל לשלמים אינו מביא, כי שלמים כאלו הטעונים לחם וזרוע - אינם באים נדבה. 52 שלוש בהמות: חטאת, עולה ושלמים. 53 שאין נזיר טמא מביא עולת בהמה. 54 עולת בהמה. 55 החטאת והשלמים. 56 במלאת ימי נזירותם הראשונה. 57 שאינם מזהירים על איסור הקפת הראש. 58 האנשים המבוגרים. 59 שתגלחת הטומאה היא קודם

~ יום רביעי כ"ד אדר-ב' ~

פרק עשירי

1) שאין תגלחת אחת עולה לנזיר ולמצורע כאחד, ספיקות הרבה במנין הנזירות כיצד יעשה. בגלל הספיקות, יתכן שהנזיר יגלח ארבע פעמים בסוף כל עשר שנים ולא ישתה יין אלא לסוף ארבעים שנה, טמא מת ומצורע ודאי כיצד יגלח וימנה ויביא קרבנותיו, עד מלאת ימי נזרו, מעלת הנזיר נזירות לה' דרך קדושה ופרישות.

א. אין אדם מגלח תגלחת אחת ועולה לו לנזרו ולמצורע². ותגלחת הצרעת בזמן שהוא ספק מצרע אינה דוחה את הנזירות⁴. לפיכך, מי שנזיר שנה אחת⁵, והיה בכל השנה הזאת ספק מצרע וספק טמא מת, או שהיה פה ספק מצרע וסוף השנה נטמא בספק - הרי זה מונה שבעה ימים⁷, ומזה בשלישי ושביעי⁹, ואינו מגלח בשביעי¹⁰, ואינו יכול לשנות ביין ולהטמא למת אלא לאחר ארבע שנים¹¹, ואוכל בקדשים¹² לאחר שתי שנים¹³. מפני שהוא צריך לגלח¹⁴ ארבע תגלחות¹⁵: תגלחת טהרה, ותגלחת טמאה מספק, ושתי תגלחות שמגלח המצרע¹⁶, שהרי הוא ספק מצרע¹⁷.

2) אפילו כשהן חלות בזמן אחד, שתגלחת נזיר, היא להעביר שיער, שאינו צריך עוד לגדל שיער לשם מצוה, ותגלחת ראשונה של מצורע, היא לגדל שיער לגלחו שנית ביום השביעי, לפני יום הבאת קרבנות, ככתוב בתורה ויקרא יד, ח. וכן תגלחת שניה של מצורע אינה עולה לנזרו, שתגלחת מצורע היא לפני זריקת דמים, ואילו הנזיר אינו מגלח אלא לאחר שזרקו עליו אחד מן הדמים (נזיר ס:), וראה לקמן הי"ב. 3) ספק נגע צרעת וטמא, או בוחק וטהור. 4) כי שמא אינו מצורע ואסור לו לגלח שערו משום נזירותו, שנאמר בה (במדבר ו, ה) "תער לא יעבור על ראשו". וכשהוא ודאי מצורע, הוא דוחה נזירותו, כמבואר לעיל פ"ז, ה"ז. 5) שקיבל עליו נזירות לשנה אחת. 6) שבעה ימים לפני גמר שנת נזירותו, וכפי שיתבאר להלן אות כב. 7) לטומאתו, כדין כל טמא מת. 8) מאפר הפרה. 9) וגם טובל אחר ההזאה, שאינה עולה מטומאתו על שיטבול, וכמבואר לעיל פ"ז, ה"א. 10) כל עוד לא מלאה שנה לנזירותו, כי שמא לא נטמא ולא נצטרע והרי הוא נזיר טהור, ואסור לו לגלח שערו. 11) שאז יצא מכל ספק, ונשלמה נזירותו על-כ"פנים, כמבואר בסמוך ה"ב. 12) בקרבנות המקדש. 13) בגלל צרעתו, שהמצורע אסור לאכול מן הקדשים עד שיביא קרבנותיו לאחר תגלחתו השניה, וזה אינו מגלח בשניה עד סוף השנה השניה, כמבואר בסמוך ה"ב, אבל משום טומאת מת היה מותר לאכול מן הקדשים לאחר שהזהו וטבל, שאין איסור מחוסר כפרה (קרבנות) בקדשים, אלא למי שטומאתו יוצאת מגופו (רע"ב לנזיר פ"ח, מ"ב). 14) זה מוסב גם על שתיית יין והיטמאות למת. 15) עד שיגמור נזירותו

64) שנאמר "או הודע אליו חטאתו - מכל מקום", שלשון "הודע", משמעה שנודע לו גם על ידי אחר, ואפילו על ידי אחד. 65) לחכם. 66) והתיר לי את נדר נזירותי. 67) שהריהו כאומר: לא נטמאתי בעודי בנדרי. 68) "דבררים שיש בהם כפרה, אינו נמנע להביא חטאת להתכפר נגד קונו". 69) שעד אחד נגד הכחשת הנידון, אינו כלום. 70) מספק. 71) שאמר לו: בפני נדרת בנזירות ולא הכחישו. 72) והוא הדין אם גילח. 73) בכתב יד התימנים תיבה זו איננה, ובצדק. שאין צורך שיתרו בו שניים. אלא אפילו אחד מן השניים התרה בו הרי זו התראה. 74) והטעם, הואיל ונהג זהירות על פי עד זה, משמע שהודה לו או שנסתפק לו, והרי זה כאילו קיבל עליו נזירות מעצמו.

יח. מת שהיה משקב⁷⁵ לרחב הדרך, אף על פי שאין שם מקום לעבר אלא עליו⁷⁶ או נוגע בצדו, ואף על פי שהיא טמאה ידועה⁷⁷, ועבר שם נזיר - הרי זה טהור, הואיל וספק ברשות הרבים טהור⁷⁸.

75) בגלוי, ולא טמון בקרע. 76) נמצא שהוא מאהיל עליו וטמא. 77) לאדם אחד, ואפילו הוא בסוף העולם. 78) וגם כאן הוא ספק, כי שמא נטה הנזיר מן הדרך בעניין שלא נגע ולא האהיל. והשווה הלכות אבות הטומאה פרק י"ח, הלכה ב: "זה הכלל כל ספק ברשות הרבים טהור עד שיאמר נטמאתי בוודאי". ובכל זאת אינו טהור אלא הנזיר, שבנזיר הקילו, אבל לענין אוכלי תרומה, הרי זה טמא, כמו שכתב רבינו: "הרי זה טמא לתרומה, שחזקתו שנגע ... שאין זה כשאר הספקות אלא חזקתו שנגע", כלומר, אין זה ספק השקול, אלא קרוב לוודאי שנגע, אלא שבנזיר הקילו אפילו בספק רחוק כזה.

יט. במה דברים אמורים⁷⁹? במהלך ברגליו⁸⁰; אבל אם היה רוכב או טעון משא - הרי זה טמא. שהמהלך ברגליו - אפשר שלא יגע או שלא יאהיל או שלא יסיט⁸¹; אבל טעון או רוכב - אי אפשר שלא יגע וישל אהיל או שלא יסיט⁸², שהרי המת לרחב הדרך⁸³.

79) שהוא טהור. 80) יכול להיות שנטה מן הדרך ולא נגע. 81) יזיז עצם מן המת וינדנדו, שהמת מטמא בהיסט. 82) שבוודאי בדרך המלך הלך ולא היטה לצדדים. 83) כל שתי הלכות אלו מקורן בנזיר סג: ואף על פי שבגמרא שם מחלקים בין טומאת התהום לטומאה ידועה, סובר רבינו שאין זה אלא כשנודע לו דבר הטומאה לאחר שנוזק עליו דם קרבנותיו, אבל לפני זריקת הדמים, אין חילוק בין טומאת התהום לטומאה ידועה. אלא הכל הולך לפי הכלל: ספק טומאה ברשות הרבים טהור, ואין לנו אלא לקבוע מהות הספק. ולהראב"ד שיטה אחרת בזה, שהכל תלוי אם זו טומאה ידועה או טומאת התהום, שטומאת התהום הותרה בנזיר, וטומאה ידועה טמאה בנזיר, ואינו מחלק בין נודע לו קודם הזריקה או לאחריה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הראשונה. ומונה שנה לטומאתו, ושנה לנזירותו, כמבואר בסמוך. (24) ובנוגע לקרבנותיו, ראה להלן ה"ד. (25) לנזירותו. (26) וכבר נתבאר לעיל פ"ז, ה"ט שימי חלוטו (שהוחלט עליו, שהוא מצורע טמא) וימי ספירו "אינם עולים לו מימי נזירותו". (27) נזירות טומאתו, כי נזיר טמא מגלח לאחר טבילתו, ככתוב (במדבר ו, ט) "וגלח ראשו ביום טהרתו" = לאחר טהרתו, אבל המצורע מגלח לפני טבילתו במים, ככתוב (ויקרא יד, ט) "והיה ביום השביעי יגלח... ורחץ את בשרו במים וטהר" (נזיר ס:). (28) למנין נזירותו. (29) שם ס. ואז יצא מכל הספיקות, והותר ביין וכו'. (30) שמא נזיר טהור הוא, ושער נזיר טהור אסור בהנאה. כמבואר לעיל פ"ח, ה"ב, שהוא טעון שריפה, והשווה ה' פסולי המוקדשין פ"ט, ה"י, ואפילו נזיר טמא, שערו אסור בהנאה וטעון קבורה, כמבואר לעיל פ"ו, ה"ד. (31) רבינו לשיטתו לעיל פ"ז, ה"ט, שנזיר מצורע בטלה קדושת שער, הואיל וימי צרעתו אינם עולים לו, ואין בו מצות עשה של: "קדוש יהיה גדל פרע" המוסבה על קדושת השער, כמבואר בקידושין נז: "גידולו יהיה קדוש". ובירושלמי נזיר פ"ח, ה"ב נחלקו בזה רבי יוחנן וריש לקיש. לדעת רבי יוחנן מצורע שנזר שער אסור, ולדעת ריש לקיש שער מותר. וראה ב"מראה הפנים" שם, שבנזיר ספק מצורע, דברי הכל שער אסור בהנאה מספק, ומשם המקור לדברי רבינו.

ג. וכן אם נזר עֶשֶׂר שָׁנִים נזירות, וְהָיָה בֵּהֶן סֶפֶק מְצָרַע, וְנוֹלַד לוֹ סֶפֶק טְמֵאָה³² בסופן³³ - הרי זה אינו שוֹתֵה בֵּינָן עַד אַרְבָּעִים שָׁנָה³⁴, ומגלח אַרְבַּע תְּגָלְחוֹת, אַחַת בְּסוֹף כָּל עֶשֶׂר שָׁנִים. תְּגָלְחַת ראשונה - לִסְפֵּק יְמֵי צְרָעָתוֹ³⁵; שְׁנִיָּה - לִסְפֵּק יְמֵי סְפִירוֹ שֶׁל מְצָרַע³⁶; שְׁלִישִׁית - לִסְפֵּק טְמֵאָתוֹ³⁷; רְבִיעִית - תְּגָלְחַת טְהָרָה³⁸.

(32) טומאת מת. (33) ראה בבאורנו לעיל אות כב. (34) כי עד אז הוא בספק נזירות. (35) שאינו יכול לגלח כל עשר שנים, שמא אינו מצורע והוא נזיר ואסור בגילוח. (36) ואינו יכול לגלח בסוף שבעה ימים לתגלחתו הראשונה, שמא טמא מת הוא, ותגלחתו הראשונה היתה לספק טומאתו, וחלה עליו נזירות טהרה ואסור לגלח כל עשר שנים הבאות. (37) שמא מצורע היה ושתי תגלחותיו היו לצרעתו וזו לטומאתו, ואינו יכול לגלח שבעה ימים אחרי תגלחתו השניה, כי שמא לא נטמא למת, והרי הוא נזיר טהור ואסור בגילוח כל עשר השנים, שימי חלוטו וספירו לא עלו למנין, ועל-כרחו שוהה עד גמר שלשים שנה. (38) שמא טמא מת היה, ותגלחתו השלישית היתה לטומאתו, ולאחריה חלה עליו נזירות טהרה, הכל מבואר לעיל ה"ב.

ד. וְכִיצַד מְבִיא זֶה קֶרְבָּנוֹתָיו³⁹? אִם הָיָה עֶשְׂרִי⁴⁰ - פּוֹתֵב נֶכְסָיו לְאַחֲרִים⁴¹; שֶׁמְצָרַע עֶשְׂרִי שֶׁהִבִּיא קֶרְפֵּן עָנִי - לֹא יֵצֵא⁴². וְאַחֲרֵי כֵן מְבִיא חֲטָאת הָעוֹף⁴³ וְעוֹלַת בְּהֵמָה⁴⁴ בְּתִגְלַחַת רֵאשֻׁנָּה וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית. וְכָל חֲטָאת עוֹף מִהֵן לֹא תֹאכַל, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סֶפֶק⁴⁵.

בטהרה. (16) הראשונה כשנרפא מצרעתו, והשניה ביום השביעי לימי ספירו, כמבואר לעיל אות א. (17) כל זה מקורו במשנה נזיר נט: ובגמרא שם ס.

ב. תְּגָלְחַת רֵאשֻׁנָּה מְגַלַּח אוֹתָהּ אַחֵר שָׁנָה רֵאשֻׁנָּה, וּמְגַלַּח בָּהּ רֵאשֻׁוֹ וְזִקְנוֹ וְגִבּוֹת עֵינָיו, וּמִטְהַר בְּעֵץ אֶרֶז וְאֶזּוֹב וְצַפְרִים, כְּשֶׁאֵר מְצָרַעִים¹⁸. אִם אֵינוֹ טְמֵא מֵת וְלֹא מְצָרַע - הָרִי הִיא תְּגָלְחַת טְהָרָה שֶׁל נְזִירוֹתָיו¹⁹; וְאִם הוּא מְצָרַע וְדָאִי בְּשָׁנָה רֵאשֻׁנָּה - הָרִי הִיא תְּגָלְחַת רֵאשֻׁנָּה שֶׁל מְצָרַע. וְשׁוֹהָה שָׁנָה אַחֲרֵת כְּמִנְיָן יְמֵי הַנְּזִירוֹת, וְאַחֵר כֵּן מְגַלַּח תְּגָלְחַת שְׁנִיָּה שֶׁל מְצָרַע²⁰. שְׁאֵינוֹ יָכוֹל לְגַלַּח אַחֵר שְׁבַעָה כְּשֶׁאֵר מְצָרַעִין, שֶׁמָּא אֵינוֹ מְצָרַע, אֲלֹא טְמֵא מֵת וְדָאִי הָיָה²¹, וְשָׁנָה שְׁנִיָּה זֶה הָרִי הוּא בָּהּ נְזִיר²² שֶׁאִסּוּר לְגַלַּח²³. וּמֵאַחֵר שֶׁגִּלַּח שְׁתֵּי תְּגָלְחוֹת אֵלוֹ - שְׁלֵמָה טְהָרָת הַצְרָעַת וּמִתֵּר לְאָכַל בְּקִדְשִׁים²⁴. וְשׁוֹהָה שָׁנָה שְׁלִישִׁית, וְאַחֵר כֵּן מְגַלַּח תְּגָלְחַת שְׁלִישִׁית. שֶׁמָּא מְצָרַע וְדָאִי הָיָה בְּשָׁנָה רֵאשֻׁנָּה וְלֹא הָיָה טְמֵא מֵת, וְשָׁנָה רֵאשֻׁנָּה לֹא עָלְתָה לוֹ²⁵ מִפְּנֵי שֶׁהִיא יְמֵי חִלוּטוֹ²⁶, וְשָׁנָה שְׁנִיָּה לֹא עָלְתָה לוֹ מִפְּנֵי שֶׁהִיא יְמֵי סְפִירוֹ שֶׁל מְצָרַע שֶׁבֵּין תְּגָלְחַת רֵאשֻׁנָּה וּשְׁנִיָּה, לְפִיכָף צָרִיךְ לְשׁוֹהֵת שָׁנָה שְׁלִישִׁית בְּנְזִירוֹתוֹ, וּמְגַלַּח תְּגָלְחַת שְׁלִישִׁית לְנְזִירוֹתוֹ, וְהִיא תְּגָלְחַת טְהָרָה. אוֹ שֶׁמָּא טְמֵא מֵת וְדָאִי הָיָה וּמְצָרַע וְדָאִי, וְאֵין תְּגָלְחַת אַחַת עוֹלָה לְנְזִירוֹתוֹ²⁷ וּלְצָרְעוֹ, וְנִמְצָאת תְּגָלְחַת רֵאשֻׁנָּה וּשְׁנִיָּה תְּגָלְחַת צְרָעַת, וְתִגְלַחַת שְׁלִישִׁית תְּגָלְחַת טְמֵאָה, וְאֵין אַחַת מִשְׁלֹשׁ שָׁנִים עוֹלָה²⁸, שֶׁהִי הַשְּׁלִישִׁית תְּגָלְחַת טְמֵאָה, לְפִיכָף צָרִיךְ לְשׁוֹהֵת שָׁנָה רְבִיעִית בְּנְזִירוֹתוֹ, וּמְגַלַּח תְּגָלְחַת רְבִיעִית²⁹. וְשֶׁעָרָו בְּכָל תְּגָלְחַת סֶפֶק אִסּוּר בְּהִנָּה מִסְפֵּק³⁰, שֶׁשָּׁעַר נְזִיר שֶׁנִּצְטָרַע מִתֵּר בְּהִנָּה³¹.

(18) ככתוב בתורה ויקרא יד, ד"ח. (19) ואע"פ שהנזיר אסור בגילוח הזקן, ונמצא שהוא מגלח שלא במקום מצוה, כאן מדובר באישים שאין איסור גילוח נוהג בהם, כמבואר להלן ה"ט. (20) הנקראת תגלחת ימי ספירו, על שם הימים שהוא סופר בין תגלחתו הראשונה לשניה. (21) וסתר את כל ימי נזרו הקודמים. (22) נזיר טהור, שהתחיל למנות אחרי תגלחת טומאתו. (23) ועליו לשהות עד סוף השנה השניה. וכתב הראב"ד: כל זה צודק, אם נטמא עד שבעה ימים לתום שנתו הראשונה, אבל אם נטמא ששה או חמשה ימים לפני גמר השנה הראשונה, נמצא כשגילח בסוף השנה הראשונה לא גילח לטומאתו, שעדיין לא מלאו שבעה ימים לטומאתו, וממילא לא חלה עליו נזירות טהרה, כי כל עוד שלא גילח לטומאתו, אין הנזירות של טהרה חלה עליו, וממילא יהיה מותר לו לגלח תגלחת שניה לצרעתו בסוף שבעה ימים לתגלחתו הראשונה, ולא יצטרך להזהר בנזירותו אלא שלש שנים ושבעה ימים, שאפילו נצטרע, הרי גילח תגלחתו השניה שבעה ימים אחרי מלאת השנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. שְׁלֹשׁ עוֹלוֹת בְּהֶמָּה שֶׁמְבִיא עִמָּהּ, עַל הָרִאשׁוֹנָה הוּא מִתְּנָה וְאוֹמֵר: אִם טָהוֹר אָנִי - זֶה מִחוּבֹתַי⁵³, וְאִם טָמֵא אָנִי - הִרִי הִיא נִדְבָה⁵⁴. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּשִׁנְיָה⁵⁵ וּבְשָׁלִישִׁית⁵⁶.

(53) שניזיר טהור אינו מגלח אלא עד שזורקו עליו אחד מן הדמים. (54) שניזיר טמא אינו מביא עולת בהמה, אבל חטאתו אינה באה נדבה. וכן אינו מביא שלמיו, שהם טעונים לחמי נזיר, ואין שלמים כאלו באים נדבה (תוספות לנדה ע. דיבור-המתחיל למחרת). וכבר נתבאר לעיל פ"ח, ה"ב, שאם גילח על העולה יצא. (55) אם נזיר טהור אני שלא נצטרעתי, והייתי נזיר טמא בלבד, וכבר הבאתי קרבן טומאתי בתגלחת הראשונה, הרי זו לחובתי, ושאר קרבנותי אביא בתגלחת הרביעית. (56) שאם נזיר טהור אני עתה, ולא הייתי נזיר טמא כלל, ושתי תגלחותי הראשונות היו לצרעתי, נמצא שקרבני זה הוא לחובת נזירותו טהורי (מרכבת המשנה). ואע"פ שמאחר יתר קרבנות נזירותו, אין בכך כלום, שהרי אנוס הוא, כמבואר בסמוך ה"ז (רדב"ז).

ז. וּמְבִיא קֶרֶן טְהֵרָה⁵⁷ בְּתַגְלַחַת רְבִיעִית, וּמִתְּנָה⁵⁸ וְאוֹמֵר: אִם טָמֵא הָיִיתִי - רִאשׁוֹנָה נִדְבָה⁵⁹, וְזֶה חוּבָה⁶⁰; וְאִם מְחֻלָּט⁶¹ הָיִיתִי - רִאשׁוֹנָה חוּבָה מְצֻרָע⁶², וְזֶה חוּבָה נְזִירוֹת, וּשְׁתֵּי הָאֲמֻצָּעוֹת נִדְבָה⁶³; וְאִם טָהוֹר מִטְּמֵאֵת מֵת הָיִיתִי וּמְצֻרָע - עוֹלָה הָרִאשׁוֹנָה חוּבָה וְכֵן הַשְּׁנִיָּה, אַחַת לַחוּבָה מְצֻרָע⁶⁴ וְאַחַת לַחוּבָה נְזִירוֹת⁶⁵, וּשְׁלִישִׁית וְרְבִיעִית נִדְבָה, וְהַשְּׁאָר⁶⁶ קֶרֶן טְהֵרָתִי⁶⁷; וְאִם טָמֵא הָיִיתִי וּמְצֻרָע - עוֹלָה רִאשׁוֹנָה חוּבָה צִרְעָה, וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית נִדְבָה⁶⁸, וְזֶה קֶרֶן תַּגְלַחַת טְהֵרָה⁶⁹.

(57) הכולל עולה חטאת ושלמים, כלעיל ה"ד. (58) בכתי"י התיינים: ומתנה ואומר. (59) שאין נזיר טמא מביא עולת בהמה. (60) לטהרת נזירותו. ואין אומרים, העולה שהקריב בתגלחתו השניה היתה לחובת נזירותו, כי יש לחוש שמא טמא ומוחלט היה, נמצאו שתי תגלחותיו הראשונות לצרעתו, והשלישית לטומאתו, וזו הרביעית לחובתו (כסף-משנה). (61) מצורע מוחלט, ראה פירושו לעיל פ"ז, ה"ט. (62) אע"פ שכתב רבנו לעיל ה"ה: "שאינ המצורע מביא קרבנו אלא לאחר תגלחת שניה" לא הקפיד אלא על חטאת העוף, שהיא עיקר קרבנו. אבל עולה, שאינה אלא דורון, אף אם יביאנה לפני תגלחתו השניה היא כשרה, וכן כתב בהל' מעשה הקרבנות פ"ח, ה"ט: "אבל אם שחטו עולותיהם בחוץ (חוץ למקדש) בתוך ימי הספירה (שבין תגלחת ראשונה לשניה) חייבים (- משום איסור שחוט חוץ) שהעולה דורון היא, והחטאת והאשם היא עיקר הכפרה" (כסף-משנה ולחם-משנה). (63) כי שמא היה גם טמא למת, נמצא שבתגלחת השניה, היתה עולתו נדבה, שכבר הביא עולה לצרעתו בתגלחתו הראשונה, ותגלחתו השלישית היא לטומאתו, וגם זו נדבה, שאין הטמא מביא עולת בהמה. (64) כאמור באות סא. (65) נזירות טהורי. ואע"פ שהתגלחת השניה היא של ימי

וּמְבִיא בְּתַגְלַחַת רְבִיעִית קֶרֶן נְזִיר טָהוֹר, שֶׁהוּא שְׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו⁴⁶.

(39) ראוי להקדים כאן סדר קרבנות המצורע, נזיר טמא ונזיר טהור, כדי שיוכנו הדברים יפה. המצורע מביא ביום טהרתו, כשנרפא נגע צרעתו, שתי צפרים (ויקרא יד, ד"ז), וביום השביעי לימי ספירו מתגלח שנית, ומביא למחרתו כבש לאשם, כבשה לחטאת וכבש לעולה, ואם דל הוא מביא כבש לאשם, ושתי תורים או שני בני יונה אחד לחטאת ואחד לעולה (שם י"ג), נזיר טמא מביא: שתי תורים או שני בני יונה, אחד לחטאת ואחד לעולה וכבש לאשם (במדבר ו, י"ב) ונזיר טהור - כבש לעולה לחטאת ואיל לשלמים (שם, יד). (40) וקרבת מצורע עשיר - חטאת בהמה, שאינה באה על הספק. (41) כדי שיהיה עני, ויוכל להביא חטאת העוף על הספק, שחטאת העוף הלכה היא שבאה גם על הספק, כמבואר בנזיר כט. (42) ולפיכך אין לו תקנה עד שיעני (תוספתא נזיר פ"ו ה"א). והוא-הדין שיוכל להפקיד נכסיו ויהיה עני, כמבואר בתוספות נזיר נה: דיבור-המתחיל אוכל בקדשים. ויש להעיר, שכל הפרט הזה אינו נוגע לנו בתגלחת הראשונה, שאין המצורע מביא בה שום קרבן, כמבואר בסמוך ה"ה, אלא שרבינו מסדר כאן כללות המעשים שצריך לעשות בדרך כלל (כסף-משנה). (43) יתבאר בסמוך ה"ה, לשם מה היא באה בכל שלש התגלחות. (44) לנזירות טהרתו כדי שיוכל לגלח עליה, שמא נזיר טהור הוא, וכמבואר להלן ה"ו. (45) לטומאתו או לצרעתו, וחטאת העוף הבאה על הספק אינה ראויה להאכל, כי שמא נזיר טהור הוא ואינו חייב בה, ונמצא כהן אוכל מליקה שלא במקום מצוה, והיא נבילה גמורה, ודינה להשרף, כמבואר בהל' פסולי המוקדשין פ"ט, ה"י. (46) לעיל פ"ח, ה"א. ולא הזכיר רבינו שעליו להביא צפרים בתגלחת הראשונה (ראה לעיל ה"ב), למרות שנישנו בברייתא בנזיר ס. כי אין רבינו עוסק כאן אלא בקרבנות הנעשים בפנים העזרה. ואלו הצפרים נעשות מחוץ לעזרה, כמבואר בגמרא שם, כי יש לחוש שמא אינו מצורע ואסור להביא חולין לעזרה, ולפיכך אינן נחשבות כקרבן (רדב"ז).

ה. שְׁלֹשׁ חֲטָאוֹת הָעוֹף שֶׁמְבִיא בְּשָׁלֹשׁ תַּגְלָחוֹת: חֲטָאת רִאשׁוֹנָה - לְסַפֵּק טְמֵאָתוֹ⁴⁷; שְׁנִיָּה - לְסַפֵּק צִרְעָתוֹ, שְׁאִין הַמְצֻרָע מְבִיא קֶרֶן אֶלָּא לְאַחַר תַּגְלַחַת שְׁנִיָּה⁴⁸; וְכֵן חֲטָאת שְׁלִישִׁית - לְסַפֵּק טְמֵאָתוֹ. שְׁאִין תַּגְלַחַת אַחַת עוֹלָה לְנִזְרוֹ⁴⁹ וּלְצִרְעָתוֹ⁵⁰, וְשִׁמָּה מְצֻרָע וְדָאִי וְטָמֵא מֵת וְדָאִי הָיָה, שֶׁהַתַּגְלַחַת הָרִאשׁוֹנָה וְהַשְּׁנִיָּה לְצִרְעָתוֹ כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו⁵¹, וְתַגְלַחַת שְׁלִישִׁית תַּגְלַחַת טְמֵאָה, וּלְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהִבִּיא קֶרֶן טְמֵאָה בְּשָׁלִישִׁית⁵².

(47) שמא נזיר טמא הוא וחייב בחטאת. (48) ולפיכך אין הראשונה אלא לטומאתו, והשניה אינה אלא לצרעתו, כי אם נזיר טמא היה, כבר הביא חטאתו בתגלחת הראשונה. (49) לספק טומאתו. (50) כמבואר לעיל בבאורנו אות כו. (51) לעיל ה"ב. (52) כל זה בנזיר ס.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(76) כי אין נזיר טמא מביא עולת בהמה לחובתו. (77) ומגלח עליה. (78) בתגלחת הרביעית שהיא לנזירותו. (79) שמא טמא למת שחייב חטאת העוף. (80) כמבואר לעיל ה"ד, וביאורו אות מד.

ט. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים שֶׁהוּא מְגַלֵּחַ אַרְבַּע תְּגִלּוֹת? בַּשְּׁהִיָּה קָטָן⁸¹ או אֲשֶׁה⁸²; אֲכָל הָאִישׁ - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ מִסְפֶּק⁸³ לֹא תְּגִלַּת טִמְאָה וְלֹא תְּגִלַּת צִרְעָה, שֶׁמָּא טָהוֹר הוּא וְנִמְצָא מְקִיף פָּעַת רֹאשׁוֹ שְׁלֹא בְּמָקוֹם מְצֹה. לְפִיכָךְ אֵינוֹ מְגַלֵּחַ אֲלָא תְּגִלַּת טָהֳרָה בְּלִבְדָּ⁸⁴. שְׁאִין אַרְבַּע תְּגִלּוֹת אֵלוֹ לְעַבְב, אֲלָא לְמַצְוָה⁸⁵.

(81) גדול בשנים. אלא שלא הביא שתי שערות שאינו בר עונשין ונדרו נדר, כמבואר בהל' נדרים פ"א, ה"ג ולעיל פ"ב, ה"ג. (82) שאינה מוזהרת על איסור הקפת הראש, הואיל ואינה באיסור השחתת הזקן, השווה לעיל פ"ט, ה"ו. (83) כל שלש התגלחות הראשונות, שהן ספק (נזיר נז:). (84) שהיא האחרונה, וחייב להתגלח על-כל-פנים, בתורת נזיר טהור. (85) כמבואר בנזיר נז: שאפילו מצורע אין תגלחתו מעכבתו, ששאלו שם: והלא עושה השחתת זקן? (כגירסת רש"י ותוספות שם) ותירצו: באשה וקטן. ומשמע מזה, שבגדול אינו משחית (=מגלח) זקנו כלל, למרות שהוא ספק מצורע (לחם-משנה), וראה לעיל פ"ח, ה"ה, ובהל' צרעת פ"א, ה"ד: "תגלחת המצורע וטבילתו והזאתו אינן מעכבות זו את זו".

י. נְזִיר שֶׁנִּצְטָרַע וְדָאִי וְנִטְמָא בְּסִפֶּק - פִּיֶּצֶד הוּא עוֹשֶׂה? אַחֵר שִׁטְהָרָה⁸⁶ מִצִּרְעָתוֹ מִזֶּה בְּשִׁלְיִשׁ וּבִשְׁבִיעִי⁸⁷, וּמְגַלֵּחַ תְּגִלַּת טִמְאָה⁸⁸, וּמִתְחִיל לְמִנּוֹת נְזִירוֹתוֹ פְּלָה⁸⁹, שֶׁהָרִי נִפְלוּ הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים בְּסִפֶּק טִמְאָה שֶׁנִּטְמָא, וּמִבִּיא קָרְבֵּן טָהֳרָה וְשׁוֹתָה בִּינּוּ⁹⁰. וּמֵאַחֵר שִׁיבִיא קָרְבֵּן צִרְעָתוֹ⁹¹ אוֹכֵל בִּקְדָּשִׁים⁹².

(86) שירפא מצרעתו. (87) להטהר מטומאת מת, כי כל עוד שיהיה טמא מת, לא יוכל לשלוח קרבנות צרעתו, שהלכה היא (הל' ביאת מקדש פ"ב, ה"ב) "טמא מת, אין מקריבים עליו קרבן כלל עד שיטהר". ואע"פ שעדיין טמא הוא לצרעתו, אפשר להזות עליו מאפר הפרה, כמבואר בהל' פרה פ"א, ה"ג: "כל המטמאין מקבלין הזאה" וכו'. (88) לאחר שישלמו ימי נזירותו, כי שמא לא נטמא, ואסור לו להתגלח עד שישלם ימי נזירותו, ונטמא טומאת ספק בו ביום, הרי מצרעתו ביום יא לנזירותו, ונטמא טומאת ספק בו ביום, הרי זה מגלח תגלחת ראשונה לצרעתו בו ביום, וביום יז לנזירותו מגלח תגלחת שניה לצרעתו, ומשלים עוד עשרים יום לנזירותו (שימי חלוטו וספירו לא סתרו ולא עלו למנין נזירותו - לעיל פ"ז, ה"ט), נמצא שביום לח לנזירותו, הרי הוא מגלח ממנה-נפשך, אם נזיר טהור הוא, הרי שלמה נזירותו (אחרי נכיון שבעת ימי צרעתו), ואם נטמא למת, הרי מצוה עליו לגלח תגלחת טומאה ביום השביעי לטהרתו (מרכבת המשנה). (89) נזירות טהרה. (90) נמצא שאם קיבל עליו נזירות סתם, שהיא שלשים יום, הרי זה שותה

ספירו, בכל זאת אם הקריב עולתו לנזירותו עלתה לו, אע"פ שהקריבה קודם זמנו, כמבואר בהל' מעשה הקרבנות פ"ח, ה"ט (לחם-משנה). (66) הכבשה לחטאת והאיל לשלמים. (67) שאני מקריב כעת לתשלום קרבן נזירותי, וכבר שנינו (נזיר נט:): שהנזיר מביא קרבנותיו לחצאין. (68) שהשניה היא לצרעתו, וכבר הביא עולתו בתגלחת הראשונה, והשלישית היא לטומאתו, ואין נזיר טמא מביא עולת בהמה. (69) שכך הסדר: שתי תגלחות הראשונות לצרעתו, השלישית לטומאתו, הרביעית לנזירותו, וכבר נתבאר לעיל ה"ו מדוע הוא מביא עולתו בתגלחת השניה, כי שמא לא נטמא לצרעתו ואינו אלא טמא מת, נמצאת הראשונה לטומאתו והשניה לנזירותו, וכן מביא בשלישית, שמא נצטרע ולא נטמא למת כלל. נמצאת השלישית לנזירותו, וכמבואר לעיל אות נה (ע"פ הסוגיא נזיר ס.).

ח. אֲכָל הָאֲשֶׁם וְהָעוֹלָה⁷⁰ אֵינָן מְעַכְבִּין לֹא תְּגִלַּת טִמְאָה וְלֹא בְּצִרְעָתוֹ⁷¹. נִמְצָאת⁷² אוֹמֵר: אִם הוּא מְצָרַע וְדָאִי וְלֹא נִטְמָא בְּמַת - הָרִי טָהֵר בְּצִפְרִין, וְחִטָּאת הָעוֹף הִיא חִטָּאתוֹ⁷³, וְלֹא תֵּאָכֵל מִפְּנֵי שֶׁהִיא סִפֶּק⁷⁴, וְעוֹלַת בְּהֵמָה שֶׁעָמָה - מְקַרְבֵּן תְּגִלַּת טָהֳרָה, כְּדֵי שִׁיגְלַח עַל הַבְּהֵמָה⁷⁵. וְאִם טִמְאָה מַת הוּא - הָרִי עוֹלַת בְּהֵמָה נִדְבָּה⁷⁶. וְאִם אֵינוֹ מְצָרַע וְטִמְאָה מַת הוּא - חִטָּאת הָעוֹף קָרְבֵּן נְזִיר שֶׁנִּטְמָא, וְעוֹלַת בְּהֵמָה נִדְבָּה⁷⁷, וְהָרִי הִבִּיא קָרְבֵּן טָהֳרָה בְּאַחֲרוֹנָה⁷⁸. וְאִם אֵינוֹ טִמְאָה מַת וְלֹא מְצָרַע - עוֹלַת בְּהֵמָה שֶׁהִבִּיא בְּתְּגִלַּת הָרִאשׁוֹנָה הִיא מְחֻבֶּת תְּגִלַּתוֹ, וְחִטָּאת הָעוֹף בָּאָה עַל סִפֶּק⁷⁹, וְהָרִי לֹא נִאֲכָלֶת⁸⁰.

(70) שנזיר טמא ומצורע מביאים כשהם ודאי, ראה לעיל אות לח. (71) כדברי רבינו לעיל פ"ו, ה"ב: "אבל עולתו ואשמו (של נזיר טמא) אין מעכבים אותו מלמנות", וכן בהל' מחוסרי כפרה פ"א, ה"ה: "וכל זמן שלא הקריבו חטאתם, אסורים לאכול בקדשים. אבל העולה והאשם (=של מצורע) אינם מעכבים" וראה נזיר ס. (72) בדפוסים קדומים, וכן בכת"י התימנים, מתחילה כאן ההלכה. והתיבות: "אבל האשם" וכו', שייכות להלכה הקודמת. (73) כבר נתבאר לעיל ה"ה, שאין המצורע מביא קרבנו אלא לאחר תגלחת שניה (וראה בביאורו לעיל אות סא), ולא נתכוון רבינו על חטאתו זו שהיא לצרעתו, אלא לספק טומאתו, כי הואיל ויש לחוש שהוא גם טמא למת, הרי בהכרח להביא כבר בתגלחת ראשונה קרבן חטאתו, כדי שיוכל להתחיל למנות אח"כ נזירות טהרתו, שהרי כל עוד שלא יביא חטאתו לא יוכל למנות נזירותו, שחטאתו מעכבתו, ראה לעיל פ"ו, ה"ב, והואיל ובסוף השנה השניה יצטרך להביא עולתו לנזירותו, עליו איפוא להקריב חטאתו לטומאתו בסוף השנה הראשונה כדי שלא יצטרך לעבור ב"בל תאחר" על קרבן טהרתו, כי אם לא יביא חטאתו בראשונה לא יוכל להביא עולתו בשניה, ויעבור על "בל תאחר" (מרכבת המשנה). (74) שמא לא נטמא כלל. (75) שאם לא יביא קרבן נזירותו, לא יוכל להתגלח כלל, שמא נזיר טהור הוא, ואין נזיר טהור מגלח בלא קרבן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּמִזֶּה בְּשָׁלִישִׁי וּבְשִׁבְעִי¹⁰³, וּמִגִּלְתָּ רֹאשׁוֹ וְזָקְנוֹ
בְּשִׁבְעִי, וְהִיא תִּגְלַחַת שְׁנֵיהֶם שֶׁל צֶרַעַת, וּמִבֵּיא
קֶרְבָּנוֹתָיו וְאוֹכֵל בִּקְדוּשִׁים, וְסוֹפֵר שְׁבַעָה¹⁰⁴
וּמִגִּלְתָּ תִּגְלַחַת טְמֵאָה, וְאַחֲרָיָהּ סוֹפֵר יָמֵי נִזְיֹרֹת
שְׁלֹמֶה¹⁰⁵, וּמִבֵּיא קֶרְבֶּן טָהֳרָה וְשׁוֹתָהּ בֵּינָן¹⁰⁶.

(102) שירפא מנגעו. (103) לטומאת מת, כדי שיוכל
להקריב קרבנות צרעתו, וכאמור לעיל בביאורנו אות פו.
(104) לטומאתו, שאין ימי ספירו לצרעתו עולים לו לימי
טומאתו, כמבואר בסמוך ה"ג. (105) נזירות טהרה החלה
עליו עם הקרבת קרבן חטאת טומאתו, כמבואר לעיל פ"ו,
ה"ב. (106) נמצא זה שותה יין ומיטמא למתים לאחר
ארבעים וארבעה יום לקבלת נזירותו הסתמית שהיא בת
שלושים יום (נזיר ס:). "זה הכלל אי אפשר לעשות דין
נזירות טומאה ולא נזירות טהרה עד תום ימי חלוטו"
(תוספות שם ע"א, דיבור-המתחיל ספק), כי כל עוד שהוא
טמא טומאת מצורע, אין מקריבים עליו שום קרבן, ואינו
נטהר מצרעתו עד שיגלח ויביא קרבנותיו (מרכבת המשנה).

יג. למה סופר שבעה¹⁰⁷? שאין שבעת ימי הטמאה
עולין בשבעת ימי ספירה שבין תגלחת ותגלחת של
מצרע¹⁰⁸.

(107) שבעת ימי טומאה, אחרי שכבר ספר שבעה ימים
לתגלחתו וגם הזה ושנה? (108) תגלחת מצורע היא לפני
ביאת מים (=טבילת גופו), ככתוב (ויקרא יד, ט) "ואת כל
שערו יגלח... ורחץ את בשרו במים וטהר". ונזיר שנטמא
למת, כתוב בו (במדבר ו, ט) "וגלח ראשו ביום טהרתו"
גילוחו לאחר טהרתו במים (נזיר ס:). והואיל ואין תגלחת
צרעתו עולה לטומאתו, על-כרחו מונה שבעת ימים אחרים,
עד שיהיה שערו כדי לכוף ראשו לעיקרו, הוא שיעור הראוי
לתגלחת, כמבואר בנזיר לט: ולעיל פ"ו, ה"א (לחם-משנה).

יד. האומר: הריני נזיר אם אעשה כן וכך או אם
לא אעשה וכיוצא בזה - הרי זה רשע. ונזירות
כזו מנדרי רשעים היא¹⁰⁹. אבל הנזיר לה' דרך
קדשה¹¹⁰ - הרי זה נאה ומשפח, ועל זה נאמר:
נזיר אלהיו על ראשו, קדש הוא לה'¹¹¹. ושקלו
הכתוב פנביא, (שנאמר): ואקים מבניכם לנביאים
ומבחיוריהם לנזירים¹¹².

(109) משנה בנדרים ט. שאין זו נזירות לה'. ולא לכונן
דעותיו או לתקן מעשיו (ראה לעיל הל' נדרים פ"ג, הכ"ג).
(110) כגון שהיה מתגאה בפייו ונדר בנזיר, כדי לכוף יצרו,
כמבואר בהל' נדרים ובביאורנו שם. (111) נדרים ט:
כדברי שמעון הצדיק, שאמר לנזיר כזה: "כמוך ירבו
בישראל, עליך הכתוב אומר איש כי יפליא... נזיר להזיר
לה'". וראה לעיל פ"א, אות ט. ובמד"ר נשא י, יא: אמר
הקב"ה, הריהו חשוב לפני ככהן גדול. מה כהן גדול נאמר
בו: נזיר שמן משחת אלהיו עליו, אף בנזיר: נזיר אלהיו וגו'.
(112) ספרי זוטא נשא ו, ח. והרד"ק בפירוש לעמוס שם:
"אפילו הבחורים, שדרכם ללכת אחרי תאות הבשר והיין,

יין ומיטמא למתים אחרי שלשים ושבעה יום לנזירותו.
ששבעה ימים עלו לו לימי ספירת צרעתו, ושלשים יום
לגמר נזירותו (שמא לא נטמא, ואסור לו לגלח עד שלשים
נזירות טהרתו), ועוד שלשים יום שהוא מונה אחרי תגלחת
טומאתו, שמא נטמא וסתר את כל ימי נזירותו הקודמת (נזיר
ס:). (91) ביום השמיני להרפאו מצרעתו, ואחרי שהזו
עליו ביום השלישי וביום השביעי, כאמור לעיל אות פו.
(92) שכבר נתבאר לעיל ה"א, שכל טמא טומאה היוצאה
מגופו, אינו זכאי לאכול מקרבנות המקדש, עד אשר יטהר
ויביא קרבנותיו, וצרעת היא טומאה יוצאה מגופו (נזיר
שם). כל הלכה זו נתפרשה על-פי מרכבת המשנה, ורבינו
מפרש את הסוגיא בנזיר שם שלא כרש"י ותוספות.

יא. נטמא ודאי והיה מצרע בספק⁹³, וטהר⁹⁴ מספק
צרעתו - מונה ימי נזירותו שלמה, ואחר כך מגלח
תגלחת הגנע⁹⁵; שאין תגלחת ספק נגעו דוחה
נזירות⁹⁶. ואחר כך מונה שבעת ימים⁹⁷ שבין תגלחת
מצרע הראשונה לתגלחת שניה, ומגלח ומביא
קרבנותיו ואוכל בקדושים. ומזה בשלישי ובשביעי⁹⁸.
ואחר כך מונה שבעה אחרים לטמאת מת⁹⁹, ומגלח
תגלחת טמאה, ואחר כך מונה נזירות¹⁰⁰ פלה¹⁰¹.

(93) ספק נגע, ספק בזה שהוא טהור. (94) ונרפא.
(95) שאי אפשר לו למנות שבעה ימים לטומאת מת
ולהתגלח תגלחת טומאה, שמא מצורע הוא, ומצורע אינו
משלח קרבנותיו עד שיטהר, כמבואר בהל' ביאת מקדש
פ"ב, ה"א, וגם לצרעתו אסור לו לגלח, שמא אינו מצורע,
ונזיר שנטמא אסור לו - לדעת רבינו - לגלח גילוח רשות,
עד אשר ימנה ימי נזירות כפי שנדר (מרכבת המשנה,
בהבנת דברי רבינו). (96) שנאמר בה: "תער לא יעבור על
ראשו", ואפילו נטמא, שסותר הכל, אינו מותר אלא
בתגלחת טומאה מיד, או בתגלחת רשות לאחר שלשים יום
(מרכבת המשנה). (97) כדי להטהר מצרעתו. (98) באלה
שבעת הימים שבין תגלחת ראשונה לשניה, כדי שיוכל
להביא קרבנות צרעתו, ולא יהיה טמא מת, שטמא מת אין
מקריבים עליו קרבן, וכאמור לעיל אות פו. ובדפוסים
קדומים וכן בכת"י התימנים: "אם הזה בשלישי ובשביעי",
כלומר, אינו מביא קרבנותיו לצרעתו עד אשר יזו עליו
בשלישי ובשביעי, כאמור. (99) אחרי שכבר נטהר מצרעתו
יכול הוא להביא קרבן טומאת מת. וראה בסמוך ה"ג.
(100) אחרי שגילח תגלחת טומאה והביא חטאתו, מיד חלה
עליו נזירות טהרה. (101) נמצא, שאם נזר סתם נזירות
שהיא שלשים יום, ונטמא ודאי והוחלט מספק, אוכל
בקדשים לאחר שלשים ושבעה ימים, ואינו שותה יין עד
אחר שבעים וארבעה יום, שהרי מונה תחילה שלשים ימי
נזירותו, ושבעה ימים שבין תגלחת לתגלחת, ושוב שבעה
ימים לטומאת מת, הרי ארבעים וארבעה, הוסף עליהם
שלושים יום שהוא מונה בסוף לנזירותו, הרי שבעים
וארבעה (נזיר ס:). ולא כפירוש רש"י ותוספות שם.

יב. וכן אם היה טמא ומצרע בודאי - לאחר
שיטהר¹⁰² מצרעתו מגלח תגלחת צרעת הראשונה,

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נדרו, ואי אפשר לו עוד לקיימו, אבל אינו תלוי כלל בשלש רגלים (משנה-למלך). (7) האמור בפרשת נדרים, וכן אמרו (ראש השנה ו). "מוצא שפתיך - זו מצות-עשה", וכתב רבינו ב'ספר המצוות' מצות-עשה צד: "והנה נכפל הציווי (של מוצא שפתיך תשמור) במצוה זו, והוא אמרו: ככל היוצא מפיו יעשה".

ב. מצות עשה לרדן בדיני ערכין פאשר מפדש בתורה⁸. ואחד האומר 'ערכי עלי', או האומר 'עריך זה עלי'¹⁰, או 'עריך פלוני עלי' - נותן העריך¹¹ לפי שני הנעריך. והוא הדבר הקצוב¹² שבתורה¹³, לא פחות ולא יתר.

(8) ויקרא כז. (9) השווי שלי עלי, לתתו לטובת בית המקדש. (10) אדם זה העובר לפניו. (11) השווי. (12) פסוק וחתוך. (13) שהתורה קבעה מחיר כל נערך לפי שנותיו, בניגוד לאומר דמי פלוני עלי, שאינו משלם אלא אחר שיעריכוהו כעבד הנמכר בשוק, הכל לפי בריאות גופו, ואין דמיו קצובים בתורה, כמבואר להלן ה"ט. וכתב רבינו ב'מורה נבוכים' ח"ג פל"ט: "... וכן המצוות אשר ספרנון בהל' ערכין וחרמין, כולן הולכין על דרך הצדקות (לעזור לזולת). מהן מה שהוא לכהנים (= חרמין), ומהן מה שהוא לבדק הבית, ובכולן יגיע האדם למידת הנדיבות, ושיבז אדם לממון לכבוד השם ולא יקפוץ ידו, כי רוב ההפסד הבא במדינות... הוא מפני החריצות על הממון והרבות ממנו, ורוב התאוה להוסיף נכסים וכבוד". והשווה לקמן פ"ח, הי"ב: "כדי לכופ את יצרו ולא יהיה כילי".

ג. וכמה הוא העריך? אם היה הנעריך¹⁴ בן שלשים יום או פחות - אין לו עריך¹⁵, והאומר עליו 'עריך זה עלי' - הרי זה כאומר 'עריך פלי זה עלי', ואינו חייב כלום¹⁶. היה מבין אחד ושלשים יום עד בן חמש שנים גמורות - עריך הזכר חמשה שקלים, והנקבה שלשה שקלים¹⁷. משנכנס בשנת שש יום אחד¹⁸ עד שישלם שנת עשרים - עריך הזכר עשרים שקלים, והנקבה עשרה שקלים. משנכנס בשנת אחת ועשרים יום עד שישלם שנת ששים - עריך הזכר חמשים שקלים, והנקבה שלשים שקלים. ומשנכנס בשנת אחת ושלשים יום עד יום מותו, אפילו חיה כמה שנים - עריך הזכר חמשה עשר שקלים, והנקבה עשרה שקלים¹⁹.

(14) האדם הנערך. (15) ואינו חייב כלום, שנאמר "ואם מבין חודש" וגו'. קיבלו חכמינו (ערכין יח.) יום שלושים נידון כלמטה, כמשמעות לשון הכתוב (שם ז) "ואם מבין ששים שנה ומעלה" ששלמה שנת הששים, ולא בשנת הששים עצמה, והוא-הדין לענין בן חודש (ראה בתוי"ט שם פ"ד, מ"ד). (16) אע"פ שאדם יודע שאין ערך לכלי (אלא לאדם בלבד), הוציא דבריו לבטלה, והוא-הדין לבן שלשים, שהוציא דבריו לבטלה (ערכין ה.). וכל זה לענין ערכין, אבל לענין דמים אפילו קטן בן יומו יש לו דמים, כמבואר בסמוך

נתי בהם רוח טהרה שינורו מן היין... כי היין הוא המביא האדם לרדוף אחרי תאות הבשר... הפרשתי אתכם, כדי שתהיו קדושים".

סליקו להו הלכות נזירות פסיעתא דשמיא

~ יום חמישי כ"ה אדר-ב' ~

הלכות ערכין וחרמין

יש בכללן שבע מצוות. חמש מצוות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה, וזה הוא פירוש: (א) לרדוף בערכי אדם פאשר מפדש בתורה, וזהו דין ערכי אדם. (ב) דין ערכי בהמה. (ג) דין ערכי בתים. (ד) דין ערכי שדות. (ה) דין מחירים נכסיו. (ו) שלא ימכר חרם. (ז) שלא יגאל חרם.

ובאור מצוות אלו בפירקים אלו:

פרק ראשון

(1) ערכי האדם הקצובים בתורה, שיעור השקל הכתוב בתורה, האישים שאינם מעריכים ולא נערכים, ההבדל שבין דמים לערכין, נדבת גוי או נדרו מה יעשה בהם, נגמר דינו בבי"ד של ישראל להחג מהו בערכין ובדמים, האומר ערכי עלי או דמי עלי ומת קודם שיעמוד בדין או לאחר שעמד בדין, מה דינם של היורשים.

א. הערכים הם נדר² מפלל נדרי הקדש³, שנאמר: איש כי יפלא נדר⁴ בעריך נפשת לה. לפיכך⁵ חייבין עליהן משום לא יחל דברו ולא תאחר לשלמו⁶, ומשום פכל היוצא מפיו יעשה⁷.

(2) ולפיכך נסדרו הלכותיהם בספר הפלאה, העוסק בסוגי נדרים למיניהם. והקדים דיני נדרי איסור הנהגים גם בזמן הזה, ואח"כ דיני נזירות שיש בה נדרי איסור והקדש כאחד, שכשישלים נזירותו - עליו להביא קרבנותיו. וקבע דיני ערכין בסוף הספר, כי הם נדרי הקדש בלבד ואינם נהגים בזמן הזה (רדב"ז). וראה בביאורנו לעיל הל' נדרים פ"א, ה"א. (3) שאדם נדר לטובת המקדש. (4) קראו הכתוב: נדר. (5) הואיל ויש להם דין נדר. (6) אחרי שיעברו עליו שלש רגלים ולא נתן ערכו, כמבואר בראש השנה ד, א. ובהל' מעשה הקרבנות פ"ד הי"ד. וב'תורת כהנים' פרשת בחוקותי, פרשת ג, אמרו: "נדר בערך - הקיש נדרים לערכים, מה נדרים - בכל תאחר לשלמו, אף ערכים - בכל תאחר לשלמו". וכן במדרש 'ויקרא רבה', פרשה לז: "כשם שבנדרים כל יחל ובל תאחר, כך בערכין" וכו'. ומדברי רבינו ב'ספר המצוות' לא-תעשה קנו נראה, שמשעברו שלש רגלים ולא נתן ערכו, עובר גם משום: לא יחל, וכך הוא מוכיח מה'ספרי' על פסוק זה: "מגיד שעובר על כל יחל ועל לא תאחר". אולם הרמב"ם בהשגותיו ל'ספר המצוות' עשה צד, סובר שאינו עובר על לא יחל אלא כשעבר על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְפִי שְׁנֵי הָעוֹבְדֵי פֹכְכִים וּמִזְלוֹת הַנֶּעֱרָף²⁹. וְכֵן הַמַּעֲרִיף אֶת הַחֶרֶשׁ וְאֶת הַשּׁוֹטָה - חֵיב³⁰, וְנוֹתֵן לְפִי שְׁנָיו.

(28) שנאמר (ויקרא כז, ב): "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם" וגו' - בני ישראל מעריכים ואין עובדי-כוכבים מעריכים (ערכין ה:). (29) שנאמר: "איש כי יפליא נדר בערכך" איש - אפילו עובדי-כוכבים (שם), וכרבי מאיר, ומסתבר שהלכה כמותו, שכן הכתוב אומר (עזרא ד, ג) "לא לכם ולנו לבנות בית לאלקינו" כי אם לנו לבדנו. והואיל וכסף הערכין נופל לבדק הבית, אינו מן הדין שיהא גוי מעריך, ומכאן שהריבוי "איש" בא לרבות גוי שהוא נערך (גמרא שם). ואע"פ שכלל הוא: רבי מאיר ורבי יהודה, הלכה כרבי יהודה (עירובין מו:). - במקום שמסתבר טעמו של רבי מאיר, הלכה כמותו, ואין למדים מן הכללות (כסף-משנה). וכן נראה מסתימת סוגיית הש"ס נזיר סא, שנקטו שם את דעת רבי מאיר כהלכה פסוקה ('אור שמח'). וכבר קדמו הרדב"ז כאן ה"ז. (30) משנה, ערכין ב, א. אבל אינם מעריכים, מפני שאין בהם דעת (שם). ובנוגע לקטן, ראה לקמן הט"ו.

ז. הָעוֹבֵד³¹ - נֶעֱרָף וְנִזְרָף, כְּשֶׁאֵר יִשְׂרָאֵל³². וְאִם יִפְדֶּה וְיִהְיֶה לוֹ³³ - יִתֵּן עֶרְף שְׁנָדָר.

(31) כנעני. (32) משנה, ערכין ב, א. וכן אמרו בתורה כהנים' פרשת בחוקותי "ואמרת אליהם" (ויקרא כז, ב) - לרבות גרים ועבדים. (33) בכת"י התימנים: ויהיה לו. כלומר, כשהוא עבד, כל מה שיש לו שייך לרבו, אבל כשישתחרר ויהיה לו כסף - חייב לשלם. ובתוספתא ערכין פ"א מ"ב, אמרו: "נשים ועבדים... נערכים ומעריכים, אם יש להם בזמן הזה (כגון שנתנו לעבד כסף, על-מנת שאין לרבו רשות בו) גובים מהם, ואם לא - כותבים עליהם וגובים לאחר זמן". ומסתבר, אע"פ שלגבי מצוות יש לעבד דין של אשה, בערכין הוא נערך (תוספות' ערכין ב.).

ח. אֶחָד הַמַּעֲרִיף אֶת הַיָּפֶה הַבְּרִיא, וְאֶחָד הַמַּעֲרִיף אֶת הַכְּעוֹר³⁴ הַחוּלָה. אֶפְלוּ הִיא הַנֶּעֱרָף מִפֶּה שְׁחִין³⁵ או סוּמָא או גִּדָם³⁶ וְיֵשׁ בּוֹ כֹּל מוֹם - נוֹתֵן לְפִי שְׁנָיו כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה³⁷.

(34) משנה, ערכין יג, ב. ושמתיק כראי (נחום ג, ו) מתרגם יונתן: ואשוניך מכערא. (35) ערכין ב, א. שנאמר: "בערכך נפשות", אפילו נפש כל שהיא. (36) קטוע יד. (37) אבל בדמים (ראה בסמוך ה"ט) אינו כן, שאם אמר על מוכה שחין, דמיו עלי - אינו משלם כלום, שאין לו דמים (שם).

ט. הַדָּמִים³⁸ אֵינָן בְּעֶרְכֵינָּה. בִּיצֵד? הָאוֹמֵר: דָּמִי עָלִי, או דָּמִי זֶה עָלִי, או דָּמִי פְּלוֹנִי עָלִי, אֶפְלוּ הִיא אוֹתוֹ פְּלוֹנִי קָטָן בֶּן יוֹמוֹ³⁹ או טַמְטוֹם וְאֶנְדְּרוֹגִינוֹס⁴⁰ או עוֹבֵד פֹּכְכִים וּמִזְלוֹת⁴¹ - נוֹתֵן מֶה שֶׁהוּא שְׁוֵה⁴², דִּינָר או אֶלֶף, כָּאִלוּ הוּא עֹבֵד הַנִּמְכָּר בַּשּׁוּק⁴³.

(38) המשתלמים לפי שווי האדם ולא לפי שנותיו.

ה"ט. (17) מפורש בתורה שם, ו. (18) כן בדפוס רומי ר"מ, ובכ"י תימן. וכן להלן בשורה הג'. (19) מפורש בתורה שם. ומתוך שנאמר שם: מבין ששים שנה ומעלה, משמע כששלמה שנת ששים נידון כזקן, אבל בשנת ששים עצמה נידון כלמטה הימנה, מכאן אתה למד ב'גזירה שוה' "שנה - שנה", שבכולן שנה האמורה בה נידונת כלמטה (משנה בערכין יח.). ובנוגע לבן שלשים יום, אע"פ שלא נאמרה בו "שנה", הרי גילה הכתוב (במדבר ג, טו) במפקד הלויים, "כל זכר מבין חודש ומעלה תפקדם" שמונים בו משלושים יום ומעלה, ולא מיום השלושים עצמו (שם יח:).

ד. כָּל הַשְּׁנִים הָאֵלּוּ - מַעַת לַעֲת מִיּוֹם הַלֵּדָה²⁰. וְכָל הַשְּׁקָלִים - בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ²¹. וְהוּא מִשְׁקַל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים שְׁעוּרָה מִכֶּסֶף טָהוֹר²². וְכִבְר הוֹסִיפוּ עָלָיו וְעָשׂוּ אוֹתוֹ סֵלַע²³, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהַלְכוֹת שְׁקָלִים²⁴.

(20) מיום ליום, ולא למנין עולם, שתכלה שנתו בערב ראש השנה, וכשיגיע חודש תשרי תיחשב לו שנה שניה (ערכין יח:). ושם פירש רש"י "מעט לעת" - אותו יום ואותה שעה לשנה הבאה, אבל מדברי רבינו לא משמע כן, וכן דעת ה'תוספות' שם לא, א - בשם רבי אלחנן, שאין צורך בערכין מעט לעת לשעות, ורק בקרבנות פוסלות שעות, כמבואר בהל' מעשה הקרבנות פ"א, ה"ג: "קרבן שמצוותו להיות בן שנה, אם הוסיף על השנה שעה אחת - נפסל". (21) במשקל השקל הקצוב לשקול בו שקלי הקודש, והוא עשרים גרה השקל (שמות ל, יג וברש"י שם), וכן אמרה תורה (ויקרא כז, כה) "וכל ערכך יהיה בשקל הקודש". (22) ע"פ דברי הרי"ף בקידושין דף יב, א - שהפרוטה היא משקל חצי שעורה, והיות שכל גרה מכילה ל"ב פרוטה, הרי משקל הגרה שש-עשרה שעורה, נמצא השקל שהוא עשרים גרה, שוקל ש"כ שעורה (כסף-משנה שקלים פ"א, ה"ב-ג). (23) מטבע הנקרא סלע בזמן בית שני, ומשקלו שלש מאות ושמנים וארבע שעורה. (24) פ"א, ה"ב.

ה. טַמְטוֹם²⁵ וְאֶנְדְּרוֹגִינוֹס²⁶ - אֵין לָהֶם עֶרֶךְ; שְׁלֹא קֶצֶבָה תּוֹרָה עֶרֶךְ אֶלָּא לִזְכָּר וְדָאִי או לְנִקְבָּה וְדָאִית. לְפִיכָךְ, טַמְטוֹם וְאֶנְדְּרוֹגִינוֹס שְׁאֵמֵר: עֶרְכִּי עָלִי, או שֶׁהֶעֱרִיכוּ אַחֵר - אֵינוֹ חֵיב כְּלוּם²⁷.

(25) שערוותו אטומה, ואין לו זכרות ולא נקבות. (26) שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות, והוא ספק זכר ספק נקיבה (לשון רבינו בהל' אישות פ"ב, ה"ד). (27) משנה, ערכין ב, א. ובגמרא שם ד, ב. אבל אם הם העריכו אחרים הרי הם חייבים, כלשון המשנה שם "מעריכין, אבל לא נערכין". וטומטום שניתחוהו ונמצא זכר, הרי הוא כזכר. וכן אם נמצא נקיבה, הרי הוא כנקיבה ונערך (רדב"ז).

ו. הָעוֹבֵד פֹּכְכִים וּמִזְלוֹת - נֶעֱרָף, אֲבָל אֵינוֹ מַעֲרִיף²⁸. בִּיצֵד? עוֹבֵד פֹּכְכִים וּמִזְלוֹת שְׁאֵמֵר: עֶרְכִּי עָלִי, או עֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל זֶה עָלִי - לֹא אֶמֶר כְּלוּם; וְיִשְׂרָאֵל שְׁאֵמֵר: עֶרֶךְ עוֹבֵד פֹּכְכִים וּמִזְלוֹת זֶה עָלִי, או עֶרֶךְ פְּלוֹנִי הָעוֹבֵד פֹּכְכִים וּמִזְלוֹת עָלִי - נוֹתֵן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(לשון הרמ"א אהע"ז סי' קכא, ס"ז). (53) שאינו נערך ואינו נידר (משנה בערכין ו:). (54) גיטין כח, א. (55) השווה הל' גירושין פ"ו, הכ"ח. והל' תרומות פ"ט, ה"ג. ובערכין ד, א - אמרו: "בערכך נפשות - ולא המת, אוציא את המת ולא אוציא את הגוסס?" ת"ל, והעמיד והעריך, כל שישנו בהעמדה - ישנו בהערכה, וכל שאינו בהעמדה (הגוסס אינו בהעמדה) - אינו בהערכה". (56) מי שהוא ראוי להיחרם ולהיהרג, אינו בכלל פדיון (ערכין ו: וברש"י). (57) הואיל ונגמר דינו למות. וכל זה בבית דינו של ישראל, אבל נגמר דינו למות בבית-דין של גויים, אינו כמת, שלוקחים שוחד ומחזירים אותו לחיים, כמבואר בגיטין כח, ב (רשב"ז). והשווה הל' גירושין פ"ו, הכ"ט. ורבינו בפירושו למשנה (ערכין שם), אומר: וכל זה ביוצא ליהרג ע"י מיתת בית-דין, שאינו תלוי ברצונו אלא התורה ממיתה אותו, אבל היוצא ליהרג במצות המלך, מעריך ונערך, שלפעמים חוזר המלך מדיבורו.

יד. זה היוצא ליהרג שהעריך אחרים או נדר דמיהם או הזיק - חייב לשלם, וגובין הכל מנקסיו.⁵⁸

(58) ערכין ו, ב. וכתב רבינו בפירושו שם: "כבר ידעת, שפסק ההלכה על פי המעשה בדינו היום, שמלוה על פה (שלא בשטר) גובה מן היורשים. . . ונוטלים כנגד הנזק מעזובנו". והשווה הל' מלוה פ"א, ה"ד. ומלשון רבינו כאן: "זה היוצא ליהרג" וכו' ולא הזכיר את הגוסס שעסק בו בהלכה הקודמת, משמע שסובר שגוסס שהעריך או נדר אינו חייב כלום, אולם ה'תוספות' בערכין ד, א דיבור המתחיל ולא אוציא, הביאו משנה ממסכת שמחות, האומרת, שהגוסס נודר ומעריך (כגון שבדקוהו פעם אחר פעם, לידע אם דעתו מיושבת עליו). ובמסכת שמחות שלפנינו אין משנה כזאת, ויתכן, שגם רבינו יודע, שהגוסס מעריך ונודר, ומה שלא הזכיר כאן גוסס, הוא משום "דין נזק", שאינו יכול לומר בו: "אם הזיק חייב לשלם" (לחם-משנה).

טו. פהנים ולוים - מעריכין ונעריכין פשאר ישראל.⁵⁹ וקטן שהגיע לעונת נדרים⁶⁰ והעריך או נדר דמים - חייב לשלם⁶¹; שהרי נדריו קימים, כמו שפארנו בהלכות נדרים⁶².

(59) ואין אומרים הואיל וכתוב (במדבר יח, טז) "ופדויו מבן חודש תפדה בערכך", כל שישנו בפדיון הבן - ישנו בערכין, וכהנים ולוים שאינם בפדיון הבן - לא יהיו בערכין (ערכין ד). ובפירוש המשנה לרבינו שם מ"א "שאין הדבר כן, לפי שאיש כתוב בפרשה, איזה איש שיהיה". (60) שהיא בן שתיים-עשרה שנה ויום אחד לבן, ואחת-עשרה שנה ויום אחד לבת. (61) לכשיגדל ויהיה לו, השווה לעיל ה"ז. (62) פ"א, הל' א-ג.

טז. העריכין הקצובין לפי השנים - הן שני הנערה, ולא שני המעריך. כיצד? בן עשרים שָׁאָמַר לְבָן שָׁשִׁים; עָרְפָּה עָלֵי - נוֹתַן עָרְף בֶּן שָׁשִׁים; וְבֶן שָׁשִׁים

(39) משנה, ערכין ה, א. שהרי יש לו שווי כל שהוא (רש"י שם). (40) שם ב, א. (41) שם ה, ב. וראה בסמוך הי"א. (42) שאין זה גרוע מאומר: דמי דקל פלוני עלי, שמשלם כפי נדרו (שם ד:). (43) סנהדרין טו, א. ומגילה כג, ב.

י. והעריכין פלן והדמים - הכל סתמן לבדק הפית⁴⁴. ויפלו הכל ללשפה שהיתה במקדש מוקנת לקדשי פדק הפית⁴⁵.

(44) לתיקון הפרצות בבניין בית המקדש, ככתוב (מלכים-ב, יב, ו) "והם יחזקו את בדק הבית לכל אשר ימצא שם בדק". (45) ערכין כד, א. ונתן את הערך קודש לה' - מכאן שסתם הקדשות לבדק הבית.

יא. עובד כוכבים ומזלות שאמר: דמי עלי, או דמי פלוני עלי - נוֹתַן כָּפִי נָדְרוֹ. ואינו נוֹפֵל לְלִשְׁפָּה, שאין מקבלין מן העובדי כוכבים ומזלות נדבה או נדר לחזק את פדק הפית או פדק ירושלים⁴⁶; שְׁנֵאמַר: לֹא לָכֶם וְלָנוּ לְבָנוֹת פִּית⁴⁷ וגומר; ונֵאמַר: וְלָכֶם אֵין חֵלֶק וְצִדְקָה וְזִכְרוֹן בִּירוּשָׁלַיִם.

(46) חומת ירושלים ומגדלותיה. (47) השווה לעיל ה"י, ובבאורנו שם.

יב. ומה יעשה בהן? יפדק העובד כוכבים ומזלות על דעת מי נדר. אם נדר על דעת ישראל - יוציאנהו בית דין כמה שיראה להם⁴⁸ חוץ מפדק הפית ובדק ירושלים⁴⁹; ואם אמר: לשמיים⁵⁰ נדרתי - יגנזו⁵¹.

(48) מה שירצו לעשות בהם יעשו. (49) שאין מקבלים ממנו כדי שלא יהיה לו חלק וזכרון בהם. (50) לשם הקדש. (51) ואסורים בהנאה (ערכין ו). כדן "גוי שהתנדב קורה. . . בודקים אותו" וכו' הנזכר בהל' מתנות עניים פ"ח, ה"ח. ושם מדגיש רבינו: "אבל לבית הכנסת, מקבלים מהם לכתחילה". וראוי להעיר, שאפילו לא אמר בפירוש: "לשם שמים", כל שלא אמר בפירוש: "על דעת ישראל אני נודר" - אסור לקבל ממנו, כי יש לחוש, שמא לשם שמים נתכוין, כלשון רבינו שם: "ואם לא אמר, טעון גניזה שמא לבו לשמים" (לחם-משנה). והשווה הל' תרומות פ"ד, ה"ט.

יג. הגוסס⁵² - אין לו לא ערך ולא דמים⁵³. הואיל ורב הגוססין למיתה⁵⁴, הרי הוא כמת⁵⁵. וכן מי שנגמר דינו בבית דין של ישראל להרגו על עברה שעבר, והעריכו אחר או שהעריך עצמו, או שאמר 'דמי עלי', או שאמר אחר 'דמי זה עלי' - אינו חייב פלוס; שזה כמת הוא, והמת אין לו ערך ולא דמים. ועל זה נאמר: כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה. פלומר: אין לו⁵⁶ פדיון, אלא הרי הוא כמת⁵⁷.

(52) הקרוב למיתה, שמעלה ליחה בגרונו מפני צרות החזה

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כא. האומר: ערפי עלי, ומת קדם שיעמד בדין - אין היורשין חביבין לתן; שגאמר: והעמידו לפני הכהן והעריף אתו הפה⁷⁶. עמד בדין⁷⁷ ומת - יתנו היורשין⁷⁸.

(76) גזירת הכתוב שהנערך צריך לעמוד לפני הכהן, להעריכו כמה שנותיו, כדי לידע כמה לחייב את המעריך, ואע"פ שלשון הכתוב שם: "ואם מך הוא מערכך והעמידו לפני הכהן . . . על פי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו הכהן" - משמע שהמעריך עומד לפני הכהן להערכתו, אין זה סתירה לדברינו, כי הכתוב מדבר במי שאמר "ערכי עלי" שהוא המעריך והוא הנערך ('מרכבת המשנה'). (77) ונערך לפני הכהן. (78) משנה, ערכין כ, א. ובגמרא שם. והראב"ד משיג למה לנו העמדה בדין, והלא הלכה היא: מלוה על פה גובה מן היורשים, ואם-כן אפילו כשלא עמד בדין (אלא הכהן העריכו ביחיד) גם כן יתחייבו היורשים לשלם? ורבינו סובר, שיש לחוש שמא נשאל על ערכו ואינו חייב לשלם כלום, כמבואר לעיל הי"ז, אולם כשעמד לפני בית-דין וחייבו לשלם על פי הודאתו, הרי זה חשוב כגבוי ואין השאלה מועילה לו. וגם אין לחוש שמא פרע את נדרו לפני מותו, שהרי הגזברים מעידים שלא פרע ללשכה, ולפיכך יתנו היורשים (מה"מ).

כב. אכל האומר: דמי עלי, אף על פי שעמד בדין ומת קדם שיקצצו⁷⁹ דמיו ולאמרו הדינן כמה ישנה - אין היורשין חביבין לתן⁸⁰. ואם קצצו דמיו ואחר כך מת - יתנו היורשין.

(79) יקצצו, כלשון הברייתא שבועות מה, ב. (80) שא"א לשום את דמיו לאחר מותו, ש"אין דמים למתים" (משנה, ערכין שם) וכמבואר בסמוך.

כג. ומה⁸¹ בין ערכין לדמים? שערכין קצובין מן התורה⁸², והדמים אינן קצובין. וכן האומר: ערף פלוני עלי, ומת העורף והנערף אחר שעמד הנערף בדין⁸³ - חביבין היורשין לתן⁸⁴. מת הנערף קדם שעמד בדין, אף על פי שהנערף קדם - הרי זה פטור; שאין ערף למת, והנערף צריך עמידה בדין⁸⁵. אמר: דמי פלוני עלי, ועמד בדין⁸⁶, ומת⁸⁷ קדם שיקצצו דמיו - הרי זה⁸⁸ פטור; שאין דמים למתים⁸⁹.

(81) בדפוס רומי ר"מ, וכן בכת"י התימנים: אין כאן התחלת ההלכה, כי זה נמשך לסוף ההלכה הקודמת, וההלכה הבאה מתחילה במילים: וכן האומר. (82) ולפיכך כשחייבו בית-דין לשלם, אע"פ שלא הספיק לקבוע כמה, אין זה מחוסר הערכה, שקצבת הערכתו מפורשת בתורה, אבל קצבת ה"דמים" אינה אלא ע"פ שמאים כ"עבד הנמכר בשוק" (לעיל ה"ט), וכל שלא קצצו דמיו - הריהו מחוסר הערכה (גמרא, שם). (83) כי כל נערך צריך לעמוד לפני הכהן, ככתוב: "והעריך אותו הכהן". ובנערך הכתוב מדבר, כמבואר בבאורנו לעיל אות עד. (84) ואין לחוש שמא

שאמר לבן עשרים: ערפך עלי - נותן ערף בן עשרים⁶³. וכן כל פיוצא בזה.

(63) משנה ערכין יח, א: "השנים בנידר".

יז. וצריך המעריך שיהא פיו ולבו שוין⁶⁴, כשאמר הנדרים⁶⁵. ונשאלין על הערכין⁶⁶ ועל הדמים, בדרף שנשאלין על שאר נדרים והקדשות⁶⁷.

(64) שאם גמר בלבו להעריך, וטעה והוציא בשפתיו דבר שלא היה בלבו, הרי זה פטור. (65) ראה הל' נדרים פ"ב, ה"ב. והל' שבועות פ"ב, ה"א. (66) לחכם להתיר את התחייבותו, שהרי נדר קראו הכתוב (ויקרא כז, ב) "איש כי יפליא נדר בערכך". (67) ראה הל' נדרים פ"ד, ה"ה, ז.

יח. האומר: ערף אלו עלי⁶⁸ - נותן ערף בלון⁶⁹, כל אחד ואחד לפי שגיו. ואם היה עניו⁷⁰ - נותן על ירי בלם ערף אחד עניו⁷¹. ואם היה עשיר - נותן על ירי בלן ערף עשיר⁷².

(68) שעמדו לפניו אנשים הרבה והעריך את כולם. (69) תוספתא ערכין פ"ב, מ"ז. ובש"ס ערכין ד, א: "אין לי אלא אחד שהעריך אחד. אחד שהעריך מאה, מניין? תלמוד-לומר: בערכך נפשות". (70) ואין ידו משגת לתת ערך מלא של כולם. (71) שהוא לא פחות מסלע אחד, ראה לקמן פ"ג, ה"ג (תוספתא שם). ולדעת הל' הל' משנה' צריך שיגיע לכל הפחות סלע אחד לכל נערך, שפחות מסלע אינו בתורת ערך. ואם אין לו, ישאר עליו חוב, וכשיעשיר יתן ערך שלם, כמבואר לקמן פ"ג, ה"ד. (72) ראה לקמן פ"ג, ה"ב.

יט. האומר: ערפי עלי, וחזר ואמר: ערפי עלי, וכן אם אמר אפלו כמה פעמים - חייב על כל אחת ואחת⁷³. אמר: שני ערפי עלי - נותן שני ערכין⁷⁴. וכן אם אמר ארבעה, אפלו אלה - נותן פמנן שגנר.

(73) ערכין ז, ב. שהרי הערכין בכלל נדר הם כמבואר לעיל ה"א, והלכה היא (הל' נדרים פ"א, ה"א-ב) נדר חל על נדר (רדב"ז). (74) ערכין ח, א. ומסתבר, שאם היה עני אינו נותן אלא ערך אחד לכמה ערכין כפי אשר תשיג ידו (רדב"ז). ואין זה דומה לדין המוזכר בהלכה יח הקודמת, ששם גופים חלוקים הם ועליו ליתן ערך עני לכל אחד ואחד, אבל כאן אינו מעריך אלא את עצמו, ונותן ערך אחד ('מצפה לשמואל' תוספתא ערכין פ"ב מ"ז). וראה לקמן פ"ג, ה"א-יב.

כ. אמר: הרי עלי ערף, ולא פרש ערף מי, אלא ערף סתם - נותן פחות שבערכין, שהוא שלשת שקלים⁷⁵.

(75) שהוא ערך הנקיבה מבית שלושים יום עד חמש שנים, כמבואר לעיל ה"ג (ערכין ד:), ע"פ הכלל האמור שם: תפסת מועט, תפסת. תפסת מרובה - לא תפסת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(7) הדמים - המשתלמים לפי שווי האדם ולא לפי שנותיו - אינם כערכים. (8) שלא יעשה בה מלאכה לרבו שני אלא לרבו ראשון. (9) אבל אין שמין אותו "אומד של נזקין", לומר כמה הוא יפה כשנקטעה ידו, וכמה היה שווה בשתי ידיו שלימות, שמי שנקטעה ידו אין שמים אותו אלא בזול, לפי שרואים אותו מזולזל, וזה שאמר: דמי ידי עלי, הרי לא נקטעה ידו, לפיכך, אין שמין אותו אלא כאמור לעיל.

ד. האומר: דמי ראשי או כבדי עלי, או דמי ראשו של פלוני או לבו או כבדו עלי - נותן דמי פלו. וכן האומר: דמי חצאי עלי - נותן דמי פלו. אכל האומר: חצאי דמי עלי - נותן חצאי דמיו.

ה. האומר: משקלי עלי, או משקל פלוני עלי - נותן משקלו. אם פספ - פספ, אם זהב - זהב, כמו שפירש. אמר: משקל ידי או רגלי עלי - רואין כמה היא ראוייה לשקל ונותן ממון שפירש¹⁰. עד היכן היא היד לענין זה? עד האציל¹¹. והרגל? עד הארכבה¹². לפי שבנדרים הולכין אחר לשון בגי אדם¹³.

(10) ואין אומרים ימלא כלי מים ויכניס ידו בנחת ואחרי כן ישקול את המים שיצאו מהכלי, כי אין לדמות משקל מים כמשקל בשר ועצמות וגידים. (11) מרפק. (12) הברך, פרק הרגל שבין השוק והירך. (13) אבל בעניינים אחרים אין יד נקראת אלא עד הפרק, שהוא מקום חיבור כף היד והזרוע.

ו. האומר: קומתי עלי פספ או זהב - נותן שרביט¹⁴ שאינו נכסף¹⁵ מלא קומתו ממין שפירש. אמר: מלא קומתי עלי - נותן אפלו שרביט שנכסף¹⁶ ממין שפירש.

(14) מקל. (15) מעצמו, שהוא עבה, כקומתו, שהיא ניצבת מעצמה ואינה נכפפת. (16) הואיל והוסיף תיבת: מלוא, לא נתכוון זה אלא להודיע, שאין דעתו אלא למידת גובה קומתו ולא לעובי. שעלינו לדייק בכל לשון יתירה ולפרשה כראוי.

ז. האומר: משקלי עלי, ולא פירש מאי זה מין, אם היה עשיר ביותר ונתפון¹⁷ למתנה מרבה - נותן משקלו זהב. והוא הדין פאומר: משקל ידי או רגלי או קומתי, ולא פירש מאי זה מין - נותן זהב. ואם אינו מפלג בפעשירות - נותן משקלו או משקל ידו מדברים שדרפן להשקל באותו מקום, אפלו פרות¹⁸. וכן נותן שרביט מלא קומתו אפלו של עץ¹⁹. הפל לפי ממונו ודעתו²⁰.

(17) בכל הדפוסים שלפנינו כתוב: "ונתכוון", לפיכך סובר ה"כסף משנה" לפרש כוונת רבינו לומר, שלא הממון עצמו קובע [=אם הוא אדם חשוב ועשיר או להיפך] אלא אופיו

נשאל המערך על ערכו, כי אחר העמדה בדין אין התרת חכם מועילה. (85) גזירת הכתוב, וכמו שאמרו (שם ד.) לענין גוסס הנערך "כל שאינו בהעמדה, אינו בהערכה". סובר רבינו, כל שאינו בהעמדה - שלא עמד בדין - אינו בהערכה לאחר מותו (לחם-משנה). (86) אפילו עמד הנודר בדין ונתחייב לשלם ע"פ הודאתו, אבל למעשה אין הנודר דמים צריך לעמוד כלל בדין (מרכבת המשנה). ולפי המבואר לעיל אות עו, תועיל ההעמדה לדין, שלא נצטרך לחשוש שמא שאל על נדרו, שמשעמד לדין הרי זה כגבוי, שאין השאלה מועילה לו. (87) הנידר. (88) הנודר החי. (89) והואיל ואי-אפשר לקצוב את דמיו, נמצא נידר זה מחוסר אומדן קצבת דמיו (משנה, ערכין כ.). והטעם שאין דמים למתים "לפי שהמת אסור בהנאה" (תוספות יו"ט' שם). ויש להעיר שבגמרא שם הוסיפו: אמר דמי פלוני עלי ועמד בדין, ומת הנודר, והנידר חי, וקצצו את דמיו לאחר מיתת הנודר, יתנו היורשים. שכבר נשתעבדו נכסי הנודר משעת העמדה בדין, והואיל והנידר חי - קוצצים את דמו אפילו אחר מות הנודר.

~ יום שישי כ"ו אדר-ב' ~

פרק שני

(1) החילוק בין המערך אבר רגיל למערך אבר שיש בו נשמה, וההבדל בזה בין ערכין לדמים, האומר משקלי עלי ולא פירש מאיזה מין משקל נדר, לשכת חשאים ולשכת כלים שבמקדש מה היו משמשות, אם משנים מקדשי בדק הבית לקדשי מזבח או להיפך.

א. האומר: ערך ידי או ערך עיני או רגלי עלי, או שאמר: ערך יד זה² או עיני עלי - לא אמר פלוס³. ערך לבי או כבדי עלי, או ערך לבו של פלוני או כבדו עלי - נותן ערך פלו⁴. וכן כל איבר שאם ינטל מן החי ימות, אם אמר ערכו עלי - נותן ערך פלו.

(2) של אדם זה. (3) והטעם מפורש שם ד. שנאמר "בערךך" ולא נאמר "בערך", ללמדך ערך כולו הוא נותן ואינו נותן ערך אברים. (4) כל אלה הם אברים שהנשמה תלויה בהם והתורה אמרה: "בערךך נפשות" תלה הכתוב ב"נפש".

ב. אמר: חצי ערפי עלי - נותן חצי ערכו. ערך חציי עלי - נותן ערך פלו; שאי אפשר שינטל חציו ויחיה⁶.

(5) חצי גופי. (6) ואין זה גרוע מערך לבי או ערך כבדי. ג. האומר: דמי ידי עלי, או דמי יד פלוני עלי - שמין אותו כמה הוא שוה ביד וכמה הוא שוה בלא יד ונותן להקדש⁷. כיצד? אם נמכר הוא פלו - [והיה] שוה חמשים; ואם ימכר חוץ מידו, שתשאר ידו זו לבעליו ולא יהיה ללוקח בה פלוס⁸ - שוה ארבעים. נמצא זה יתחייב לשלם להקדש עשרה⁹. וכן כל פיוצא בזה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טוברים³² מתפרנסים ממנה בחשאי³³. לשפת הכלים - כל מי שהתנדב כלי זורקו לתוכה, ואחת לשלשים יום הגזפרין פותחין אותה. כל כלי שגמץא בו צרף לבדק הבית - מניחין אותו, והשאר נמפרין ודמיהן נופלין ללשפת בדיק הבית.

(30) חדרים. (31) בסתר, "קול דממה דקה" מתרגם יונתן: קל דמשבחין בחשאי. (32) נכבדים ומיוחסים. (33) "שמונה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו ... הנותן צדקה לעניים ולא ידע למי נתן ולא ידע העני ממי לקח, שהרי זו מצוה לשמה כגון לשכת חשאים שהייתה במקדש".

יג. הצרכו לקדשי מזבח³⁴ ולא הספיקה להן תרומת הלשכה³⁵ - מוציאין את הראוי להן מקדשי בדיק הבית; אבל אם הצרכו לבדק הבית ולא מצאו בלשפת בדיק הבית דבר המספיק להן - אין מוציאין הראוי להן מקדשי המזבח³⁶.

(34) להקריב קרבנות על המזבח. (35) כסף השקלים שבלשכה, הנועד מתחילה לקניית קרבנות. (36) מתרומת הלשכה המיועדת לקדשי מזבח. והראב"ד חולק, ולדעתו שלוש לשכות היו שם, אחת לשכת בדיק הבית, ששם היו נותנים הכסף לצרכי בדיק הבית, ומכסף זה אסור היה לקחת לקדשי מזבח, כמו ששינונו: "אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדיק הבית אין משנים אותם מקדושה לקדושה" ואחת - לשכת התרומה, שהייתה מיועדת לקדשי מזבח, ואין מוציאם ממנה לקדשי בדיק הבית. ואחת - "לשכת הכלים" משותפת לשניהם, שכל כלי הראוי למזבח היו נוטלים ממנה ושאר הכלים שהיו בלשכה זו היו נועדים לבדיק הבית. וכך הייתה עשויה על תנאי זה מתחילתה, ומתוך שרוב כליה היה מיוחדים לצרכי בדיק הבית הייתה נקראת: לשכת בדיק הבית. ורבינו מפרש דברי המשנה בתמורה לב. שקדשי בדיק הבית אין משנים אותם מקדושה לקדושה, הכוונה, "שם הקדיש דבר לבדק ההיכל אין משנים אותו לבדק המזבח".

~ שבת קודש כ"ז אדר-ב' ~

פרק שלישי

(1) קביעת סכום הערך לפי זמן הערך לא לפי שעת ההעמדה בדין, תנאי הישג יד בערכין, המפרש סכום הערך אם נידון בהישג יד, המפרש ערכו או דמיו ונגנבו, כיצד ממשכנים חייבי ערכים ודמים ומה משאירים להם, שאין להקדש אלא מקומו ושעתו.

א. המצריך את הפחות מכן עשרים², ולא עמד בדין³ עד שהיה יותר על עשרים - אינו נותן אלא ערך פחות מכן עשרים; שאין הערך אלא בזמן הערך, לא בזמן ההעמדה בדין⁵.

(2) שערכו הוא עשרים שקל. (3) שכל נערך צריך לעמוד

ונדבת ליבו. שאם הוא קמצן, אפילו הוא עשיר לא נתכוון למתנה מרובה, ודינו כדין עני, אלא עלינו לאמור את דעתו, שאם הוא נדיב, וודאי נתכוון למתנה מרובה. וזה שדקדק רבינו "ונתכוון למתנה מרובה" שיודעים אנו כי לכך נתכוון. (18) ואפילו בצלים. (19) נלמד מדין משקלי עלי. (20) רוחב לבו ונדיבותו.

ח. האומר: עמדי עלי, ושיבתי עלי, או מקום ושיבתי עלי, או רחבי עלי, עבדי עלי, הקפי עלי - כל אלו ספק, ומביא לפי ממונו, עד שיאמר: לא כף נתפונתי²¹. ואם מת - יתנו היורשים פחות שבלשונות²².

(21) שיהיה כל כך רב עד שידע בוודאי שלא לכך נתכוון. (22) כי ביחס אל הנודר עצמו יש כאן שאלת איסור, שלא יעבור על "לא יחל דברו" וכבר אמרנו "סתם נדרים להחמיר". אבל לגבי היורשים אין שאלת איסור, שהרי הם לא נדרו, אלא שאלת ממון בלבד, וספק ממון להקל.

ט. האומר: הרי עלי מטבע פסף - לא יפחת מדינר פסף²³. מטבע נחשת - לא יפחת ממעשה פסף²⁴. הרי עלי ברזל - לא יפחת מאמה על אמה לכלה עורב²⁵ שהיה למעלה בגג ההיכל²⁶, כמו שיתבאר במקומו²⁷.

(23) ודווקא כשהזכיר מטבע. (24) יביא נחושת בשווי מעה כסף. (25) טס של ברזל חד כמין סייף, גבהו אמה היה מתוח על גבי מעקה ההיכל סביב כדי שלא ינוחו עליו העופות ויטנפוהו. "כלה עורב" - שמכלה העורבים משם. (26) שבמקדש. (27) ולא ביאר רבינו דין האומר: הרי עלי מטבע זהב, בעוד שהמשנה במנחות אומרת: "לא יפחות מדינר זהב"? ואולי סמך רבינו על מה שכותב בהלכות מלווה ולווה פרק כד הלכה י: "כתב בו (בשטר) מטבע זהב אין פחות מדינר זהב" ואם בשטר שיד בעל השטר על התחתונה הדין כן, בהקדש שיפה כוחו לא כל שכן.

י. האומר: הרי עלי פסף או זהב, ולא הזכיר מטבע - יביא לשון²⁸ של פסף או של זהב. יהיה משקלה עד שיאמר: לא לכף נתפונתי. וכן אם פרש המשקל ושכח כמה פרש - יביא עד שיאמר: לא לכף נתפונתי²⁹.

(28) רצועה ארוכה בדמות לשון. (29) יביא כל כך עד שיודע בעצמו שלעולם לא לכך נתכוון.

יא. אחד האומר: דמי עלי או דמי פלוני עלי, או האומר: הרי עלי מנה או חמשים או פסף או זהב - הפל הן הנקראים חייבי דמים. והדמים והערכין - לבדק הבית, כמו שבארנו.

יב. שתי לשכות³⁰ היו במקדש: אחת - לשפת חשאים, ואחת - לשפת הכלים. לשפת חשאים - יראי חטא נותנין לתוכן בחשאי³¹, ועניים בגי

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֶת הָעֶשֶׂיר וְאָמַר: עֶרְךָ זֶה עָלַי - אֵינִי חַיֵּב אֶלָּא בְּעֶרְךָ עָנִי, שֶׁהוּא כְּפִי אֲשֶׁר תִּשְׁלֹחַ יָדִי¹⁸.

(16) בכת"י התימנים: ערך פלוני עלי. (17) משנה ערכין יז. שאין זה ערך אלא נדר ואינו נידון בהישג יד, כמבואר להלן ה"ט. והראב"ד חולק, ולדעתו אין זו אלא דעת רבי במשנה שם, וחכמים חולקים עליו, שאינו נותן אלא ערך אני, וכדברי הראב"ד מפורש גם בתוספות שם, דיבור המתחיל הישג יד. שיש בזה מחלוקת בין רבי וחכמים, אבל כבר כתב רבינו בפירושו למשנה שם: אין בין רבי וחכמים מחלוקת, כי דברי רבי שם הם מוכרחים מעצמם, כיון שאמר העני "מה שאמר זה עלי" אין זה ערך אלא נדר, ואינו נידון בהישג יד (רדב"ז וכו"מ). (18) משנה שם: "הישג יד בנודר", וכמבואר בגמרא שם: שנאמר, כאשר תשיג יד הנודר - בנודר תלה הכתוב (ולא בנידר = הנערך).

ז. מֶה בֵּין הַחַיֵּב בְּעֶרְךָ עָנִי לַחַיֵּב בְּעֶרְךָ עֶשֶׂיר, שֶׁהוּא הָעֶרְךָ הַקָּצוּב כְּלוּל¹⁹? שֶׁהַחַיֵּב בְּעֶרְךָ עָנִי שֶׁלְקָחוּ מִמֶּנּוּ כָּל מֶה שִׁידוּ מִשְׁגָּת, אָפְלוּ סֵלַע אֶחָד, וְאַחֲרֵי כֵן הָעֶשֶׂיר - אֵינִי חַיֵּב לְשֵׁלֶם²⁰; וְאִם הָיָה חַיֵּב בְּעֶרְךָ עֶשֶׂיר - יִשְׁאַר שְׂאֵר הָעֶרְךָ עָלָיו עַד שִׁיעֲשִׂיר וְיִשְׁלֹם הָעֶרְךָ שְׁעָלָיו.

(19) והלא עני הוא, ומה נרויח אם נחייבו בערך עשיר? ושאלה זו מוסבה על תחילת ההלכה הקודמת. (20) תוספתא ערכין פ"א, מ"ג "היה בידו סלע (ערך עני) ונתן הימנו שלשה דינרים (הסלע = ארבעה דינרים) ולא הספיק ליתן דינר האחרון עד שהעשיר, מגלגלים עליו את הכל, שאילו מתחילה נתנו פטור". והרי זה דומה לעני שהביא קרבנו בדלות (ראה ויקרא ה, ז) ונתעשר אחר-כך, שאין מחייבים אותו להביא שנית קרבן עשיר (רדב"ז).

ח. הַמִּפְרֵשׁ אֶת הָעֶרְךָ וְאָמַר: עֶרְכִּי עָלַי חֲמִשִּׁים סֵלָעִים, או עֶרְךָ פְּלוֹנִי עָלַי שְׁלֹשִׁים סֵלָעִים - אֵינִי נִדוֹן בְּהִשָּׁג יָדִי²¹, אֶלָּא לִזְקָחִין כָּל הַנִּמְצָא בְּיָדִי, וְהִשְׁאָר עָלָיו חֹב עַד שִׁיעֲשִׂיר וְיִתֵּן.

(21) כיון שפירש סכום אין זה ערך, והרי זה כאילו נדר כך וכך דמים עלי, שאינו נידון בהישג יד, כמבואר בסמוך (ערכין ד:).

ט. וְכֵן הָאוֹמֵר: דָּמִי עָלַי²², או דָּמִי פְּלוֹנִי עָלַי - אֵינִי נִדוֹן בְּהִשָּׁג יָדִי²³. שֶׁתִּיבִי דָּמִים²⁴ הָרִי פִּרְשׁוּ נִדְרָךְ²⁵, וְהָרִי הֵן כְּמִי שֶׁאָמַר: מִנֶּה עָלַי הַקֹּדֶשׁ, שֶׁהוּא חַיֵּב לָתֵן מִנֶּה גְמוּרָה²⁶.

(22) שיווי דמי שראוי אני להמכר כעבד בשוק, אני מקדיש לבדק הבית. (23) שם כ. "חומר בנדרים מבערכין. שהנדרים חלים על בהמה חיה ועוף (אם אמר דמי בהמתי עלי) ואין נדונים בהישג יד", ומפרש רש"י: שאם אמר דמי עלי, ואין ידו משגת - יתן הכל לכשיוכל. (24) ראה לעיל פ"ב, ה"א. (25) כאילו אומר כל דמיו של פלוני, שהוא שוה להמכר בשוק - עלי, בעוד שהערך הוא סתום, שאין

לפני הכהן המעריך אותו, כמבואר לעיל פ"א, הכ"א-כג. (4) וערכו חמישים שקל. (5) משנה בערכין יח. ובגמרא שם למדוה מ"כערכך יקום" (ויקרא כז, יז) "אינו נותן אלא בזמן הערך". וראה בתוספות י"ט שם.

ב. כָּל הָעֶרְכִּין הַקָּצוּבִין בַּתּוֹרָה הֵן שְׁנוֹתֵן הַמַּעֲרִיף אִם הָיָה עֶשֶׂיר; אֲבָל אִם הָיָה עָנִי וְאֵין יָדוֹ מִשְׁגָּת - נֹתֵן כָּל הַנִּמְצָא בְּיָדוֹ, אָפְלוּ סֵלַע⁶ אֶחָד, וְנִפְטָר⁷; שְׁנֵאמַר: וְאִם מָךְ הוּא מַעֲרַכְךָ, עַל פִּי אֲשֶׁר תִּשְׁלֹחַ יָד הַנֹּדֵר.

(6) שקל, ואם אין בידו אפילו סלע, דינו יתבאר בסמוך ה"ד. (7) ואפילו יעשיר אח"כ אינו חייב כלום, כמבואר בסמוך ה"ז.

ג. וּמִנֵּיין שֶׁהוּא נֹתֵן אָפְלוּ סֵלַע אֶחָד אִם אֵין לוֹ אֶלָּא סֵלַע אֶחָד? שְׁנֵאמַר: וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשִׁקְלָהּ הַקֹּדֶשׁ⁸. הָא לְמַדְתָּ, שֶׁאֵין בְּעֶרְכִּין פְּחוֹת מִסֵּלַע, וְלֹא יוֹתֵר עַל חֲמִשִּׁים⁹.

(8) "כל ערכין שאתה מעריך, לא יהו פחותים משקל" (ערכין ז). ועל-כרחך בעני, שאין ידו משגת, הכתוב מדבר. (9) כמפורש בתורה בערך הזכר, מבין עשרים שנה ועד בן ששים שנה (ויקרא כז, ג).

ד. הָרִי שֶׁלֹּא נִמְצָא בְּיָדוֹ אָפְלוּ סֵלַע - אֵין לִזְקָחִין מִמֶּנּוּ פְּחוֹת מִסֵּלַע¹⁰, אֶלָּא יִשְׁאָר הַכֹּל עָלָיו חֹב, וְאִם מִצָּאָה יָדוֹ וְהָעֶשֶׂיר - יִתֵּן עֶרְךָ שְׁלֹם הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה.

(10) משנה ערכין ז: "אין נערכין פחות מסלע", ומפרש רש"י: "שאפילו עני הנידון בהישג יד, לא יתן פחות מסלע" וכמבואר לעיל אות ז.

ה. עֶשֶׂיר שֶׁהָעֶרְךָ וְהָעֲנִי¹¹, או שֶׁהָעֶרְךָ כִּשְׁהוּא עָנִי וְהָעֶשֶׂיר¹² - הָרִי זֶה חַיֵּב בְּעֶרְךָ עֶשֶׂיר¹³. אֲבָל אִם הָעֶרְךָ כִּשְׁהוּא עָנִי וְהָעֶשֶׂיר וְחִזּוֹר וְהָעֲנִי¹⁴ - נֹתֵן עֶרְךָ עָנִי¹⁵.

(11) קודם שיעריכנו הכהן. (12) כשעמד לפני הכהן להערכה הריהו עשיר, וכפירוש רש"י לבבא מציעא קיד. וכן בתוספות י"ט שם. (13) משנה ערכין יז: ובגמרא שם: עני והעשיר - שנאמר: "אשר תשיג יד הנודר", והרי ידו משגת. עשיר והעני - "על-פי אשר תשיג יד הנודר" משמע אחרי אמירת פה אנו הולכים, והיא שעת הנדר (רבינו גרשום שם), נמצא עני זה נותן מה שיש בידו, והשאר יהיה עליו חוב עד שיעשיר וישלים, כמבואר להלן ה"ז. (14) בשעת הערכת הכהן. (15) שם, שהרי גם בשעת הנדר וגם בשעת ההערכה עני הוא, ואין אומרים: "ואם מך הוא" - עד שיהא במכותו (בענייתו) מתחילתו ועד סופו (שם).

ו. עֶשֶׂיר שֶׁאָמַר: עֶרְכִּי עָלַי, או עֶרְךָ פְּלוֹנִי¹⁶, וְשִׁמַּע הָעָנִי וְאָמַר: מֶה שֶׁאָמַר זֶה עָלַי - הָרִי הָעָנִי חַיֵּב בְּעֶרְךָ עֶשֶׂיר, שֶׁהוּא עֶרְךָ שְׁלֹם¹⁷. אֲבָל עָנִי שֶׁהָעֶרְךָ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גבה" - הרי שלא חילקו ביניהם, ולדעת ה"לחם משנה" יש להגיה בגמרא שם: "הקדש מאוחר" ולא: בעל חוב מאוחר, אולם דברי רבינו הם-הם דברי רב שרירא גאון (הובאו ברי"ף לכתובות צד). האומר בקשר לגמרא שבכרכין הנ"ל, במה דברים אמורים בהקדש, שאין הקדש מוציא מידי הקדש (שהכל רשות אחת היא, ולפיכך מה שגבה הגזבר עבור הערך המאוחר - גבה), אבל הדיוט מוציא מידי הדיוט (כלומר, שתי רשויות הן), ולפיכך מה שגבה לא גבה (מעשה רב, בשם אחיו ר' שלמה הכהן מוילנה). וב"מרכבת המשנה" מכון את דברי רבינו לומר, ש"הערכין אינם כחובות". שבחוב, אפילו אם נאמר "מה שגבה - גבה", בכל זאת לא נפטר הלוח מלשלם לבעל חובו הראשון, ונשאר חייב כבתחילה. אבל בערכין כשלא נשאר בידו אלא סלע אחד לערכו הראשון, ונתנו לגזבר, נפטר בזה ואינו חייב לשלם עוד אפילו כשיעשיר, כדין כל המשלמים לפי הישג ידם שפקע חובם ונפטרו לגמרי, כמבואר לעיל ה"ז. (34) שהעריכו הכהן על הראשונה תחילה. (35) חוב. (36) ערכין ח. וכן ברש"י שם.

יב. האומר: שני ערכי עלי³⁷, ולא היה בידו אלא פחות מכדי שני ערכין - הרי הדבר ספק אם נתפס³⁸ לשניהן ונותן חצי מה שיש לו לערך אחד וחצי לערך השני ויפטר³⁹; או יתן ערך אחד מהן שלם, או כל הנמצא⁴⁰ בידו באחד מהן, וישאר הערך האחר עליו חוב עד שיתן אותו בעניות או בעשירות. כפי הישג ידו⁴¹.

(37) בבת אחת, ודינו לתת שני ערכין, כמבואר לעיל פ"א, ה"ט. (38) הכסף שבידו. (39) בהתאם להישג ידו, ואפילו אם יעשיר אחר-כך, לא יהיה חייב כלום. (40) אם אינו מגיע אפילו לכדי ערך אחד שלם. (41) ערכין שם, בעיה שלא נפשטה, ופסק הרדב"ז אם תפס הגזבר, לוקח הכל לערך אחד, ונשאר הערך השני חוב. ואם לא תפס, נותן חצי לערך אחד, וחצי לערך שני ונפטר, כשאר כל ספק ממון ש"המוציא מחברו עליו הראיה". וראה לעיל פ"ב, ה"ח, שכתב רבינו: "ואם מת יתנו היורשים פחות שבשונות" וכאן לא הודיע כלום, ואפשר שסמך על מה שכתב למעלה. ולפי"ז גם בנידון שלפנינו לא ישלמו היורשים אלא כדי ערך אחד לשניהם (לחם-משנה, לעיל שם). ולדברי ה"אור שמח" יש חילוק גדול בין שני דינים אלו, שבדיננו נתחייב שני ערכים בוודאי, והפרעון הוא ספק, והרי זה כאומר: מנה לי בידך בוודאי, והנתבע טוען איני יודע אם פרעתך, שחייב לשלם, כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א, ה"ט. אבל לעיל ישנו ספק בעצם החיוב, והרי זה כאומר: מנה לי בידך, והלה טוען איני יודע אם הליתני, שנשבע ונפטר, כמבואר שם ה"ח, ולפיכך אין היורשים משלמים אלא פחות שבשונות.

יג. המפריש ערפו⁴² או דמיו ונגנבו או אבדו, אף על פי שלא אמר עלי⁴³ - חייב באחריותו⁴⁴ עד שיעגיעו ליד הגזבר; שנאמר: ונתן את הערפק ביום

הכל יודעים שנותניו של פלוני ודמי ערכו. (26) ואינו בהישג יד. ובתוספות שם כ. דיבור-המתחיל ואין נדונים, פירושו, שזה שכתבה תורה (ויקרא כז, ח) "יעריכנו הכהן" - משמע מיעוט - יעריכנו - לזה ולא לאחר. כלומר, זה נערך לפי הישג ידו ולא לאחר ה"נודר דמים". והראב"ד מסביר, שחייב תשלומי ערכין נראה כעין קנס, שהרי אחד המעריך את הבריא ואחד המעריך את החולה, נותן אותו המחיר לפי שניו, כעין תשלומי שלשים שקלים של עבד, הניתנים לאדוניו (ראה שמות כא, לב), שגם כן אין חילוק בהם בין עבד לעבד, וזה קנס, ומתוך שזה קנס, חסה התורה עליו לדרונו בהישג יד, אבל בדמים אינו משלם משום קנס, ואינו בחסיון. סובר הראב"ד, שגם "חייבי דמים" אינם כמפרש, שהרי לא ידוע עדיין כמה הם דמי פלוני, ומחוסר שומה הוא, ואין להשוותם עם האומר: "מנה עלי הקדש" שסכום נדרו מפורש היטב (מרכבת המשנה).

י. האומר 'הרי עלי ערך' סתם, ולא פרש - אינו כמפרש שלשת שקלים²⁷, אלא נדון בהישג יד כשאר המעריכין²⁸.

(27) אע"פ שדינו לתת פחות שבכרכין, שהוא שלשת שקלים כמבואר לעיל פ"א, ה"כ - אינו כמפרש, שאינו נידון בהישג יד. (28) ערכין ד: שנאמר: "בערך נפשות", ולא נאמר: בערך נפשות, ייתור הכ"ף בא לרבות ערך סתום להישג יד (שם). ולפיכך אם אין לו אלא סלע אחד - נותנו ונפטר.

יא. האומר: ערפי עלי, וחזר ואמר: ערפי עלי, והיו בידו עשר סלעים, ונתן תשע לשניה²⁹ וסלע לראשונה³⁰ - יצא ידי שתייהן³¹. שהעריכין לאו כחובות הן³². שאף על פי שכל מה שבידו משעבד לראשונה, הקדש מאחר שגבה - גבה³³. אבל אם נתן תשע לראשונה³⁴ ואחת לשניה - ידי שניה יצא, שהרי בשנתן הסלע לא נשאר בידו פלוס והרי אין ידו משגת; ידי ראשונה לא יצא, שהרי כל מה שהיה בידו משעבד לראשונה, ובשנתן התשע נשאר לו סלע, והרי לא נתן כל מה שידו משגת. לפיכך ישאר עליו³⁵ שאר ערך ראשון עד שיעשיר וישלם³⁶.

(29) שהעריכו הכהן על ערכו השני תחילה, וזה היה כל מה שהשיגה ידו, שלא היה יכול ליתן גם את הסלע העשירי שבידו, כי משעבדו הוא לתשלום ערכו הראשון. (30) שאחר-כך העריכו הכהן על ערכו הראשון, והרי אין בידו אלא סלע אחד. (31) שם ז: והוא-הדין אם נתן סלע אחד לשניה ותשעה סלעים לראשונה, יצא ידי שתייהן. שלכל אחת נתן כדי הישג ידו (תוספות לכתובות צ. דיבור-המתחיל שמעמינה). (32) שדינם: כל שקדם חובו גובה תחילה, ואם קדם האחרון וגבה - מוציאים מידי (הל' מלוה פ"כ, ה"א). (33) חילק רבינו בין הקדש לבעל חוב, ולכאורה זה סותר את דברי הגמרא בערכין שם, שנימקו את הדין הזה מפני ש"בעל חוב מאוחר שקדם וגבה, מה שגבה

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(52) דוקא כשהקדיש מנה, אבל המקדיש כל נכסיו, אף תפיליו בכלל, ודינו יתבאר לקמן פ"ו, ה"ג. (53) כלי מיטה, כגון מזון סדין וכו'. (54) ואם אין לו, משיירים לו כסף לקנות את כל אלה (ערכין פ"ו, מ"ג וברע"ב שם). (55) שאינו רגיל במצעות. (56) מצע גס, כעין מחצלת של קנים. (57) כל אחד לפי הרגלו (בבא מציעא ק"ג:) לענין סידור בעל חוב, והוא-הדין לענין ערכין, כמבואר שם. והשווה ה' מלוה פ"ג, ה"ו. (58) ואם אין לו, משאירים לו מעות כדי לקנותם (תפארת-ישראל למשנה ערכין שם) ובגמרא שם כד. אמרו: "ואם מך הוא מערכך - החייהו מערכך". כלומר, תן לי חיותו מדמי ערכך. (59) אין צורך להשאיר להם מזונות וכסות, שנאמר: "הוא מערכך" - ולא אשתו ובניו מערכך (שם), אבל מה שכבר ייחד להם, אין לוקחים מהם (תפארת-ישראל שם). (60) ראה ה' אישות פ"ב, ה"ב, והי"ד. ופי"ג, ה"ו.

טז. היו עליו פלי משי ובגדים מזהבין - מעבירין אותן מעליו, ונותנין לו כסות הראויה לאיש פמותו⁶¹. לחל, אבל לא לשפחות וימים טובים⁶².

(61) בבא מציעא ק"ג: לענין סידור בעל חוב, והוא-הדין לענין ערכין, וכחכמים שם, ולא כרבי ישמעאל ורבי עקיבא האומרים: "כל ישראל ראויים לאותה איצטלה". (62) ע"פ הירושלמי קידושין פ"א, ה"ד. והשווה ה' מלוה פ"א, ה"ז.

יז. ואם היה אמן - נותנין לו שני פלי אפנות מפל מין ומין. כיצד? אם היה חרש⁶³ - נותנין לו שני מעצדים⁶⁴ ושתי מגרות⁶⁵. היו לו פלים מרבין ממין אחד ומצטטין⁶⁶ ממין שני - אין מוכרין מן המרבה ולוקחין לו מן המוצטט⁶⁷, אלא נותנין לו שני פלים מן המרבין וכל שיש לו מן המוצטט⁶⁸.

(63) חרש-עץ, נגר. (64) מקצועות להקצעת קרשים ולהחלקתם, ככתוב (ירמיה י, ג) "מעשה ידי חרש במעצד". (65) משור לנסר עצים, ככתוב (דברי הימים-א, כ, ג) "וישר במגרה". (66) כלי אחד. (67) להשלים לו שני כלים למין המועט. (68) כשם שהספיק לו כלי יחידי זה עד כה, כן יספיק לו להבא (משנה בערכין כג:), ואין אומרים עד עכשיו היו לו כלים מרובים ממין אחד, והיה משאילים לאחרים, ותמורת זה היו משאילים לו מהמין המועט, ועכשיו הגזבר יקח ממנו את הכלים העודפים ממין המרובה, ממילא לא ישאלו לו מן המין המועט, ויקנו לו כלי שני להשלים את המועט, אלא מניחים אותו כפי שהורגל עד כה (גמרא שם כד.).

יח. היה חמר או אפר⁶⁹ - אין נותנין לו בהמתו⁷⁰, אף על פי שאין לו מזונות אלא ממנה⁷¹. היה ספן - אין נותנין לו ספינתו, אלא ימכר הפל⁷².

(69) עובד אדמה, חקלאי. (70) צמדו. (71) כי אין אלו כלי אומנותו, אלא נכסיו (שם), כחכמים החולקים על רבי אלעזר, האומר: אכר - נותנים לו את צמדו, חמר - נותנים לו את חמורו. (72) שם יח. שלדעת החכמים דין ספינה

ההוא קדש לה' - הרי הן חלין אף על פי שהפרישן עד שניגיעו לידי הגזבר⁴⁵.

(42) כסף ערכו, לאחר שהעריכו הכהן. (43) אלא אמר: הריני בערכי, או הריני בערך פלוני, ובכתי" התימנים: "אע"פ שלא אמר עלי חיוב אחריותן". (44) אע"פ שבשאר נדר אינו חייב באחריותו עד שיאמר: הרי עלי, כמבואר לעיל ה' נדרים פ"א, ה"ב, שכל שאמר עלי, הרי הוא כהתחייב להרכיבה על כתפיו ולהביאה להקדש (רש"י לחולין קלט:). (45) תלה הכתוב קדושתם בנתינתו לגזבר, ולא בהפרשתם ועודם ברשותו (חולין קלט:). ואע"פ שפסוק זה מדבר במקדיש שדה אחוזות, שבא לפדותה מידי ההקדש, אולם מתוך שכתב הפסוק: "ונתן את הערכך" ולא "ונתנו", לימד ש"נתינה" זו מדברת במעריך (רש"י שם).

יד. חיבי ערכין ודמים - ממשפנין אותן⁴⁶, ולוקחין מהן פעל כרחוק מה שנגזרו⁴⁷. ואין חיבין להחזיר להם המשכון פיוס או פליל⁴⁸. ומוכרין כל הנמצא להם מן הקרקע ומן המטלטלין, מכסות וכלי תשמיש הבית ועבדים ובהמה, ונפרעין מן הכל. ואין מוכרין לא כסות אשתו ולא כסות פניו, ולא בגדים שצבען לשמן⁴⁹, ולא סנדלים חדשים שלקחן לשמן⁵⁰. וכן המקדיש כל נכסיו - לא הקדיש את אלו⁵¹.

(46) גזבר נכנס לבתייהם ליטול משכון כנגד המגיע מהם (משנה בערכין כג: וברש"י). ובתוספתא שם פ"ג מ"ח "והערכין והדמים ממשכנים". (47) לאחר שנישמו, וידוע הסכום המגיע מהם, אבל לפני השומה אין ממשכנים (יד איתן). (48) כדין מלוה הממשכן את הלוה, שנאמר בו (דברים כד, ג) "השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש". והטעם שאין חייבים להחזירו בערכין, כי במחזיר משכון נאמר (שם): "ולך תהיה צדקה", ודרשו חכמינו (בבא מציעא קיד.) "מי שצריך צדקה (=הדיוט), יצא הקדש שאין צריך צדקה". (49) שילבשום, אע"פ שעדיין לא לבשום. (50) ולא נעלום עדיין, הרי הם בחזקתם בשעת לקיחה (ערכין פ"ו, מ"ה, וברע"ב שם). (51) שם, ובבא קמא קב: אמרו בקשר לזה: "כל המקדיש נכסיו, נעשה כמי שהקנה להם (=לאשתו ובניו) כסות אשתו ובניו מתחילה" ואין אלו נכסיו שלו. והשווה ה' מלוה פ"א, ה"ה.

טו. ונותנין לו מפל נכסיו, לזה שיש עליו ערכין או דמים או שהקדיש מנה לבדק הבית⁵² ואין לו - נותנין לו תפלין של ראש ושל יד, וסנדליו, וכסא לישב עליו, ומטה ומצע⁵³ הראויין לו לישן עליהם⁵⁴. ואם היה עני⁵⁵ - נותנין לו מטה ומפץ⁵⁶ לישן עליו. ונותנין לו מזון שלשים יום⁵⁷, וכסות שנים עשר חדש⁵⁸. לו לבדו, אבל לא לאשתו ובניו⁵⁹, אף על פי שהוא חיב במזונותיהם ובכסותם⁶⁰. ואין נותנין לו אלא כסות הראויה לו.

מתוך מהדורת חזק

"אין משתכרים בשל הקדש". וזהו מאותו הטעם, כמבואר בירושלמי שם ה"ב (ע"פ פירוש המשנה לרבינו בעריכין שם). וראוי להעיר, שרש"י מפרש שם, אין להקדש אלא מקומו ושעתו – שאם אדם עני העריך עצמו, ויש לו מרגלית, לא ישהנה הגזבר לומר: העלה אותה לכרך ולפי אותם הדמים תן, אלא לפי מה ששוה כאן שמים, וזה (העני) משהה אותה וימכרנה כמו שירצה, ולפי השומה הקודמת יתן, שהרי בזמן שהעריכו כהן לא היה לו יותר, ורבינו נמשך כנראה אחרי פירוש רבינו גרשום' שם.

כ. במה דברים אמורים⁸⁰? במטלטלין ועבדים⁸¹; אכל הקרקעות⁸² - מכריזין עליהם ששים יום רצופים בפקר ובקרב⁸³ ואחר כך מוכרין אותם⁸⁴.

80) שאין משהים את מכירתם. 81) שיש חשש שהמטלטלין יגנבו והעבדים יברחו, ויגיע הפסד להקדש, כמבואר בכתובות ק: והשווה ה' מלוה פ"ב, ה"א. 82) שאין בהם חשש של גניבה והברחה. 83) שעת כניסת הפועלים לעבודתם ושעת יציאתם, כמבואר לקמן פ"ד, הכ"ז. 84) משנה בעריכין כאן: "שום ההקדש ששים יום ומדברי הגמרא שם כב, שאמרו: "שום היתומים שלשים יום (רצופים, כמסקנת רב חסדא שם) ושום ההקדש ששים יום" מוכרח, שששים יום של הכרות הקדש – רצופים הם (לחם-משנה). והשווה תוספות עריכין כד, דיבור-המתחיל אין להקדש, שגם הם מחלקים בין מכירת מטלטלין של הקדש למכירת קרקעות. וראה עוד הבדלים בין שומת מטלטלין לשומת קרקעות, לקמן פ"ח, ה"ב.

כדין צמד וחמור, שאינם כלי אומנות אלא נכסיו הם, ונמכרים. ולדעת רבי אליעזר שם, דין ספינתו כדין צמדו, שפרנסתו הם, ואינם נמכרים.

יט. היו בנכסים בהמה ועבדים ומרגליות, ואמרו התנאים⁷³: אם ילקח לעבד זה כסות בשלשים⁷⁴, משבח⁷⁵ הוא מאה; ופרה זאת, אם ימתינו בה לאטלס⁷⁶, משבח עשרה; ומרגלית זו, אם מעלין אותה למקום פלוני, תשוה ממון רב, וכאן אינה שוה אלא מעט - אין שומעין לה⁷⁷. אלא כיצד עושין? מוכרין הכל במקומו ובשעתו כמה שוה. שגאמר: ונתן את הערקף ביום ההוא קדש לה' - לרבות כל דבר של הקדש שאין מפרקסין⁷⁸ אותו ואין ממתינין בו לשוק ולא מוליכין אותו ממקום למקום. אין להקדש אלא מקומו ושעתו⁷⁹.

73) הסוחרים, "מדינים סוחרים" (בראשית לו, כח) מתרגם אונקלוס: מדינאי תגרי. 74) דינר. 75) בכת"י התימנים: משבח, וכן בלשון המשנה עריכין פ"ו, מ"ה. כלומר, הבגד היפה, משבח ומועלה את דמיו מאה דינר על הדמים, שהוא שוה עכשיו (עריכין כד. וברש"י). 76) ובכת"י התימנים: אם תמתינו בה לאטלס, אטלס – יום השוק. ורש"י לחולין צא: מפרש: שוק שמוכרים בו בשר. 77) להשהות את מכירתם. 78) מייפים ומקשטים. 79) עריכין כד. כי אם תשהה את מכירתם כדי להשביחם, לפעמים אתה גורם לידי הפסד, שיוולו או יגנבו, כמו שאמרו (שקלים פ"ד, מ"ג)

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

הנה נתבאר לך, שאנכי ה' מקלל תרנג"ג מצות, והוא הצווי לידע, כמו שבארנו.

הראשונה ממצות לא-תעשה — היא האזהרה שהזהרנו מלהעלות על דעתנו אלהות לזולתו; תעלה, והוא אמרו — יתורמם מליחס לו אמירה (ארבע מלים אלה הם כעין מאמר המוסגר כיון שאמר "והוא אמרו", הסתייג מיד ממושג אמירה כפשוטו ביחס לקדוש ברוך הוא) "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני" (שמות כ, ג). וכבר נתבאר בסוף מפות (כג) שלא זו היא מקלל תרנג"ג מצות, והוא אמרם שם: "שש מאות ושלש עשרה מצות נאמרו לו למשה בסניני וגו'", כמו שבארנו במצוה הראשונה ממצות עשה.

המצוה השנייה — היא הצווי ששצטוינו בידיעת היחוד, והוא: שגדע שפועל (בורא) המציאות וסבתו הראשונה הוא אקד, והוא אמרו: תעלה: "שמע ישראל

~ יום ראשון כ"א אדר-ב' ~

מצות עשה א. מצות לא תעשה א.

מצות עשה ב.

המצוה הראשונה — היא הצווי ששצטוינו בידיעת [בהאמנת] האלקות, והוא: שגדע שיש שם עלה וסבה והוא הפועל לכל-הנמצאים, וזהו אמרו: תעלה: "אנכי ה' אלקיך" (שמות כ, ב. דברים ה, ו) ובסוף גמרא מכות (כג.) אמרו: "תרנג"ג מצות נאמרו לו למשה בסניני. מאי קרא? תורה צוה לנו משה (דברים לג, ד) — כלומר: מנן ת'ר"ה, והקשו על זה ואמרו: "תורה בגמטריא הכי הוי? שש מאות וחד סרי הוי!". (שהרי ת'ר"ה בגימטריא תר"א ולא תר"ג) ובאה התשובה: "אנכי ה' אלקיך" ו"לא יהיה לך" מפי הגבורה (הקדוש ברוך הוא) שבעולם (ולא מפי משה)

מתוך מהדורת חזק

כְּלוּמֵר: זֶה שֶׁנֶּאֱמַר "וְנִקְבַּשְׁמֵהּ" הוּא שֶׁיִּזְכֹּר אֶת הַשֵּׁם בְּלִבּוֹ בְּלִי שִׁיבְרָף. וְאֵם תֹּאמַר: אֵיזָה עוֹן יֵשׁ בָּהּ? נֹאמַר, (שְׁהוּא עוֹבֵר עַל "אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא" מִפְּנֵי) שֶׁהוּא מֵאֲבֹד אֶת-הִירָאָה. כִּי מִירָאָה ה' הוּא, שֶׁלֹּא יִזְכֹּר שְׁמוֹ לְבִטְלָה. וְהִיתָה הַתְּשׁוּבָה עַל שֶׁאֵלֶּה זֶה וְיִחֲתִית דָּבָר זֶה בְּכָף שֶׁאֲמָרוּ: "תָּדָא — דְּבִעֵינָא שֵׁם בְּשֵׁם, וְלִכְא", כְּלוּמֵר (טַעַם רֹאשׁוֹן שֶׁאִי אִפְשָׁר לֹמַר כֵּן, הוּא מִשּׁוֹם שֶׁיֵּשׁ דִּין שֶׁהַמִּגְדָּף אֵינוֹ חַיִּיב עַד) שִׁיבְרָף אֶת-הַשֵּׁם בְּשֵׁם, כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ "יִכָּה יוֹסִי אֶת-יוֹסִי" (כְּלוּמֵר, עַד שִׁיזְכִּיר שֵׁם הַשֵּׁם וְיִקְלָלוּ בְּשֵׁם הַשֵּׁם, כְּגוֹן יִכָּה פְּלוֹנִי אֶת פְּלוֹנִי, אוֹ יִקְלַל שֵׁם פְּלוֹנִי אֶת שֵׁם פְּלוֹנִי, וְהוֹכִיר שֵׁם יוֹסִי רַק לְדוֹגְמָה). וְעוֹד, "אֲזַהֲרַת עֲשֵׂה הִיא, וְכַל-אֲזַהֲרַת עֲשֵׂה לֹא שְׁמָה אֲזַהֲרָה". כְּלוּמֵר: זֶה שֶׁאֲמָרְתָּ "אֲזַהֲרַתָּה מִן 'אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא" לֹא יִתְכַּן, לְפִי שֶׁזֶּה צוּי — וְהוּא מִצְוֹת עֲשֵׂה — וְאֵין מִזְהִירִין בְּעֲשֵׂה. הִנֵּה נִתְבָּאֵר שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא" — מִצְוֹת עֲשֵׂה.

הַמִּצְוָה הַתְּשִׁיעִית — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם, וְהוּא אָמָרוּ: "וְנִקְדַּשְׁתָּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (וִיקְרָא כב, לב). וְעַנִּין מִצְוָה זוֹ: שֶׁאֵינוֹ מִצְוִים לְפָרֶסֶם דֵּת אָמַת זֶה בְּרִבִּים, וְשֶׁלֹּא יִנְרָא בְּכָף מִהֲזִק שׁוֹם מִזִּיק, עַד שֶׁאֲפִלוּ יָבֹא אֲלֵינוּ אֲנִס עָרִין (שְׁלִיט תִּקְיָה וְגִבּוֹר) וְיִקְרָא אוֹתָנוּ לְכַפּוֹר בּוֹ יִתְעַלֶּה — לֹא נִשְׁמַע לוֹ, אֲלָא נִמְסַר אֶת-עַצְמָנוּ לְמִנּוֹת בְּהַחֲלָט; וְלֹא נִתֵּן לוֹ לְחַשֵּׁב שֶׁכִּפְרָנוּ, אִף שֶׁלִּבְנוּ מֵאֲמִין בּוֹ יִתְעַלֶּה. (שֶׁאֲפִילוּ לְמֵרֵאִית עֵין בְּלִבּוֹ אֲסוּר לְכַפּוֹר בְּקֹדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא) וְזֶה הִיא מִצְוֹת קְדוּשַׁת הַשֵּׁם שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ בָּהּ כָּל-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל, כְּלוּמֵר: שֶׁנִּמְסַר אֶת-עַצְמָנוּ לְמוֹת בְּיַד הָעָרִין עַל אֲהֻבָּתוֹ יִתְעַלֶּה וְהֵאֱמֹנָה בִּיחּוּדוֹ, כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ חֲנִנְיָה מִישָׁאֵל וְעֻזְרִיָּה בְּיָמֵי גִבּוֹרֵתֵינָאֲצִיר הָרָשָׁע כְּשֶׁהִקְרִיחַ לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְצֶלֶם, וְהַשְׁתַּחֲוִי כָּל-בְּנֵי אֲדָם וְיִשְׂרָאֵל בְּכָלֵם, וְלֹא הָיָה שֵׁם מְקֻדָּשׁ שֵׁם שְׁמִים. וְהָיָה בְּכָף חֲרָפָה גְדוֹלָה לְיִשְׂרָאֵל שֶׁאֲבָדָה מִכָּלֵם מִצְוָה זוֹ, וְלֹא הָיָה שֵׁם מִי שְׁמִינִים אוֹתָהּ אֲלָא הַכֹּל פָּחָדוֹ (דְּנִיָּאל ג). וְאֵין מִצְוָה זוֹ נוֹהֲגָת אֲלָא בְּכָגוֹן אוֹתוֹ הַמַּעֲמָד הַעֲצוּם שֶׁבּוֹ פָּחָדוֹ כָּל-בְּנֵי הָעוֹלָם, וְהָיָה חוֹבָה לְפָרֶסֶם יִחּוּדוֹ וְלִהְיוֹת עֲלֵיו בְּאוֹתָהּ הָעֵת. וְכִבְּרֵי הַבְּטִיחַ ה' עַל-יְדֵי יִשְׁעִיהוּ, שֶׁלֹּא תִהְיֶה חֲרָפַת יִשְׂרָאֵל גְּמוּנָה בְּאוֹתוֹ הַמַּעֲמָד, וְשִׁיפִיעִי בָּהֶם בַּחוּרִים בְּאוֹתוֹ הַמַּעֲמָד הַקָּשָׁה, שֶׁלֹּא יִתְיַעַם הַמִּנּוֹת, וְיִפְקִירוּ דָמָם וְיִפְרֹסְמוּ אֶת-הֵאֱמֹנָה וְיִקְדְּשׁוּ אֶת-ה' בְּרִבִּים, כְּמוֹ שֶׁצִּנְנוּ יִתְעַלֶּה עַל-יְדֵי מֹשֶׁה רַבְּנוֹ, וְהוּא אָמָרוּ: "לֹא-עֲתָה יָבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עֲתָה פָּנָיו יִתְנוּרוּ. כִּי בְּרִאתוֹ לְדָוִי מַעֲשֵׂה יְדֵי בְּקָרְבוֹ יִקְדִּישׁוּ שְׁמִי וְהִקְדִּישׁוּ אֶת-קְדוּשַׁת יַעֲקֹב וְאֶת-אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ" (יִשְׁעִיָּה כט, כב-כג). וְלִשׁוֹן סִפְרָא (אֲמֹר ט, הו): "עַל-מִנְת כָּף הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם — עַל-מִנְת שֶׁתִּקְדְּשׁוּ אֶת-שְׁמִי בְּרִבִּים". וְכִבְּמָא סְנֵהֲדִירִין (לג): אָמָרוּ: "כִּן-נִתְּ מִצְוָה עַל

ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֱלֹהֵינוּ" (דְּבָרִים ו, ד). וְכִבְּרֵי הַמִּדְרָשׁוֹת תִּמְצָא שֶׁהֵם אוֹמְרִים: "עַל-מִנְת לִיחַד אֶת-שְׁמִי, עַל-מִנְת לִיחַדִּי" וְהִרְבָּה כְּגוֹן זֶה. כְּוִנָּתָם בְּדָבָר זֶה: שֶׁלֹּא הוֹצִיאָנוּ מִבֵּית עֲבָדִים וְלֹא עָשָׂה עִמָּנוּ מִה-שֶׁעָשָׂה בְּעֲשִׂית חֶסֶד וְהִטְבָּה, אֲלָא בְּתִנְאִי שֶׁנִּקְבַּע בְּדַעְתָּנוּ שֶׁהוּא אֱלֹהֵינוּ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מְחִיבִים בְּכָף. וְכִבְּהִרְבָּה מְקוֹמוֹת אוֹמְרִים (חֲכָמִים) 'מִצְוֹת יִחּוּד', וְקוֹרְאִים לְמִצְוָה זוֹ גַם 'מְלָכוּת שְׁמִים', כִּי אוֹמְרִים (→ מִתְבָּטְאִים עַל פְּעוּלָה מִסּוּיִימָת, שְׁנַעֲשִׂית): כְּדִי לְקַבֵּל עֲלֵיו עַל מְלָכוּת שְׁמִים, כְּלוּמֵר הַהוֹדָאָה בִּיחּוּד וְהֵאֱמֹנָה בּוֹ.

~ יום שני כ"ב אדר-ב' ~

מצות עשה ג. ד. ז.

הַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁית — הִיא הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ עַל אֲהֻבָּתוֹ יִתְעַלֶּה, וְהוּא: שֶׁנִּתְבָּנֵן וְנִסְתַּכַּל מִצְוֹתֵינוּ וְצוּיָנוּ וּפְעֻלֹתֵינוּ, כְּדִי שֶׁנִּשְׁתַּבַּח וְנִתְעַבֵּג בְּהַשְׁגָּתוֹ תְּכִלִּית הַתַּעֲנוּג — וְזֶה הִיא תְּכִלִּית הָאֲהֻבָּה הַמִּצְוָה. וְלִשׁוֹן סִפְרָא (דְּבָרִים ו, ו) "לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶהֱבָתָ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" (שֵׁם ו, ה) יוֹדַע אֲנִי בִּיצֵד אֲהֵב אֶת-הַמִּקּוֹם? תִּלְמוּד לֹמַר: "וְהָיָה הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה הַיּוֹם עַל-לִבְכֶּךָ" — שֶׁמִּתּוֹךְ כָּף אֲתָה מְכִיר מִי שֶׁאֲמַר וְהָיָה הָעוֹלָם". הִנֵּה בְּאֶרְצֵנוּ לָךְ, שֶׁעַל-יְדֵי הַהִתְבַּנְּנוּת תִּבּוֹא לִידֵי הַשְׁגָּה, וְיִמְצָא לָךְ הַתַּעֲנוּג וְתִבּוֹא הָאֲהֻבָּה בְּהִכְרַח. וְכִבְּרֵי אָמָרוּ, שֶׁמִּצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת גַּם-כֵּן, שֶׁנִּקְרָא אֶת כָּל-בְּנֵי הָאָדָם לְעִבּוּדָתוֹ יִתְעַלֶּה וְלֵאמֹנָה בּוֹ, שֶׁכֵּן אִם אֲתָה אוֹהֵב אֶת-מִי-שֶׁהוּא, תִּתְּלֶנּוּ וְתִשְׁבַּחְנוּ וְתִקְרָא בְּגִי-אָדָם לְאֲהֻבָּתוֹ — וְזֶה עַל הַדָּף הַמִּשָּׁל — כָּף אִם תִּאָּהֵב אֶת-ה' בְּאָמַת בְּמָה שֶׁהִגִּיעַ לָךְ מִהַשְׁגָּת אֲמִתּוּתוֹ, הָרִי שֶׁאֲתָה בְּלִי סִפֵּק תִּקְרָא אֶת-הַפְּתָאִים וְהַסְּכָלִים לִידִיעַת הָאָמַת שֶׁאֲתָה כְּבִי יוֹדַע. וְלִשׁוֹן סִפְרָא (שֵׁם): "וְאֶהֱבָתָ אֶת ה'" — אֲהֻבָּה עַל הַבְּרִיּוֹת כְּאֲבִרְהֵם אַבִּיךָ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶת-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחַיִּין" (בְּרֵאשִׁית יב, ח) כְּלוּמֵר: כְּמוֹ שֶׁאֲבִרְהֵם, לְפִי שֶׁהָיָה אוֹהֵב — כְּמוֹ שֶׁהָעִיד הַפְּתוּב: "וְיָרַע אֲבִרְהֵם אֶת-בְּנֵי" (יִשְׁעִיָּה מא, ח) קָרָא בְּעֵצֶם הַשְׁגָּתוֹ אֶת-בְּנֵי הָאָדָם לְאֵמֹנָה מִרְב אֲהֻבָּתוֹ, כָּף תִּאָּהֵבָה עַד שֶׁתִּקְרָא בְּנֵי הָאָדָם אֲלֵיו.

הַמִּצְוָה הָרְבִיעִית — הִיא הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְקַבֵּעַ בְּדַעְתָּנוּ וְיִרְאָתוֹ יִתְעַלֶּה וּמוֹרָאוֹ, וְכִבְּנִתָּה שֶׁאֲנִינִים וּבוֹטְחִים (שְׁלוּם וּשְׁקִיטִים בְּלִי שׁוֹם דֹּאגָה עַל חֲטָאִים). — אֲלָא נִחוּשׁ לְבִיאַת עֲנָשׁוֹ כְּכַל-עֵת, וְזֶהוּ אָמָרוּ יִתְעַלֶּה: "אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא" (דְּבָרִים ו, יג). וְכִבְּמָא סְנֵהֲדִירִין (נג). אָמָרוּ בְּדִרְךְ שֶׁקָּלָא וְטָרְיָא עַל דְּבָרֵינוּ יִתְעַלֶּה: "וְנִקְבַּשְׁמֵהּ" מוֹת יוֹמָת" (וִיקְרָא כד, טז): וְאִמָּא פְּרוּשִׁי (אֲמֹר, אוֹלִי, שֶׁ"נוֹקֵב" שְׁבַפְסוֹק, הַכוּנָה בּוֹה לְהוֹגָה אֶת שֵׁם הַשֵּׁם בְּמַפּוֹרֶשׁ), דְּקִתִּיב: (וְדוּגְמָה לְכָךְ) "אֲשֶׁר נִקְבּוּ בְּשִׁמוֹת" (בְּמִדְבָר א, יז) וְאֶתְהַרְתָּה מִן "אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא" —

מִרְאָה עַל הַזִּזוּל בְּצוּי הַזֶּה, וְאֵין הַנָּאָה גּוֹפִינִית בְּכָף. וְהַחֲלָק שֶׁעַל הַיְחִידִים (שבעם) — הוּא: שֶׁיַּעֲשֶׂה אֶדָם יָדוּעַ בְּחִסְדוֹת וּבִלְשָׁר אֵינָה מַעֲשֶׂה הַנִּרְאָה לְהַמּוֹן שֶׁהוּא עֹבֵר וְשֶׁכָּגוֹן מַעֲשֶׂה זֶה אֵין רְאוּי לְאוֹתוֹ חֲסִיד לַעֲשׂוֹתוֹ, אֲפִי-עַל-פִּי שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מִתֵּר — הָרִי זֶה חָלַל אֶת-הַשֵּׁם, וְהוּא אֶמְרָם (יומא פו.). "הִיכִי דָמִי (כִּי־צַד יִתּוּאֵר) חָלוּל הַשֵּׁם: (אמר רב) כָּגוֹן אֵנָּה דִּשְׁקָלָנָּה בִּשְׂרָא מִבֵּי טַבְחָא וְלֹא יִהְיֶהנָּה דָּמִי לְאַלְתֵּר. (אם אקנה בשר ולא אשלם מיד, משום שכשנאני מאחר לפרוע אומרים שאני גולן ולומדים ממני לזלזל בגול) רַבִּי פְּלוֹנִי אָמַר: כָּגוֹן אֵנָּה דִּמְסָגִינָּה (אם אלק) אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלֹא תוֹרָה וּבְלֹא תַפְלִין". וְכָבֵר נִכְפַּל לְאוֹ זֶה וְאָמַר: "וְלֹא תַחֲלַל אֶת-שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה'". (שם יח, כא). וְכָבֵר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפִסְחִים (כה); וּבְסוּף יוֹמָא (פו-פב.).

הַמִּצְוָה הַס"ה — הַזֹּהֶרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ שְׁלֹא לְנִתּוֹן אֶת-בְּתִי עֲבוֹדַת ה' יִתְעַלֶּה אוֹ לְהַשְׁחִית אֶת-סִפְרֵי הַנְּבוּאָה אוֹ לְמַחֹק אֶת-הַשְּׁמוֹת הַקְּדוּשִׁים וְכִיּוּצָא בָּזֶה. וְלִשׁוֹן הָלֹא שָׂבָא בַּעֲנָן זֶה הוּא אָמַר: "לֹא-תַעֲשׂוּן בֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם" (שם יב, ד), אַחֵר שֶׁכָּבֵר הַקָּדִים אֶת-הַצּוּי לְאַבֵּד עֲבוֹדָה זֶה וּלְהַשְׁמִיד שְׁמָה וּלְנִתּוֹן אֶת-מִזְבְּחוֹתֶיהָ לְגַמְרִי, הִזְהִיר וְאָמַר: "לֹא-תַעֲשׂוּן בֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם". וְכַל-הַעוֹבֵר עַל אֵינָה דְּבָר מִזֶּה, כָּגוֹן שֶׁיִּהְיֶה מַשְׁהוּ מִן-הַיִּכָּל וְהַמִּזְבֵּחַ וְכִיּוּצָא בָּהֶם, אוֹ שֶׁיִּמְחַק שֵׁם מִשְׁמוֹת ה' — לוֹקָה. וּבְסוּף מִכּוֹת (כב). נִתְבָּאֲרָ בְּלִשׁוֹן הַגִּמְרָא, שֶׁהַשׁוֹרֵף צִצִּי הַקֶּדֶשׁ — לוֹקָה. אָמַר: "וְאִזְהַרְתִּיהָ מִהֲכָא (והאזהרה נלמדת מכאן): מִן וְאִשְׁרֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ, לֹא-תַעֲשׂוּן בֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם" (שם). וְכֵן נִתְבָּאֲרָ שֶׁם שֶׁהַמִּזְבֵּחַ אֶת-הַשֵּׁם — לוֹקָה. אָמַר: "וְאִזְהַרְתִּיהָ מִהֲכָא: וְאִבְדַּתֶּם אֶת-שְׁמִי, לֹא-תַעֲשׂוּן בֵּן לַה'". וְכָבֵר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפִרְקָא ד' מִשְׁבּוּעוֹת.

הַמִּצְוָה הַקע"ב — הַצּוּי שֶׁנִּצְטַוְנוּ לְהַשְׁמֵעַ לְכָל-נְבִיא מִן-הַנְּבִיאִים עֲלֵיהֶם הַשְּׁלוֹם וּלְקַיֵּם כָּל מַה-שִּׁיִּצְוָה, אֶפְלוּ יִצְוָה נִגְדַּ מִצְוָה, אוֹ כְּמָה מִצְוָה מִן הַמִּצְוֹת הָאֵלוּ, וְכַלכֵּד שֶׁיִּהְיֶה זֶה לְפִי שְׁעָה; אֲכַל לֹא שֶׁיִּנְצִיחַ תּוֹסֶפֶת אוֹ גִּרְעוֹן (שיצוה לגרוע או להוסיף על מצוות התורה לעולם), כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהַקְדַּמַּת חֲבוּרָנוּ בְּפִרְוֵשׁ הַמִּשְׁנָה. וְהַכְּתוּב שָׁבוּ נֶאֱמַר צוּי זֶה הוּא אָמַר יִתְעַלֶּה: "אֲלֹו תִשְׁמַעוּן" (דברים יח, טו). וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (שם): "אֲלֹו תִשְׁמַעוּן — אֶפְלוּ אָמַר לָךְ לַעֲבֹר עַל אַחַת מִכָּל-מִצְוֹת הָאֲמּוּרוֹת בַּתּוֹרָה לְפִי שְׁעָה, שְׁמַע לוֹ". וְהַעוֹבֵר עַל מִצְוָה זוֹ חֵיב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, וְזֶהוּ אָמַר יִתְעַלֶּה: "וְהִיָּה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא-יִשְׁמַע אֶל-דְּבָרִי אֲשֶׁר יִדְבֹּר (הנביא) בִּשְׁמִי אֲנִכִּי אֲדַרְשׁ מַעֲמוֹ" (שם, יט). וְכָבֵר נִתְבָּאֲרָ בְּסִנְהֶדְרִין (פט): "שְׁלִשָּׁה מִיתָתָם בִּידֵי שָׁמַיִם: הַעוֹבֵר עַל דְּבָרֵי הַנְּבִיאִ,

קְדוֹשׁ הַשֵּׁם, אוֹ אֵינוֹ מַצְוָה? תָּא שְׁמַע (בא נשמע, תשובה לשאלה): שְׁבַע מִצְוֹת נִצְטַוְנוּ בְּנֵי נַח. וְאִי אֵיִתָּא (ואם תאמר שנצטוו גם על קדוש השם) — תִּמְנִיָּא הוּא" (יש שמונה ולא שבע)!. הִנֵּה נִתְבָּאֲרָ לָךְ, (מזה שדנו בגמרא אם גם בן נח נצטווה על זה, ואם זה נכלל בכלל ב"שבע מצוות בני נח" אם לא, משמע) שֶׁהִיא מְכַלֵּל מִסְפַּר הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבָה עַל יִשְׂרָאֵל, וְהִבִּיאָו רֵאֲיָתָם עַל מִצְוָה זוֹ מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כב, לב) "וְיִקְדַּשְׁתִּי בַתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וְכָבֵר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפִרְקָא ז' מִסִּנְהֶדְרִין.

~ יום שלישי כ"ג אדר-ב' ~

מצות לא תעשה סג. סה.

מצות עשה קעב.

הַמִּצְוָה הַס"ג — הַזֹּהֶרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ עַל חָלוּל הַשֵּׁם, וְהוּא הַפָּךְ קְדוּשַׁת ה' שֶׁאֵנוּ מַצּוּיִם בוֹ, וְשֶׁקָּדַם בְּאוּרוֹ (שכבר נתבאר) בְּמִצְוֹת עֲשֶׂה הַתְּשִׁיעִית, וְהוּא אָמַר יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תַחֲלִלוּ אֶת-שֵׁם קְדֹשִׁי" (ויקרא כב, לב). וְעוֹן זֶה נִחָלַק לְשִׁלְשָׁה חֻלְקִים: שְׁנַיִם עַל הַכָּלָל וְאֶחָד עַל הַיְחִידִים (שבעם). הַחֲלָק הַכָּלְלִי הִרְאִישׁוֹן — הוּא: שֶׁכָּל-מִי שֶׁדָּרָשׁוּ מִמֶּנּוּ לַעֲבֹר עַל אַחַת מִן-הַמִּצְוֹת בִּשְׁעַת הַשְּׁמִיד (→ הַגּוֹרָה צוּי הַמֶּלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל לְבַטֵּל אַחַת מִן הַמִּצְוֹת — כְּדִי לְהַעֲבִירָם עַל (חֶלֶק) דַּתָּם), אִם הֶאֱנֵס מִתְּכַנֵּן לְהַעֲבִיר (שִׁיעֹבֵר עַל צִוּוֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא) בֵּין בְּמִצְוֹת קְלוֹת בֵּין בְּמִצְוֹת חֲמּוּרוֹת. אוֹ מִי שֶׁדָּרָשׁוּ מִמֶּנּוּ לַעֲבֹר עַל עֲבוֹדָה זֶרָה אוֹ גִּלּוּי עֲרִיּוֹת אוֹ שְׁפִיכוֹת דָּמִים וְאֶפְלוּ שְׁלֹא בִּשְׁעַת הַשְּׁמִיד — הָרִי זֶה חֵיב לְמִסּוֹר נִפְשׁוֹ וְיִתְרַג וְאֵל יַעֲבֹר, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּמִצְוֹת עֲשֶׂה הַתְּשִׁיעִית. וְאִם עֹבֵר וְלֹא נִתְרַג — הָרִי זֶה חָלַל אֶת-הַשֵּׁם וְעֹבֵר עַל לֹא זֶה. וְאִם הָיָה זֶה בְּרִבִּים — כְּלוּמָר: בְּמַעֲמַד עֲשֶׂה מִיִּשְׂרָאֵל — הָרִי זֶה חָלַל אֶת-הַשֵּׁם בְּרִבִּים וְעֹבֵר עַל אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה "וְלֹא תַחֲלִלוּ אֶת-שֵׁם קְדֹשִׁי" וְעוֹנוֹ חֲמוּר מָאָד; אֲכַל אֵינוֹ לוֹקָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֲנוּס, לְפִי שֶׁאֵין בֵּית דִּין רִשְׁאִי לְקַיֵּם עֲנֹשׁ מִלְּקוֹת אוֹ מִיתָה אֲלָא עַל מִזִּיד בְּרִצּוֹן בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה. וְלִשׁוֹן סִפְרָא (י, ג) בְּנוֹתָן מִזְרַעוֹ לַמֶּלֶךְ: "וְשִׁמְתִּי אֲנִי אֶת-פְּנֵי בְּאִישׁ הַהוּא" (שם כ, ה), אָמַר: "הַהוּא (כלומר, לכן נאמר באיש "ההוא" לומר שרק לאיש ההוא שעליו מדבר הכתוב שהוא —) לֹא אָנוּס וְלֹא שׁוֹגֵג וְלֹא מִטְעָה". הִנֵּה נִתְבָּאֲרָ לָךְ שֶׁעוֹבֵד עֲבוֹדָה זֶרָה בְּאֵנֶס אֵינוֹ חֵיב בְּרַת, כָּל-שֶׁכָּן מִיתָת בֵּית דִּין, אֲכַל עֹבֵר עַל חָלוּל הַשֵּׁם. וְהַחֲלָק הַשְּׁנִי הַכָּלְלִי — גַּם-כֵּן שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאָדָם עֹבֵרָה שֶׁאֵין בָּהּ תַּאֲוָה וְלֹא הִנָּאָה, אֲלָא מִרְאָה בְּמַעֲשָׁיו הַזִּזוּל וְהַהִפְקָרוֹת (במצוות התורה) — הָרִי גַם זֶה מִתְּכַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם וְלוֹקָה, וְלִפְיָכָף אָמַר: "וְלֹא-תִשְׁבְּעוּ בְּשְׁמִי לִשְׁקֹר וְחָלַלְתָּ אֶת-שֵׁם אֱלֹהֶיךָ" (שם יט, יב), לְפִי שֶׁזֶּה

מתוך מהדורת חזק

(כתובות קיא): "וכי אפשר לו לאדם להדבק בפשיעה, והא כתיב: 'כי ה' אלהיך אש אכלה הוא' (שם ד, כד)? אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם" וכו'.

המצוה ה"ו — הצווי שנצטוינו לאהוב זה-את-זה כמו שאנו אוהבים את-עצמנו, שתהיה חמלתי ואהבתי (לכל אחד ואחד מישראל) באהבתי וחמלתי לעצמי במקומו וגופו וכל-מה-שיש לו ומה-שהוא חפץ. וכל מה-שאצצה לעצמי, אצצה לו כמוהו; וכל-מה-שלא אצצה לעצמי או לידידי, לא אצצה בשבילו כמוהו. והוא אמרו יתעלה: "ואהבת לרעך כמוך" (שם, יח).

~ יום חמישי כ"ה אדר-ב' ~

מצות עשה רז. מצות לא תעשה שב.

מצות עשה רה. מצות לא תעשה שג.

המצוה ה"ז — הצווי שנצטוינו לאהב את-הגרים, והוא אמרו יתעלה: "ואהבתם את-הגר" (דברים י, יט). ואף-על-פי שהוא נכלל בענין זה במה שכולל כל-ישראל באמרו "ואהבת לרעך כמוך", לפי שהגר הזה הוא גר צדק (שהוא בישראל לכל דבר) — אכל מפני שנכנס לדת הוסיף לו ה' אהבה, ויחד לו מצוה נוספת, כמו שעשה באזהרה על אונאתו (לצער), שאמר: "ולא תונו איש את-עמיתו" (ויקרא כה, יז). ואמר אחר-כך: "וגר לא-תונה" (שמות כב, כ). ונתבאר בגמרא (בבא מציעא נט:) שחבים על אונאת הגר משום "ולא תונו איש את-עמיתו" ומשום "וגר לא תונה". כך גם-כן נתחייבו לאהבו משום "ואהבת לרעך כמוך" ומשום "ואהבתם את-הגר". וזה פשוט ואין בו גסתר (דברים נסתר), ואיני יודע אחד ממי שמנה את המצות שזה נעלם ממנו. ויכרח המדרשות בארו שה' צונו על הגר כמו שאנו על עצמו יתעלה, והוא אמרו "ואהבת את ה' אלהיך" (דברים ו, ח), ואמר "ואהבתם את-הגר".

המצוה הש"ב — האזהרה שהזהרנו מלשנוא זה-את-זה, והוא אמרו: "לא-תשנא את-אחיך בלבבך" (ויקרא יט, יז). ולשון ספרא (ה, ח): "לא אמותי אלא שנאה שהיא בלב, אבל אם גלה לו את השנאה, וינע זה שהוא שונאו — אינו עובר על לאו זה; אבל עובר הוא על 'לא-תקם ולא-תטר'" (שם, יח). ועובר גם על עשה והוא אמרו: "ואהבת לרעך כמוך" (שם). אבל שנאת הלב — עון חמור מן-הכל.

המצוה ה"ה — הצווי שנצטוינו למחות בעושה עברה או במי שרוצה לעשותה, ולהזהירו על כך בדברים ולהוכיחו. ואל יאמר אדם: "אני לא אחטא: ואם יחטא זולתי — זה ענינו עם ה'", — זה נגד התורה, אלא אנו

ונביא שעבר על דברי עצמו, והפוכש נבואתו" (שנצטווה מהקדוש ברוך הוא להתנבאות ולא ניבא), וכלם (נלמדו —) ממה שנאמר: "אשר לא-ישמע אל דברי אנכי אדרש מעמו" = מיתה בידי שמים, אמרו: "קרי ביה: לא-ישמע (זה העובר על דברי הנביא), לא-ישמע (זה העובר על דברי עצמו), לא-ישמע (זה הכובש נבואתו)". ויכבר נתבארו דיני מצוה זו בסוף סנהדרין (סוף פרק אלו הן הנחנקין).

~ יום רביעי כ"ד אדר-ב' ~

מצות לא תעשה סד.

מצות עשה ח. ו. רו.

המצוה הס"ד — האזהרה שהזהרנו שלא לנסות הבטחותיו ואיומיו יתעלה, שנביאיו מבטיחים לנו או מאמימים בהם עלינו, על דרך שנשיל בהם ספק אחר שידענו אמתת נבואת המודיעם (כלומר אחרי שהוברר אצלנו שהוא נביא אמיתי). והוא אמרו: "לא תנסו את-ה' אלהיכם באשר נסיתם במסה" (דברים ו, טז).

המצוה השמינית — הצווי שנצטוינו להדמות לו יתברך כפי יכלתנו, והוא אמרו: "והלכת בדרךיו" (דברים כח, ט), ויכבר כפל צווי זה ואמר: "ללכת בכל-דרךיו" (שם יא, כב) ובא בפרוש ענין זה: "מה הקדוש-ברוך-הוא נקרא רחום — אף אתה יהיה רחום; הקדוש-ברוך-הוא נקרא חנון — אף אתה יהיה חנון; הקדוש-ברוך-הוא נקרא צדיק — אף אתה יהיה צדיק; הקדוש-ברוך-הוא נקרא חסיד — אף אתה יהיה חסיד" — והו לשון ספרי (שם). ויכבר כפל צווי זה בלשון אחר ואמר: "אחרי ה' אלהיכם תלכו" (שם יג, ה), וגם בפרוש בא (בסוטה יד.), שענינו להדמות למעשים הטובים ולמדות הנקבדות שבהם מתאר יתעלה על דרך המשל — יתעלה על הכל עליו רב (שהקדוש ברוך הוא מרום מכל התארים האמורים, ואין משתמשים בכל התארים האלו אלא דרך משל).

המצוה הששית — הצווי שנצטוינו להתערב בין החכמים ולהתחבר אתם ולהתמיד ולשבת עמם ולהשתתף עמם בכל-דרך מירכי ההשתתפות: במאכל ומשתה ומקח וממכר, כדי שנגיע בכך להדמות למעשיהם ולהאמין בדעות האמתיות מדבריהם, והוא אמרו יתעלה: "ולדבקה בו" (דברים יא, כב) ויכבר נכלל גם הצווי הזה, ואמר: "ובו תדבק" (שם י, כ). ובא הפרוש: "ולדבקה בו" — הדבק בחכמים ותלמידיהם. והו לשון הספרי (שם). וכן הביאו ראיה על החובה לשא בן תלמיד חכמים ולהשיא בתו לתלמיד חכם ולהנות תלמידי חכמים ולהתעסק עמם ממה שנאמר "ובו תדבק". אמרו

והוא אָמרו יתעלה: "לא-תלך רכיל בעמִיד" (ויקרא יט, טז). אָמרו (ספרא קדושים ד, ה): לא תהא רַך דְּכָרִים לָזֶה וְקָשָׁה לָזֶה. דְּכָר אַחֵר: לא תהא כְּרוּכָל מִטְעִין דְּכָרִים וְהוּלָךְ. וּבְכָלֵל לֹא זֶה הָאֲזִהְרָה עַל הוֹצָאת שֵׁם רַע (כתובות מו.).

המצוה הד"ש — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְנָקוּם זֶה מִזֶּה, וְהוּא: כְּגוֹן שֶׁעָשָׂה הוּא מִקְדָּם אֵיזֶה מַעֲשֶׂה, וְאִז לֹא נִחְדַּל מִלְבַּקְשׁוֹ עַד שֶׁנִּגְמַלְהוּ כִּפְעָלוֹ הָרַע, אוּ נִצְעֲרָנוּ כְּמוֹ שֶׁצָּעַר אוֹתָנוּ. הִזְהִיר ה' מִכָּף וְאָמַר: "לא-תקם" (שם, יח). וְלִשׁוֹן סִפְרָא (שם, י): "עַד הֵיכֵן כְּתָה שֶׁל נְקִימָה? אָמַר לוֹ: הַשְׂאִילָנִי מִגְּלָךְ, וְלֹא הַשְׂאִילוֹ. לְמַחֵר אָמַר לוֹ: הַשְׂאִילָנִי קְרִדְמָךְ, אָמַר לוֹ: אֵינִי מַשְׂאִילָךְ כְּדָרְךָ שֶׁלֹּא הַשְׂאִילָנִי מִגְּלָךְ — לְכָךְ נֶאֱמַר: "לא-תקם". וְעַל הַמְּשָׁל הִזֶּה הִקְשׁ בְּכָל-הַעֲנָנִים.

המצוה הש"ה — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְנִטוֹר וְאָף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקְוֶה, וְהוּא: שֶׁנִּשְׁמָר אֶת הַחֲטָא שֶׁחֲטָא לָנוּ הַחוּטָא וְנִזְכָּרָנוּ לוֹ, וְהוּא אָמרו יתעלה: "לא-תקם וְלֹא-תטור". וְלִשׁוֹן סִפְרָא (שם, יא): "עַד הֵיכֵן כְּתָה שֶׁל נְטִירָה? אָמַר לוֹ הַשְׂאִילָנִי מִגְּלָךְ, וְלֹא הַשְׂאִילוֹ. לְמַחֵר אָמַר לוֹ: הַשְׂאִילָנִי קְרִדְמָךְ, אָמַר לוֹ: הִילָךְ (הנהגה), אֵינִי כְּמוֹתְךָ שֶׁלֹּא הַשְׂאִילָנִי מִגְּלָךְ — לְכָךְ נֶאֱמַר: "לא-תטור".

~ שבת קודש כ"ז אדר-ב' ~

מצות עשה יא.

המצוה הי"א — הִיא הַצְוִי שֶׁנִּצְטְוּנוּ לְלַמֵּד (לאחרים — לבניו (הקטנים)) חֻקֵּי הַתּוֹרָה וּלְלַמְּדָהּ (בעצמו) — וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: תַּלְמוּד תּוֹרָה, וְהוּא אָמרו "וְשִׁנְנֶתֶם לְבָבְךָ" (דברים ו, ז). וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (על הפסוק שם): "וְשִׁנְנֶתֶם לְבָבְךָ — אֵלֶיךָ תִּלְמִידְךָ. וְכֵן אֶתָּה מוֹצֵא בְּכָל-מְקוֹם שֶׁהַתַּלְמִידִים קְרוּיִם בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֵּצְאוּ בְנֵי-הַנְּבִיאִים" (מלכים ב, ג). וְשֵׁם (בספרי) אָמרו: "וְשִׁנְנֶתֶם — שִׁיחֵי מַחֲדָדִים (מסודרים) בְּתוֹךְ פִּיךָ, כְּשֶׁאָדָם שׂוֹאֵלְךָ דְּבַר, לֹא תִּהְיֶה מְגַמְּגֵם לוֹ, אֶלָּא תִּהְיֶה אוֹמֵר לוֹ מִיד". וְכִכֵּר נִכְפָּל צְוִי זֶה בְּפֶה פְּעָמִים: "וּלְמַדְתֶּם וְעָשִׂיתֶם (עפ"י לשון הפסוק בדברים ה, א) וּלְמַעַן לְמַדּוּ" (שם לא, יב). וְכִכֵּר הִרְבּוּ לְהַדְגִּישׁ מִצְוָה זוֹ וּלְהַזְכִּיר עֲלֵיהָ בְּהִרְבֵּה מְקוֹמוֹת בַּתַּלְמוּד. וְאֵין הַנְּשִׁים חַיְבוֹת בָּהּ, שֶׁהִרְבּוּ נֶאֱמַר "וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת-בְּנֵיכֶם", אָמרו: "בְּנֵיכֶם — לֹא בְּנוֹתֵיכֶם", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרַר בְּגִמְרָא קְדוּשִׁין (לו.).

מִצְוִים שֶׁלֹּא לַעֲבֹר וְלֹא נִיחִי לְזוּלָתָנוּ מֵאֲמַתָּנוּ לַעֲבֹר. וְכִי שְׂרוּצָה לַעֲבֹר — חוֹבָה עַל כָּל-אָדָם לְהוֹכִיחוֹ וּלְמַנְעוֹ, וְאָף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נִתְקַנְתָּה עֲלֵיו עֲדוֹת הַמַּחֲזִיקֵת לְקַדְּשׁ עַנְשׁ. וְהוּא אָמרו יתעלה: "הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת-עַמִּיתְךָ" (ויקרא יט, יז). גַּם נִכְלָל בְּמִצְוָה זוֹ שֶׁנִּתְרַעַם זֶה עַל זֶה, אִם הִרְעִנוּ זֶה לָזֶה, וְאֵל נִטוֹר לוֹ אוּ נִשְׁמָר לוֹ חֲטָא, אֶלָּא נִצְטְוּנוּ לְהִתְרַעַם עֲלֵיו בְּדְּכָרִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׂא בְּלִב כָּלוּם, וְלִשׁוֹן סִפְרָא (שם): "מִנֵּין אִם הוֹכַחְתָּ אֶפְלוֹ אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה פְּעָמִים, חֲזוֹר וְהוֹכַח? תַּלְמוּד לומר: הוֹכַח תּוֹכִיחַ. יָכוֹל אָף אֶתָּה מוֹכִיחוֹ וּפְנִי מִשְׁתַּנּוֹת? (כלומר, שְׁמוּתָה לך לְהוֹכִיחַ אוֹתוֹ אִפְלוֹ בְּאוֹפֶן שֶׁהוּא מִתְבַּיֵּשׁ, כְּגוֹן בְּפָנֵי רַבִּים וְכוּ') תַּלְמוּד לומר: וְלֹא-תִשָּׂא עֲלֵיו חֲטָא". (שֵׁם תַּעֲשֶׂה כֵן תִּשָּׂא אֶתָּה חֲטָא בִּסְתָמוֹ). וְכִכֵּר בְּאֵרוֹ חֻקִּים, שֶׁמִּצְוָה זוֹ חוֹבָה עַל כָּל-אָדָם אֶפְלוֹ מִן-הַקָּטָן לְגָדוֹל הִרִי הוּא חַיֵּב לְהוֹכִיחַ, וְאֶפְלוֹ קָלִל וְזָלוּל אֵל יִרְפוּ יָדָיו וְאֵל יִסְתַּלֵּק מִלְּהוֹכִיחַ עַד אֲשֶׁר יָבִיחַ, כְּמוֹ שֶׁבְּאֵרוֹ מַעֲתִיקִי הַשְּׂמֻעָה (מוסרי התורה שבעל פה) וְאָמרו (ערכין טו): עַד הַפָּאָה. וְיֵשׁ לְמִצְוָה זוֹ תַּנְאִים וְהִלְכוֹת, וְנִתְבָּרַר בְּמִקְוֹמוֹת מִפְּזָרִים בַּתַּלְמוּד.

המצוה הש"ג — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ זֶה-אֶת-זֶה, וְעוֹן זֶה הוּא שְׂקוּרָאִים אוֹתוֹ: מִלְבִּין פְּנֵי חֲבֵירוֹ בְּרַבִּים, וְהָאֲזִהְרָה שֶׁבָּאָה בְּזֶה הוּא אָמרו: "הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת-עַמִּיתְךָ וְלֹא-תִשָּׂא עֲלֵיו חֲטָא" (שם, יז). וְכִסְפָּרָא (שם) אָמרו: "מִנֵּין אִם הוֹכַחְתָּ אֶפְלוֹ אַרְבַּע וְחֲמִשׁ פְּעָמִים, חֲזוֹר וְהוֹכַח? תַּלְמוּד לומר: 'וְלֹא-תִשָּׂא עֲלֵיו חֲטָא'. אֲכַל פֶּשַׁט הַפְּתוּב הִרִי הוּא מִזְהִיר, שֶׁלֹּא תִּתְקַשֵּׁב לוֹ עוֹן בְּלִבְךָ, וְשֶׁלֹּא תִּתְקַרְהוּ.

~ יום שישי כ"ו אדר-ב' ~

מצות לא תעשה רנו. שא. דש. שה.

המצוה רנ"ו — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּהַכְבִּיד (להתאכזר) עַל הַיְּתוּמִים וְהָעֲלָמָנוֹת, וְהוּא אָמרו יתעלה: "כָּל-אֲלֻמְנָה וְיָתוֹם לֹא תַעֲנִין" (שמות כב, כא). לֹא זֶה כּוֹלֵל שֶׁלֹּא יִכְבִּיד עֲלֵיהֶם לֹא בְּדַבָּרוֹ וְלֹא בְּמַעֲשֶׂה, אֶלָּא יְדַבֵּר עִמָּהֶם דְּכָרִים רַבִּים וְנוֹחִים בְּיוֹתֵר, וְיִתְעַסֵּק עִמָּהֶם בְּדֶרֶךְ הַטּוֹבָה בְּיוֹתֵר, וְיִתְיַחַס אֲלֵיהֶם בְּיַחַס טוֹב בְּיוֹתֵר וְיִתְפַּנֵּן לְהַפְלִיג (להרבות) בְּכָל-זֶה. וְכִי שֶׁלֹּא נִזְהָר בְּאֶחָד מִכָּל-אֵלֶּיךָ — הִרִי עָבַר עַל לֹא זֶה. וְכִכֵּר בְּאֵר יתעלה: עַנְשׁ הַעֹבֵר עַל לֹא זֶה וְהוּא אָמרו יתעלה: "וְתִרְהָ אִפִּי וְהִרְגָתִי אֶתְכֶם וְגו'" (שם, כג).

המצוה הש"א — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ עַל הַרְכִּילוּת,

נביאים

יחזקאל פרקמה כ"ג

כ וכן תעשה בשבעה בחודש מאיש שנה ומפתי וכפרתם את־הפית: כא בראשון בארבעה עשר יום לחודש יהיה לכם הפסח חג שבעות ימים מצות יאכל: כב ועשה הנשיא ביום ההוא פעדו ובעד פלעם הארץ פר חטאת: כג ושבעת ימי־החג יעשה עולה ליהוה שבעת פרים ושבעת אילים תמימם ליום שבעת הימים וחטאת שעיר עזים ליום:

רש"י

של פסח ראשון שנתחנך בו הבית עומד ופר זה בא תחת עגל בן בקר שהקריב אהרן בשמיני למלואי ומגיד שאם לא הקריבו בשמיני למלואים יקריבנו בי"ד בניסן כדי שיתחנך לעבודה קודם יו"ט, לפי שעליו קרבנות ועולת המועד לעשות כמו שאמור למעלה ועל הנשיא יהיה העולות והמנחה והנסך בחגים וגו': (כג) שבעת פרים ושבעת אילים תמימים ליום. והתורה אמרה פרים בני בקר שנים ואיל אחד, אין לי להעמיד מקרא זה אלא שבעה פרים וז' אילים לשבעת הימים פר ליום ואיל ליום ובא ללמד שאין הפרי מעכבין זה את זה ולא האילים מעכבין זה את זה וכן שנינו במנחות אך לא הביאו מן המקרא הזה ראייה אלא ממקרא שנאמר למטה (מו) וביום החודש פר בן בקר תמימים וששת כבשים ואיל ושמא אף זה בא ללמד כן וכן פירושו שבעה פרים ושבעה אילים ליום צרוף דבר יום ביומו עולים שבעה פרים לשבעת ימים: וחטאת שעיר עזים ליום. שעירי הרגלים:

(כ) וכן תעשה בשבעה בחודש. יש לומר וכן תעשה כל שבעה וכן הוא אמר למעלה שבעת ימים יכפרו על המזבח. ורבותינו כך פרשוהו במנחות וכן תעשה פר שאינו נאכל בשבעה שבטים שחידשו דבר והורו ב"ד שלהן שחלב מותר ועשו שבעה שבטים שהם רוב צבור על פיהם שמביאין פר העלם דבר: מאיש שוגה ומפתי וגו'. הרי זה מקרא מסורס וכפרתם את הבית מאיש שוגה ומפתי אחר שבעת ימי המלואים שיהא המזבח מחונן יביאו חטאותם ואשמותם ויתכפרו שבזמן שישראל מכופרים הבית מכופר: (כא) שבועות ימים. על שם שמתחילין ממנו לספור שבעה שבועות, מצאתי: מצות יאכל. מצות יאכלו בו בחג: (כב) ועשה הנשיא ביום ההוא וגו'. רבותינו אמרו שבקשו לגנוז ספר יחזקאל שהיו דבריו סותרין דברי תורה, ברם זכור לטוב חנניה בן חזקיהו בן גרון שישב בעליה ודרשו ובעוננו נעלם ממנו מה שדרש בקרבנות האל' פר בארבעה עשר בניסן למה, ואומר אני שמא בי"ד בניסן

מצודת ציון

(כ) שוגה. מלשון שגגה: ומפתי. שוטה וסכל: וכפרתם. הוא ענין קנוח וכן וכפרתהו (שם): (כא) שבועות. כמו שבעת בלא וי"ו וכן למעלה לעמות אחד החלקים והוא כמו לעמת בלא וי"ו:

מצודת דוד

(כ) וכן תעשה. ר"ל וכן תחנך בקרבנות בכל משך שבעה ימים בימי החודש יום אחר יום אולם לא בענין שצוה להביא בראשון כי בששת הימים צוה להביא שעיר לחטאת ופר ואיל לעולות כמ"ש שם: מאיש שוגה ומפתי. ר"ל הקרבנות הללו יבואו להסיר העוון מאיש שוגה ומפתי ר"ל ממי שנכנס במקדש במקום שאין לו רשות ליכנס ועשה זאת בשגגה או בסכלות הדעת: וכפרתם. בהם תקנוהו את הבית מן החילול של הנכנסין שם שלא ברשות: (כא) הפסח. זמן הבאת קרבן פסח: חג שבועות. ר"ל כל ימות החג שהם שבעת ימים יאכל מצות: (כב) ועשה הנשיא. ר"ל יביא משלו: ביום ההוא. בי"ד לחודש הראשון: בעדו. לכפר בעדו ובעד כל העם: פר חטאת. זה יהיה מקרבנות המלואים כי ימי המלואים יתחילו באחד לחודש הראשון וישלמו אחר הסוכות (וגם שלמה ועזרא לא עשו במספר ימי המלואים שהיו במשכן ולא היה מספר זה כזה ולפי שגדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון ירבו ימי המלואים כ"ט): (כג) יעשה. ר"ל הנשיא יביא משלו: שבעת פרים וגו'. הם קרבנות המלואים ולא נזכרו כאן הקרבנות האמורות בתורה שהיו באות חובה לכל יום: ליום שבעת הימים. ר"ל לכל יום משבעת הימים:

כתובים

דברי הימים ב פרק יא יח-כג

יח וַיִּקְחֵם לְרַחֲבֵעַם אִשָּׁה אֶת־מַחֲלַת (בן)־בִּתְיָרִימוֹת בִּן־דָּוִד אֲבִיהֶל בֶּת־אֱלִיאָב בֶּן־יִשִּׁי: יט וַתֵּלֶד לָוּ בָנִים אֶת־יַעֲוִשׁ וְאֶת־שִׁמְרִיה וְאֶת־זֶהֶם: כ וַאֲחֵרֶיהָ לָקַח אֶת־מַעֲכָה בֶּת־אֲבִשָּׁלוֹם וַתֵּלֶד לָו אֶת־אֲבִיהָ וְאֶת־עֲתִי וְאֶת־זִזְוָא וְאֶת־שְׁלֹמִית: כא וַיֵּאָהֶב רַחֲבֵעַם אֶת־מַעֲכָה בֶּת־אֲבִשָּׁלוֹם מִכָּל־נָשָׁיו וּפִילָגָשָׁיו כִּי נָשִׁים שְׂמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה נָשָׂא וּפִילָגָשִׁים שְׁשִׁים וַיִּוֹלֶד עֲשָׂרִים וּשְׂמוֹנֶה בָנִים וְנָשִׁים בָּנוֹת: כב וַיַּעֲמֵד לְרֹאשׁ רַחֲבֵעַם אֶת־אֲבִיהָ בֶן־מַעֲכָה לְנָגִיד בָּאָחִיו כִּי לְהַמְלִיכוֹ: כג וַיִּבֶן וַיִּפְרֹץ מִכָּל־בָּנָיו לְכָל־אַרְצוֹת יְהוּדָה וּבְנִימָן לְכָל־עָרֵי הַמְּצֻרוֹת וַיִּתֵּן לָהֶם הַמְּזֻזִּין לָרֶב וַיִּשְׁאֵל הַמְּזֻזִּין נָשִׁים:

דברי הימים ב פרק יב א-ז

א וַיְהִי כַּחֲכִין מַלְכוּת רַחֲבֵעַם וַיַּחֲזִקְתּוּ עֹזֵב אֶת־תּוֹרַת יְהוָה וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ: (פ) ב וַיְהִי בַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית לַמֶּלֶךְ רַחֲבֵעַם עָלָה שִׁישַׁק מֶלֶךְ־מִצְרַיִם עַל־יְרוּשָׁלַם כִּי מָעָלוּ בַיהוָה: ג בְּאֵלֶף וּמֵאתַיִם רֶכֶב וּבִשְׁשִׁים אֲלָף פָּרָשִׁים וְאִין מִסְפָּר לָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ עִמּוֹ מִמִּצְרַיִם לֹבִים סָפָיִם וְכוֹשִׁים: ד וַיִּלָּכֵד אֶת־עָרֵי הַמְּצֻרוֹת אֲשֶׁר לַיהוּדָה וַיָּבֵא עַד־יְרוּשָׁלַם: (ס) ה וַשְּׂמַעְיָה הַנָּבִיא בָּא אֶל־רַחֲבֵעַם וְשָׂרֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר־נִאֲסָפוּ אֶל־יְרוּשָׁלַם מִפְּנֵי שִׁישַׁק וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱתֵם עֹזְבֹתֶם אֹתִי וְאֶף־אֲנִי עֹזְבְתִי אֶתְכֶם בְּיַד־שִׁישַׁק: ו וַיִּכְנְעוּ שְׂרָיִי־יִשְׂרָאֵל וְהַמֶּלֶךְ וַיֹּאמְרוּ צִדִּיק | יְהוָה: ז וּבְרָאוֹת יְהוָה כִּי נִכְנְעוּ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־שְׂמַעְיָה | לֵאמֹר נִכְנְעוּ לֹא אֲשַׁחֲיֶתֶם וְנִתַּתִּי לָהֶם כְּמַעַט לְפָלִיטָה וְלֹא־תִתָּד חַמָּתִי בִירוּשָׁלַם בְּיַד־שִׁישַׁק:

רש"י

תראה כי טעה באליאב ובתו המלכה: (כב) לנגיד באחיו. כדי להמליכו: (כג) ויפרץ. פיזור בניו לכל ארצות יהודה, דוגמא (לעיל א' ד') ובית אביהם פרצו לרוב:
(ז) נכנעו לא אשחיתם. דוגמא למטה (יד) עודנו הארץ לפנינו כי דרשנו ה' אלהינו דרשנו וגו', כן דרך הפסוק כשמפסיק בינתיים כופל עוד התיב' לאומרה, דוגמא (מדבר י') והיה כי תלך עמנו והיה הטוב וגו':

(יח) אביהל בת אליאב. כמו ואביהל לפני שמואל ואמר (שמואל א' י"ז) אך נגד ה' משיחו זה שהקב"ה עתיד לומר קום נא משחוהו כי הוא זה וטעה בו שמואל שראה בתו של אליאב אשת רחבעם מלכה, ועל זה הדבר נענש כשמואל כי ששאל לו שאול איזה בית הרואה (שם א' ט') ויאמר שמואל אנכי הרואה שלא ענהו דרך ענוה לומר מה תרצה, אמר לו הקב"ה חייך אתה עתיד לראות ולא תדע מה

מצודת ציון

(יח) ירימות. לא נזכר בבני דוד ואולי נזכר בנמו האחר: (כג) ויפרץ. ענין התחזקות כמו מה פרצת (בראשית לח): המון. ענין ריבוי:
(ב) מעלו. פשעו ומרדו: (ג) לובים וגו'. שמות עכו"ג הם: (ז) לפליטה. הצלה ושארית: תתך. ענין יציקה והרקה כמו ותתך עלינו האלה (דניאל ט):

מצודת דוד

(יט) ותלד לו. האחת מהן: (כב) ויעמד לראש רחבעם. רחבעם העמיד לראש את אביה להיות לנגיד בכל אחיו כי חשב להמליכו אחר מותו ולזה העמידו בחייו לנגיד: (כג) ויבן. הבין בדבר מרד ופחד ממנו ולזה התחזק במה שפור את כל בניו לכל ארצות יהודה ובנימין לכל ערי המבצר לשמר מן המרד: לרוב. לבל יצטרכו לשאול מאת העם: וישאל המון נשים. להשיאם לפניו למען יתחזק במלוכה בעזר אבות הנשים:

(ב) כי מעלו בה'. ובעון זה בא עליכם האויב: (ז) כמעט לפליטה. ר"ל פליטה מועטת: ביד שישק. להיות נשחתים בידו:

משניות מסכת נדרים

ב ואלו הם נדרי ענוי נפש? אמרה: קונם פרות העולם עלי – הרי זה יכול להפר. פרות מדינה עלי – יביא לה מדינה אחרת. פרות חנוני זה עלי – אינו יכול להפר; ואם לא היתה פרנסתו אלא ממנו – הרי זה יפר; דברי רבי יוסי.

ג קונם שאיני נהנה לבריות – אינו יכול להפר, ויכולה היא להנות בלקט, ובשכחה, ובפאה. קונם כהנים ולוים נהנים לי – יפלו על כרחו. כהנים אלו ולוים אלו נהנים לי – יפלו אחרים.

פירוש ברטנורא

ב אם לא היתה פרנסתו אלא ממנו. שהוא מאמינו עד שירויח ויפרע לו: הרי זה יפר דברי רבי יוסי. ר' יוסי למעמיה דסבורא ליה שאין הבעל מיפר כל נדר שיש בו עינוי נפש, שהוא מחלק בין עינוי מרובה לעינוי מועט ובין עינוי של זמן מרובה לזמן מועט, וכל מתניתין דהאי פירקא אולא כוותיה ואינה הלכה. אלא הבעל מיפר כל נדר שיש בו עינוי נפש, בין של יום אחד ואפילו שעה אחת, בין של זמן מרובה. בין עינוי גדול בין עינוי קטן, וכן מיפר נדרים ושבויות דבר שבינו לבניה אף על פי שאין בהם עינוי נפש, כגון אם נשבעה או נדרה שלא תכחול או שלא תתקשט. וכן אם נדרה שלא תאכל מפירות מדינה זו, הבעל מיפר, שטורה הוא לו להביא לה פירות ממדינה אחרת, והיו דברים שבינו לבניה. ומה בין נדרים ושבויות שבינו לבניה לנדרים ושבויות שיש בהן עינוי נפש, נדרים ושבויות שיש בהם עינוי נפש מיפר לעצמו ולאחרים, כגון אם נדרה שלא תאכל בשר ולא תשתה יין, מיפר לה והיא מותרת לאכול ולשתות ואפילו לאחר שתתאלמן או תתגרש ותנשא לאחר. ונדרים ושבויות שבינו לבניה, כגון אם אסרה עליה תשמיש של כל אדם לעולם או שלא תכחול ותתקשט לעולם, מיפר חלק, ויהא משמשתו וכוהלת ומתקשטת כל זמן שהיא תחתיו, וכשתתאלמן או תתגרש תהיה אסורה בתשמיש כל אדם ולכחול ולהתקשט. וכן כל כיוצא בזה:

ג קונם שאיני נהנית לבריות אינו יכול להפר. שאין זה מגדרי עינוי נפש, שהרי יכולה להתפרנס משל בעל, דבעל לאו בכלל בריות הוא. והא מתניתין נמי רבי יוסי היא, ואין כן הלכה כדפרישנא לעיל. ולא מיבעיא אי אמרה קונם שאיני נהנית לבריות שאסרה הנאת כל הבריות עליה, שהוא מיפר משום נדרי עינוי נפש אליבא דחכמים, אלא אפילו אמרה קונם שאיני נהנית לפלוני שלא אסרה עליה אלא הנאת אותו פלוני בלבד, הבעל מיפר משום דברים

משניות מבוארות – קהתי

היא בשל אחרים, הרי זה בכלל נדרי עינוי נפש. בגמרא מבואר, שמשנתנו מסיימת: "דברי רבי יוסי", כדי להשמיע, שכל המשניות שלהלן, אף שהן שניות "סתם" (שלא מוזכר בהן שם התנא ששנה אותן), הרי הן דברי רבי יוסי. ואין הלכה כמותו (רמב"ם; ברטנורא).

באור משנה ג

משנתנו מוסיפה ללמד בנדר, שלדעת רבי יוסי אין בו משום עינוי נפש.

אמרה האשה: **קונם שאיני נהנה לבריות** – שנדרה שלא תיהנה משל הבריות, **אינו יכול להפר** – אין הבעל יכול להפר את נדרה, שאין זה נדר עינוי נפש, לפי שיכולה היא ליהנות משל בעלה, שכן "הבעל לאו בכלל בריות הוא" (גמרא). כלומר, שבאמרה "בריות" לא תכוונה האשה לבעלה אלא לאחרים, **ויכולה היא להנות בלקט, ובשכחה, ובפאה** – אף על פי שנדרה מן הבריות, יכולה היא ליטול לקט שכתה ופאה, ואין זו הנאה משל הבריות, שמתנות עניים הפקר הן, ואינן של בעלים, כמו שכתוב (ויקרא יט, ט-ז): "ובקצרכם את קציר ארצכם, לא תכלה פאת שדך לקצור, ולקט קצירך לא תלקט. וכרמך לא תעולל, ופרט כרמך לא תלקט, לעני ולגר תעזוב אותם", וכן כתוב (דברים כד, יט): "כי תקצור קצירך בשדה ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו, לגר ליתום ולאלמנה יהיה". בגמרא מבואר, שמשנתנו באה ליתן טעם נוסף, משום מה אינו יכול להפר, כלומר שאף אם לא תוכל ליהנות משל בעלה, כגון שהוא עני, הרי יכולה היא ליהנות ממתנות עניים, ולכן בכל אופן אין בנדרה עינוי נפש. ויש דעה אחרת בגמרא, שאין זה טעם לדין האמור, אלא דין אחר באה המשנה ללמדנו, שאם נתגרשה, הרי היא נאסרת אף בשל בעלה, שכן משנתגרשה בכלל "בריות" הוא; אבל יכולה היא ליהנות בלקט ובשכחה ובפאה. **קונם כהנים ולוים נהנים לי** – אגב הדין האמור בענין מתנות עניים, באה המשנה ללמדנו דין דומה במתנות כהונה ולויה. האומר: קונם כהנים ולוים נהנים לי, היינו שהדיר את כל הכהנים

~ יום ראשון ~

באור משנה ב

משנתנו היא סיוע דברי רבי יוסי, שכן במשנה הקודמת אמר רבי יוסי, שאם נדרה האשה מרחיצה ומקישוט – "אין אלו נדרי עינוי נפש", ומוסיפה משנתנו ללמד: אילו הם – לדברי רבי יוסי – "נדרי עינוי נפש"?

ואלו הם נדרי ענוי נפש? אמרה: קונם פרות העולם עלי – שאסרה האשה על עצמה פירות כל העולם, **הרי זה יכול להפר** – יכול בעלה להפר את נדרה, והפרתו מועילה בין לעצמו ובין לאחרים, שכן נדרים של איסור אכילה נדרי עינוי נפש הם. **פרות מדינה עלי** – אבל אם אמרה: קונם פירות מדינה זו עלי, שנדרה מפירות של מדינה מסוימת בלבד, **יביא לה ממדינה אחרת** – כלומר אין הבעל יכול להפר את נדרה, שאין בנדר זה משום עינוי נפש, לפי שיכול להביא לה פירות ממדינה אחרת. יש מפרשים שמדובר כאן בכגון שטורה הבאת הפירות ממדינה אחרת אינו יותר מטורה הבאתם ממדינה זו שנדרה ממנה (הר"ן). וכן אם אמרה: קונם **פרות חנוני זה עלי** – שאסרה על עצמה פירות של חנוני מסוים, **אינו יכול להפר** – שיכול הבעל להביא לה פירות מחנוני אחר, ואין זה מגדרי עינוי נפש. בגמרא אמרו, שאם נדרה זה גורם לבעל טורח וצער, יכול הוא להפירו משום דברים שבינו לבניה, שבכגון זה אין הפרתו מועילה אלא לעצמו בלבד. **ואם לא היתה פרנסתו אלא ממנו** – שהבעל היה רגיל לא לקחת פרנסתו, היינו צרכי מזונותיו, אלא מחנוני זה שנדרה ממנו, והוא נותן לו בהקפה, **הרי זה יפר** – לפי שלא יכול הבעל להביא לה פירות מחנוני אחר, שלא יתן לו בהקפה, ונמצא שיש בנדר זה משום עינוי נפש לאשה, הלכך יכול הבעל להפר אותו; **דברי רבי יוסי** – שכן סובר הוא, שכל שאפשר להביא לה את המאכל שנדרה ממנו, מאיזה מקום שהוא, שאין נדרה חל עליו, אין בנדרה משום עינוי נפש. אבל חכמים חולקים על רבי יוסי וסוברים, שגם הנדורה ואומרת: "הנאת פלוני עלי", אף שמתרת

ד קֹנָם שְׂאִינִי עוֹשֶׂה עַל פִּי אָבָא, וְעַל פִּי אָבִיךָ, וְעַל פִּי אָחִי, וְעַל פִּי אָחִיךָ – אֵינוֹ יוֹכֵל לְהִפָּר. שְׂאִינִי עוֹשֶׂה עַל פִּיךָ – אֵינוֹ צָרִיךְ לְהִפָּר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: יִפָּר, שְׂמָא תַּעֲדִיף עָלָיו יוֹתֵר מִן הָרָאוּ לֹא. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: יִפָּר, שְׂמָא יִגְרָשְׁנָה וְתָרִי אִסּוּרָה עָלָיו.

ה נִדְרָה אֲשֶׁתּוֹ, וְסָבוֹר שְׁנִדְרָה בְּתוֹ; נִדְרָה בְּתוֹ, וְסָבוֹר שְׁנִדְרָה אֲשֶׁתּוֹ; נִדְרָה בְּנִזְרִי, וְסָבוֹר שְׁנִדְרָה בְּקִרְבָּן; נִדְרָה בְּקִרְבָּן, וְסָבוֹר שְׁנִדְרָה בְּנִזְרִי; נִדְרָה מִן הַתְּאֵנִים, וְסָבוֹר שְׁנִדְרָה מִן הָעֵנָבִים; נִדְרָה מִן הָעֵנָבִים, וְסָבוֹר שְׁנִדְרָה מִן הַתְּאֵנִים – הֵרִי זֶה יִחְזוֹר וְיִפָּר.

פירוש ברטנורא

שבינו לבניה, שטורח הוא לו כשלא תהנה מאותו פלוני, והתורה אמרה בין איש לאשתו, כל דבר שבין איש לאשתו הבעל מיפר: ויכולה ליהנות מלכת שבתה ופאה. הכי קאמר, ועוד טעמא אחרינא שקונם שאני נהנית לבריות אין הבעל מיפר, שהרי יכולה ליהנות מלכת שבתה ופאה שאינה נהנית מן הבריות, דמתנות עניים ניהו, ומצא שאין כאן עינוי נפש: קונם כהנים ולוים נהנים לי. כי היכי דקונם שאני נהנית לבריות מותרת במתנות עניים, הכי נמי המדיר כהנים ולוים מנכסיו מותרים במתנות כהונה ולויה:

ד קונם שאני עושה על פי אבא. הקדש יאז כל מה שאני עושה מלכא ע"פ אבא, כלומר, שלא יוכל אבא ליהנות ממעשה ידי: אינו יכול להפיר. שאין זה דברים שבינו לבניה. ובהא מודו כולי עלמא שאוסרת הנאתה על פלוני אין הבעל מיפר. וכן הלכה: על פיך אינו צריך להפיר. משום דמשעבדא ליה. ואע"ג דהקדש מוציא מידי שעבוד, אלמא רבנן לשעבדא דבעל שאין הקונם מפיקו שעבודו: יפר שמוא תעדיף עליו יותר מן הראוי לו. וההקדש חל על החלק העודף שאינו תחת שעבודו, לפיכך צריך להפיר, וההפירה מועלת בו משום דהוי דברים שבינו לבניה שאי אפשר שלא יתערב אותו העודף בשל בעלה: רבי יוחנן בן נורי אומר יפר שמוא יגרשנה. ועיקר מעשה ידיה צריך ההפירה שמוא יגרשנה ויפקע שעבודיה דבעל ואז יחול הנדר ותהא אסורה לחזור לו. והלכה כן יוחנן בן נורי. ובאומרת יקדשו ידי לעושיהם, ידיים איתנהו בעולם וחל עליהם הקדש:

ה הרי זה יחזור ויפיר. דהפירה בטעות לא הוויא הפירה עד שיכין לאשה שנדרה, דכתיב (במדבר ל') לא הניא אותה, עד שתהיה ההפירה לעצמה של הנדרת.

משניות מבוארות – קהתי

לו לדייק ולהיזהר שלא ייהנה מן העודף. ברם, תנא קמא סובר, שאף העודף של הבעל הוא, ואינה יכולה לאסרו עליו. רבי יוחנן בן נורי אומר: יפר – אף בשביל עיקר מעשה ידיה צריך הבעל להפיר את נדרה זה (תוספות), שמוא יגרשנה – ויפקע שעבודו של הבעל למעשה ידיה, ויחול אז הנדר, ותהי אסורה עליו – לחזור לו, לפי שנאסר במעשה ידיה, ואי אפשר לו להיזהר שלא תעשה לו שום מלאכה מהמלאכות שאשה עושה לבעלה (ענין כתובות ה, ה); הלכך צריך להפיר את הנדר, ומועילה הפרתו משום דברים שבינו לבניה. יש מפרשים, שאף רבי יוחנן בן נורי חולק על רבי עקיבא, וסובר, שגם עודף מעשה ידיה של הבעל הוא, ולכן משום העדפה אינו צריך להפיר את הנדר, אלא שדווקא משום עיקר מעשה ידיה צריך הבעל להפיר, שמוא יגרשנה, כמו שבארנו (הר"ן; "תפארת ישראל" ועוד). בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שאמרה: יקדשו ידי לעושיהם (היינו להקב"ה שעשאן), שבכגון זה יחול הנדר לאחר הגירושין, הואיל והידיים ישנן בעולם, וחל עליהן ההקדש. אבל אם לא אמרה כך, הרי קיימא לן, שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. ויש מפרשים, שאין הכוונה דווקא בכגון שאמרה "יקדשו ידי לעושיהם", אלא שאם אמרה: "קונם מעשה ידי שאני עושה לפיך", הואיל והזכירה ידיים, הרי זה כאילו אמרה "יקדשו ידי" (ענין "תוספות יום טוב"). והלכה כרבי יוחנן בן נורי.

טעמו של תנא קמא, שהוא חולק על רבי יוחנן בן נורי, מפרש הר"ן: או מפני שאינו סובר, שמועילה ההפירה לכשיגרשנה, או מפני שהוא סובר, שהנדר עצמו הואיל ואינו חל עכשיו, אינו חל גם לאחר הגירושין.

באור משנה ה

שלושה גורמים הם בנדר: האוסר, האיסור והנאסר, היינו: האדם הנדר, ביטוי הנדר, והדבר הנדור. משנתנו באה ללמד, שאם הבעל טעה בהפירת הנדר לגבי אחד משלושת הגורמים הללו, אין הפרתו מועילה, שהפירה בטעות אינה הפירה. נדרה אשתו, וסבור שנדרה בתו – כששמע את הנדר היה סבור, שבתו היא שנדרה, והפיר את הנדר לבתו; או נדרה בתו, וסבור שנדרה אשתו – והפיר לאשתו, והרי כאן טעות לגבי הנדר; נדרה בנזיר – שקיבלה עליה נזירות ונאסרה בענבים, וסבור שנדרה בקרבן – כלומר שאסרה עליה ענבים בנדר סתם (שכן עיקרו של נדר, שאדם אוסר עליו דבר בקרבן). והפיר לה את הנדר; או נדרה בקרבן,

והלוויים, שלא ייהנו משלו, ויטלו על קרבו – נוטלים הכהנים והלוויים תרומה ומעשר מפירותיו של המדיר על כורחו, שהרי התרומה והמעשר אינם שלו אלא שלהם; ואף טובת הנאה (שיוכל לתת למי שירצה) אין לו בהם, שהרי כל הכהנים והלוויים מודרים הנאה ממנו, ואסור לו ליתן לשום אחד מהם, וכן אינו יכול לעכבם לעצמו, והרי הם כמתנות עניים. אבל אם אמר: קונם כהנים אלו ולוים אלו נהנים לי – שלא הדיר אלא כהנים ולוים מסוימים, שלא ייהנו משלו, ויטלו אחרים – כהנים ולוים אחרים יטלו ממנו את התרומה והמעשר, אבל המודרים אסורים לטול, שהואיל וברשותו של המדיר ליתן לאחרים, הרי יש לו בהם טובת הנאה, ואם המודרים יטלו ממנו, נמצא שהם נהנים משלו.

~ יום שני ~

באור משנה ד

משנתנו ממשיכה בענין הפרת נדרים על ידי הבעל, והיא דנה באשה, שנדרה, שיאה מעשה ידיה אסור בהנאה על אביה או על חמיה או על קרובים אחרים; וכן אם הדירה את בעלה, שלא ייהנה ממעשה ידיה.

האשה שאמרה לבעלה: קונם שְׂאִינִי עוֹשֶׂה עַל פִּי אָבָא – שנדרה, שכל מה שתעשה יאז אסור כקרובן לפיו של אביה, היינו שיאה אסור לו לאכול ולהינות ממעשה ידיה, וְעַל פִּי אָבִיךָ – או שאמרה: קונם שאני עושה על פי אבך, שהדירה את אבי בעלה שלא ייהנה בפיו ממעשה ידיה, וְעַל פִּי אָחִי, וְעַל פִּי אָחִיךָ – או שנדרה כך ואסרה מעשה ידיה לפיו של אחיה או לפיו של אחי בעלה, אֵינוֹ יוֹכֵל לְהִפָּר – אין הבעל יכול להפיר נדריה אלו, לפי שאין בהם לא משום עינוי נפש לאשה ולא משום דברים שבינו לבניה. אמרה לבעלה: קונם שְׂאִינִי עוֹשֶׂה עַל פִּיךָ – שנדרה לאסור מעשה ידיה בהנאה לפיו של בעלה, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהִפָּר – שאין נדרה נדר, לפי שהיא משועבדת לו למעשי ידיה, ואין היא יכולה לאסרם עליו. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: יִפָּר – צריך הבעל להפיר נדר זה, שמוא תַּעֲדִיף עָלָיו יוֹתֵר מִן הָרָאוּ לוֹ – שמוא תעשה יתיר על מה שהיא צריכה לעשות לו, כפי שפסקו חכמים, כמו ששינונו (כתובות ה, ט): "ומה היא עושה לו? משקל חמש סלעים" וכו', ואותו העודף אינו שלו, וחל עליו הנדר; ויכול הבעל להפיר נדר זה משום דברים שבינו לבניה, שהרי אי אפשר

ו אמרה: קונם תאנים וענבים אלו שאיני טועמת, קים לתאנים – פלו קים; הפר לתאנים – אינו מופר עד שיפר אף לענבים. אמרה: קונם תאנים שאיני טועמת, וענבים שאיני טועמת – הרי אלו שני נדרים.
ז ידע אני שיש נדרים, אבל אני ידע שיש מפרין – יפר. ידע אני שיש מפרין, אבל אני ידע שזה נדר – רבי מאיר אומר: לא יפר; וחכמים אומרים: יפר.
ח המדר הנאה מחתנו, והוא רוצה לתת לבתו מעות, ואמר לה: הרי המעות האלו נתונים לך במתנה, ובלבד

פירוש ברטנורא

וגם שכיין לנדר שנדרה, (שם) ושמע אביה את נדרה, עד שדע איזה נדר נדרה:
ו קים לתאנים כולו קיים כו', ומעמא, דכתיב (שם) אישה יקימנו, קים ממנו, כשקים מקצתו קיים כולו. אבל יפירונו, דליכא למדרש הכי, אינו מופר עד שיפר כולו. ואלו דברי יחיד ואינה חלכה, אלא הלכה כחכמים שאומרים מקיש הקמה להפרה, מה הפרה מה שהפר היפר ומה שלא היפר לא היפר, דהא ליכא למדרש מיפירונו הפרה במקצת, אף הקמה מה שקיים קים ומה שלא קיים לא קיים, דמיקמונו נמי לא דרשינן הקמה במקצת, אלא אורחיה דקרא למכתב הכי. ואף על גב דבתורת חכם אמרין נדר שהותר מקצתו הותר כולו, בהפרת הבעל והאב אינו כן;
ז איני יודע שיש מפרין. שיש לי רשות להפר: יפר. ביום שנודע לו שיש לו רשות להפר, שהוא עליו כיום שמעו: איני יודע שזה נדר. וצריך הפרה: רבי מאיר אומר לא יפר. דכיון שידע שיש בידו להפר אף על פי שלא ידע שהוא נדר מכל מקום היה לו להפר. ואין הלכה כר"מ:
ח ובלבד שלא יהא לבעליו רשות בהם. ותנאו קיים ולא קנה הבעל, ואף על גב דבמתנה זו מצילו מן המותר, שהרי אשתו נזונת מן המעות הללו,

משניות מבוארות – קהתי

הנדר מופר כלל, ואסורה היא אף בתאנים, עד שיפר את כל הנדר, שאין הפרת מקצת הנדר מועילה; ומבואר הטעם בגמרא, שנאמר (שם): "ואישה יפרנו", ודרשו: "ויפרנו" – יפר אותו. היינו יפר את כולו. ויש מפרשים: אינו מופר – אין הנדר מופר כולו, עד שיפר אף לענבים – אבל מופר הוא במקצתו, היינו במה שהפר והיא מותרת בתאנים (הר"י; הרמב"ם על פי נושא כליו), וכבר הזכרנו בהקדמה למשנתנו, שמשנתנו רבי ישמעאל היא. אבל רבי עקיבא סובר, שכשם שהנדר שהותר מקצתו הותר כולו, כך הנדר שהופר מקצתו או שהוקם מקצתו, הופר כולו או הוקם כולו. ברם, בגמרא מובאת ברייתא, שחכמים חולקים על שניהם, והם סוברים: בין בהפרה ובין בהקמה – מה שהפר הפר ומה שקיים קיים. והלכה כחכמים (רמב"ם הל' נדרים יג, יז).
אמרה: קונם תאנים שאיני טועמת, וענבים שאיני טועמת – שלא אמרה בנדרה "תאנים וענבים שאיני טועמת" (כמו ברישא), אלא אמרה: "תאנים שאיני טועמת וענבים שאיני טועמת". הרי אלו שני נדרים – ומפר לאיזה שירצה ומקיים לאיזה שירצה (תוספותא נדרים ז, ז).

באור משנה ז

ידע אני שיש נדרים, אבל אני ידע שיש מפרין – מי שנדרה אשתו או בתו, ושמע את הנדר והחריש לה ביום שמעו, ולאחר מכן הוא בא ואומר: ידע אני שהאשה והבת יכולות לידור ונדריהן נדרים, אבל לא ידעתי שהבעל מפר את נדרי אשתו והאב נדרי בתו, ורק היום נודע לי שיש לי רשות להפר, יפר – יכול הוא באותו יום להפר את הנדר, שיום זה נחשב לו כיום שמעו. אבל אם אמר: ידע אני שיש מפרין – שהבעל מפר נדרי אשתו והאב נדרי בתו, אבל איני ידע שזה נדר – לא ידעתי עד היום, שמה שנדרה זהו נדר גמור והוא צריך הפרה (רש"י; תוספות; המאירי); רבי מאיר אומר: לא יפר – הואיל וידע ביום שמעו שיכול הוא להפר, היה לו להפר מכל מקום, אף על פי שלא ידע אם הנדר צריך הפרה, ומאחר שהחריש לה ביום שמעו, קם נדרה, ושוב אינו יכול להפר; וחכמים אומרים: יפר – יכול הוא להפר לה ביום שנודע לו שזה נדר, שכן יום זה הוא אצלו כיום שמעו. והלכה כחכמים.

יש מפרשים: "אבל אני ידע שזה נדר" – שנדר זה הוא מאותם הנדרים שהבעל יכול להפר (הר"י). ויש כותבים שני הפירושים, היינו גם פירוש זה וגם הפירוש שהבאנו לעיל בבאור המשנה (הרא"ש; הריטב"א; "נימוקי יוסף").

~ יום רביעי ~

באור משנה ח

משנה זו אינה מענין פרקנו, והיא עוסקת בדין המדר הנאה מחתנו. וכבר למדנו

וסבור שגדרה בנזיר – והפר לה נזירות, והרי כאן טעות לגבי ביטוי הנדר ומהותו: נדרה מן התאנים – שאסרה עליה תאנים, וסבור שגדרה מן הענבים – והפר לה מן הענבים; או נדרה מן הענבים, וסבור שגדרה מן התאנים – והפר לה מן התאנים, והרי כאן טעות לגבי הדבר הנדור; הרי זה יחזור ויפר – משום שהפרתו היתה בטעות, והפרה בטעות אינה הפרה, שנאמר בפרשת נדרים (במדבר ל, ט): "ואם ביום שמוע אישה יניא אותה והפר את נדרה". וכן כתוב (שם, שם, טז, טז): "ושמע אביה את נדרה" וכן (שם, שם, טז): "ואם הניא אביה אותה" – ומשמע שאין ההפרה מועילה אלא אם כן מתכוין המפר ל"אותה" שנדרה, וידע את נדרה כלומר שיהא ברור לו מי היא הנדורת, כיצד נדרה וממה נדרה. ואם הפר בטעות, ואחר כך נתבררה לו טעותו, הרי זה יחזור ויפר. ולאו דווקא כשעמד על טעותו באותו יום, אלא אפילו לאחר זמן, שאין קוראים "יום שמעו" עד שישמע את פרטי הנדר לאמיתם (הריטב"א; המאירי). יש מבארים הטעם, שהפרה בטעות אינה הפרה, משום "שלא אילו היה יודע עיקר נדרה לא היה מפר לה" ("נימוקי יוסף").

~ יום שלישי ~

באור משנה ו

כבר הזכרנו, שאם קיים האב את הנדר של בתו, או הבעל את הנדר של אשתו, ביום שמעו, שוב אינו יכול להפר אותו. וקיים הנדר היינו כגון שאומר האב או הבעל לנדרת: "קיים לך", או: "פה נדרת", וכיוצא בזה בלשונות שיש בהם הבעת רצון בקיום הנדר (גמרא נדרים עז, ב; רמב"ם הל' נדרים יג, ג) – משנתנו עוסקת בדין הפרת הנדר או קיומו לגבי מקצת הנדר. וכבר שנינו שהותר על ידי חכם, "שבא רבי עקיבא ולימד, שהנדר שהותר מקצתו, הותר כולו"; ומבואר בגמרא, שרבי עקיבא סובר כן אף בהפרת נדרים ובקיומם על ידי האב או הבעל, שהנדר שהופר מקצתו, הופר כולו, וכן נדר שהוקם מקצתו הוקם כולו. אבל משנתנו כדעת רבי ישמעאל היא, שהוא חולק על רבי עקיבא וסובר, שהנדר שהופר מקצתו לא הופר כולו, כפי שיבואר במשנה; ברם, בקיום הנדר, אף רבי ישמעאל מודה, שהנדר שהוקם מקצתו הוקם כולו.

אמרה: קונם תאנים וענבים אלו שאיני טועמת – שאסרה עליה בנדר זה תאנים וענבים, ואביה או בעלה קים לתאנים – קיים את הנדר על התאנים, כגון שאמר לה: יפה נדרת מן התאנים, פלו קים – הרי כל הנדר שלה קיים, ושוב אינו יכול להפר אותו, אף לגבי הענבים, שקיים מקצת הנדר חשוב כקיים כל הנדר; ומבואר בגמרא, שנאמר בפרשת הנדרים (במדבר יז, יז): "אישה יקימנו", ודרשו יקימנו – יקים ממנו. שאף אם קיים מקצתו, קיים כולו. הפר לתאנים – הפר האב או הבעל את הנדר על התאנים בלבד, כגון שאמר לה: מופר נדרך מן התאנים, אינו מופר עד שיפר אף לענבים – אין

שְׁלֵא יְהֵא לְבַעְלִיךְ רְשׁוּת בְּהֵן, אֵלֶּא מַה שְׁאַתְּ נוֹשֵׂאת וְנוֹתַנְתּ בְּפִיךְ.

ט' וְנָדַר אֶלְמָנָה וּגְרוּשָׁה... יָקוּם עָלֶיהָ" (במדבר ל, י) בְּצִדָּה? אָמְרָה: הֲרִינִי נְזִירָה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, אָף עַל פִּי שְׁנִשְׂאָת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם – אֵינִי יָכוֹל לְהִפָּר. נְדָרָה וְהִיא בְּרִשׁוּת הַבֶּעַל – מִפֶּר לָהּ. בְּצִדָּה? אָמְרָה: הֲרִינִי נְזִירָה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, אָף עַל פִּי שְׁנִתְּאֶלְמָנָה אוֹ נִתְּגַרְשָׁה בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים – הֲרִי זֶה מוֹפֵר. נְדָרָה בּוֹ בָּיוֹם, נִתְּגַרְשָׁה בּוֹ בָּיוֹם, הַחֲזִירָה בּוֹ בָּיוֹם – אֵינִי יָכוֹל לְהִפָּר. זֶה הַפֶּלֶל: כָּל שִׁנְיָצָת לְרִשׁוּת עֲצָמָה שְׁעָה אַחַת – אֵינִי יָכוֹל לְהִפָּר. י' תִּשְׁעַ נְעֻרוֹת נְדָרֵיהֶן קִיּוּמִן: בּוֹגֶרֶת וְהִיא יְתוּמָה; נְעָרָה וּבְגֵרָה וְהִיא יְתוּמָה; נְעָרָה שְׁלֵא בְּגֵרָה וְהִיא יְתוּמָה.

פירוש ברטנורא

ומוזנותיה היו עליה, אצולי מטרחה אינה חשובה הנאה:

ט' ונדר אלמנה וגרושה בר. לגופיה לא צריך קרא, הכיון דאין לה בעל מי יפר, אלא כשנדרה כשהיא אלמנה לזמן, ולא הגיע זמן הנדר עד שנישאת: אינו יכול להפיר. אע"פ שהנדר חל כשהיא תחתיו, דבתר שעת הנדר אוליין: נדרה בו ביום, גרשה בו ביום, והחזירה בו ביום. ואח"כ שמע את נדרה: אינו יכול להפיר. כיון שיצאת לרשות עצמה בין נדר להפירה. דאין הבעל מפר בקודמין:

י' תשע נערות נדריהן קיומין. נערות לאו דוקא: בוגרת והיא יתומה. שנישאת ומת בעלה כשהיא נערה, והיא יתומה בחי' האב שאחר שנישאת אין לאביה רשות בה, ובגרה אח"כ ונדרה, נדרה קיים, שאין האב יכול להפיר שהרי היא בוגרת, ועוד שהיא יתומה בחי' האב: נערה ובגרה והיא יתומה.

משניות מבוארות – קהתי

בעלה, אֵינִי יָכוֹל לְהִפָּר – אין הבעל יכול להפיר את נדרה זה, לפי שבשעה שנדרה לא היתה ברשותו, ואין הבעל מפר בקודמים. נְדָרָה וְהִיא בְּרִשׁוּת הַבֶּעַל – אבל אם נדרה אשה כשהיא ברשות הבעל, מִפֶּר לָהּ – ואפילו לא חל הנדר אלא לאחר שיצאה מרשותו, הפרתו הפרה. בְּצִדָּה? אָמְרָה: הֲרִינִי נְזִירָה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים – יום, ובעלה הפר לה את הנדר, אָף עַל פִּי שְׁנִתְּאֶלְמָנָה אוֹ נִתְּגַרְשָׁה בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים – יום, והנדר חל כשהיתה כבר ברשות עצמה, הֲרִי זֶה מוֹפֵר – שבשעה שנדרה והפר לה היתה ברשותו. נְדָרָה בּוֹ בָּיוֹם, נִתְּגַרְשָׁה בּוֹ בָּיוֹם, הַחֲזִירָה בּוֹ בָּיוֹם – נדרה ביום שנישאה, ובאותו יום גירשה בעלה והחזירה, אֵינִי יָכוֹל לְהִפָּר – אף על פי שנדרה כשהיתה ברשותו, בשעת הנישואין הראשונים, ועדיין לא עבר יום שמעו, מכל מקום הואיל ונתגרשה לאחר שנדרה, ויצאה לפני ההפירה מרשותו לרשות עצמה, שוב אין הבעל יכול להפיר. זֶה הַפֶּלֶל: כָּל שִׁנְיָצָת לְרִשׁוּת עֲצָמָה שְׁעָה אַחַת – על ידי גירושין, אֵינִי יָכוֹל לְהִפָּר – שאין הבעל מפר בקודמים. בגמרא מבואר, ש"זה הכלל" בא לרבות, שאם מסר האב את בתו לשלוחי הבעל (הארוס), ונדרה ונתגרשה וחזרה ונתאסרה בו ביום, שאין לה הפרה, לא מצד האב ולא מצד הבעל, שכיון שמסר אותה האב לשלוחי הבעל, שוב אין לאביה רשות בה, וכיון שנתגרשה בין הנדר להפירה, הרי אין הבעל מפר בקודמים.

~ יום חמישי ~

באור משנה י

בסוף המשנה הקודמת שנינו: "זה הכלל: כל שיצאת לרשות עצמה שעה אחת. אינו יכול להפיר". כלל זה נישנה באשה לגבי בעלה, שאם נתגרשה בין הנדר להפירה, שוב אין הבעל יכול להפיר. וכבר בארנו שם, שהוא הדין בבת לגבי אביה, שכל שיצאה הבת מרשות אביה לרשות עצמה, שוב אין אביה יכול להפיר נדריה. ועל ידי שלושה דברים יוצאת הבת לרשות עצמה, והם: א. נישואין – שנערה שנישאה, אין לאביה עוד רשות בה, ואם נתאלמנה או נתגרשה, הרי היא ברשות עצמה; וקריה היא בלשון חכמים: "יתומה בחיי האב", שכן דינה כיתומה, אף על פי שאביה חי. ב. מיתת האב – שנערה שנעשתה יתומה ממש, הרי ממילא יצאה לרשות עצמה. ג. בגרות – שלאחר שהנערה נעשתה בוגרת (היינו ששה חודשים לאחר שהגיעה לגיל שתיים עשרה שנה ויום אחד והביאה סימני נערוּת), אף שאביה קיים, יצאה מרשותו. שלש אלו – יתומה בחי' האב, יתומה ממש ובוגרת – הואיל וברשות עצמן הן, נדריהן קיימים. משנתנו באה לפרט, ששלש אלו תשע הן. וכירושלמי נובא שלא נאמרה משנתנו אלא לחדר בה את התלמידים, כלומר שאינה באה ללמד כל חידוש.

תִּשְׁעַ נְעֻרוֹת – ואף בוגרות בכלל (והא"ש), נְדָרֵיהֶן קִיּוּמִן – לפי שיצאו מרשות האב לרשות עצמן, ואין מי שיפר את נדרן, ואלו הן:

באור משנה ט

כתוב בתורה (במדבר ל, י): "ונדר אלמנה וגרושה. כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה". פסוק זה אי אפשר לפרשו כפשוטו, שהרי דין זה ברור ופשוט הוא, שהואיל ואינה לא ברשות אב ולא ברשות בעל, הרי ודאי שנדריה קיימים, ואין הכותב צריך להשיענו זה. מכאן באה משנתנו ללמד, שפסוק זה בא להשיענו, שאם האלמנה או הגרושה נישאה כשנדרה עליה, ואפילו לא חלו עליה אלא לאחר שנישאה, כשהיא כבר ברשות הבעל, הואיל ונדרה אותם קודם שנכנסה לרשותו, אין הבעל יכול להפיר אותם, לפי שאין הבעל מפר בקודמים, כמו שהזכרנו כבר (לעיל י, ג). אבל אשה שנדרה בהיותה ברשות הבעל, אף על פי שנדרה לא חלו עליה אלא לאחר שיצאה מרשות בעלה (שנתאלמנה או נתגרשה), אם הבעל הפר אותם (ביום שמעו) בעודה ברשותו, הרי הם מופרים, שאין הולכים בהפרת נדרים אלא אחר שעת הנדר ולא אחר השעה שהנדר חל בה, בין להקל ובין להחמיר.

"וְנָדַר אֶלְמָנָה וּגְרוּשָׁה... יָקוּם עָלֶיהָ" בְּצִדָּה – כלומר באיזה ענין צריך הכותב להשיענו, שדרי האלמנה והגרושה קיימים? אָמְרָה – האלמנה או הגרושה: הֲרִינִי נְזִירָה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם – שקיבלה עליה נזירות כעבור שלושים יום מיום שנדרה, אָף עַל פִּי שְׁנִשְׂאָת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם – ונמצא הנדר חל כשהיא ברשות

בוגרת ומת אביה; נערה בוגרת ומת אביה; נערה שלא פגרה ומת אביה. נערה שמת אביה, ומשמת אביה פגרה; בוגרת ואביה קים; נערה בוגרת ואביה קים. רבי יהודה אומר: אף המשיא בתו הקטנה, ונתאלמנה או נתגרשה וחזרה אצלו – עדין היא נערה.

יא קונם שאיני נהנית לאבא, ולאביך, אם עושה אני על פיך; שאיני נהנית לך, אם עושה אני על פי אבא ועל פי אביך – הרי זה יפר.

יב בראשונה היו אומרים: שלש נשים יוצאות ונוטלות כתבה: האומרת: ממאה אני לך, שמים ביני לביןך, נוטלה

פירוש ברטנורא

שנישאת ומת בעלה. שנדרה כשהיא נערה ובגרה לאחר מכן והיא יתומה בחי האב כדפרישנא: נערה. בשעה שנדרה. שלא בגרה עדיין והיא יתומה בחי האב. והנך תלמא, יתומה בחי אב כיילא להו: בוגרת ומת אביה. שבשעה שנדרה היתה בוגרת ומת אביה, דהיינו יתומה ממש: נערה ובוגרת וכו'. והנך תלמא נמי, מת אביה כיילא להו: נערה שמת אביה ומשמת אביה בגרה כו'. הנך תלמא דקתני, בוגרת כיילא להו. ובגמרא אמרין, דחכמים לא שנו אלא ג' נערות, בוגרת ויתומה ויתומה בחי האב: ר"י אומר כו'. דכיון שנכנסה לחופה יצאתה מרשות אביה בהנחה נישואים:

יא קונם שאיני נהנית לאבא ולאביך כו' הרי זה יפר. דכיון דנאסרה בהנאת אביה ואביו ע"י שהיא עושה לבעלה, גנאי הוא לבעל והוי דברים שבינו לבניה:

יב האומרת ממאה אני לך. באשת כהן מיירי, דנאסרה לבעלה באונס ולא הפסידה כתובתה. והאמינות חכמים לאסור עצמה על בעלה. וכיון דיוצאת בגט נוטלת כתובתה, דמספר כתובתה נלמד, לכשתנשא לאחר תמלי מה שכתוב ליכי: חשמים ביני ובינך. מפרש בגמרא, דאינו יורה כחך, כלומר דברים

משניות מבוארות – קהתי

אם תעשה מאכל (או דבר אחר) בשביל בעלה; או שאמרת: קונם שאיני נהנית לך, אם עושה אני על פי אבא ועל פי אביך – שנדרה שלא ליהנות משל בעלה, אם תעשה דבר בשביל אביה או בשביל אבי בעלה, הרי זה יפר – יכול הבעל להפיר את הנדרים הללו, לפי שיש בהם משום דברים שבינו לבניה, שגנאי הוא לבעל, שעל ידי שתעשה לו אשתו מלאכה, תיאסר בהנאה משל אביו או משל אביה; וכן גנאי הוא לו שלא תהא רשאית לעשות דבר בשביל אביה או אביו, כדי שלא תיאסר עליו (הראש; הסור); ואף על פי שעדיין לא חל הנדר, מכל מקום הרי הוא מפר לה.

המאירי כותב, שצריך לפרש משנתנו בנערה המאורסה, ושיפיר אביה ובעלה, ובאה המשנה ללמד, שהם מפירים משום דברים שבינו לבניה, אף על פי שלא חל הנדר; אבל בנשואה הרי משועבדת היא לבעלה (עין פירוש המשניות להרמב"ם, שאף הרמב"ם מפרש משנתנו בנערה המאורסה). ומוסיף המאירי, שיש מפרשים אותה בנשואה, ואם כן הפרה זו טעמה, שמה יגרשנה ותהא אסורה לחזור לו. ויש גורסים במשנתנו: הרי זה לא יפר. וטעמם, שאפילו דברים שבינו לבניה אינם, אלא תעשה לבעלה ולא תהנה לאביו ולאביה. אבל עיקר הדברים כגירסה הראשונה, וכמו שמוכח בגמרא: "קונם שאני נהנית לאבא ולאביך אם אני עושה לפיך, רבי נתן אומר: לא יפר; וחכמים אומרים: יפר", ובדואי הלכה כחכמים וכסתם משנה.

~ יום ששי ~

באור משנה יב

בראשונה היו אומרים – חכמים: שלש נשים – המפורטות להלן, יוצאות ונוטלות כתבה – כלומר שהבעל חייב להוציאן ולשלם להן את כסף כתובתן, ואלו הן: א. האומרת: ממאה אני לך – בגמרא מבואר, שמדובר כאן באשת כהן שאמרה לבעלה: נאנסתי, והרי היא אסורה לבעלה (שאילו אשת ישראל שנאנסה, הרי היא מותרת לבעלה; ואם נבעלה ברצון, הרי אין לה כתובה). ובכגון זה על בעלה הכהן להוציאה בגט, וחייב לתת לה כתובתה, שכן יכולה היא לומר: "נסתחפה שדהו" של בעלי הכהן, שקדושת כהונתו גרמה לו שאני אסורה לו, ואין לי להפסיד על ידי כך את הכתובה. ב. האומרת: שמים ביני לביןך – כלומר שבאה בטענות נגד בעלה בדברים שבינו לבניה, כגון: שאין לו כוח גבר, ואינו מסוגל להוליד; וזהו שהיא אומרת: שמים ביני לביןך – היושב בשמים יודע מה שיש ביני לביןך. ויש מפרשים: כרחוק שמים מהארץ, כן הריחוק שביני לביןך בעיניי אישות (ירושלמי). ג. האומרת: נוטלה אני מן היהודים

א. בוגרת והיא יתומה – שנדרה כשהיא בוגרת וגם "יתומה בחי האב", כלומר, שהשיאה אביה בהיותה נערה, ויצאה מרשותו, ונתאלמנה או נתגרשה, והרי היא כיתומה בחי האב, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, ונדרה בהיותה בוגרת; ב. נערה ובגרה והיא יתומה – שנדרה כשהיא נערה ויתומה בחי האב, היינו לאחר שנתאלמנה או נתגרשה, וכשהיא באה לשאול על נדרה הריהי כבר בוגרת; ג. נערה שלא פגרה והיא יתומה – שנדרה כשהיא נערה ויתומה בחי האב, ועדיין לא בגרה; והרי שלוש שהן יתומות בחי האב. ד. בוגרת ומת אביה – שנדרה לאחר מות אביה, כשהיא כבר בוגרת; ה. נערה בוגרת ומת אביה – שנדרה לאחר מות אביה כשהיא בוגרת; ו. נערה שלא פגרה ומת אביה – שנדרה לאחר מות אביה כשהיא נערה ועדיין לא בגרה; והרי שלוש שהן יתומות ממש. ז. נערה שמת אביה, ומשמת אביה פגרה – שנדרה כשהיא נערה ובגרה; ח. בוגרת ואביה קים – שנדרה כשהיא בוגרת ואביה חי; ט. נערה בוגרת ואביה קים – שנדרה כשהיא נערה, ועכשיו היא כבר בוגרת, ואביה חי; והרי שלוש שהן בוגרות. רבי יהודה אומר: אף המשיא בתו הקטנה, ונתאלמנה או נתגרשה וחזרה אצלו, עדין היא נערה – רוב המפרשים גורסים: ועדיין היא נערה, כלומר שאף על פי שהשיאה אביה בהיותה קטנה, ונתאלמנה או נתגרשה וחזרה לאביה, ועדיין היא נערה (או אפילו קטנה), אף היא נדרה קיימים, ואין אביה יכול להפיר אותם, שכיון שנישאה, יצאה מרשות אביה (הראש; הרי"ב; ברטנורא).

בארנו משנתנו על פי הראש והרי"ב ומפרשים אחרים. אבל יש מפרשים: תשע נערות – היינו שנתאסרו כולן בהיותן נערות, ואחר כך נתהוו השניים המונעים את הפרת הנדר, כמפורט במשנה (עין פירוש המשניות להרמב"ם: המאירי). כן נוקטים הם בדברי רבי יהודה את הגירסה שלפנינו: עדיין היא נערה – כלומר, שלדעת רבי יהודה דינה כנערה, ואביה מפר נדריה (עין שם: ועין "תפארת ישראל").

באור משנה יא

משנה זו באה ללמד באשה שנדרה ותלתה נדרה בתנאי מסויים, שאם יש בנדר ובתנאי משום דברים שבינו לבניה, אף על פי שמחמת התנאי עדיין לא חל הנדר, יכול הבעל להפיר את נדרה.

האשחא שאמרת: קונם שאיני נהנית לאבא, ולאביך, אם עושה אני על פיך – שנדרה שלא תהנה משל אביה או משל אבי בעלה,

אָני מן הַיהוּדִים. חָזְרוּ לוֹמְרִי: שְׁלֹא תִהְיֶה אִשָּׁה נֹתֶנֶת עֵינֶיהָ בְּאַחַר וּמִקְלָקֶלֶת עַל פְּעֻלָּהּ; אֶלָּא, הָאוֹמֶרֶת: טְמֵאָה אֲנִי לָךְ – תִּבְיֵא רֵאִיָּה לְדִבְרֶיהָ; שְׁמִים בִּינִי לְבִינָךְ – יַעֲשׂוּ דֶרֶךְ בִּקְשָׁה; נְטוּלָה אֲנִי מִן הַיְּהוּדִים – יִפְר חֻלְקוֹ, וְתִהְיֶה מְשֻׁמָּשְׁתּוֹ, וְתִהְיֶה נְטוּלָה מִן הַיְּהוּדִים.

משניות מסכת נזיר

פרק ראשון

א כל כְּנֻיֵי נְזִירוֹת כְּנֻירוֹת. הָאוֹמֶר: אֶהְיֶה – הָרִי זֶה נְזִיר; אִי: אֶהְיֶה נָוֶה – נְזִיר. נְזִיק, נְזִיחַ, פְּזִיחַ – הָרִי זֶה נְזִיר. הָרִינִי כֹזֶה, הָרִינִי מְסֻלָּס, הָרִינִי מְכַלְכֵּל, הָרִי עָלִי לְשִׁלַּח פְּרַע – הָרִי זֶה נְזִיר. הָרִי עָלִי צִפְרִים – רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: נְזִיר. וְחֻכְמִים אֹמְרִים: אֵינוֹ נְזִיר.

פירוש ברטנורא

דקמי שמיא גליא ואינה יכולה לברר. ומיירי בבאה מחמת טענה דאמרה בעינא חוטא לירא ומרא לקבורה. דאי לאו הכי, אמרינן לה זיל לא מפקדת אפרה ורכיה: נטולה אני מן היהודים. שאסרה תשמיש של כל ישראל עליה. ואף על גב דאמרין בפרק המדיר היכא דנדרה אידי דיוצאה בלא כתובה, דהיא נתנה אצבע בין שיניה, רש"י פירש ביבמות (דף ק"ב) כיון שאסרה הנאת תשמיש של כל ישראל עליה ודאי אנוסה היא כי קשה תשמיש לה, וסברה משנה ראשונה דאפילו דברים שבינו לבניה לא הוי, דאפשר שיגרשנה: חזרו לומר בו. נתקלקלו הדורות וחששו שהיא משקרת להפקיע עצמה מתחת בעלה: תביא ראייה לדבריה. ולא מהימנינן לה בלי ראייה: יעשו דרך בקשה. יבקשו ממנה שלא תדבר עוד בו וכירושלמי מפרש יעשו סעודה ויפייסו: יפר חלקו ותהא משמשתו. דהוי דברים שבינו לבניה ומיפר לעצמו:

מסכת נזיר

א א כל כְּנֻיֵי נְזִירוֹת. דבר שאינו עוקרו של שם מקרי כינוי. כמו המכנה שם לחבור (ב"ט נח): הָאוֹמֶר אֶהְיֶה. לאו כינוי הוא, אלא יד מקרי, כמו בית יד שהכלי נאחו בו כך הנדר נתפס בלשון זה. ומתניתין חסורי מחסר והכי קתני, כל כינויי נזירות כנזירות וכל ידות נזירות כנזירות, אלו הן ידות נזירות האומר אהא, אהא נוח. ואלו הן כנויי נזירות נזק נזח פזח: הָאוֹמֶר אֶהְיֶה. שראה נזיר עובר לפניו ואמר אהא, אה"פ שלא אמר אהא כזה, אם נתכוין להיות נזיר כמותו הרי זה נזיר, ואע"פ שלא הוציא בפיו כזה: אהא נוח. שהיה תופס בשערו ואמר אהא נוח, משמע אהיה נאה בגדול שער זה. ואם נתכוין לשם כך הרי זה נזיר ואע"פ שלא פירש, שאלו וכיוצא בהם ידות לנזירות הם והיו כנזירות: נְזִיק נְזִיחַ פְּזִיחַ. לשונות של גוים הם שקורין כך לנזיר, ולשונם קרוב ללשון של ישראל. ומקרו כנויי נזירות: הָרִינִי כֹזֶה. ורומז לנזיר שכנגדו: הָרִינִי מְסֻלָּס הָרִינִי מְכַלְכֵּל הָרִי עָלִי לְשִׁלַּח פְּרַע. וכלהו דוקא כשתופס בשערו ודעתו לנזירות: מְסֻלָּס. מחליק בשער: מְכַלְכֵּל. מגדל שער. ודוגמתו, משתכלכל העמרת (נהב:), משיגדל שער הערוה: הָרִי עָלִי צִפְרִים. שתי תורים או שני בני יונה, והם קרבן נזיר שנאמא. וכגון שנויר עובר לפניו: רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר נְזִיר. הואיל ונזיר עובר לפניו וצפרים קרבן נזיר שנאמא הם, מוכיחין הדברים

משניות מבוארות – קהתי

ג, ו (ח-): "מיין ושכר יזיר, חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה, וכל משרת ענבים לא ישתה, וענבים לחים ויבשים לא יאכל. כל ימי נדר, מכל אשר יעשה מנפן היין מחרצנים ועד ג' לא יאכל. כל ימי נדר נזיר, תעור לא יעבור על ראשו. כל ימי היזיר לה, על נפש מת לא יבוא. לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו, לא יסמא להם במותם, כי נזר אלהיו על ראשו". כן חייב הוא בשאר דיני הנזיר, האמורים בפרשה, כפי שיבואר פרשיהם במסכתו. – יכול אדם לקבל עליו נזירות לזמן מסוים: אבל אין נזירות פחות משלושים יום (כמבואר במסכתנו א, ג). מכאן הנזיר נזירות סתם, ואינו מפרש לכמה זמן הוא מקבל עליו את הנזירות, חלים עליו כל דיני נזירות לשלושים יום. – ואף המקבל עליו נזירות "בדורות" או ב"כניוים", דינו כנזיר בעיקר לשון הנזירות. – משנתנו באה לפרט "דורות" נזירות ו"כניוים" נזירות, שהם עיקר נזירות.

כָּל כְּנֻיֵי נְזִירוֹת כְּנֻירוֹת, וכל ידות נזירות כנזירות. ואלו הן ידות נזירות (גמרא) – "חסורי מחסרא": הָאוֹמֶר: אֶהְיֶה – אהיה; ומבואר בגמרא, כגון שראה נזיר עובר לפניו, ואמר: "אהא", והתכוון לומר: אהיה נזיר כמותו, הָרִי זֶה נְזִיר – אף על פי שלא אמר בפירושו: "אהא כזה"; אִי: הָאוֹמֶר: אֶהְיֶה נָוֶה – אהיה נאה; ומבואר בגמרא, כגון שתפס בשערו ואמר: "אהא נוח". שהתכוון לומר: אהיה נאה בשערי, שאגדלנו כמו נזיר, נְזִיר – הרי זה נזיר. ואלו הם כינויי נזירות שהם כנזירות: נְזִיק, נְזִיחַ, פְּזִיחַ – האומר: הָרִינִי נְזִיק, או: הָרִינִי נְזִיחַ, או: הָרִינִי פְּזִיחַ, הָרִי זֶה נְזִיר – כאילו אמר: "הָרִינִי נזיר". האומר: הָרִינִי כֹזֶה – וכגון שרמו על נזיר שבא כנגדו, או האומר: הָרִינִי מְסֻלָּס, או: הָרִינִי מְכַלְכֵּל, או: הָרִי עָלִי לְשִׁלַּח פְּרַע – כל הביטויים הללו לשון גידול שער הם: מוסלס – מהפך בשער, עושה תלתלים; מכלכל – מטפל בשערות לסדרן ולהשכיבן; לשלח – פרע – לגדל שער, כלשון הכתוב (יוחזקאל מד, כ): "ופרע לא ישלחו"; ואם אחז אדם בשערות ראשו ואמר באחד מהלשונות הללו, והתכוון לנזירות, הָרִי זֶה נְזִיר – שכן לשון זה מוכיח על כוונתו לקבלת נזירות, ודינו כאילו אמר "הָרִינִי נזיר". האומר: הָרִי עָלִי צִפְרִים – כלומר שהתכוון לשתי תורים או לשני בני יונה, שהם קרבנו של נזיר

– כלומר שאסרה על עצמה בגדר הנאת תשמיש מכל היהודים, ואף בעלה בכלל; ומסתבר שנדרה כך, משום שהתשמיש קשה לה, והרי היא כאנוסה, ולכן אמרו חכמים שהיא יוצאת ונטולת כתובתה. ושלוש נשים אלו האמינו להן חכמים בראשונה, מאחר שזוללו בנפשו לומר לבית הדין את הדברים הללו. חָזְרוּ לוֹמְרִי – אבל אחר כך אמרו חכמים, שאין להאמין לאשה על טענותיה אלו, שְׁלֹא תִהְיֶה אִשָּׁה נֹתֶנֶת עֵינֶיהָ בְּאַחַר וּמִקְלָקֶלֶת עַל פְּעֻלָּהּ – שחוששים שמא היא משקרת, משום שהיא רוצה להינשא לאחר, והיא באה להפקיע עצמה מרשות בעלה; אֶלָּא, הָאוֹמֶרֶת: טְמֵאָה אֲנִי לָךְ, תִּבְיֵא רֵאִיָּה לְדִבְרֶיהָ – ובלא ראייה אין מאמינים לה שנאנסה, ואינה נאסרת על בעלה; הָאוֹמֶרֶת: שְׁמִים בִּינִי לְבִינָךְ, יַעֲשׂוּ דֶרֶךְ בִּקְשָׁה – יעשו חכמים על ידי דברי פיוס ובקשה להביא את האשה ובעלה לידי התפייסות; הָאוֹמֶרֶת: נְטוּלָה אֲנִי מִן הַיְּהוּדִים, יִפְר חֻלְקוֹ – חלק זה של הנדר הנוגע לבעל, יכול הוא להפר, שהרי כאן דברים שבינו לבניה, וְתִהְיֶה מְשֻׁמָּשְׁתּוֹ – שלאחר שהפר לה, הרי היא מותרת לו, וְתִהְיֶה נְטוּלָה מִן הַיְּהוּדִים – אבל הנדר שלה קיים לגבי כל שאר היהודים, שתהא אסורה להם לאחר שתתגרש מבעלה או תתאלמן ממנו.

מסכת נזיר

באור משנה א

הנזירות היא בכלל נדרים שכן נאמר (במדבר ו, א): "איש או אשה כי יפליא לנדרו נדר נזיר", ולפיכך סודרה מסכתנו לאחר מסכת נדרים (גמרא סוטה ב, א): הקדמת המשנה להרמב"ם. – וכבר שנינו בתחילת מסכת נדרים: כל כינויי נדרים כנדרים... ונזירות כנזירות, ובארנו שם, שישנן שלש דרכים בלשון הנדר: א. עיקר הנדר; ב. יד הנדר; ג. כינוי הנדר. והוא הדין בנזירות: עיקר קבלת נזירות הוא בלשון "הָרִינִי נזיר", או "הָרִינִי נזיר לה". וכל האומר בלשון זה, חלה עליו נזירות, והוא נאסר בכל היצא מן הגפן, בתגלחת הראש, ובטומאה למתים, כמו שכתוב בפרשת נזיר (במדבר

ב הריני נזיר מן החרצנים, ומן הזגים, ומן התגלחת, ומן הטמאה – הרי זה נזיר, וכל דקדוקי נזירות עליו. הריני בשמשון, כבן מנוח, כבעל דלילה, כמי שעקר דלתות עזה, כמי שנקרו פלשתים את עינו – הרי זה נזיר שמשון. מה בין נזיר עולם לנזיר שמשון? נזיר עולם, הכביד שערו – מקל בתער, ומביא שלש פהמות; ואם נטמא – מביא קרבן טמאה. נזיר שמשון, הכביד שערו – אינו מקל; ואם נטמא – אינו מביא קרבן טמאה. ג סתם נזירות שלשים יום. אמר: הריני נזיר אחת גדולה, הריני נזיר אחת קטנה, אפלו מכאן ועד סוף העולם

פירוש ברטנורא

דהרי עלי צפרים לנזירות קאמר: והכמים אומרים אינו נזיר. והלכה כחכמים, שאינו נזיר אבל מביא צפרים לשלם נדרו: **ב** הריני נזיר מן החרצנים ומן הזגים וכו'. אם הזכיר אחד מכל אלו, הרי זה נזיר כאלו אמר הריני נזיר סתם. ומשום דבעי למתנא סיפא דנזיר עולם ונזיר שמשון אין כל דקדוקי נזירות עליהם, תנא הכא כל דקדוקי נזירות עליו: **מה בין נזיר עולם וכו'.** מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני, ואם נדר להיות נזיר עולם הרי זה נזיר עולם. ומה בין נזיר עולם לנזיר שמשון? נזיר עולם הכביד שערו מיקל בתער מ"ב חרש ל"ב חרש דילפינן מאבשלום שהיה נזיר עולם וכתוב בו (שמואל ב' י"ד) ויהי מקץ ימים לימים אשר יגלח כי כבד עליו וגלחו וכתוב התם (ויקרא כ"ה) ימים תהיה גאולתו: **ואם נטמא אינו מביא קרבן טמאה.** ואפילו לכתחלה מותר לנטמא דשמשון היה מנטמא למתים והכי נגמרי לה והאי דקתני אם נטמא דמשמע דיעברך אין לכתחלה לא משום דתנא רישא נבי נזיר עולם ואם נטמא תנא סיפא נבי נזיר שמשון ואם נטמא: **ג** סתם נזירות שלשים יום. דכתיב (במדבר ו') קדוש יהיה. יח"ה בגימטריא שלשים מכאן לומר שאין נזירות פחות מל' יום: הריני נזיר אחת גדולה.

משניות מבוארות – קהתי

לשמשון הנזיר (ותוספות), **הרי זה נזיר שמשון** – וחלה עליו נזירות כנזירותיו של שמשון, והוא נזיר כל ימיו. וכן האומר: "הריני נזיר עולם", הרי הוא נזיר כל ימיו (גמרא). אם כן **מה בין נזיר עולם לנזיר שמשון** – מה ההבדל ביניהם? **נזיר עולם, הכביד שערו** – כשגדל שערו הרבה ונעשה כבד עליו, **מקל בתער** – מקל על עצמו על ידי שמגלח מקצתו בתער לסוף כל שנים עשר חודש, כמו שכתוב באבשלום, שהיה נזיר עולם (שמואל ב' יד, כו): "ובגלחו את ראשו והיה מקץ ימים לימים אשר יגלח, כי כבד עליו וגלחו", **ומביא** – ביום שהוא מקל שערו, **שלש פהמות** – שלושה קרבנות, שהם: חטאת, עולה ושלמים, כדין הנזיר לזמן קצוב, "ביום מלאת ימי נזרו", כשגלגל שערו (עיי' במדבר ו, יג-יח). **ואם נטמא** – למת, **מביא קרבן טמאה** – שתי תורים או שני בני יונה, אחד לחטאת ואחד לעולה, ועוד כשב בן שנתו לראש, כמפורש בתורה בפרשת נזיר (שם ט"ב-ט"ז). אבל **נזיר שמשון, הכביד שערו אינו מקל** – שחייב הוא לגדל שערו כל ימי חייו, כמו שכתוב בשמשון (שופטים יג, ה): "ומורה לא יעלה על ראשו", **ואם נטמא** – למת, **אינו מביא קרבן טמאה** – בגמרא מבואר, שאפילו לכתחילה מותר לו להיטמא למתים, שכן מוצאים בשמשון, שהרג את הפלשתים והוריד מהם את חליפותיהם, ומכאן שמתיר היה לו להיטמא למת; ולא נקטה המשנה לשון דיעברך ("ואם נטמא") אלא אגב הלשון שבנזיר עולם. וכן כותב הרמב"ם: "שמשון לא היה נזיר גמור, שהרי לא נדר בניזיר, אלא המלאך הפרישו מן הטומאה. וכיצד היה דינו? היה אסור ביין, ואסור בתגלחת, ומוותר להיטמא למתים. ודבר זה הלכה מפי הקבלה. לפיכך מי שאמר: הריני נזיר שמשון – הרי זה נזיר מן התגלחת ומן היין לעולם, ואינו מגלח כל שנים עשר חודש כשאר נזירי עולם, ומותר להיטמא למתים" (הל' נזירות ג, יג-יד).

באור משנה ג

משנתנו דנה בנזיר לזמן קצוב. וכבר הזכרנו, שאין נזירות פחותה משלושים יום, כלומר בין שאמר סתם: הריני נזיר, ובין שפירש בנדרו זמן שהוא פחות משלושים יום, הרי הוא נזיר שלשים יום. ברם, יכול אדם לקבל עליו יותר מנזירות אחת, כגון שיאמר: "הריני נזיר שתיים", או: "הריני נזיר שלוש", שבכגון זה הוא חייב בשתיים או בשלוש נזירות, שכל אחת מהן היא שלשים יום, היינו שלסוף כל שלושים יום מגלח שערו ומביא קרבנותיו, ומתחיל למנות נזירות שניות. כן יכול אדם לקבל עליו נזירות אחת ליותר משלושים יום, כגון שלשים ואחד יום, ארבעים יום, וכדומה; ובכגון זה חלה עליו נזירות כזמן שפירש בנדרו. – משנתנו דנה בזמן הנזירות, לפי לשונו של הנדר.

סתם נזירות שלשים יום – האומר סתם: "הריני נזיר", ולא פירש לכמה זמן, הרי הוא נזיר שלשים יום. "ודבר זה הלכה מפי הקבלה" (רמב"ם), אלא שחכמים מצאו לזה אסמכתא בפסוק האמור בנזיר (במדבר

שנטמא, וכגון שנזיר עבר לפניו בשעה שאמר כך, **רבי מאיר אומר: נזיר** – הרי זה נזיר, שאף דברים אלו מוכיחים, שהיתה כוונתו לנזירות. **וחכמים אומרים: אינו נזיר** – שאין בלשון זה משום קבלת נזירות. ברם, יש בדבריו משום נדר הקדש, וחייב הוא להביא "צפרים", היינו תורים או בני יונה, כקרבן עולת נדבה.

~ שבת קודש ~

באור משנה ב

משנתנו דנה בשלושה סוגי נזירים, והם: א. נזיר לזמן קצוב. כגון שאמר (סתם): "הריני נזיר", שחלה עליו נזירות שלשים יום, או כגון שפירש ואמר: הריני נזיר כך וכך זמן. ודיני נזירות זו מפורשים בתורה (במדבר ו, א-כא), כמו שהבאנו כבר בהקדמה לביאור המשנה הקודמת. – ב. נזיר שמשון. כגון שאמר: "הריני נזיר כשמשון", שכן שמשון היה נזיר מבטן אמו על פי דברי מלאך ה', כמו שכתוב (שופטים יג, ג-ה): "ורא מלאך ה' אל האשה, ויאמר אליה הנה נא את עקרה ולא ילדת והרתי וילדת בן. ועתה השמרי נא ואל תשתי יין ושכר, ואל תאכלי כל טמא. כי הנה הרה וילדת בן ומורה לא יעלה על ראשו כי נזיר אלהים יהיה הנער מן הבטן". ודינו של נזיר שמשון, שהוא נזיר כל ימיו. – ג. נזיר עולם. כגון שאמר: "הריני נזיר עולם", או: "הריני נזיר כל ימי חיי", ומובא בגמרא, שאבשלום בן דוד היה נזיר עולם. – ומשנתנו באה ללמד, מה בין שלושת סוגי הנזירים, ובמיוחד מה בין נזיר עולם לנזיר שמשון.

הריני נזיר מן החרצנים, ומן הזגים, ומן התגלחת, ומן הטמאה – האומר: הריני נזיר מן החרצנים, או: הריני נזיר מן הזגים, שכן כתוב בפרשת נזיר (במדבר ו, ד): "מחרצנים ועד ג' לא יאכל"; או האומר: הריני נזיר מן התגלחת, שכן כתוב (שם ט"ז, ט"ח): "כל ימי נדר נזרו תער לא יעבור על ראשו". או האומר: הריני נזיר מן הטמאה, כמו שכתוב (שם ט"ז, ט"ח): "כל ימי חירור לה' על נפש מת לא יבוא. לאביו ולאמו לא חיו ולאחותיו לא יטמא להם במותם". כלומר שפירט בנדר נזירותו אחד מדקדוקי הנזירות הכתובים בפרשת נזיר, **הרי זה נזיר** – כאלו אמר סתם: "הריני נזיר", **וכל דקדוקי נזירות עליו** – כל דיני נזירות האמורים בתורה לכל פרטיהם עליו לקיים, אף על פי שלא הזכיר בנדרו אלא אחד מהם בלבד, שכל המקבל עליו נזירות לדבר אחד, הרי הוא נזיר לכל דבר האמור בנזיר. **הריני בשמשון, כבן מנוח, כבעל דלילה, כמי שעקר דלתות עזה, כמי שנקרו פלשתים את עינו** – המקבל עליו נזירות שמשון באחד מהלשונות הללו, כגון שאומר: הריני כשמשון, או: הריני כבן מנוח, או: הריני כבעל דלילה, או: הריני כמי שעקר דלתות עזה, וכו' (רמב"ם; המאירי); ויש מפרשים, כגון שאומר: הריני כשמשון בן מנוח, ומוסיף עוד אחד מהתארים הנזכרים אחר כך, כגון: הריני כשמשון בן מנוח בעל דלילה, או: הריני כשמשון בן מנוח שעקר דלתות עזה וכדומה, שבכגון זה ברור שנתכוון

פירוש ברטנורא

משניות מבוארות – קהתי

ו. ח): "קדוש יהיה" – יהיה בגימטריא שלושים (גמא). אָמַר: הָרִינִי
נִזִּיר אַחַת גְּדוּלָּה, או שאמר: הָרִינִי נִזִּיר אַחַת קִטְנָה, אֶפְּלוּ
מִכָּאן וְעַד סוֹף הָעוֹלָם – כלומר אפילו קיבל עליו נזירות אחת
גדולה מכאן ועד סוף העולם, כגון שאמר: "הריני נזיר אחת מכאן
ועד סוף העולם", הרי זה נִזִּיר שְׁלֹשִׁים יוֹם – הואיל ולא פירש
שיעור של זמן, אלא אמר סתם "גדולה" או "קטנה", ואפילו אמר
"מכאן ועד סוף העולם", אינו נוהג אלא נזירות אחת של שלושים
יום. בגמרא מבואר, שהאומר "מכאן ועד סוף העולם" לא בא לפרש
בוה זמן נזירותו, שיהא נזיר עד סוף ימיו, אלא בא לומר, שנזירות זו
ש הוא מקבל עליו חמורה הריגה בעיניו, ונראית לו ארוכה כמו "מכאן
ועד סוף העולם". האומר: הָרִינִי נִזִּיר יוֹם אֶחָד, או האומר: הָרִינִי
נִזִּיר וְשָׁעָה אַחַת, או האומר: הָרִינִי נִזִּיר אַחַת וּמִחֲמָה – נזירות
אחת, וחצי נזירות. הרי זה נזיר שְׁתַּיִם – נזיר פעמיים, שחייב הוא

1 לדלת קטנה שהיו נכססים בה, והיה יורד לאמת השחי – מכנסי ידו
2 עד לבית שחיו בחור שבכותל ליד הדלת ופותה, ואחד – והמפתח
3 השני, פותח דלת אחרת כיון – מיד, ששם לא היה צריך לטרוח
4 לפותחה.
5 **אמר עזרא, תלמידי חכמים ששככל היושבים בבית המדרש ולמדים**
6 **זה מזה, עומדין זה לפני זה כדיון תלמיד לרב, וכשהאחד מת קורעין**
7 **זה על זה קריעה שאינה מתאחה. ולענין אברה במקום אבידת אבי,**
8 **איני חוורין – אינם מחזירים לחבריהם במקום לאביהם, אלא רק**
9 **לרב מובהק.**
10 הגמרא מביאה ספק באבידת רב חזקוני לתלמיד: קבעי מיניה –
11 שאל רב חסדא מרב הונא רבו, תלמיד וצדיק לו רבו כדי לשמוע
12 ממנו דברים ששמע מאחרים, מאי – מה דינו של הרב, האם הוא
13 קודם לאביו או לא. **אמר ליה רב הונא, חסדא חסדא, לא צריכא**
14 **לך – איני צריך לך, את צריכת לי – אבל אתה צריך לי עד ארבעין**
15 **שנין – עד ארבעים שנה. מספרת הגמרא: איקפדי אהרדי – הקפידו**
16 **זה על זה, ולא ציילי – ולא נכנסו לנבי חרדי – זה אצל זה, יתבי –**
17 **ישב רב חסדא ארבעין שנין – ארבעות עשרות, משום דחלש**
18 **דעתיה – שהחליש דעתו רבו הונא. ויתבי רב הונא ארבעין שנין.**

עין יעקב - מסכת ברכות

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

איבו השתא. הואיל והכי הוא שהלכה כר"י. **אשיתא.** כותלי: פחמי. עושה פחם י"א כופח י"א עושה מחטי:

דף כז עמוד ב. רבן גמליאל ורבי יהושע מבארים את שיטתם: **אמר לו רבן גמליאל לרבי יהושע, וְהָלֵא כָּכָר נֶאֱמַר** בפרשה ששנויים בה הפסולים לישא בנות ישראל (דברים כג ד), **'לֹא יָבֹא עִמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בְּקֶהֱל ה'**, גם דור עשירי לא יבא לָהֶם בְּקֶהֱל ה' עד עולם, הרי שגר עמוני אסור לישא בת ישראל. **אמר לו רבי יהושע, וְכִי עִמּוֹן וּמוֹאָב בְּמִקּוֹמָן הֵן יוֹשְׁבִין** – יושבים בארצם, הרי כָּכָר עָלָה סִנְחָרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר וּבְלָבָל אֶת כָּל הָאוֹמּוֹת בְּכָל הָעוֹלָם, **שֶׁנֶּאֱמַר** בנבואת הנביא ישעיה על דברי מלך אשור שנאמרו בגודל גסות רוחו (ישעיה י יג), **'כִּי אָמַר [סִנְחָרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר] בָּכַתְי יְדֵי עֲשִׂיתִי וּבְחַכְמָתִי כִּי נִבְּנֹתִי** [כל אשר עשיתי בדבר הנצחון, היה בכח ידי ובחכמתי כי אני נבון, וכל גבורתי אינה מאת הקדוש ברוך הוא], **וְאָסִיר גְּבוּלוֹת עַמִּים** – אעביר את האומות מארץ לארץ, **וְעִתִּירוּתֵיהֶם שׁוֹסְתִי** – ואטול שלל את אוצרותיהם, **וְאֹרִיד כְּאֶבִּיר יוֹשְׁבֵיהֶם** – ואוריד מגדולתם יושבים רבים, הרי שבעמון ומואב יושבים גם בני אומות אחרות, ואף שגר זה הגיע מעמון, יש להסתפק האם הוא עמוני או שמא הוא מאומה אחרת שהגיעה לעמון לאחר שסנחריב בלבל את כל האומות, וְכָל דְּפָרִישׁ מְרוֹבָא פָּרִישׁ – וכל דבר שפרש ממקום מסוים ויש ספק מהיכן הוא, אנו דנים שפרש מהרוב, ואם כן הוא הדין גם לגבי גר זה יש לדונו כמי שפרש מרוב אומות העולם שמותרות לישא בת ישראל בגירותן, ולהתירו בבית ישראל. **אמר לו רבן גמליאל, וְהָלֵא כָּכָר נֶאֱמַר** (ירמיה מט ו) בנבואה האמורה לגבי אחרית הימים, **'וְאַחֲרֵי כֵן אָשִׁיב אֶת שְׁבוֹת בְּנֵי עִמּוֹן נָאִם ה'**, וְכָכָר שָׁבוּ לְמִקּוֹמָם, ויש לומר שהוא עמוני ולאוסרו בבית ישראל. **אמר לו רבי יהושע, וְהָלֵא כָּכָר נֶאֱמַר** בנבואה האמורה לגבי אחרית הימים (עמוס ט יד), **'וְשִׁכְתִּי אֶת שְׁבוֹת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְעֵדִיין** לא התקיימה נבואת הנביא ולא שָׁבוּ, אלא יש הרבה מהם עדיין בגולה, ואם כן יש לומר שגם לגבי עמון ומואב לא התקיימו עדיין נבואות הנביא שאמר (ירמיה שם), **'וְאַחֲרֵי כֵן אָשִׁיב אֶת שְׁבוֹת בְּנֵי עִמּוֹן נָאִם ה'**, וכן **'וְשִׁכְתִּי שְׁבוֹת מוֹאָב בְּאַחֲרִית הַיָּמִים**' (שם מז מז), ומעורבים בהם גם אומות אחרות, ויש לנו ללכת אחר הרוב. מִיָּד תְּתִירוּהוּ חֲכָמִים לְבָא בְּקֶהֱל.

לאחר שנפסקה הלכה כרבי יהושע, הלך רבן גמליאל לפייסו: **אמר רבן גמליאל, הואיל והכי הוה, שנפסקה הלכה כרבי יהושע לגבי יהודה גר עמוני, ונמצא שציערתיו בחינם, איזיל ואפייסיה לרבי יהושע** – אלך ואפייס את רבי יהושע. **כִּי מָטָא לְבִיתָהּ** – כאשר הגיע רבן גמליאל לביתו של רבי יהושע, חֲזִינְהוּ לְאִשְׁתָּא דְּבִיתָהּ דְּמִשְׁחָרְן – ראה שקירות ביתו שחורים, **אמר ליה רבן גמליאל, מְבוֹתְלֵי בֵּיתָךְ אֵתָּה נִיכָר שְׁפָחְמִי אֵתָּה** – מקירות ביתך נראה שאתה עושה פחמים, ועל כן הם שחורים. **אמר ליה רבי יהושע, אִזִּי לוֹ לְדוֹר שְׁאֵתָּה פְּרָנְסוּ** – הממונה עליו, מפני שְׁאִי אֵתָּה יוֹדֵעַ בְּצַעֲרָן שֶׁל תְּלָמִידֵי חֲכָמִים בְּמָה הֵם מְתַפְּרָנִים וּבְמָה הֵם גְּזוּנִים – שאין אתה מכיר בצער תלמידי חכמים ואינך יודע שהם נאלצים להתפרנס ולהיות ניוונים ממלאכות בזווית כגון אלו. **אמר לו רבן גמליאל, נַעֲנִיתִי לָךְ** – דיברתי מולך יותר מהראוי, מְחוּל לִי. **לֹא אֲשַׁנָּה בֵּיהּ** – לא התרצה רבי יהושע למחול לרבן גמליאל. אמר לו רבן גמליאל, עָשָׂה בְּשָׁבִיל כְּבוֹד אָבָא – מחל לי בשביל כבוד אבי רבן שמעון בן גמליאל שהיה מעשרה הרוגי מלכות, פָּיִים – התפייס רבי יהושע ומחל לו.

גודל התשוקה להתקשרות, יכול להשביע רק כאשר ילמד מאמרי
החסידות שאומר הרב וכותב, כי בראיית פנים בלבד לא די

היום יום ט אדר שני

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח אדר, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ כו' עוסק בצ"צ מוהר"ש שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ"ד אדר עם המוסגר בו, ובדאי ימשיך בכתובה בפרטיות
בהנוגע לאותם העניינים שכותב אודותם במכתבו הנ"ל

בהנוגע להדפסת לקו"ד ע"ד המאסר, הנה מובן הצורך שתהי' התמונה, כן כל שאר
העניינים, בטוב. ובפרט שבטח יקחו מהנדפסים גם לארצות אחרות ובפרט לאה"ק ת"ו.

וכבר נודע המובא ברמב"ם במ"ש כל חלב לד', וכמ"ש זה אלי ואנוהו, התנאה לפניו במצות
וכו'.

ולקראת חג המצות הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה הנה יחוג אותו הוא וכב"ב שיחיו
והנלוים אליהם בכשרות ובשמחה.

בברכת הצלחה,

מ. שניאורסאהן

המשך ביאור למס' ברא מציעא ליום שלישי עמ' א

הברייתא על דבריו.
מוסיפה הגמרא להקשות משינוי הלשון בין הברייתות: **הא מדיקתני**
נבי שוכר – והרי ממה שנקטה הברייתא שהובאה לעיל לשון **ואמר**
לגבי שוכר, שנאמר בברייתא 'השוכר פרה מחיבור וגגבה ואמר
הלה הריני משלם', ואילו הברייתא המדברת לנבי **שואל** כתבה
לשון 'קידם ושילם', **שמע מינה** – למד מכאן שתיבת 'קידם'
משמעה כי בדיקא קתני שילם, וכוונת הברייתא שרק אם שילם
קנה את הכפל.
הגמרא מביאה שיש לדחות את הקושיא ולומר: **מיד נבי הדי**
תניא – האם שתי ברייתות אלו נשנו יחדיו באותו מעמד, שאכן
ניתן יהיה לדייק משינוי הלשון, או שמא נשנו בזמנים שונים ואם
כן אין לדקדק משינוי הלשונות, שהרי כל ברייתא נשנתה בפני
עצמה. **שילינהו לתנאי דבי רבי תניא ודבי רבי אשיעא** – שאלו זאת
בני הישיבה מהתנאים שהיו שונים את התוספות מרבי חיאי ורבי
אושעיא, **ואמר נבי הדי תניין** – השיבום, כי אכן נשנו ברייתות
אלו יחדיו בבית המדרש, ובדווקא אמרו בברייתא 'קידם'.
הגמרא חוזרת לדון בדינו של רבי יוחנן, שאם אמר הריני משלם,
קנה את הכפל: **פשיטא** – דבר פשוט הוא שאם **אמר איני משלם**,
ואין הבעלים מקנים לו את הכפל, ו**חזר ואמר הריני משלם**, הרי
שעתה מסכימים הבעלים שיקנה את הכפל, **שהרי הא קאמר** – סוף
סוף אמר **הריני משלם** וממילא עתה קנה את הכפל. **אלא יש לדון**
במקרה שבו **אמר הריני משלם**,

הכפל אלא על ידי תשלום. אולם **ללישנא בתרא** – ללשון אחרון
בדברי רב פפא, שרב פפא סובר שאף שואל שאמר הריני משלם
קנה את הכפל, **לימא תיהוי תיובתיה** – שמא תהא מכאן סתירה
לדבריו, שהרי מלשון הברייתא משמע שרק כאשר שילם ממש
קנה את הכפל.
אמר לך – ישיב על כך **רב פפא**, הלא לא נאמר בברייתא מפורש
שאם אמר הריני משלם לא קנה את הכפל. אלא רק מדויק כך
מלשונה שכתבה 'שילם', ומי **אלימא מפתיתין דקתני שילם**
ואוקימנא באמר – וכי הברייתא יותר מפורשת מהמשנה שכתוב
בה 'שילם' והעמדנו שהכוונה היא שאמר הריני משלם, אם כן
הא נמי באמר – גם בברייתא שכתוב בה 'שילם' נפרש שהכוונה
היא שאמר הריני משלם. מקשה הגמרא שאין הנידון דומה
לראיה: **מי דמי** – וכי ניתן לדמות בין האמור במשנה לאמור
בברייתא, **התם במשנה, לא קתני קידם** – לא נאמר 'קידם' השואל
ושילם, אלא רק 'שילם', ולכן ניתן לפרש זאת שהכוונה 'אמר
הריני משלם'. אבל **הא בברייתא, קתני 'קידם ושילם'** ומשמע
שילם דווקא, ואם כן לא ניתן לכאורה לפרש שכוונת הברייתא
'שילם' היא אף היכן שאמר הריני משלם.
דוחה הגמרא: גם בברייתא אפשר לפרש **מי קידם** – מה משמעות
התיבה 'קידם', **קידם ואמר** – כלומר 'קידם' הכוונה שקידם ואמר
הריני משלם. ואם כן נמצא שאין חילוק בין משנתנו לברייתא,
וכמו שמהמשנה אין להקשות על רב פפא כך אין קושיא מדברי

מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה לְפָרוֹק, אֲכָל לֹא לִמְעוֹן. רַבִּי שְׁמֵעוֹן אָמַר, מִצְוָה
אֶף לִמְעוֹן. וּבִגְמָרָא יִתְבָּאֵר שֶׁלֹא נִחְלָקוּ עַל עֵצֶם הַמִּצְוָה, אֲלֵא
הָאֵם יֵשׁ מִצְוָה לִטְעוֹן בְּחִינָה אוֹ רַק תְּמוּרָת שֹׂכֵר.
רַבִּי יוֹסִי הַגִּילִי אָמַר, אִם הָיָה עָלָיו - עַל הַחֲמוּר יִתֵּר עַל מִשְׁאֵו
הַרְגִּיל לוֹ, אִין יִזְקֹק לוֹ - אִין צָרִיךְ אוֹתוֹ אֲדָם לַעֲזוֹר, שְׁנַאֲמָר (שֵׁם)
'כִּי תֵרָאֶה חֲמוּר שְׁנַאֲרָ רַבִּין תַּחַת מִשְׁאֵו', וּמִשְׁמַע מִדְּמִילָה 'מִשְׁאֵו'
שֶׁרַק אִם יֵשׁ עַל הַחֲמוּר מִשְׁאֵו שְׂכִיבֹל לְעִמּוֹד בּוֹ אֵתָה חַיִּיב לַעֲזוֹר
לוֹ, אֲבָל אִם יֵשׁ עַל הַחֲמוּר מִשְׁאֵו שְׁכִיבֹל לַעֲזוֹר בּוֹ אִינֶךְ חַיִּיב
לַעֲזוֹר לוֹ:

גמרא

הַגְמָרָא מְבַרֵּרֵת אֵת דְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה 'מִצְוָה בְּרִפְתָּ: אֲמַר רַבָּא, רִפְתָּ
שְׁמַמְרִי שְׁאֵם מִצָּא בַּהּ בְּהֵמָה אִינוּ חַיִּיב בְּהַשְׁבָּתָה, מְדוּבָר בְּרִפְתָּ
שְׁאִינָה מִתְּעָה - שְׁאִינָה גּוֹרֵמֶת לְבַהֲמָה לְצֵאתָ מִתּוֹכָה, כְּגוֹן שִׁישׁ
בַּה קֶצֶת מֵרַעֲהָ, וְאִינָה מְשַׁמְרָת אֵת הַבְּהֵמָה, כְּגוֹן שְׁאִין דִּלְתָה
נְעוּלָה וְהַבְּהֵמָה יִכּוּלָה לְצֵאתָ. וְהִרְאִיָּה לִכְךָ שֶׁמְדוּבָר בְּרִפְתָּ שְׁאִינָה
מִתְּעָה, מִדְּקִתְנִי - מִמָּה שְׁנֵאֵמַר בְּמִשְׁנָה שְׁאִינוּ חַיִּיב בָּהּ, וְאֵם מְדוּבָר
בְּרִפְתָּ מִתְּעָה יִקְשֶׁה מְדוּעָה אִינוּ חַיִּיב בְּהַשְׁבָּתָה, וְכֵן יֵשׁ לְהוֹכִיחַ
שֶׁרִפְתָּ זוֹ אִינָה מְשַׁמְרָת, מִדְּאִינְצִימְרִיךְ לְמִיתְנִי - מִכְךָ שֶׁהוֹצַרְכָּה
הַמִּשְׁנָה לְכַתּוּב שְׁאִינוּ חַיִּיב בָּהּ, דְּאִי מִלְּקָא דְעֵתֶךְ - שְׁאֵם תַּעֲלֶה עַל
דְּעֵתֶךְ לִזְמַר שֶׁמְדוּבָר בְּמִשְׁמְרָת, הַשְׁתָּא מְשַׁבֵּחַ לָהּ אֲבָרָא מְעִילָ לָהּ
לְנֵאִי - הִרִי הָדִין הוּא שְׁאֵם מִצָּא בְּהֵמָה תּוֹעָה בְּדֶרֶךְ מַכְנִיסָה
לְרִפְתָּ כּוּזָה וְדִי לוֹ בּוּזָה, וְאֵם כֵּן כְּאִשּׁר מְשַׁבֵּחַ לָהּ מְנֵאִי - מִצָּא אוֹתָהּ
בְּתוֹךְ רִפְתָּ כּוּזָה, מְבַעֲרָא - הָאֵם צְרִיכָה הַמִּשְׁנָה לִזְמַר שְׁאִינוּ חַיִּיב
בָּהּ. אֲלֵא שְׁמַע מִינָה שֶׁמְדוּבָר בְּרִפְתָּ שְׁאִינָה מְשַׁמְרָת. מִסְכַּמַּת
הַגְמָרָא: שְׁמַע מִינָה שֶׁמְדוּבָר בְּרִפְתָּ שְׁאִינָה מִתְּעָה וְאִינָה מִשְׁמֶרֶת:
שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: מִצְוָה בְּרִפְתָּ, אִינוּ חַיִּיב בָּהּ: הַגְמָרָא מְבַרֵּרֵת הֵיכֵן
נִמְצְאוּ רִפְתָּ זֶה: אֲמַר רַבִּי יִצְחָק, וְהוּא שֶׁהִרְפֵּת עוֹמְדָת תּוֹךְ לְתַחֲסוּם
הָעִיר, וְלִכֵּן אִין הַמּוֹצָא חַיִּיב בְּהַשְׁבָּתָה. מִדִּיִּיקָתָּ הַגְמָרָא: מְבַלְל -
מְדַבְּרִי רַבִּי יִצְחָק נִלְמַד דְּבִרְשׁוֹת הָרִבִּים - שְׁאֵם הִפְרָה עוֹמֶדֶת
בְּרִשׁוֹת הָרִבִּים, וְאִפְּלִי אִם הִיא בְּתוֹךְ הַתַּחֲסוּם, נָמִי - גַּם חַיִּיב
לְהַשִּׁיבָהּ.
אִיכָּא דְּמִיתְנִי לָהּ - יֵשׁ שְׁשׁוֹ אֵת דְּבָרֵי רַבִּי יִצְחָק אִפְּסִיפָא - עַל
הַסִּיפָא בְּמִשְׁנָה, שְׁנֵאֵמַר בְּרִשׁוֹת הָרִבִּים חַיִּיב בָּהּ, וְעַל זֶה אֲמַר רַבִּי
יִצְחָק, וְהוּא שֶׁהִפְרָה עוֹמְדָת חוּץ לְתַחֲסוּם. מִדִּיִּיקָתָּ הַגְמָרָא: מְבַלְל -
מְדַבְּרִי רַבִּי יִצְחָק נִלְמַד דְּבִרְשׁוֹת - שְׁאֵם הִפְרָה עוֹמֶדֶת בְּרִפְתָּ, אִפְּלִי
אִם הִרְפֵּת עוֹמְדָת חוּץ לְתַחֲסוּם, נָמִי אִינוּ חַיִּיב בָּהּ:
שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: וְאֵם הִיתָה בְּבִית הַקְּבֵרוֹת לֹא יִסְמָא לָהּ, אִם אִמֵּר לוֹ
אֲבִיו הִיטְמָא אוֹ שְׁאֵמֵר לוֹ אֵל תַּחֲזִיר לֹא יִשְׁמַע לוֹ:
הַגְמָרָא מְבַרֵּרֵת מְדוּעָה מִצְוֹת כִּיבּוּד אֲבִי וְאֵם אִינָה דּוּחָה אֵת אִיסוּר
הַטּוֹמָאָה: תְּנִי רַבְּנָן, מִנֵּן שְׁאֵם אֲמַר לוֹ אֲבִיו שֶׁל כּוֹן הִיטְמָא כְּדִי
לְהַשִּׁיב אֲבִידָה, אוֹ שְׁאֵמֵר לוֹ, אֵל תַּחֲזִיר אֲבִידָה הַנִּמְצְאוֹת בַּמָּקוֹם
וְהַמּוֹתֵר לוֹ בְּכִנְיִסָּה, שְׁלֹא יִשְׁמַע לוֹ, שְׁנַאֲמָר (וִיקְרָא יט ג) 'אִישׁ אִמּוֹ
וְאִבּוֹ תִּירָאוּ וְאֵת שְׁבֹתַי תִּשְׁמְרוּ אִנִּי ה'', וְדִרְשׁ חֲכָמִים מִמָּה
שֶׁהִקְשִׁיָּה הַתּוֹרָה אֵת מִצְוֹת מוֹרָא אֲבִי וְאֵם לְאִיסוּר חִילּוּל שֶׁבֶת,
שְׁאֵם אֲבִיו וְאִמּוֹ מִצְוִים עָלָיו לְחַלֵּל שֶׁבֶת, אִינוּ רְשָׁאֵי לְחַלֵּל, מִפְּנֵי
שְׂכוּלָהֶם - גַּם אֵתָה וְגַם אֲבִיךָ וְאִמְךָ חַיִּיבִין בְּכָבוֹד, וְלִכֵּן כְּבוֹדִי
דּוּחָה אֵת כְּבוֹדֶם שֶׁל אֲבִי וְאִמִּי, וְכִמּוֹ כֵּן אִין מִצְוֹת כְּבוֹד אֲבִי וְאִמִּי
דּוּחָה מִצְוֹת הַשְׁבָּת אֲבִידָה.
מִקְשָׁה הַגְמָרָא: מְטַמָּא דְּתַבֵּת רַבְּמָנָא - הֵטַעַם שְׁאִסְרֵנוּ עַל אִישׁ זֶה
לְשִׁמּוֹעַ בְּקוֹל אֲבִיו וְלֹא לְהַשִּׁיב אֲבִידָה הוּא רַק מִחֲמַת הַפְּסוּק 'אִישׁ
אִמּוֹ וְאִבּוֹ תִּירָאוּ וְאֵת שְׁבֹתַי תִּשְׁמְרוּ', וְיֵשׁ לְדִיִּיקָתָּ, שְׁדוּקָא
מִחֲמַת הַפְּסוּק הוּא צָרִיךְ לְהַשִּׁיב אֵת הַאֲבִידָה, הָא לֹא חֵקִי - אֲבָל

בְּתָרֵי מִגֵּו תִּלְתָּא - שְׁנִים מִתּוֹךְ הַשְּׁלֹשָׁה שְׁחֻלְקָת בְּפִנְיָהֶם, וְהֵם
יַעֲיִדוּ שְׁחֻלְקָת בְּפִנְיָ שְׁלֹשָׁה, וְאִי נָמִי, הַבֵּא תִּירָה סְהָדִי - שְׁנֵי עֲדִים
אֲחֵרִים שִׁיעִידוּ דְּפִלְתָּתָּ בְּפִנְיָ בִּי תִּלְתָּא - שְׁחֻלְקָת בְּפִנְיָ שְׁלֹשָׁה. אֲמַר
לִיה רַב סְפָרָא, מָנָא לָךְ הָא - מִנֵּן לָךְ דִּין זֶה, שְׁחֻלְקָה שֶׁלֹא בְּפִנְיָ
בֵּית דִּין אִינָה חֻלְקָה. אֲמַר לִיה רַבָּה בַּר רַב הוֹנָא, לְמַדְתִּי זֹאת מִמָּה
דְּתָנִן (לְעִיל לֵא), אִם יֵשׁ שְׁשׁ בֵּית דִּין מִתְּנָה בְּפִנְיָהֶם, אִין שְׁשׁ בֵּית דִּין
בְּפִנְיָ מִי יִתְנָה שְׁלֹו קוֹדֶם. וּמוֹכַח שְׁאִין כָּח לְהַעֲבִיר מִמּוֹן מֵאֲדָם
לְחַבְרִי בַּפְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים, וְכִמּוֹ שְׁמִי שְׁרוּצָה לִיטוֹל מִמּוֹן
עֹבֵר הַשְּׁבֶת אֲבִידָה צָרִיךְ לְהַתְנוּת בְּפִנְיָ בֵּית דִּין, כִּךְ כְּשִׁשׁוּתָּהּ
רוּצָה לִיטוֹל אֵת חֻלְקוֹ בְּשׁוּתָּפוֹת. הוּא צָרִיךְ לְחֻלּוֹק בְּפִנְיָ בֵּית דִּין.
אֲמַר לִיה רַב סְפָרָא, מִי דָּמִי - וְכִי מִקְרִים דּוּמִים, הִרִי הָתֵם - שֵׁם
לְגַבִּי אֲבִידָה דְּמִפִּיךָ מְנֵאִי וְמוֹתִיב לְהָאִי - שֶׁהוּא מוֹצִיא
מִמּוֹן מִבְּעַל הַאֲבִידָה וְנוֹתֵן לְמוֹצָא, בְּעֵינֵי - צָרִיךְ בֵּית דִּין, אֲכָל הָכָא
כֵּאֵן בַּחֲלּוּקָת שׁוּתָּפוֹת שְׁאִינוּ מוֹצִיא מִמּוֹן מִיד אַחֵר, אֲלֵא דִּידִיהָ
שְׁקָלִי - אֵת שְׁלֹו הוּא נוֹטֵל, אִין צָרִיךְ בֵּית דִּין, וְכֵל מִזֶּה שְׁצָרִיךְ
לְחֻלּוֹק בְּפִנְיָ אֲחֵרִים גִּילּוֹי מִיִּלְתָּא מְעִלָּא הוּא - הוּא סֵתֵם גִּילּוֹי
דְּבָרִים, כְּדִי שִׁיכּוּלֵי לְהַעֲיִד שֶׁחֻלְקָה הִיתָה שׁוּה, וּבְתָרֵי מִנֵּי לִיה
- מִסְפִּיק לְחֻלּוֹק בְּפִנְיָ שְׁנִים. רַב סְפָרָא מְבִיא רֵאִיָּה לְדְּבָרֵי: תִּרְעָ
שֶׁכֶךְ הוּא, דְּתָנִן (כְּתוּבוֹת יז), אֲלֵמָנָה הַנִּיזּוּת מִנְכְּסֵי הִיתּוּמִים
מוֹכְרֵת אֵת נְכִסְהֶם שְׁלֹא בְּפִנְיָ בֵּית דִּין, אֲלֵא בְּפִנְיָ שְׁנִים מִשּׁוּם גִּילּוֹי
מִילְתָּא, כְּדִי שִׁידְעוּ הִיתּוּמִים שֶׁלֹא מְכָרָה אֵת הַנְּכִסִּים בַּפְּחוֹת
מִשְׁוִיִּים. וְכִמּוֹ כֵּן חֻלְקָת שׁוּתָּפוֹת אִינָה צְרִיכָה לְהִיּוֹת בְּפִנְיָ בֵּית דִּין,
כִּיּוֹן שְׁצָרִיךְ רַק גִּילּוֹי מִילְתָּא בְּעַלְמָא.
אֲבִי דּוּחָה אֵת הִרְאִיָּה: אֲמַר לִיה אֲבִי, וְלֹא מִי אֲתָמֵר עָלָהּ - הָאֵם
לֹא נֵאֵמַר עַל מִשְׁנָה זֶה, אֲמַר רַב יוֹסֵף בַּר מִנְיּוֹמִי אֲמַר רַב נַחֲמָן,
אֲלֵמָנָה אִינָה צְרִיכָה לְמַכּוֹר בְּבֵית דִּין שְׁל מוֹכְרִין, אֲכָל צְרִיכָה בֵּית
דִּין שְׁל הִירְשׁוּתָּהּ, וְאֵם כֵּן גַּם חֻלְקָת שׁוּתָּפוֹת צְרִיכָה לְהִיּוֹת בְּפִנְיָ
בֵּית דִּין שֶׁל הַדִּיּוּטוֹת:

משנה

מִשְׁנָה זֶה דְּנָה בָּאֵלּוּ אוֹפְנִים פְּרָה נַחֲשֶׁבֶת אֲבוּדָה וְחַיִּיב בְּהַשְׁבָּתָה,
וּבָאֵלּוּ אוֹפְנִים אִינוּ חַיִּיב בְּהַשְׁבָּתָה. וּבְדִין הַשְּׁבֶת אֲבִידָה כְּשֵׁאֲבִי
מִצְוָה שֶׁלֹא לְקִיֵּימָה אוֹ כְּשֵׁאֲמֹר לוֹ לְעַבּוֹר עֲבִירָה אַחֲרֵת הָאֵם
יִשְׁמַע בְּקוֹלוֹ. וְכֵן יִתְבָּאֵר בְּמִשְׁנָה פְּרִטִי מִצְוֹת פְּרִיקָה וְטַעֲנִיָּה.
מִצְוָה אֵת הַפְּרָה בְּרִפְתָּ, אֶף שְׁאִינָה מִשְׁתַּמְרֶת כֵּל כִּךְ כְּגוֹן שִׁישׁ לָהּ
גֵּדֵר אֶךְ הַדִּלְתָּ אִינָה נְעוּלָה, אִין חַיִּיב בָּהּ - בְּהַשְׁבָּתָה. אֲבָל אִם
מִצְוָה כְּשֵׁאִיא תּוֹעָה בְּרִשׁוֹת הָרִבִּים, חַיִּיב בָּהּ - בְּהַשְׁבָּתָה. וְאֵם
הִיתָה הַפְּרָה בְּבִית הַקְּבֵרוֹת וְהוּא כּוֹן, לֹא יִסְמָא לָהּ לְהִיכְנֵס לְבֵית
הַקְּבֵרוֹת כְּדִי לְהַשִּׁיבָהּ.
דִּין נוֹסֵף בְּכּוֹן שְׁנִמְנַע מִלְּהַשִּׁיב אֲבִידָה שְׁבִיבִית הַקְּבֵרוֹת: אִם אֲמַר
לוֹ אֲבִי, הִיכְנֵס לְבֵית הַקְּבֵרוֹת וְהִיטְמָא כְּדִי לְהַשִּׁיב אֲבִידָה זֶה, אוֹ
סֵתֵם אֲדָם שְׁאִינוּ כּוֹן שְׁאֵמֵר לוֹ אֲבִיו אֵל תַּחֲזִיר אֵת הַאֲבִידָה, לֹא
יִשְׁמַע לוֹ.
הַמִּשְׁנָה מְבִאֵרֵת אֵת דִּינֵי מִצְוֹת פְּרִיקָה וְטַעֲנִיָּה: אֲדָם שֶׁפָּרַק וְטַעֲנָן
וּמִיד נִפְלָה שׁוֹב הַבְּהֵמָה, וְחֹזֵר וּפָרַק וְטַעֲנָן, אִפְּלִי אֲרִבְעָה וְחֲמִישָׁה
פְּעָמִים אוֹ יוֹתֵר, חַיִּיב שׁוֹב לְפָרוֹק וּלְטַעֲנָן, שְׁנַאֲמָר (שְׁמוֹת כג ה) 'עֹזֵב
תַּעֲזוֹב עִמּוֹ', וְכַפֵּל הַכְּתוּב לְשׁוֹן עֹזִיבָה לִזְמַר לָךְ שְׁאִפִּילוֹ מֵאֵה
פַּעַמִּים מִצְוָה לְפָרוֹק וּלְטַעֲנָן.
הַלָּךְ יִשְׁבֵּב לוֹ בַּעַל הַבְּהֵמָה וְאֲמַר לְאֲדָם שְׁבָא לְעִזְרָתוֹ, הוּאִיל וְעָלִיד
מִצְוָה לְפָרוֹק אִם רָצוֹנֶךָ לְפָרוֹק לְבִדְךָ פָּרוֹק, פְּטוֹר שְׁנַאֲמָר (שֵׁם) 'עֹזֵב
תַּעֲזוֹב עִמּוֹ', וּמִשְׁמַע שְׁאֵתָה חַיִּיב לְפָרוֹק רַק יִחַד עִם בַּעַל הַבְּהֵמָה.
אֲבָל אִם הָיָה בַּעַל הַבְּהֵמָה זָקֵן אוֹ חוֹלָה שְׁאִינוּ יִכּוּל לְטַיֵּעַ, חַיִּיב
הָא לְעִזְרָתוֹ לְפָרוֹק וּלְטַעֲנָן לְבַדּוֹ.

אלמנה מוכרת שלא בב"ד וא"ת ה"מ משום חז"א או משום שלא התנה בב"ד כדמפרש
באלמנה נזונה (כתובות דף צו. ושם) וי"ל דס"ל כיון דאלמנה מוכרת אע"ג
דאינה שלה שלא בב"ד משום חז"א ה"ל שותף ויטול את שז"ל שלא בב"ד אע"ג דליכא טעם
דחז"א: ב"ת דין הדיוטות וא"ת והאמרין ה"מ דף צח. ושם) אלמנה שקמה לעצמה לא
עשתה ולא פלוג דאמרין לה מאן שם ק"ל הלא
מכרה ע"פ ב"ד הדיוטות וי"ל כיון שלוקחת
לעצמה נראה לעולם שמעבכת מנכסי יתומים
בדה אע"פ שיש ב"ד הדיוטות כיון דליכא
מומחין אכל כשמוכרת לאחרים אין נראה
שמעבכת משלהם שהרי לא עבכה כלום וא"ת
ומ"ש דאלמנה מוכרת לאחרים שלא בב"ד
ובכ"ד יכולה לעבב אפי' לעצמה כדאמרין
ה"מ ד"ל מאן שם ק"ל משמע דבכ"ד יכולה
לשום וקאמר נמי ה"מ הווא גזרא דאפקידו
גביה כסתא דיתמי אול שמה לפשיה בת' וזו
לסוף איקור בו א"ת לקמיה דרבי א"ל מאן שם
ק"ל משמע דבכ"ד יכול לשום ולקמן בפרק
ההפסדי (נ"ה ל"ח) ה"מ ההפסדי פירות אצל בתרי
והריקבו בו עושה להם תקנה ומוכרן בב"ד
וכשהוא מוכרן מוכרן לאחרים ואין מוכרן
לעצמו כיצא בו גזאי דקדק פורטין לאחרים
ואין פורטין לעצמם דאפילו בב"ד מוכרין
לאחרים ואין מוכרין לעצמם ושלא בב"ד אין
מוכרין אפילו לאחרים וליכא למימר הא דאמר
ומוכרים לאחרים בב"ד היינו ברשות ב"ד אכל
אזי ידעי ב"ד השומא יכול לעבב לעצמו
דבירושלמי מסיק על ההוא מעשה דרבי יוחנן
תקדקא דמיתתי פ"ק דפסחים (נ"ה י"ג. ושם) א"ל
ק"ל ומוכרם בב"ד אלמא אע"פ ששנו לו רשות
ה"ה צריך למוכרם בב"ד וי"ל דמוכרת שלא
בב"ד משום חז"א וגבי כסתא דיתמי נמי דיוכל
לעבב לעצמו בב"ד מעינן למימר דהיינו דוקא
בדיעבד דמשום חשד לא מהדרין עובדא אי'
דגבי יתמי בב"ד עצמם הם מפקדין ולכ"י יכול
לעבב לעצמו על פיהם אכל פקדון של אחרים
אינו יכול לעבב לעצמו על פי ב"ד. כ"כ את ה'
מחנה. הא דנקט קרא דדברי קבלה ולא נקט קרא
דאיש אמו ואביו תיראו ובתבי את ה' אלהיך
תירא משום דניתא ליה לאתני קרא דקבוצ:

מדבר

תרי מגו תלתא. שנים מן השלשה יבואו ויעידו לומר שלשה היינו: אם יש שם ב"ד. וסתם
ב"ד שלשה אלמא אין כח להפקיד ממנו זה אצל זה פחות משלשה: גילווי מילתא. שידעו
שולקתי בשנה: אלמנה. היזנות מנכסי יתומים מוכרת למזונות: שלא בב"ד. ובלבד שיכרא
שנים שלא תמכור בול: מתני' מצאה ברפת. בגמרא מפרש מאי אצטרף: היתה בבית
הקברות. והוא כן: או שאמר לו אל תחזיר.
והוא במקום שהוא מותר לילך שם: ה"ל ויבש
לו. הבעלים: אכל לא לשעון. בגמרא מפרש:
גמ' רפת שאמרי. ששינו במשנתנו עסקינן
כשאנה מתעה את הבהמה שבתוכה להיות
בורחת ויוצאת: ואנה משתפרת. שאנה נעולה
ואם קאט לצאת ויצאה: מעייל לגנאי. כדאמרין
לעיל (נ"ה ל"א). לגינתו ולחורבתו מנז: ברישא
גרסינן והוא שעומדת בתוך לתחום בספיף
גרסינן והוא שעומדת חוץ לתחום: אפי' ה' אע"פ
שאמרתי ק"י ירא את אביך אני ארון לשנים
ואם אמר לו אביך עבדו על דברי לחלל שבת
אל תשמע לו. ה"מ אמינא צייקא ליה. דאחי
עשה דכביד ודחי לא תעשה דלא תוכל
להתעלם: אבידה עשה ולא תעשה היא השב
תשיבם לא תוכל להתעלם: ה"מ כבוד
בגדיה שבה כד את אביך כבד את ה' מהוציא
דלית ביה חסרון כ"ס. אם לא יטעון: פריקה אית
בה חסרון כ"ס. שהבהמה נשברת תחת משאה:
לומר ק"י פריקה בחנם. אכל טעינה לא נצטויה
אלא בשכר הלקח אי לא כתב פריקה ואחתי
מקור משענה ה"ה אמינא דיו לכא מן הדין
להיות כבודו מה טעינה בשכר אף פריקה בשכר
לא מסיימי קרא. למשמעות טעינה הלקח אי
בתבי חזי ה"ה אמינא לפריקה אתא: רובין תחת
משא. משמע שהריק לפרוק: דרמו אינהו
וטענייהו באורחא. אף הנפשא מושל על הפרקע
שהריק לשעון:

מדבר

משמרת השתא משבח לה אבראי מעייל לה לגנאי משבח לה מגנאי מבעיא אלא שמע
מינה אינה משמרת שמע מינה: מצאה ברפת אינו חייב: א"ר יצחק והוא שעומדת תוך
לתחום מכלל דברשות הרבים ואפילו בתוך התחום נמי חייב איכא דמתני לה אסיפא
ברה"ר חייב בה אמר רבי יצחק והוא שעומדת חוץ לתחום מכלל דברפת אפילו עומדת
חוץ לתחום נמי אינו חייב בה: בבית הקברות לא יטמא לה: ת"ר מגזין שאם אמר לו
אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר שלא ישמע לו שגאמר איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה' פולחם
חייבין בכבודי טעמא דכתב רחמנא את שבתותי תשמרו הא לאו הכי ה"ה אמינא צייקא ליה ואמאי הא עשה והא לא
תעשה ועשה ולא אחי עשה ודחי את לא תעשה ועשה איצטריך ס"ד אמינא הואיל והנפש כיבוד אב ואם לכבודו של
מקום שגאמר פאן כבד את אביך ואת אמו ונאמר להלן כבד את ה' מהוציא חלפך לצית ליה קמ"ל דלא לשמע ליה:
מצוה מן התורה לפרוק אכל לא לשעון: מאי אכל לא לשעון אכל לא לשעון כלל מאי שגא פריקה דכתיב עוב
תעוב עמו טעינה נמי הכתיב הקם תקים עמו אלא מצוה מן התורה לפרוק בחנם ולא לשעון בחנם אלא בשכר ר"ש אמר
אף לשעון בחנם תנינא לה"ה דת"ר פריקה בחנם טעינה בשכר ר"ש אומר זו וזו בחנם
לכתוב רחמנא טעינה ולא דעי פריקה ואנא אמינא ומה טעינה דלית בה צער בעלי חיים וליכא חסרון כ"ס חייב פריקה
דאית בה צער בעלי חיים וחסרון כ"ס לא כל שפן אלא למאי הלכתא פתביה רחמנא
ורבי שמעון מאי טעמא משום דלא מסיימי קרא ורבין אמאי לא מסיימי קרא הכא
נופלין בדרך דרמו אינהו וטענייהו באורחא משמע ורבי שמעון נופלין בדרך אינהו וטענייהו לעויהו משמע אמר רבא

מדבר

מקור העצבות בלתי טהור

ממכתב י"א אדר שני, תשי"ז

מדבריי שניהם נלמד צער בעלי חיים דאורייתא. וא"ת א"כ אמאי עוקרים על המלכים ולא מדרכי האמורי (ע"ז דף יא) ו"ל משום דכבוד מלך ונשיא עדיף כמו כל תשחית ודנחה מפני בנודם דאונקלוס שרף על ר"ג ע"י מנה צורי פ"ק דע"ז (שם) ועוד דבין דכתבי את סוסייהם תעקר קל לזכות מפני המלך:

מי לא עסקין דאדחבי והכי בטיל משוקיה. וא"ת מימ נדרש ק"ו מטעניה דלית בה חסרון כ"ס ו"ל כ"ס דלית ביה חסרון כ"ס לא ה"י בשכר דמיש מפרקא א"כ אף טעניה דלית בה חסרון כ"ס נמי ה"י בחנם ופריקה נכתבה לדרוש שום דרשה אחרת:

מבבלי דת"ק סבר דזקוק לו. הופקשה סבור דת"ק נמי דירוש משאו שהוא יכול לעמוד בו ואשנוי יכול לעמוד בו נהי דאין תיב לסייע בהם משום דלית ביה מצות פריקה מ"מ בשכר חייב לסייע משום צער בעלי חיים וא"ת ולכ"י יוסי הגלילי דסבר צער בעלי חיים לא דאורייתא וא"ת ליה לקמן (דף לג) דטעניה בשכר מ"ש טעניה מפרקא ו"ל דרד"ש ק"ו מחסרון כ"ס דלכתוב טעניה גירדא ד"ש טעניה שאין בו חסרון כ"ס וכ"ש פריקה אלא כתב פריקה לאגמורי דטעניה בשכר וכ"ס דטעניה שאין בה חסרון כ"ס הו"א בשכר היבא דאית בה חסרון כ"ס נמי דהיינו היבא דבטיל משוקיה ה"י בשכר דלפי מטענה דלית בה חסרון כ"ס והשתא לא בא להוכיח רק דצער בעלי חיים דאורייתא ולא לקיים שומב ק"ו יש להוכיח דצער בעלי חיים דאורייתא דאפשר שק"ו ה"י מחסרון כ"ס בדרישית לר' יוסי וא"ת ודלמא זקוק לו מדרבנן ו"ל דכל הסוגיא מוכחשת דאי צער בעלי חיים לא דאורייתא אינו חייב לסייע אפי' בשכר בדאמרין בסמוך וכי ליתיה למריה בהדיה לעיבד גביה בשכר ולעולם צער בעלי חיים דאורייתא אכל אי ה"י דרבנן פטור היה אפילו בשכר וכן בתר הכי דקאמר ואי אמרת לא דאורייתא אמאי מטפל ביה ולישני מדרבנן:

וא' לא דאורייתא אמאי מטפל בה. וא"ת ודלמא בספרי דורש שונאך אפילו שונא עובד כוכבים ו"ל דאסתמא בעלמא היא דבערבי פסחים (פסחים דף ק"ג ושם) מוקי בשונא ישראל: **ולחמניה** דן אסור אין זקוק לה. אבל שאר דברים זקוק ואפילו לטעון משום איבה: **אמאי** וחדלת. וא"ת ולישני בהם אכל בשכר חייב ולעולם צער בעלי חיים דאורייתא ו"ל דוחדלת משמע לגמרי:

וא' בטעניה אמאי עובד. וליכא למימר דבטיל משוקיה דאם כן רישא נמי:

לכוף יצרו. וא"ת כ"ס דבערבי פסחים (שם) מוקי לה בישקאל שומרת לשונותו כגון שראך בו דבר ערוך מה ש"ך בו לכוף יצרו ו"ל דלא מיידי בשונא דקרא: **מה** לי שונא עובד כוכבים. ה"מ לשוני ישראל בהם ולעובד כוכבים בשכר:

מה

אפ"ה כ"ד לכוף את יצרו עדיף ת"ש שונא שאמרו שונא ישראל ולא שונא עובד כוכבים אי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא מה לי שונא ישראל ומה לי שונא עובד כוכבים מי סברת אשונא דקרא קאי אשונא דמתניתין קאי תא שמע

מדבריי שניהם. מדקאמר תרווייהו פריקה עדיף: ואפילו ר"ש לא קאמר. דאצטרך למכתב פריקה: אלא משום דלא טסימי קראי. לטעניה: לאו משום צער בעלי חיים. והכי וליף מה טעניה דליכא צער בעלי חיים חייב פריקה דאיכא צער בעלי חיים לא כ"ש. מי לא עסקין. וכי אין המוקרא מדבר אף בחולף לסחורה דאדחבי בטיל משוקיה: תדע.

דלרבנן דפליגי עליה דר"ש ור"ש צער בעלי חיים דאורייתא: מבבלי דת"ק. דרבי יוסי הגלילי רבנן דר"ש: זקוק לו. ואמאי זקוק לו אי משום מצות עוב תעוב הא כתיב משאו קראי לו אלא משום צער בעלי חיים: לא דרשינן משאו. למשא קראי לו דמשאו כל משא שעליו משמע: ותדע. דהכי הוא בדרבנן ק"ל דצער בעלי חיים לא דאורייתא: עובד גביה. משום צער בעלי חיים ועל בורחו יטול שכר: ליכא פסייע ליה. לרבא דאמר לעיל צער בעלי חיים דאורייתא: מטפל בה. לפרוק משאה: אי אמרת לא דאורייתא. וטעמא משום איבה הוא משה אין זקוק לה שכול להשקט ולומר דבר איסור הוא לנו ח"ק ולהחמיה. ולעולם דאורייתא ורישא תנא מטפל בה בין בפריקה בין בטעניה פריקה משום צער בעלי חיים וטעניה משום איבה ולהטענה יין אסור דלאו צערא איכא ולא איבה איכא אין זקוק לה: תהם בטעניה לקמיה פריק הא בפריקה כתיב: משום צערא דישקאל. שצריך להשהות שם: בחמר עובד כוכבים. ואין בעל המשא שם ועל העובד כוכבים לטעון: מאי פסקת. וכי פסקת דה"ב כן דכל בהמת עובד כוכבים ה"י חמר עובד כוכבים וכן בהמת ישראל ה"י חמר ישראל: שונא שאמרו. ס"ד שונא שאמרו אשונא דקרא קאי דמשמע בפריקה כי תראת חמור שונאך רובץ וגומה: אשונא דמתניתין קאי. אתר מתניתא דלעיל דשונא לטעון הוא:

רובץ

עובד גביה בהם וכי ליתיה למריה בהדיה עובד גביה בשכר ולעולם צער בעלי חיים דאורייתא (סימ"ן בהמ"ת בהמ"ת אוה"ב שונא רבצ"ן) ליכא מסייע ליה בהמת עובד כוכבים מטפל בה בבהמת ישראל אי אמרת בשלמא צער בעלי חיים דאורייתא משום הכי מטפל בה בבהמת ישראל אלא אי אמרת צער בעלי חיים לא דאורייתא אמאי מטפל בה בבהמת ישראל התם משום איבה הכי נמי מסתברא דקתני אם היתה טעונה יין אסור אין זקוק לה אי אמרת בשלמא לא דאורייתא משום הכי אין זקוק לה אלא אי אמרת דאורייתא אמאי אין זקוק לה ה"ק ולחמניה דן אסור אין זקוק לה תא שמע בהמת עובד כוכבים ומשאו ישראל וחדלת ואי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא אמאי וחדלת עוב תעוב מכ"י ליה לעולם צער בעלי חיים דאורייתא התם בטעניה אי הכי אימא סיפא בהמת ישראל ומשאו עובד כוכבים עוב תעוב ואי בטעניה אמאי עוב תעוב משום צערא דישקאל אי הכי אפילו רישא נמי רישא בחמר עובד כוכבים סיפא בחמר ישראל מאי פסקת סתמא דמלתא איניש בתר חמריה אויל והא וחדלת ועוב תעוב בפריקה הוא דכתיבי א"ל הא מני רבי יוסי הגלילי הוא דאמר צער בעלי חיים לא דאורייתא ת"ש אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה בשונא כ"ד לכוף את יצרו ואי סלקא דעתך צער בעלי חיים דאורייתא הא עדיף ליה

אפ"ה כ"ד לכוף את יצרו עדיף ת"ש שונא שאמרו שונא ישראל ולא שונא עובד כוכבים אי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא מה לי שונא ישראל ומה לי שונא עובד כוכבים מי סברת אשונא דקרא קאי אשונא דמתניתין קאי תא שמע רובץ

בְּעָלֵי חַיִּים לֹא דְאִוְרִייתָא, דְּקָתְנִי – שְׁשִׁנּוּ בְּרִישָׁא שֶׁל חֲמִשָּׁה, הֲלָךְ
 בַּעַל הַחֲמֹר וְיָשֵׁב לוֹ, וְאָמַר לוֹ – לֹאדָם הָבָא לְסִיעֵי, הוּאִיל וְעָלִיד
 מוּטְלָת מִצְוָה לְפָרוֹק, פְּרוֹק בְּלִי שְׁאִסִּיעֵ בִּידָךְ, פְּטוּר מִלְּפָרוֹק,
 שְׁנֵאמַר 'עוֹב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ', וְאִם בַּעַל הַחֲמֹר אִינוּ מְסִיעֵ אֵין זֶה 'עִמּוֹ',
 וְאִי סָלְקָא דְעֵתָךְ – וְאִם עוֹלָה עַל דַּעְתָךְ לֹמַר, שְׂצַעַר בְּעָלֵי חַיִּים
 הוּא מְדִאֲוִרִייתָא, מָה לִּי – מָה אֵיכְפָת לִי אִם אֵיתִיה לְמַרְיָה בְּהָרִיָּה
 – אִם הַבְּעֵלִים נִמְצָאִים עִמּוֹ כְּדִי לְסִיעֵ לוֹ, וְכֹה לִי – וְמָה אֵיכְפָת
 לִי בִי לִיתִיה לְמַרְיָה בְּהָרִיָּה – אִם הַבְּעֵלִים אֵינִם מְסִיעִים לוֹ, הֲלֹא
 חוֹבָה עֲלָיו לַעֲזוֹר לְבַהֲמָה הַנִּשְׁבֶּרֶת תַּחַת מִשְׁאָה.
 הַגְמָרָא דּוּחָה אֶת הָרֵאִיָּה: לְעוֹלָם צַעַר בְּעָלֵי חַיִּים הוּא מְדִאֲוִרִייתָא,
 וְמָה שְׁכָתוֹב בַּמִּשְׁנָה שֶׁאִם הַבְּעֵלִים אִינוּ מְסִיעֵ בִּידוֹ הוּא פְטוּר
 מִלְּפָרוֹק, מִי כְּבָרָת – הָאִם אַתָּה סוֹבֵר ש'פְּטוּר' הַכוּוֹנָה שְׁפָטוּר
 לְמַרְיָה, וְדִלְמָא – שְׁמָא רַק פְּטוּר מִלְּפָרוֹק בְּחֵנִם וְחֵיב לְפָרוֹק בְּשִׁבְרָה,
 וְהָכִי קֵאָמַר רַחֲמֵנָא – וְכֵן אִמְרָה הַתּוֹרָה, בִּי אֵיתִיה לְמַרְיָה בְּהָרִיָּה
 – אִם בַּעֲלֵיו מְסִיעֵ עִמּוֹ, עֶבֶד נִפְתִּי – עֲזוֹר לוֹ בְּחֵנִם, וְכִי לִיתִיה
 לְמַרְיָה בְּהָרִיָּה – אֲבָל אִם אֵין בַּעֲלֵיו מְסִיעֵ עִמּוֹ, עֶבֶד נִפְתִּי – עֲזוֹר
 לוֹ בְּשִׁבְרָה, וְלְעוֹלָם צַעַר בְּעָלֵי חַיִּים הוּא מְדִאֲוִרִייתָא וְלֹכֵן חֵיב
 בַּפְּרִיקָה.
 (הַגְמָרָא מְבִיאָה חֲמֵשׁ רֵאוּת לַפְּשוּט הָאִם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים הוּא
 מְדִאֲוִרִייתָא, סִימָן) – וְהִסְמִינִם לַחֲמֵשׁ הָרֵאוּת הָאֵלּוּ הֵם חֲמֵשׁ
 תִּיבוֹת אֵלּוּ בְּהִמְלִית בְּהִמְלִית אוֹרֵי שׁוֹנֵ"א רַבִּינָן).
 מְבִיאָה הַגְמָרָא רֵאִיָּה שְׂצַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים הוּא מְדִאֲוִרִייתָא: לִימָא
 מְסִיעֵ לִיָּה – נִאֲמַר שְׁמִדְבָּרִיתָא הַמּוּבָאִת הֶחָלֵן יֵן רֵאִיָּה לְרַבָּא
 שְׂצַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים מְדִאֲוִרִייתָא, שְׁשִׁנּוּ בַּבְּרִיתָא, בְּהִמְלִית עוֹבֵד
 בּוֹכְבִּים שְׁנִפְלָה בְּדָרְךְ תַּחַת מִשְׁאָה, הֲרֹאָה אוֹתָהּ מְטַפֵּל בָּהּ לְפָרוֹק
 אֶת מִשְׁאָה, בְּשֵׁם שְׁמִטְפֵּל בְּהִמְלִית יִשְׂרָאֵל, אִי אִמְרָת בְּשִׁלְמָא –
 וִיחִידָה מוּבָן אִם תֹּאמַר שְׂצַעַר בְּעָלֵי חַיִּים הוּא מְדִאֲוִרִייתָא, מִשּׁוּם הָכִי
 – לֹכֵן מְטַפֵּל בָּהּ בְּהִמְלִית יִשְׂרָאֵל, אֵלּא אִי אִמְרָת – אֲבָל אִם תֹּאמַר
 שְׂצַעַר בְּעָלֵי חַיִּים לֹא דְאִוְרִייתָא, וּמִצּוֹת הַפְּרִיקָה אֵינִן כְּדִי לַעֲזוֹר
 לַחֲבִירוֹ, אֲמַאי – מְדוּעָה מְטַפֵּל בָּהּ בְּהִמְלִית יִשְׂרָאֵל, אֵלּא מוֹכַח שְׂצַעַר
 בַּעֲלֵי חַיִּים מְדִאֲוִרִייתָא, וְלֹכֵן צָרִיךְ לְטַפֵּל אֶף בַּבְּהִמָּה עוֹבֵד
 כּוֹכְבִּים. דּוּחָה הַגְמָרָא: הָתֵם – שֶׁם בַּבְּהִמָּה הִגִּי צָרִיךְ לַעֲזוֹר מִשּׁוּם
 אֵיכָּה – כְּדִי שֶׁהִגִּי לֹא יִשְׁנָא אֶת עַם יִשְׂרָאֵל, וְאֵין רֵאִיָּה מִזֶּה שְׂצַעַר
 בַּעֲלֵי חַיִּים הוּא מְדִאֲוִרִייתָא.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה רֵאִיָּה שְׂצַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים אִינוּ מְדִאֲוִרִייתָא: הָכִי נִמְי
 מְסִתְבָּרָא – כֵּךְ גַּם מִסְתַּבֵּר שְׂצַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים אִינוּ מְדִאֲוִרִייתָא,
 דְּקָתְנִי – שְׁהִרִי שְׁנִינֵי בְּסִיּוֹם הַבְּרִיתָא, שְׁאִם הִתְיָה – בַּהֲמַת הַגִּי,
 מְעוֹנָה יֵין אֲסוּר – יֵין נֹסֵךְ, אֵין זְקוּק לָהּ – אִינוּ צָרִיךְ לַעֲזוֹר לְפָרוֹק
 מִשְׁאָה. אִי אִמְרָת בְּשִׁלְמָא – וִיחִידָה מוּבָן אִם תֹּאמַר שְׂצַעַר בַּעֲלֵי
 חַיִּים לֹא דְאִוְרִייתָא, וְהִטְעַם שְׂצַרִיךְ לַעֲזוֹר לְבַהֲמָה גִּי הוּא רַק
 מִשּׁוּם אֵיכָּה, מִשּׁוּם הָכִי – לֹכֵן אִם הִיתָה טַעוּנָה יֵין נֹסֵךְ אֵין זְקוּק
 לָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יֹכֹל לְהִשְׁתַּמֵּט מִעוֹדָה וְלֹמַר שִׁין נֹסֵךְ הוּא דָּבָר
 שְׂאִסּוּר לֵנוּ, וְלֹא יַעֲזוֹר בִּכְךָ אֶת אֵיבַת הַגִּי, אֵלּא אִי אִמְרָת – אֲבָל
 אִם תֹּאמַר שְׂצַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים הוּא מְדִאֲוִרִייתָא, אֲמַאי אֵין זְקוּק לָהּ
 – מְדוּעָה פְטוּר, הִרִי צָרִיךְ לְפָרוֹק אֶת הַבְּהִמָּה מִשּׁוּם צַעֲרָה שִׁלְהָ.
 דּוּחָה הַגְמָרָא: בִּאֲמַת אֲפִשֵׁר לֹמַר שְׂצַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים הוּא
 מְדִאֲוִרִייתָא, וְהָכִי קֵאָמַר – כֵּךְ פִּירוּשׁ הַבְּרִיתָא, וְלִהְיֵנִי – אֶת
 הַבְּהִמָּה יֵין אֲסוּר אַחֵר שְׁנִפְלָה, אֵין זְקוּק לָהּ, כִּיּוֹן שְׁבִטְעִינָה אֵין
 צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים. אֵךְ אִם בַּהֲמַת הַגִּי נּוֹפֶלֶת תַּחַת מִשְׁאָה, חֵיב
 לְפָרוֹק אֶת מִשְׁאָה אֲפִילוֹ אִם הוּא יֵין נֹסֵךְ, מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה רֵאִיָּה נּוֹסֶפֶת שְׂצַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים אִינוּ מְדִאֲוִרִייתָא:
 תֵּא שְׂמַע, שְׁשִׁנּוּ בַּבְּרִיתָא, בְּהִמְלִית עוֹבֵד בּוֹכְבִּים וְהִמְשָׂאוּ שְׁעִלָּה
 הוּא שֶׁל יִשְׂרָאֵל, עַל זֶה נִאֲמַר בַּפְּסוֹק (שְׁמוֹת כג ה) 'וְהִדְלַתְּ מִעוֹב
 לוֹ, כְּלֹמֶר, שְׂאִינִךְ צָרִיךְ לַעֲזוֹר לוֹ. וְאִי אִמְרָת – וְאִם אַתָּה אוֹמֵר
 שְׂצַעַר בְּעָלֵי חַיִּים הוּא מְדִאֲוִרִייתָא, קִשְׁיָה, אֲמַאי – מְדוּעָה אַתָּה דּוֹרֵשׁ

מְדִבְרִי שְׁנִינֵם – חֲכָמִים וְרַבִּי שְׁמַעוֹן נִלְמַד שְׂאִסּוּר צַעַר בְּעָלֵי חַיִּים
 הוּא מְדִאֲוִרִייתָא, שְׁהִרִי לְדַבְרֵי חֲכָמִים אִם טַעֲנִיָּה הִיתָה כְּתוּבָה
 הִיתִי לֹמֵד פְּרִיקָה בְּקַל וְחוֹמֵר, וְאִפִּילוֹ רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׂאִמַר שְׂצַרִיךְ
 פְּסוֹק מִפְּרֹשׁ כְּדִי לַחֲיִיב בַּפְּרִיקָה, לֹא קֵאָמַר – לֹא אִמַר זֹאת אֵלּא
 מִשּׁוּם דְּלֹא מְסִימִי קֵרָא – שֶׁהַפְּסוֹקִים אֵינִם מִפְּרֹשִׁים לַפְּרִיקָה או
 לְטַעֲנִיָּה, וְאִם הִיָּה כְּתוּב רַק פְּסוֹק אֶחָד הֵינּוּ אוֹמְרִים שֶׁהַפְּסוֹק
 מְדַבֵּר עַל פְּרִיקָה, אֲבָל מְסִימִי קֵרָא – אֲבָל אִם בַּפְּסוֹק הִיָּה כְּתוּב
 טַעֲנִיָּה בִּפְרִיּוֹשׁ, הִיָּה מוֹדָה רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׂדִרְשִׁינ – שְׂאִנו דּוֹרְשִׁים קַל
 וְחוֹמֵר שְׂאִם חֵיב בְּטַעֲנִיָּה קַל וְחוֹמֵר שְׂחֵיב בַּפְּרִיקָה, וְאֲכֵן יֵשׁ
 לְשִׁאוֹל מִשּׁוּם מָאִי – מָה הִטְעַם שְׁפֹשׁוּט יוֹתֵר לַחֲיִיב פְּרִיקָה
 מִטַּעֲנִיָּה, לֹא מִשּׁוּם – הָאִם לֹא מִטְעַם צַעַר בְּעָלֵי חַיִּים דְּרִשִׁינ – אִנוּ
 דּוֹרְשִׁים, מָה טַעֲנִיָּה שְׂאֵין בַּהּ צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים חֵיבִיתוֹ תּוֹרָה, פְּרִיקָה
 שִׁישׁ בַּהּ צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים לֹא כָל שֶׁכֵּן שְׂחֵיב. וּמוֹכַח שְׁלִדְעַת הַכֹּל
 צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים הוּא מְדִאֲוִרִייתָא.
 דּוּחָה הַגְמָרָא: דִּלְמָא – שְׁמָא הֵקֵל וְחוֹמֵר הִיָּה מִשּׁוּם דְּאֵיכָא חֲסָרוֹן
 בִּים – שְׁבַפְּרִיקָה יֵן הַפְּסֵד מִמּוֹן, וְלֹא מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים, וְהָכִי
 קֵאָמַר – וְכֵךְ כּוּוֹנֵת הַבְּרִיתָא לְלַמּוֹד קַל וְחוֹמֵר, וְכֹה מְעִינָה דְּלִית
 [שְׂאֵין] בָּהּ חֲסָרוֹן בִּים, שְׁהִרִי אֵין הַבְּהִמָּה נִיּוֹקֶת אִם תִּרְבּוֹץ עַל
 הַקֶּרֶקֶע וְהַמִּשָּׂא מִנָּה כְּסִמּוֹךְ לָהּ, וְחֵיב הֲרֹאָה אוֹתָהּ לְהִקְיָמָה
 וּלְטַעוֹן עֲלֶיהָ, פְּרִיקָה דְּאִית. [שִׁישוֹן] בָּהּ חֲסָרוֹן בִּים שֶׁהַבְּהִמָּה נִשְׁבֶּרֶת
 תַּחַת מִשְׁאָה, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שְׂחֵיב לְפָרוֹק אֶת הַמִּשָּׂא מַעֲלִיָּה, וְאֵין
 לֵנוּ רֵאִיָּה שְׂצַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים הוּא מִן הַתּוֹרָה.
 דּוּחָה הַגְמָרָא: וְכִי מְעִינָה אֵין בָּהּ חֲסָרוֹן בִּים, מִי לֹא עֲסָקִינ – הָאִם
 לֹא מְדוֹבֵר גַּם בְּאוֹפֵן דְּאֵדְהָכִי וְהָכִי – שְׁבִין כֵּךְ וּבִין כֵּךְ, בְּעוֹד שֶׁהוּא
 מִמְתִּין לַעֲזוֹרָה וּבַהֲמָתוֹ רּוֹבֶצֶת עַל הַקֶּרֶקֶע, בְּשִׁיל מְשׁוֹקֶיָה – הוּא
 בְּטַל מִמִּסְחָרוֹ בְּשׁוֹק, שְׁהִרִי מִן הַסֵּתֵם אִם יֵשׁ לוֹ מִשָּׂא עַל גִּבִּי
 בַּהֲמָתוֹ הוּא הוֹלֵךְ לְמַכְרוֹ בְּשׁוֹק, אִי נִמְי, בּוֹמֵן זֶה אֲתוֹ נִנְבִי –
 עוֹלּוֹת לְבוֹא גִּנְבִים וְשִׁקְלִי כָּל מָה דְּאֵיכָא בְּהָרִיָּה – וִיקָחוּ כָּל מָה
 שִׁישׁ אִיתוֹ. אֲלֹא וְדֹאִי הֵקֵל וְחוֹמֵר הוּא מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים,
 וְחוֹזֶרֶת הַהוֹכָחָה שְׂצַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים הוּא מְדִאֲוִרִייתָא.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה הוֹכָחָה נּוֹסֶפֶת מִהַמִּשְׁנָה שְׂצַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים
 מְדִאֲוִרִייתָא: תַּדַּע שֶׁכֵּן הוּא, שְׁחֲכָמִים וְרַבִּי שְׁמַעוֹן סוֹבְרִים דְּצַעַר
 בְּעָלֵי חַיִּים הוּא מְדִאֲוִרִייתָא, דְּקָתְנִי סִיפָא – שְׁהִרִי בְּסִיפָא שֶׁל
 מִשְׁתַּנִּינֵי שְׁנִינֵי, רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי אוֹמֵר, אִם הִיָּה עָלָיו – עַל הַחֲמֹר
 הַנּוֹפֵל, יֵתֵר [עַל] מִשְׂאוֹ שֶׁהוּא יֹכֹל לְשִׁאת, אֵין זְקוּק לוֹ – אִינוּ צָרִיךְ
 לְסִיעֵ לְפָרוֹק מִמֶּנּוּ מִשְׁאֹ, שְׁנֵאמַר (שְׁמוֹת כג ה) 'רַבִּץ תַּחַת מִשְׂאוֹ',
 וּמִשְׁמַע, מִשְׂאוֹ שְׂכִיבֹל לְעִמּוֹד בּוֹ. וּמְדִיקָתָהּ הַגְמָרָא: לֹא מְכַלֵּל –
 הָאִם לֹא נִלְמַד מִזֶּה דְּתֵנָא קֵאָמַר – שְׂרִיב שְׁמַעוֹן וְחֲכָמִים כְּכִי –
 סוֹבְרִים שְׁגַם בְּאוֹפֵן זֶה שִׁישׁ עַל חֲמֹר מִשָּׂא שְׂאִינוּ יֹכֹל לַעֲמוֹד בּוֹ
 הוּא זְקוּק לוֹ – חֵיב בְּמִצּוֹת פְּרִיקָה, מָאִי מְעָקָא – וְמָה טַעַמָם, אִם
 תֹּאמַר מִשּׁוּם מִצּוֹת 'עוֹב תַּעֲזוֹב', הִרִי כְּתוּב 'מִשָּׂא' וִישׁ לְדִירוֹשׁ
 כְּרִבִּי יוֹסִי 'מִשָּׂאוֹ שְׂכִיבֹל לַעֲמוֹד בּוֹ', אֲלֹא לֹא – הָאִם לֹא נִכּוֹן
 לֹמַר שְׁטַעַמָם הוּא מִשּׁוּם דְּצַעַר בְּעָלֵי חַיִּים הוּא מְדִאֲוִרִייתָא, וְאִפִּילוֹ
 שְׁבַעַל הַחֲמֹר עֲשֵׂה שְׁלֵא כְּהוֹגֵן, מְכַל מִקּוֹם מִשּׁוּם הַהִלְכָּה שֶׁל
 אִיסוּר צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים אֵין אִנוּ דּוֹרְשִׁים אֶת הַכְּתוּב 'מִשָּׂאוֹ'
 בְּפִשּׁוּטוֹ, צָרִיךְ לְפָרוֹק מַעֲלִיָּה אֶת הַמִּשָּׂא.
 דּוּחָה הַגְמָרָא: דִּלְמָא – שְׁמָא בִּאֲמַת חֲכָמִים וְרַבִּי שְׁמַעוֹן סוֹבְרִים
 שְׂצַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים אִינוּ מְדִאֲוִרִייתָא, וּבַפְּסוֹק 'תַּחַת מִשְׂאוֹ' פְּלִיגִי –
 נַחֲלֵק, דְּרִבִּי יוֹסִי כְּכִי, דְּרִשִׁינ תַּחַת מִשְׂאוֹ, שְׁדוּקָא מִשְׂאוֹ שְׂכִיבֹל
 לְעִמּוֹד בּוֹ חֵיב לְפָרוֹק, וְרַבִּין כְּכִי, לֹא דְרִשִׁינ תַּחַת מִשְׂאוֹ עַל מִשָּׂא
 שְׂכִיבֹל לַעֲמוֹד בּוֹ, אֲלֹא מִפְּרֹשִׁים אֶת הַפְּסוֹק שְׁכֵל מִשָּׂא שִׁישׁ עֲלָיו
 חֵיבִים לְפָרוֹק מִמֶּנּוּ, וְלֹכֵן צָרִיךְ לְפָרוֹק אֲפִילוֹ אִם בַּעַל הַחֲמֹר
 הַעֲמִים מִשָּׂא שְׂאִינוּ יֹכֹל לַעֲמוֹד בּוֹ, וְלֹא מִשּׁוּם שְׂצַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים
 מְדִאֲוִרִייתָא.
 מוֹכִיחָה הַגְמָרָא: תַּדַּע שֶׁהַבִּיאֹר בַּמַּחֲלֻקָּה הוּא כְּמוֹ שְׁדַחֲנִי, דְּצַעַר

משנה

משנה זו דנה במקרה שאבדה לאדם אבידה וגם לאביו או לרבו
אבדה אבידה, באיזו אבידה חייב להתעסק קודם. עוד עוסקת
המשנה במקרה שמוטל עליו לכבד גם את אביו וגם את רבו, מי
מהם קודם.
המשנה מבארת שאבידתו קודמת לאבידת אביו ואבידת רבו:
אָבִידְתּוֹ וְאָבִידְתּוֹ אָבִיו - אדם שאבד לו חפץ וגם לאביו אבד חפץ,
ומצא את שתי האבידות אך אינו יכול ליטול את שתיהן, אָבִידְתּוֹ
קודמת לאבידת אביו. וכן אם מצא את אָבִידְתּוֹ וְאָבִידְתּוֹ רְבוֹ, שָׁלוּ
קודם - אבידתו קודמת לאבידת רבו.
המשנה מבארת את סדר הקדימה של אביו ושל רבו בהשבת
אבידה, בפריקת משא, ובפדיון שבויים: היו לפניו אָבִידְתּוֹ אָבִיו
וְאָבִידְתּוֹ רְבוֹ, שָׁלוּ רְבוֹ קודמת לאבידת אביו, מפני שְׁאָבִידְתּוֹ הָיָה
לְעוֹלָם הָיָה, וְרְבוֹ שָׁלְמֵדוֹ חֲכָמָה - תורה, מְכִיאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הָבָא.
וְאָם אָבִיו חֲכָם, שָׁלוּ אָבִיו קודמת לאבידת רבו, מפני שודאי גם אביו
למדו חכמה.
הָיָה אָבִיו וְרְבוֹ נִשְׁאָן מִשְׁאָו, וצריך לעזור לפרוק מעליהם את
משאם, מְנִיחַ - פורק את משאו של רבו, וְאַחֵר כֶּךָ מְנִיחַ - פורק את
של אָבִיו. הָיָה אָבִיו וְרְבוֹ בְּבֵית הַשֵּׁבִי, פֹּדֶה אֶת רְבוֹ וְאַחֵר כֶּךָ פֹּדֶה
אֶת אָבִיו. וְאָם אָבִיו חֲכָם, ואפילו שלא כרבו, פֹּדֶה אֶת אָבִיו, וְאַחֵר
כֶּךָ פֹּדֶה אֶת רְבוֹ:

גמרא

הגמרא מבררת את דברי המשנה שאבידתו קודמת לאבידת אביו
ורבו. שואלת הגמרא: מָנָה הֵנִי מִיָּלִי - מנין המקור לדין זה
שאבידתו קודמת לאבידת אביו ורבו. משיבה הגמרא: אָמַר רַב
יְהוּדָה אָמַר רַב, אָמַר קָרָא - כתוב בפסוק לגבי שמיטת כספים
(דברים טו ד) אָפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה כֶּךָ אָבִיו, ו'אפס' הוא לשון חדלה
וכליה, כלומר חדל מלעבור על מצוותי, ושומר את מצות
השמיטה, כדי שלא תבוא לידי עניות, ומפסוק זה שהתורה מצוה
להיזהר שלא תהיה אביון, משמע שהמון שֶׁלֶךְ קוֹרֵם לְשָׁלוּ כָּל
אָדָם. וְאַמַּר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אף שכן הוא הדין, כָּל חֲמִסִּים
בְּעֶצְמָם כֶּךָ שֶׁמִּדְּקָדֵם תְּמִיד לֹא לְהִיטֵב אַבְיוֹן וְאִינוּ גּוֹמֵל חֲסִדִּים עִם
הַבְּרִיּוֹת, כּוֹף בָּא לִידֵי כֶּךָ שֶׁנַּעֲשָׂה אַבְיוֹן וּמִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת:
שִׁנְיָנוּ בְּמִשְׁנֵיתֵינוּ: הָיָה אָבִיו וְרְבוֹ נִשְׁאָן מִשְׁאָו וְכו', מניח את של
רבו ואחר כך מניח את של אביו:
הגמרא מבררת באיזה רב עוסקת המשנה: תָּנוּ רַבָּנָן, רְבוֹ שְׁאָמְרוּ
שֶׁהוּא קוֹדֵם לְאִבּוֹ, הוּא רְבוֹ שֶׁלְּמִדּוֹ חֲכָמָה - סברות וטעמי
ההלכות, כלומר גמרא, וְלֹא רְבוֹ שֶׁלְּמִדּוֹ מִקְרָא וּמִשְׁנָה - דינים ללא
טעמים, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, כָּל שְׂרֹב חֲכָמָתוֹ הֵימְנוּ
נִקְרָא רְבוֹ, ואין חילוק מה לימדו. רַבִּי יוֹסִי אָמַר, אֲפִילוּ אִם לֹא
הָיָה עֵינָיו אֱלָא בְּמִשְׁנָה אֶחָת - שלימדו טעם משנה אחת שלא
היה יכול להבין, וְהָ הוּא רְבוֹ.
אָמַר רַבָּא, בְּגוֹן רַב סְחוּרָה דְּאֶסְכְּרָן - שהסביר לי, מהו וְהָמָא
לִסְכְּרוֹן, שהיא כף גדולה שצדה האחד הוא כף שמסלקים בה את
זוהמת התבשיל לצדדים, וצדה השני הוא כעין מזלג שבו מעלים
את הבשר מהקדירה.
מספרת הגמרא: שְׁמוּאֵל קָרַע מֵאִנְיָה - קרע בגדיו בקרע שאינו
מתאחה, עָלִיהָ הָיָה מִרְבָּן - על אחד מן החכמים שמת, דְּאֶסְכְּרִיָּה
- שהסביר לו את המשנה (תמיד פ"ג מ"ו) המבארת את סדר
פתיחת ההיכל, שאחד מן הכהנים היו לו שני מפתחות, הָאֶחָד

כתוב בפסוק (שמות כג ה) 'כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׁנֵאךְ רוֹבֵץ, ודרשו
חכמים, שרק 'רוֹבֵץ' במקרה צריך לעזורו, וְלֹא רֹבֵץ שֶׁכָּךְ דִּרְכוֹ
תְּמִיד. 'רוֹבֵץ' על הקרקע, וְלֹא עוֹמֵד. 'תַּחַת מִשְׁאָו', וְלֹא אִם מִשְׁאָו
כָּבֵד מְפֹרָק, 'תַּחַת מִשְׁאָו' מִשְׁאָו שֶׁהַחֲמוֹר יָכוֹל לְעֹמֵד בוֹ, וְלֹא אִם
הֵנִיחוּ עַל גְּבוּ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהוּא יָכוֹל לִשְׂאת. מוכיחה הגמרא: וְאִי
אֶסְכְּרָתָ - ואם אתה סובר שצער בְּעָלִי חַיִּים דְּאוֹרִייתָא, אִם כן, מָה לִּי
- מָה אֵיכַפֵּת לִי אִם הוּא רוֹבֵץ וְמָה לִּי - וְמָה אֵיכַפֵּת לִי אִם הוּא
רֹבֵץ, וְמָה לִּי - וְמָה אֵיכַפֵּת לִי אִם הוּא עוֹמֵד, הֲלֹא חוֹבָה לְעוֹזְרוֹ
בְּגַלְלָהּ צֶעַר בְּעָלִי חַיִּים. אלא מוכח שצער בעלי חיים אינו
מדאורייתא. דוחה הגמרא: הָא מְנִי - מי שנה ברייתא זו, רַבִּי יוֹסִי
הַגִּלְלִי הָיָה, דְּאָמַר צֶעַר בְּעָלִי חַיִּים דְּרַבָּנָן. וְהָכִי נִמְי מִסְתַּבְּרָא - כך
גם מסתבר שברייתא זו היא כרבי יוסי הגלילי, דְּקָתְנִי - שהרי
שנינו בסיפא של הברייתא 'תַּחַת מִשְׁאָו' מִשְׁאָו שֶׁיָּכוֹל לְעֹמֵד בוֹ,
וְהָרִי מֵאֵן שְׁמַעְתָּ לִּיה דְּאִיתָ לִּיה הָא סְבָרָא - מי הוא זה ששמעת
סוֹסֵבֵר סְבָרָא זו. הֲלֹא הוּא רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי, שֶׁשְׁנִינוּ בְּמִשְׁנֵיתֵינוּ
דְּרַשָּׁה זו בְּשִׁמּוֹ, שְׁמַע מִיָּה שֶׁבְּרִיתָא זו כְּרַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי הָיָה.
מקשה הגמרא: וְמִי מְצִית מוֹקְמֵת לָהּ - וכי אתה יכול להעמיד את
הברייתא כְּרַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי, וְהָא קָתְנִי סִיפָא - והרי שנינו בסיפא
שדורשים 'תַּחַת מִשְׁאָו' וְלֹא מְפֹרָק, ומבררת הגמרא את הדרשה,
מֵאִי לֹא מְפֹרָק שֶׁאֵין חוֹבָה לְעוֹזְרוֹ, אֱלִיָּמָא - אם תאמר שהכוונה
שהמשא לֹא מְפֹרָק כָּלָל - אינו על גב הבהמה כלל אלא על
הקרקע, אִי אִפְשָׁר לְפָרֵשׁ כֶּךָ, הָא בְּתֵבִי - שהרי כתוב במפורש
בַּפֶּסֶק (דברים כב ד) לֹא תִרְאֶה אֶת חֲמוֹר אֲחִיךָ או שורו נִפְלִים
בְּדֶרֶךְ וְהִתְעַלְמָתָּ מֵהֶם מִקֵּם תִּקְוִים עִמּוֹ, כלומר שאם נפלו בדרך
ומשאם מוטל בצד על הקרקע צריך להקדים, אֱלָא שְׁשִׁיטָא
שהכוונה לֹא מְפֹרָק - שאם המשא מפורק אין צריך לעזורו בְּתֵבִי,
אֱלָא בְּשִׁבְרָה, ומאחר שכן הוא פירוש הברייתא, יֵשׁ לְדוֹן מֵאֵן
שְׁמַעְתָּ לִּיה - מי הוא ששמעת דְּאִיתָ לִּיה הָא סְבָרָא - סוֹסֵבֵר סְבָרָא
זו שאין חובה להטעין בחינם, הֲרִי הֵם רַבָּנָן, כְּמִבּוּאָר לַעִיל (לב).
ואם כן יש להעמיד ברייתא זו כרַבָּנָן, וְחוֹזֵר הַהוּכַחַה שֶׁגַם לְרַבָּנָן
צֶעַר בְּעָלִי חַיִּים אינו מדאורייתא. מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם
הַבְּרִייתָא בְּשִׁיתָ רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי הָיָה, הַסּוֹבֵר שֶׁצֶעַר בְּעָלִי חַיִּים
דְּרַבָּנָן, וּבְמִשְׁנֵיהֶן סְבָרָה לָהּ כְּרַבָּנָן שֶׁאֵין חִיּוֹב לְהַטְעִין בְּחִינָם אֲלֵא
בְּשִׁבְרָה.
הגמרא מבארת דינים נוספים במצות פריקה וטעינה: תָּנוּ רַבָּנָן,
נִאֲמַר בַּפֶּסֶק לַעֲנִין פְּרִיקָה (שמות כג ה), 'כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׁנֵאךְ
רֹבֵץ תַּחַת מִשְׁאָו', וְמוֹה שֶׁנִּאֲמַר 'כִּי תִרְאֶה' יֵשׁ לְדִיֵּק, יָכוֹל אֲפִילוּ
מִרְחֹק - שְׁמָא נִאֲמַר שֶׁאֲפִילוּ אִם רָאוּהוּ מִרְחֹק, חִיִּיב לִלְכֹּת לְעוֹזְרוֹ
לוֹ, תְּלִמּוֹד לְזִמְרָה לַעֲנִין הַשֶּׁבֶת אֲבִידָה (שם כג ד) 'כִּי תִפְגַּע שׁוֹר
אִיבָק או חֲמוֹר תַּעֲהֶה הַשֶּׁבֶת תִּשְׁכְּנוּ לוֹ, וּפְגִיעָה' משמעותה שאתה
פוגש אותו כשהוא סמוך לך ממש, ולמידים פריקה מהשבת
אבידה. שואלת הברייתא, אִי - אם נדקדק מלשון 'כִּי תִפְגַּע', יָכוֹל
פְּגִיעָה מִמַּשׁ - שְׁמָא רַק כִּשְׁפּוּעַ מִמַּשׁ מִקְרֹב וְלֹא כִשְׁרֹאָהוּ,
תְּלִמּוֹד לְזִמְרָה בְּפִרְיקָה 'כִּי תִרְאֶה' שְׁחִיב גַּם כִּשְׁרֹאָה מִרְחֹק, וְאִיזו
הִיא רְאִיָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פְּגִיעָה, שִׁיעוֹר חֲכָמִים, אֶחָד מִשְׁכַּח וּמִחֲצָה בְּמִילָה
וְהָ הוּא שִׁיעוֹר הַנִּקְרָא רִיב, ועד מרחק זה חייב לבוא ולעזור, אֲבָל
יותר משיעור ריס אינו חייב.
תָּנָא בְּבְרִיתָא דִּין נוֹסָף, וְהִרְדָּה - האדם המסייע לבעל החמור
צועד עִמּוֹ - עם החמור ובעליו לאחר שהטעינו, עַד מִרְחָק שֶׁל
פְּרָקָה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לַחֲשׂוֹשׁ שְׁמָא הַחֲמוֹר יִפּוֹל שׁוֹב וְיִצְטָרֵךְ לְפִרְקוֹ
וְלִטְוֵנוֹ שׁוֹב, וְהִפְרָסָה הִיא אַרְבַּעָה מִלִּין. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר הִנָּה,
וְנִמְלֵל שְׁכָר עֲבוֹר טִרְחוֹתָא זו:

רעז"י

רִיבֵּן. מִקְרָה זֶהוּ לֹא שְׂרֹבֶץ תַּחַת מִשְׁאוֹ בַּפֶּעַם הַזֹּאת: וְלֹא רִבְצָן. הִגִּיל בִּכְרִי: וְלֹא מִפְּרִיָּה. וְהוּא צָרִיךְ שֶׁעֵינָהּ וְלִקְחָן פְּרִיךְ הַכְּתִיבִּים הָעֵץ תָּקִים: וְכֹל מִפְּרִיָּהוּ. וְחִטִּיל עָלָיו שִׁילָךְ שֶׁ: מִדֶּבֶר עָמָּה. לְאַחַר שֶׁהִשְׁעִינוּ שֶׁמֹּא חֲזוֹר יִפְּלוּ: (נִכְמָ' מִנֵּה מִיָּלִי. דְּשִׁלוּ קֹדֶם: לֹא יִהְיֶה בָּךְ אִכְוִין. הִזְהָר מִן עֲנִיּוֹת: כֹּל הַמְּסָרִים בַּעֲצָמוֹ בָּךְ. אֵף עַל פִּי שֶׁלֹא הִשְׁתִּילוּ עָלָיו הַכְּתִיבִּים

וְשֶׁלֹא לִיכָנֶס לְפָנֶיךָ מִשְׁוֹת הָרִין וְלֹא לְדַקְרָה
שֶׁלִּי קֹדֶם אִם לֹא כְּהִפְסֵךְ מוֹכִיחַ וְאִם תִּמְדּוּ
מִדַּקְרָה פֹרֶק מַעֲלִי עוֹל גִּיחַ וְצִדְקָה וְסוֹף
וְיִצְטָרֵךְ לְבָרִיךְ שֶׁלֹא יִהְיֶה כְּהִפְסֵךְ. סִבְרַת טַעֲמִי
הַמִּשְׁנָה לְבָרִיךְ שֶׁלֹא יִהְיֶה סוֹתֵרֹת וְאֵת וְטַעֲמִי
אִיסוּר וְתִמְרֵךְ וְהַחֲבוֹב וְהַפְסוּר וְהָאֵת נִקְרָא מְגָרָא
סִקְרָא. תוֹרָה נְבִיאִים וְכַתוּבִים: מִשְׁנָה: כְּמוֹ שֶׁחַ
שְׁנוֹת וְאֵין טַעֲמִן מִפּוֹרֶשׁ בְּהֵן: כֹּל שְׂרִיב חֲקִמְתּוֹ
הִיטֵנוּ. אִם מְגָרָא אִם מִשְׁנָה אִם נִקְרָא: הָאִיד
עֲנִיּוֹ. שְׁהוֹדִיעוּ טַעֲם מִשְׁנָה אַחַת שֶׁלֹא יִכּוֹל
לְהִבֵּן: דְּאִסְכְּרֵן וְהִסְתַּמֵּן. בְּסִדֵּר טַהֲרוֹת
כֵּלִים פִּיגִי מִשְׁנֵה ב וּפְכִיחַ (מִשְׁנֵה א) הָאֵת שְׁנוֹת וְלֹא
הִיטֵנוּ יוֹדֵעַ מַה לֵּךְ הוּא לְמַדְנִי שְׁהוּא כֵּף וְדוֹלָה
שֶׁמִּסְלָקֵן בּוֹ וְזוֹת הַקְדִּירָה וְהִסְלָקֵן לְצִדְדֵי:
קִרְעַת מֵאֲנִיּוֹת. קִרְעַת שְׁאֵין מִתְאַחֶה בְּרִין תַּלְמִיד עַל
הָרֵב: אִתְרֵי יוֹדֵד לְאִסְתִּי הַחֲשִׁי. מִשְׁנָה הִיא
בְּמַסְכֵּת הַמִּיד (פֶּרֶק ג מִשְׁנֵה ו) אֲחֵךְ וְהַכְּסִין
שֶׁמִּסְכֵּת דְּלִתּוֹת הַמִּשְׁכָּה מִן אֲצֵל בְּרִיטָן
וְנִכְסֵי פִּיגִי מִן וְנִכְסֵי מִפְתָּחוֹת בְּרִין אֲחֵר יוֹדֵד

16 המפתחות וקללו פתח פשפש הצפוני שאצל
17 פתח ההיכל בקרן מן־הצד צפונית של אולם
והיכל בדורנו הקדם שני פשפשים יהיה לו לשער
18 הגדול אחד לצפון ההיכל והאולם ואחד
19 לדרומו ואותו שבוֹתוֹם לא יבגס בו אדם מעולם
20 כדמקשה הקדם וקראו פשפש שבצפון וראו
21 לפתח שבִּקוּיֹת האולם שאצל חמש אמות של
22 פותל ההיכל שבצפון פתח ההיכל ודלת כוכבת
23 בו ואותו מפתח של אותו הפתח יורד לאמת
24 השחי. פשפשים פתחים קטנים גמלי כיפות
קטנוֹת אֵרְבוּ בעוֹבוֹ רומח הוֹחֵל וְלֹא כוֹבֵבֵהּ בו
25 פושטיֵיר בלעו אחד יורד לאמת השחי הקב
לפתחו בו שחירת ופשפש שבִּקוּיֹת האולם עומד
26 במחוץ בתוך האולם ומכניס בוֹתוֹן שבכוֹלֵת
27 עד בית שחי ופותה וְאֵחָד פוֹתֵהּ יורֵד לאִתֹּר
שכנֵסָה שָׁחַ וְהָאֵל לוֹת אֶשֶׁר לַעַד פִּנֵּי אֶחָת
28 עֲשֶׂרֶה אֵמָה של אולם וקצת מן ההיכל ופותה
במפתח שני דלת אחד שֶׁמֶן הָאֵל הַיְחִיֵּל מִדֶּרֶךְ
29 בְּלֹא טוֹרֵךְ בִּשְׂאֵר פתחים וּבְכֵסֶה לַהֲחִילֹת
30 לַדְלֹת הַיְחִיֵּל: בְּכֵסֶה (בספחים דף לו') עֲשֶׂהֶנָּה
בדפוס וְקִבְּעָנָה בֵּין מִדֶּרֶךְ בָּלָא טוֹרֵךְ וְהָאֵל שֶׁר
31 הַגְּדוֹל הוּא פֶתַח הַיְחִיֵּל שֶׁבִּין אֹלֶם לַהֲחִילֹת:
32 עוֹמְדִין זֶה מִפְּנֵי זֶה: בְּרִין תְּלִמִּיד לֵרֵב לְפִי שְׁחִי
וְשִׁבְיָן תְּמִיד בֵּית הַמִּדְרָשׁ יוֹרֵד וּמִקְשִׁין וּמִקְרִקִּין
33 וְכֹלֶם לְמִנְיָן זֶה מִזֶּה: לְרֵבֹו מִבֹּרֶךְ שְׂרֹב
34 וְכִתְּמוֹ מִמִּנְיָן בְּרִי: יִגְדְּלוּ לוֹ שֶׁמֶה שְׁמֵה
שְׁמוֹתָם שִׁשׁ בְּיָדוֹ מִפִּי אֲחֵרִים: מֵאֵל כְּלוֹמֵר
35 קוֹדֵם לְאַבְרָהָם לְעֵצֶן אֲבָדָה: וְתֵנֶן רֵבֹו שְׁלֹמֹחַ
36 הַקָּהָל: סִתְּמָהוּ בִּר' מֵאִיר: רֹב הַקָּהָל: אִם מִקְרָא
מִקְרָא אִם מִשְׁנֵה מִקְרָא: סִדָּה: מִדָּה קָצַת: וְאֵינָהּ
37 דִּתָּה: שְׁמִשְׁנֵה מִקְרָא: יִפִּים הַנִּימָה מִפְּנֵי תַחְלוֹן
38

122

אלו בעלי מקרא. שאינם יודעים דינים וחוקאות כי אם על פי בעלי מקרא
שנאמרים אלו בעלי משנה שסבורים לידע כמו בעלי מקרא ואינם יודעים בירור
הדבר מנדיבם אלו ע"ה ששנאמרים ת"ח ושמן תאמר אבד סבון ת"ל ונראה בשמחתכם
ישראל ישמחו ועובדי כוכבים יבושו:

הדרן עלך אלו מציאות

ביומי רבי נשנית משנה זו שבעו בולא עלמא
מתניתין ואזלו בתר גמרא הדר דרש להו ולעולם
היו רין למשנה יותר מן הגמרא מאי דרש
בדרש רבי יהודה ברבי אלעאי מאי דכתיב הגד
לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם אלו עמי הארץ
פשעם אלו תלמידי חכמים ששגגות נעשות להם
בדורות ולבית יעקב חטאתם אלו עמי הארץ
שגגות נעשות להם בשגגות והיינו דתנן ר'
יהודה אומר הוי והוי בתלמוד ששגגת תלמוד
עולה ורזן דרש ר' יהודה בר' אלעאי מאי
דכתיב שמעו דבר ה' החרדים אל דברו אלו
תלמידי חכמים [אמר] אחיכם אלו בעלי מקרא
שנאמרים אלו בעלי משנה מנדיבם אלו עמי
הארץ שפא תאמר פסק סבבם וכטל סיבובם
ת"ל ונראה בשמחתכם שפא תאמר ישראל יבושו
תלמוד לומר והם יבושו עובדי כוכבים יבושו
וישראל ישמחו:

הדרן עלך אלו מציאות

המפקיד אצל חבירו בהמה או פלים ונגנבו
או שאבדו שילם ולא רצה לישבע שהרי
אמר שומר חנם נשבע ויצא נמצא הנגב
משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי
ארבעה וחמשה למי משלם למי שהפקדון אצל
נשבע ולא רצה לשלם נמצא הנגב משלם
תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה
וחמשה למי משלם לבעל הפקדון: גמ' למה
ליה למתני בהמה ולמה ליה למתני פלים
צריכי דאי תנא בהמה הוה אמנא בהמה
הוא דמקני ליה כפילא משום דנפיש מירוחה
לענינה ולאפוקה אבל פלים דלא נפיש מירוחיהו

דלמא

אימא לא מקני ליה כפילא ואי תנא פלים הוה אמנא פלים הוא דקמקני
ליה כפילא משום דלא נפיש כפיליהו אבל בהמה דכי טבח ומכר משלם
תשלומי ר' וה' אימא לא מקני ליה כפילא צריכא מתקין לה רמי בר
חמא והא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ואפילו לר"מ דאמר אדם
מקנה דבר שלא בא לעולם ה"מ כגון פירות דקל דעבידי דאתו אבל הכא

מי

הדרן עלך אלו מציאות

ביומי רבי נשנית משנה זו. הא דקתני גמרא אין לך מדה גדולה מזו לפי שמשרבו תלמידי
שמאי והלל שהיו לפניו שלשה דורות רבו מחלוקות בתורה ונגעשית בשמי תורות מתוך
עול שעבדו מלכות וגירות שהיו גוררין עליהן ומתוך כך לא היו יכולים לתת לב לדבר
דברי החולקים עד ימיו של רבי שנתן הקב"ה לו חן בעניו אנטונינוס מלך רומי כדאמרין
בפ"ז (דף טו) וזהו מורה ושלח וקצין כל תלמיד
ארץ ישראל ועד ימיו לא היו מסכתות סידורות
אלא כל תלמיד ששמע דבר מפי גדול הימנו
קרה ונתן סימנים הלכה פלונית ופלונית
שמעתי משם פלוני וכשנתקבצו אמר כל אחד
מה שמע ונתנו לב לדבר טעמי המחלוקת
דברי מי ראויין לקיים וסידור המסכתות דברי
נושין לבדם ודברי יבמות לבדם ודברי קדשים
לבדם וסתם נמי במשנה דברי יחידים שראה רבי
את דבריהם ושאין ססם כדי לקבוע הלכה
במותר לביקר אמרו בגמרא אין לך מדה גדולה
מזו שיתנו לב לטעמי המשנה: שבעו בולא עלמא
מתני'. מלחזור על קרית משנתם: ואזלו ברי
גמרא. לחשוב בסקרא: הדר דרש להו הוי רין
למשנה. לפי שראו פן ישתכחו המשניות ויחליפו
שמות החכמים ובמקום חיוב יאמרו פטור
ובמקום אסור יאמרו מותר: מאי דרש. מתחילה
כשרש שגמרא גדול: לעמי פשעם. עמי דהיינו
ת"ח את חטאתם אני קורא פשע שיהיה להם
לתת לב בטעמי משנתם שיקררו להם על
העיקר ולא יורו הלכה מתוך משנה שאינה
עיקר: ולבית יעקב. שאר העם: חטאתם. אפילו
פשע שלהם אני קורא חטאת: הוי וידי בתלמוד.
בגמרא שהיא תירין וטעמי דמשניות או אם
תשמע דבר משנה מרבך הנהיר לשאל טעמי
ומי שפא: שנת תלמוד. אם שגית בהוראה
בשנת תלמודך שלא דעת טעם המשנה ונתת
בה טעם אחר ומתוך כך דמית דין או הוראה
שכא לידך ולמדת הימנה שלא כדת שאין
הטעם כמו שהיית קבור פשע שאילו דעת טעם
המשנה לא דמית לה מעשה הכא לידך: עולה
זיון. עגש אתה עליה כמזיד שדון הוא בדרך
שלא שאלת טעם מרבה: אלו ת"ח. שישמשו
חכמים הרבה לתלמוד טעמי משנתם זה בזה וזה
בזה שאין הכל בקיאין בשוין: שנאמרים אלו בעלי
משנה. ששנואין בעלי מקרא לפי שבעלי מקרא
אומרים על בעלי משנה שהן מבלי עולם
כדאמרין במסכת סוטה (דף כב) הם התנאים מבלי
עולם שמורים הלכה מתוך משנתם: מנדיבם אלו
ע"ה. שת"ח שנואין ומתועבין להן כגדו: שפא
תאמר אבד סבבם. של אלו שהרי כתיב למען
שמי יכבד ה' דמשמע שהם אומרים אבל אין
הדבר כן: ת"ל ונראה בשמחתכם. ולא נאמר
ונראה בשמחתכם כך אמר הנביא אני ואחייכם
שנאמרים ומנדיבם כולנו נראה בשמחתכם: והם
יבושו. אותם שהם עובדי כוכבים שאינם מקנני
ואין נקראין על שם ישראל הם יבושו וישראל
ישמחו:

המפקיד. ולא רצה לישבע. שבעת שומרים שלא פשע בה ושלל שלח בה יד שהיה יכול ליפטר בשבועה זו שהרי אמרו בו: לפי שהפקדון אצל. דבין שילם קנה כל תשלומיה
ובגמרא מפרש טעמא: גמ' דמקני ליה כפילא. הבעלים מקנין לשומר כפל העתיד להשתלם כדאמר לקמן שבשעה שמסרה לו לשמור על מנת כן מסרה שאם תגנב וירצה וישלם
הוא כפל שלו: אימר לא מקנה ליה כפילא. לא מסרה לו מתחילה על מנת כן: ולא נפיש כפיליהו. שאין באין לידי ארבעה וחמשה שאינה נותנת אלא בשור ושה בלבד: מתקנה לה
דמי בו. או אמתניתין קא מתמה: והא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ותיארא הקנו לו בעלים כפל זה שצריך לא לתתיו בו גב: ואפילו לר' מאיר דאמר. בפ"ג דקדושין (דף סט)
דרי את מקודשת לי על מנת שאתגיר איכא למיגמר מנה מוכר פירות דקל לחבירו עד שלא באו לעולם דאפילו זה רב הווא ורב נחמן לקמן באיזהו נשך (דף סט): דעבידי דאתו.

אופן יתנו תשלומי הקנס לשומר.
המפקיד אצל חבירו בהמה או כלים שישמרו עבורו, ויגנו או
שחבירו מרשות השומר, ועתה בעל הפקדון תובע מן השומר את
דמי פקדונו, אם אכן שילם השומר את דמי הפקדון ולא רצה
לישבע שלא פשע בה ושלא שלח בה יד ויכול היה לפטור עצמו
מתשלום על ידי שבועה, שהרי אמרו חכמים, שומר חנם הטוען
שאין הפקדון תחת ידו נשבע שבועת השומרים ויצא - ונפטר בכך
מחובת התשלום, כיון ששילם, אם לאחר מכן נמצא חגב, והרי
הוא משלם תשלומי כפל על גניבתו, ואם נמח את הבהמה שגנב
ומכר - או שמכר אותה, משלם תשלומי ארבעה עבור שה נחמשה
עבור שור, למי הוא משלם, למי שהפקדון אצלו - לשומר. כי
מאחר שהשומר שילם את דמי הגניבה לבעליה, קנה בכך את
התשלומים המחויבים עבור גניבתה.
אולם אם נשבע השומר ולא רצה לשלם את דמי הפקדון לבעלים,
אם נמצא חגב, משלם הוא תשלומי כפל, או אם נמח ומכר משלם
תשלומי ארבעה וחמשה, למי משלם, לבעל הפקדון.

נמרא

שנינו במשנה, המפקיד אצל חבירו בהמה או כלים וכו': שואלת
הגמרא: למה ליה למתני בהמה ולמה ליה למתני כלים - לשם מה
שנה התנא גם בהמה וגם כלים, והרי היה השומר קונה את הקנס
בכלים יקנה גם בהמה וכן להפך. משיבה הגמרא: צריכי, דאי תנא
- שאם היה התנא שונה רק בהמה, הוה אמינא - הייתי אומר
שדווקא בהמה הוא דמקני ליה כפליא - בבהמה נאמרה ההלכה
שהבעלים הקנו לשומר בשעת מסירת הפרה את תשלומי הכפל
ותשלומי ארבעה וחמשה, אם ישלם את דמי הבהמה, משום
דנפיש מירחה לעיניה ולאפוקה - שיש טרחה מרובה בשמירת
הבהמה, להעלותה לביתו ולהוציאה, ולכן נוחה דעת הבעלים
להקנות לשומר את הקנס. אבל כלים דלא נפיש מירחייהו - שאין
טרחת שמירתם מרובה שהרי מונחים הם כל העת במקומם, אימא
לא מקני ליה כפליא - נאמר שהבעלים לא מקנים לשומר את
הכפל שעתיד הגנב לשלם בעבורם. ואי תנא - ואם היה התנא
שונה רק כלים, הוה אמינא - הייתי אומר שכלים הוא דמקני ליה
כפליא - שרק בכלים מקנים הבעלים את הכפל לשומר, משום
דלא נפיש כפליהו - שאין הגנב מתחייב על גניבתם אלא תשלום
כפל בלבד. אבל בהמה דכי נמח ומכר - שכאשר הגנב טבח או
מכר אותה משלם על כך תשלומי ארבעה וחמשה, אימא לא מקני
ליה כפליא - היינו אומרים שתשלום מרובה כל כך אין הבעלים
מקנים לשומר, צריכא - משום כך הוצרך התנא לשנות דין זה גם
לגבי בהמה וגם לגבי כלים.
הכלל הוא שאין אדם יכול להקנות לחבירו דבר שעדיין לא בא
לעולם, ורבי מאיר מחלק ואומר שכאשר רצונו להקנות דבר מה
שברור לנו שהוא עתיד לבוא לעולם, וכגון המוכר את פירות
הדקל טרם שצמחו על העץ, שהגילות היא שהם עתידים
לצמח, אזי באופן זה יש אפשרות להקנות דבר שלא בעולם.
המקשן הבין בדברי המשנה, שאם ירצה השומר לשלם את דמי
הפקדון אזי כבר בשעת מסירת הפקדון, מקנים הבעלים את הכפל
לשומר.
מתקין לה - הקשה רמי בר חמא על דברי המשנה, והא - הלא אין
אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ואין יכול בעל הפקדון להקנות
לשומר את הכפל כבר בשעת מסירת הבהמה לידו, והרי חוב
הכפל לא קיים עדיין, ואפילו לדבי מאיר דאמר אדם מקנה דבר
שלא בא לעולם, הני מילי - דבריו אמורים רק בגוף שהקנה לחבירו
פירות דקל, וזאת משום דעבידי דאיתו - שעשויים הם בודאי לבוא
לעולם, אבל הקא - כאן שהבעלים מקנים לשומר בשעת מסירת
הבהמה את הכפל שעשוי לבוא כאשר ימצא הגנב ויחייב בכפל,

במי רבי נשנית משנה זו, שקודם דורו של רבי, רבו מחלוקות
בישראל מתוך שהיו תחת שעבוד וגזירת המלכות, עד שבמעט
נשתכחה התורה, ובמי רבי נתן להם המלך אנטונינוס רשות
לעסוק בתורה, ונתחילו התלמידים להתאסף ואמר כל אחד מה
ששמע מרבו, וסידר רבי את ההלכות, וכדי שיעסקו כולם בלימוד
טעמי המשניות, אמר רבי על לימוד הגמרא שאין לך מדה גדולה
מזה, ומתוך כך שביקו בולא עלמא - עזבו כל הלומדים, את
המתניות - המשניות, ואילו בטר - והכלו אחרי הגמרא, וחשש
רבי שאם לא יהיו עוסקים גם במשנה ישכחו את דברי החכמים
ויטעו בדין, דר - חזר רבי ודרש להו - לעוסקים בגמרא, ולעולם
היו רין למשנה, יותר מן הגמרא.

הגמרא מבררת את סברתו של רבי: מאי דרש - מזהיך דרש רבי
בתחילה שלימוד הגמרא עדיף. מבארת הגמרא: בדרוש - כמו
שדרש רבי יהודה ברי אלא, מאי דתיב (ישעיהו נח א) 'והגד
לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם', 'הגד לעמי פשעם', אלו תלמידי
חכמים שנגזרות נעשות להם בודניות, כיון שהיה להם להבין את
טעמי הדינים ולא לפסוק ממשנה, 'לבית יעקב חטאתם', אלו עמי
הארץ שגזירות נעשות להם בגזירות, כיון שאינם יודעים את
ההלכות.

והיינו דתנן (אבות פ"ד מ"ג), רבי יהודה אומר, הוי זהיר בתלמוד -
בלימוד הגמרא שהוא פירוש המשניות, וכן אם שמעת מרבר
משנה, היזהר
לבר את טעמיה ומי שנאה, מפני שנגזרת תלמוד - שאם שגית
בפירוש המשניות והתרת דבר האסור או להיפך, שגגה זו עולה
ודון - עונש אתה עליה כאילו עברת במזיד, מפני שהיה לך לברר
טעם הדברים.

הגמרא מביאה דרשה נוספת של רבי יהודה ברבי אלעאי: דרש רבי
יהודה ברי אלא, מאי דתיב (ישעיהו סו ה) 'שמעו דבר ה'
החרדים אל דברו, אמרו אחיכם שנאיכם מנדיכם למען שמי יכבד
יהוה ונראה בשמחתכם והם יבשו'. כך פסוק זה נדרש, 'החרדים אל
דברו' אלו תלמידי חכמים שממחרים בחרדה ללמוד מן החכמים
טעמי ההלכות, 'אמרו אחיכם' אלו בעלי מקרא שאינם יודעים את
הדינים וההלכות, והם לומדים מתלמידי החכמים, 'שנאיכם' אלו
בעלי משנה ששונאים את תלמידי החכמים בעלי הגמרא, כיון
שאומרים הם על בעלי המשנה שהם 'מבלי עולם' שאינם יודעים
את סברות הדינים ומדמים דבר לדבר שלא כשורה, 'מנדיכם' אלו
עמי הארץ ששונאים את תלמידי החכמים, שפא תאמר פסק ספרם
ובקל סיבוי של אלו שאינם תלמידי חכמים, שלא ישמחו לעתיד
לבוא, תלמוד לומר 'ונראה בשמחתכם', לא אמר הנביא 'ונראה'
בשמחתכם, אלא 'ונראה' בשמחתכם, שכולנו נראה בשמחתכם,
שפא תאמר שאף שישמחו מכל מקום ישראל שאינם תלמידי
חכמים יבשו, תלמוד לומר 'והם יבשו' דהיינו עובדי כוכבים יבשו,
וישראל כולם ישמחו:

הדרן עלך אלו מצאות

פרק שלישי

הפרק שלפנינו עוסק בדיני פקדון ובחוביו של השומר במקרים
שונים שאירעו לפקדון.

משנה

משנתינו עוסקת במקרה שבו נגנב הפקדון ולבסוף נמצא הגנב
ושילם את הקנס, באיזה אופן תשלומי הקנס יתנו לבעלים ובאיזה

הדין כאשר אמר הריני משלם ועדיין לא שילם. מביאה הגמרא
הוכחה לנידון: תניא בנותיה דרבי יוחנן, השוכר פרה מחבירו ונגנבה,
ואמר הלה - השוכר, הריני משלם ואיני נשבע, ואחר כך נמצא
הנגב, משלם הגנב תשלומי כפל לשוכר. מבואר אם כן כדעת רבי
יוחנן, שכיון שאמר השוכר הריני משלם, זכה בכפל.
הגמרא ממשיכה לדון בסוגי השומרים השונים ששילמו את הקרן,
אימתי קונים הם את הכפל. לצורך ביאור דברי הגמרא, נקדים
בקצרה את חילוקי הדינים שנאמרו בשומרים. ארבעה שומרים
הם, שומר חנם, שומר שכר, השוכר והשואל. שומר חנם פטור
מגניבה ואבידה וחייב כאשר פשע בשמירת הבהמה. שומר שכר
ושוכר חייבים בגניבה ואבידה ופטורים מן האונסים, ושואל חייב
בכל חוץ ממתה הבהמה מחמת מלאכה, והטעם הוא שהרי לא
שאלה מבעליה להעמידה אצלו אלא להשתמש בה.
אמר רב פפא, שומר חנם כיון שאמר 'פשיעתי' - כיון שהודה
שנגנבה מחמת פשיעתו, ומחייב עצמו בתשלומים, מקנה ליה
כפילא - מסכים הבעלים שיזכה בכפל. דאי בעי פטר נפשיה כנגבה
- לפי שאילו רצה היה יכול לפטור עצמו בטענת שקר ולומר
שנגנבה ממנו, וכיון שהודה בפשיעתו וחייב עצמו בקרן, קנה את
הכפל.
שומר שכר כיון שאמר נגנבה וחייב עצמו בתשלום דמיה מקנה ליה
כפילא - מסכים הבעלים שיזכה בכפל. דאי בעי פטר נפשיה
בשבורה ומתה - שאילו רצה היה טוען שנשרה הבהמה או מתה
והיה פטור עצמו בכך. וכיון שהודה בגניבה וחייב עצמו בקרן,
נקנה לו הכפל.
אולם, שואל שאומר כשנגנבה ממנו הבהמה, 'הריני משלם' לא
מקני ליה כפילא - אין הבעלים מקנה לו מחמת הודאתו את הכפל.
והטעם, משום שהשואל כמא הוה ליה למפטר נפשיה - באיזו
טענה היה יכול לפטור את עצמו, אם תאמר בפתח מפתח מלאכה,
אין זו טענה טובה כיון שפתח מפתח מלאכה הוא מקרה לא שכיח.
וכיון שהשומר יכול לפטור את עצמו רק בטענה שאינה שכיחה,
לכן גם כשהודה וחייב את עצמו אין הבעלים מקנים לו את הכפל.
איבא דאמר, יש אומרים שכך אמר רב פפא, שואל נמי - שואל
אף הוא, כיון שאמר 'הריני משלם' מקני ליה כפילא - מקנה לו
הבעלים את הכפל, דאי בעי פטר נפשיה - שהרי אם רצה היה
נפטר בטענה שפתח הבהמה מפתח מלאכה. וכיון שהודה, מקנה
לו הבעלים את הכפל. אמר ליה - אמר לו רב זביד, הכי - כך אמר
אפי, שואל אינו קונה את הכפל עד שישלם ממש. מאי טעמא -
מדוע שונה דינו משאר שומרים, הואיל וכל הנאה שלו - כיון
שיכול לעשות בה מלאכה ואינו משלם עליה, כדביבירא - בדיבורו
של השומר שאמר 'הריני משלם' לא מקני ליה כפילא אין בדעתו
של הבעלים להקנות לשואל את הכפל עד שישלם. ושונה בזה
משאר שומרים לפי שלא עשה לו השואל טובה בכך שהודה
שנאנסה הבהמה ממנו, כיון שמוטל על השואל להניח את דעתו
של המשאיל, שהרי השאיל לו את הבהמה חנם ללא תמורה.
הגמרא מביאה ברייתא כדברי רב זביד, ששואל אינו קונה עד
שישלם: תניא בנותיה דרב זביד, השואל פרה מחבירו ונגנבה
מרשות השואל, וקידם השואל וישלם דמי הפרה, ואחר כך נמצא
הנגב, משלם תשלומי כפל לשואל. ומוכח ממה שלא הזכירה
הברייתא 'ואמר הריני משלם' אלא 'קידם השואל וישלם', כדברי
רב זביד, ששואל קנה את הכפל רק אם שילם.
הגמרא דנה איזו מהלשונות דלעיל בדעת רב פפא, נסתרת
מהברייתא: ללשון קמא דרב פפא - ללשון הראשון שהבאנו
בדברי רב פפא שאמר שואל שאמר הריני משלם לא קנה את
הכפל, ודאי לא הוה תיובתא - ודאי אין להקשות מדברי
הברייתא, שהרי אף בברייתא מבואר שאין השואל קונה את

מי יזכר דמגנבה - מי יאמר שתיגנב הבהמה. ואם תימצי לומר
דמגנבה - ואף אם אכן תיגנב הבהמה, מי יזכר דמשתבת נגב - מי
יאמר שאכן ימצא הגנב, ואי משתבת נגב - ואף אם ימצא הגנב,
מי יזכר דמשלם דלמא מורי ומפטר - מנין לנו שאכן ישלם כפל,
הלא יתכן שיודה ויפטר, כדן גנב שהודה בגניבתו שפטור
מתשלומי הקנס, ואם כן גם לרבי מאיר לא יתכן להקנות את
הכפל משעת מסירת הפקדון.
הגמרא מתרצת את קושיית רבי בר חמא: אמר רבא, נעשה הבעלים
כאומר לו - לשומר בשעת מסירת הפרה, לכשתגנב הפרה ותמצא
ותשלמי - מרצונך הטוב ולא תטריח אותי לבית דין, הרי פרתני
קנויה לך מעכשיו - וכיון שהיתה של השומר חייב הגנב את הכפל
לשומר. ומיזבש מדוע אין חסרון של דבר שלא בא לעולם, כיון
שקנה את הפרה שכבר קיימת, והכפל ממילא שלו.
הגמרא מביאה להקשות על דברי רבא: מתקין - מקשה ליה רבי
יורא, אי הכי - אם כדברי רבי יקשה, אפילו גזירותיה וולדותיה נמי
היו צריכים גם הם להיות של השומר, כיון שהפרה שלו. אלא
תניא - ומדוע שנינו בברייתא, חוץ מגזירותיה וולדותיה שהשומר
קונה רק את תשלומי הכפל ולא גזירות וולדות, ועל כרחך לא
נחשב כאילו קנה את הבהמה עצמה משעת המסירה. אלא אמר
רבי יורא, נעשה הבעלים כאומר לו לשומר, אם תיגנב ותמצא
ותשלמי, הרי פרתני קנויה לך מעכשיו, חוץ מגזירותיה וולדותיה.
שואלת הגמרא: ומאי פסקא - כיצד פסקו הדבר לומר שאדם
דעתו להקנות את הכפל לשומר ואין דעתו להקנות הגזירות
והולדות. מבארת הגמרא: סתמא דמלתא, שכתב דאמא מעלמא
עבדי איניש דמקני - שבח שאינו בא מגוף הבהמה כגון כפל, אדם
מסכים להקנותו לשומר. שכתב דמנופה כגון גזירות וולדות לא
עבדי איניש דמקני.
הגמרא מביאה דרך נוספת בדברי רבא: איבא דאמר. אמר רבא
נעשה הבעלים כאומר לו לשומר בשעת מסירת הבהמה, לכשתגנב
הבהמה ותמצא ותשלמי, שעה אחת פסוק לנגיבתה הרי היא קנויה
לך, ולכן אין כאן דבר שלא בא לעולם.
מבררת הגמרא: מאי בינייהו - בין שתי הלשונות בדברי רבא,
מבארת הגמרא: איבא בינייהו, קושא דרבי יורא - שאינה קשה
לפי הביאור השני מאחר ואין הבהמה נקנית לשומר אלא שעה
אחת קודם גניבתה, ומובן מדוע אינו קונה את הגזירות והולדות
שבאו קודם לכן.
אי נמי - נפקא מינה בין שתי הלשונות באופן דקיימא בנאם -
כאשר בסמוך לגניבה נמצאת הבהמה במרעה, שאז לפי הלשון
השני אינו זוכה בכפל כיון שרק בקנין חצר יכול לקנות אז את
הבהמה, ובשעת הקנין אין הבהמה בחצירו. אבל לפי הלשון
הראשון בדברי רבא שהקנין חל משעת משיכה, אין צורך בקנין
חצר.
שנינו במשנה: שילם ולא רצה לישבע [ובי]. אמר רבי תימא בר אבא
אמר רבי יוחנן, לא שילם, אין כוונת המשנה באמרה 'שילם'
שדווקא אם שילם ממש, אלא כיון שאמר 'הריני משלם' קנה את
הקנס אף על פי שעדיין לא שילם. מקשה על כך הגמרא ממשנתנו:
תנן - שנינו במשנה, שילם ולא רצה לישבע, משמע שרק אם שילם
ממש, אין - אזי קונה הוא את הכפל. אבל אם לא שילם ממש לא
קונה את הכפל. וקשה לרבי יוחנן שמדויק במשנה שלא כדבריו.
דוחה הגמרא: אימא סיפא, נשבע ולא רצה לשלם ונמצא הגנב,
משלם את הקנס לבעל הפיקדון. משמע, טעמא דלא רצה - מכיון
של רצה לשלם, אינו זוכה בכפל. הא רצה - אבל אם רצה
לשלם, אף על פי שלא שילם, הרי הוא זוכה בקנס כיון שרצה
לשלם. וכיון שישנה סתירה מהירישא לסיפא, מסיקה הגמרא, אלא
מא לאבא למשמע מינה - לא היתה כוונת התנא להשמיענו מה

1 **דלמא** מודה ומפטר. פי' דלמא ימור לחלות קודם שיקאו עדים והניין כרב דאמר מודה
2 בקנס ואח"כ באו עדים פטור ואע"ג דממנתי' דמרוכה (ב"ק דף עה) דייק' דלא כרב
3 על פי עצמו דמיקא דעל פי עד אחד לפי מסקנא דהתם דאמר מסתברא מלתיה דרב
4 בשחייב עצמו בקרן אבל היכא דפטר עצמו מכלום לא אמר לא מפקא מדרב וכן הלכה
5 ולא כשמואל דמתייב דר' יוחנן דרב נמי התם
6 דפטור ושמואל ר' יוחנן הלכה כר' יוחנן כדאמר
7 פ' מי שהוציאנוהו (עירובין דף מה):
8 **א** נמי דקיימא באגם. תימא דנימא נעשה כאמר
9 לו לכשתגב ותשלמי דרי פרתיה קריה לך
10 מעבשיו סמוך לגביה דהשתא קני אפילו עומדת
11 באגם כדאמר ר' יוחנן בפ' הלכה כר' יוחנן (כתובות
12 ד' פב. ושם) משוך פרה זו ותקנה ח' מעבשיו
13 ולאחר שלשים יום קנה אפי' עומדת באגם
14 וניזוהיה וולדותיה לא קנה אע"פ שאומר
15 מעבשיו שאין תקנה נגמר עד סמוך לגביה
16 כדאמר ר' יוחנן בפ' האומר (ידידות דף ס.) כא
17 אחד וקדשה מעבשיו ולאחר שלשים יום כא
18 אחד וקדשה מעבשיו ולאחר כ' יום כא אחד
19 וקדשה מעבשיו ולאחר עשרה ימים כא אחד
20 וקדשה מעבשיו אפי' הן מאה בולם תופסים בה
21 דכל חד וחד רוחא לחבריה שבק ושקא יל
22 דקדושין אלימי וכוון דאשבו רוחא תו לא
23 פקעי אבל הכא גזרות וולדות לכל הפחות נתנו
24 דאיתגו בשעת מסיקה אחיז מעבשיו לקנותה
25 סמוך לגביה למפרע:
26 **אלא** מהא ליכא למשמע מיהא. תימא כיון
27 דקשיא ליה רישא לסיפא נימא נעשה
28 כדאמרין בפ' קמא דקדושין (דף ה) ותקשה
29 לר' יוחנן ו"ל דשילם נקט לאבי דפרק הגזול
30 קמא (ב"ק ד' קח.) לאוריי דאם נשבע ושילם
31 דאין הפסל שלו ולרבא לאוריי שילם אע"פ
32 שנשבע תחלה שהפסל שלו ולא רצה לישבע
33 הנינו לא רצה לעמוד בשבועה אבל אם אמר
34 הריני משלם אם נשבע תחלה אין הפסל שלו.
35 **שואל** עד שישלם. תואיל וכל הגזא שלו
36 ולהאי טעמא אפי' אם התנה לחיות
37 כשי"ח לא קנה עד שישלם ולטעמא דלעיל
38 דמשום לא שכיחא אם התנה לחיות כשי"ח קנה
39 בפסל במו דפטר נפשיה בגביה ואבידה דשכיחא:
40 **ללישנא** קמא דרב פפא ודאי לא הויא
41 תיובתא. דאמר דריני משלם לא
42 קנה בפסל אבל שילם קנה בפסל ו"ל גרס ודאי הויא
43 תיובתא דכיון דרב פפא מפרש טעמא משום דלא
44 שכיח האי טעמא שייך אפילו בשילם והא דנקט
45 ואמר דריני משלם משום דנקט גבי שיח ושש
46 נקט נמי גבי שואל:
47 **וחזר**

1 **מי יימר דמגנבא**. שעתיד להיגנב דליקני ליה כפל בשעת מסיקה דעל כרחק משעת
2 מסיקה געי לאקניה שמקבה ממנו על מנת כן נעשה באומר לו. בשעה שמקרה לו דקים
3 להו לרבנן דניחא להו לבעלים שיהא בטוח בקרן על מנת שיהא ספק כפל העתיד לבא
4 של שומר דהרי היא במקסרה לו על מנת כן שאם תגנב וישלם לו קרן שאתה פרה קניה
5 לו משעה שמקרה נמצא למפרע כשגב הגנב
6 של שומר היתה דפדה כר' היא בעולם: אי תבי.
7 דנמצא שהיתה שלו משעה ראשונה וזהא אפי
8 בגיזות וולדות שהיו לה משבאה לביתו דכיון
9 דנגנב ורצה ושילם נמצאת שלו למפרע: פסקא.
10 פסקת הדבר בכל אדם שדעתו להקנות כפל אם
11 יבא לך ואין דעתו להקנות ולחיות: נעשה
12 באמר לו. בשעה שמקרה לו לכשתגב ותשלמי
13 ותשלמי. אם תשלם לי הדרך: סמוך לגביה
14 קניה לך. שעה אחת לפני גביהה היתה הדרך
15 קניה לך והיא כבר היתה בעולם: קשיא דר'
16 ויירא. ללישנא בתרא ליכא לאקשוי גזרות
17 וולדות דהא סמוך לגביהה הוא דאקניה: א"ר
18 דהוה קרינא באגם. כשגנב גנב ללישנא בתרא
19 לא קני כפילא דהא סמוך לגביהה לא היתה
20 בחצירו שנתה חצירו קונה לו ומשיכה הווא
21 שעתא לא הוה ובמאי נקני וא"ת תקני לו
22 משבחה ראשונה שמקבה לו על מנת לקנותה
23 שעה הסמוכה לגביהה דא אמרין בכתובות
24 בהאשה שנפלו לה נכסים (דף פב.) האומר
25 לחבירו משוך פרה זו ולא תיקני לך אלא לאחר
26 שלשים לא קנה: תשוב' פרה ונגנבה כו'. אע"פ
27 שהשוכר חייב בגביהה ואבידה מי"מ אם רוצה
28 לשכר ולישבע שפאנסה הוה נפטר בשבועה
29 הלכך כי אמר ונגנבה ודאי עצמו בקרן נקנה לו
30 הפסל: קנה ליה כפילא. נקנה לו הפסל: כל
31 הויב' ופטורי דר' שומרין ילפין מקריא לקנן
32 בפרק השואל (דף עה) שומר חנם יושבע על חבל
33 אם לא פשע והשואל משלם את הכל נושא
34 שכר והשוכר פטורין מן האונסין ותיקני בגביהה
35 ואבידה שואל פטור במתה מחמת מלאכה
36 הראויה לה דאמר ליה להכי אושלת לי ולא
37 לאוקמה בבילתא: וכל הנאה שלו. שהיה עושה
38 בה מלאכתו בלא שום שכר: דריבוא. דריני
39 משלם: לא קני ליה. הבעלים כפל שאין זו שום
40 טובה מוטל היה עליו לזניח דעתו שהשאיילה
41 לו חנם: ללישנא קמא דרב פפא. ודאי לא הוי
42 תיובתא דנימא כיון דטעמא דרב פפא משום
43 דלא הוה למפטר נפשיה דהא מתה מחמת
44 מלאכה לא שכיחא אפי' קדם ושילם נמי אית
45 ליה לרב פפא פטורין קני ליה כפילא ותיקני ליה
46 הא ודאי ליכא לאותובי דמצי אמר לך אגא
47 אע"פ שאמר דריני משלם אמרי ולא אמרי
48 אע"פ ששילם: נימא תיבתי תיובתא. מי נימא
49 דשילם דוקא קאמר תנא דברייתא: והא
50 דקדשני. תנא דברייתא גבי שוכר ואמר
51 כדאמרין לעיל תנא פותיה דר' יוחנן וגבי
52 שואל ושילם בהך דתנא פותיה דרב וביד
53 שיליתיה. בני השריבה: לתנא. שהיו שונן
54 תוספתא דרבי חייא ותוספתא דרבי אושעיא
55 שהם עיקר כדאמרין בעלמא (תולין דף קמא).
56 כל מתנתא דלא מיתקני בי רבי אושעיא ורבי
57 חייא לא תותביה בי מדרשא:
58 ואמר

וְחֹרֶר וְאָמַר אֵינִי מְשַׁלֵּם וְנֹאמַר מִי אֲמָרְיָן מְהֵרָה קָהָר בֵּיתָּ. מִכָּאן מוֹכִיחַ רִ"ת דָּאָם אָמַר לְחֹרֶר הַחֲבֵעַ וְטוֹל קוֹדֶם שֶׁנִּשְׁבַּע יְכוּל לְחֹרֶר בּוֹ וְלֹאמַר אֲשֶׁבַע וְלֹא אֲשַׁלֵּם וּבִפְרָק יֵשׁ נִחְלָץ (כִּי ב' דף קכח. ושם) דָּאָמַר עֲבָדִי גִבְתָּ וְחָלָה אֹמַר אֶתָּה מְכַרְתָּ לִּי רִצּוֹנָךְ הַחֲבֵעַ וְטוֹל וְנִשְׁבַּע אֵינוֹ יְכוּל לְחֹרֶר בּוֹ לֹא גֵרָס נִשְׁבַּע בְּלֹא אָוִי דְּמִשְׁמַע שְׂבַעִי יִשְׁבַּע וּבְרִישׁ שְׁבוּעָתָה

הַדִּינִים (שְׁבוּעָתָה דף לו. ושם ד"ה אה) דָּאָמַר אִם אָמַר אֵינִי נִשְׁבַּע פּוֹטְרִין אוֹתוֹ מִיֵּד לֹא כִפְרָשִׁי שְׁפוֹטְרִין אוֹתוֹ לִפִּי שְׁאֵינוֹ יְכוּל לְחֹרֶר בּוֹ אֲלֵא יֵשׁ לֹמַר מְסַלְקִין אוֹתוֹ מִכִּיד בְּדִי שִׁיתְבַּיִשׁ לְחֹרֶר וְלֹמַר אֲשֶׁבַע מִיָּדוּ שׁוּב פִּירֵשׁ רִ"ת בַּתְּשׁוּבָה אַחַת דְּשִׁפְרִי גִרְסִין נִשְׁבַּע בְּלֹא אָוִי וְנִשְׁבַּע בְּעִ"ב וְהָאֲמָרְיָן כְּפָרָק זֶה בִּרְדִּי (נְטוּרִין דף כד. ושם: ד"ה שלח) גְּבִי נֶאֱמָר עָלֵי אֲבָא וְאֲבִיךָ מִחֲלוּקָה לְאַחַר גִּמְרֵי דִין אָבֵל קוֹדֶם גִּמְרֵי דִין דְּבִרִּי חֵבֵל יְכוּל לְחֹרֶר בּוֹ הֵכָא אֲפִילוּ קוֹדֶם שֶׁנִּשְׁבַּע אֵינוֹ יְכוּל לְחֹרֶר בּוֹ דִּכְיוּן שֶׁקֶבֶל עָלָיו לִשְׁלֵם אִם יִשְׁבַּע זֶה שֶׁנִּבְגְּדוּ הָרִי כְמוֹ לְאַחַר גִּמְרֵי דִין וְהֵכָא דְקָאָמַר מְהֵרָה קָהָר בֵּיתָּ לֹא שִׁיבֵל לְחֹרֶר אֲלֵא רֹצֵחַ הוּא לְחֹרֶר אֶף עַל פִּי שְׁאֵינוֹ יְכוּל וְלֹא מִקְנֵי לִיָּה כְּפִילָא מִשּׁוּם דְּאִשְׁתַּחֲוִיָּה לְבִ"ד כְּדָאָמַר בְּסוּמָר גְּבִי הוֹרָא דְאִפְקִיד בִּיפִי וְכִדָּנָא אֵיבָא בִּי יֵשׁ נִחְלָץ (כִּי ב' דף קלח) מִדְּאִשְׁתִּיק קִנְיָנוּ וּבִשְׁעוֹר בְּכֹסֶף מְהֵרָה קָהָר בֵּיתָּ פִּירֵשׁ רֹצֵחַ לְחֹרֶר וְאֵינוֹ יְכוּל:

הַרְיָנִי מְשַׁלֵּם וְעַתָּה כִּי. תִּמְנָה הֵיאָךְ יִשְׁלֵם לְבָנִי הַתִּפְקֵד כְּפֵל הָאֵ אֵין אֶדָם מוֹרִישׁ קֶסֶס לְבָנִי דְּחָתָן בְּרִישׁ פִּרְק נִשְׁרָה שְׁנִתְפַּתְתָּה (וכתובת) דף מא':

שָׂאֵל מִן הָאִשָּׁה. פִּי רִשִׁי פֶּרָה מְנַכְסִי מְלֹג שֶׁהָקָרן שְׁלֵחַ וּפִירוֹת לְבַעַל וְקִשָּׁה דְּמֹאֵי קִבְעִי דְּכִי שָׂאֵל פֶּרָה מִן הָאִשָּׁה כִּאִילוּ שָׂאֵל הַפִּירוֹת מִן הַבַּעַל וּבִשְׁלִישִׁים הַפֶּרָה לְבַעַל כִּאִילוּ כִּמוֹ שֶׁהָקָרן לֹאשָׁה וְיֵשׁ לִישֵׁב שִׁשְׁלִים לְבַעַל חֲלָקוֹ בְּשֵׁם שֶׁהִתְהַיָּה שׁוֹחַ לְפִירוֹתֶיהָ וְלֹא שִׁלֵּם הָקָרן וְגִרָע מְשִׁילֵם לְאַחַר מִשְׁתַּחֲפִים חֲלָקוֹ וְהָתֵם שִׁשְׁלִים קָרן וְדוּחַק וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ שָׂאֵל מִן הָאִשָּׁה כִּשֶׁהִתְהַיָּה פְּנוּיָה שְׁתֵּי שָׁלָה הָקָרן וְהַפִּירוֹת וְנִישֵׁת וְהִשְׁתָּא שִׁלֵּם הַפִּירוֹת לְבַעַל אֲפִילוּ נָתַן הַכֵּל לֹאשָׁה וְכִידָן נִישֵׁת יֵשׁ לוֹ פִּירוֹת בְּרִין נְכִסֵּי מְלֹג וְכֵן אִשָּׁה שֶׁשָּׂאֵלָה כִּשְׂחִיָּה פְּנוּיָה וְנִישֵׁת וְנִשְׁלָחָה דְּהִשְׁתָּא שִׁלֵּם הַבַּעַל דְּהוּא הַפִּירוֹת שְׁלוֹ וְהִרְבִּין פִּי שָׂאֵל מִן הָאִשָּׁה וּמִתָּה וְשִׁלֵּם לְבַעַל מִדֵּה דְאֲפִילוּ אִם מִתְּנָא לֹמַר דְּשִׁילֵם לְבָנִים קֶנָּה כְּפִילָא מִשּׁוּם נִידוּתָא דְאֲבָהוֹן אָבֵל בַּעַל לֹא תִישֵׁי לְנִידוּתָא דְאִשָּׁה וְלִישְׁנָא דְמַעֲכִשׁוּ אִשָּׁה אֵינָה חֹסֶה עַל בַּעֲלָהּ וְכֵן אִשָּׁה שֶׁשָּׂאֵלָה וּמִתָּה וְשִׁלֵּם בַּעַל אִפִּי אִם מְפַקֵּד מִקְנֵי כְּפִילָא לְבָנִי נִפְקֵד מִשּׁוּם דְּרָחִים לְהוּ מִשּׁוּם אֲבָהוֹן אָבֵל לֹא מִקְנֵי לְהוּ לְבַעַל מִשּׁוּם אִשְׁתּוֹ שְׁמִתָּה: **שָׂמָא** יוֹצִיא הֵלֶּה הַפְּקָדוֹן. פִּירֵשׁ רִשִׁי וְנִפְסְלוּ לַעֲדוֹת וְלִשְׁבוּעָה וְקִשָּׁה לִרְ"ת דָּכֵל שֶׁבֵן שִׁישְׁבַּע הֵלֶּה שְׁהוּא יִדְרֵק וְיִתֵּר לִישְׁבַּע כְּאֵתָה

כִּי שֶׁלֹּא נִפְסְלוּ הַמְּלֹחֶה וְכִי עֲבָדִין תִּמְנָה לְרֹמָא וְכִי תִמְנָה דְּחִישִׁין שְׁמָא הַמְּשִׁכֵּן יִתְקַלֵּל אַחֲרֵי כֵן יוֹצִיא עָלָיו לַעֲוֵי אִי"פ שֶׁנִּשְׁבַּע בְּאֵמַת אִי"פ מֹאֵי פִּרְק בְּסוּמָר כִּי מִשְׁתַּבַּע מְלֹחֶה נִמִּי לְטִרָח לְהוֹ וְלִיתִי וְהִשְׁתָּא אֵי שׁוֹחַ יִתֵּר אִם כֵּן נִשְׁבַּע לְשָׁקֵר וְכֵל שֶׁבֵן שִׁיחֵר בְּשִׁבְעוֹתוֹ וְנִרְאָה לְרִבֵּינוּ חֲסִידֵי פִּירֵשׁ רִבֵּינוּ הִנְחָל דְּנִרְאָה כְּמוֹ שְׁבוּעָה לְכַסְלָה וְנִגְמָא הוּא לִישְׁבַּע הִיאָךְ שֶׁהָדָר מִתְּבַרֵּר אַחֲרֵי כֵן שְׁמִתָּה וְיוֹצִיא אֶת הַפְּקָדוֹן אָבֵל כִּי רִמְיָן לֹה עַל הַמְּלֹחֶה לֹא יִשְׁבַּע עַד שֶׁיַּעַבְדָּהּ יִכַּל לְמַצָּא וְיִתֵּר אִמְּוִי לֹא חֲשִׁיב הָאֵ בְּפִרְק כֵּל הַשְּׁבָעִין (שְׁבוּעָתָה דף מה. ושם: ד"ה ואלו) עַם הַנִּשְׁבָּעִין וְנִסְטָלִי דְלִיכָא לְמִימַר תִּנָּא וְשִׁיר רִאֲלוּ קִתְנֵי בְּדִיִּיק בְּפִ"ק דְּקִידוּשִׁין (דף ע"ז: ושם) גְּבִי אֵילוּ מַעֲנִיקִין לָהֶם וְיֵשׁ לֹמַר דְּלֹא חֲשִׁיב הָתֵם אֲלֵא אוֹתָם שְׁאִין יְכוּלִין לִישְׁבַּע בְּזוֹן וְזָלָן וְחֹבֵל דְּנִיכְרִים הַדְּרִים בִּין שֶׁנִּבְנֶס שֶׁלֵּם בְּבִיתוֹ וְנִתְקוּסְטוּ וְהָאֵ חֲבוּל שְׁהוּא חֲבֵלוֹ וְכֵן בְּתוֹנֵי אֵינוֹ יְכוּל לִישְׁבַּע בְּעִבָּה שְׁאֵינוֹ יוֹדַע אִם נָתַן תְּנִין לְפִלְעִלִים וְכֵן שְׂכִיר בְּעִבָּה יְכוּל לִישְׁבַּע לִפִּי שְׁהוּא קָרָן בְּפִלְעִלִי וּמִתָּה וְשִׁלֵּם נִמִּי בְּמוֹצִיא הוֹצֵאֹתָ עַל נְכִסֵּי אִשְׁתּוֹ אֲמָרִי בְּפִרְק הָאִשָּׁה שְׁפָלוּ לָהּ כִּי (וכתובת דף פ. ושם: ד"ה ישבע) יִשְׁבַּע קֶנָּה הוֹצִיא וְחִסּוֹל בְּרִין הָאִשָּׁה יוֹדַעַת כְּמוֹהִי הוֹצִיא בַּעֲלָהּ וְלֹא חֲשִׁיב לָהּ פִּי כִּי הַנִּשְׁבָּעִים דְּהוּי בְּכָלל שְׂכִיר אָבֵל הֵכָא הִלָּח יְכוּל לִישְׁבַּע דְּקִים לִיָּה טִפִּי מְפִלּוֹחַ אֶךְ שֶׁלֹּא רָצוּ חֲבָמִים גְּזִירָה שְׁמָא יוֹצִיא הֵלֶּה בִּין וְהִנֵּיעַ

תוס' כתובות פ. ד"ה ישבע ועוד שם פ. ד"ה ואלו:

וְחֹרֶר וְאָמַר אֵינִי מְשַׁלֵּם מֹאֵי מִי אֲמָרְיָן מְהֵרָה קָהָר בֵּיתָּ. מִכָּאן מוֹכִיחַ רִ"ת דָּאָם אָמַר לְחֹרֶר הַחֲבֵעַ וְטוֹל קוֹדֶם שֶׁנִּשְׁבַּע יְכוּל לְחֹרֶר בּוֹ וְלֹאמַר אֲשֶׁבַע וְלֹא אֲשַׁלֵּם וּבִפְרָק יֵשׁ נִחְלָץ (כִּי ב' דף קכח. ושם) דָּאָמַר עֲבָדִי גִבְתָּ וְחָלָה אֹמַר אֶתָּה מְכַרְתָּ לִּי רִצּוֹנָךְ הַחֲבֵעַ וְטוֹל וְנִשְׁבַּע אֵינוֹ יְכוּל לְחֹרֶר בּוֹ לֹא גֵרָס נִשְׁבַּע בְּלֹא אָוִי דְּמִשְׁמַע שְׂבַעִי יִשְׁבַּע וּבְרִישׁ שְׁבוּעָתָה הַדִּינִים (שְׁבוּעָתָה דף לו. ושם ד"ה אה) דָּאָמַר אִם אָמַר אֵינִי נִשְׁבַּע פּוֹטְרִין אוֹתוֹ מִיָּד לֹא כִפְרָשִׁי שְׁפוֹטְרִין אוֹתוֹ לִפִּי שְׁאֵינוֹ יְכוּל לְחֹרֶר בּוֹ אֲלֵא יֵשׁ לֹמַר מְסַלְקִין אוֹתוֹ מִכִּיד בְּדִי שִׁיתְבַּיִשׁ לְחֹרֶר וְלֹמַר אֲשֶׁבַע מִיָּדוּ שׁוּב פִּירֵשׁ רִ"ת בַּתְּשׁוּבָה אַחַת דְּשִׁפְרִי גִרְסִין נִשְׁבַּע בְּלֹא אָוִי וְנִשְׁבַּע בְּעִ"ב וְהֵכָא דְקָאָמַרְיָן כְּפָרָק זֶה בִּרְדִּי (נְטוּרִין דף כד. ושם: ד"ה שלח) גְּבִי נֶאֱמָר עָלֵי אֲבָא וְאֲבִיךָ מִחֲלוּקָה לְאַחַר גִּמְרֵי דִין אָבֵל קוֹדֶם גִּמְרֵי דִין דְּבִרִּי חֵבֵל יְכוּל לְחֹרֶר בּוֹ הֵכָא אֲפִילוּ קוֹדֶם שֶׁנִּשְׁבַּע אֵינוֹ יְכוּל לְחֹרֶר בּוֹ דִּכְיוּן שֶׁקֶבֶל עָלָיו לִשְׁלֵם אִם יִשְׁבַּע זֶה שֶׁנִּבְגְּדוּ הָרִי כְמוֹ לְאַחַר גִּמְרֵי דִין וְהֵכָא דְקָאָמַר מְהֵרָה קָהָר בֵּיתָּ לֹא שִׁיבֵל לְחֹרֶר אֲלֵא רֹצֵחַ הוּא לְחֹרֶר אֶף עַל פִּי שְׁאֵינוֹ יְכוּל וְלֹא מִקְנֵי לִיָּה כְּפִילָא מִשּׁוּם דְּאִשְׁתַּחֲוִיָּה לְבִ"ד כְּדָאָמַר בְּסוּמָר גְּבִי הוֹרָא דְאִפְקִיד בִּיפִי וְכִדָּנָא אֵיבָא בִּי יֵשׁ נִחְלָץ (כִּי ב' דף קלח) מִדְּאִשְׁתִּיק קִנְיָנוּ וּבִשְׁעוֹר בְּכֹסֶף מְהֵרָה קָהָר בֵּיתָּ פִּירֵשׁ רֹצֵחַ לְחֹרֶר וְאֵינוֹ יְכוּל:

הַרְיָנִי מְשַׁלֵּם וְעַתָּה כִּי. תִּמְנָה הֵיאָךְ יִשְׁלֵם לְבָנִי הַתִּפְקֵד כְּפֵל הָאֵ אֵין אֶדָם מוֹרִישׁ קֶסֶס לְבָנִי דְּחָתָן בְּרִישׁ פִּרְק נִשְׁרָה שְׁנִתְפַּתְתָּה (וכתובת) דף מא':

שָׂאֵל מִן הָאִשָּׁה. פִּי רִשִׁי פֶּרָה מְנַכְסִי מְלֹג שֶׁהָקָרן שְׁלֵחַ וּפִירוֹת לְבַעַל וְקִשָּׁה דְּמֹאֵי קִבְעִי דְּכִי שָׂאֵל פֶּרָה מִן הָאִשָּׁה כִּאִילוּ שָׂאֵל הַפִּירוֹת מִן הַבַּעַל וּבִשְׁלִישִׁים הַפֶּרָה לְבַעַל כִּאִילוּ כִּמוֹ שֶׁהָקָרן לֹאשָׁה וְיֵשׁ לִישֵׁב שִׁשְׁלִים לְבַעַל חֲלָקוֹ בְּשֵׁם שֶׁהִתְהַיָּה שׁוֹחַ לְפִירוֹתֶיהָ וְלֹא שִׁלֵּם הָקָרן וְגִרָע מְשִׁילֵם לְאַחַר מִשְׁתַּחֲפִים חֲלָקוֹ וְהָתֵם שִׁשְׁלִים קָרן וְדוּחַק וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ שָׂאֵל מִן הָאִשָּׁה כִּשֶׁהִתְהַיָּה פְּנוּיָה שְׁתֵּי שָׁלָה הָקָרן וְהַפִּירוֹת וְנִישֵׁת וְהִשְׁתָּא שִׁלֵּם הַפִּירוֹת לְבַעַל אֲפִילוּ נָתַן הַכֵּל לֹאשָׁה וְכִידָן נִישֵׁת יֵשׁ לוֹ פִּירוֹת בְּרִין נְכִסֵּי מְלֹג וְכֵן אִשָּׁה שֶׁשָּׂאֵלָה כִּשְׂחִיָּה פְּנוּיָה וְנִישֵׁת וְנִשְׁלָחָה דְּהִשְׁתָּא שִׁלֵּם הַבַּעַל דְּהוּא הַפִּירוֹת שְׁלוֹ וְהִרְבִּין פִּי שָׂאֵל מִן הָאִשָּׁה וּמִתָּה וְשִׁלֵּם לְבַעַל מִדֵּה דְאֲפִילוּ אִם מִתְּנָא לֹמַר דְּשִׁילֵם לְבָנִים קֶנָּה כְּפִילָא מִשּׁוּם נִידוּתָא דְאֲבָהוֹן אָבֵל בַּעַל לֹא תִישֵׁי לְנִידוּתָא דְאִשָּׁה וְלִישְׁנָא דְמַעֲכִשׁוּ אִשָּׁה אֵינָה חֹסֶה עַל בַּעֲלָהּ וְכֵן אִשָּׁה שֶׁשָּׂאֵלָה וּמִתָּה וְשִׁלֵּם בַּעַל אִפִּי אִם מְפַקֵּד מִקְנֵי כְּפִילָא לְבָנִי נִפְקֵד מִשּׁוּם דְּרָחִים לְהוּ מִשּׁוּם אֲבָהוֹן אָבֵל לֹא מִקְנֵי לְהוּ לְבַעַל מִשּׁוּם אִשְׁתּוֹ שְׁמִתָּה: **שָׂמָא** יוֹצִיא הֵלֶּה הַפְּקָדוֹן. פִּירֵשׁ רִשִׁי וְנִפְסְלוּ לַעֲדוֹת וְלִשְׁבוּעָה וְקִשָּׁה לִרְ"ת דְּכֵל שֶׁבֵן שִׁישְׁבַּע הֵלֶּה שְׁהוּא יִדְרֵק וְיִתֵּר לִישְׁבַּע כְּאֵתָה

כִּי שֶׁלֹּא נִפְסְלוּ הַמְּלֹחֶה וְכִי עֲבָדִין תִּמְנָה לְרֹמָא וְכִי תִמְנָה דְּחִישִׁין שְׁמָא הַמְּשִׁכֵּן יִתְקַלֵּל אַחֲרֵי כֵן יוֹצִיא עָלָיו לַעֲוֵי אִי"פ שֶׁנִּשְׁבַּע בְּאֵמַת אִי"פ מֹאֵי פִּרְק בְּסוּמָר כִּי מִשְׁתַּבַּע מְלֹחֶה נִמִּי לְטִרָח לְהוֹ וְלִיתִי וְהִשְׁתָּא אֵי שׁוֹחַ יִתֵּר אִם כֵּן נִשְׁבַּע לְשָׁקֵר וְכֵל שֶׁבֵן שִׁיחֵר בְּשִׁבְעוֹתוֹ וְנִרְאָה לְרִבֵּינוּ חֲסִידֵי פִּירֵשׁ רִבֵּינוּ הִנְחָל דְּנִרְאָה כְּמוֹ שְׁבוּעָה לְכַסְלָה וְנִגְמָא הוּא לִישְׁבַּע הִיאָךְ שֶׁהָדָר מִתְּבַרֵּר אַחֲרֵי כֵן שְׁמִתָּה וְיוֹצִיא אֶת הַפְּקָדוֹן אָבֵל כִּי רִמְיָן לֹה עַל הַמְּלֹחֶה לֹא יִשְׁבַּע עַד שֶׁיַּעַבְדָּהּ יִכַּל לְמַצָּא וְיִתֵּר אִמְּוִי לֹא חֲשִׁיב הָאֵ בְּפִרְק כֵּל הַשְּׁבָעִין (שְׁבוּעָתָה דף מה. ושם: ד"ה ואלו) עַם הַנִּשְׁבָּעִין וְנִסְטָלִי דְלִיכָא לְמִימַר תִּנָּא וְשִׁיר רִאֲלוּ קִתְנֵי בְּדִיִּיק בְּפִ"ק דְּקִידוּשִׁין (דף ע"ז: ושם) גְּבִי אֵילוּ מַעֲנִיקִין לָהֶם וְיֵשׁ לֹמַר דְּלֹא חֲשִׁיב הָתֵם אֲלֵא אוֹתָם שְׁאִין יְכוּלִין לִישְׁבַּע בְּזוֹן וְזָלָן וְחֹבֵל דְּנִיכְרִים הַדְּרִים בִּין שֶׁנִּבְנֶס שֶׁלֵּם בְּבִיתוֹ וְנִתְקוּסְטוּ וְהָאֵ חֲבוּל שְׁהוּא חֲבֵלוֹ וְכֵן בְּתוֹנֵי אֵינוֹ יְכוּל לִישְׁבַּע בְּעִבָּה שְׁאֵינוֹ יוֹדַע אִם נָתַן תְּנִין לְפִלְעִלִים וְכֵן שְׂכִיר בְּעִבָּה יְכוּל לִישְׁבַּע לִפִּי שְׁהוּא קָרָן בְּפִלְעִלִי וּמִתָּה וְשִׁלֵּם נִמִּי בְּמוֹצִיא הוֹצֵאֹתָ עַל נְכִסֵּי אִשְׁתּוֹ אֲמָרִי בְּפִרְק הָאִשָּׁה שְׁפָלוּ לָהּ כִּי (וכתובת דף פ. ושם: ד"ה ישבע) יִשְׁבַּע קֶנָּה הוֹצִיא וְחִסּוֹל בְּרִין הָאִשָּׁה יוֹדַעַת כְּמוֹהִי הוֹצִיא בַּעֲלָהּ וְלֹא חֲשִׁיב לָהּ פִּי כִי הַנִּשְׁבָּעִים דְּהוּי בְּכָלל שְׂכִיר אָבֵל הֵכָא הִלָּח יְכוּל לִישְׁבַּע דְּקִים לִיָּה טִפִּי מְפִלּוֹחַ אֶךְ שֶׁלֹּא רָצוּ חֲבָמִים גְּזִירָה שְׁמָא יוֹצִיא הֵלֶה בִּין וְהִנֵּיעַ

את פירותיהם, הוא נחשב בעלים עליהם, והתשלומים ששילם לו מועילים לקנות.
 יא. אשה ששאלה פרה לצורך חרישת קרקע של נכסי מלוג שלה, ושילם בעלה למשאל, מאי, האם קונה את הכפל, או שמא כיון שלא היא שילמה אלא בעלה, אין המשאל מקנה לה אותו.
 הגמרא מסיקה: תיקו - יעמדו ספיקות אלו, שלא הוכרעו.
 שנינו במשנה: שילם ולא רצה לישבע וכו' נמצא הגג משלם תשלומי כפל וכו'. הגמרא מביאה את דברי רב הונא האומר שעדיין עליו להשבע: אמר רב הונא, אף כאשר השומר משלם, משביעין אותו שביעה שאינה ברשותו, מאי מעמא, משום דתישינן שפא מה שהוא חפץ לשלם ולא להישבע, אין זה אלא מפני שעייניו נתן ביה, כלומר שחשק בה לעצמו, ועל כן הוא חפץ לקנותה מהמפקיד נגד רצונו.
 הגמרא מקשה ממשנה על דינו של רב הונא: מיתבי, שנינו במשנה במסכת שבעות (מג), המלוה את חבירו על המשכון, שנתן הלוה למלוה משכון עבור ההלוואה, ואמר המשכון, וחייב המלוה לשלם את דמיו ללוה או לנכותם מדמי ההלוואה, ונאמרו במשנה ארבעה דינים, שניים שהמלוה תובע את הלוה, והלוה או כופר בכל שפטור משבועה או מודה במקצת שחייב שבועה, ושניים שהלוה תובע את המלוה, והמלוה או כופר בכל שפטור משבועה או מודה במקצת שחייב שבועה.
 א. טען המלוה ואמר לו ללוה, סלע הלויתיד עליי - על המשכון, ושקל, שהוא חצי סלע, היה שוה המשכון, ונמצא שמשאבד המשכון יש לנכות מהחוב סך של שקל אחד, ונתרת חייב לי שקל, ועליך לשלמו לי וזהו - הלוה אומר, לא בי - אין הדבר כן, אלא סלע הלויתיד עליי וסלע היה שוה, ונמצא שיצא חובי בחובך, והריני פטור מלשלם, פטור מלשלם, פטור הלוה, לפי שהוא כופר הכל, וכופר הכל אינו חייב אפילו שבועה.
 ב. טען המלוה, סלע, שהוא שני שקלים, הלויתיד עליי, ושקל היה שוה, ונמצאת חייב לי עדיין שקל אחד, והלה אומר, לא בי, אלא סלע, שהוא ארבעה דינרים, הלויתיד עליי, ושקל דינרים היה שוה, ונמצא שמודה הלוה שעדיין הוא חייב למלוה דינר אחד, חייב הלוה שבועת מודה במקצת, שהרי הודה במקצת הטענה, ומודה במקצת חייב שבועה. וכן חייב לשלם את הדינר שהודה עליו.
 ג. טען הלוה למלוה, סלע אחד הלויתיד עליי, ואילו המשכון שנינים היה שוה, ונמצא שלא רק שאיני חייב לך דבר, אלא שאתה חייב לי עוד סלע. והלה - המלוה אומר, לא בי, אלא סלע הלויתיד עליי וסלע היה שוה, ויצא חובי בחובך, והריני פטור מלשלם לך. הדין הוא שהמלוה פטור, לפי שהוא כופר הכל, שטוען שאינו חייב דבר, וכופר הכל פטור.
 ד. טען הלוה למלוה, סלע אחד הלויתיד עליי, ואילו המשכון שנינים היה שוה, ונמצאת חייב לי סלע אחד, והלה - המלוה אומר, לא בי, אלא סלע הלויתיד עליי והמשכה דינרים, שהם סלע ורבע, היה שוה, ונמצא שאיני חייב לך אלא דינר אחד, חייב המלוה להישבע שבועת מודה במקצת, שהרי הודה במקצת לטענת הלוה, ומודה במקצת חייב שבועה.
 מסיימת המשנה: מי נשבע שטענתו נכונה והמשכון שוה כדבריו ושלא כדברי שכנגדו, מי ששפקדון, דהיינו המשכון, היה אצל, והוא המלוה ששמו על המשכון, שחוששים שפא יושבע זה - הלוה, ויוציא חלה - המלוה, את הפקדון ויוכיח שאין האמת כדברי הלוה בטענתו כמה שוה היה המשכון, ועל ידי כך יפסלנו לעדות ולשבועה.
 קודם שהגמרא מקשה על רב הונא היא מבררת את סוף דברי המשנה: שנינו במשנה שהמלוה נשבע ולא הלוה, משום החשש

והור ואמר איני משלם, ונמצא הגג, מאי - מה הדין, מי אמרין מהדר קא דר ביה - האם אנו אומרים שחור בו מהסכמתו לשלם, ועל כן לא יקבל את הכפל, או דלמא במלתיה קא, ודחויי הוא דקא מדיחיה ליה - או שמא עדיין הוא עומד בדבריו שישלם, ולא אמר שאינו משלם אלא כדי לדחות את המפקיד מעליו, ועתה שנמצא הגג יקבל השומר את הכפל.
 ב. אמר השומר למפקיד הריני משלם, ומה קודם שהספיק לשלם, ואמרין בניו למפקיד אין אנו משלמים, ונמצא הגג, מאי, מי אמרין מהדר קא דר ביה - האם אנו אומרים שחורו הבנים מהסכמת אביהם לשלם, ולא יקבלו את הכפל, או דלמא במלתא דאבוהון קיימי, ודחויי הוא דקא מדיחיה ליה - או שמא עדיין הם עומדים בהסכמת האב לשלם, אלא שאמרו כן כדי לדחות את המפקיד מעליהם, ועתה שנמצא הגג יקבלו את הכפל.
 ג. מה השומר קודם שהספיק לומר 'הריני משלם, ושלמו בנים של השומר למפקיד, מאי, האם זכו בכפל או לא, האם מצי אמר להו - יכול המפקיד לומר להם, בי אקנאי בפילא לאבובון דעבד לי ביה נפשאי, לדידכו לא - אף שמקנה אני את הכפל, אין זה אלא לאביכם שפעמים רבות עשה לי קורת רוח, ולא לכם, או דלמא לא שפא - או שמא אין הבדל בדבר, והמפקיד מקנה את הכפל לך לשומר וזה לבניו.
 ד. מה המפקיד, ונגנבה בהמה, ואמר השומר לבני המפקיד הריני משלם, או שישלם ממש לבנים של המפקיד, מאי, האם זכה השומר בכפל או לא, האם מצי אמר להו - יכולים בני המפקיד לומר לו, בי אקני לך אבובא בפילא דעבדתי ליה ביה נפשאי - אף שאבינו היה נכון להקנות לך את הכפל, אין זה אלא מפני שעשית לו קורת רוח פעמים רבות, אבל אנו שלא עשית עמנו דבר, איננו מקנים לך, או דלמא לא שפא - או שמא אין הבדל בדבר, ואף הבנים מקנים לו את הכפל.
 ה. שלמו בנים לבנים, שמתו הן המפקיד והן השומר, ושילמו בני השומר לבני המפקיד, מאי, שיתכן לומר שלא קנו דבר, כיון שלא הם ולא אביהם עשו לבני המפקיד קורת רוח, ולא המפקיד קיבל קורת רוח מהם, או שמא גם באופן זה קונים את הכפל, כיון שהמפקיד והשומר היתה להם קורת רוח זה מזה, די בכך בכדי שיקנו הבנים מהבנים את הכפל.
 ו. שילם השומר מהצד מסכום הגניבה, דהיינו ששילם או שאמר הריני משלם מחצית מסכומה, מאי, האם מועיל הדבר לקנות מחצית הכפל, או שיתכן שבאופן זה אינו מקנה לו כלל.
 ז. אם נאמר בספק הקודם שאינו קונה מחצית הכפל, מה הדין באופן ששאל שתי פרות ונגנבו, ושילם השואל רק על אחת מהן, מאי, שיש לומר שכיון ששילם פרה שלימה, קנה את הכפל של פרה זו, או שמא יש לומר שכיון ששתיהן פקדון אחד ואינו משלם כולו, אין המפקיד מקנה לו את הכפל שהרי סוף סוף נפסד על ידו בפרה אחת.
 ח. שאל פרה מן השותפין, ונגנבה, ושילם את חצי דמיה לאחד מהן, מאי, האם קנה את חצי הכפל שהרי שילם את כל חלקו של אותו שותף, או שמא אין קונה אלא אם כן הוא משלם את כל הפרה.
 ט. שותפין ששאלו פרה אחת, ושילם אחד מהן את חצי דמיה, מאי, האם קנה את חצי הכפל כיון ששילם את כל החלק שמוטל עליו לשלמו, או שמא אין המפקיד מקנה את הכפל אלא אם כן שולמה לו כל הפרה.
 י. שאל מן האשה פרה של נכסי מלוג, שדינם הוא שהקרן שלה והפירות של הבעל, ושילם את הפרה לבעלה, מאי, האם כיון שהקרן אינו של הבעל, אין תשלומי תשלומים המועילים לקנות את הכפל, או שמא כיון שהבעל אפוטרופוס על הנכסים ואוכל

המלוה גם כן כמה היה שוה, ומטעם לגלול שבועה, שאדם שכבר
מוטלת עליו חובת שבועה, יכולים להטיל עליו להישבע אגב
שבועה זו אף על עניינים נוספים. ומוכח מזה, שאין מוטלת על
המלוה שום שבועה, גם זו שאינה ברשותו, ולכן אין לגלול עליו
שבועה כמה היה שוה.
מיישבת הגמרא: **אמר רב אשי, אמריתיה לשמעוןא קמיה** - אמרתי
את הסוגיא הזו לפני דרב **הנא, ואמר לי**, יש ליישב קושיא זו
ולומר שתהא המשנה מדברת **במאמינו** לזה למלוה שאינה
ברשותו, ולכן אי אפשר לגלול עליו להישבע כמה היה שוה.
שואלת הגמרא: **ונתמניה** - ולמה לא יאמין לזה **למלוה נמי בנא** -
גם בשאלה זו **בנא הוה שוה המשכון**, כשם שהוא מאמינו שאינה
ברשותו ואינו מזיקו להישבע על כך.
משיבה הגמרא: אין הלוה מאמין בכך למלוה, לפי שהוא אומר
שלא קים ליה בגויה - אין המלוה בקי בטיבו של המשכון לדעת
שוויי משום שלא נתן דעתו עליו, ולכן אין לסמוך עליו ללא
שבועה.
שואלת הגמרא: **ונתמניה** - ויאמין **למלוה ללוח** כמה היה שוה
המשכון, **דקים ליה בגויה** - שהרי בקי הוא בכך, שכיון שהוא שלו
ודאי הוא יודע את ערכו.
משיבה הגמרא: **לא תהימן ליה** - אין המלוה מאמין ללוה.
ונמצא שהדין האמור במשנה שפטור המלוה כאשר הוא כופר
הכל וטוען שערך המשכון היה שוה לערך ההלוואה ויצא זה בזה,
הרי זה באופן שהמלוה נאמן על הלוה ודלוה לא נאמן על המלוה,
ושאלו היו שניהם נאמנים זה על זה, לא היו באים לדין על ערך
המשכון. וכיון שנאמן המלוה על הלוה אין הוא מזיקו להישבע
שאינה ברשותו, ומפני כך גם אינו יכול לגלול עליו את השבועה
כמה היה שוה.
שואלת הגמרא: **ומאי שנא ליה דתהימן ליה למלוה ומאי שנא למלוה**
דלא תהימן ליה ללוח - למה נקטה המשנה את הדין שאין המלוה
נשבע ללוה, באופן שנאמן המלוה ללוה ואין נאמן הלוה למלוה.
משיבה הגמרא: **לוח קצין ביה במלוה את האמור בפסוק** (משלי
יא ג) **הקפת ישרים תנחם**, שמוה יש ללמוד שאם ראית אדם
שנתעשר מן השמים תדע שאדם נאמן הוא, שאלמלא זאת לא
זכה לכך. ולכן כיון שהמלוה הוא בעל ממון, יודע הלוה שאדם
נאמן הוא ויש לסמוך עליו. ואילו **למלוה קצין ביה במלוה** את
האמור בהמשך הפסוק **הקפת בדרים ישרים**, שמי שאינו נאמן
מתרשש ונחסר, ולכן כיון שרואה המלוה שנוקד לו הלוה, והיינו
שעני הוא, אינו מאמינו כמה שוה המשכון, ועליו להשבע על כך:
הגמרא מביאה מעשה בענין זה של הקנאת כפל: **ההוא נקרא**
דאפקיד ביפי גויה חכריה - מעשה באדם שהפקיד נומים אצל
חבירו, לאחר זמן **אמר ליה מפקיד לשומר**, **הב לי ביפי** - החזור לי
את נומי. **אמר ליה השומר**, **לא ידענא היכא אותביננהו** - איני יודע
היכן הנחתים. **אתא לקמיה** - בא אותו אדם לפני **דרב נחמן, אמר**
ליה רב נחמן, **כל לא ידענא פשיעונתא היא** - כל שומר שאינו יודע
היכן הניח את הפקדון, נחשב הדבר כפשעו, שהיה לו לזכור את
מקומו, ועל כן **זיל שלים** - לך ותשלם את דמי הנומים. **לא שלים**
אותו אדם, **אזל** - הלך רב נחמן, **אנביה לאפקדיה מיניה** - גבה ממנו
את הטרקלין שהיה לו, בפרעון דמי אלו שנתחייב בהם. **לסוף**
אישתבת ביפי ואקור - לאחר מכן נמצאו הנומים, אלא שבינתיים
התייקרו. **אמר רב נחמן**, הדין בזה הוא, **הדרי ביפי למריהו והדרא**
אפקדא למרה - חוזרים הנומים לבעליהם, המפקיד, וחוזר הטרקלין
לשומר.
אמר רבא, הוה **יתיבנא קמיה** - הייתי יושב לפני **דרב נחמן** כשדן
דין זה, **ופרקין המפקיד הוה** - והפרק בו עסקנו היה פרק המפקיד,
ואמרי ליה - ושאלתיו לרב נחמן על מה שפסק, הלא שנינו במשנה

איתא - ואם אכן ישנו לדין זה **דרב הונא** שבכל מקרה שהשומר
משלם עליו להישבע שאינה ברשותו, הלא **בין דמשפתבע מלוה**
שבועה זו **שאניה ברשותו, היכי מצי מפי ליה** - כיצד יוכל אחר
כך להוציאה, ואיך אמרה המשנה שיש לחשוש שאם ישבע הלוה
יציא המלוה את הפקדון ויפסלנו, הלא נשבע שאין היא ברשותו.
הגמרא מיישבת תמיהה זו על רב הונא, בכמה יישובים: א.א. **מר**
רבא, מדובר במשנה באופן שאינו נשבע שבועה זו, שאז יש לחוש
שיציא אחר כך את הפקדון, וכגון **שיש עדים שנשרפה**, שאז אין
צורך שישבע שאינה ברשותו, שהלא גם העדים מעידים כן.
שואלת הגמרא, **אי הכי** - אם כך מדובר, שיש עדים שנשרפה,
מתיכא מיתי ליה - מתיכן יביאנה, שנחשוש שאם ישבע הלוה
יציא המלוה את הפקדון.
הגמרא מיישבת באופן שונה: **אלא אמר רב יוסף**, מדובר במשנה
שיש עדים שננבנה, ולכן אינו צריך עתה להישבע שאינה ברשותו,
וכיון שהפקדון בעולם יש לחשוש שאחר שישבע הלוה יציאנה
המלוה ויוכיח לכל שנשבע הלוה שבועת שקר.
שואלת הגמרא: אף שאין מדובר שיש עדי שריפה אלא עדי גניבה,
סוף סוף מתיכא מיתי ליה - מתיכן יביאנה להכחיש בה את דברי
הלוה.
משיבה הגמרא: יש לחשוש משום **דפרח ופחית ליה** - שיטרח
ויביאנה, על ידי שיחזור וישאל מי הם הנכנסים לביתו וימצא הגנב.
שואלת הגמרא: **אי הכי** - אם כך אנו חוששים, שהמלוה יביאנה,
אם כן **כי** - כאשר **משפתבע מלוה נמי למרה לוח וליתי** - גם כאשר
נשבע המלוה עדיין יש לחשוש שיטרח הלוה ויביאנה להכחיש
את דבריו.
משיבה הגמרא: **בשלמא** - מובן הדבר ש**מלוה ידע מאן קא עייל**
ונפק בביתיה ואזיל ופרח ופחית ליה - יודע הוא מי נכנס ויוצא
בביתו ולכן יכול לחפש אחריהם ולטרוח ולהביאנה, **אלא לוח מי**
ידע מאן עייל ונפק בביתיה דמלוה - וכי יודע הוא מי נכנס ויוצא
בבית המלוה, שאנו חוששים שמא ישיג מהם את הפקדון. ונמצא
שאכן ניתן לומר שבמשנה מדובר באופן שאין המלוה צריך
להישבע שאינה ברשותו, כיון שיש עדים שננבנה ואין לחשוש
שעיניו נתן בה, ובכל זאת יש לחשוש שמא יטרח וישיג את הפקדון
ויכחיש את הלוה, ולכן ישבע המלוה.
ב.א. **בפי אומר**, יש לבאר את המשנה שלא באו עדי שריפה או
גניבה, ואכן על המלוה להישבע שאינה ברשותו, ומכל מקום
אמרו חכמים שיש להפוך את השבועה כמה היה שוה, **גזירה שפא**
יטעון המלוה ויאמר לו ללוה, אחר שבוקעה מצאתיה, ונמצא שלא
הוכחשה שבועתו שאינה ברשותו, שאז עדיין לא ידע שהיא
ברשותו.
ג. **רב אשי אמר**, כך כוונת המשנה, **זה נשבע וזה נשבע**, גם הלוה
וגם המלוה זקוקים להשבע, **זה** - המלוה, **נשבע שאינה ברשותו**,
וזה - הלוה, **נשבע כמה היה שוה המשכון, והכי קאמר** - וכך כוונת
המשנה, **מי נשבע תחילה, מלוה נשבע תחילה, שפא ישבע זה** -
הלוה, קודם שנשבע המלוה שאינה ברשותו, **ויוציא הלה את**
הפקדון ויראה לכל שנשבע לשקר, ואינו מכחיש את דבריו שאינה
ברשותו, שעדיין לא נשבע על זה.
הגמרא מקשה קושיא נוספת ממשנה זו על דברי רב הונא: **רב הונא**
בר תחילא משמיה דרבא אמר, **רישא דסיפא שבמשה**, והיינו
הדין הראשון בחצייה השני, היא **תויבנא** - תשובה ופירכא
לחידושו של רב הונא. נאמר במשנה, **סלע הליתני עליו שתים היה**
שוה וחלה אומר לא כי אלא סלע הליתני עליו סלע היה שוה פטור.
ואם איתא לדרב הונא - ואם יש למלוה להישבע שאינה ברשותו
כדברי רב הונא, אם כן קשה, מנן - מתוך **דמשפתבע מלוה שאינה**
ברשותו, לישתבע נמי אנגלול שבועה כמה היה שוה - שישבע

מגו דמשבתה מלוה שאינו ברשותו כו'. לרבה ולרבי יוסף לא פריך אלא לאביי ורב אשי: **תהא** במאמינו. ברישא לא מצי לאוקמי הכי משום דהתם לא ירצה להאמינו כיון שעי' כן לא יוכל לישבע אבל הקא אין כאן שבועה ואעי' שפסיד במה שמאמינו שבועה שהיה יכול לגלגל עליו אינו חושש:

ואתריבייה שילם. רבי' דיוקרא דכיפי הוי

שבתא דעלמא כמו בפילא ולא

דמי לגיזות וולדות דאותו שבת ניכר בגוף

הבנהמה: **אטרריה** לכדי. ולא דמי לאטרריה

לשבועה דקני בפילא לרבא כשישלים אחרי כן

(בכ"ר דף קסח) דהתם משלם בריצונו אבל רב נחמן

הוצרך לנכות אפדנה:

זבנה כו'. ואת' אומאי לא מתיר מה מוכר

ראשון לשני כל זכות שתבא לידו ויל

דהראשון מן הדיון נמי אי מחזיר שמוכרה היא

לו שדרי אוכל פירות בלא נכיתא אלא משום

ועשיה הישר והטוב מתיר ולכך שני לא מתיר:

לוקח הוי. אפי' אי הוי יורש לא מתיר בריצונו

זבנה אורכתא כו' אלא משום לא מתירין

ליה נקטיה דאי יורש הוי מתירין ליה שחנן פודה

קרעק של אביו ואעי' דבפרק יש נוהלין (בכ"ר דף

קלט: ושם ד"ה התם) מסיק דקבא ליה עבדו ליה

או יורש או לוקח הא אמרין התם בר היבא

דאיבא פסידא לא אטררי' לא עבדו ליה טבא ולכך

הבא לא הוי כיוורש משום פסידא דמלוה ולא

מתיר ממה נפשך דאפי' יורש הוי לא מתיר דר' יוסי

בר חנינא מפרש התם דלקוחות אפסדו

אנפשייהו:

רבא

קמיה דרב פהנא ואמר לי תהא במאמינו ונהמניה ליה למלוה נמי פהא פמה היה שיה לא קים ליה בגויה ונהמניה מלוה ללוה דקים ליה בגויה לא מהימן ליה ומאי שנא ליה דמהימן ליה למלוה ומאי שנא מלוה דלא מהימן ליה ללוה ליה מקיים ביה במלוה תומת ישרים תנחם מלוה מקיים ביה בלוה וסלקו בוגדים ישרים: ההוא גברא דאפקיד ביפי גביה חבריה אמר ליה הב לי ביפי אמר ליה לא ידענא היבא אוחבניהו אתא לקמיה דרב נחמן אמר ליה כל לא ידענא פשיעותא היא זיל שילם לא שילם אזל רב נחמן אנביה לאפדניה מיניה לסוף אישתבח ביפי ואיקור אמר רב נחמן הדרי ביפי למריהו והדרא אפדנא למרה אמר רבא הוה יתיבנא קמיה דרב נחמן ופרקין המפקיד הוה ואמרי ליה שילם ולא רצה לישבע ולא אהדר לי ושפיר עבד דלא אהדר לי מאי מעמא התם לא אטרריה לבי דינא הבא אטרריה לבי דינא למימרא דסבר רב נחמן דשומא הדר שאני התם דשומא בטעות הוה דקא הוה ביפי מעיקרא אמרי נהרדעי שומא הדר עד תריסר ירחי שתא ואמר אמימר אנא מנהרדעא אנא וסבירא לי שומא הדר לעולם והלכתא שומא הדר לעולם משום שנאמר ועשיה הישר והטוב פשיטא שמו ליה לבצעל חוב ואול איהו ושמה לבצעל חוב ידיה אמרין ליה לא עדיף את מנהרדא דאיתת מיניה זבנה אורתא ויתבה במתנה ודאי הני מעיקרא אדעתא דארעא נחות ולא דעתא דחזון נחות שמו לה לאשה ואינסיבא או שמו מינה דאשה ואינסיבא ומתה בעל בנכסי אשתו לוקח הוי לא מתיר ולא מתירין ליה דאמר רבי יוסי בר חנינא באושא התקינו האשה שמכרה בנכסי מלוה בחיי בעלה ומתה הפעל מוציא מיד הלוקחות

אנביה

איתא לרבי הונא שהשומר המושלם דמים נשבע שאינה ברשותו אמאי חישינן לשמא יוציא הא אשתבע שיש עדים שנשקפה. דהשתא לא אשבעניהו שהרי הביא עדים: מרה ופייתי לה. מחזר ושואל אחר הנכנסים בביתו וימצא הנגב: וזה נשבע. הלוח שהשבועה עליו נשבע כמה שהיה מלוה נשבע תחילה. שאינה ברשותו: רישא דסיפא. הויא תיובתא

לרב הונא רישא תביעת מלוה סיפא תביעת לוח רישא דסיפא דקתני פטור בתביעת לוח: אנליגול שבועה. דטענה שאין בה שבועה עם טענה שיש בה שבועה מוגלגל עליו שבועה לישבע על שתתן וגלגול שבועה דאורייתא היא בקדושין (דף כו:). תהא במאמינו. הא דקתני פטור במאמינו לוח למלוה שאינה ברשותו: לא קים ליה בגויה. מימר אמר לוח לא קים למלוה בגויה דמשכנו דלא נתן דעתו עליו לדעת דמיה: מאי שנא כו'. נקטת תנא למלתיה דהכי שהו נאמן על זה וזה אינו נאמן על זה: לוח מקיים בפלוה. מקרא זה תומת ישרים תנחם אם לא שאדם נאמן וישר הוא לא הוי מעשירי איתו מן שמם שנאמר תומת ישרים תנחם: ביפי. נזמים: ואיקור. יתר על הדמים שפרע לבגלים: הוה יתיבנא. כשון דין זה: ופרקין המפקיד הוה ובפרק זה היינו עוסקין: ואמרי' ליה שילם ולא רצה לישבע. קתני מתני' דקני בפילא והאי נמי שילם ולקני רוחא דאיקור: דשומא חרר. נכסי לוח ששמו ביד לבצעל חוב חורין אליו אם נותן מעות לבצעל חוב כי הבא דהדר אפדנא למרה: דשומא בטעות הוה. דסבר היה שאבדו הנזמים ודרי לא אבדו: דהא הוה ביפי מעיקרא. שהרי בתחילת השומא הוה הנזמים בידו ולא היה יודע דאילו היה יודע שכן לא שמו לו הטרקלין אבל שומא שבדי' שמיין על שאין לו מעות ודאי חייב לו הרי הוא במקור גמור ואינה חוזרת: אמרין. לבצעל חוב שני: לא עדיפת. במצעל חוב ראשון שכנתא מכחו בשם שהוא מחזירה ויטול מעותיו משום ועשיה הישר והטוב אף אתה קבל מעותיך מבעלים הראשונים משום ועשיה הישר והטוב: זבנה אורכתא כו'. בעל חוב ששמו לו קרעק ומוכרה או שנתנה או דורשי' הני. אחרונים או לוקח או יורש או מקבל מתנה: אדעתא דארעא נחות. שתא קרעק שקלם ולא שיקבלו מעות דאילו בעל חוב אית ביה משום ועשיה הישר והטוב דאמרין לא היה לה עליו אלא מעות והרי הן לה אבל אלו קרעק קנה ואינסיבא. אפילו לא שמאנתו לבצעל בכתובתה להיות נכסי צאן ברזל שהו גמין לבצעל אלא עיבתו לעצמה להיות נכסי מלוה הקרן שלה והבעל אוכל פירות: בעל. בנכסי מלוה של אשתו: לוקח הוי. דין לוקח נתנו בו בנכסים הלכך לא מתיר היבא דשמו לה ואינסיבא ומתה ירשה בעלה בדאמרין זבנה אדעתא דארעא נחות: ולא מתירין ליה. היבא דשמו מינה ואינסיבא ומתה ירשה בעלה וכן להחזיר החוב ולטול הקרעק לא מצי למימר יורשה אני דכלוקח שהיה רבן ולא כיוורש: האשה שמכרה

בנכסי מלוה. להיות הבעל אוכל פירות בחייה וגוף הקרעק יהיה ללוקח לכשתמות ומתה: בעל מוציא. גוף הקרעק מיד הלוקחות והכי מוכי' לה בפרק האשה בכתובות (דף עח) תתנת אושא בגופה של קרעק לאחר מינה אלמא בלוקח שיהיה רבן וא"ל אני לקחתי ראשון דאי כשאר יורש שיהיה רבן יורש שמכר אביו נכסיו בחייו אין לו יורשה בהן: באושא התקינו. כשיתקנה סנהדרין באושא שגלתה וישבה שם שנהדרין גדולה בדאמרין בריה (דף לא.) גבי עשרה פסעות:

אנביה

רבא אמר מבי שלמו ימי אכרזתא. וא"ת שלחי הנושא (כתובות דף קד: ושם ד"ה ה') דאמר רבא אחי אדרכמיה ויהם רבא גרסין מדאמר וקא מר הוא דאמר אחריות שעות סופר הוא והניו רבא דפסיק בן לעיל בפ"ק (דף טו: ושם) וי"ל אחי לי אדרכמיה דאי שפיר כתיבא הנה גבי מיומא דאכרזתא ואת דגרסי בשמעתין רבא אמר מבי מטא אדרכמא

אנביה איהו בחובו פליגי בה רב אחא ורבנא חד אמר הדרה וחד אמר לא הדרה מאן דאמר לא הדרה סבר האי זבני מעליא היא דהא מדעתא דנפשיה אנביה ומאן דאמר הדרה סבר לא זבני מעליא הוא והאי דאנביה מדעתיה ולא אתא לדינא מחמת פיסופא הוא דאנביה ומאימא אכיל פירי רבא אמר מבי מטא אדרכמא לדיה אבי אמר עדיו בחתומיו זכין לו רבא אמר מבי שלמו ימי אכרזתא: **מתני'** השוכר פרה מחבירו והשאלה לאחר ומתה פדרה ישבע השוכר שמתה פדרה והשואל ישלם לשוכר א"ר יוסי כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חבירו אלא תחזור פרה לבעלים: **גמ'** א"ל רב אידי בר אבין לאבני מכדי שוכר במאי קני להאי פרה בשבועה ונימא ליה משכיר לשוכר דל אנת ודל שבועתך ונאנא משתעינא דינא בהדי שואל א"ל מי סכרת שוכר בשבועה הוא דקא קני לה משעת מיתה הוא דקני ושבועה פרי להפס דעתו של בעל הבית א"ר זירא פעמים שהבעלים משלמין פמה פרות לשוכר היכי דמי אנרה מיניה מאה יומי והדר שיליה מיניה תשעין יומי הדר אנרה מיניה תמנן יומי והדר שיליה מיניה שבועין יומי ומתה בתוך ימי שאלתה דאכל שאלה ושאלה מיחייב חדא פרה א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא מכדי חדא פרה היא עיילה ואפקה אפקה משכירות ועיילה לשאלה אפקה משאלה ועיילה לשכירות א"ל ומי איתא לפרה בעינא דנימא ליה הכי מר בר רב אשי אמר אין לו עליהן אלא שתי פרות חדא דשאלה וחדא דשכירות שום שאלה אחת היא ושום שכירות אחת היא דשאלה קני לנמרי דשכירות עבר בה ימי שכירותיה ומיהדר ליה למרה אמר ר' ירמיה פעמים ששניהם בחפזא פעמים

תחזור פרה לבעלים הראשונים. אין לפרש משום דא"ל משכיר לשוכר פריה נבך דהשואל שילם דמיה דב' השואל ולקמן דף צ"ו (ושם) בעי קמי רב חמא בעל גנבסי אשתו שוכר הני או שואל הני היכא דאגרה פרה מעליא ואינסיבא אליבא דרבנן ודאי בעלה פטור משום דאשתו עמו במלאכתו והניא שאלה בבעלים (ואשה ויתבת בדין שוכר כ' בתע' לך אליבא דר' יוסי שואל הני להתחייב לבעלים הראשונים במקום פדרה או שוכר הני ופטור והשתא הים כיון דלרבנן דבעל פטור מן האשה משום דהני שאלה בבעלים לא יתחייב נמי לר' יוסי לבעלים הראשונים אלא טעמא דרבי יוסי הני משום דסבר דשוכר לא קני אלא בשבועה ומשכיר יאמר לו דל אנת ודל שבועתך ומשתעינא דינא בהדי שואל ואפילו אם יש עדים שמתה פדרה דאין השוכר צריך לישבע מ"מ לא קני לא אלא דתבא עדים ויאמר לו אני פטור מן התבא עדים ורבנן סברי דשוכר קני לה במיתה ופליגי בדברי המקשה והמתיר שבגמ' ונראה אם המשכיר עצמו היה שם בשעת שמתה ביד שואל שר' יוסי יודה לרבי רבנן דהם ודאי קני לה במיתה גרידא דהשתא אין השוכר צריך לעשות כלום:

אנרה ק' יום ושיילה צ' יום. השתא אם מתה חייב שתי פרות לשוכר אחת שתהא שלו ואחת שיעשה בה מלאכה י' ימים ויחזירנה למשכיר אבל אי שיליה ק' יום לא יתחייב לו רק אחת של שאלה: **אנרה** פ' יום. דימ לממר אנרה צ' יום. אלא לפי שבשאלה הוצרך לפדות פורת גם בשכירות ועייל דאי אנרה צ' יום דהיינו כל ימי השאלה הני כאילו נתן לו מעות לבטל השאלה כיון שאינה חוזרת לו לאחר השכירות להשלים ימי השאלה ואי הדר שיליה ע' יום לא יתחייב רק אחת דשאלה (דשכירות) ק' יום וכן י"ל ברישא דאי שיליה ק' יום בימי השכירות כאילו ביקש שיתבטל השכירות ולא יתחייב כלום ומתני' דהשוכר הני בעלים דשואל לרבנן אי מיירי שלא קל כל ימי השכירות אתי שפיר דלאחר ימי השאלה תחזור לשוכר ואפילו אם השאלה קני ימי השכירות מ"מ כיון שהיא באחריות השוכר מנגיבה ואבידה ופשיעה אם היה עם השואל במלאכתו ואז השואל פטור והשוכר חייב מקרי בעלים אכל הקא אי שיליה ק' יום השוכר פטור מכל דבר:

שוכר

ולענן תשלומין נמי לשלם ליה פרה אחת ותעמוד במקום הראשונה תחת שתי השאלות ותהא שלו ואחת יקסור לו לעשות בה עשרים יום: **מי** איתא לפרה בעינא דנימא חבי. אילו היתה קיימת היה פטור לגמרי אלא שיעשה בה עשרים יום עכשיו שמתה בא עליו תחזור תשלומין שואל לשוכר על שתי תביעות: מר בר רב אשי ס"ל באפקתא דרב אחא מדתני: שום שאלה אחת היא. דכיון דהקא פרה הואי אלא שמתה שוכר שהשאל הוא בא עליו שני שאלות פרה אחת אינן אלא אחת: **עניים** ששניהם בחפזא. אמרתיון קאי השוכר והשואל נשבעו לשקר ולא בפרו ממון ודאי הן בשבועות ביטוי וקרבן שלו חסאת דרבתיב וקורא או נפש בה תשבע וגו': שניהם

אנביה איהו בחובו. לעיל מיהדר גבי שומא כלומר אם לא שמוה ב"ד מלפנה על קרחו של לוח וקם ליה מעצמו ולא הקריחו לדין ואמר לו טול קרקע זה בחובה: **מאימא** אוכל פירות. מי ששמו לו ב"ד קרקע בחובה מאימא היא קניה לו לאכול פירות: **אדרכמא**. לאחר תשעים יום שנספק הדין דאמרין בפ"ק (דף טו) דב"ד בותבין אדרכמא שטר פסק דין אנבסי לוח שבכל מקום שימנאם משלו וקחם ומוסרין לו השטר: עדיו בחתומיו. מיום שנחתם שטר האדרכתא בב"ד א"ע' שלא בא לדין: **מבי** שלמו ימי אכרזתא. א"ע' שבאה אדרכתא לידו ולא מנא נבסיס ללוח עד לאחר זמן וכשנא חזקן לבא לב"ד ומכריזן שיש כאן קרקע למכור בדאמרין בערבין (דף כא) ואם זה הן וקובלה ביותר ממה ששמוה אחרים מוסרין אותה בידו לאחר שכלו ימי הכרזוה ובסוכת ערבין מפרש פמה ימים מכריזין בפ' שום היתומים (שם) ועד דשלמו הקר יומי הני פרי דלוח: **מתני'** השוכר פרה מחבירו. ועמד שוכר והשאלה לאחר לעשות בה ימי שכירותה: **ישבע** השוכר. למשכיר: שפתה פדרה. ופטור שהשוכר אינו חייב באונסין: **והשואל**. שהוא חייב באונסין משלם לשוכר: **גמ'** בשבועה. שהוא נשבע למשכיר: **להפס** דעתו. שלא יאמר פשעת בה: **עניים** שהבעלים. המשכירין הראשונים: **משלמין** זה שוכר זה כמה פרות על פרה זו לפי דברי משנתנו יש יהיה בולם שלו ויש שיעשה בהם ימי שכירותו ויחזירם: **כיצד** אנרה מיניה מאה יומי והדר שיליה מיניה תשעין יומי וכו'. ראובן ששכר פרה משמעון שיעשה בה מלאכה מאה יום חזר שמעון ואמר לו עשה עמי טובה והשאלני אותה תשעים יום מן המאה ששכרת ולאחר תשעים אחזירה לך לעשות אצלך י' ימים להשלים המאה וכן עשה יש כאן דין משנתנו דתנן השוכר פרה מחבירו והשאלה לאחר בתוך ימי שכירותה דמה לי בעלים ומה לא אחר אם מתה אצל שואל הרי שוכר פטור בשבועה והשואל משלם לשוכר חזר ראובן וקא אצלו ואמר לו השכרתה לי מתשעים יום שהיא שאלה בידך ממני ואשתעבד בה משמונים יום וטול שכר וכן עשה הרי היא בחזקת שאלתו על שמעון כאילו השכירה לאחר שחזר גטל שכר וכל הנאה שלו ואם היתה מתה אצל ראובן היה ראובן פטור בשבועה ושמעון משלם לו פרה אחת ששאל ממנו והוא חייב באונסים ופרה אחרת לעשות אצלו עשרה ימים להשלים השמונים ששכרה ממנו על מנת שיחזירה לו ועשה בה עשרה ימים להשלים השמונים של שכירות השני ואם היתה מתה בתוך שבעים יום הקלו הרי יש כאן דין השני בדין הראשון וישבע ראובן שמתה פדרה ושמעון השואל משלם לו ר' פרות שתיים נחלטות לו בשביל שתי פרות שאלות שהשאלו ראובן וכפסם זה כאילו מתו שתייהן שחזר אין פרות בעין שהשאלו בראשון דנימא דהי החזיר לו פרות וזה שהוא משלם לו עכשיו תחורת תשלומין באה לידו ודרי יש לו עליו שתי תביעות על שתי שאלות ושתי תביעות על שתי שכירות לעשות אצלו עשרים יום: **מכדי** חדא פרה הואי כו'. **דינא** בעינא דנימא חבי. אילו היתה קיימת היה פטור לגמרי אלא שיעשה בה עשרים יום עכשיו שמתה בא עליו תחזור תשלומין שואל לשוכר על שתי תביעות: מר בר רב אשי ס"ל באפקתא דרב אחא מדתני: שום שאלה אחת היא. דכיון דהקא פרה הואי אלא שמתה שוכר שהשאל הוא בא עליו שני שאלות פרה אחת אינן אלא אחת: **עניים** ששניהם בחפזא. אמרתיון קאי השוכר והשואל נשבעו לשקר ולא בפרו ממון ודאי הן בשבועות ביטוי וקרבן שלו חסאת דרבתיב וקורא או נפש בה תשבע וגו': שניהם

מהבעלים את הפרה למאה יומי - מאה ימים, וְהָדָר שְׂוִילָה מִיָּמֶיהָ -
 וחזר הבעלים ושאל את הפרה מהשוכר לתשעין יומי, שאחר
 שישתמש בה בתשעים הימים, ישיבנה לשוכר לעבוד בה עוד
 עשרה ימים. שוב הָדָר - חזר השוכר ואָנְרָה מִיָּמֶיהָ - ושכרה
 מהבעלים לתמנן יומי - לשמונים יום, וְהָדָר שְׂוִילָה מִיָּמֶיהָ - וחזר
 הבעלים ושאלה מהשוכר לשבעין יומי שלאחריהם ישיבם לשוכר
 לעשרה ימים עד תום השכירות השניה. וְהָתָּה הִפְרָה בְּתוֹךְ שִׁבְעִים
 יָמִי שְׂאֵלָתָה השניה, ובה הדין שמשלמים הבעלים כמה פרות
 לשוכר, משום דְּאָכַל - שעל כל שְׂאֵלָה וְשִׂאֵלָה מִיָּחִיב הבעלים
 חָדָא פְּרָה לשוכר, ועוד שתי פרות להשלים בכל אחת מהן עשרה
 ימים שנותרו לשוכר לעשות בהן ימי שכירותו העודפים על ימי
 השאלה של הבעלים. כיצד, בראשונה שכר את הפרה למאה
 ימים, אילו מתה או, היה השוכר פטור, כיון שאינו חייב באונסים.
 באו הבעלים ושאלוה ממנו לתשעים יום. אילו מתה הפרה באלו
 הימים, היו הבעלים חייבים פרה לשוכר, כדין האמור במשנה שמי
 ששאל פרה משוכר ומתה, חייב הוא לשלם לו, ואין חילוק בין אם
 השואל היה הבעלים או אדם אחר. ומלבד הפרה שחייבים
 הבעלים מפני חיוב שאלה, עוד חייבים פרה נוספת לשוכר,
 להשלים בה את עשרת הימים של השכירות שעודפים על הימים
 שהשאלה להם. חזר השוכר ושכר את הפרה מהבעלים לשמונים
 יום. אילו היתה מתה באותם ימים, היה השוכר נשבע לבעלים
 שמתה אצלו, והבעלים היו משלמים לו פרה מכיון ששואלים הם,
 ועוד היו צריכים להעמיד לו פרה לסיים את ימי השכירות
 הראשונה שעודפים על ימי שאלתם. חזרו הבעלים ושאלוה ממנו
 לשבעים יום, ומתה, הרי הם חייבים לשוכר שתי פרות, מפני
 שנתחייבו עליה פעמיים בחיוב אונסים, מחמת שתי השאלות
 ששאלוה, ועוד חייבים לשוכר שתי פרות, האחת עבור השלמת
 עשרת הימים שאחר השאלה הראשונה שהיתה לתשעים יום, עד
 תום השכירות הראשונה, והאחרת להשלמת הימים שאחר
 השאלה השניה שהיתה לשמונים יום, עד תום השכירות השניה.
 אָמַר לִיה רַב אַחָא מִדִּישְׁפָּתִי לְרַבִּינָא, מִכְּדִי חָדָא פְּרָה הִיא - הרי אין
 זו אלא פרה אחת בלבד, עֲיִילָה וְאִפְקָה - שנכנסה ויצאה, אִפְקָה
 מִשְׁכִּירוֹת וְעִיִּילָה לְשִׂאֵלָה אִפְקָה מִשְׂאֵלָה וְעִיִּילָה לְשִׁכְרוֹת - יצאה
 משכירות ונכנסה לשאלה, יצאה משאלה ונכנסה לשכירות, ואם
 כן ישלם לו פרה אחת עבור שתי השאלות, ועוד פרה אחת
 לעשות בה מלאכה עשרים יום.
 אָמַר לִיה רַבִּינָא לרב אחא מדיפתי, וְכִי אִיתָא לְפָרָה פְּעִינָא דִּנְיָמָא
 לִיה חֲכִי - האם הפרה קיימת שנאמר כן. שאילו היתה קיימת היה
 פטור לגמרי, אלא שהיה צריך לתת לו אותה לעשות בה את
 עשרים הימים, ואילו עתה שאינה קיימת אינו תובע אלא
 תשלומים, וכיון שיש לו עליו שתי תביעות, ישלם שנים.
 מִרַּב רַב אֲשִׁי אָמַר, אֵין לוֹ לשוכר עֲלִיָּה אֱלָא שְׁתֵּי פְּרוֹת בַּלְבָּד,
 וכפי טענת רב אחא מדפתי, שנותן הבעלים לשוכר חָדָא וְשִׂאֵלָה
 - פרה אחת שנתחייב לו בהיותו שואל שחייב באונסים, וְחָדָא
 דְּשִׁכְרוֹת - ופרה אחת עבור שתי השכירות, שיעשה בה מלאכה
 עשרים יום. וטעם הדבר הוא, ששום - שם שְׂאֵלָה אֶחָת הִיא, וְשׁוּם
 - ושם שְׁכִירוֹת אֶחָת הִיא, שכיון שפרה אחת היא אלא ששאלה
 שתי פעמים, חייב עליה פעם אחת בלבד, וכן על השכירות אין לו
 לתת אלא פרה אחת לעשרים יום, דְּשִׂאֵלָה - את הפרה שבאה
 עבור השאלה, קְנִי השוכר לְגִמְרִי והיא שלו, ואת הפרה דְּשִׁכְרוֹת
 עֲבָד פֶּה יָמִי שְׁכִירוֹתָהּ - יעשה בה את יתרת ימי שכירותו, וְכִי הָדָר
 לִיה לְמָרָה - ויחזירנה לבעליה.
 הגמרא מביאה חיובים שונים של שבועה העשויה לקרות באופן
 האמור במשנתנו, שהשוכר השאל לאדם אחר: אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה,
 פְּעָמִים שְׁשָׁנִים, השוכר והשואל, מחייבים בקרבן חֲמָטָה, שחייב
 בו מי שנשבע לשקר בלא שכפר בשבועה זו ממון לחבירו, וזה
 באופן ששניהם נשבעו לשקר אך לא כפרו ממון,

ד. אם לא שמוה בית דין לבעל חוב, אלא אֲנִיָּה אִיהוּ - הלזה
 עצמו נתן לו את הקרקע כְּחוֹבוֹ בלא שהטריחו ללכת לבית דין,
 ואמר לו טול קרקע זו בחובך, פְּלִיגִי - נחלקו בַּהּ רַב אֶהָא וְרַבִּינָא
 האם גם באופן זה אומרים ששומא הדר' או לא, הָדָר אָמַר הָדָרָה -
 חוזרת הקרקע אם הוא חפץ לפדותה, וְהָדָר אָמַר לֹא הָדָרָה.
 הגמרא מבארת את טעמי המחלוקת: מֵאֵן דְּאָמַר לֹא הָדָרָה -
 האומר שאינה חוזרת, כִּכְר, הָא' וְכִינִי מְעִילָא הִיא דְּהָא מְדַעְתָּא
 דְּנִפְשִׁיָּה אֲנִיָּה - דעתו היא שהרי זו כמכירה רגילה, שהרי מדעתו
 מסרה לבעל חוב תמורת חובו, ואין אומרים בזה שומא הדר,
 שאינו אלא כאשר בית דין גבו את הקרקע עבור בעל החוב. וְמֵאֵן
 דְּאָמַר הָדָרָה - האומר שחוזרת, כִּכְר, לֹא וְכִינִי מְעִילָא הוּא - דעתו
 היא שאין זה כמכירה רגילה, וְהָא' דְּאֲנִיָּה מְדַעְתָּיה וְלֹא אֶתָּא
 לְדִינָא מִחֲמַת כִּפְסוּפָא הוּא דְּאֲנִיָּה - ומה שמסרה לבעל החוב
 תמורת חובו, מחמת בושה עשה כן, ולא מפני שחפץ למוכרה
 הגמרא מבררת מאימתי ומן אכילה הפירות בקרקע שגבו לו בית
 דין: וְמֵאִמַת אָכִיל פְּדִי - זה שהגבו לו קרקע של החייב לו,
 מאימתי היא קנויה לו לאכול את פירותיה, דְּכָה אָמַר, מִכִּי מִפְּטָא
 אֲדַרְכָּתָא לִידִיה - מעת שהגיע שטר אדרכתא לידיו, דהיינו שאחר
 תשעים יום מעת שנפסק הדין כותבים בית דין לתובע שטר שבכל
 מקום שימצא את נכסי הלזה יוכל לקחתם, ומוסרים לו שטר זה,
 ומאותה עת יכול הוא לאכול פירות של הקרקע שימצא. אָכִי
 אָמַר, עֲדִין בְּחִתּוּמִי וְכִין לוֹ - העדים החותמים על שטר האדרכתא
 זוכים לו בשטר זה, אף קודם שהגיע לידיו, ועל כן מעת שחתמו
 יכול הוא לאכול פירות. דְּכָה אָמַר, מִכִּי שְׁלִימוֹ יָמִי אֲבָרְתָּא - אחר
 שתמו ימי ההכרזה אוכל הוא את הפירות ולא לפני כן, שאף אחר
 שבא שטר אדרכתא לידיו, עליו לחפש את נכסיו של הלזה, ואחר
 כך עליו לבוא לבית דין ומכריזים עליה שהיא עומדת למכירה
 ומוכרים אותה לכל המרבה במחיר ונתנים הדמים למלוה, ואם
 הוא זה שמרבה במחיר יותר ממה ששמוה אחרים, זוכה בה אחר
 שנשלמו ימי ההכרזה:

משנה

המשנה עוסקת באופן ששוכר פרה השאלה לאדם אחר, מה הם
 דיני השוכר והשואל כלפי הבעלים: הַשּׁוֹכֵר פְּרָה מִחֲבִירוֹ וְהַשֹּׂאֵלָה
 לְאֶחָד שישתמש בה בימי שכירותה, וְהָתָּה בְּדִרְבָּה ברשות השואל,
 יִשְׁבַּע הַשּׁוֹכֵר לַמִּשְׁכִּיר שִׁמְתָּה בְּדִרְבָּה יוֹפֵטֵר, כדין שוכר הפטור על
 אונס, וְהַשּׁוֹאֵל חַיִּיב בַּאֲוֹנִסִּים, יִשְׁלַם לַשּׁוֹכֵר את הפרה שעכר
 הימנו. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, כִּיִּצַּד חֶלֶה, השוכר, עוֹשֶׂה כְּחוֹדָה בְּכִפְרָתוֹ שֶׁל
 חֲבִירוֹ, שכיון שאין הפרה שלו היתכן שישאלה וירוויח על כך,
 אֱלָא תַּחֲזוּר פְּרָה לְכַעֲלִים, שישלם השואל למשכיר:

גמרא

הגמרא מבררת את טעמים של חכמים: אָמַר לִיה רַב אֲדִי בַר אֲבִין
 לְאִבִּי, מִכְּדִי - הרי השוכר בְּמֵאִי קְנִי לְהָא' פְּרָה - במה הוא קונה
 את הפרה, בְּשִׁבְעָה שהוא נשבע למשכיר שמתה כדרכה, ואם כן
 קשה, נִימָא לִיה - יאמר לו מִשְׁכִּיר לַשּׁוֹכֵר, דֵּל אֲנִי וְדֵל שְׁכִינְתָּךְ
 וְאֲנָא מִשְׁתַּעֲנָא דִּינָא בְּהָרִי שׁוֹאֵל - איני צריך לך ולשבועתך, ואלך
 ואתדיין עם השואל החייב באונסים וישלם לי את פרתני. אָמַר לִיה
 אֲבִי לרב אדי בר אבין, מִי כְּבָרָת - האם סבור אתה שהשוכר
 בְּשִׁבְעָה הוּא דְּקָא קְנִי לָהּ - קונה לפרה זו, הלא מִשְׁעָת מִיָּתָה הוּא
 דְּקָנִי, וְשִׁבְעָה זו שנשבע אינה אלא בְּדִי לְחִפּוּס דַּעְתּוֹ שֶׁל בַּעַל
 הַבֵּית, שלא יאמר פשעת בה.
 הגמרא דנה באופנים נוספים של שוכר שהשאל וישאל שהשכיר:
 אָמַר רַבִּי יוֹרָא, פְּעָמִים שְׁהִעֲלִים מִשְׁלָמִין בְּמָה פְּרוֹת לַשּׁוֹכֵר. הִיכִי
 דְּמִי - כיצד יתכן הדבר, באופן זה שהשוכר אָנְרָה מִיָּמֶיהָ - שכר

נגנבה וכדומה, רב אמר, פטור השומר הראשון מכל מה שהיה
נפטר אילו היה הדבר קורה אצלו. ורבי יוחנן אמר, חייב השומר
הראשון אפילו נאנסה אצל השני.
אמר רבי, למעמיה - לשטרתו דרב, לא מבעיא - אין צריך לומר
ששומר חנם ששומר לשומר שכן פטור אם נאנסה אצל השני, ואין
זו פשיעה שמסרה לאחר, דעלוי עליה לשמירתו - שהלא הוסיף
על שמירתו, לפי ששומר חנם אינו מוסר נפשו כל כך לשמירת
הפקדון, כיון שאין הוא מתחייב כי אם בפשיעה, ואילו שומר שכר
מוסר נפשו יותר על שמירת החפץ כיון שהוא חייב גם בגניבה
ואבידה, אלא אפילו שומר שכן ששומר לשומר חנם, דהוה נרעה
לשמירתו - שהפחית משמירת החפץ בכך שמסרה לשומר חנם,
אף על פי כן פטור השומר הראשון אם נאנסה אצל השני, מאי
מבעיא - מהו הטעם לכך, דהא - שהרי מפקדה השומר לכן דעת,
ומשום כך אין בכך פשיעה לחייבו גם באונס.
ולמעמיה - ולשטרתו דרבי יוחנן, לא מבעיא - אין צריך לומר
בשומר שכן ששומר לשומר חנם שחייב אם נאנסה אצל השומר
השני, דהוה נרעה לשמירתו, אלא אפילו שומר חנם ששומר לשומר
שכן, דעלוי עליה לשמירתו, חייב השומר הראשון אם נאנסה
אצל השני, והטעם לכך, משום דאמר ליה המפקיד לשומר
הראשון, אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר, ולא היה לך למסור לו,
ופשיעה היא.
רב חסדא מברר את המקור לדין הנאמר בשם רבי: אמר רב חסדא,
הא דאמרו בשם רב, לאו בפירוש אתמר, אלא מכללא - למדו כך
מתוך דבריו. שהיה מעשה דהנהו גנאי - היו גנבים, דכל זמא הוו
מפקדי מריהו נבה דהתיא סבתא - שבכל יום היו מפקדים את
מעדריהם אצל זקנה אחת. וימא חד אפקדינהו לגבי חד מיניהו -
יום אחד שינו ממנהגם והפקידום אצל אחד מהם. שמע קלא כי
הלולא נפק אל - אותו גנן שנתמנה לשומר, שמע קול חתונה, יצא
והלך, וכיון שלא רצה להניח המעדרים ללא שמירה, על כן
אפקדינהו לנבה דהתיא סבתא - הפקיד את המעדרים בידי הזקנה
שאצלה היו מניחים אותם תמיד. אדאל ואתא אננוב מריהו - עד
שהלך וחזר לקחתם, נגנבו המעדרים מבית הזקנה. אתא לקמיה
דרב ופסקיה - בא אותו שומר לפני רב לשואלו מה דינו, ופטור,
משום ששומר חנם הוא ופטור על גניבה, ולא חייבו בטענה
שפשע במה שמסרם לה. מאן דהא - אחד מן התלמידים שהיה
נוכח ושמע מפיו של רב שפטור הגנן, סבר שטעמו משום ששומר
ששומר לשומר פטור, ולא היא - אבל אין זה כך, שאני התיא שיש
לפטור, כיון דכל זמא נמי אינהו גופיהו נבה דהתיא סבתא הוו
מפקדי להו - שהרי גם בשאר הימים היו הם עצמם מפקדים
אצלה את המעדרים, ולכן אין הם יכולים לטעון שלא היה לו
להפקיד אצלה.
הגמרא מביאה קושיא שהקשו על דברי רבי יוחנן ממשנתו: ותיב
- ישב רבי אמי וקאמר ליה ליה שמעקתא - ושנה את השמועה
שאמר רבי יוחנן רבו בדין שומר שמסר לשומר. איתיביה - הקשה
לו רבי אבא בר ממל לרבי אמי ממשנתו, השוכר פרה מן הבכורו
והשאלה לאחר ומתה בדרבה, ישבע השוכר שמתה בדרבה והשואל
משלם לשוכר. ואם איתא - ואם היה הדין כדברי רבי יוחנן ששומר
שמסר לשומר חייב באונסין, מדוע נפטר השוכר בשבועתו שמתה
באונס, לימא ליה - יאמר לו המשכיר, לא היה לך למסרה לו,
משום שאין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר.
אמר רבי אמי, הך אבא עסקין בשנתנו לו (רשות הבעלים)
[תקעלים רשות] להשאל, ובזה אף רבי יוחנן מודה שאינו חייב
באונסין.
שואלת הגמרא: אי הכי לתקעלים בעי לשלומי - על השואל לשלם
לבעלים, שהרי נחשב הדבר כאילו היה השוכר שליח הבעלים

פעמים ששניהם כשנשבעים חייבים באשם - קרבן אשם גזילות/
שחייב בו מי שנשבע לשקר ונפטר על ידי שבועתו מחיוב ממון,
פעמים שהשוכר בחטאת והשואל באשם, פעמים שהשוכר באשם
והשואל בחטאת. הא כיצד, בפירת ממון - שבועת שקר שנפטר על
ידה מחיוב ממון, מחייבת קרבן אשם, ואילו שבועת ביטוי שפתים
לחוד שאין בה כפירת ממון, מחייבת קרבן חטאת. ועל כן
כשנשבעו שניהם לשקר ולא כפרו ממון, חייבים שניהם חטאת,
וכשנשבעו לשקר וכפרו ממון, חייבים שניהם אשם. ויש שרק אחד
מהם נשבע לשקר וכפר ממון בשבועתו, והשני נשבע בלא שכפר,
ואז חייב האחד אשם והשני חטאת.
מפרשת הגמרא: פעמים ששניהם בחטאת כיצד, כגון שמתה הפרה
בדרבה, ואמרו שניהם שנאנסה על ידי ליסטים, ונשבעו שניהם על
כך, השוכר בכדי להפטור, והשואל אף שחייב באונסין חייבוהו
חכמים שבועה שאין הפקדון ברשותו. לכן, השוכר, דבין כך ובין
כך מפקד פטור - בין אם היה מודה על האמת ונשבע שמתה
כדרכה ובין כשנשבע לשקר שנאנסה הרי הוא פטור מתשלומין,
שהרי אינו חייב בשניהם, ונמצא שאין בשבועתו זאת כפירת ממון
ואינה אלא שבועת ביטוי לשקר, מתחייב בחטאת, והשואל דבין כך
ובין כך חייב מיתייב בתשלומים, נמצא שאף הוא לא כפר ממון
במה שנשבע על שקר, והרי זה כשבועת ביטוי ומחויב גם הוא
בחטאת.
פעמים ששניהם באשם כיצד, כגון שנגנבה הפרה ואמרו שניהם
מתה מחמת מלאכה, ונשבעו לשקר, דתרייהו קא פקדי ממוןא
דהא מיתייבי וקא פקדי נפשיהו - ששניהם כפרו ממון, שלולי
השבועה היו משלמים, ועל ידי השבועה פטור עצמם, שהרי
שניהם חייבים בגניבה ופטורים אם מתה מחמת מלאכה, ועל כן
חייבים הם קרבן אשם, כדין הכופר ממון בשבועה.
שוכר בחטאת ושואל באשם כיצד, כגון שמתה הפרה בדרבה, ואם
היו מודים שניהם על האמת, היה השוכר נפטר והשואל היה חייב,
ואמרו שניהם מתה מחמת מלאכה, ונשבעו לשקר. השוכר דבין כך
ובין כך מפקד פטור מתשלומים, שהרי פטור בין אם מתה כדרכה
ובין אם מתה מחמת מלאכה, ונמצא שלא הועילה השבועה
לפטורו מממון והרי זו שבועת ביטוי, חייב בחטאת, ואילו השואל
דמיתייב במתה בדרבה, וקא פקד נפשיה - ופטר עצמו ששומר
שמתה מחמת מלאכה, חייב באשם, שהרי כפר ממון בשבועתו.
שוכר באשם ושואל בחטאת כיצד, כגון שנגנבה הפרה, ואמרו
שניהם שמתה בדרבה, ונשבעו לשקר. השוכר שדינו הוא דמיתייב
בגניבה ואבידה, וקא פקד נפשיה - ופטר עצמו כמה שאמר שמתה
בדרבה, חייב באשם, שהרי כפר ממון בשבועתו, ואילו השואל,
דבין כך ובין כך מיתייב, ואינו נפטר לא במתה כדרכה ולא
בנגנבה, חייב בחטאת.
שואלת הגמרא: מאי קא משמע לן רבי ירמיה בכך, הלא משנה
מפורשת היא במסכת שבועות (מט:) שכל המשנה (בשבועה)
מחובה לחובה ומפטור לפטור ומפטור לחובה פטור (מאשם), וכל
המשנה מחובה לפטור חייב.
מיישבת הגמרא: דברי רבי ירמיה לאפקי - להוציא מדעתו דרבי
אמי באו, דאמר רבי אמי, כל שבועה שהדינים משבעים אותה אין
חייבין עליה משום שבועת ביטוי, שנאמר בפרשת קרבן שבועה
(ויקרא ד ה) 'או נפש כי תשבע לבטא בשפתים', ויש לדרוש 'כי
תשבע' מעצמה, ולכן מי שחייבוהו בית דין לישבע ונשבע לשקר,
אינו חייב חטאת, וקא משמע לן רבי ירמיה שאין הדין כך, אלא גם
מי שהשיבעוהו בית דין חייב חטאת, ודלא כרבי אמי.
הגמרא דנה על מסירת פקדון משומר לשומר, הנוכח במשנה, אם
מותר הדבר ומה הם החיובים הבאים מחמת כך: אתמר, שומר
ששומר את הפקדון לשומר אחר, ואירע לבהמה נזק, כגון שמתה או

בבא מציעא. פרק שלישי - המפקיד - דף לו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ)

רא רש"י

תוספות

- 1 שניהם באשם. אם נשבעו לשקר והיו נשכרים בשבועתם להקל פרעון מעליהם כפירת
- 2 ממנו היא זו וזקרבן שבועה שלהם אשם איל כן ב' שנים דכתיב (ויקרא ה) והביא את אשמו
- 3 איל תמים בערבה כסף (שני) שקלים והוא אשם גדולות: נאנסה. ע"י לטטיסך ונשבעו שכן
- 4 אע"פ שהשואל משלם אונסין מביעין אותו כדרך הוצא שבועה שאינה ברשותו
- 5 דחישין שמא נתן עניו בה ונשבע שנאנסה
- 6 ואינה ברשותו: שוכר דבין כך ובין כך מיפטר.
- 7 מתשלומין קאי בחסאת: בין כך ובין כך. בין
- 8 שנשבע באמת שמתה בדרךה בין שנשבע
- 9 לשקר שנאנסה פטר עצמו מלשלם הלקח אין
- 10 בשקר זה כפירת ממון דהא אם הודה על האמת
- 11 היה פטור שבועת ביטוי היא ובחסאת: שואל
- 12 דבין כך ובין כך חייב לשלם. נמצא שלא כפר
- 13 ממון בשיקור שבועתו ושבועת ביטוי קאי
- 14 בחסאת: כגון שנגנבה. והשוכר חייב לשלם
- 15 לבעלים והשואל ישלם לשוכר: ואמרו מתה
- 16 מחמת מלאכה. ופטר שואל עצמו בשקר
- 17 מלשלם לשוכר ונחשוכר מלשלם לבעלים:
- 18 שפיתה בדרךה. ואם הודו על האמת שוכר פטור
- 19 ושואל חייב: שנגנבה. ושניהם חייבין: ואמרו
- 20 מתה בדרךה. השוכר פטור עצמו בשקר אכל
- 21 השואל לא נפטר בכך מלשלם: חייב מיתחייב
- 22 לשלם קאי על שבועתו בחסאת: מאי קמ"ל רבי
- 23 יצחק מושניח שלמות הן בשבועת המשנה
- 24 מחובה לחובה ומפטור לפטור ומפטור לחובה
- 25 פטור מאשם גדולות מחובה לפטור חייב: רב
- 26 אמר פטור. מכל מה שהיה נפטר אם שמרה הוא
- 27 עצמו: חייב. אפי' באונסין: ולא מיבעיא ב'.
דפטור מן האונסין ואין לה לומר פשיעה היא זו
- 28 משמרה לאחר: מיריהו. פרוש"ר בלע"ז: מאן
- 29 דהוא. אחד מן התלמידים ששמע מפיו דפטריה
- 30 סבר שומר שמסר לשומר ב': הו' מפקדי לה
- 31 דלא מצא אמרי ליה אין רצוננו שיהא בידה: להא
- 32 שפעמא. דר' יוחנן רביה: אי הכי לבעלים בעי
- 33 לשלומי. שואל שהם השאילה לו: דאמרי ליה.
- 34 בעלים לשוכר: לזעתה. כרצונה אם תרצה
- 35 להשאילה לו ומי שכירותה אין אנו מקפידין
- 36 הלקח הוא השאילה ונבעלים אין יכולין לומר
- 37 אין רצוננו ספקן לבנו ב'. או שמסרן לבנו
- 38 ולבתו הקטנים: בפניהם. בפני אותם הקטנים
- 39 שלא יצאו לדור ויאבדו המעות:
- 40 על
- 41 אחר אמר רב חסדא הא דרב לאו בפירוש אחר אלא מפלגא דהנהו גיגאי דכל
- 42 יומא הו' מפקדי מרייהו גבה דההיא סבתא יומא חד אפקדינהו לגבי חד מינייהו שמע
- 43 קלא בי הלולא נפק אול אפקדינהו לגבה דההיא סבתא אדאול ואתא אגנוב מרייהו
- 44 אתא לקמיה דרב ופטריה מאן דהוא סבר משום שומר שמסר לשומר פטור ולא היא
- 45 שאני התם דכל יומא נמי אינהו גופייהו גבה דההיא סבתא הו' מפקדי להו יתיב
- 46 ר' אמי וקאמר לה להא שמעתא איתביה ר' אבא בר ממל לר' אמי השוכר פרה
- 47 מחבירו והשאילה לאחר ומתה בדרךה ישבע השוכר שמתה בדרךה והשואל משלם
- 48 לשוכר ואם איתא לימא ליה אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר א"ל הכא במאי עסקינן
- 49 בשנתנו לו (רשות הבעלים) להשאיל אי הכי לבעלים בעי לשלומי דאמרו ליה לזעתה
- 50 מתיב רמי בר חמא המפקיד מעות אצל חברו צררן והפשיילן לאחוריו מסרן לבנו ובתו
- 51 הקטנים (ונעל בפניהם שלא פראוי חייב שלא שמו בדרך השוכרים טעמא דקטנים הא
- 52 גדולים פטור אמאי נימא ליה אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר אמר רבא כל המפקיד

על

דאם כן ליתני קטנים סתמא. וא"ת תקשה לרב וי"ל דבניו נקט לרבותא דס"ד א דעל דעת בניו הקטנים נמי מפקיד דרגילות הוא שלפעמים מוסר חסדיו לבניו קטנים כמ"ל אי נמי לכך נקט בני ולא נקט קטנים סתמא משום דבעי למידק הא גדולים הוי כדרך השומרים ומותר משום דעל דעת בניו הגדולים מפקיד אצל גדולים דעלמא אסור למסור א"ע שנינו מתחייב בכך:

את מהימנות לי בשבועה. ולכך היכא שהשומר הראשון יכול לישבע על האונס או שהיו עדים בדרך פטור ואפי' מסר לחשיו ומתה ברשותם כיון דאף בבית שומר הראשון היתה מתה דמלאך המות מה לי הכא מ"ל התם כר וסובר רבא שזוהי טעמו של רבי יוחנן ולא כאבמי דאמר משום דאין רצוני בר וכן הלכה כרבא ולא כר"ח דפסיק באבמי:

שהעלה למרעה שמן טוב. והשתא לא ה"ל פשיעה בהעלאה: **א'** הכי עלתה נמי. בשלמא לרבא דאמר מלאך המות כו' לא יצטרך להעמיד במרעה שמן טוב ולכך העלה לראשי צוקין ונפלה חייב משום העלאה א"ע פ' שנקלה בע"כ שהקפתו ויורדה ורישא דקתני אי עלתה פטור מיירי שהקפתו ועלתה וכן הנהפילה היתה בתקפתו ויורדה כמו בספיא אצל לאבמי דאוקמה במרעה שמן טוב ולא פשע בהעלאה ויחייב משום שפסע בהנפילה דמיירי שהיה יכול לתקפה ולא תקפה א"כ רישא נמי אפי' תקפתו ועלתה אמאי פטור ליחייב משום נפילה שהיה לו לשומרה שלא תפול ומסתמא נפלה ורישא ה"ו כמו נפלה דסיפא שהיה יכול לתקפה ומשני נפלה דרישא מיירי שהקפתו ויורדה דומיא דעלתה דמיירי דתקפתו ועלתה ולא דמא לנפילה דסיפא וא"ת אמאי נקט ברישא עלתה ובסיפא העלה והלא אין חילוק בין העלה מדעתו לעלתה בעל כרחו ובנפילה לכך הוה ליה פלוגי דתקפתו ויורדה הוה אונס לא תקפתו חייב וי"ל דרישא נקט עלתה לגלויי דנפלה ה"ו בע"כ וסיפא נקט העלה לגלויי דנפלה ה"ו שהיה בידו לתקפה ולא תקפה דומיא דהעלה שהיה בידו וא"ת וסיפא כיון דמיירי שהיה יכול לתקפה אמאי אוקמה במרעה שמן טוב אפילו לא היה מרעה שמן טוב לא פשע בהעלאה כיון שהיה יכול לשומרה מנפילה וי"ל כיון דאין צורך בהבטחה בהעלאה זו ופושע הוא שיש לו לחוש שמא ישבח ולא ישמרהו מליפול ולכך אם מתה היה חייב:

גזל

על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד אמרי נהרדעי דיקא נמי דקתני או שמסרן לבנו ובתו הקטנים חייב הא לבנו ולבתו הגדולים פטור מפלל דלאחרים לא שניא גדולים ולא שניא קטנים חייב דאם פן ליתני קטנים סתמא שמוע מינה אמר רבא הלכתא שומר שמסר לשומר חייב לא מפעיא שומר שכן שמסר לשומר חנם דגרועי גרועה לשמירתו אלא אפילו שומר חנם שמסר לשומר שכן חייב מאי טעמא דאמר ליה את מהימנת לי בשבועה האיד לא מהימן לי בשבועה: אתמר פשע בה ויצאת לאנס ומתה בדרךא אבמי משמיה דרבא אמר חייב רבא משמיה דרבא אמר פטור אבמי משמיה דרבא אמר חייב כל דיינא דלא דאין כי האי דינא לאו דיינא הוא לא מפעיא למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב דחייב אלא אפילו למ"ד פטור הכא חייב מ"ט דאמרין הכלל דאנאמא קטלה רבא משמיה דרבא אמר פטור כל דיינא דלא דאין כי האי דינא לאו דיינא הוא לא מפעיא למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור דפטור אלא אפילו למ"ד חייב הכא פטור מאי טעמא דאמרין מלאך המות מה לי הכא ומה לי התם ומודי אבמי דאי הדרא לכי מרה ומתה דפטור מ"ט דהא הדרא לה וליכא למימר הכלל דאנאמא קטלה ומודי רבא כל חייבא דאונגבה גנב באנס ומתה בדרךא בי גנב דחייב מאי טעמא דאי שבקה מלאך המות בביתיה דגנבא הוה קיימא אמר ליה אבמי לרבא לדידך דאמרת מלאך המות מה לי הכא ומה לי התם האי דאותביה ר' אבא בר ממל לרבי אמי ושני ליה בשנתנו לו בעלים רשות להשאיל ולימא ליה מלאך המות מה לי הכא ומה לי התם א"ל לדידכו דמתניתו אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר איכא

על דעת אשתו ובניו. על דעת שהפקיד מוסר לאשתו ובניו הגדולים ואין יכולין לומר אין רצוננו כו' דיקא נמי. דהאי דגדולים פטורין דוקא בניו נקט ולא אחרים: **דא"ב**. דלאחרים נמי גדולים פטור ליתני או שמסרן לקטנים סתמא: בשבועה. ושללא פשע בה: האיד לא מהימן לי. ואני אומר שישנה בידו או אכלה או פשע בה: **פשה**. שלא נעל בפניה כראוי: **ויצאת לאנס**. מקום שאבמי משתמרת שם אצל זאבים ולא אצל גנבים ומיהו לא אכלה לא זאבים ולא גנבים: ופתת. דהוי תחילתו בפשיעה שמא יטרפהו זאבים וסופו לא אבדה באותה פשיעה אלא בדרך שהוא אונס. לא מפעיא למ"ד. לקמן בפרקין ור' (בב). גבי הווא דאיתבי וזו דפקדון בצריפא דאורבני דהויא פשיעתא לגבי נורא ונטידתא לענין גנבי ואינגוב ונגיבה לגבי שומר חנם אונס הוא: **אלא אפילו למ"ד פטור הכא חייב**. דהתם ליכא פשיעתא אלא לענין נורא אצל הכא איכא למימר בפשיעה מתה שם היתה בבית לא מתה ויצאתה לאנס היא פשיעה מיתהה דשמוא הכלל המציא באנס קטלה מה לי הכא כו'. אכל התם גבי וזו אם שמרן בהלכתם דק"ל (שם) כספיים אין להם שמירה אלא בפרקע לא נגנבו ואע"ג דק"ל בצריפא דאורבני אין דרך גנבים לבקש שם מעות ואונס הוא מיהו ע"י שלא שמר כדן שמירתם אבדו אצל פרה זו אם היתה בבית נמי היתה מתה: **דאונגבה גנב באנס**. שזוהי דבר שהוא פשיעה אצל ויצאתה לאנס א"ע פ' שסופה מתה בי גנב חייב ולא אמר אי הוה בבית שומר נמי הוה מתה: **מ"ט**. משעת נגיבה היא אבדה מן הבעלים דאי נמי שבקה מלאך המות בי גנב הוה קיימא הלכך החיוב כא לו על שעת הנגיבה: **הא דאותביה ר' אבא**. לעיל מהשוכר פרה והשאילה לאמר לימא אין רצוני כו' ושני ליה בשנתנו לו תבעלים רשות. מאי דוחקיה לשניי הכי נימא ליה אם אירע בה אונס אחר דמצינו למימר אם היתה בביתו לא נאנסה ה"ה חייב אכל זו מתה בדרךא מלאך המות נמי בבית שוכר קטיל לה ומדלל שני ליה הכי שמעינן למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב לא שניא אונס מלאך המות משאר אונסין: לדידכו. דאמריתו טעמא דשומר שמסר לשומר חייב משום אין רצוני איכא לאותוביה להחיא ומאי דניחא ליה לרבי אמי שני ליה אגא לא סבירא לי לא אתקפתא ולא שניחא לדידך דאמר לי לעיל טעמא משום דלא מהימן ליה בשבועה ליכא לאותוביה כלל שדרי שוכר עצמו נשבע לו בדתן וישבע השוכר שמתה בדרךא העלה לראשי צוקין. שומר שהעלה לראשי הרים חרדים ומשופעים ונפלה אין זה אונס. אלא פשיעה בדרךא ליפול: **הא מתה בדרךא**. בראש הצוק: **פטור**. דהוי סופו באונס: **אוריא**. צינדה **אונגבה**. עציפות טורח המעלה: **למרעה** שמן טוב. דדרך הרועים להעלות שם בהמות לרעות: **לתקפה**. להחזיק בה שכן דרך הרועים: **עלתה**. מאליה: **שהקפתו**. על כרחו ועלתה ולא יכול להחזיק בה שתוקה היתה ממנה: **אף**

שיטת אנשי חב"ד ההולכים בדרכי נועם ובשביל האהבה, אבל מבלי להעלים על האמת מה היא תורה מסיני

ממכתב ט"ז אדר שני, ה'תשי"ז

היה מניח לה מלאך המוות ולא הורגה, היתה נשאת בבית הגב, 60
והיוב השומר הוא על שעת הגניבה קודם שמתה. 61
אביי מקשה לרבא מהאמור לעיל בסוגיית שומר שמסר לשומר: 62
אמר ליה אביי לרבא, לדידך - לשיטתך דאמרת שפטור השומר 63
כשפשע בבהמה ויצאה לאגם ומתה שם כדרכה, משום שאנו 64
אומרים מלאך המוות מה לי הכא ומה לי התם, אם כן קשה, האי 65
דאמרתיה - מה שהקשה רבי אבא בר ממל לרבי אמי ממשנתו 66
מדוע פטור השוכר שמסר לשואל, והרי לרבי יוחנן שומר שמסר 67
לשומר חייב, ושני ליה - ותיירץ לו רבי אמי שמדובר במשנה 68
בשנתנו לו הבעלים רשות להשאיל, ולימא ליה - לדבריה, היה לרבי 69
אמי להשיב לרבי אבא בר ממל, שכיון שמתה כדרכה אצל 70
השואל, ולא נגנבה או נאנסה באופן שיש לתלות זאת בבית 71
השואל, הלא יכול השוכר לטעון מלאך המוות מה לי הכא ומה לי 72
התם, ואף אם היתה הבהמה נשאת בביתו היתה הבהמה מתה, 73
ומתשבותו של רבי אמי של ללמוד שאין לומר כך, אלא בכל אופן 74
שפשע, אף אם לבסוף מתה על ידי מלאך המוות חייב. 75
אמר ליה רבא לאביי, לדידכו דמתניתו - לשיטתכם שהטעם לחייב 76
שומר שמסר לשומר הוא משום שטוען המפקיד אין רצוני שיהא 77
פקדוני ביד אחר, אכן איכא לאותבה להחיא - יש מקום לשאול 78
מהמשנה מדוע פטור השוכר כשמתה ביד השואל, ורבי אמי יישב 79
מה שיישב. אולם לרבי - לשיטתי דאמינא - שאמרתיה שהטעם 80
לחייבו הוא משום שאמור המפקיד לשומר אנת מהימנתי לי 81
בשבועה והאיד לא מהימן לי בשבועה - אתה נאמן לי בשבועה ואין 82
השומר השני נאמן לי בשבועה, ובאמור לעיל, ליכא לאותבה כלל 83
- אין מקום כלל לקושיא מהמשנה, שהרי השוכר הוא הנשבע 84
לבעלים מה שאירע לבהמה והוא הלא נאמן להם בשבועה, ואין 85
מקום לקושיית רבי אבא בר ממל ואין צורך בתירוץ של רבי אמי. 86
רמי בר חמא מקשה על שיטת אביי מהמשנה להלן (צג): מתיב 87
רמי בר חמא, תעלה את הבהמה שקיבל כשמידה, לראשי צוקין - 88
הרים חדים ומשופעים, ונפלה משם, אין זה אונס אלא פשיעה, 89
שדרכה ליפול ממקומות כאלו, ותיב. ויש לדייק מכך, שדווקא 90
כאשר נפלה הרי זו פשיעה, הא - אבל אם מתה שם בדרך, הרי 91
זה אונס ופטור, ואף שתחילתו בפשיעה שלא היה לו להעלותה 92
לשם, ולדברי אביי קשה, ואמאי - מדוע נפטור, לימא ליה - יאמר 93
לו המפקיד שמתה משום דאורייתא דהר קטלה - צינת ההר הרגתה, 94
אי נמי, אויבצנא דהר קטלה - או עייפות הסירחה בעלייה להר 95
הרגתה. מתרצת הגמרא: הכא פמאי עסקינן - מדובר כאן שהעלה 96
אותה למקדח שמן וטוב, שדרך הרועים להעלותה לשם, ואין 97
פשיעה בהעלאתה זו. 98
שואלת הגמרא: אי הכי - אם כך שהדרך להעלותם לשם, מעתה 99
אפילו נפלה נמי - גם אם נפלה יש לפטור. מתרצת הגמרא: חיובו 100
הוא על שהיה לו לתקופה - להחזיק בה כדרך הרועים, שלא 101
תפול, ולא תקפסה. 102
שואלת הגמרא: אי הכי - אם כך שבכך שלא החזיקה נחשב 103
כפשיעה, אימא רישא - כיצד ניתן לפרש את הדין המבואר ברישא 104
שאם, עלתה מעצמה לראשי הצוקין ונפלה, הרי זה אונס ופטור, 105
שהרי קשה אם העלייה כשלעצמה מותרת, והפשיעה היא מה 106
שהיה לו לתקופה שם, הלא גם בעלתה מעצמה איכעי ליה 107
למיתקפה - היה לו לתקופה. מתרצת הגמרא: לא צריכא - לא 108
באה הרישא לומר אלא באופן שהיתה הבהמה חזקה ממנו, 109
שהקפסותו וקלתה לראשי הצוקים, ותקפסותו ונפלה, ובאופן זה 110
לא היה יכול לעמוד כנגדה, ולכן הוא פטור. 111
שנינו במשנה: אמר רבי יוסי ביצי חלה עושה סחורה בפרתו כו' של 112
חבירו, אלא תחזור פרה לבעלים: 113
הגמרא מביאה את פסק ההלכה במחלוקת זו: אמר רב יהודה, אמר 114
שמואל, הלכה כרבי יוסי. 115
הגמרא דנה לגבי דעתו בדין הקנאת כפל לשומר, ומזהי ההלכה 116
שם: אמר ליה רב שמואל בר יהודה לרב יהודה, אמרת לן - אמרת 117
לנו משמיה דשמואל שהלוק היה רבי יוסי 118

על דעת שהנפקד מוסרו גם לאשתו וכן הגדולים הוא מפקד, ואין 1
הוא יכול לומר לו אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר, ולכן אין 2
הנפקד חייב כאשר מסרם לבניו הגדולים ואבדו המעט. 3
הגמרא מוכיחה ביאור זה: אמר נהרדעי, דיקא נמי - יש לדייק כן אף 4
מדברי המשנה, שלגדולים אחרים אסור לו למסור את הפקדון, 5
דקתני במשנה או שמכרן לבנו ובתו קטנים חייב, ויש לדייק, הא - 6
אבל אם מסרם לבנו ולבתו הגדולים פטור, מכלל - ומוכח מכאן 7
דאם מסר לאחרים שאינם בניו, לא שנת גדולים ולא שנת קטנים - בין 8
שהם גדולים ובין שהם קטנים חייב, דאם כן, שהחילוק בין גדולים 9
לקטנים לא נאמר דוקא בבניו, ליתני קטנים סתמא - היתה המשנה 10
שונה 'קטנים' סתם בלא התוספת 'לבנו ובתו', ואנו נלמד שאם מסר 11
לגדולים פטור, ומתוספת הלשון 'לבנו ובתו' מוכח שרק לבניו 12
הגדולים יכול למסור ולא לאחרים. שמע מינה - אכן מוכח כן. 13
הגמרא מביאה את דעת רבא במחלוקת זו: אמר רבא, הלכתא 14
שומר שמסר לשומר חייב אפילו אם נאנסה הפקדון אצל השני. לא 15
מכעיא - אין צריך לומר בשומר שגר שמסר לשומר חנם, שחייב 16
בכך, דהרעוי נרעה לשמירתו - שהלא הפחית משמירתו, אלא 17
אפילו שומר חנם שמסר לשומר שגר חייב אם נאנסה אצל השומר 18
השני, מאי טעמא, דאמר ליה המפקיד לשומר הראשון, את מהימנתי 19
לי בשבועה האיד לא מהימן לי בשבועה - איני מאמין אלא לך, ולא 20
לזה שמסרת לו, ולכן אפילו אם ישבע חושש אני שהוא משקר 21
ועדיין הוא אצלו או שאכלה, או פשע בה, וכיון שאינך יודע מה 22
אירע לה, עלך שלם, כדן שומר שאינו יכול להשבע שחייב. 23
הגמרא מביאה נידון כשפשע בה מתחילה ולבסוף מתה באונס: 24
אמר - נאמרה שמועה בבית המדרש, פשע בה, בבהמה שנמסרה 25
לו לשומר, שלא נעל בפניה כראוי, ויצאת מביתו לאגם - מקום 26
מרעה, ואינה שמורה שם מגנבים ומזאבים, ופתה לבסוף בדרך. 27
אביי משמיה דרבא אמר, חייב. רבא משמיה דרבא אמר, פטור. 28
הגמרא מבארת את טעמי המחלוקת: אביי משמיה דרבא אמר חייב, 29
וכל דינא דאין כי האי דינא לאו דינא הוא - כל דין שאינו 30
דן כך אינו ראוי להקרא דין, לא מכעיא - אין צריך לומר שכן 31
הדין למאן דאמר - לפי מי שסובר להלן (מג). שתחילתו בפשיעה 32
וסופו באונס חייב, דחייב כאן, שהרי פשע בכך שיצאה לאגם שבו 33
יש לחוש מגנבים וזאבים, אף שלבסוף אירע אונס שמתה 34
כדרכה, אלא אפילו למאן דאמר שם שפטור, הכא - כאן אף הוא 35
מודה שחייב השומר, מאי טעמא - מהו הטעם, דאמרין הכלל 36
אנאמא קטלה - שאנו אומרים שהכל האגם הרגה, ויתכן שמה 37
שפשע בה ויצאה לאגם גרם את מותה, שכן יש לחוש שפגע 38
מחמת שיצאה למקום שהאור בו מסוכן לה מתה. 39
רבא משמיה דרבא אמר פטור, וכל דינא דאין כי האי דינא 40
לאו דינא הוא - כל דין שאינו דן כך אינו ראוי להקרא דין, לא 41
מכעיא - אין צריך לומר שכן הדין למאן דאמר בגמרא להלן (שם) 42
שאם תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור, דפטור כאן, אלא אפילו 43
למאן דאמר שם חייב, הכא - כאן מודה הוא שפטור, מאי טעמא - 44
מהו הטעם לכך, דאמרין - שאנו אומרים מלאך המוות מה לי הכא 45
ומה לי התם - שלמלאך המוות אין חילוק בין אם הבהמה כאן או 46
שם, אלא הורגה בכל מקום, ואף אם היתה נשאת בבית היתה 47
מתה על ידו. 48
הגמרא מבארת שיש מקרים בהם לא נחלקו אביי ורבא: ומודי אביי 49
לרבא, דאי הדרא לבי קרה - שאם אחר שיצאה לאגם חזרה לבית 50
הבעלים, ומתה שם, דפטור, מאי טעמא, דהא הדרא לה וליכא 51
למימר קטלה דאנאמא קטלה - שכבר חזרה למקומה, ומעתה אין 52
לומר שמתה בהכל האגם. 53
ומודי רבא לאביי שכל היכא דאיננה - שכל שגנבה נגב באגם, 54
ומתה בדרך כי - בבית הנגב, דחייב השומר, שכיון שפשע בה 55
ויצאה לאגם, אף שמתה כדרכה אין אומרים 'מלאך המוות מה לי 56
הכא ומה לי התם', והיתה הבהמה מתה אף בבית השומר, מאי 57
טעמא - טעם הדבר הוא, שמשעת גניבה היא אבודה מהבעלים, 58
דאי שביקה מלאך המוות בביתיה דנגבא הוה קרימא - שהלא גם אם 59

גמרא

הגמרא מקשה על מה ששנינו בתחילת המשנה שאם גזל אחד משנים, ואינו יודע ממי גזל, שנותן לכל אחד מהם כפי מה שגזל: **אָלְמָא** - מוכח מדין זה, ש**מְסַפֵּיקָא מְסַקִּין מְמוֹנָא** - שמוציאין ממון מספק, ולא **אִמְרִין** אִין **מְמוֹנָא בְּחֻקְתָּ קְרִיה** - ואין אומרים שכיון שיש לנו ספק למי הוא חייב, נעמיד את הממון בחזקתו, דהיינו בחזקת הנתבע המחזיק בממון, ולא יתחייב לשלם לכל אחד. ורמיה, יש להקשות על כך מהדיון שבמשך, שנים שהפקידו אצל אחד, זה מנה וזה מאתים, זה אומר שלי מאתים וזה אומר שלי מאתים, נותן לזה מנה ולזה מנה והשאר יהא מונח עד שיבא אליהו, ואין אומרים שמספק יתן לכל אחד מאתים. מיישבת הגמרא: **אָמַר** ליה, **פְּקִדוֹן אֲנִי לָא קָא רְמִית** - בתמיה, כלומר, איך אתה מקשה מספק שיש בפקדון לספק שיש בגזל, בגזל כיון דַּעֲבַד אִיפְסָדָא במה שגזל, קנסוהו רַבָּנִין שישלם מספק לכל אחד, אבל בפקדון דלא עבד אִיפְסָדָא לא קנסוהו רַבָּנִין. מקשה הגמרא: וְרַמִּי - עדיין יש להקשות מפקדון אפקדון, וְרַמִּי מְנִי לְאִיזוֹל - שמצינו בכל אחד מהם דינים הנראים סותרים זה את זה. הגמרא מביאה את הסתירה שיש בדיני פקדון: יש להקשות מפקדון אפקדון, מדקתני ברישא של המשנה, או אם אמר לשנים אביו של אחד מהם הפקיד אצלי מנה ואני יודע איזה הוא נותן לזה מנה ולזה מנה, הרי שצריך לשלם לכל אחד, ורמיה מהסיפא של המשנה, שנים שהפקידו וכו', שהדין הוא שנותן לזה מנה ולזה מנה, והמנה השלישי יהא מונח עד שיבא אליהו, ואין אומרים שמספק יתן מאתים לכל אחד מהם. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבָּא**, ברישא שמדובר שרק אדם אחד הפקיד, והוא אינו זוכר מי הוא, נַעֲשֶׂה - הרי זה, כמי שהפקידו לו שני אנשים שני פקדונות בשני בריבות - צרורות, זה שלא בפני זה, דְּהוּא לִיה - שהיה הנפקד צריך לְמִידָק - לדקדק ולזכור כמה הפקיד כל אחד, וכן כאן כיון שרק אחד הפקיד אצלו, היה לו לדקדק מי הוא המפקיד, ומפני שפגע ולא דקדק, קונסים אותו שישלם לכל אחד. אבל ברישא אפילו אם הפקידו אצלו שנים בשני צרורות, נַעֲשֶׂה כְּמִי שֶׁהִפְקִידוֹ לוֹ שְׁנֵיהֶם בְּכַדָּא אֶחָד - בצרור אחד, דלא הוה ליה לנפקד לְמִידָק - לדקדק ולזכור כמה הפקיד כל אחד מהם, ודין זה הוא רק בגזון דאפקידו תרניהו - שהפקידו שניהם בְּהִרֵי הִרֵי בְּחַד וּמִנָּא - יחד, ובאותה שעה, זה בפני זה, דאָמַר לְהוּוּ הַנִּפְקֵד, אֲנִי גּוֹפִיִּיבּוּ - אתם עצמכם, לא קפידתו אֶהְדִּי - לא הקפדתם זה על זה, שהרי הפקדתם האחד בפני חברו, וגיליתם בדעתכם שהינכם סומכים זה על זה ואינכם חוששים שמה יתבע האחד את פקדונו של חברו, אֲנִי קְשִׁינָא - בתמיה, האם עלי היה להקפיד ולדקדק כמה הפקיד כל אחד מהם. וכיון שאין עלי טענה מדוע אינו זוכר כמה הפקיד כל אחד, אינו חייב לשלם לכל אחד, אלא יהא מונח המנה השלישי עד שיבא אליהו. הגמרא מביאה את הסתירה שיש בדיני גזל: וְרַמִּי מְנִי לְאִיזוֹל, קתני רבא ברישא של המשנה, אָמַר לְשָׁנִים גִּזְלָתִי לְאֶחָד מִכֶּם מְנָה וְאִינִי יוֹדֵעַ אִיזוֹה מִכֶּם, או שאמר לשנים אביו של אחד מהם הפקיד לי מנה ואני יודע איזה הוא, נותן לזה מנה ולזה מנה, ורמיה מהנאמר במשנה ביבמות (ק"ח): שאם גזל אחד מהם משה ואני יודע איזה מהן גזל, זה אומר אותי גזל וזה אומר אותי גזל, הדין הוא שמניח גִּזְלָתִי בִּינֵיהֶם ומסתלק, דְּבִרִי רַבִּי מְרִפוֹ, אָלְמָא - מוכח שבגזל, מְסַפֵּיקָא - כשיש ספק ממי גזל, לא מְסַקִּין מְמוֹנָא - אין מוציאים ממנו ממון, ואִמְרִין אִין מְמוֹנָא בְּחֻקְתָּ קְרִיה - אלא אומרים העמד את הממון בחזקת בעליו.

אָמַר בְּדִין הָאֶמּוֹר בַּמִּשְׁנָה הָרִאשׁוֹנָה (ל"ג), שאם השומר שילם ולא רצה לישבע זוכה בכפל שישלם הגנב, וחולק רבי יוסי ואומר כיצד זה זוכה בכפילו של חברו, אלא יחזיר את הכפל לבעלים, ומעתה יש להסתפק האם הלקח כמותו גם בדין זה או אין הלקח כמותו אלא בדין שבמשנתו. אָמַר ליה רב יהודה לרב שמואל בר יהודה, אכן חלוק היה רבי יוסי אָמַר הָרִאשׁוֹנָה, וְהַלְכָה כְּמוֹתוֹ אָמַר הָרִאשׁוֹנָה שאין השומר קונה את הכפל. אָמַר נמי - עוד נאמר כן בשם אמורא אחר, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, חֲלוּק הָיָה רַבִּי יוֹסִי אָמַר הָרִאשׁוֹנָה וְהַלְכָה כְּמוֹתוֹ אָמַר הָרִאשׁוֹנָה. הגמרא מביאה דעה החולקת: וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מוֹדָה הָיָה רַבִּי יוֹסִי הָרִאשׁוֹנָה שזוכה השומר בכפל, מפני שֶׁבֶכֶר שִׁילָם קוֹדֵם שֶׁנִּמְצָא הגנב, ועל דעת כן בא הפקדון לידו שיזכה בכפל אם ישלם ואחר כך ימצא הגנב. שואלת הגמרא: משמע מדבריו ששילם אין - דווקא אם שילם השומר זוכה הוא בכפל, אך כאשר לא שילם לא יקנהו, וקשה, וְהָאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אֲבָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא - אין כוונת המשנה באומרה ששילם לשלם מִשָּׁם הַשּׁוֹמֵר, אֲלָא בֵּין שְׁאָמַר הָרִבִּי מְשַׁלֵּם אָמַר עַל פִּי שְׁלָא שִׁילָם, אם ימצא הגנב מכאן ואילך יזכה בכפל. מיישבת הגמרא: אִימָא - יש לומר בשם רבי יוחנן בלשון זו, מוֹדָה הָיָה רַבִּי יוֹסִי הָרִאשׁוֹנָה שֶׁבֶכֶר אָמַר הָרִבִּי מְשַׁלֵּם:

משנה

משנתנו עוסקת באדם שיש לו ספק בממון שבידו למי הוא שייך, מה עליו לעשות בכדי לצאת מן הספק. בסוגיא מתברר שיש חילוק בין אם הממון בא אליו דרך גזל או דרך פקדון וכן בפקדון יש חילוק אם הוא האשם בכך שהגיע לידי ספק זה, וכן שיש חילוק אם התובעים אותו טוענים טענת ברי שהממון שייך להם או טוענים טענת שמה, וכן שיש חילוק בין חיוב שיש לחייבו בדיני אדם, לבין החיוב שמתחייב לצאת ידי שמים. אָמַר לְשָׁנִים גִּזְלָתִי לְאֶחָד מִכֶּם מְנָה וְאִינִי יוֹדֵעַ אִיזוֹה מִכֶּם, או שאמר לשנים אביו של אחד מהם הפקיד לי מנה, ואני יודע אביו של איזה הוא, נותן לזה מנה ולזה מנה כדי לצאת מן הספק, כיון שְׁהוֹדָה מִפִּי עַצְמוֹ וּבֹא לְהִימָלֵךְ כִּיצַד יִטַּר מִן הָעוֹנֵשׁ בְּדִינֵי שָׁמַיִם. שָׁנִים שֶׁהִפְקִידוֹ אֲצִיל אֶחָד, זה הפקיד מנה וזה הפקיד מאתים, וכשבאו ליטול את פקדונותיהם זה אומר שלי מאתים, וזה אומר שלי מאתים, נותן לזה מנה ולזה מנה, כיון שודאי שיש לכל אחד מנה אצלו, וְהַשְּׁאָר - המנה השלישי המוטל בספק, לא ינתן לא לזה ולא לזה, אלא יהא מונח בידו עד שיבא אליהו. אָמַר רַבִּי יוֹסִי אִם בֵּן שְׁנוֹתָן לְכָל אֶחָד מִנֵּה, מה הפסיד תרמאי שהפקיד מנה ושיקר בטענתו שהפקיד מאתים, והלא את המנה שלו הוא נוטל, ואם כן לא יודה בשקרו, אֲלָא חֶבֶל יְהֵא מוֹנָח עַד שִׁבְאָא אֲלֵיהּ, ומתוך שהרמאי מפסיד את שלו, יודה בשקרו. וְכֵן אוֹתוֹ דִּין נוֹהַג בְּשָׁנִים שֶׁהִפְקִיד אֲצִיל אֶחָד שְׁנֵי בָלִים, אֶחָד מֵהֶם יָפָה - שוה מנה ואֶחָד מֵהֶם יָפָה אֶלֶף זוֹ, וכשבאו לתבוע פקדונותיהם, זה אומר הכלי הִפָּה אֶלֶף זוֹ שְׁלִי הוּא, וזה אומר הכלי הִפָּה אֶלֶף זוֹ שְׁלִי הוּא. נותן את הכלי תְּקַנָּן לְאֶחָד מֵהֶם, ומתוך תְּקַנָּן נותן דְּמִי קָנָן לְשָׁנִים, כלומר, ששוברו ומתוך השברים נותן כשיעור דמי הקטן לשני. וְהַשְּׁאָר - הנותן מן השברים, יהא מוֹנָח עַד שִׁבְאָא אֲלֵיהּ. אָמַר רַבִּי יוֹסִי אִם בֵּן, מה הפסיד תרמאי, אֲלָא חֶבֶל יְהֵא מוֹנָח עַד שִׁבְאָא אֲלֵיהּ:

בבא מציעא. פרק שלישי - המפקיד - דף לז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רה

תוספות

רש"י

1 אף בראשונה. בשלים ולא רצה לישבע ביצד זה נותן לתוך כיסו כפילו של זה אלא יחזיר
2 הכפל לבעלים: שִׁבְרִי שִׁלֵּם. קודם שנמצא הנגב וקנה כפל כדאמר מעיקרא ארעקתא
3 דהכי אתאי ליה: **מתני'** שהודה מפי עצמו. הואיל והודה מפי עצמו ובגני מפרש
4 טעמא מה הוא: זה אומר מאתים שלי. לאחר זמן כשכאז לטול פקדונו: מה הפסיד
5 הרמאי. איכא לא יודה לעולם על האמת: מתוך
6 תנול. ושבדנא: **גמ'** מספיקא מספי' ממונא.
7 דקתני נותן לזה מנה ולזה מנה: ולא אמרינן.
8 בשוה תובע וזה אומר אני יודע אם לך אם
9 להכרך אוקי ממונא בחזקת נתבע זה שלא
10 נפסידנו ממונו ויהא מותן עד שִׁבְרִי אלהים:
11 רישא. דהוה נבדק הפקיד אצלו והוה ליה כשנים
12 שהפקידו אצלו בשני כריכות כלומר זה שלא
13 בפני זה דהיל למידק מי הפקיד אצלו מנה ומי
14 מאתים: **סיפא**. שהפקידו לו שניהם זה בפני זה
15 היל כמי שנאמרים זה על זה להפקיד שני
16 פקדונותם בצרוך אחד דלית ליה למידק מה יש
17 לזה בתוכו ומה יש להפסידו ואע"ג דלא כר
18 אהו והוה מידו כיון שהפקידו זה בפני זה גילו
19 דעתן שלא חשדו זה את זה לומר שקרא חבירו
20 יתבע הפאותים: ויתני' דהקא **ממאי** דר"ש היא.
21 דתקשי לך דלמא ר"ע היא דפלגי נמי בהחיא
22 ואומר לא זו הדרך מוציאנו מיד עבדיה עד
23 שישלם גזילה לכל אחד ואחד: דקתני עלה
24 דהחיא כו'. אלקמא מודה ר"ט בזה ומאי שנא:
25 וישנינו התם דקתבע ליה. והוא איז חפץ ליתן
26 אלא מן הדיו ומספיקא לית לן לחיוביה לכל חד
27 וחד: **הכא בבא לצאת** דיי שמים. מאליו בא
28 למקל מה יעשה ולא יעשה דהשתא ודאי
29 אמרינן דיי שמים לא לצאת עד שתתן לשניהם
30 שאם תתא מוחצת עד שִׁבְרִי אלהים נמצא הנגול
31 מפסיד על דיי: **דיקא** נפי. דשעמא דמתני' בבא
32 לצאת דיי שמים מן העונש ולא מן הדיו מדרתלי
33 טעמא בהודה מפי עצמו שלא היה אדם תובעו
34 כלום משמע שהוא בא למקל: ותכלי מה מועיל.
35 לכל אחד דקתני מניח גזילה ביניהם ומסתלק
צווח

אף בראשונה הלכה במותו או אין הלכה במותו
אמר ליה חלוק היה ר' יוסי אף בראשונה והלכה
במותו אף בראשונה אהמר נמי אמר ר' אלעזר
חלוק היה ר' יוסי אף בראשונה והלכה במותו
אף בראשונה ור' יוחנן אמר מודה היה ר' יוסי
בראשונה שִׁבְרִי שִׁלֵּם שִׁלֵּם אין לא שִׁלֵּם לא
והאמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן לא שִׁלֵּם
שִׁלֵּם ממש אלא כיון שאמר הריני משלם אע"פ
שלא שִׁלֵּם אימא מודה היה ר' יוסי בראשונה
שִׁבְרִי אמר הריני משלם: **מתני'** אמר לשנים
גזלתי לאחד מכס מנה ואני יודע איזה מכס או
אביו של אחד מכס הפקיד לי מנה ואני יודע איזה
הוא נותן לזה מנה ולזה מנה שהודה מפי עצמו
שנים שהפקידו אצלו אחד זה מנה וזה מאתים זה
אומר שלי מאתים וזה אומר שלי מאתים נותן לזה
מנה ולזה מנה והשאר יהא מונח עד שִׁבְרִי אלהים
א"ר יוסי א"כ מה הפסיד הרמאי אלא הכל יהא
מונח עד שִׁבְרִי אלהים וכן שני פלים אחד יפה
מנה ואחד יפה אלה וזו זה אומר יפה שלי וזה
אומר יפה שלי נותן את הקטן לאחד מהן ומתוך
הגדול נותן דמי קטן לשני והשאר יהא מונח עד
שִׁבְרִי אלהים א"ר יוסי א"כ מה הפסיד הרמאי
אלא הכל יהא מונח עד שִׁבְרִי אלהים: **גמ'** אלקמא
מספיקא מפקין ממונא ולא אמרינן אוקי ממונא
בחזקת מריה ורמינהי שנים שהפקידו אצלו אחד זה

מחמשה. לא שייך הך פלוגתא לפלוגתא דרבי יוחנן ורב הונא דפי' השואל ולקמן דף
צו: בביר ושמו דאפי' לר"ט דאמר מניח גזילה ביניהם היינו משום יודע בודאי
שלא גזל כלום רק לאחד אבל ברי ושמו יודה דבריו ואפי' לר"ע דאמר ישלם קלל
אחד ואחר היינו משום שידע בודאי שהוא חייב לאחד מהם אבל גבי ברי ושמו יודה
דפטור שאינו יודע שהוא חייב קלל:
דקתני עלה ומודה ר"ט. ה"ה דה"מ למפרך
מבדיתא אמאי מודה אלא ניקח ליה
למפרך ממתינין דקבוצתא אמתינין:
התם דקא תבעי ליה הכא בבא לצאת דיי
שמים. לכאורה נראה דהשתא לא צריך
לשינוי קמאי דאין חילוק בין כרך אחד לב'
כריכות ורישא ודנות מנה לזה ומנה לזה בבא
לצאת דיי שמים וסיפא דקתבעי ליה יתא מותן אך
מדלא קאמר אלא התם דקא תבעי ליה משמע
דלא הדר משנתיא קמא וכן לקמן (ע"ב) דפריך
נמי ומי אמר רבא בב' כריכות ה"ל למידק משמע
דלא הדר ביה לכך נראה דבכולה מתני' איני
בבא לצאת דיי שמים ולכך ברישא מתני' איני
למידק נותן לזה מנה ולזה מנה בבא לצאת
דיי שמים וסיפא דבכרך אחד כיון דלא ה"ל
למידק אפילו בבא לצאת דיי שמים אינו חייב
ולכך טרפון נקט ברישא אביו של אחד מכס
ולא נקט אחד מכס לרבותא דאפילו שקרא ושמו
נותן לכל אחד ואחד בבא לצאת דיי שמים
ולר"ע נקט אביו דמשמע שקרא ושמו לכך אינו
חייב אלא לצאת דיי שמים כדאמר לקמן (שם)
דבשמו ושמו אינו חייב לכל אחד ואחד לר"ע
מדינא ונקט אביו דאי הם עצמן הפקידו אם
כן מסתמא תבעי ליה ודיל' ברי ושמו ואפילו
מדינא חייבין לר"ע דמתניתינן אתאי כר"ע נמי
דקאמר לקמן (שם) ממאי דמתני' דהקא ר"ע
היא ועוד דהלכה כר"ע מחבירו ובסיפא דלא
נקט שני אבותים הפקידו לרבותא לא תני הכי
דאע"ג דטענו ברי פטור אפילו לצאת דיי שמים
ואפי' לר"ע כיון דלא פשע דלא הוה ליה למידק
ולא מחביב ר"ע מדינא אלא בביר ושמו ודיקא
דהוה ליה למידק אבל בשמו ושמו אפי' בשני
כריכות אינו חייב אלא לצאת דיי שמים ודיקא
דלא הוה ליה למידק פטור אפי' לצאת דיי שמים
ואפילו בביר ושמו ואת' דבכרך הגדול קמא
(ב"ק דף ק' ושם קד. ד"ה שכבר) קאמר מעשה
בחסיד אחד שקבא לפני ר"ט ואמר ליה הנה
דמי מקחך ביניהם וכי לא בעי חסיד לצאת דיי
שמים ויל' דר"ט אמר ליה שפך הדיו (ואת'
התם דפריך אמתינין דקתני הגדול מקבירי שוה
פרוטה ונשבע לו וילביטו אחריז אפילו למדי'
ומוקי כר"ט כו' ומאי איניא נשבע אפי' הודה
נמי דמתני' מודה ר"ט כו' ומאי פריך וקא אוקמי'
בריתא דמודה ר"ט בבא לצאת דיי שמים ומתני'
דהתם מיידי מדינא ויל' דמתני' דהתם מיידי
לצאת דיי שמים להביא קרבן וקא אמר אם
רוצה להביא קרבן צריך להביא גזול למדי דתנן
הביא אשמו עד שלא הביא גזול לא קא לכך
פריך ודלא שמועה ולא קרבן צריך להביא גזול
למדי אם רוצה לצאת דיי שמים:
מדי הודה

[illegible]

דלמו ל'צאת ידי שמים מושגי מקדמאר מודה ר"ט
למאן מודה לאו לר'ע דאמר מדינא משלם לכל
אחד ואחד ואמר ר"ט מדינא מניה ביניהם
ומסתלק אגל לצאת ידי שמים מודינא דמשלם
לכל אחד ואחד וקאמר ר'ע אוקימנא בבא לצאת
ידי שמים מודה דקאמר ר'ע ד'פ' בי הכי דאמרת
בשמו ושמו משלם לכל אחד ואחד לצאת ידי
שמים הכי מודינא לך הכא:

וְיָמִי אָמַר כָּבֹד כָּל בִּשְׁתִּי בְּרִיכוֹת ה' לַמִּלְמֶדֶת
וְהָא אָמַר רָבָא ב'ו' וְא"ת וְהָא מַתְנֵי אִיבִיר
לְצַתֵּי יְדֵי שְׂמֵינִי וְיֵל מְדַנְקֵס מְבֹהֵי דְמֵינִי נְמִי
כִּרְעֵי אָבִיז לֵב אֶחָד מִכֶּם שְׂמַעְמֵה שְׂמֹשׁ דְּהֵוִי
שְׂמֵהּ וְשָׂמֵהּ אֵינִי חֲבֵיבִי אֲלָא לְצַתֵּי יְדֵי שְׂמֵינִי
דְּוָקֵה בְּשִׁמְשֵׁמִי לִשְׁוֹן וְהִדֵּהּ הֵן בְּפִקְדֵי הֵן עֲמֵלָן
דְּמִסְתַּמָּה תִּבְעֵי לִיה וְהִזְהֵר לִיה בִּי וְשָׂמֵה חֲבִיב
אֲפִי מוֹדִינָא אַע"ג דְּלֹא עֲבַד אִסְרוּרָא בִּין דְּה' לֵי
לְמִדְרֵי דְּאִי לֹא הִכִּי אֲמַאי קֵטֵי אֲבִיז דְּאִי
לְאוּרִיז דְּאִי בְּשָׂמֵה וְשָׂמֵה אֲלָא לְצַתֵּי יְדֵי
שְׂמֵינִי הֵן אֲפִין שׁוּם חֲדִישׁ לִרְעֵי וְעוֹד
דִּרְעֵי מִי אֵיתִי לֵב בְּהַזְלוּל קִמְקוּ לִבִּי דִּן דְּקִי שְׂמֵה
בְּלִקְחָה מִמְחֵשֶׁה בְּנִי אָדָם שְׂמֵשֶׁמֶשׁ לְכָל אֶחָד
וְאֶחָד וְאַע"ג דְּלֹא עֲבַד אִסְרוּרָא וְמוֹדִינָא מִשְׁלֵם
דְּלְצַתֵּי יְדֵי שְׂמֵינִי אֲפִילוּרִי רִיט מוֹדֵה שְׂמֵשֶׁלֶם
לְכָל אֶחָד וְאֶחָד אַע"ג דְּלֹא עֲבַד אִסְרוּרָא דְּהָא
מַתְנֵי אֲמָרְקֵינֵן מִבֵּר רִיט וְקֻחְתֵּי אֲבִיז לֵב אֶחָד
וְהָא הִפְקִידִי לֵב נְמֵה נוֹטֵן לִלְבִּי וְלִזְכִּירִי פִּרְיִי
וְהָאֻמַּר רָבָא הִכֵּל מוֹדִימֵי ב' דְּאֲפִי לִרְעֵי מִינֵה
בְּיִתְהֶם אַע"ג דְּה' לַמִּדְרֵק כְּמוֹ שְׂאֲפָרֵשׁ שְׂמֹשׁ
דְּלֹא עֲבִיד אִסְרוּרָא וְהִידֵּה דְּבָלָא רָבָא דְּהִמֵּ
לְמִיפְרָה מִרְעֵי דְּאֻמַּר גִּבִּי מִקָּח אַע"ג דְּלֹא עֲבַד
אִסְרוּרָא מִשְׁלֵם לְכָל אֶחָד וְאֶחָד וְהִתְהֵם אָמַר
רָבָא דְּאֲפִי לִרְעֵי מִינֵה רֹעֵזֶה בְּיִתְהֶם מוֹסְתַּלְקֵה
אֲלֵא וְנִיבְתֵּה לִיה לְמִפְרָה דְּרָבָא דְּחֹרְבָא:

וְהָאֵמֶר רָבָא חֲבַל מוֹדִים בְּשֵׁנִים שֶׁהִפְקִידוּ
אֲצֵל רוּעָה. פֶּרְשֵׁי׃ זֶה טָעַל אָדָם וְזֶה
שֵׁנִי טָעָאִים שְׂמִינִים בְּיָתִיד וּמִסְחָלֵךְ וְהָתֵם שְׂמִינִי
בְּרִיכוֹת וְנִינְיָו אִפְרִי הִפְקִידוּ זֶה בְּכַף זֶה דִּרְבָּר
וְהָרָא מִי הֵבִיא אֶחָד וְמִי הֵבִיא שְׁנַיִם אָבֵל בְּמַעוֹת
לֹא הָיָה לוֹ לִתְחַבְּחוֹ בֵּין צָרוֹר גְּדוֹל לְצָרוֹר קָטָן
וְקֶשֶׁה דְּמִנְיָן׃ מִסְתַּמָּא מִינֵי אִפְלוֹ זֶה הִפְקִידוּ
מִתְּתִיבָא׃ בִּישׁוֹן זֶה מְעַב בְּשֵׁי אֶחָד וְזֶה לְקָמָא
מִינֵי אֶחָד בְּבִ׃ שֶׁהִפְקִידוּ שֵׁנִי טָעָאִים זֶה חֲרוֹשׁ וְזֶה

שמן הדגים נקמעות דלא הוה ליה למידק א' נמי בשנים שהקפידו שני קטלים ומת אחד מהם וכל אחד אומר שהמת של חברו רבי' האי גוונא מידי מתניתין דהתם בפרק שני דבבברות (דף יו' ושם) אלא ש' לומר דאפי' הקפידו קטלים זה בפני זה הוה חיל למידק דלא שייך למימר אתון א' קפידתון משום דלא יוכלו לתקן דאפי' הקפידו זה בפני זה יראה חברו הטללים כשהולכים במדברת ומורעו ושואל ש' מי הם אבל נקמעות שהיה יכול להקפיד שלא בשני חבריו ביול תפוסם לומר אתון א' קפידתון כל שכן דלא הוה לי למידק

שלא מדעתו. לאו דוקא שלא מדעתו אלא בלומר שלא

הוזה ליה למידק:

שמה

בכל שתיקה כהודאָה ומו"מ
נא לאו כהודאָה הוא מצי
כל חד וחד דאמינא דלמא
יולא בנייהם ומסתלק ושקלי
יבי אבא בר זבדא אמר רב
לא יפול ואם נמל לא יחזיר
אביי לרבא מי א"ר עקיבא
י עבירה עד שישלם גיולה
פפיקא מפקין ממונא ולא
קת מריה ורמיניה נפל הבית
אומרים האם מתה ראשונה
מת ראשון אלו ואלו מודים
אני בזה שחנכסים כהוקתן
נא גול אחד מחמשה ברי
אמר לשנים גולתי לאחד
הוא וקתני גותן לזה מנה
א דקתני עלה דהתיא מודה
וגולתי לאחד מכאן מנה ואני
אין מודה (לאו) לר"ע בר
שמיא הוא חדא דלא קתני
ר' חייא זה אומר אני יודע
ואוקמינא לה בבא לצאת ידי
רב אשי ומי אמר רבא כל
מידק והאמר רבא ואי תימא
שנים שהפקידו אצל רועה
תלק א"ל התם כשהפקידו
ידעתו: וכן שני בלים אחד
ולף זה בוי: וצריכא דאי
בהתיא קאמרי רבנן משום
דאיכא פסידא דגרול אימא
אחמור בהא בהא קאמר ר'
וחדי להו לרבנן צריכא

[illegible]

צוֹנֵת ואומר לכל אחד מהחמשה איני מכירך.
הגמרא מבארת את מחלוקתם: מֵאֵן דְּאָמַר שְׁהֵלָה צוֹנֵת, אָכֵל אִם שוֹתֵק צָרִיךְ לִשְׁלֹם לְמִי שֶׁשָּׁתֵּק לוֹ, כִּיּוֹן שֶׁשְּׁתִּיתִּיךָ בְּהוֹדָאָה הִיא, וְהִיא זֶה כְּאִילוּ הוֹדָה לוֹ שֶׁמִּמֶּנּוּ גִּזַּל. וּמֵאֵן דְּאָמַר שְׁהֵלָה שוֹתֵק סוֹבֵר שֶׁשְּׁתִּיתִּיךָ דְּהֵקָא לֹא בְּהוֹדָאָה הוּא, מִשּׁוּם דְּמִצֵּי אָמַר לִיָּה - שִׁיכּוֹל לומר להם, הֵיאִי דְּשְׁתִּיתִּיךָ - זֶה שֶׁשָּׁתֵּתִּיךָ לְכָל חָד וְחָד מִכֶּם כְּשֶׁתִּבְעַתֶּם אוֹתִי, דְּאִמְיָנָא - מִשּׁוּם שֶׁחֲשַׁבְתִּי בְּלִבִּי דְּלִמָּא הֵיאִי הוּא - שֶׁמֶת בְּאֵמֶת מִמֶּנּוּ גִּזְלָתִי, וְלֹא מִשּׁוּם שֶׁנִּתְכַּוְּנִיתִי לְהוֹדוֹת לָכֶם.
הגמרא מבררת את דברי רבי טרפון: אָמַר מֶר, גִּזַּל אֶחָד מִחֲמִישָׁה אֵינִי יוֹדֵעַ אִיזֶה מִהֶן גִּזַּל, מִנֵּיחַ נִזְלָה בִּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק, דְּבָרֵי רַבִּי טַרְפוֹן. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְשִׁיכּוֹל לֵה בּוֹלְהוּ וְאִזְלִי - הָאֵם יֵנִיחַ אֶת הַגִּזְלָה בֵּינֵיהֶם וְכָל הַחֲמִשָּׁה יִחְלְקוּ בָּהּ, וְהָאֵמַר רַבִּי אֶבְרָהָם בְּרַיָּא, כָּל סֶפֶק הֵינִיחַ, כְּלוּמַר, מִצָּא אֲבִידָה שְׁאִין בַּה סִימָן בְּמִקּוֹם שְׁאִין מִצִּי שֶׁהוֹלְכִים שֶׁם בְּנֵי אָדָם הוּא וְהִיא מִשְׁתַּמְרֵת קֶצֶת, וְלִיטְלָהּ, אוֹ שֶׁמָּא הִיא אֲבִידָה שֶׁנִּפְלָה מִבְּעִלְיָה וּמוֹתֵר לוֹ לְקַחְתָּהּ, לְבִתְחִלָּה לֹא יִשְׁלַל, שֶׁאִם יִטּוֹל לֹא יוֹכֵל לְהַחֲזִירָה לְבְּעִלְיָה כִּיּוֹן שְׁאִין בַּה סִימָן, וְאוֹלֵי הַנִּיחָה בְּעִלְיָה שֶׁם יוֹבֵאוּ וְיִטְלוּהָ מִשָּׁם, וְאֵם נִפְלָל לֹא יִיחִיד אֶת הָאֲבִידָה לְשׁוֹם אָדָם, שֶׁמָּא אֵינָה שְׁלֹו וְנִמְצָא מִפְּסִיד אֶת הַבְּעִלִּים, וְאֵם יִשְׁאִירָנָה בִּידוֹ אֲפֻשֶׁר שֶׁלִּבְסוֹף יוֹבֵאוּ הַבְּעִלִּים וְיִבְיִאוּ עֵדִים שֶׁהִנִּיחוּהָ שֶׁם וְיִטְלוּהָ מִיָּדוֹ, הַלֵּכךָ תִּהְיֶה מוֹנַחַת בִּידוֹ עַד שִׁיבֹא אֵלֶיהָ. מוֹכַח מִכָּאֵן שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁלִּידוֹ שֶׁל אָדָם אֵינִי יוֹכֵל לְהוֹצִיאָו הַדְּבָר עַד שִׁיתְּבַרֵּר שֶׁל מִי הוּא, וּמִדּוּעַ כָּאֵן כְּשִׁישׁ סֶפֶק שֶׁל מִי הַגִּזְלָה מוֹצִיאָה מִיָּדוֹ וּמִנִּיחָה בֵּינֵיהֶם אֵף שֶׁלֹא הִתְבַּרֵּר לְמִי מֵהֶם הִיא שִׁיבֵת.
מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אָמַר רַב סְפָרָא, וְיֵנִיחַ, כְּלוּמַר, שֶׁאֵכָן לֹא יִנִּיחָנָה לְפָנֵיהֶם, אֲלֹא תִהְיֶה מוֹנַחַת בִּידוֹ עַד שִׁיתְּבַרֵּר הַדְּבָר. וְהִיא שֶׁאִמַּר רַבִּי טַרְפוֹן שֶׁהַגִּזּוֹל מִנִּיחַ בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק, כְּוֹנֵנָתוֹ שֶׁהוּא מִסְתַּלֵּק מִן הַדִּין וּמִנִּיחָה בְּפָנֵיהֶם בְּבֵית דִּין וְאוֹמֵר לָהֶם שִׁיתְּבַרְרוּ שֶׁל מִי הִיא, וְעַד שִׁיתְּבַרֵּר הַדְּבָר תִּהְיֶה מוֹנַחַת בִּידוֹ.
הגמרא מבררת את דעת רבי עקיבא: אָמַר לִיָּה אֶבְרָהָם בְּרַיָּא, מִי אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא לֹא זֶה הַדֶּרֶךְ מוֹצִיאָתוֹ מִיָּדוֹ עֲקִיבָא עַד שֶׁיִּשְׁלֹם נִזְלָה לְכָל חָד וְחָד, אֲלִימָא - מוֹכַח שֶׁסוֹבֵר שֶׁמִּסְפִּיקָא מִפְּקִידוֹן מְמוֹנָא - שֶׁמִּסְפֵּק מוֹצִיאִים מִמּוֹן, וְלֹא אֲמַרְיָן אוֹקִים מְמוֹנָא בְּחֻקֵּת מְרִיָּה - וְאִין אוֹמְרִים הַעֲמַד אֶת הַמִּמּוֹן בְּחֻקֵּת, וְלִכְךָ מִסְפֵּק שְׁאִינוֹ יוֹדֵעַ מִמִּי גִזַּל צָרִיךְ לִשְׁלֹם לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וְרַמְזִינֵהּ, שִׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה (ב"ב קנח). נִפְלָל הֵבִית עָלָיו וְעַל אֲמֹו וּמִתּוֹ שִׁנִּינָהּ, וְיוֹרְשֵׁי הֵבִין אוֹמְרִים שֶׁמָּא הָאֵם מִתָּה רִאשׁוֹנָה, וִירֵשׁ אוֹתָהּ הֵבִן בְּחִיָּה, וְאֵנּוּ יוֹרְשִׁים אֶת נִכְסֵיוֹ לְאַחֵר שֶׁמֶת גַּם הוּא, וְיוֹרְשֵׁי הָאֵם אוֹמְרִים שֶׁמָּא הֵבִין מֵת רִאשׁוֹן, וְלֹא יִרֵשׁ אֶת נִכְסֵיהָ לְפִי שֶׁמֶתָּה אַחֲרָיו, וְאֵנּוּ יוֹרְשִׁים אוֹתָם, אֲלֹו וְאִזְלִי - בֵּית שְׁמַאי וּבֵית הַלֵּל שֶׁנִּחְלָקוּ (שם) בֶּאוּפוֹן שִׁישׁ סֶפֶק לְגַבִּי הִירוּשָׁה, שְׁבִית שְׁמַאי אוֹמְרִים שֶׁשְׁנֵי הַצַּדִּיקִים חוֹלְקִים בֵּינֵיהֶם אֶת הַנִּכְסִים, וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים שֶׁמַּעֲמִידִים אֶת הַנִּכְסִים בְּחֻקֵּת, מוֹדִים כָּאֵן שֶׁיִּחְלְקוּ יוֹרְשֵׁי הָאֵם עִם יוֹרְשֵׁי הֵבִין נִכְסֵיהֶם הָאֵם, כִּיּוֹן שֶׁשְׁנֵי הַצַּדִּיקִים בָּאִים בְּכַח טַעְנוֹת שׁוֹתֵת שֶׁל יִירוּשָׁה, וּמִמּוֹן הַמוֹטֵל בְּסֶפֶק חוֹלְקִין, וְהָאֵמַר רַבִּי עֲקִיבָא, אֵף עַל פִּי שְׁאֵנִי מִשְׁלֵב בֵּית שְׁמַאי, וְסוֹבֵר בְּשֶׁאֵר סְפִיקוֹת שֶׁבִירוּשָׁה שִׁיחְלֻקוּ, מוֹדָה אֵינִי בְּזוֹ, שֶׁהַנִּכְסִים בְּחֻקֵּתָן, וּמִבּוֹאֵר שְׂרָבִי עֲקִיבָא סוֹבֵר שֶׁאֵם יֵשׁ סֶפֶק בְּמִמּוֹן, מַעֲמִידִים אֶת הַמִּמּוֹן בְּחֻקֵּת בְּעִלְיוֹ.
מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אָמַר לִיָּה רַבֵּא לֵאבִי, הָתֵם שְׁמַאי וְשְׁמַאי, שְׁאִינִם יוֹדְעִים מִי מֵת תִּחְלִילָה, וְלִכְךָ מִסְפֵּק מַעֲמִידִים אֶת הַמִּמּוֹן בְּחֻקֵּת, אֲבָל בְּגִזְלָה אֶחָד מִחֲמִישָׁה, יֵשׁ כָּאֵן טַעְנוֹת בְּרִי שֶׁלָּהֶם, וְטַעְנוֹת שְׁמַאי שְׁלֹו, שְׁאִינוֹ יוֹדֵעַ אֶת מִי מֵהֶם גִּזַּל, וְכִיּוֹן שֶׁמָּא בְּרִי עֲדִיק, וְלִכְךָ צָרִיךְ לִשְׁלֹם לְכָל אֶחָד מֵהֶם.
הגמרא חוזרת ומקשה ממשנתינו: וְהָאֵם מִתְּנִיתִין דְּהֵקָא אָמַר לְשִׁנִּים

נִזְלָתִי לְאַחֵד מִכֶּם מְנָה, דְּשְׁמַאי וְשְׁמַאי הוּא וְכִפִּי שֶׁהַגְּמָרָא תוֹכִיחַ לְהַלֵּךְ, וּמִכָּל מִקּוֹם קִתְּנִי שְׁנוֹתֵן לְזֶה מְנָה וְלְזֶה מְנָה, וְאִין מַעֲמִידִים אֶת הַמִּמּוֹן בְּחֻקֵּת.
הַגְּמָרָא מִקְשָׁה עַל הַמִּקְשָׁן: וּמִמָּא דְּמִשְׁנַתֵּינוּ כְּדַעְתָּ רַבִּי עֲקִיבָא הִיא וְכוּנֵת הַמִּשְׁנָה לְחִיבּוֹ לִשְׁלֹם לְכָל אֶחָד בְּדִינִי אָדָם, הִרִי אֲפֻשֶׁר שְׁאִין כְּוֹנֵת הַמִּשְׁנָה לְחִיבּוֹ לִשְׁלֹם לְכָל אֶחָד רַק אֵם בֹּא לִצְאָת יָדִי שְׁמִים, וְאֵם כֵּן שׁוֹב לֹא קִשָּׁה הַסְתִּירָה בְּדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, כִּיּוֹן שְׁבִדִּינִי אָדָם מוֹדָה רַבִּי, עֲקִיבָא שְׁאִין מוֹצִיאִין מִמּוֹן שְׁטוֹק וּלְכָן לְגַבִּי נִפְלָל הֵבִית יַעֲמְדוּ הַנִּכְסִים בְּחֻקֵּתָן, וְהִיא שֶׁמֶתִּיבִיב בְּמִשְׁנַתֵּינוּ לִשְׁלֹם לְכָל אֶחָד אֵינִי אֲלֹא לִצְאָת יָדִי שְׁמִים. עוֹנָה הַגְּמָרָא: הַהִכְרָח לִכְךָ הוּא, מִמָּה דְּקִתְּנִי בְּרִייתָא עָלָה דְּהֵתִיא - עַל הַמִּשְׁנָה בִּיבִמוֹת שֶׁנִּשְׁנַתָּה שֶׁם מִחְלוקָתָם שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טַרְפוֹן בְּגִזְלָה מִחֲמִישָׁה וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִמִּי גִזַּל, שְׁמוֹדָה רַבִּי טַרְפוֹן בְּאִמְרָא לְשִׁנִּים נִזְלָתִי לְאַחֵד מִכֶּם מְנָה וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִיזֶה מִכֶּם כִּי שֶׁמִּשְׁלֵם לְכָל אֶחָד, וְלִמָּאן - לְמִי מוֹדָה רַבִּי טַרְפוֹן, (לֹא) וְדֹא שֶׁהַכְּוֹנָה הִיא שְׁמוֹדָה לְרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהוּא בְּרַיָּא פְּלוֹנְתִּין - חֲחֻלֵּק עֲלֵיו בְּמִשְׁנָה זֶה, אֵם כֵּן מוֹכַח שְׂרָבִי טַרְפוֹן שֶׁמֶת שְׂרָבִי עֲקִיבָא סוֹבֵר בְּמִקְרָה זֶה שֶׁצָּרִיךְ לִשְׁלֹם לְכָל אֶחָד בְּדִינִי אָדָם, וְרַבִּי טַרְפוֹן, אֵף שֶׁהוּא חוֹלֵק עַל רַבִּי עֲקִיבָא וְסוֹבֵר שְׁבִדִּינִי אָדָם יוֹכֵל לְהִנִּיחַ הַגִּזְלָה בֵּינֵיהֶם וְלִהְסַתֵּלָק, מִכָּל מִקּוֹם מוֹדָה הוּא לְרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁאֵם בֹּא לִצְאָת יָדִי שְׁמִים, צָרִיךְ לִשְׁלֹם לְכָל אֶחָד. הִרִי שְׂרָבִי עֲקִיבָא סוֹבֵר שְׁבִאוּפוֹן זֶה צָרִיךְ לִשְׁלֹם לְכָל אֶחָד אֲפִילוּ בְּדִינִי אָדָם, וְאֵם כֵּן חוֹזֵרֶת הַקּוּשִׁיא עַל הַסְתִּירָה בְּדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא.
שׁוֹאֵל הַגְּמָרָא: וּמִמָּא - מִנֵּין דְּמִשְׁנַתֵּינוּ שְׁמַאי וְשְׁמַאי הוּא, הִרִי אֲפֻשֶׁר שְׁמִדוּבֵר שֶׁהַתּוֹבָעִים טוֹעִים בְּרִי, וְאֵם כֵּן שׁוֹב לֹא קִשָּׁה הַסְתִּירָה בְּדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְכִפִּי שֶׁתִּירֵץ רַבֵּא לְעִיל לְחֻלֵּק בֵּין בְּרִי וְשֶׁמָּא לְשֶׁמָּא וְשֶׁמָּא. עוֹנָה הַגְּמָרָא: הִתָּא - הַנּוֹכַח רִאשׁוֹנָה שֶׁהַמִּשְׁנָה בְּבִרִי וְשֶׁמָּא, מִדְּלֵא קִתְּנִי בְּמִשְׁנָה שֶׁהַחֲמִשָּׁה תוֹבָעִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִים כָּל אֶחָד מֵהֶם אוֹתִי גִּזְלָתִי, אֲלֹא רַק שֶׁהוּא מִסּוֹפֵק מִמִּי גִזַּל, וְעוֹד, מִתָּא דְּתִנִּי - שֶׁשֶׁנָּה רַבִּי חִיָּיא אֶת הַדִּין הָאִמּוֹר בְּמִשְׁנַתֵּינוּ בְּלִשׁוֹן זֶה, גִּזְלָתִי אֶחָד מִכֶּם וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִיזֶה הוּא, זֶה אוֹמַר אֵינִי יוֹדֵעַ זֶה אוֹמַר אֵינִי יוֹדֵעַ, נוֹתֵן לְזֶה מִנָּה וְלְזֶה מִנָּה, וּמִבּוֹאֵר שֶׁהִדִּין הָאִמּוֹר בְּמִשְׁנָה שֶׁהוּא אוֹתוֹ דִּין שֶׁנָּה אוֹתוֹ רַבִּי חִיָּיא בְּרִייתָא שְׁלֹו, מְדוּבָר בֶּאוּפוֹן שֶׁשְׁנֵיהֶם אוֹמְרִים אֵינִי יוֹדֵעַ. מִכָּל מִקּוֹם חוֹזֵרֶת הַקּוּשִׁיא בְּדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא.
מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הָא אוֹקִימָנָא לָהּ - הִרִי כְּבֵר הַעֲמַדְנוּ לְעִיל (לז). אֶת הַמִּשְׁנָה שְׁמִדוּבֵר בְּאָדָם שְׁבֵא לִצְאָת יָדִי שְׁמִים, וְלִכְךָ עֲלִיו לִשְׁלֹם לְכָל אֶחָד, אֲבָל בְּדִינִי אָדָם פְּטוֹר מִלִּשְׁלֹם לְכָל אֶחָד כִּיּוֹן שֶׁהוּא שְׁמָא וְשֶׁמָּא, וּבִכְךָ מִתּוֹרַצָּת הַקּוּשִׁיא בְּדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁאִמְנֵם בְּבִרִי וְשֶׁמָּא סוֹבֵר רַבִּי עֲקִיבָא שְׁמוֹצִיאִים מִמּוֹן מִחְזַקְתָּ, אֲבָל בְּשֶׁמָּא וְשֶׁמָּא לֹא, וְלִכְךָ בְּסֶפֶק שְׁבִירוּשָׁה שֶׁהוּא שְׁמָא וְשֶׁמָּא, סוֹבֵר רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁמַּעֲמִידִים אֶת הַנִּכְסִים בְּחֻקֵּת.
הַגְּמָרָא חוֹזֵרֶת לְדִבְרֵי רַבֵּא לְעִיל (ע"א) לְגַבִּי מִפְקִיד בְּשְׁתֵּי כְּרִיכוֹת: אָמַר לִיָּה רַבִּינָא לְרַב אֲשִׁי, וְכִי אָמַר רַבֵּא לְעִיל (ע"א) שְׁכָל פִּקְדוֹן שֶׁהוֹפֵק אֲצִלוּ בְּשְׁתֵּי כְּרִיכוֹת תָּוֶה לִיָּה לְמִידָק כְּמַה הַפְּקִיד כָּל אֶחָד מֵהֶם, וְאֵם לֹא דִקְדָק בְּכָךְ וְכִשְׁבֹּאוּ לִיטוֹל פִּקְדוֹנוֹתֵיהֶם תִּבֵּעַ כָּל אֶחָד אֶת הַפְּקִידוֹן הַגָּדוֹל, צָרִיךְ לִשְׁלֹם לְכָל אֶחָד מֵהֶם כְּשִׁיעוֹר הַפְּקִידוֹן הַגָּדוֹל, וְהָאֵמַר רַבֵּא וְאִי תִּימָא - וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שְׂרָבֵם שְׂפָא אִמַּר זֹאת, הִכָּל מוֹדִים - רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁנִּחְלָקוּ (בְּכוֹרוֹת יז:) לְגַבִּי אָדָם שִׁישׁ לוֹ בְּעֶדְרוֹ שְׁנֵי עֲגָלִים, וְאֶחָד מֵהֶם בְּכוֹר, וְאִין יוֹדֵעַ מִיָּהוּ הַבְּכוֹר, וּמֵת אֶחָד מִן הַשֵּׁנִים, וְלֹא יוֹדֵעַ אֵם הַבְּכוֹר מֵת אוֹ זֶה שְׁאִינוֹ בְּכוֹר מֵת, הָאֵם חוֹלְקִים הַבְּעִלִּים עִם הַכֹּהֵן אֶת הָעֵגֶל שֶׁנִּשְׂאָר חַי, אוֹ שֶׁאוֹמְרִים הַמוֹצִיא מִחֲבִירוֹ עֲלִיו הִרְאִיָּה, וְאִין הַכֹּהֵן נוֹטֵל כְּלוּם, מוֹדִים הֵם בְּשִׁנִּים שֶׁהִפְקִידוּ אֲצִל רֹעִיָּה, זֶה הַפְּקִיד טִלָּה אֶחָד, וְהַשֵּׁנִי הַפְּקִיד שְׁנֵי טִלָּאִים, וְכִשְׁבֹּאוּ לְקַחְתָּ אֶת טִלָּאֵיהֶם, טַעֵן

נחמן בר יצחק, וְדַאי פְּלִינָא – חולק רבי יוחנן, שלדעת רב נחמן בר
יצחק קיים החשש שעשאו הבעלים תרומה גם אם נחסרו יותר
מכדי חסרונן ואין לו למוכרן, אבל אֲדָרְבּ פְּהֵנָּא מִי לִימָא פְּלִינָא,
שהרי לרב כהנא אפילו אם נתחסרו יותר מכדי חסרונן לא ימכרם,
כיון שאדם רוצה בקב שלו יותר מתשעה קבין של חבירו, ונמצא
שרבי יוחנן חולק עליו. משיבה הגמרא: כִּי קָאָמַר רַב פְּהֵנָּא שֶׁאִדָּם
מעדיף מעט משלו מהרבה משל חבירו, דווקא בְּבִדִּי חֲסֵרוֹנָן קָאָמַר,
אבל לא כאשר החסרון יותר מכך.

מקשה הגמרא: וְהִיא – והרי יוֹצֵא אִדָּם בְּקָב שְׁלֹו מִתְּשַׁעָּה קִבְּיָן שֶׁל
חֲבִירוֹ קָאָמַר רַב כְּהֵנָּא, ומבואר שאדם מעדיף את שלו אפילו של
חבירו מרובה ממנו תשע פעמים, וזהו הרבה יותר מהשיעור של
יותר מכדי חסרונן. מתרצת הגמרא: וְזִימָנָא בְּעָלְמָא הִיא, ואכן מודה
רב כהנא שביותר מכדי חסרונן עדיף לאדם למכור את שלו.

הגמרא מקשה מהברייתא שהובאה לעיל, על רבי יוחנן: מִיתִיבִי,
לְפִיכָךְ בְּעַל הַבֵּית עוֹשֶׂה אוֹתָן תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר עַל מְקוֹם אַחֵר. וְקֹשֶׁה,
וְלִיחֻשׁ דְּלִמָּא הוּוּ לָהּ – שמה נחסרו הפירות שאצל הנפקד יותר
מִבְּדִי חֲסֵרוֹנָן, וְנִבְנִינָהוּ – ומכרם הנפקד קודם שעשה מהן בעל
הפירות תרומה ומעשר על פירות שבביתו, ונמצא שבעל הפירות
קָא אָכִיל – אוכל מְבָלִים, מאחר שהפריש אחר שנמכרו ואינם
שלו, ואין חל עליהם תרומה ומעשר. מתרצת הגמרא: דבר זה
שיתחסרו הפירות יותר מִבְּדִי חֲסֵרוֹנָן, לֹא שִׁבְיָתָהּ, ולכן יכול לעשות
מהן תרומה ומעשר, ואין לחשוש שמה נחסרו כל כך ומכרן
הנפקד.

שואלת הגמרא: וְאִי מִשְׁתַּבְּחִי – ואם נמצא שנתחסרו הפירות יותר
מכדי חסרונן, מֵאֵי, וכי נאמר דְּנִבְנִינָן לָהּ – שימכרם הנפקד,
וְהִיא לִיחֻשׁ שְׁמָא עֲשָׂאָן כִּבְר בְּעַל הַבֵּית תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר עַל מְקוֹם
אַחֵר. עונה הגמרא: כִּי דְנִבְנִינָן נָמִי – אכן כאשר מוכרם, לְבִנְיָנִים
בְּדָמֵי תְּרוּמָה מִבְּנִינָן לָהּ – מוכרם בשווי של תרומה, שהיא זולה
מחולין מאחר שאינה מותרת אלא לכהנים, ועליהם לשומרה
בטורה, שמה עשאה בעליה תרומה ומעשר.

מקשה הגמרא: וְלִבְיָן נִבְנִינָן בְּרִי יִצְחָק נָמִי, מדוע הוא סובר שגם אם
נחסרו יותר מכדי חסרונן אסור למוכרן, הלא אפשר דְּנִבְנִינָהוּ
לְבִנְיָנִים בְּדָמֵי תְּרוּמָה, ולא יכשלו זרים במכירה זו. מתרצת הגמרא:
בְּהָא פְּלִינָי רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה וּרַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק, דְּרַבָּה בַּר בְּרִי חֲנָה
שאמר שאם נחסרו יותר מכדי חסרונן מותר למוכרן, כִּבְר שִׁדְבַר
זה שיתחסרו הפירות יותר מִבְּדִי חֲסֵרוֹנָן, לֹא שִׁבְיָתָהּ מִיָּד – אינו מצוי
כלל, וְכִי מִשְׁתַּבְּחִי – ואם נמצא כן, לְקַמְיָה הוּא דְּהוּא – לאחר זמן
מרובה יבוא שיעור החסרון לחיות יתר מִבְּדִי חֲסֵרוֹנָן, ולכן אין
לחשוש שמה לאחר שימכרם הנפקד יעשה אותם בעל הפירות
תרומה ומעשר על פירות שבביתו, כיון דְּאִי עֲבִיד לָהּ – ששבא
לעשות בְּעַל הַבֵּית את הפירות הללו תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר עַל מְקוֹם אַחֵר,
מְקַמְיָה [ולפני] דְּהוּוּ לָהּ יוֹתֵר מִבְּדִי חֲסֵרוֹנָן עֲבִיד לָהּ – הוא עושה
אותם תרומה ומעשר, לפי שאין אדם משהה טבלים בביתו זמן
מרובה, הֲלָכָךְ כִּי הוּוּ לָהּ – כשהפירות מגיעים לחסרון של יותר
מִבְּדִי חֲסֵרוֹנָן, מכיון שאין לחשוש שמה יעשה אותם בעתיד
תרומה ומעשר על פירות שבביתו, אלא רק שמה עשה אותם
תרומה ומעשר לפני שנחסרו, ואם ימכרם לזרים כעת, הוא
מכשילם באכילת תרומה, וְנִבְנִינָהוּ לְבִנְיָנִים בְּדָמֵי תְּרוּמָה, ובכך
נתקן גם חשש זה. וְרַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק כִּבְר, שגם דבר זה
שמתחסרים הפירות יתר מִבְּדִי חֲסֵרוֹנָן, מִשְׁבַּח שִׁבְיָתָהּ – מצוי הדבר,
וְכִי הוּוּ לָהּ – כשהפירות מגיעים למצב שנתחסרו יותר מכדי
חסרונן, לְאֻלְתֵּר – מיד הוא דְּהוּוּ לָהּ, ועדיין לא הספיק בעל
הפירות לעשר את הטבלים שבביתו, וְאִי אָמַרְתָּ – ואם נאמר
דְּנִבְנִינָהוּ – שיכול למוכרן לכהנים, וְזִמָּנָא דְּקָדִים וּמִבְּנִינָן לָהּ –
לפעמים ימצא שיקדים השומר למוכרם לפני שבעל הפירות

מקשה הגמרא: וְהִיא מִטְּעָמָא דְּרַבִּי יוֹסִי מִשּׁוֹם הַפֶּסֶד הָרַמָּאִי הוּא, ואם
כן אין לחלל בין כלי למעות.
מתרצת הגמרא: אֵלָּא תְּרוּוּיָהּ – שני הדינים שבמשנה, לְרַבָּן
אִיצְטְרִיד – הוצרכו ללמוד את דעת חכמים, שלא רק במעות אמרו
את דבריהם, אלא גם בכלים, שלא נאמר שבכלים, שיש הפסד
בשבירת הכלי, מודים הם לרבי יוסי, וְלֹא זִו אָף זִו קִתְּנִי – דרך
התנא לשנות דין אחד ואחריו דין שני מחודש יותר מן הראשון
אפילו אם אפשר ללמוד את הראשון מהשני, ולכן שנה קודם את
דעתם במעות, ושוב הוסיף וחדש שכן דעתם גם בכלים, אף
שאחר שנתבארה דעתם בכלים שוב ניתן ללמוד זאת גם למעות
בקל וחומר:

משנה

דין פקדון הנפסד והולך: הַמִּפְקֵד פִּירוֹת אֶצֶל חֲבִירוֹ, אִפִּילוּ הֵן
אֲבוּדִין, שהולכים ונפסדים על ידי עכברים או שמרקיבים, לֹא יַעַן
כֵּהֵן לְמוֹכְרָם לִפְנֵי שִׁירְקֵיבּוֹ עוֹד. רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, חֵיב
הַנִּפְקֵד לְמוֹכְרָן בְּפָנֵי בֵּית דִּין, ואת הדמים ישיב למפקיד, מִפְּנֵי
שִׁבְמִנִּיעַת הַפֶּסֶד זֶה הוּא כְּמֹשִׁיב אֲבִידָה לְבָעָלִים:

גמרא

שואלת הגמרא: מֵאִי טְעָמָא לֹא יַעַן בֵּהּ וְלֹא יִמְכְּרָם. משיבה
הגמרא: אָמַר רַב פְּהֵנָּא, מִפְּנֵי שֶׁאִדָּם רּוֹצֵה בְּקָב שְׁלֹו יוֹתֵר מִתְּשַׁעָּה
קִבְּיָם שֶׁל חֲבִירוֹ, והוא משל לומר שחביב לאדם דבר שלו שעמל
בו מאשר בדבר של חבירו שלא עמל בו אפילו יהא לו בכך שיעור
גדול יותר, ולכן עדיף לו שיפסדו פירותיו מעט ולא ימכרם. וְרַב
נַחֲמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, חֵיבִינָן שְׁמָא עֲשָׂאָן הַמִּפְקֵד לִפְיִירוֹת אֵלּוּ
תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר עַל מְקוֹם אַחֵר – על פירות אחרים של טבל שיש לו
בביתו, ואם ימכרם נמצא שמכשיל את הלוקח באיסור אכילת
תרומה, כיון שאין הלוקח יודע שהן תרומה ומעשר.

הגמרא מקשה על רב נחמן בר יצחק: מִיתִיבִי, הַמִּפְקֵד פִּירוֹת אֶצֶל
חֲבִירוֹ, הִיא זֶה לֹא יַעַן כֵּהֵן לְמוֹכְרָם, לְפִיכָךְ בְּעַל הַבֵּית עוֹשֶׂה אוֹתָן
תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר עַל מְקוֹם אַחֵר – על טבל אחר שיש לו בביתו.
בְּשִׁלְמָא לְרַב פְּהֵנָּא הֵינִי דְּקִתְּנִי – לכן נאמר שמכיון שאין למוכרם
לְפִיכָךְ מוֹתֵר לְבַעַל הַפִּירוֹת לַעֲשֹׂר מֵהֶן עַל טַבְלִים שִׁישׁ לוֹ בְּבִיתוֹ,
אֵלָּא לְרַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק שְׁפִירָשׁ שִׁדְטַעַם הוּא שְׁחוּשָׁשִׁים שִׁמָּא
הִפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר עַל פִּירוֹת שִׁבְבִיתוֹ, קֹשֶׁה מֵאֵי – מהו
זה שאמרה הברייתא שִׁלְפִיכָךְ יִכּוֹל לַעֲשֹׂר מֵהֶם עַל פִּירוֹת אַחֵרִים,
הלא נהפוך הוא, שלא מפני איסור המכירה מותר לו לעשר אלא
מפני שמותר לו לעשר אסור למכור.

מתרצת הגמרא: הִכִּי קָאָמַר, אִמְנָם לְכַתְחִילָה לֹא הִיָּה מוֹתֵר לְבַעַל
הַפִּירוֹת לַעֲשֹׂר מִפִּירוֹת אֵלּוּ, כיון שיש לחשוש שמה חסרו הפירות
ומכרם הנפקד, ומכל מקום אמרו שלא ימכרם כיון שחששו שמה
המפקיד הוא אדם שאינו מהוגן ויעשה אותם תרומה ומעשר שלא
כפי הדין, וְהִשְׁתָּא דְּאִמּוֹר רַבָּנִין – עתה שאמרו חכמים לֹא נִבְנִין –
שלא ימכור הנפקד את הפירות דְּחִיּוּשִׁין שִׁמָּא בכל זאת עבר בעל
הפירות ועשאו תרומה ומעשר, לְפִיכָךְ בְּעַל הַבֵּית עוֹשֶׂה אוֹתָן אִף
לְכַתְחִילָה תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר עַל מְקוֹם אַחֵר, כיון שכבר אין מקום
לחשוש שמה מכרם.

דין נוסף בענין זה: אָמַר רַבָּה בַּר בְּרִי חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַמִּתְחַלֵּקֶת
בְּמִשְׁנֵתֶיהָ הוּא אִדָּם בְּנַחֲסוֹר מִבְּדִי חֲסֵרוֹנָן – כפי הרגילות של כל מין
לחתחסר לזמן זה, אֶבֶל בְּנַחֲסוֹר יוֹתֵר מִבְּדִי חֲסֵרוֹנָן, דְּבִרִּי חֲפַל
מוֹכְרָן הַנִּפְקֵד בְּבֵית דִּין.
הגמרא דנה בדברי רבי יוחנן: אֲדָרְבּ נַחֲמָן בַּר יִצְחָק – על דברי רב

שְׂמָא עֲשָׂן תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר עַל מְקוֹם אַחֵר. הִקְשָׁה רִ"ת וְכִי נִחְשְׁדוּ חֲבִירִים לְתַרוּם שְׂמָא
מִן הַמּוֹקֵף בְּדָמָר בְּפֶרֶק כָּל הַגֵּט (גִּטִּין דף ל"ו) וְפ"ק דְּחוּלִין (דף טו) גִּבִּי ר"מ שְׂאֵבֶל
עָלָה שֶׁל יֶרֶק וְאוֹרֵית דְּהֶכָּא גִבִּי פְקֻדוֹן תּוֹלִין בְּחֻשָּׁא מוֹעֵטָא שְׂמָא יִנָּע בְּרוֹם וְחִישְׁוִין שְׂמָא
בְּעֶרְב שְׁבַת תָּרַם שְׂמָא מִן הַמּוֹקֵף דְּשָׂרִי בְּדָמָרִין בְּהָאֵשָׁה רָבָה (יבמות דף צג.) אִי נָמִי
בְּדָמָרִין פֶּרֶק בָּבֶל מְעָרְבִין (עירובין דף ל"ב) נִיחָא
לִיה לְחֶבֶר דְּלִיעֵבִיד אִיסוּרָא וְזוּטָא דְּחִישְׁוִין שְׂמָא
מִן הַמּוֹקֵף אֲבָל בְּחוּלִין (דף טו) וּבְפֶרֶק כָּל הַגֵּט
(גִּטִּין דף ל"ו) לֹא חִישְׁוִין כִּיּוֹן שְׂאִינוּ פְקֻדוֹן וְטַפִּי
אִמְרִין בְּפֶרֶק זֶה בּוֹרֵר (סנהדרין דף ל"ה) רָאוּ
שְׂאִבִּיָּהם הַטְּמִין מַעוֹת בְּשִׂידָה תִּיבָה וּמִגְדֵּל
וְאָמַר שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי דֵם אִם בְּמַעֲרִים לֹא אָמַר
כְּלוּם אֶלְמָא אֲזִלְיָן בְּתַר רֹב מַעוֹת שְׁהִם חוּלִין
לְהֶלֶל וְאֵע"פ שְׂפִירָשׁ שְׁהִם מַעֲשֵׂר וּבְהָאֵשָׁה
שֶׁהִלְכָה (יבמות דף קטו) גִּבִּי מִצָּא כְּלִי וְהִנֵּה כְּתוּב
עָלָיו קֹרֶף קָרְבָן תִּירוּ תְּרוּמָה הָא אֵין כְּתוּב עָלָיו
לֹא חִישְׁוִין וְהָא דְּאִמְרִין בְּהִזְבֵּה (לִקְמָן דף מט.)
יִשְׂרָאֵל שְׂאֵמֵר לָבֵן לֹא בִּיר מַעֲשֵׂר לְאִבְיָךְ בְּרִיד
רְשָׁאִי לַעֲשׂוֹתוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל מְקוֹם אַחֵר
הֵינִי נָמִי בְּשִׁבְחוֹת וְזִמִּים טוֹבִים וְכֵן הָא דְּקֶהְנִי
בְּסֻמּוֹן לְפִיכָךְ בַּעַל הַבַּיִת עוֹשֶׂה אוֹתוֹ תְּרוּמָה
וּמַעֲשֵׂר עַל מְקוֹם אַחֵר:
מַחְלוּקַת
בְּבִיד חֲסֻרוֹן. פְּרִישָׁן בְּדֶרֶךְ שְׂאֵר
תְּבוֹאוֹת וְהִקְשָׁה רִיבִי' וְכִי פְלִיגִי
בְּמִשְׁוֹ דְּבִפְחוֹת מְבִיד חֲסֻרוֹן לֵכ"ע לֹא יִמְבֹּר
וְעוֹד דְּרָא'כִי מִט' דְּרִשְׁבִּי' וְיִל' דְּפִלְגִי בְּנִתְחַסֵּר
בְּחֹדֶשׁ אוֹ בְּחֻדְשִׁים יוֹתֵר מִשְׁרָגִלוֹת לְהִתְחַסֵּר עַד
אוֹתוֹ חֲמֹן וְפִלְגִי עַד שֶׁיִּגְעֲלֶה הַחֲסֻרוֹן בְּחֹדֶשׁ אוֹ
בְּשְׁנֵי חֻדְשִׁים תִּשְׁעָה חֻזָּאִי קִבִּין לְכּוֹר שְׂוֵאוֹ בְּבִיד
חֲסֻרוֹן לִשְׁנֵה שְׁלִמָּה:
מוֹבְנִינִן לְכַתְּנִים. וְלִשְׁמָא יַעֲשֵׂם אַחֵר הַמְּכִיכָה
לִיכָא לְמִיחָשׁ דְּהִתֵּר מְבִיד חֲסֻרוֹן לֹא
שְׂכִיחַ וְכִי עֲבִיד לְהוֹ עֲבִידָה תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר עֲבִיד
לְהוֹ מְקַמֵּי דְּלִיחוֹ יוֹתֵר מְבִיד חֲסֻרוֹן וּפְרִיךְ לֵרֵב
נִחְמֵן נָמִי דְּלִבְנִינָהוּ לְכַתְּנִים בְּבִיד חֲסֻרוֹן לֹא פְרִיךְ
דְּהָא אִיכָא לְמִיחָשׁ לִשְׁמָא יַעֲשֵׂם אֲלָא בִּיחוֹר
מְבִיד חֲסֻרוֹן פְּרִיךְ דְּלִבְנִינָהוּ וְכִי מִיחָא הִכִּי נָמִי
וְהָא אִמְרִין דְּרִב נִחְמֵן דְּרָאִי פְלִיגִי מַעֲשֵׂר דְּלִרֵב נִחְמֵן
יוֹתֵר מְבִיד חֲסֻרוֹן שְׂכִיחַ וְהִקְשָׁה רִיבִי' מִי חִזְקוּ
לִמְרֵךְ נָמִי דְּנִחְמֵן פְּלִיגִי לִיכָא דְּבִיחוֹר מְבִיד חֲסֻרוֹן
לְרִי' מוֹכְרִין וְלִיכָא לְמִיחָשׁ לִשְׁמָא יַעֲשֵׂם דְּלֹא
שְׂכִיחַ כְּמוֹ לֵרֵב בְּהָא וְתִי' רִי' דְּמִתְנִי' מִיָּד
אֲפִילוּ בְּפִשְׁתָּן אוֹ בְּפִירוֹת מְתוּקִים וְהָתָם מָאִי
טַעמָא לֹא יִנָּע בְּהֵם ע"כ מִשּׁוֹם דְּרִב בְּהָא דְּרוּחָה
אִם גָּבִב שְׁלֹ מִבְּתַשְׁעָה קִבִּין שֶׁל תְּבִירוֹ אִם כֵּן
מִנְחָן מִטְּמָא דְּשִׁמּוֹת שְׂמָא תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר עַל
מְקוֹם אַחֵר אִי לֹא לְאִשְׁמוּעִינִן דְּאִפִּי בִּיתֵר מְבִיד
חֲסֻרוֹן חִישְׁוִין א"כ סָבֵר דְּאֲפִילוּ יוֹתֵר מְבִיד
חֲסֻרוֹן שְׂכִיחַ:

עד

דְּקָדִים וּמוֹבִין לְהוֹ וְכִי עֲבִיד לְהוֹ בַּעַל הַבַּיִת תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר עַל מְקוֹם אַחֵר לֹא יִדַּע
דְּבִיחָא וְקָא אֲכִיל טְבָלִים מִיְתִיבֵי הַמַּפְקִיד פִּירוֹת אֲצֵל חֲבִירוֹ וְהִקְרִיבוּ יוֹן וְהִחְמִיץ שְׂמֹן
וְהִבְאִישׁ דְּבִשׁ וְהִדְבִּישׁ הֵרִי זֶה לֹא יִנָּע בְּהֵן דְּבִרִי ר"מ וְחֻקִּים אוֹמְרִים עוֹשֶׂה לָהֶם תִּקְנָה
וּמוֹכְרֵן בְּבִית דִּין וּכְשֶׁהוּא מוֹכְרֵן מוֹכְרֵן לְאַחֲרִים וְאִינוּ מוֹכְרֵן לַעֲצָמוֹ כִּינָּא בּוֹ גִּבְּאִי
דְּקָדָה בּוֹמֵן שְׂאִין לָהֶם עֲגִיִּים לְחַלֵּק פּוֹרְטִין לְאַחֲרִים וְאִין פּוֹרְטִין לַעֲצָמָן גִּבְּאִי מִתְּחוּי בּוֹמֵן
שְׂאִין לָהֶם עֲגִיִּים לְחַלֵּק מוֹכְרֵן לְאַחֲרִים וְאִין מוֹכְרֵן לַעֲצָמָן קֶהְנִי מִיְתַת פִּירוֹת וְהִקְרִיבוּ
מָאִי לֹא אֲפִילוּ יֵתֵר מְבִיד חֲסֻרוֹן לֹא בְּבִיד חֲסֻרוֹן וְהָא יוֹן וְהִחְמִיץ שְׂמֹן וְהִבְאִישׁ דְּבִשׁ
וְהִדְבִּישׁ יֵתֵר מְבִיד חֲסֻרוֹן יִנְהוּ שְׂאִי הֵינִי כִּיּוֹן דָּקָם קָם שְׂמֹן וְהִבְאִישׁ דְּבִשׁ וְהִדְבִּישׁ
לְמָא

וְהָא טַעמָא דְּרִבִּי יוֹסִי מִשּׁוֹם הַפְּסֵד הִרְמָאִי הוּא. וְכִיּוֹן דְּטַעמָא בְּהִכִּי מִזֵּה לִי כְּלִי מִזֵּה לִי
מַעוֹת וְהִכִּי תִּסַּח אֲדַעְתִּין לְמִימֵר דְּבִמְעוֹת מוֹדֶה לְהוֹ לְרִבְּנָן וְאִמָּאִי אֲצִטְרִיךְ לְמִתְנִיָּה:
לְרִבְּנָן אִיצְטְרִיךְ. לְאִשְׁמוּעִינִן מִלִּיתָא דְּרִבְּנָן תַּנְגִּדוּ לְתַרְוִיחֵיהוּ וְאִי תִּנָּא כְּלִים בְּרִישָׁא הִכִּי
נָמִי דְּלֹא אֲצִטְרִיךְ תוֹ לְמִתְנִי מַעוֹת אֲבָל הַשְׁתָּא דְּהֵינִי מַעוֹת בְּרִישָׁא תִּנָּא כְּלִים לְמִימֵר לֹא

וְהָא טַעמָא דְּרִבִּי יוֹסִי מִשּׁוֹם הַפְּסֵד הִרְמָאִי הוּא
אֲלָא תְּרוּוִיחֵיהוּ לְרִבְּנָן אִיצְטְרִיךְ וְלֹא זֶה אִף זֶה קֶהְנִי:
מִתְנִי' הַמַּפְקִיד פִּירוֹת אֲצֵל חֲבִירוֹ אֲפִילוּ הֵן אֲבִידִין
לֹא יִנָּע בְּהֵן רִשְׁב"ג אוֹמֵר מוֹכְרֵן בְּפִנִּי ב"ד מְפִנִּי
שְׁהוּא כְּמִשְׁכִּיב אֲבִידָה לְבַעֲלִים: **גְּב'.** מָאִי טַעמָא
אָמַר רַב בְּהֵנָּה אֲדָם רוּחָה רֹאצָּה בְּקָב שְׁלֹ מִתְשַׁעָּה
קָבִים שֶׁל חֲבִירוֹ וְרַב נִחְמֵן בְּרִי יִצְחָק אָמַר חִישְׁוִין
שְׂמָא עֲשָׂן הַמַּפְקִיד תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר עַל מְקוֹם אַחֵר
מִיְתִיבֵי הַמַּפְקִיד פִּירוֹת אֲצֵל חֲבִירוֹ הֵרִי זֶה לֹא יִנָּע
בְּהֵן לְפִיכָךְ בַּעַל הַבַּיִת עוֹשֶׂה אוֹתוֹ תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר
עַל מְקוֹם אַחֵר בְּשִׁלְמָא לֵרֵב בְּהֵנָּה הֵינִי דְּקֶהְנִי
לְפִיכָךְ אֲלָא לֵרֵב נִחְמֵן בְּרִי יִצְחָק מָאִי לְפִיכָךְ הָאִי
קָאֵמֵר הַשְׁתָּא דְּאִמְרוּ רִבְּנָן לֹא יִנְבִּין דְּחִישְׁוִין לְפִיכָךְ
בַּעַל הַבַּיִת עוֹשֶׂה אוֹתוֹ תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר עַל מְקוֹם
אַחֵר אָמַר רָבָה בְּרִי בְרַחְמֵה א"ר יוֹחֵן מַחְלוּקַת
בְּבִיד חֲסֻרוֹן אֲבָל יוֹתֵר מְבִיד חֲסֻרוֹן דְּבִידִי הִכִּל
מוֹכְרֵן בְּב"ד אֲדַרְבֵּי נִחְמֵן בְּרִי יִצְחָק וְדָאִי פְלִיגָא
אֲדַרְבֵּי בְּהֵנָּה מִי לִיכָא פְלִיגָא כִּי קָאֵמֵר רַב בְּהֵנָּה
בְּבִיד חֲסֻרוֹן קָאֵמֵר וְהָא רוּחָה בְּקָב שְׁלֹ מִתְשַׁעָּה
קִבִּין שֶׁל חֲבִירוֹ קָאֵמֵר גּוֹזָמָא בַּעֲלָמָא מִיְתִיבֵי לְפִיכָךְ
בַּע"ה"ב עוֹשֶׂה אוֹתוֹ תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר עַל מְקוֹם אַחֵר
וְלִיחֻשׁ דְּלָמָּא הוּוֹ לְהוֹ יוֹתֵר מְבִיד חֲסֻרוֹן וּבְנִינָהוּ
וְקָא אֲכִיל טְבָלִים יוֹתֵר מְבִיד חֲסֻרוֹן לֹא שְׂכִיחַ וְאִי
מִשְׁתַּבְּחִי מָאִי מוֹבְנִינִן לְהוֹ וְלִיחֻשׁ שְׂמָא עֲשָׂן בַּעַל
הַבַּיִת תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר עַל מְקוֹם אַחֵר כִּי מוֹבְנִינִן
נָמִי לְכַתְּנִים בְּדָמִי תְּרוּמָה מוֹבְנִינִן לְהוֹ וְלֵרֵב נִחְמֵן
בְּרִי יִצְחָק נָמִי וּבְנִינָהוּ לְכַתְּנִים בְּדָמִי תְּרוּמָה בְּהָא
פְּלִיגִי דְּרַבָּה בְּרִי בְרַחְמֵה יוֹתֵר מְבִיד חֲסֻרוֹן
לֹא שְׂכִיחַ מִיָּד וְכִי מִשְׁתַּבְּחִי לְקָמִיָּה הוּא דְּהִיּוֹת יֵתֵר
מְבִיד חֲסֻרוֹן אִי עֲבִיד לְהוֹ בַּע"ה"ב תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר
עַל מְקוֹם אַחֵר מְקָמִיָּה דְּהוּוֹ לְהוֹ יוֹתֵר מְבִיד חֲסֻרוֹן
עֲבִיד לְהוֹ הַלְכָּךְ כִּי הוּוֹ לְהוֹ יוֹתֵר מְבִיד חֲסֻרוֹן
וּבְנִינָהוּ לְכַתְּנִים בְּדָמִי תְּרוּמָה וְרַב נִחְמֵן בְּרִי יִצְחָק
סָבֵר יֵתֵר מְבִיד חֲסֻרוֹן מִשְׁכַּח שְׂכִיחַ וְכִי הוּוֹ לְהוֹ
לְאַחֲתֵר הוּא דְּהוּוֹ לְהוֹ וְאִי אִמְרַת וּבְנִינָהוּ וְזִמִּין
דְּקָדִים וּמוֹבִין לְהוֹ וְכִי עֲבִיד לְהוֹ בַּעַל הַבַּיִת תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר עַל מְקוֹם אַחֵר לֹא יִדַּע
דְּבִיחָא וְקָא אֲכִיל טְבָלִים מִיְתִיבֵי הַמַּפְקִיד פִּירוֹת אֲצֵל חֲבִירוֹ וְהִקְרִיבוּ יוֹן וְהִחְמִיץ שְׂמֹן
וְהִבְאִישׁ דְּבִשׁ וְהִדְבִּישׁ הֵרִי זֶה לֹא יִנָּע בְּהֵן דְּבִרִי ר"מ וְחֻקִּים אוֹמְרִים עוֹשֶׂה לָהֶם תִּקְנָה
וּמוֹכְרֵן בְּבִית דִּין וּכְשֶׁהוּא מוֹכְרֵן מוֹכְרֵן לְאַחֲרִים וְאִינוּ מוֹכְרֵן לַעֲצָמוֹ כִּינָּא בּוֹ גִּבְּאִי
דְּקָדָה בּוֹמֵן שְׂאִין לָהֶם עֲגִיִּים לְחַלֵּק פּוֹרְטִין לְאַחֲרִים וְאִין פּוֹרְטִין לַעֲצָמָן גִּבְּאִי מִתְּחוּי בּוֹמֵן
שְׂאִין לָהֶם עֲגִיִּים לְחַלֵּק מוֹכְרֵן לְאַחֲרִים וְאִין מוֹכְרֵן לַעֲצָמָן קֶהְנִי מִיְתַת פִּירוֹת וְהִקְרִיבוּ
מָאִי לֹא אֲפִילוּ יֵתֵר מְבִיד חֲסֻרוֹן לֹא בְּבִיד חֲסֻרוֹן וְהָא יוֹן וְהִחְמִיץ שְׂמֹן וְהִבְאִישׁ דְּבִשׁ
וְהִדְבִּישׁ יֵתֵר מְבִיד חֲסֻרוֹן יִנְהוּ שְׂאִי הֵינִי כִּיּוֹן דָּקָם קָם שְׂמֹן וְהִבְאִישׁ דְּבִשׁ וְהִדְבִּישׁ
לְמָא

למאי

כרובן שמעון בן גמליאל שצריך הנפקד למכור את הפירות, וכן אמר
 שמואל שמורדין קרוב לנכסי שבו, ולכאורה לאו - האם לא אמר
 הלכה כן אלא משום דהוה מנעמא הוא - משום שטעם אחד לשני
 הדינים. דוחה הגמרא: לא, תרי טעמי ניהו ואינם תלויים זה בזה,
 אלא שפסק שמואל הלכה בשניהם כך, ובכל אחד כטעמו. והכי
 נמי מסתברא שאינם תלויים זה בזה, דאמר רבא אמר רב נחמן
 הלכה כרבדי חכמים, ואילו אמר רב נחמן שמורדין קרוב לנכסי
 שבו, ומאחר שפסק הלכה כחכמים כיצד אתה פסק שמורדין קרוב,
 אלא בהכרח שמעון מנה דתרי טעמי ניהו. שמע מנה.
 הגמרא מבארת המחלוקת אם מורידים קרוב לנכסי שבו: אמר,
 שבו שנשבע, רב אמר אין מורדין קרוב לנכסי, שמואל אמר
 מורדין קרוב לנכסי. בשמיעו בו שמת, בולי עלמא לא פליגי
 דמורדין קרוב לנכסיו, כי פליגי - מחלוקתם היא בשלא שמעו בו
 שמת, רב אמר אין מורדין קרוב לנכסיו דלמא מפסיד להו - שמת
 יפסיד את הקרקע בעבודתו, כגון שירע את פסק שמורדין כדי
 להוציא ממנה פירות ובכך יכחישו, או שלא יזבל את הקרקע
 להשביחה, ושמואל אמר מורדין, ואין לחשוש לכך, שפירן דאמר
 מר (לקמן לט). שיימינן להו פארים - שהיורד לנכסי שבו נוטל
 מהפירות כמנהג ארסי העיר, ממלא לא מפסיד להו.
 הגמרא מקשה מברייתא על שמואל: מיתבי, רבי אלעזר אומר,
 נאמר בפסוק (שמות כב כג) 'והרהר אפי והרגתי אתכם בחרב והיו
 נשיכם אלמנות ובנים יתומים', ולכאורה ממשמע שנאמר 'והרהר
 אפי והרגתי אתכם', כבר יודע אני שנשותיהם יהיו אלמנות ובניהם
 יתומים, אלא מה תלמוד לומר - לשם מה הוסיפה התורה וכתבה
 'והיו נשיכם וגו' אלמנות ובנים יתומים', אלא מלמד - התורה
 מוסיפה כאן קללה נוספת, שיהיו נשים על ידי האויבים,
 ונשותיהם כמקשות לינשא לאחר ואין בית דין מניחין אותן לינשא,
 כיון שלא יהיה ידוע בבירור שמת, והרי הן בספק איסור אשת
 איש, ובניהן רוצים לירד לנכסי אביהן ואין מניחין אותן, כיון שאין
 ידוע בבירור שמת אביהם. ומבואר שאין קרוב יורד לנכסי שבו
 ואין מניחין את הבנים לירד לנכסיו, וקשה על שמואל.
 מתרצת הגמרא: אמר רבא, מה שאמרה הברייתא שאין הבנים
 יורדים, לירד ולמכור תנן - היינו לענין שאין מתירים ליורשים
 למכור את נכסי אביהם, אך לירד לנכסים כמנהג אנשי העיר
 לעבוד ולאכול פירות, יתכן שאף הברייתא מודה שיורדים הבנים.
 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: הנה עובדא בנהרדעא - אירע
 מעשה בנהרדעא שנשבה אדם וירד יורשו לנכסיו, ופשיטה רב
 ששט - והוכיח רב ששט מהא מתניתא - מהברייתא שהובאה
 לעיל שאין מורידים קרוב לנכסיו, ורצה להוציא מהנכסים, אמר
 ליה רב עמרם, דלמא לירד ולמכור תנן, אך מורידים את הקרוב
 לנכסים לעבוד בהם ולאכול כדן ארסי. אמר ליה רב ששט לרב
 עמרם, דלמא מפומבדיתא את דמעילין פילא בקופא דמחטא -
 שמה מבני 'פומבדיתא' אתה שמכניסים פיל בחור של מחט,
 ומשל הוא זה, שדרכם היה לפרש את דברי התנאים בפירושים
 דחוקים שאינם במשמעות הדברים, והא דוקא דנשותיהם
 [ובניהם] קתני - והרי הברייתא כותבת דין זה בדומה למה
 שנאסרו הנשים להינשא, ומה הן לגבי נשיהם, כלל לא הותר
 להינשא, אף הן לגבי הבנים, נמי כלל לא הותר לירד, ואף
 לעבוד כארסי.
 הגמרא מביאה שנחלקו תנאים בנידון זה: ואם מורדין קרוב לנכסי
 שבו, מחלוקת תנאי היא, דתנאי, היורד לנכסי שבו על מנת
 לעבוד בו כארסי אין מוציאין אותו מידו, ולא עוד אלא אפילו שמע
 שממשמשין הבעלים ובאין, וקדם ותלש ואכל מהפירות שגדלו, תרי
 זה וזה ונשכר במה שאכל, ואינו משלם עליהם, שכיון ששבו
 היינו ששמעו בו שמת וכמבואר בהמשך הברייתא, נמצא שירד

למאי הו - למה הם ראויים אחר שנתקלקלו, וכיצד נאמר
 בברייתא שיכול למכור, הרי אין להם קונים. משיבה הגמרא:
 שמן שהבאיש חיו לנדראי - ראוי לרצענים לטור בו עורות, דבש
 שהדביש, ראוי לכתישא דגמלי - ליתנו על גב הגמל שנכתש
 מחמת המשאוי.
 שואלת הגמרא: ומה ששינוי ותכמים אומרים עושה להם תקנה
 ומוכרין בבית דין. מאי תקנתא עבדי להו - איזו תקנה עושה בכך,
 הרי אינם יכולים להתקלקל עוד וכפי שנתבאר, ואין להן תקנה
 כלל. משיבה הגמרא: אמר רב אשי, התקנה היא לקננים שמונחים
 בהם השמן והיון והדבש, שלא יתקלקלו מחמתם.
 מבררת הגמרא: ומאחר שמודה רבי מאיר שאם נחסרו ביותר
 מכדי חסרון מוכרן, כמאי קא מיפלגי רבי מאיר וחכמים אם ימכור
 משום הפסד הקננים. מבארת הגמרא: דמר - רבי מאיר קבר,
 להפסד מרובה של יותר מכדי חסרון חששו, אך להפסד מועט של
 הקננים לא חששו, ומר קבר - וחכמים סוברים, אפילו להפסד
 מועט של הקננים נמי חששו.
 שנינו במשנה: רבן שמעון בן גמליאל אומר, ימכרם בבית דין מפני
 שהוא פשיע אבידה לבגליהם.
 אהמר, רבי אבא ברבי יעקב אמר בשם רבי יוחנן, הלכה כרבן שמעון
 בן גמליאל. ורבא אמר בשם רב נחמן הלכה כרבדי חכמים שלא יגע
 בהן.
 מקשה הגמרא: והא אמרה רבי יוחנן דא זמנא - הרי כבר אמר
 רבי יוחנן באופן כללי שההלכה כרבן שמעון בן גמליאל, וכמו
 דאמר רבא בר בר חנה אמר רבי יוחנן, כל מקום שישנה רבן שמעון
 בן גמליאל כמשנתנו - כל מקום המובא במשנה דעת רבן שמעון
 בן גמליאל במחלוקתו עם חכמים, הלכה כמותו, חוץ משלשה
 מקומות, מערב, וצידן, וראיה אחריה, שבהם אין ההלכה כדבריו.
 ומאחר שבכל מקום ההלכה כרבן שמעון בן גמליאל, מדוע
 הוצרך לומר רבי יוחנן בפירוש שההלכה כמותו במשנתנו.
 מתרצת הגמרא: אמוראי ניהו ואלבא דרבי יוחנן - מחלוקת
 אמוראים היא בדעת רבי יוחנן, לרבה בר בר חנה דעת רבי יוחנן
 שבכל מקום הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, אך לרבי אבא ברבי
 יעקב אינו כן, ולכן הוצרך לומר שכאן במשנתנו ההלכה כמותו.
 הגמרא דנה אם ניתן לדמות דין נוסף למחלוקת רבן שמעון בן
 גמליאל ורבנן. אומרת הגמרא: מדרבן שמעון בן גמליאל נשמע
 בבית דין מורדין קרוב - הקרוב ביותר שראוי ליורשו, לנכסי שבו
 לרקיעות של אדם שנשבה כדי לעובדן ולשומרן, שכיון שאינו
 יכול לצוות על נכסיו, מוטל על בית דין לדאוג לכך, וכמו שאמר
 שהנפקד צריך להשתדל בתקנת הפירות של המפקיד שלא יפסדו.
 ומדרבן נשמע דאין מורדין קרוב לנכסי שבו, אלא מניחים אותם
 כמות שהן עד שיחזור או שנשמע שמת.
 הגמרא דוחה שאין ללמוד זה מזה: ומאי, דלמא עד כאן לא קאמר
 רבן שמעון בן גמליאל הך שצריך לחשוש להפסד הנכסים, אלא
 משום דקא פליא קרנא - שאפשר שיכלה הקרן אם לא ימכרם,
 שהרי נפסדים והולכים עד שיכלו לגמרי, אבל הן בשבו, הן
 נמי - יש לומר שאף הוא מודה דאין מורדין קרוב לנכסיו, לפי
 שלא יכלה הקרן לעולם. וכן עד כאן לא קאמר רבנן הך
 במשנתנו שאין למכור את הפירות, אלא משום שסוברים אי קרב
 כהנא - או כמו שפירש רב כהנא לעיל (ע"א) שאדם רוצה יותר
 בקב שלו, אי קרב נהן בר יצחק - או כמו שפירש רב נחמן בר
 יצחק (שם) שחוששים שמה עשאו תרומה ומעשר על פירות
 שבתיה, אבל הן בשבו שנשבה, הן נמי - יש לומר שאף רבנן
 מודים, דמורדין קרוב לנכסיו.
 שואלת הגמרא: למימרא דתרי טעמי ניהו - שאכן שני דינים
 נפרדים הם וטעמיהם שונים, והאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציורים - הלכות שבת ~

ו' צרור²² שעלו בו עשבים מלחות הקרקע²³ - מתר לקנח בו, ואין חוששים שפא יתלשו ממנו עשבים, לפי שאף אם יתלשו אין פאן אסור, שדבר שאין מתכונן הוא. ואף שגדול העשבים הוא מלחות הקרקע - אין בזה משום תולש ועוקר דבר מגדולו במה שמגביהם מעל הקרקע, לפי שאף כשהם באויר הם נהנים וגדלים מריח לחלוחיות הקרקע, ודרי הם במחברים עדן בקרקע. ואין בהגבהה זו שום אסור מן התורה, אלא שמדברי סופרים אסור להגביהם משום שגראה בתולש, כמו שיתבאר בסיומן של"ו, ומשום כבוד הבריות לא גזרו:

חלק ב סימן שיב, הנצרך לנקביו במה מקנח בשבת, סעיף ו:

ביאורי הלכה

לא] צרור - גוש אבנים קטנות²⁵.

לב] מלחות הקרקע - העשבים צמחו על הצרור ואינם מחוברים כלל אל הקרקע.

ציורים והוספות

25) הצרור הוא גוש של כמה אבנים קטנות שהתגבשו בטיט או באדמה לגוש אחד, ראה גם להלן הערה כו.

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות יום הכיפורים ~

ופשעים הם המרדים כלומר שעושה להכעים ולא בשביל הנאתו וצריך להתוודות תחלה על הקל ואח"כ על החמור: יד ונוהגין להזכיר נשמות ביום הכיפורים ונודרים צדקה בעבורם לפי שהמתים יש להם ג"כ כפרה ביום הכיפורים ועל כן הוא נקרא כיפורים לשון רבים לחיים ולמתים וכשנודרים צדקה בעבורם מועיל להם לכפר בעדם לפי שהקב"ה בוחן לבות ויודע שאלו היו בחיים היו גם כן נותנים צדקה אבל אם נודר צדקה בעבור מי שהיה רשע אין מועיל לו כלום:

מן המצטער על מיתת בני אהרן ומוריד דמעות עליהם ביום הכיפורים מוחלים עונותיו ובניו אינם מתים בחייו:

מן ומצוה ללמוד ביום הכיפורים משניות יומא כדי שתעלה האמירה במקום הקרבה גם בגמרא סוף יומא מאמרים המדברים במעלות התשובה:

יז ואין לתלמיד חכם לעסוק בתורה ולהשמיט את עצמו מלהתפלל התפללות והסליחות והבקשות עם הציבור:

~ יום ראשון ~

חלק ד סימן תרכא סדר קריאת התורה ומילה
ביום כיפור:

יא וכל שלשת וידיים אלו אומרים בתחלה אנא ה[שם] וכו' ואח"כ אנא בשם כפר נא כו' שכשמבקש רחמים על הכפרה יש לומר אנא בשם כלומר שהקב"ה יושע ע"י שם העצם שהוא רחמים גמורים (בלי תערוכות דין כלל):

יב ונוהגין ליפול על פניהם כשאומרים והכתנים והעם כו' וגם בעלינו לשבח אבל הש"ץ אסור לו לעקור ממקומו בשעת התפלה ולידך לאחריו כדי ליפול על פניו ויש למחות ביד העושים כן ונוהגין שהש"ץ עומד בתחלה רחוק קצת מן התיבה בענין שלא יצטרך לעקור רגליו כדי ליפול על פניו:

יג סדר הווידוי חמאתי עויתי פשעתי לפי שהחמאים הם השגגות ועונות הם הזדונות כלומר העבירות שעשה אותם במזיד שידע שאסור לעשותן ועשה אותם להנאתו

חלק ד סימן תרכב סדר תפלת מנחה:

א אין אומרים אין כאלהינו אחר תפלת מוסף כמו שאומרים בשאר שבת ויו"ט לפי שעיקרו לא נתקן אלא כנגד ברכות אמצעות של תפלת שמונה עשרה שאין אומרים אותן בשבת ויו"ט אבל ביום הכיפורים כבר אמרו פיוטים שיש בהם הזכרות ברכות אלו כגון אהללך כו' אבל פיוטם הקטורת אע"פ שגם היא נזכרת בעבודה מכל מקום פרטי סממני הקטורת לא הזכירו שם ולכן יש לאומרים אחר תפלת מוסף:

~ יום שני ~

ב יש מקומות נוהגים לומר אשרי ובא לציון קודם תפלת המנחה כמו בכל שבת ויו"ט אבל במדינות אלו אין אומרים אשרי ובא לציון עד קודם נעילה כדי להפסיק בין תפלת מנחה לנעילה באמירת אשרי ובא לציון אבל בין מוסף למנחה מפסיקין בקריאת התורה לפיכך אין צריך להפסיק עוד באשרי ובא לציון ויש לנו למהר תפלת המנחה בכל מה דאפשר:

ג אין אומרים ואני תפילתי אפילו אם חל להיות בשבת לפי שבכל השבתות אומרים אותו לשבח ישראל שאע"פ שאכלו ושתו אף על פי כן הם קורין בתורה ומתפללין אחר כך משא"כ אומות העולם שאוכלין ושותין ופוזזין אבל ביום הכיפורים אין שייך זה:

ד ומוציאין ספר תורה וקורין שלשה אנשים בפרשת עריות עד סוף הפרשה שמי שיש עבירה בידו יפרוש מהן לפי שהעריות עבירה מצויה שנפשו של אדם מחמדתו ויצרו תוקפו והשלישי מפקיר ביונה לפי שיש בו כח התשובה ושאינו יכולין לברוח מאת פני הקב"ה ונוהגים לסיים ההפטרות במיכה מי אל כמוך כו'.

ואחר ההפטרות נוהגין במדינות אלו שלא לברך רק שלש ברכות אבל אין אומרים על התורה ועל העבודה לפי שכבר נגמרה עבודת היום קודם המנחה.

ונוהגים במדינות אלו שאין אומרים צדקתך כשחל בשבת לפי שכתוב בו משפטיך תהום רבה ואין אנו מבקשין משפט ביום הכיפורים אלא רחמים ולפנים משורת הדין כעין שנאמר ואל תבא במשפט כו':

ה אם השעה רחוקה ידלגו אבינו מלכנו כדי להתחיל נעילה בזמנה שיתבאר בס' תרכ"ג:

ו אע"פ שאין נשיאת כפים במנחה ביום הכיפורים כמ"ש בס' קכ"ט ע"ש אע"כ יאמר הש"ץ ברכת כהנים ושם שלום מטעם שנתבאר שם ע"ש:

~ יום שלישי ~

חלק ד סימן תרכג סדר תפלת נעילה:

א במקומות שאומרים אשרי ובא לציון קודם תפלת מנחה צריכים לחזור ולומר אשרי קודם תפלת נעילה כדי להפסיק בין מנחה לנעילה מטעם שנתבאר בס' ק"ח וק"ה:

ב התחלת זמן תפלת נעילה הוא כשהחמה בראש האילנות דהיינו קרוב להתחלת השקיעה ונמשך זמנה עד סמוך לצאת הכוכבים לפיכך צריך הש"ץ לקצר בסליחות ופיוטים שבאמצע התפלה וגם אין לו למשוך בתפלת נעילה כל תיבה ותיבה כדרך שמושב בשאר תפלות כדי שיגמור קודם צאת הכוכבים לפי שתפלה זו היא בתענית ציבור כנגד נעילת שערי היכל שבמקדש שהיה ביום אחר הדלקת נרות של בין הערבים כעבר הרועה לצאת מן המלך ומקודם שיצא הוא מבקש פרס ומנת המלך ויוצא ונועל השער אחריו:

ג אבל יש אומרים שיכולין להאריך ולהמשיך בתפלת נעילה גם בלילה ואע"פ שהוא אחר נעילת שערי היכל לפי שלא תקנו כלל להתפלל תפלה זו בעת נעילת שערי היכל ומה שנקרא תפלת נעילה היינו לפי שמתפללין אותה בסוף היום והיא גמר תפלות של היום ומתפללין אותה סמוך לנעילת שערי שמים שנועלין אותם בגמר התפלות:

ד ואע"פ שהעיקר כסברא הראשונה מכל מקום עכשיו שנוהגין כסברא האחרונה אין למחות בידם ומכל מקום צריכין להתחיל בעוד היום גדול וגם יזהרו לומר חרוז היום יפנה כו' קודם הערב שמש דאם לא כן הוא דובר שקרים לפני ה':

ה ואומרים במקום כתבנו חתמנו ובמקום וכתוב וחתום ובמקום ונכתב ונחתם:

~ יום רביעי ~

ו ואם הוא שבת מזכיר של שבת בתפלה זו כדרך שמוזכר בשאר תפלות היום שהרי עדיין יום שבת הוא ואפילו אותם הממשיכים תפלה זו בלילה מכל מקום כיון שהתחילו מבעוד יום צריך להזכיר של שבת (כמ"ש בס' קפ"ח).

אבל בוודאי שלאחר התפלה אין מזכירין בו של שבת כיון שכבר סיים ברכת שבת (דהיינו אתה בחרתנו שחותרין מקדש השבת) ולא מצינו הזכרה אחר סיום הברכה כמ"ש בס' תכ"ה ע"ש.

במה דברים אמורים ביחיד אבל הש"ץ כיון שאומר הוודאי בתוך התפלה צריך להזכיר של שבת באתה הברדלת אנוש כו' כדרך שמוזכר בו של יום הכיפורים שהרי ברכת אתה בחרתנו היא מיוחדת לשבת וליום הכיפורים שהרי מוזכר בה של שבת בתחלה ותתן לנו את יום השבת הזה וכו' ובסוף חותם מקדש השבת כו' ומכל מקום אם לא הזכיר של שבת בתוך הוודאי אין מחזירין אותו כיון שהזכירו בתוך התפלה אבל אם לא הזכיר של שבת כלל אפילו בתוך התפלה מחזירין אותו בין יחיד בין ש"ץ:

ז במקום שאומרים כתר במוסף אומרים ג"כ בנעילה ובמקומות שאומרים נעריצך במוסף אומרים ג"כ בנעילה:

ח נושאים כפים בנעילה ולפי שנשיאת כפים הוקשה לעבודה כמ"ש בס' קכ"ח ועבודה אינה אלא ביום לפיכך צריך

הכוס לקמן או לגדול אם מתכוין לצאת בהבדלה זו ועיין בסימן רצ"ה:

ג. המבדיל על הכוס במוצאי יום הכיפורים אינו מברך על הכשמים שלא תקנו אלא במוצאי שבת כדי להשיב את הנפש יתירה שהלכה לה.

אבל אם חל יום הכיפורים בשבת מברכין על הכשמים כמו בכל מוצאי שבת:

~ יום שישי ~

ד. אבל על האור צריך לברך אפילו כשחל בחול לפי שהוא דבר חדש שלא נהנה ממנו ביום הכיפורים שאסור בהבערה לפיכך אינו דומה לשאר מוצאי יו"ט שאין מברכין עליו לפי שאין מברכין על האור אלא בשעת חידושו דהיינו במוצאי שבת שהוא תחלת ברייתו או במוצאי יום הכיפורים שהוא כמו דבר חדש לנו כמו שנתבאר:

ה. ואין מברכין במוצאי יום הכיפורים על האור שהוציאוהו עתה במוצאי יום הכיפורים מן האבנים או מן העצים ולא על האור שהודלק מאור זה אלא על אור ששבת ממלאכה כגון עשיית שהיתה דולקת והולכת מערב יום כיפור.

ו. ואע"פ שבמוצאי שבת מברכין על האור היוצא מן האבנים ועצים היינו לפי שתחלת ברייתו במוצאי שבת היתה על דרך זה שנמל אדם הראשון שני אבנים והקישן זה בזה ויצא אור ובידך עליו בורא מאורי האש לכן מברכין במוצאי שבת על כל אור שבעולם (אלא אם כן נעשה בו מלאכה בשבת כמ"ש בס' רח"צ) אפילו יצא עתה מן האבנים לפי שזהו כעין ברייתו אבל במוצאי יום הכיפורים שטעם ברכתו הוא לפי שפסקה הנאתו בו ביום ועכשיו הותר לו אין לברך אלא על אור ששבת ממש דהיינו שהודלק מערב יום כיפור ושבת כל יום הכיפורים.

ז. ואפילו אם חל יום הכיפורים בשבת אין מברך במוצאי שבת אלא על האור שהודלק מערב יום כיפור ושבת כל יום הכיפורים כדי להראות שיום זה הוא מקודש ששבת מן האור:

ח. ישראל שהדליק מנוי במוצאי יום הכיפורים אין מברכין עליו מפני שאורו של גוי נעשה בו מלאכה שהודלק ביום הכיפורים ואע"פ שבמוצאי שבת מברכין עליו לפי שהוא מברך על תוספת שלהבת של היתר שנתוסף בגרו של ישראל מכל מקום במוצאי יום הכיפורים אין מברך עליו לפי שתוספת שלהבת זו היא גולדה עכשיו ודומה לאור היוצא מן האבנים במוצאי יום כיפור שאין מברכין עליו ולא על האור שהודלק ממנו אלא על האור שדלק מערב יום כיפור או על האור שהודלק ממנו ולכן נוהגין להדליק נר להבדלה מעשיות של בית הכנסת שדלקו מערב יום כיפור:

~ שבת קודש ~

ז. ומכל מקום אפילו אור שהודלק ביום כיפור עצמו אם הודלק בהיתר כגון לחולה יכולים לברך עליו במוצאי יום

הש"ץ למהר בתפלת נעילה ולדלג הסליחות אם אין שהות ביום בענין שתהא נשיאת כפים ביום קודם צאת הכוכבים.

אבל במדינות אלו אין נוהגין כן אלא אין הכהנים עולים לזוכן כלל בנעילה לפי שמאריכין בסליחות ופזמונים עד הלילה ואין נשיאת כפים בלילה אבל מכל מקום אומר הש"ץ אלקינו ואלקי אבותינו ברכנו כו' אע"פ שהוא לילה שבוה אין קפידא כל כך כיון שתפלה זו ראויה לנשיאת כפים שהרי התחלת זמנה היא מבעוד יום:

ט. ואחר התפלה אומרים אבינו מלכנו אפילו כשחל בשבת ואפילו עדיין הוא יום ואף על פי שבכל היום אין אומרים אבינו מלכנו כשהוא שבת מכל מקום עכשיו יש לאומרו לפי שעכשיו הוא גמר החתימה ואנו צריכין לבקשת רחמים ואם לא עכשיו אימתי:

~ יום המישי ~

י. בסוף הסליחות אומרים שמע ישראל פעם אחת ושלוש פעמים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ואח"כ אומרים שבע פעמים ה' הוא האלהים ללוות השכינה שתעלה ותסתלק עכשיו למעלה משבעה רקיעים שבעת התפלה היתה השכינה שרויה בינינו ועכשיו תעלה למקומה:

יא. ואומרים קדיש שלם ואח"כ תוקעין תקיעה אחת ויש נוהגין לתקוע תשר"ת.

ואע"פ שעדיין לא הבדילו בתפלה אע"פ"כ אין כאן איסור כלל כיון שהתקיעה אינה מלאכה כלל ואין בה אפילו משום שבות גמור כמ"ש בס' תפן"ח] ולא אסרו בשבת ויום טוב אלא משום עובדין דחול כמו שנתבאר שם לפיכך יש להתיר תקיעה זו אפילו בין השמשות אם כבר גמרו תפלת נעילה (ועיין בס' ש"ב):

יב. ומעם תקיעה זו היא סימן לסילוק שכינה למעלה כמו שהיה במתן תורה שכשעלתה השכינה נאמר במשך היובל וכו' ונאמר עלה אלהים בתרועה כו' ועוד יש טעם בתקיעה זו להראות שהוא יום טוב ולהרבות בסעודה מפני שאין יום טוב זה מפורסם עשו בו תקנה לפרסמו לכן יפקדו איש את רעהו בצאתו מבית הכנסת בדרך שאומרים בשבת ויום טוב:

חלק ד סימן תרכד סדר מוצאי יום הכיפורים:

א. ומתפללין תפלת ערבית שאין תפלת נעילה פוטרת של ערבית אפילו אותם הממשיכים בה בלילה כיון שהזכירו בה של יום הכיפורים.

ואומרים הבדלה בחוגן הדעת כמו בכל מוצאי שבת ויום טוב: ב. וצריך להוסיף מן החול על הקודש ביציאתו כמו בכניסתו כמ"ש בס' תר"ח דהיינו שימיתנו מעט אחר צאת הכוכבים.

ובמקומות שמבדילין על הכוס בבית הכנסת בכל מוצאי שבת ויום טוב גם עכשיו יבדיל השליח צבור ויטעים מן

יו"ט כמ"ש בס' תרכ"ג ובת קול יוצאת במוצאי יום כיפור ואומרת לך אכול בשמחה:

יש אנשי מעשה שמחמירין לעשות יום כיפור שני ימים כמו שאנו עושים שני ימים טובים בגולה בשאר כל המועדות ומי שנהג חומרא זו ורוצה לשנות מנהגו צריך התרה כמו נדר.

אבל אין לנהוג חומרא זו משום שיש לחוש לסכנה ועוד שהרי עכשיו שבטל קידוש החודש על פי הראיה אנו בקיאים בחשבון קביעות החדשים ואנו אומרים שאלול לעולם חסר ויום ראשון של ראש השנה הוא ראש חודש תשרי ובעשור לחודש הוא יום הכיפורים שלנו ואין אנו עושין שאר כל המועדות שני ימים אלא כדי שלא לשנות ממנהג אבותינו שהיו בזמן שהיו מקדשים החדשים על פי הראיה ולא היו יודעים יום שנראית בו הלכנה ונקבע בו ראש השנה בארץ ישראל וא"כ ביום הכיפורים אף אבותינו לא עשו אלא יום אחד מחמת חשש סכנה שאין גזרין על הציבור אלא אם כן רוב הציבור יכולין לעמוד בה א"כ למה לנו להחמיר ולהתענות בחנם:

הכיפורים כמו שמברכין עליו במוצאי שבת כמ"ש בס' רח"צ:

ח אע"פ שמן הדיו מותר לברך במוצאי יום הכיפורים על האור שהודלק מן האור ששבת דהיינו שהודלק מערב יום כיפור כמו שנתבאר מכל מקום טוב להחמיר ולברך על אור ששבת מבעוד יום ממש.

ומכל מקום לא יברך על נרות של בית הכנסת בעצמן אע"פ שהודלקו מבעוד יום לפי שלא הודלקו רק לכבוד היום ולכבוד בית הכנסת ולא בשביל להאיר ואין מברכין אלא על האור שהודלק להאיר כמ"ש בס' רח"צ אלא מדליק נר אחד מנר של בית הכנסת הדולק מערב יום כיפור ויברך על שניהם ביחד.

ואם אי אפשר לו להבדיל על שניהם ביחד יבדיל על נר שהדליק מן נרות של בית הכנסת שהודלקו מבעוד יום ולא יבדיל על נרות של בית הכנסת בלבד.

ואם עבר וברך על נרות של בית הכנסת בלבד אע"פ שהודלקו לכבוד אעפ"כ אין צריך לחזור ולברך על נר אחר כיון שעשוין גם להאיר שהרי מתפללין לאורן:

ט ואוכלין ושמחין במוצאי יום כיפור משום שהוא קצת

~ 'לקוטי תורה' פרשת שמיני - הפרשה החסידית ~

לְוִיתֶנָּה זֶה יִצְרָתָ לְשֹׁחֵק בּוֹ

שׁוֹר הֶבֶר. (וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּתַרְגּוּם יוֹנָתָן בְּתַהֲלִים סִימָן נ', [1], עַל פֶּסוּק "בְּהִמּוֹת בְּהֶרְרִי אֶלֶף" – "וְתוֹר בֵּר כו" [4]).

וְלֶחֱבִין עֲנִין קִנְיִן זוֹ דְּלוּתֶנָּה עִם שׁוֹר הֶבֶר.

הַעֲנִין, כִּי יֵשׁ ב' מִינֵי צִדִּיקִים:

הא' – אוֹתֵן שֶׁהֵם בְּסֶתֶר, שֶׁעוֹבְדֵתָם בְּרוּחַנִיּוּת, פִּירוּשׁ: בְּכוּנֵת הַלֵּב, לִיַּחֲד יְהוּדִים עֲלִיוֹנִים וּבְכַהֲנִית עֲלִיּוֹת. וּכְגוֹן רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּר יוֹחָאי בְּשִׁתְּהִי בְּמַעֲרָה י"ג שָׁנָה, שֶׁבּוֹדָאֵי לֹא הָיָה יָכוֹל לְקַיֵּם בְּמַעֲשֵׂה כְּמָה מְצוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, שֶׁהָרִי לֹא הָיוּ נִיזוּנִים רַק מִחֲרוּבָא וְעֵינָא דְּמִיָּא דְּאִיבְרִי לָהּ. אִם כֵּן לֹא קָיָם אֲכִילַת מִצָּה בְּפֶסַח, וְקִדּוּשׁ

"לְוִיתֶנָּה זֶה יִצְרָתָ לְשֹׁחֵק בּוֹ" (תַּהֲלִים קד, כו):

אֵיזָא בְּמַדְרֵשׁ רַבָּה פְּרִשְׁתַּ שְׁמִינִי, פְּרִשְׁתָּה י"ג:

'בְּהִמּוֹת' וְלִוְיָתָן הֵם קִנְיָנוֹן שֶׁל צִדִּיקִים לְעִתִּיד־לָבֹא כו"א. בְּהִמּוֹת נֹתֵן לְלוּיָתָן בְּקִרְיָנוֹ וְקִרְעוֹ, וְלִוְיָתָן נֹתֵן לְבְּהִמּוֹת בְּסִנְפִּירָיו וְנוֹחֲרוֹ כו"ב.²

וְלֹא כִּד תִּנְיָנוֹ: "הַכֵּל שׁוֹחֲמִין, וּבַכֵּל שׁוֹחֲמִין, וְלְעוֹלָם שׁוֹחֲמִין, חוּץ מִמִּגְלָל קָצִיר כו"ג³ עַד חֲדוּשׁ תּוֹרָה מֵאֵתִי תִצָּא.

– שֶׁהַקְדוּשָׁה בְּרוּחַ־הוּא יִתֵּר אֶז שְׁחִיטָה זוֹ, שֶׁלִּשְׁחִיטָה הַלְוִיָּתָן אֶת הַבְּהִמָּה בְּסִנְפִּירָיו. וּבְהִמּוֹת' אֵלּוּ זֶהוּ עֲנִין

אָמַר רַבִּי אֲבִיו בֶּר כְּתָא אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּחַ־הוּא: "תּוֹרָה וְדָשָׁה מֵאֵתִי תִצָּא" [תּוֹרָה, מֵאֵתִי תִצָּא] (יְשַׁעְרֵהוּ נא, ר)

4. עֲנִין בְּכָכָא בְּתַרֵּא דָּף ע"ד, ב"ע"ה א'. [וְשֵׁם: "עִתִּיד גְּבִרְאֵל לַעֲשׂוֹת קִנְיָנִי עִם לְוִיָּתָן, שְׁנֵאֲמַר (אִיּוֹב כ, כה): ה' תִּמְשֹׁךְ לְוִיָּתָן בַּחֲקָה וּבְחֶבֶל תִּשְׁקָע לְשׁוֹנוֹ" וְאֶלְמָלָה הַקְדוּשׁ בְּרוּחַ־הוּא עוֹזֵר אֵין יָכוֹל לוֹ שְׁנֵאֲמַר (שֵׁם, יט): 'הָעוֹשׂוֹ יִגַּשׁ חֲרִבּוֹ'"]

1. וְכֵן מִי שֶׁלֹּא רָאָה קִנְיָנוֹ (מִלְחָמָה) שֶׁל אֲמוֹת הַעוֹלָם בְּעוֹלָם־הַהֵא, זֶה־כֵּן לְאֹתָהּ לְעוֹלָם־הַבָּא.

פִּיזֵד הֵם נִשְׁחָטִים?

2. [וְחֻכְמִים אֲמִירִים: זֶה שְׁחִיטָה בְּשֶׁרֶה הִיא]

3. [וְהַפְּגָרָה, וְהַשְׂחִיטָה, מִפְּנֵי שֶׁהָ חוֹזְקִין?]

(ענין פֿרק קמא דעבודת זרה, דף ג', עמוד ב': "רביעית יושב ומשחק עם לוייתן שנאמר: 'לוייתן זה יצרת' כו"ו⁶).

והנה בג' שעות רביעיות הוא נקרא "סמוך למנחה" כדאיתא בגמרא ריש פֿרק ערכי פסחים. ויצחק תימן תפלת המנחה. וידוע דיצחק הוא לשון צחוק וצחוק, כמו שכתוב (בראשית כא, ו): "צחק עשה לי אלקים"⁷. ולכן אז "יושב ומשחק עם לוייתן כו"ו⁸.

גם, כי יצחק חפר בארות שהוא ענין העלאת מ"ן⁹.

והנה מבואר במקום אחר, ענין הנזכר בגמרא (ריש פֿרק ו' דברכות) – דפרשת "והיה אם שמוע" (דברים יא, יג) לא נקרא עדיון "עושים רצונו של מקום" כדכעי. (ענין שם בתוספות). והיינו לפי שלא נאמר בה "בכל מאדך" כמו בפרשת "שמע". דהיינו, שלחיות ההמשכה והגילוי מ'פסוק כל עלמין' ב'ממלא כל עלמין', שזהו הנקרא "עושים רצונו של מקום", זהו דוקא על ידי "בכל מאדך" – בלי גבול כו'.

וזהו הבחינה הנזכר כאן, שלחניע ולהמשיך בחינת "הפעם ילדה כו'", זהו על ידי העבודה הרוחנית של הצדיקים הנקראים 'נוני ימא'. מה שאין כן בלא בחינת "בכל מאדך", אף שנאמר "והיה אם שמוע תשמעו כו'" כנ"ל.

ועל דרך זה אמרו רז"ל פֿרק קמא דעבודה זרה (שם): "משחרב בית המקדש אין שחוק כו"ו¹⁰11".

ועוד יש לומר בזה: על פי מה שכתוב ב"כתבי הארז"ל¹², שעל ידי תורה ומצוות ממשיכים יחוד זו"ג, אכל להמשיך יחוד אבא-ואימא שהוא המשכת אור חדש מאינסוף ברוך-הוא, הוא על ידי מסירת-נפש דייקא. וזהו ענין קריאת-שמע – למסור נפשו באחד¹³. וזהו הפירוש מה שכתוב כאן שהמשכה זו הוא דוקא על ידי עבודה רוחנית שמבחינת לוייתן, דהיינו חיבור היש לאין כו', בבחינת מסירת-נפש ב"אחד", ועל ידי זה ממשיכים להיות "ילדה אישי אלה"13.

על היין, ואתרוג, וסופה כו'. וכן הארז"ל היה גם כן גם בבחינה זו.

(רצוה לומר, על דרך מה שכתוב בזהר חלק ג' (דף קפ"ז, עמוד ב') על פסוק (בראשית מה, טו) "וידגו לרוב בקרב הארז". מה שאין כן שאר "נוני ימא" שאינן בארז רק בים, זהו ענין המלאכים כו').

והב' – הם אותן צדיקים שהן בגילוי, שעבודתם בגשמיות בקיום המצוות מעשיות, "ושמחת בחגך" (דברים טו, יד), שהוא גם כן המשכת אורות עליונים "מועדי הויה" (ויקרא כג, ב). והמשמחה הוא הגילוי אור אינסוף ברוך-הוא שנמשך ומתגלה¹⁴. והמשכה זו הוא על ידי המצוות, בעובדא דוקא – כמאמר רז"ל שבזמן הבית "אין שמחה אלא בבשר", דהיינו מצוות "שלמי שמחה" שהיו מביאים בכל יום-טוב כו', ועכשיו "אין שמחה אלא בגין" וכדלקמן.

ועיקר ההמשכות – בפסח על ידי מצה, ובשבועות על ידי מתן תורה, ובסוכות על ידי סוכה ולולב ומיניו, ובלעדי זה אי אפשר להמשיך כלל. (אכל רבי שמעון פר יוחאי שהיה מבחינת לוייתן, ו"נוני ימא דאזלין ביבשתא" כנ"ל, המשיך ההמשכות בשתייה במערה על ידי יחודים ועליות כו' כנ"ל).

והנה באמת אי אפשר להניע (אן רירען בלשון אידיש) אלקותו ותרבו על ידי עבודה הגשמיות, אלא על ידי עבודה רוחנית של הצדיקים הנ"ל. והם נקראים 'נוני ימא' – כדגים אלו שהם מכסה עליהם, כך הם מבחינת עלמא-דאתפסא. וישנם בכל דור ודור שהם צדיקים שפסתר כו', והם המוכשרים העולמות לאינסוף ברוך-הוא. (ועל דרך שאמרו: "דוד היה מחבר תורה שלמעלה בהקדוש ברוך-הוא") וזהו ענין לוייתן – שהוא לשון התחברות כמו (בראשית כט, לד): "הפעם ילדה אישי אלה כו'".

(תהנהה)

5. (וכמו שנתבאר לעיל בפרשת צו).

6. וענין בשמות רבה פ"ה טו, דף קל"ב, ב', מענין "לוייתן זה כו'". ובהור: חלק א', ויחי, דף רמ"ז, א'. שמות: י"א, עמוד ב'. בשלח, דף ג', עמוד ב'. אחר, דף נ"ה, עמוד א'. שלח, קע"ד, א'. וענין ב"עמק המלך" שער י"ד, פֿרק י"ד, דף פ"ד, עמוד ג').

7. וכמו שנתבאר מזה דבור המתחיל "ושבתי בשלום".

8. וענין מה שנתבאר בפירוש מנהח דבור המתחיל "ויקח מן תבא בידו מנהח כו'".

9. וענין בפרשה תולדות (דף קמ"א, סוף עמוד א').

10. וקתקדוש ברוך-הוא.

11. (וכמו שכתוב בזהר: בפרשת תרומה (קס"ו, ב) בענין "והיה יחיד ויבש" (ישעיהו יט, ה). ובבראשית (דף ו', עמוד ב'). ומה שכתב הרמ"ז שם (דף ו' א'), גבי "לחזק" דא יעקב".

12. וענין מה שנתבאר מזה ב"ביאור על פסוק ונקדשתי בתוך בני ישראל", בפרשת אמור.

13. (וענין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "וללכן שמי בנות", בענין "ילדה אישי". ובדבור המתחיל "נשא את ראש בני גרשון").

ולעיתיד, הלויתן יעשה מלחמה עם שור הבר וישחטנו בסנפיריו:

פי הנה עבודת הצדיקים שבבחינה השניית נקרא "שור הבר" – "פני שור מהשמאל" (יחזקאל א, י), אלא שהוא בר וון כו'. פי הנה גם עבודתם במעשה גשמיית, כמו "ושמחת בחגד" (דברים טו, יד) דיוסטוב, ו"אין שמחה אלא בבשר כו'", אינו בפשוטו שיאכל בשר השור למלאות בטנו חס ושלום, וישיש בו, אלא בחינת העלאות בענין "שלמי שמחה" מבשר גשמי שהיה בזמן בית המקדש, שהיו ריח נוחח ממש לה! ועל דרך זה הוא שמחה בבשר יוסטוב, וכמו שכתוב: "וישמחו בך כו" – "בך" דייקא. אלא שהוא לשון בקשה – מפני שחרב בית מקדשנו כו'.

וזה נקרא "שור הבר" – מלשון "בר לבב" (תהלים כה, ד), פירוש: בשר וד ובר¹⁸. דהיינו, שמחה לה' הנולד מזה ברשפי אש והתלהבות כו'. אלא שאף על פי כן מילתא וזרתא היא לגבי הילוך הנפלא של הצדיקים הנקראים לויתן, לפי שבא מדבר גשמי ובעל גבול כו'. מה שאין פן החילוך שלהם – שבטיסה אחת בקרירות ובנחת מגיעים למעלה מעלה, שהיא גדולה יותר לאין קץ.

ולכן הלויתן "וּשְׁחַטוּ אֶת שׁוֹר הַבָּר" – פירוש: שיעלה אותו על ידי הפיסה שלו. וזהו "בסנפיריו", שבהם ועל ידם עיקר העליה שלו כו', שהיה למעלה מבהם עצמם של הצדיקים הנקראים שור הבר¹⁹.

אך באמת גם שור הבר יעלה את הלויתן. פי בבחינה אחת עבודתם נעלית יותר. אף שהיא בבחינת עבודה גשמיית, הרי פן צריך להיות על פי התורה – "ושמחת בחגד", ו"אין שמחה אלא בבשר וון כו'", ומצד זה יעלה הוא אותו. וזה יראה הקדוש ברוך הוא לעתיד לבא לצדיקים – כללות עבודתם בהאי עלמא, ששניהם באחד טובים, בהא האי עדיף, ובהא האי עדיף.

(תהנה)

עוד יש לומר שנקרא "שור הבר", על דרך "ורב תבואות בכת שור" (משלי יד, ד), ו"מימי לא קראתי לשורי 'שור', אלא

גם יש לומר פירוש עבודה רוחנית דנשמות שמבחינת לויתן, על דרך מה שכתוב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן צ"ח, סעיף א'), ש"התפשטות הנשמות קרוב למעלת הנבואה כו'". וכענין המבואר ב"פרי עץ חיים" שער ט"ו, פרק א' על האריו"ל: "אם הייתי דורש שמונים שנים כו'".

והנה אמרו רז"ל: "משחרב בית המקדש אין שחוק כו', ברביעיות מאי עבד? יושב ומלמד תינוקות של בית רבן תורה"¹⁴.

עד כאן התנהח.

אך להיות פי העולם הזה הוא גשמי, לכן צריך לצדיקים שעבודתם בגשמיית לקיים מצות מעשיות. והוא שאמרו רז"ל¹⁵: "עמוד אחד וצדיק שמו שעליו העולם עומד"¹⁶. ו"כל מה שיש ביבשה יש בים", כי באמת צריך להיות הא וזה:

פי הנה הילוך הצדיקים הנקראים נוני ימא, היא נפלאה וגבוה מאד. כמו על דרך משל הדגים – ששטים בים; כך הם שטים ובטיסה אחת מגיע למעלה מעלה. וגדולה הרבה מעבודת הצדיקים שבגשמיית – "שמחה בבשר" כו', שחבל למטה במדרגה. מה שאין פן הילוכם, שהוא במשל דג הים ששט מקצה העולם ועד קצהו, כך הילוכם ברוחניות בטיסה אחת, (מיט איין שו"פ" בלשון אידיש) עולים ומגיעים למעלה מעלה.

ואין זה כלל בבחינת התלהבות ורתיחת הדמים כמו עבודת הצדיקים הנ"ל שבגשמיית – "שמחה בבשר", שמחה ביון, בחינת רשפי אש ושלכת כו', אלא אדרבה בקרירות הדמים ובנחת¹⁷, ובטיסה אחת מגיעים למעלה מעלה כו' פנ"ל. ואי אפשר לבאר דבר זה בדיובור איד ומה הוא. ולכן לא קיים רבי שמעון בר יוחאי בהיותו במערה כמה מצות מעשיות פנ"ל, אלא הכל ברוחניות – למעלה מבחינת "שמחה בבשר" כו'.

וזהו ענין סנפיריו של הלויתן (הנקרא פלו"ש פערד"ן) שבהם הוא שט מן הקצה כו'. ולכן העולם פולד עומד על לויתן, שמקיף כל העולם, פנודע בדברי רז"ל.

14. (וענין מה שנתבאר במקום אחר – על פסוק "וכל גנף למודי הנה"). וענין ב"פרדס", בערכי חינויים ערך פרוכים. ורוב חינו ברכיא.

וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "מי יתגד באח ל". וענין מה שכתוב (בזהר) בפרשת ויצא, קנ"ו. וב"מקדש מלך" (שם).

15. (ספר תהייר סימן ק"ב)

16. (וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "אשירה להנה"). וענין מה שנתבאר

ב"ביאור על פסוק וקבל תהודים". ועל פסוק "טובה הארץ מאד מאד".

17. (וענין מה שנתבאר ב"ביאורי הזהר" ורא, (ק"ב, א') על פסוק "ונם אמנה אחותי בת אבי היא כו'". ומה שנתבאר בדבור המתחיל "בהעלותך את הצרות", בענין "תידי. שלך גדול משלהם").

18. "ו"ד קחתי ובר הייתי" (איוב יא, ד) – ברור ונקי (מצד ציון). וכו' (נשקד בר" (תהלים ב, יב) – מלשון ברור ונקי (מצד ציון)!

לְשׁוּרֵי שְׂדֵי". וְהַתּוֹרָה נִקְרָאת "רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ" (דְּמִיָּה ב, א). וְכָל זֶה נִמְשָׁךְ "בְּכַח שׁוֹר". עַל כֵּן נִקְרָאוּ צִדִּיקִים אֱלֹוֹ עַל שֵׁם שׁוֹר הַכֹּהֵן.

וְעוֹד יֵשׁ לִזְמַר, דִּהְיָה מְבֹאָר לְעֵיל דְּבַחֲנִית צִדִּיקִים אֱלֹו וְהוּ עֲנִין "עֲמֹד אַחֵר וְצִדִּיק שְׁמוֹ כו'". וְהוּ בְּחִינַת יוֹסֵף הַצִּדִּיק. וְהוּא נִקְרָא "שׁוֹר" – כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (דְּבָרִים ל, י): "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לִי"²⁰.

עַד פֶּאֶן הַנֶּהֱחָה).

וְהִנֵּה הַלְלוּתָן יִשְׁחַזֵּם אֶת שׁוֹר הַכֹּהֵן בְּסִנְפִירָיו, אַף שֶׁבְּהֵימֹם שְׁחִיטָה כֻּזָּה פְּגוּמָה גְּמוּרָה הִיא מַחְמַת הַהַפְסָק

כו', אֲבָל לְעֵתִיד צִרִּיךְ לְהִיּוֹת כֵּן דְּיוֹקָא. כִּי עֲנִין הַשְׁחִיטָה זֶה, הִיא בְּחִינַת עֲלִיּוֹת שׁוֹר הַכֹּהֵן לְמַעְלָה מְעַלָּה, עַל יְדֵי הַלְלוּתָן הַמְעַלָּהוּ בְּסִנְפִירָיו. וְלָכֵן צִרִּיךְ לְהִיּוֹת הַפְסָק בִּינְתָיִים, שֶׁהָרִי אִי אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת כָּל הַעֲלִיָּה בְּכַח אַחַת. כְּפֹדֵעַ שֵׁשׁ כְּפֵה הִיכָלוֹת – הִיכַל הַזְכוּת, הִיכַל הָרִצּוֹן כו', וְאִי אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת כָּל הַעֲלִיּוֹת בְּפַעַם אַחַת, אֲלֵא הַפְסָק בֵּין הִיכַל לְהִיכַל וְלָכֵן יִתִּיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא פְּגִימָה זו²¹.

וְהִנֵּה שׁוֹר הַכֹּהֵן יַעֲלֶה אֶת הַלְלוּתָן עַל יְדֵי שְׂיִדְקָרָנוּ בְּקִרְבָּנוֹ:

19. (וְעֵין בְּפָרֶדֶס בְּעִרְכֵי הַכִּינּוּיִים עַד לְוִיָּהּ, מַעֲנִין הַסְּנִפִּירִים).

20. (וְכֵמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזֹהָר פֶּרֶשׁה שְׁמִינִי, דָּף ל"ח, ב'. וְכִ"מ קִדְשׁ מִלֵּךְ" שָׁם).

21. (וְעֵין מִה שֶׁנֶּחְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר, בְּעֵנִין עֲלִיַּת הַתְּפִלָּה דְּרִיךְ הַהִיכָלוֹת עֲלִיּוֹנִים כו' – בְּבִיאֹר "עֲנִין מְזוּזָה מְזִמִּין", וּמִמָּה שֶׁכְּתוּב שָׁם יוֹכֵן גַּם כְּפֶאֶן).

ב.

הוֹד כ"ק אַדְמו"ר מְרַנָּא וְרַבְנָא דוֹבֵעַר – אַדְמו"ר הָאֲמִצְעִי

~ תוֹרַת חִיִּים ~

וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שֶׁפֶה אַחַת

הַרוּחָנוּת בְּלֹא גּוֹף כָּלל שֶׁתִּתְּפַעַל מִיִּסוּרֵי גִשְׁמִיִּים אוֹ מַעֲוֹנָה גִשְׁמִי כְּמֵאכָל וְכֵה"ג אֵלֵא רַק מִצַּד חֲבוּר כַּחוֹת הַנֶּפֶשׁ בְּגוֹף הוּא שֶׁתִּתְּפַעַל מִמְּאֻרְעוֹת הַגּוֹף כִּידוּעַ וְאִין זֶה רַק ע"י בַּח' הַמְּמוּצָע שִׁישׁ בּוֹ מִבַּח' כַּח וְאוֹר הַנֶּפֶשׁ עֲצֻמָּה הַרוּחָנוּת שִׁיּוּרֵד וְנִמְשָׁךְ וְכַאֲ בַּח' שִׁינּוּי הַמַּהוּת לְגִמְרֵי לְהִתְלַבֵּשׁ בְּדָם לְהִיּוֹת בַּח' חַי בֶּשֶׁר וְדָם הַגִּשְׁמִי שֶׁהוּא כַּאֲ בִּשְׁנֵי הַמַּהוּת לְגִמְרֵי כָּל פֶּרֶט וּפְרֵט כַּחֲחוֹת שְׁבִנּוּף כִּשְׁכַּל גִּשְׁמִי כְּמוֹחַ וְרֵא' גִּשְׁמִי בְּעֵין כו' כֵּנ"ל וְהוּא הַמַּחֲבֵר וּמִקְשֵׁר לְנֶפֶשׁ בְּגוֹף וְהוּ לְאַחֲרֵי מִמַּשׁ עַד שֶׁהַנֶּפֶשׁ בְּעֲצֻמָּה תִּתְּפַעַל מִמִּקְרֵי הַגּוֹף מִפְּנֵי שְׁכַל כַּח מַכַּחוֹת הַרוּחָנוּת שְׁבִנּוּף מֵאִיר בְּכָל הַגּוֹף וְכַאֲ וְנִמְשָׁךְ לְהִיּוֹת בַּח' צוּרָה לְחוּמֵר בְּמִצִּיאוֹת נִיכְרַת וּבַהֲתַחֲלָקוֹת הַכִּלִּים שֶׁהֵן הָאֲבָרִים (וְעֵין הַמְּמוּצָע הַזֶּה הוּא שְׁמֻרוּחָנוּת עֵצֶם הַנֶּפֶשׁ מִתְּצַמֵּם לְהִיּוֹת בַּהֲגִשְׁמָה וְנִק' גִּשְׁמִיּוֹת שְׁבִרּוּחָנוּת וְאִין יוֹכַל לְהִיּוֹת מִמֶּנּוּ רוּחָנוּת שְׁבִנּוּף מִמַּשׁ רַק בְּדָם וּבֶשֶׁר שֶׁנִּק' חַי בֶּשֶׁר וּז"ש כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ מִמַּשׁ רַק שְׁבֹאָה הַנֶּפֶשׁ בְּדִלּוּג הָעֵרֶךְ מִמַּהוּת לְמַהוּת כו' וּבַהֲסַתְלָקוֹ הַנֶּפֶשׁ בַּהֲעֵדֵר הַכִּלִּים תְּבֵא הַנֶּפֶשׁ לְבַח' הָעֲצֻמּוֹת שֶׁלֹּא שְׁאִין לֵאמֹר יָחוּס וְעֵרֶךְ עִם תּוֹאֲרֵי הַגּוֹפִיִּים כָּלל כִּי כָּל הַכַּחוֹת הַכִּלּוּלִים בַּהֲעֵדֵר הַכִּלִּים מִתְּאַחֲדִים בְּעֲצֻמָּה מִמַּשׁ כֵּנ"ל. וְרֵא' לִזֶּה מִמָּה שֶׁנֶּפֶשׁ אַחַת תְּבֵא בְּגִלְגּוּלִים כְּכֹהֵן גּוֹפִי שׁוֹנִים וְלִהְיוֹךְ

(יז) אֵךְ הִנֵּה בַּהֲכֵרַח צִרִּיךְ לִזְמַר שִׁישׁ בַּח' מְמוּצָע בֵּין הַכַּחוֹת הַכִּלּוּלִים בְּעֵצֶם הַנֶּפֶשׁ וּבֵין כַּחוֹת הַנִּמְצָאִי בְּאִיבְרֵי הַגּוֹף (וְהוּא הַנֶּקֶד) אֲדָם אֲמִצְעִי שֶׁמַּחֲבֵר הַנֶּפֶשׁ בְּגוֹף לְהַמְשִׁיךְ אִוֹרוֹת בְּכִלִּים כו') כִּי הַכַּחוֹת הַכִּלּוּלִים בְּנֶפֶשׁ עֲצֻמָּה הֵנֶם שֶׁהֵן נִבְדָּלִים בְּעֵרֶךְ מַהוּת גַּם מִקּוֹר לְהַתְּחַוּוֹת כַּחוֹת שְׁבִנּוּף. אֵךְ עכ"ז הָרִי בַּח' וְיִוִּרְדִּי לְהֵאִיר בְּגוֹף בַּהֲתַחֲלָקוֹת בְּכִלִּים רַבִּי הַיּוֹפֵךְ בַּח' הַהֲתַחֲלָלוֹת שֶׁלֹּא בְּעֲצֻמּוֹת הַנֶּפֶשׁ וְאִמְנֵם הוּא ע"י דִּילּוּג הָעֵרֶךְ מִמַּהוּת לְמַהוּת אַחֵר שְׁאִינִי מַעֲרַכֵם וְדוֹגְמָתָם כָּלל כֵּנ"ל וְכֵמוֹ שֶׁאִנִּי רֹאֵי זֶה גַּם בְּכִלּוֹת הָאוֹר וְהַחַיּוֹת שֶׁנִּמְשָׁךְ מִעֵצֶם הַנֶּפֶשׁ בְּגוֹף שְׁאִין עֵרֶךְ וְיָחוּס כָּלל בִּינְיָן שְׁחִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ בְּעֵצֶם הוּא אוֹר וְחַיּוֹת רוּחָנוּ מֵאִד מוֹבֵדל בְּעֵרֶךְ לְגִמְרֵי מַחֲיוֹת הַגִּשְׁמִי שֶׁבְּדָם הָאִיבְרֵי וְעכ"ז קִשּׁוּרִי וְהוּ לְאַחֲרִים מִמַּשׁ כְּמ"שׁ כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ (וְנִק' אֲדָם א' דָּם כִּידוּעַ) שֶׁהָרִי הַנֶּפֶשׁ מִתְּפַעֲלָת בְּעֲצֻמָּה מִן מְאֻרְעוֹת הַגּוֹף כֵּנ"ל בַּהֲתַפְעֻלוֹת הָעוֹנֵג וְעַד שְׁבִנּוּף שְׁבֵא מִן הַתְּפַעֲלוֹת הַנֶּפֶשׁ עֲצֻמָּה בְּעוֹנֵג אוֹ צַעַר וְכֵן לְהִיפּוֹךְ מִיִּסוּרֵי וְצַעַר שְׁבִנּוּף תִּתְּפַעַל הַנֶּפֶשׁ כו' כְּתַעֲנוּת אוֹ מֵאכָל כו' אוֹ קִלְקוּל וּמַכָּה בִּיִּסּוּרִים שְׁבִנּוּף תִּתְּפַעַל הַנֶּפֶשׁ בְּצַעַר וְלִהְיוֹךְ מִתְּעוֹנָה הַגּוֹף כו' וְכֵאֵמֶת מִצַּד עֵצֶם הַנֶּפֶשׁ מִמַּשׁ אִינֵה מִתְּפַעַל מִמִּקְרֵי הַגּוֹף כָּלל כְּמוֹ שֶׁלֹּא נוֹכַח לִזְמַר שֶׁנֶּפֶשׁ

ונק' אדם פנימי כנ"ל. והב' מה שע"י בחי' ממוצע כנ"ל נמשך מכחות הנפש בדילוג הערך בשינוי המהות להאיר באברי הגוף במציאות ניכרת ובהתחלקות כאו"א בפ"ע כמו אור השכל הרוחני שמתהווה במהות שכל גשמי בכלי המוח והראי' הרוחנית שמאיר בראי' גשמי' בעין וכה"ג (שנק' אדם אמצעי כנ"ל) עד שלא ישנה כל א' תפקידו בכח הארתו מכמו שמאיר ממקורו מכחו ושרשו הרוחני שבכחות הכלולים בעצם הנפש ולא יחליף אור להאיר בכלי שאינו שלו כמו שהאון לא תראה והעין לא תשמע וכה"ג. והג' מהות הכחות שנמצאי' באברים בהגשמה בראי' גשמי' בכלי העין וכה"ג בשכל גשמי שבמוח (ובכלל הוא שנק' חיי בשר ודם שנק' אדם חיצוני כנ"ל) וג' מדרגות הללו הרי מתקשרי' ומתחברים כא' ממש עד שעפ"י כח הרצון והשכל שבעצם הנפש בהעלם נמשך להיות בבחי' רצון ושכל במוח להגיע ידו ורגלו או לעשות פעולה גשמי' וכה"ג וד"ל:

שתתגלגל בדומם כו' כמ"ש במ"א) וזהו ג"כ בכל התהוות גשם מן הרוחני שהוא ע"י בחי' ממוצע דוקא כמו צמיחת העשב' מן המזל הרוחני או כח הצומח שבארץ גם זה בא ע"י ממוצע ע"ד הנ"ל בחיי בשר מחיי הנפש (והדמיון בזה ידוע מכח התנועה שכלול בחי' עצמו לגמרי ומתפשט להגיע תנועה ופעולה בפ"מ שבא בשינוי המהות להיות בפעול' גשמי' וכך הוא הכח שיוורד מעצמות הנפש להחיות כל הגוף בכלל ובפרט כו'). ונמצא מוכן שיש כאן ג' מדרגות א' עצם הנפש ממש כמו שהיא כאשר כחות שלה כלולים בה בעצמות ממש טרם בואם לגוף שהן בתכלית ההתכללות בלתי ניכרים במציאות כלל שאין מציאות רצון או שכל ניכר במהות אעפ"י שבודאי יש כח השכל בנפש עצמה ונק' נפש השכלית וכן מציאות הרצון ומדות אך הן בהעלם גדול בנפש. וממילא מוכן שאין בהם שום התחלקות כלל כנ"ל ומובדלים בערך לגמרי ממצאות הכחו' שנגלים בגוף כנ"ל

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - אחרי ה"א תלכו

והוא ענין אם יקבלו היסורים ברצון דהיינו שלא יתלוננו על העדר המים, וכן מענין זה נסיון דאיוב הנז"ל, הג' כי לבעבור נסות אתכם בא האלקי' דגבי מ"ת (שמות כ' כ') ופי' הרמב"ן שזהו נסיון ממש אם יוסיפו עבודה על גמולת הטובה, הד' ענין נסיון דדהע"ה אם ישבור תאוות היצר כשיבא מעשה לידו שנק' ג"כ נסיון כמ"ש בחנני ונסני כו', הד' ענין נסיון הנז' כאן ובא האות והמופת כו' כי מנסה כו' והוא ענין הנסיון שיגביר האמונה בה' ולא יתענע מאות ומופת דע"ז כו'. ונסיון דגבי מן הגם שלכאורה הוא ע"ד נסיון הב' כמ"ש לענתך לנסתך כו' אך א"א לומר כלל כן שהכתוב משבח המן ומעמו כצפחית בדבש אלא הנסיון הי' שלא ישאירו ממנו עד בקר ולא יהיו מקמני אמנה כו' לפ"ז הוא ג"כ ע"ד נסיון דכאן כו'. והנה ע"י הנסיון נתברר ויוצא הטוב המוסתר שנפל מעולם התהו שנפל למטה בהדבר המסתיר שממנו בא הנסיון כמו ג"ג * לחמו"ע והוא א"כ בירור ג"ק שלמטה מנוגה לפ"ז יובן מאדו"ל גבי הרוגי לוד אין כל ברי' יכולה לעמוד במחיצתן משמע שגבוהים מבע"ת אע"ג דבע"ת גדולים מצ"ג לפי שמברר' מג"ק וצ"ג מברר' רק נוגה אך ע"י הנסיון מתברר ג"כ מג"ק הנ"ל, וצ"ל מהו ההפרש בין קיום ל"ת

ב. והטעם שהנסיונות מביאין את האדם לידי דעת, כי הנה הנסיונות הגם שירידו בהסתר פנים להיות מסתירים על חיות ה' וקדושתו ית' הנה מוסתר בהם חיות אלקי' כענין ה' אמר לו קלל, וכמאדו"ל גלו לבבל שכינה עמכם, שהיא היא המסתרת ומתלבשת בשר של בכל להיות הוא המושל ולהיות נתונים תחתיו בגלות, והנה החיות אלקי' שירד מטה מטה בהעלם והסתר פנים יסודתו בהררי קדש ממקום גבוה מאד נעלה ממדרגות עליונות דקדושה כנודע ממשל נפילת החומה כו', אלא שנפל וירד מטה מטה בסתר המדרגות וכשעומד האדם בנסיון ומתגבר נגד כל מונע אוי קורע כל המסכים המסתירים ומעלימי' אור וחיות ה' ונמצא שיוצא אור וחיות ה' מהעלם אל הגלוי ונמשך גלוי זה בנפשו להמשיך לה בחי' דעת והתגלות אלקותו ית' וכמו מוצא פי ה' שבמאכל שמחיה את האדם לפי ששרשו מאד נעלה כו' כמ"ש במ"א. (אלא שזה הניצוץ המלוכב בבחי' הסתר פנים בהנסיון גדול ורם מהניצוץ שבמאכל שהרי נפל למטה יותר כו' והמ"י. והנה כמה מיני בחי' נסיון נזכרו בתורה הא' והאלקים נסה את אברהם (דפ' וירא) והוא למסור נפשו על ציווי השם, הב' ושם נסחו (שמות ט"ו כ"ה)

וע"פ המשל הנו' בר"ח באחד שחמד בת מלך כו' ונתהפך
האהבה לה' רק מ"מ נגדל הדעת ג"כ שהוא פנימי' כל
המדות. אכן אם הנסיון ג"כ בבחי' דעת וכמו במש"כ ובא
האות והמופת כו' כי מנסה עי"ז ודאי עיקר הבידור בבחי'
דעת דתהו שנפל בג"ק וז"ש כאן כי מנסה לדעת דוקא וכן
במין כתיב לנסתך לדעת א"ש לפמ"ש דנסיון דמן הוא ג"כ
בענין זה כו'. ובוה ית' מה דקשיא טובא מדוע יחס הכתוב
נסיון דעקידה לאברהם הלא יותר היה נסיון ליצחק וכראי'
קושיא זו בזהר שהרי יצחק חי' אז בן ל"ז שנה, ואילו לא רצה
כו'. ותיירץ הה"ק ר' מענדל מהרדאק ז"ל דעיקר הנסיון
בעקדה אינו ענין המס"נ דלגבי אבותינו הקדושים שהן הן
המרכבה מילתא זוטרתא היא אע"ג דדבר גדול הוא בישראל,
אלא עיקר הנסיון חי' שלא הרחר אברהם אחר מדותיו ית'
אתמול אמרת כי ביצחק יקרא לך זרע ועכשיו אומר קח נא
כו' והי' יכול לחשוב שזהו שינוי רצון וכתיב לא שניתו כו'
ואברהם נתחזק ולא הרחר כלל. א"כ זהו ג"כ נסיון בבחי'
דעת ואמונה ולכן א"ש מ"ש אח"כ עתה ידעתי כי ירא כו'
שנתברר מבחי' דעת דתהו ונכלל בתיקון ע"י נסיון זה):

לקיום נסיון דדבר ערוה, וי"ל הנה ע"י ל"ת נדחה ג"ק
הממאות ולא אתהפכא ממש וא"כ בע"ת שהוא אתהפכא
גבוה יותר. אך היינו בסתם ל"ת כשאנו בגדר נסיון אבל
כשהיא בגדר נסיון שמצטער בנפשו ועכ"ז דוחה, הנה ע"י זה
הצער שהקליפה מצערת אותו וסובל צערה בזה י"ל שמוציא
הטוב שבה ונהפך לטוב ממש וכעין מ"ש האוה"ח פ' שמות
ע"פ וכאשר יענו אותו כו' ומל' עיניו דעבודת פרך או עיניו
דקמצטער בנפשו' וסובל ומדחה כו' וחילוק זה מצאנו ג"כ
במשנה סוף מכות בין לאוין דדם ללאו דגזל ועריות כו' אך
גבי נסיון דאברהם צ"ל שם לא חי' הצער ע"ד נ"ג לחמו"ע
רק השי' ציוהו שימסור נפשו א"כ איך עי"ז נתברר מג"ק
ואפ"ל ע"ד מ"ש בזהר ויהי אחר הדברים האלה והאלקי'
נסה, דבחי' אחר הדברים הוא היצה"ר דאתיא לקטרגא ומוה
נמשך הנסיון א"כ נתברר מבחי' זו כו'. והנה יובן למשכיל
דמבחי' תהו נפלו זמ"ל והם ז' בחי' דעת חג"ת כו' א"כ הגם
שע"י כל הנסיונות מתגדל הדעת כו' מ"מ נ' דעיקר גדול
המדה הוא שאם הנסיון בבחי' אהבה רעה ותוא עומד בנסיון
נגדל עי"ז האהבה אלקית וכמ"ש במ"א בענין ודא הוא רוא

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

אדם כי יקריב

כדפי' במ"א כפ' פנחס ע"פ צו כו' את קרבני כו' בטעם
שהתשובה אינה מועלת רק בעוה"ז כי בעוה"ז דוקא מאיר
גילוי סוכ"ע, משא"כ בעוה"ב הוא בחי' ממכ"ע ומבואר שם
דגילוי סוכ"ע זהו בחי' שם מ"ה שנק' אור מקיף לגבי שם ב"ן
כו', וזהו ענין המשכן היריעות בחי' מקיפים והכלים פנימיים
כי בשם מ"ה יש ג"כ פנימיים ומקיפים, והמזבח בחי' ב"ן כו'.
והנה עכשיו תפלה במקום קרבנות הו"ע בידור נה"ב ע"ג
המזבח, שהוא בחי' חיצוניות הלב כמ"ש במ"א בענין
מזבח החיצון ומזבח הפנימי שהם בחי' חיצוניות הלב
ופנימיות הלב, ע' בד"ה ראו קרא ה' בשם בצלאל ס"א וס"ב,
ובלק"ת בד"ה ושאתם הא' ובכ"ד, ובכלל המזבח הוא הלב
כמ"ש בד"ה ושאתם הנ"ל, והיינו במשכן דוקא שבעבודת
שבלב זו תפלה הוא בהכנ"ס שנק' מקדש מעט כמ"ש ואחי
להם למקדש מעט, וע' בת"א בביאור לד"ה הבאים ישרש
יעקב, ובלק"ת בד"ה את שבתותי תשמורו ס"ד, שהמקף
דבהמק"ד הוא סיוע ועוזר לתפלה, ולכן ארז"ל אבא בנימין
א' שאין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבחכנ"ס, ורב אמי

(ב) אמנם עדיין צ"ל הלא בבחמ"ק הקריבו פרים ואילים
וכבשים, ואיך אנו אומרים ושם נעשה לפנך
כמצות רצונך תמידין כו' ומוספין כו', הלא כל כניסתם לארץ
חי' בשביל קיום המצות שרוב המצות תלויות בה כמעט
ארבע הידות, וכמארז"ל וכי לאכול מפריה הוא צריך אלא
לקיים מצות התלויות בה, ואיך אנו אומרים ושם כו' כמצות
רצונך. אך הענין יובן בהקדם ענין הקרבנות שהקשו האלשיך
ושאר מפרשים האדם יחטא וע"י שישחוט בהמה יתכפר
בשעה שישחט, וגם צ"ל בענין שעכשיו תפלה במקום תמידין
תקנו האיד מקריבין קרבן בלא בהמ"ק והי' שחוט חוץ ח"ו
כו', אך הענין הוא דהנה באדם יש שתי נפשות נפש האלקית
הנמשכת מבחי' אדם שעל הכסא, ונפש הבהמית. והנה
השגגות באים מהתגברות נפש הבהמית שמנוגה כמ"ש
באנה"ק סס' כ"ח, וע"י בידור הבהמה שמק"נ מתקן כו', אך
מתחלה צ"ל בידור עצמיות נה"ב שבאדם קשומ עצמך כו'
והוא ע"י שם מ"ה, וזהו אדם כי יקריב פי' אדם שם מ"ה,
ולכן הקרבנות לא היו כ"א במשכן שהמשכן שם מ"ה, והענין

הנה"ב וכמ"ש בת"א ד"ה בחדש השלישי שלכן התורה נק' עוז ותושי', עוז ע"ש שנותנת כח בנה"א ותושי' שמתשת כח הנה"ב.

ורב אסי דהוי מצלי היכא דגרסי היינו מפני שארז"ל משחרב בהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה שהוא בחי' גילוי שם מ"ה שע"י התורה נותן כח להיות בירור

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המושך תער"ב ~

תקעו בחודש שופר, ליל ב' דר"ה, תרד"ע

הרי יותר משאין ערוך עשי' לגבי אצי' אין ערוך אצי' לגבי הא"ם כו', הנה עיקר ענינו הוא לגבי האוא"ם שלפ"צ, וכמו שמב' הטעם ע"ז בתו"א ד"ה פתח אליהו לפי שענין הצמצום הוא התעלמו' האור ונמשך רק הארה לבד כו', והתהוות ב"ע מאצי' הוא ע"י פרסא דמהות האור מתלבש בהפרסא כו'. ומ"מ הרי התהוות ב"ע בבחי' ההתגלו' שבחם הוא מבחי' אור של תולדה לבד שאינו מהות האור הראשון (המתעלם לגמרי בהפרסא כו'), והתהוות האצי' ה"ה בבחי' קירוב מהאוא"ם שאחה"צ דהיינו בחי' אור הקו בכלל שגם האור הוא בבחי' דבקות במקורו כו', דע"ה שהצמצום הוא סילוק האור ופרסא הוא שמהות האור הוא בהפרסא כו', מ"מ יש יתרון מע' בצמצום על פרסא דפרסא האור מתעלם ואינו מאיר רק אור של תולדה כו', ובצמצום האור חוזר ומאיר כו' כמ"ש במ"א, וע"כ הקו הוא בבחי' דבקות במקורו כו'. ובאמת הרי גם עצמו' האור דאוא"ם שלפ"צ נמצא ונמשך גם לאחה"צ (וכמו עצמו' נקודת המל' דאצי' שנעשית בבחי' עתיק כו', וכמו"כ הוא בבחי' מל' דא"ם ועוד למע' מזה כו' והוא בחי' פנימי' הקו כו'), דצ"ל דאצי' הוא בבחי' שייכות לזה כו', והרי לגבי מדר' זו הרי ודאי אין ערוך כו', דבבחי' ומדר' זו שייך לומר דיותר משאין ערוך עשי' לגבי אצי' אין ערוך אצי' לגבי הא"ם כו'. הנה ע"ז הו"ע הממוצע שהערוך והשייכות דאצי' הוא לגבי בחי' הממוצע כו', וז"ע הממוצע שבין עצמו' המאציל אל הנאצל' שהממוצע יש בו מבחי' העצמו' כמשי"ת, בכדי שיהי' חבור ושייכות הנאצל' אל העצמו' כו', הגם שהעצמו' שבחממוצע ג"כ אינו בבחי' מקור כו', ולכאנ' מאחר שהנאצל' לגבי העצמו' הן באין ערוך לגמרי והממוצע הרי יש בו מבחי' העצמו' ממש איך יהי' להנאצל' ערך ושייכות להעצמו' שבחממוצע ושע"ז יהי' להם שייכות אל עצמו' המאציל כו', זה יתבאר לקמן בעז"ה. קיצור. וענין הממוצע הוא שיהי' לנאצלים שייכות אל העצמות, ולא כמו האמצעית דאצי' שזהו רק בהתהוות והנבראים הן באין ערוך, שהרי אצי' הוא מ"מ

קצד) (וי"ל דענין הממוצע בזה א"ז רק שמאוא"ם המאציל יתהוו הנאצלים כ"א שיהי' חבור ושייכות להנאצלים עם העצמו' כו', וא"ז כמו שהאצי' הוא בבחי' ממוצע בין אוא"ם אל הנברא' וכמשנת"ל פקס"א, שהרי הנבראים אין להם שום חבור ושייכות אל האוא"ם המאציל שהן באין ערוך לגמרי כו', וענין הממוצע בזה הוא רק ירידת האור דאוא"ם ב"ה באופן כזה להיות נבראים שזהו ע"י האורות וכלים דאצי' דהאור הוא בחי' אור מצומצם והכלים הם בבחי' מציאות כו' (וגם בזה צריכים ממוצע לחבר האורות עם הכלים לפי שרחוק ערכם זמ"ז כו' וכמ"ש במ"א), וע"י הכלים האור מהווה כמהות הכלים כו', והתהוות הוא בדרך אין ערוך כו'. אבל התהוות האצי' ה"ה בבחי' אצי' והיינו בבחי' קירוב הערך כו', וע"ה שנתהוו ג"כ בבחי' יש וכמ"ש והחכ' מאין תמצא שנמצא מאין בבחי' יש ונק' יש נאצל כו', מ"מ הרי א"ז בבחי' יש ממש ח"ו דמאחר שנק' יש נאצל הרי ש' אצי' שולל מבחי' יש וה"ז רק מה שנתגלה כח הכמוס והסתום באוא"ם המאציל כו' (ומה שנק' יש זהו מפני שבא בהתגלו' וכל התגלו' ה"ז בבחי' מציאו' דבר כו', וכמ"ש במ"א שזהו ההפרש בין ש' אור לש' אצי', דאור הוא כמו שכלול עדיין בהעצמו' שאינו עולה עדיין בשם אור וזיו כו', וש' אצי' הוא האור שנאצל ונתגלה בבחי' הפרשת הארה מן העצמו' כו'). והגם דזה שאצי' הוא בבחי' גילוי ההעלם זהו רק לגבי חיצוני' הכתר שבבחי' מקור לאצי' כו' (דבר"כ זהו בחי' ז"ת דאריך דאו"א מלבישי' לזרועות דא"א כו'), דבבחי' זו שייך שהע"ם דאצי' הם כלול' שם ונאצלו ונתגלה מן ההעלם אל הגילוי כו', אבל בחי' פנימי' הכתר שזהו בחי' עצמו' המאציל הרי אינו בבחי' מקור לע"ם דאצי' ואינו בערך לו' שהם שם בבחי' התכללו' כו' כנודע. ומ"מ מאחר שהן בבחי' אצי' בהכרח לו' דכלל' בחי' האצי' (היינו גם בחי' חיצוני' דאצי' כו') יש להם שייכות לאוא"ם עצמו' המאציל כו', שה"ה עכ"פ בבחי' מאציל ונאצל בהכרח שיש להם שייכות שהנאצל הוא לפ"ע המאציל הגם שאינו בבחי' מקור אליו כו'. והגם דבאמת

בבחי' גילויי ההעלם, הגם שזהו רק לגבי מקור הנאצלים, מ"מ מאציל ונאצל יש להם שייכות, ומה שא' יותר משאין ערוך עשי' כו', היינו לגבי אוא"ם שלפני הצמצום, משא"כ לגבי חקו, אך הלא בחקו יש בפנימיותו בחי' העצמות ולגבי' הרי אצי' באין ערוך, הנה ז"ע הממוצע שבו מבחי' העצמות ועי"ז יש לאצי' שייכות אל העצמות.

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

ועבדתם את הוי' אלקיכם - ש"פ תרומה תרפ"ט

הוא בהשכלה זו, ונקודת ההשכלה שומרת את ההשגה שתהי' מכוונת שזהו ע"י שבעת ההשגה הוא זוכר את הנקודה או שנמצא בה בהעלם, וכן גם עצם כח החכ' נמצא בבינה והו"ע נקודת התמצית, והיינו דאחר ההשגה הבאה באריכות כל הפרטים כנ"ל הנה הוא שולל כל אריכות הפרטים ובא אל נקודת התמצית שהוא עומק המושג, והיינו איך מוכן עצם הענין מהפרטים האלו, והמשל בזה הוא כמו המצייר אילן של תפוחים או שארי פירות הרי יש בזה כמה פרטים כמו שרשי האילן, גופו של האילן, ענפיו עליו ופירותיו, אבל המסתכל בציוור האילן הנה העיקר הוא החיות (ויא דאס אלץ לעבט) שהוא הנושא של כל הפרטים, והיינו איך נראה האילן מכל פרטיו, וכן הוא בנקודת התמצית שהוא מה שעצם הענין מוכן מהנושא של כל הפרטים והוא העומק של המושג, דכח זה לעשות מכל האריכות נקודה חדא ובחיות רב הוא כח החכ' הכלולה בבינה, לפי שח"ב כלולים זה מזה, וכן המדות כלולים במוחין דבחינויות השכל הרי יש התפעלות שכלי והתגלות המדות הוא התהוות וכשמתגל"ת מתלבש בהם הארת השכל להנהיגם כו'. קיצור. יבאר דגם עצם כח הבינה כלולה בנקודת החכ', והוא זה מה שהנקודה נתפסת לבוא לידי השגה, דבהנקודה עצמה זהו ירידה ממהותה, וחכם בבינה דנקודת ההשכלה כלולה בההשגה ושומרת את ההשגה, ועצם כח החכמה שבבינה הוא עומק המושג.

והנה אף גם עצם כח הבינה כלולה בחכ' וכמו שאנו רואין במוחש דכשנופל השכלה חדשה הנה קודם שבא לידי השגה ה"ה מאירה באור רב, עם איז אים ליכטיג במוחו, ואח"כ כאשר תופס (ער נעמט אן) את הנקודה להביאה לידי השגה, הנה ברגע ההיא ממש מתעלם האור בהנקודה גופא שאינה מאירה אצלו כמו תחלה קודם שתפס בה להביאה לידי השגה, הנה תפיסא זו אט דער ארט וואו ער קאן אן נעמען דיא ליכטיקייט פון דער השכלה) להביאה לידי השגה הנה זהו עצם הכח דבינה כמו שכלולה בנקודת החכ' גופא, הנה זה מה שהיא עלולה לבוא לידי השגה הנה זה גופא הוא ירידה ממהותה, דכח' עצמה הרי מהותה הוא שהיא נקודה, היינו מה שהיא בהפלאה ועילוי ולכן נקראת ברק המבריק, ומשו"ז אנו רואין במוחש דלפעמים הרי יכול להיות שנופל במוחו השכלה נפלאה שהאירה אור רב במוחו והי' מלא אור וכהרף עין נשכח ממנו כל ההשכלה ההיא כדוגמת הברק שמבריק באור בניצוצי אור כלשונו אש מבלי שישאר אחריו רושם כלל, וע"י הבינה הכלולה בחכ' יורדת ממהותה להיות נתפסת בהשגה, והיינו דכשם שבכחות הגלויים דחו"ב הרי כח הבינה שהיא השגה היא למטה במדרגה מכה החכ' שהיא נקודה, הנה כמו"כ בהנקודה גופא הרי זה מה שנקודת ההשכלה היא נתפסת לבוא בהשגה זהו ירידה ממהות החכ', והוא כח עצם הבינה הכלולה בחכ' וזהו הבן בחכ', וחכם בבינה שבבינה נמצאה נקודת החכ' דכל ההשגה דבינה הכל

~ לקוטי דיבורים - בלה"ק ~

שיחת שמחת תורה, תרצ"ה

את חבורת הנוסעים בכלל. אחדים מהם הצליחו גם להיכנס ל"יחידות" ואחד ממוצלחים אלה היה סבו של א.ט. בהיכנסו אל הרבי ב"יחידות" נפל על סבו של א.ט.

ח. בדרך נסיעתם מביעשנקוביץ' למושבות, התעכבה כל החבורה עם נשותיהם וילדיהם בליובאוויטש, כדי לקבל את ברכתו של הוד כ"ק אדמו"ר אדמו"ר האמצעי. הוד כ"ק אדמו"ר אדמו"ר האמצעי נפרד מהם ובירך

לשמוע חסידות, לחזור על המאמר ולהיות ב"יחידות", להתדבר על הנעשה אתו, למסור דין וחשבון על מצבו הרוחני בעבר, לשאול על סדר עבודה ולבקש ברכה על להבא – נהג כך גם המושב'ניק החסיד א.ט.

אלא שאצל החסיד א.ט. היתה "חסידות" אישית מיוחדת. בער בו הלהט החסידי, ההתמסרות החסידית, ההכנעה החסידית והרוממות החסידית, אבל כל זה בפסוק ומהפסוק ששמע מהרבי בפתחו את מאמר החסידות, וכן שאר הפסוקים שהזכיר הרבי במאמר.

קשה למסור במלים, את ההתלהבות התמימה הגדולה ורוממות הנפש, שאפפו את א.ט. בשעה שחזר על הפסוק בו התחיל המאמר ששמע, ושאר הפסוקים שנזכרו במאמר החסידות ששמע בליובאוויטש.

א.ט. מקהיל בביתו או בבית מסחרו את כל תושבי המושב, שולח עגלות להביא אורחים מהמושבות שבסביבה ומהעיר ניקולייב שבשכנות, ועורך סעודת מצוה, על שזכה להיות אצל הרבי, לובש בגדי שבת ו"חוזר" על ה"חסידות" ששמע.

משהתחיל א.ט. לחזור על המלים הראשונות של פסוק הפתיחה של המאמר, היה מתלהב ברוממות הנפש, פניו להטו באש קודש, עיניו סגורות ודמעות חמות זולגות על לחיו.

מכל ביקור שלו בליובאוויטש היה החסיד א.ט. מביא אתו חיות טריה במדות טובות, בנתינת צדקה, בהכנסת אורחים ובאהבת ישראל.

איזו חמימות-חסידית-תמימות עדינה חשו בביתו של החסיד א.ט. בכלל, ובשעת סעודת מצוה והתוועדות חסידית בפרט.

אמת, החסידות של היהודים הפשוטים האלה, הינה מיוחדת במינה ואישית מאד, חסידות פשוטה ביותר, אבל יחד עם כך, תמימה מאד, יקרה ואהובה ביותר, ומין חסידות כזו היתה חסידותו של אותו ישוב'ניק שנתבקש על ידי כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע למסור דרישת שלום לכ"ק מורנו הרב המגיד נ"ע ממזריטש.

פחד גדול, שלא יכל להוציא הגה מפיו. הרבי שאל אותו אם הוא נוסע למושבות, והוא לא יכל לענות, אלא נענע בראשו לאות הן.

אמר לו הרבי: טוב מאד, שינוי מקום, יתן לך השי"ת זרעא חיי וקיימא, ותראו בנים ובני בנים עוסקים בתורה ומתפרנסים מעבודת האדמה.

מאושר ביותר רץ סבו של א.ט. לבשר לזוגתו את הבשורה הטובה מברכת הרבי, ובלבכות שמחים נסעו להתיישב במושבות.

השי"ת מילא ברכת הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר האמצעי, והם נפקדו בזרעא חיי וקיימא ובפרנסה רבה מעבודת האדמה.

עברו כמה שנים והשי"ת פקדם בכמה ילדים, כולם בריאים ובעלי גוף מפותח, אבל יחד עם כך בעלי כשרונות פשוטים, שגם בהתבגרותם ידעו ללמוד מעט מאד. מאידך היו יראי שמים גדולים, בעלי מדות טובות, בעלי צדקה וחסידים חמים.

א.ט. עצמו נמסר בילדותו ללמוד אצל טובי המלמדים, אבל זה לא עזר וגם בהתבגרו אמנם יגע מאד אבל ידע מעט מאד.

א.ט. היה אחד מחשובי הבעלי-בתים במושבה, אחד מגדולי בעלי הצדקה בכל הסביבה, היה די עשיר וביתו היה פתוח תמיד בפני כל. הוא היה אחד המיוחדים בין מכניסי האורחים.

ראשון היה א.ט. בכל דבר שבצדקה, אבל בלימוד היה חלש מאד. במשך כל ימי חייו הצליח ללמוד בעל-פה משניות מסכת ברכות, שלשת הפרקים הראשונים שב"תניא", תהלים וחומש ותמיד היה חוזר עליהם בעל פה. ט. כשהיה א.ט. חוזר מליובאוויטש, היה חוזר על החסידות ששמע. בהיותו חסיד נלהב, היתה לו מסירות נפש אמיתית לדעת את המאמר שהרבי אמר, אבל לדאבון, יותר מאשר הפסוק בו פתח המאמר והפסוקים מחומש ותהלים שנזכרו במאמר – לא ידע.

ככל חסידי חב"ד, שעיקר נסיעתם אל הרבי היה

~ רשימת המאסר ~

הרבי הריי"צ

הַיְשִׁיבָה נְתִיבָה בְּשֵׁנַת תַּר"ב¹⁹¹, מְגִידֵי הַשְּׁעוּרִים הָיוּ בֶּן רַבֵּינוּ כ"ק אאזמו"ר הַגָּאון ר' יִשְׂרָאֵל

נבג"מ זי"ע בתור ראש ישיבה ומגיד שיעור, ובתור מנהל הישיבה את חתנו הגאון ר' לוי יצחק זצוק"ל. וראה הצמח-צדק ותנועת

191) באגרות-קודש חלק ב' ע' קז: בשנת תר"א יסד הישיבה ומינה את בנו הוד כ"ק אאזמו"ר הגאון ר' ישראל נח זצוקללה"ה

נח¹⁹², וחתן רבינו הרב ר' לוי יצחק¹⁹³, וכל אחד מהם היה אומר שני שעורים בשבוע, ובשתי כותות התחלקו התלמידים – בת אחת קטנה ובה עשרים וחמשה איש, וכת השנייה ובה כשלושים וחמשה, ולפעמים גם ארבעים איש.

בני הישיבה בפת הא' היו מבני י"ד י"ז, ולומדי פת הב' מבני י"ז כ', וכלם בעלי כשרון ומתמידים בלמודם בנגלה גמרא ופוסקים, ומזמן לזמן היו לומדים פרק תנא וילעתיים רחוקים איזה מאמר בתורה אור'. גם בעת אמירת חסידות, הגה על הרב לא היו מניחים אותם לכנוס, רק בזמנים נוראים וימים טובים.

להיושבים נחשבו אלו שכל התעסקותם היה בעניני חסידות, ובהם שתי פלגות: אברכים אחרי חתנות, או חתנים קדם החתנה, מהם איזה צעירים בעלי כשרון גדול, והפלגה השנייה היה מאלו אשר אבותיהם החזיקו אותם על חשבונם הפרטי, או אלו שלא הצטינו בלמודם והיו מתחככים – ריבין זעף – בין החסידים.

כי בעת נשיאת רבינו – מספר ר' שמואל – כמעט אשר בכל משך השנה, היו נמצאים בליובאוויטש מנכבדי וזקני החסידים, ואם בן אפוא היה בכל עת מקום לשמש את מי מהגדולים, לראות איך הוא מתפלל, איך הוא אוכל, איך הוא לומד, איך הוא מתנהג, אשר לפעמים פעל זה על הצעירים עוד יותר מכמו הלמוד.

בן הדבר, "גדולה שמושה יותר מלמודה", אמרו רבותינו ז"ל, ובחיי החסידים וחסידות רואים אנו זה במוחש, השמוש של זקני החסידים פעל הרבה יותר מכמו הלמוד, כי הלמוד עשה את התלמיד רק למשפיל על דבר ומבין ענין שכלי, אבל השמוש עשה את התלמיד לעובד ד' וחסיד.

אדמו"ר האמצעי ("הקריאה והקדושה" ניסן תש"ג ע' ד). ראה אודותיו: בית רבי חלק ג פרק ח (יד, ב [קכ"ב, ב]) ואילך. ושם, שנולד בשנת תקע"ו.
193) הרב ר' לוי יצחק זלמנאה בן הרב החסיד ר' יקותיאל זלמן*. ראה אודותיו: אגרות קודש חלק ד ע' שפ"ב. בית רבי חלק ג פרק ז (יב, א [קכ, א] ואילך).

ה"השכלה" ע' 33.
192) נולד בשנת תקע"ה בעיר ליובאוויטש. לאחר הסתלקות אביו כ"ק אדמו"ר הצמח-צדק (י"ג ניסן תרכ"ו) התנהג כשתי שנים בנשיאות בעיר ליובאוויטש, ובסוף שנת תרכ"ח העתיק מושבו לעיר ניעזשין, פלך טשערניגוב. נסתלק א' דחול המועד פסח, יז ניסן תרמ"ג, ומקום כבודו בעיר ניעזשין באהל כ"ק זקנו

(*) ראה אודותיו ספר השיחות תרפ"ז ע' 112 הערה 9.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

בשם פה, והי יכול באופן זה להביא סכומי הכסף מהתם להכא בלי היזק בהקורסן.
אשר עיי' בקשתי כי כל אשר יכתוב להם בזה ישתדלו לקיים במילואו והיתה טובה כפולה. והשייט יעזור לשמוע להשמיע אך טוב בגו"ר.

והי ברכה כאו"נ והדו"ש, ידידו

י"ש

יפרוש גיני בשלום גיסיו, דודו וב"ב יחיו.

בי"ה, בי כ"ז מ"ח רפ"ב

כבוד ידידי הנכבד וו"ח אי"א מוהר"ש פיינוש שי

שלום וברכה.

חתני הרי"ש שי כותב להם אופן שיוכלו לשלוח לפה סחורה ע"י שילוח דאויער' מפירמעס גדולים במחנם. וטוב יותר של לונדון ואמריקא, אשר הי יכול לדבר

שמונה זו הקדשה שמעל העולם

פרשת שמני מספרת על יום הקמת המשכן. היה זה ביום השמיני (שחל בראש חודש ניסן), אחר שבועה ימים של 'מלואים' - בהם הכהנים התאמנו בעבודת המשכן, בהדרכתו של משה רבנו, על פי צווי ה'.

ביום זה ירדה אש מהשמים ואכלה את הקרבנות מהמזבח. היה זה סימן שהשכינה שורה במשכן ובעם ישראל, בזכות עבודתו של אהרן, הכהן הגדול - שהחליף באותו יום תפקיד עם משה רבנו. למה השכינה שרתה בעם ישראל דוקא ביום השמיני?

הבה נספר:

6 - ששת ימי הבריאה.

7 - היום השביעי - שבת - בו השלמה מלאכת הבריאה ובאה מנוחה לעולם.

8 - בטבע העולם אין יום שמני, אחרי שבת מגיע שוב יום ראשון... היום השמיני רומז על החבור עם ה', למעלה מטבע העולם.

עכשו אנחנו מבינים למה השכינה שרתה דוקא ביום השמיני (מתחלת ימי המלואים), שמבטא את הקדשה שמעל העולם.

אבל היום השמיני מגיע אחרי שבועת ימי המלואים. אם המספר שבע רומז על הטבע, אז המספר שמונה זו הקדשה שמעל העולם, שיוצרת ושוכנת בתוך העולם. כמו האש של השכינה שירדה על גבי המזבח, בתוך המשכן שבנו עם ישראל. המטרה היא לחבר את הקדשה שמעל העולם עם העולם עצמו.

לכן כשיבוא משיח יהיו בכנור של בית-המקדש שמונה מיתרים ('נימין'), ולא שבע כפי שהיה בבית-המקדש הראשון והשני. כי שמונה זו השלמות של הקדשה שמתחברת עם העולם, אליה נזכה בקרוב ממש בגאולה השלמה.

(מעובד על-פי לקו"ש חי"ז, עמ' 92 ואילך. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

יהודי שחוש שיש לו כל טוב ולא חסר לא מאומה - הרי אדרבה:
הרחמנות עליו גדולה עוד יותר!
משיחת שבת פרשת שמני ה'תשד"מ

פרשת שמיני

~ נקודות משיחות קודש ~

וימתו לפני ה' (י. ב)

לא מתו בני אהרן אלא על ידי שהורו הלכה בפני משה

רבן (רש"י)

לכאורה בני אהרן הורו הלכה גם בפני אהרן אביהם שהיה גם רבם, והפגיעה בכבודו היא יותר מאשר הפגיעה במשה, שהרי יש על כך צווי מפרש "כבוד את אביו" ויש לתרץ: מצינו בנוגע להסבה כליל הסדר, שתלמיד שיושב לפני רבו אינו מסב בפניו משום מוקד וכבוד הרב, ואלו בן שיושב לפני אביו חייב להסב אפילו אם אביו הוא גם רבו, והסבה לכך היא, שמסתמא אביו מוחל על כבודו. והוא הדין בעניננו, פגיעתם של נדב ואביהוא באהרן לא נחשבה לחטא, כי מן הסתם אהרן מחל על כבודו.

(לקוטי משיחות ח"י"ב ע' 53)

שני ויקרב את המזבח וימלא כפז מנחה ויקטר על המזבח מלבד עלת הבקר: וישחט את השור ואת האיל זבח השלמים אשר לעם וימצאו בני אהרן את הדם אליו ויזרקו על המזבח וישחט את עגל החטאת ויטבל אצבעו בדם ויתן על קרנות המזבח ואת החלב ואת הפלית ואת היתרת מן הכבד מן החטאת הקטיר המזבח כאשר צוה יהוה את משה: (ישראל) ואת הפטר ואת העור שרף באש מחוץ למחנה: וישחט את העלה וימצאו בני אהרן אליו את הדם ויזרקו על המזבח סביב: ואת העלה המציאו אליו לנתחיה ואת הראש ויקטר על המזבח: וירחץ את הקרב ואת הפטר ויקטר על העלה המזבח: ויקרב את קרבן העם ויקח את שעיר החטאת אשר לעם וישחטו ויחטאו בראשון: ויקרב את העלה ויעשה כמשפט:

~ נקודות משיחות קודש ~

וימתו לפני ה' (י. ב)

שתויי זין נכנסו למקדש. תדע, שאהרי מיתתו הזהיר הנזירים שלא יכנסו שתויי זין למקדש. משל למלך שהיה לו בן בית וכו' בדיאטא בויקרא רבה (רש"י) לכאורה אם הפגנים הנזקרו שלא לשתות זין רק לאחר מות נדב ואביהוא, מדוע נעשו נדב ואביהוא, הרי לא נצטוו

ט ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל: ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעלה תמימים והקרב לפני יהוה: ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת ועגל וכבש בני שנה תמימים לעלה: ושור ואיל לשלמים לזבח לפני יהוה ומנחה כלולה בשמן כי היום יהוה נראה אליכם: ויקחו את אשר צוה משה אל בני אהל מועד ויקרבו פליהעלה ויעמדו לפני יהוה: ויאמר משה זה הדבר אשר צוה יהוה תעשו וירא אליכם כבוד יהוה: (לוי) ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח ועשה את חטאתך ואת עלתך וכפר בעדך ובעד העם ועשה את קרבן העם וכפר בעדם כאשר צוה יהוה: ויקרב אהרן אל המזבח וישחט את עגל החטאת אשר לו: ויקרבו בני אהרן את הדם אליו ויטבל אצבעו בדם ויתן על קרנות המזבח ואת החלב ואת הפלית ואת היתרת מן הכבד מן החטאת הקטיר המזבח כאשר צוה יהוה את משה: (ישראל) ואת הפטר ואת העור שרף באש מחוץ למחנה: וישחט את העלה וימצאו בני אהרן אליו את הדם ויזרקו על המזבח סביב: ואת העלה המציאו אליו לנתחיה ואת הראש ויקטר על המזבח: וירחץ את הקרב ואת הפטר ויקטר על העלה המזבח: ויקרב את קרבן העם ויקח את שעיר החטאת אשר לעם וישחטו ויחטאו בראשון: ויקרב את העלה ויעשה כמשפט:

~ נקודות משיחות קודש ~

ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה' (ט, ו)

לפי שכל שבועת ימי המלוואים שהעמידו משה למשכן ושמש בו ופרקו בכל יום - לא שרתה בו שכינה. . לךך אמר להם: . . אהרן אחי כדאי וחשוב ממני, שעלי ידי קרבנותיו ועבודתו תשרה שכינה בהם (רש"י ט, כג)

אחד ההבדלים בין אהרן למשה, משה הוא בבחינת "שושבינא דמלכא" - שתפקידו להמשיך ולהוריד אלקות לעולם - ולכן על ידו נתנה התורה לישראל. ואהרן הוא בבחינת "שושבינא דמטרוניתא" - שתפקידו לעלות ולרומם את בני ישראל למעלה - אוהב את הקריות ומקרבן לתורה. לכן השראת השכינה היתה דווקא עלי ידי אהרן, היות שתכלית ירידת השכינה לעולם, היא בכדי ששופו של דבר, העולם עצמו יעלה לדרגה נעלית יותר - וזהו תפקידו של אהרן.

(לקוטי משיחות ח"ו ע' 298)

רבי י' וידבר משה אל-אהרן ואל אלעזר ואל איתמר ו בניו הנותרים קחו את-המנחה הנותרת מאשי יהוה ואכלוה מצות אצל המזבח פי קדש קדשים הוא: וְאֶכְלֹתֶם אֹתָהּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ כִּי חֹקֶךָ וְחֻק־בְּנִיךָ הוּא מֵאֲשִׁי יהוה כִּי־כֵן צִוִּיתִי: וְאַתָּה חֹזֶה הַתְּנוּפָה וְאַתָּה שׂוֹק הַתְּרוּמָה תֹאכְלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר אַתָּה וּבְנִיךָ וּבְנֵי־בְנִיךָ אִתְּךָ כִּי־חֹקֶךָ וְחֻק־בְּנִיךָ נִתְּנוּ מִזִּבְחֵי שְׁלָמֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: שׂוֹק הַתְּרוּמָה וְחֹזֶה הַתְּנוּפָה עַל אֲשֵׁי הַחֲלָבִים יָבִיאוּ לְהִנְיף תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לָךְ וּלְבְנִיךָ אִתְּךָ לְחֻק־עוֹלָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~

וישחט את העלה וימצאו בני אהרן אליו את הדם ויזרקוהו על המזבח (ט, יב)

וימצאו - לשון הושטה והזמנה (רש"י)

לגבי קרבן חטאת נאמר הלשון "ויקריבו בני אהרן", ואלו כאן - בקרבן עולה - ובקרבנות נוספים הלשון הוא "וימצאו בני אהרן". ויש לכאור את סבת ההבדל, ובהקדים: אחד ההבדלים בין קרבן חטאת לשאר הקרבנות, הוא בקריאת הדם על המזבח. בקרבן חטאת הוזיקה היא באמצעות טבילת האצבע בדם. בשאר הקרבנות זריקת הדם

שלא להכנס שתויי יין? ויש לומר שקושנא זו רש"י מתרץ בהביאו את המשך דבריו "משל למלך שהיה לו בן בית: בני אהרן נחשבו לבני ביתו של המלך", ולכן גם אם אמנם לא נצטוו שלא להכנס שתויי יין, הנה עליהם להקבין זאת מעצמם, שכן בן-ביתו של המלך מכיר את הנהגותיו.

(לקוטי משיחות ח"ב ע' 50)

שלישי כ- וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וְתֹאכַל עַל-הַמִּזְבֵּחַ אֶת-הָעֹלָה וְאֶת-הַחֲלָבִים וִירָא כָּל-הָעָם וַיִּרְאוּ וַיִּפְּלוּ עַל-פְּנֵיהֶם: י' וַיִּקְחוּ בְנֵי־אַהֲרֹן נָדָב וָאִבִּיהוּא אִישׁ מִחֶתְתּוֹ וַיִּתְּנוּ בָהֶן אֵשׁ וַיִּשְׂמוּ עָלֶיהָ קִמְצַת וַיִּקְרִיבוּ לִפְנֵי יְהוָה אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם: כ- וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וְתֹאכַל אוֹתָם וַיָּמָתוּ לִפְנֵי יְהוָה: ג' וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן הוּא אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה לֵאמֹר בְּקִרְבִּי אֶקְדָּשׁ וְעַל־פְּנֵי כָל-הָעָם אֶכָּבֵד וַיֵּדֶם אַהֲרֹן: ד' וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־מִישָׁאֵל וְאֵל אֶלְצָפָן בְּנֵי עִזִּיאֵל דָּד אַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם קְרָבוּ* שְׂאוּ אֶת־אֲחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי־הַקֹּדֶשׁ אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה: ה' וַיִּקְרְבוּ וַיִּשָּׂאֻם בְּכַתְּנֹתָם אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה: ו' וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־עִזָּר וְאֶל־אִתְמָר וְאֶל־תַּמָּתוֹ וְאֶל־תַּפְרָעוֹ וּבְגִדֵיכֶם לֹא־תִפְרְמוּ וְלֹא תִמָּתוּ וְעַל כָּל־הָעֵדָה יִקָּצֵף וְאֲחֵיכֶם כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל יִכּוּ אֶת־הַשִּׁרְפָּה אֲשֶׁר שָׂרָף יְהוָה: ז' וּמִפְּתָח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצֵאוּ פֶּן־תָּמָתוּ כִּי־שָׁמֶן מִשְׁחַת יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיַּעֲשׂוּ כְּדֹבַר מֹשֶׁה: פ' וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: ט' יִין וְשָׁכָר אֶל־תִּשְׁתְּ אִתְּךָ וּבְנִיךָ אִתְּךָ בְּבֹאֲכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא תָמָתוּ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם: י' וְלִהְיֶה בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר: י"א וְלִהְיוֹת אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־הַחֲקִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיהֶם בְּיַד־מֹשֶׁה: פ'

(*) הקורא יטעים הגריש קודם התלישא

היא באמצעות הפלי שבו נמצא הדם. וזהו הטעם לשנוי הלשון בין קרבן חטאת לשאר הקרבנות: בכל הקרבנות, מיד עם הושטת הפלי היה הדם מוכן ומזמן לזריקה על המזבח, ללא פעולה נוספת – לכן נאמר "וימציאו – לשון הושטה והזמנה". ואלו קרבן חטאת, שגם לאחר הגשת הפלי נדרשת פעולה נוספת של טבילת האצבע – נאמר "ויקריבו" בלבד.

(לקוטרישיות ח"ב ע' 54)

חמישי טו ואת | שעיר החטאת דרש דרש משה והנה שרף ויקצף על-אלעזר ועל-איתמר בני אהרן הנזתרים לאמר: ^י מדוע לא אכלתם את-החטאת במקום הקדש כי קדש קדשים הוא ואתה | נתן לכם לשאת את-עון העדה לכפר עליהם לפני יהוה: ^י הן לא-הובא את-דמיה אל-הקדש פנימה אכול תאכלו אותה בקדש באשר צויתי: ^י וידבר אהרן אל-משה הן היום הקריבו את-חטאתם ואת-עלתם לפני יהוה ותקראנה אתי באלה ואכלתי חטאת היום היטב בעיני יהוה: ^כ וישמע משה וייטב בעיניו: ^פ

נקודות משיחות קודש ~

ידיה ביום השמיני (ט, א)

אותו יום נטל עשר עטרות - ראשון למעשה בראשית . .

ראשון לחדשים (שבת פז, ב)

צריך להבין מה השכיחות בין 'ראשון למעשה בראשית'

'ראשון לחדשים' להקמת המשכן?

וגם לבאר: תכלית המשכן היא כלשון המדרש "לעשות

לו ית' דירה במחתונים". מצד אחד זה צריך להיות 'דירה'

– מקום מאד נעלה שבו תתגלה הדרגה האלוקית הנעלית

ביותר. ומן הצד השני 'במחתונים' – בעולם התחתון שאין

למטה ממנו.

וזהו הקשר בין שתי העטרות הללו להקמת המשכן:

'ראשון למעשה בראשית' – תכלית הקמת המשכן היא

שהאלוקות תתגלה בבריאה עצמה, ותהיה לחלק ממנה.

'ראשון לחדשים' – הגלוי שבשבילו הוקם המשכן, הוא

גלוי נעלה ונשגב – בבחינת חדוש (חדש – לשון חדוש) –

לאין-צורך מהעולם עצמו.

(תורת מנחם – התוודויות תשמ"ח ח"ב ע' 473)

שישי יא | וידבר יהוה אל-משה ואל-אהרן לאמר אלהם: ^א בדברו אל-בני ישראל לאמר זאת החיה אשר תאכלו מפל-הבהמה אשר על-הארץ: ^ב כל | מפרסת פרסה ושסעת שסע פרסת מעלת גרה בבהמה אתה תאכלו: ^ג אך את-זה לא תאכלו מפעלי הגרה וממפרסי הפרסה את-הנמל כי-מעלה גרה הוא ופרסה איננו מפריס טמא הוא לכם: ^ד ואת-השפן כי-מעלה גרה הוא ופרסה לא יפריס טמא הוא לכם: ^ה ואת-הארנבת כי-מעלת גרה הוא ופרסה לא הפרסה טמאה הוא לכם: ^ו ואת-החזיר כי-מפריס פרסה הוא ושסע שסע פרסה והוא גרה לא-יגור טמא הוא לכם: ^ז מבשרם לא תאכלו ובנבלתם לא תגעו טמאים הם לכם: ^ח את-זה תאכלו מפל אשר במים כל אשר-לו סנפיר וקשקשת במים בימים ובנחלים אתם תאכלו: ^ט וכל אשר אין-לו סנפיר וקשקשת בימים ובנחלים מפל שרץ המים ומפל נפש החיה אשר במים שקץ הם לכם: ^י ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו ואת-נבלתם תשקצו: ^{יא} כל אשר אין-לו סנפיר וקשקשת במים שקץ הוא לכם: ^{יב} ואת-אלה תשקצו מן-העוף לא יאכלו שקץ הם את-הנשר ואת-הפרס ואת-העזניה: ^{יג} ואת-הדאה ואת-האיה למינה: ^{יד} את כל-ערב למינו: ^{טו} ואת פת היענה ואת-התחמם ואת-השחרף ואת-הנץ למינהו: ^{טז} ואת-הכוס ואת-השלד ואת-הינשוף: ^{יז} ואת-התנשמת ואת-הקאת ואת-הרחם: ^{יח} ואת החסידה האנפה למינה ואת-הדוכיפת ואת-העטלף: ^{יט} כל שרץ העוף ההלך על-ארבע שקץ הוא לכם: ^כ אך את-זה תאכלו מפל שרץ העוף ההלך על-ארבע כתיב אשר-לא קרי אשר-לו כרעים מפעל

וגמר את מלאכת המשכן. אך בפרשתנו הברכה מתחסרת לעבודת הקרבנות בימי המלוואים, ועבודה זו נעשתה על-ידי משה ואהרן, לכן פתח וברך יהי נעם. . עלינו שנה מתחס על עבודתו ועבודת אהרן. ואהרן-בן הוסיף ברכה לכלל עם ישראל, שקתוצאה מעבודת הקרבנות תשרה שכינה במעשיהם של ישראל.

(לקוטי-שיחות ח"א ע' 169)

שביעי. וכל-כלי-הרש אשר-יפל מהם אל-תוכו כל אשר בתוכו יטמא ואתו תשפרו: + מכל האכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא וכל-משקה אשר ישתה בכל-כלי יטמא: ה וכל אשר-יפל מנבלתם ו עליו יטמא תנור וכירים יתן טמאים הם וטמאים יהיו לכם: + אך מעין ובור מקוה-מים יהיה טהור ונגע מנבלתם יטמא: + וכי יפל מנבלתם על-כל-זרע זרע אשר יזרע טהור הוא: ה וכי יתן-מים על-זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא לכם: ס + וכי ימות מן-הבהמה אשר-היא לכם לאכלה הנגע מנבלתה יטמא ער-הערב: + והאכל מנבלתה יכבם בגדיו וטמא ער-הערב והנשא את-נבלתה יכבם בגדיו וטמא ער-הערב: + וכל השרץ השרץ על-הארץ שקן הוא לא יאכל: + כל הולך על-גחון וכל הולך על-ארבע עד כל-מרב רגלים לכל-השרץ השרץ על-הארץ לא תאכלום כי-שקן הם: + אל-תשקצו את-נפשתיכם בכל-השרץ השרץ ולא תטמאו בהם ונטמאתם בהם: + כי אני יהוה אלהיכם והתקדשתם והייתם קדשים כי קדוש אני ולא תטמאו את-נפשתיכם בכל-השרץ הרמש על-הארץ: + כי אני יהוה המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים והייתם קדשים כי קדוש אני: + זאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה הרמשת במים ולכל-נפש השרצת

לרגליו לנתר בהן על-הארץ: + את-אלה מהם תאכלו את-הארבה למינו ואת-הסלעם למינהו ואת-החרגל למינהו ואת-החגב למינהו: + וכל שרץ העוף אשר-לו ארבע רגלים שקן הוא לכם: + ולא-אלה תטמאו כל-הנגע מנבלתם וטמא ער-הערב: + וכל הנשא מנבלתם יכבם בגדיו וטמא ער-הערב: + לכל-הבהמה אשר הוא מפלסת פרסה ושסע. + איננה שפעת וגרה איננה מעלה טמאים הם לכם כל-הנגע בהם יטמא: + וכל הולך על-כפיו בכל-החיה החלכת על-ארבע טמאים הם לכם כל-הנגע מנבלתם יטמא ער-הערב: + והנשא את-נבלתם יכבם בגדיו וטמא ער-הערב טמאים הם לכם: ס + וזה לכם הטמא בשרץ השרץ על-הארץ החלד והעכבר והצב למינהו: + והאנקה והפח והלטאה והחמט והתנשמת: + אלה הטמאים לכם בכל-השרץ כל-הנגע בהם במתם יטמא ער-הערב: + וכל אשר-יפל-עליו מהם ו במתם יטמא מכל-כלי-עץ או בגד או-עור או שק כל-כלי אשר-יעשה מלאכה בהם במים יבא וטמא ער-הערב וטהר:

~ נקודות משיחות קודש ~

ויברכו את העם (ט, כג)

אמרו: ויהי נעם ה' אלקינו עלינו, יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם (רש"י)

גם בפרשת פקודי, מזכיר רש"י לשון דומה של ברכה, בברכת משה לעושי מלאכת המשכן. אך שם סדר הברכות הפוך - קדם 'יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם' ולאחר-מכן 'יהי נעם ה' אלקינו עלינו'. טעם שנוי הדברים הוא, כי בפרשת פקודי ברכת משה לעושי המלאכה היא בסיום מלאכת המשכן - והוא מברכם לפי סדר הדברים, קדם ברכה לעושי המלאכה ('מעשה ידיכם') כי מלאכת המשכן נעשתה בעקר על ידם, לאחר-זה הוא כולל את עצמו - ויהי נעם ה' אלקינו עלינו - שכן משה רק סים

על־הָאָרֶץ: ^ט לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר וּבֵין
הַחַיָּה הַנֹּאכֶלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֹאכֵל: פפפ

צ"א פסוקים, עבר"ה סימן.

חצי קריש

וַתַּגְדֵּל וַתַּקְדֵּשׁ שְׁמָהּ רַבָּא. אֲמַן בְּעֶלְמָא דִּי כְּרָא
כְּרַעוּתָהּ וּבְמִלְדָּהּ מְלֻכּוּתָהּ, וַיִּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
מְשִׁיחָהּ. אֲמַן בְּחִיכּוֹן וּבְיוֹמִיכּוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֶנְלָא וּבְזִמְן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמַן יְהֵא שְׁמָהּ רַבָּא מְבָרַךְ
לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמָיָא. יְתַבְרַךְ: יְהֵא שְׁמָהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא
וּלְעָלְמֵי עָלְמָיָא. יְתַבְרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיְתַפָּאֵר, וַיְתַרְוֶם,
וַיְתַנְשָׂא, וַיְתַהַדֵּר, וַיְתַעַלֶּה, וַיְתַחַלֵּל, שְׁמָהּ דְקֻדְשָׁא
בְּרִידָא הוּא. אֲמַן לְעָלְמָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וּשְׁרַתָּא,
תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחְמָתָא, דְאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמַן

~ נקודות משיחות קודש ~

ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת (ט, ב)
להודיע שמכפר לו הקב"ה על־ידי עגל זה על מעשה
העגל שעשה (רש"י)

יש להקשות: מצינו כבר בשבעת ימי המלוואים שהקרבן
פר "לכפר על מעשה העגל שהוא פר", ולמה הצריך להקריב
קרבן נוסף לאותה מטרה? ויש לומר, ששני קרבנות אלו
מהיום שני שלבים בפפרה: השלב הראשון, פפרה שהיא
מחילת החטא – "שנמחל לו לגמרי מה שעבר על מצות
המלך". והשלב השני הוא פפרה נעלית יותר – "שיהיה
לרצון לפני ה' ומרצה וחביב לפניו והכפר פקדם החטא".
וזה איפוא שני הקרבנות שהביאו לכפרה על מעשה העגל,
הראשון למחילת החטא, והשני בכדי פפרה נעלית יותר
שהביא לכך שאהרן יהיה "מרצה וחביב פקדם החטא",
ויוכל להביא להשראת השכינה במשכן.

(לקוטי משיחות חכ"ב ע' 19)

מפטיר **יב** א ויאמר יהוה אל־משה ואֶל־אהרן
בָּאָרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: ג הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ
חֲדָשִׁים רֹאשׁוֹן הוּא לָכֶם לַחֲדָשִׁי הַשָּׁנָה: ג דָּבְרוּ
אֶל־כָּל־עַדְתִּי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּעֲשׂוֹר לַחֲדָשׁ הַזֶּה
וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שָׂה לְבֵית־אָבֹתָ שָׁה לְבֵית:
וְאִם־יִמְעַט הַבֵּית מַהֲיֹת מִשָּׁה וְלָקַח הוּא

וּשְׁכָנוֹ הַקָּרֵב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַּת נֶפֶשׁת אִישׁ לְפִי
אָכְלוּ תִכְסּוּ עַל־הַשָּׂה: ה שָׁה תָּמִים זָכָר בֶּן־
שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכֹּבָשִׁים וּמִן־הַעֲזִים תִּקְחוּ:
וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אֲרֻבָּעָה עָשָׂר יוֹם
לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וּשְׁחָטוּ אוֹתוֹ כָּל קָהֵל עַדְת־יִשְׂרָאֵל
בֵּין הָעֲרֻבִים: וּלְקַחוּ מִן־הָדָם וְנָתַנוּ עַל־שְׁתֵּי
הַמְּזוּזוֹת וְעַל־הַמִּשְׁקוֹף עַל הַתְּתִים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ
אוֹתוֹ בָּהֶם: ה וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה
צִלִּי־אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל־מִדְרִים יֹאכְלֻהוּ: ט אֶל־
תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ זָא וּבָשָׂל מִבָּשָׂל בָּמִים פִּי אִם־
צִלִּי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־פְּרָעִיו וְעַל־קִרְבּוֹ: וְלֹא־
תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהִנָּתַר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר
בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ: י וְכָכָה תֹּאכְלוּ אוֹתוֹ מִתְּנִיכֶם
חֲגָרִים נַעֲלִיכֶם בְּרֹגְלֵיכֶם וּמִקְלָכֶם בְּיָדְכֶם
וְאָכַלְתֶּם אוֹתוֹ בַּחֲפוּזִין פֶּסַח הוּא לַיהוָה:
י וְעַבְרַתִּי בָאָרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִפֵּיתִי
כָל־בְּכוֹר בָּאָרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה
וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעִשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:
י וְהָיָה הָדָם לָכֶם לָאֵת עַל הַתְּתִים אֲשֶׁר אִתֶּם
שֶׁם וְרֵאִיתִי אֶת־הָדָם וּפָסַחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא־יִהְיֶה
בְּכֶם גִּגָּף לְמִשְׁחִית בְּהַפֵּתִי בָאָרֶץ מִצְרַיִם:
י וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכְרוֹן וְחֻגָתָם אוֹתוֹ חֹג
לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּחְגְּלוּ: ט שְׁבַעַת
יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ
שָׂאֵר מִבְּתֵיכֶם פִּי | כָּל־אֹכֵל חֵמֶץ וְנִכְרְתָהּ
הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד־יּוֹם
הַשְּׁבִיעִי: ט וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֹאכָה
לֹא־יַעֲשֶׂה בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֹאכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא
לְבָדוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם: י וּשְׁמֵרְתֶּם אֶת־הַמִּצּוֹת פִּי
בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־צְבָאוֹתֵיכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּשְׁמֵרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה
לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: י בְּרֹאשׁוֹן בָּאֲרֻבָּעָה עָשָׂר

שלושה חלקים אלו נרמזים בשלשת הפסוקים האחרונים – "מתניכם", "נעליכם", "מקלכם":

"מתניכם" – אדם צריך להגיע לחרות בכל הקשור בו-עצמו. חרות זו נרמזת ב"מתניכם", שכן "המתנים הם דבר המעמיד את כל הגוף עם הראש הנצב ועומד עליהם". "נעליכם" – על האדם לעזור ולסיע לאנשים שאיתם הוא בא במגע. ובאופן כללי יותר – להכניס אלקות וקדושה בכל סביבתו. ענין זה נרמז ב"נעליכם", שהרי על-ידי הרגל בא האדם במגע עם האדמה.

"מקלכם" – אדם חייב להשפיע גם על החלק בעולם שרחוק ממנו, שאינו מסוגל להגיע אליו, שהרי "חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם". דבר זה נרמז ב'מקל', שכן אדם משתמש במקל כדי להגיע לדבר שאינו יכול להגיע אליו בידו.

(מכתב-כללי י"א בניסן תשמ"ו - מתוך 'התקשורות')

יום לחדש בערב תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים לחדש בערב: ^ט שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי | כל-אכל מחמצת ונכרתה הנפש ההוא מערת ישראל בגר ובאזרח הארץ: כל-מחמצת לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו מצות: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

וככה תאכלו אותו, מתניכם חגורים, נעליכם ברגליכם,

ימקלכם בידכם (יב, יא)

חיינו של אדם מתחלקים, בדרך כלל, לשלושה סוגים: האדם עצמו, קשריו עם סביבתו הקרובה, קשריו עם הסביבה הרחוקה.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עניינים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם הנאמרים באמת ברוך אתה יי הבורח בתורה ובמשה עבדו ובאשראל עמו ובנביאי האמת וצדק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

[ב]הפמרת שבת פרשת החודש, אמר [כ"ק אדמו"ר שליט"א גם הפסוקים] "כל העם - מאחוזתו", "אבל אין זה אלא ענין פרטי . . ואינו שייך לאחרים, שצריכים לומר [רק] "כה - תמיד". (רשימות היומן תש"ב, עמ' תמו)

(פסוקים טזיז) "צריכים לומר [להתחיל ההפמרת בפסוק יח] כה".

מה מן כל העם הארץ יהיו אל-התרומה הזאת לנשיא בישראל: וזעל-הנשיא יהיה העולות והמנחה והנסף פחגים ובחדשים ובשבתות בכל-מועד בית ישראל הוא יעשה את-החפאת ואת-המנחה ואת-העולה ואת-השלמים לכפר בעד בית-ישראל:

עטרת מרים מן כל העם הארץ פולס יהיו תיבים לתת אל-התרומה הזאת ואף לנשיא על הנשיא בישראל עליו לתת התרומה הזאת: וזעל-הנשיא יהיה מלבד התרומה העולות והמנחה והנסף הבאים פחגים ובחדשים ובשבתות בכל-מועד בית ישראל לבוא את המקדש הוא יעשה משלו יביא את-החפאת ואת-המנחה ואת-העולה ואת-השלמים לכפר בעד בית-ישראל: יח כה-אמר אדני יהוה בראשון בחדש הראשון לחדש תקח פרי-בן-בקר תמים וחפאת תסתר את-המקדש: יט ולקח הפהן מדם ונתן אל-מוזות הבית הוא החיכל ואלי-ארבע פנות העזרה למזבח וזית דפים בגן ג המזבח ועל מוזות שער החצר הפנימית הוא עזרת אנשים: כ וכן תעשה וכן תחנך בקרבנות בשבעה בחדש יקריב שנית פר חפאת ויחפא ממנו כמו בפר הראשון מאיש שנה נכנס בשנת הוראה במקדש במקום האסור לו ומפתי או נכנס מפני חסרון ידיעה ובפרכתם ובשני פרים אלה תקריב את-הבית: כא בראשון בארבעה עשר יום לחדש יהיה לכם זמן שחיטת הפסח חג שבעות שבעת ימים שבהם מצות יאכל: כב חזן מקרבנות תיום כפי תורת משה ועשה הנשיא ביום ההוא קרבנות שיהיו תוראת שעה, לכפר בעדו ובעד פלעם הארץ

הפמרת פרשת החודש לקריאה בציבור ולשמו"ת ביחזקאל פרק מה

יח כה-אמר אדני יהוה בראשון בחדש לחדש תקח פרי-בן-בקר תמים וחפאת את-המקדש: יט ולקח הפהן מדם החפאת ונתן אל-מוזות הבית ואל-ארבע פנות העזרה למזבח ועל מוזות שער החצר הפנימית: כ וכן תעשה ובשבעה בחדש יקריב שנית פר חפאת ויחפא ממנו כמו בפר הראשון מאיש שנה נכנס בשנת הוראה במקדש במקום האסור לו ומפתי או נכנס מפני חסרון ידיעה ובפרכתם ובשני פרים אלה תקריב את-הבית: כא בראשון בארבעה עשר יום לחדש יהיה לכם זמן שחיטת הפסח חג שבעות שבעת ימים שבהם מצות יאכל: כב חזן מקרבנות תיום כפי תורת משה ועשה הנשיא ביום ההוא קרבנות שיהיו תוראת שעה, לכפר בעדו ובעד פלעם הארץ

כב ועשה הנשיא ביום ההוא בעדו ובעד פלעם הארץ פר חפאת: כג ושבעת ימיה-חג יעשה עולה ליהוה שבעת פרים ושבעת אילים תמימם ליום שבעת הימים וחפאת שעיר עזים ליום: כד ומנחה איפה לפר ואיפה לאיל יעשה ושמן

פר חפאת: כג ושבעת ימיה-חג יעשה הנשיא משלו עולה ליהוה שבעת פרים ושבעת אילים תמימם ליום שבעת הימים לכל יום משבעת הימים שבעה פרים וחפאת שעיר עזים ליום לחינוך: כד ומנחה איפה לפר ואיפה לאיל יעשה ושמן הין שם מדה לאיפה כל זה

הוא מצוה לשעשה בעבור החינוך לכו: כה בשביעי בחדש תשרי בחמשה עשר יום לחדש בחג יעשה כאלה וביא קרבנות למזואים כל שבעת הימים בחמאת פעלה וכמנחה וכשמן כל אלה וביא בנסבות במקפר האמור בפסח: א כה אמר אדני יהוה שער החצר הפנימית הפנה קדים שער המזרחי של עזרת אנשים,

יהיה סגור ששת ימי המעשה לפי שלא יהיו רגילין לבוא לבית המקדש בימות החול לא העם ולא הנשיא. וביום השבת יפתח וביום החדש בראש חדש יפתח כי אז היו רגילין לבוא להשתחוות לה' מול פתח החיכל ובית קדש הקדשים: ב ובא הנשיא דרך אולם השער לעמוד על קרפנות החינוך מחוץ לעזרה כלומר יקום בדרך שער מזרחי שהוא משמש כניסה ויציאה ועמוד על מזוזה השער בפשפש (פתח קטן) הדרומי משער החיכל ועשו הכהנים בהיותו עומד שם את עולתו ואת שלמיו והשתחוה על מפתן על סף השער ויצא והשער המזרחי הנפתח לא יסגר עד הערב:

ג ושער המזרחי לא יסגר כי והשתחוה עם הארץ מול החיכל דרך פתח השער שהוא בשבתות ובחדשים לפני יהוה: ד והעלה אשירי קרב הנשיא ליהוה ביום השבת במשך זמן ימי המזואים ששה כבשים תמימים ואיל תמים מלבד הקרפנות שצותה התורה הבאים חובה ליום: ה ומנחה איפה לאיל ולכבשים מנחה מתת ידו כפי נתינת ידו ונדבת לבבו ושמן הין לאיפה: ו וביום החדש פר בן בקר תמימים כמו תמים וששת כבשים ואיל תמימים יהיו: ז ואיפה לפר ואיפה לאיל יעשה מנחה ולכבשים וביא מנחה כאשר תשיג ידו כפי השנת ידו ושמן הין לאיפה: ח ובבוא הנשיא לעמוד בשעת הקרבת קרבנותיו, דרך אולם השער בשער הגדול יבוא ובדרבנו בדרך השער שם יצא: ט ובבוא עם הארץ לפני יהוה במועדים כי אז הרחוב על כל ישראל להיות נראה בעננה, הבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער נגב והבא דרך שער נגב יצא דרך שער צפונה לא ישוב דרך השער אשר בא בו כי נכחו יצא: י והנשיא

בחה. כה) בשביעי, בחדש השביעי, בחדש תשרי. א) שער החצר הפנימית, שער עזרת ישראל. וביום החדש, בראש חדש. ב) ועמוד על מזוזה השער, משני צדי שער החיכל היו שני פשפשים (= שיערים קטנים), והנשיא עומד בפשפש הדרומי של שער החיכל. ד) ביום השבת ששה

כבשים וגו', קרפנות של ימי מזואים הם. ה) מתת ידו, כפי הרכבת ידו ונדבת לבבו. ח) ובבוא הנשיא, כשיבוא הנשיא בשבת או בראש חדש. דרך אולם השער יבוא וגו', באותו שער שבא בו, באותו שער יצא, ואינו צריך להקיף את העזרה כפי הנאמר בפסוק שאחר זה לענן המועדים. י) והנשיא בתוכם, במועדים גם הנשיא צריך להקיף את

הין לאיפה: כה בשביעי בחמשה עשר יום לחדש בחג יעשה כאלה שבעת הימים בחמאת פעלה וכמנחה וכשמן: מו א כה אמר אדני יהוה שער החצר הפנימית הפנה קדים יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח: נ ובא הנשיא דרך אולם השער מחוץ ועמוד על מזוזה השער ועשו הכהנים את עולתו ואת שלמיו והשתחוה על מפתן השער ויצא והשער לא יסגר עד הערב: ג והשתחוה עם הארץ פתח השער שהוא בשבתות ובחדשים לפני יהוה: ד והעלה אשירי קרב הנשיא ליהוה ביום השבת ששה כבשים תמימים ואיל ומנחה איפה לאיל ולכבשים מנחה מתת ידו ושמן הין לאיפה: ו וביום החדש פר בן בקר תמימים וששת כבשים ואיל תמימים יהיו: ז ואיפה לפר ואיפה לאיל יעשה מנחה ולכבשים כאשר תשיג ידו ושמן הין לאיפה: ח ובבוא הנשיא דרך אולם השער יבוא ובדרבנו יצא: ט ובבוא עם הארץ לפני יהוה במועדים הבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער נגב והבא דרך שער נגב יצא דרך שער צפונה לא ישוב דרך השער אשר בא בו כי נכחו יצא: י והנשיא

ידו כפי השנת ידו ושמן הין לאיפה: ח ובבוא הנשיא לעמוד בשעת הקרבת קרבנותיו, דרך אולם השער בשער הגדול יבוא ובדרבנו בדרך השער שם יצא: ט ובבוא עם הארץ לפני יהוה במועדים כי אז הרחוב על כל ישראל להיות נראה בעננה, הבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער נגב והבא דרך שער נגב יצא דרך שער צפונה לא ישוב דרך השער אשר בא בו כי נכחו יצא: י והנשיא

* (מסכת מדות) שני פשפשים היו לו לשער הגדול אחד בדרום ואחד בצפון, שבדרום לא נכנס בו אדם מעולם, ופתח לעתיד לבא:

גם בתוכם בתוך העם ועמיהם ילך, בבואם יבוא עמיהם ובצאתם יצאו עמו: יא ובחגים חג השבועות ובמועדים ראש השנה ויום הכפורים של ק"ן ימי החינוך תהיה המנחה איפה לפי האחד ואיפה למנחה לאיל האחד ולכבשים כפי מתת ידו נדבה לבו, ששה כבשים כמו בראש חדש ושמן תין לאיפה: יב וכייעשה הנשיא בששת ימי המעשה נדבה עולה אוֹשְׁלָמִים נדבה ליהוה ופתח לו את־השער הפנה קדים לבוא דרך בו ועשה הפנה העובר את־עלתו ואת־שלמיו בהיות הנשיא עומד שם כאשר יעשה ביום השבת ובראש חודש ויצא וסגר הסוגר את־השער מיד

אחרי צאתו כי בימי החול לא יבוא העם להשתחוות כמו בשבת וראש החדש: יג מלבד תמידים הקצובים יבא עוד ויכבש בן־שנתו תמים תעשה עולה ליום ליהוה בבקר בבקר תעשה אותו בשביל המולאים: יד ומנחה נוסף בשביל המולאים תעשה עליו על הכבש בבקר בבקר ששית האִיפה ושמן שלשית ההין לרם לרפד את־הסֶלֶת בשמן הרבה, וזה יהיה מנחה ליהוה מלבד מנחת התמיד הנקרא בתורה, כי חקות עולם תמיד יעשו את הכבש וכו' כמו שנאמר בפסוק הבא: טו יעשו את הכבש התמיד ואת־המנחה ואת־השמן בבקר בבקר בכל בקר יקריבו והיא עולת תמיד: טז כה אמר אדני יהוה כִּי־יתן הנשיא בתיו מתנה מנחתו לאיש מבניו נחלתו היא לבניו של בני תהיה ואנה חזרת אל האחים ביבול כי

שי למורא העונה ולצאת בשער שלא נכנס דרכו, ולא יכנס דרך השער המזרחי שאין שער כנגדו כעורה. יב) וכי יעשה הנשיא נדבה, בששת ימי המעשה. יד) לרם את הסֶלֶת, לרם את הסֶלֶת בשמן.

בתוכם בבואם יבוא ובצאתם יצאו: יא ובחגים ובמועדים תהיה המנחה איפה לפי ואיפה לאיל ולכבשים מתת ידו ושמן הין לאיפה: יב וכי יעשה הנשיא נדבה עולה אוֹשְׁלָמִים

נדבה ליהוה ופתח לו את־השער הפנה קדים ועשה את־עלתו ואת־שלמיו כאשר יעשה ביום השבת ויצא וסגר את־השער אחרי צאתו: יג וכבש בן־שנתו תמים תעשה עולה ליום ליהוה בבקר בבקר תעשה אותו: יד ומנחה תעשה עליו בבקר בבקר ששית האִיפה ושמן שלשית ההין לרם את־הסֶלֶת מנחה ליהוה חקות עולם תמיד: טו יעשו את־הכבש ואת־המנחה ואת־השמן בבקר בבקר עולת תמיד:

אחזתם היא בנחלה אם בן מה לי בתיו מה לי אחרי מותו: יז וכי־יתן הנשיא מתנה מנחתו לאחד מעבדיו והיתה לו לעבד ההוא עד־שנת הדור עד היבול ושבת וחשוב לנשיא ביבול, אך נחלתו של הנשיא ראי אך לבניו כי להם תהיה נחלתו אחרי מות הנשיא, ולא תשאר ביד העבד: יח ולא־יִקַּח הנשיא מנחלת העם להזנותם מאחזתו ונחל את־בניו למען אשר לא־יפצו עמי איש מאחזתו:

"צריכים לומר "כה־תמיד" [לסיים ההפטרס כן, בפסוק טז]"

טז כה־אמר אדני יהוה כִּי־יתן הנשיא מתנה לאיש מבניו נחלתו היא לבניו תהיה אחזתם היא בנחלה: יז וכי־יתן מתנה מנחתו לאחד מעבדיו והיתה לו עד־שנת הדור ושבת לנשיא אך נחלתו בניו להם תהיה: יח ולא־יִקַּח הנשיא מנחלת העם להזנותם מאחזתם מאחזתו ונחל את־בניו למען אשר לא־יפצו עמי איש מאחזתו: (עד כאן)

לאחר שמסיים ההפטרס יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן,

אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דברך, ודבר אחד מדברך אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמה במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו מודים לך, ומברכים אותך. יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

המולד: ליל ג', שעה 10 בערב 57 דקות ו-7 חלקים.

ראש-חדש ניסן, ביום השלישי, הבא עלינו לטובה.

שי למורא

עטרת מרים

א ויסף עוד דוד את כל בחור בישראל, לפי שהיו רבים נאספים אליו מעת המלכו, אמר באן שהוסף עוד לאסף אליו את הנבחרים בישראל להעלות את ארון הקדש. ובידוע למי (סנהדרין פרק י' הלכה ב') למרו מבאן שדוד המלך סמך ביום אחד שלשים אלף מישראל שהיו ראויים לסנהדרין.

א כשהמליכו את דוד בחברון נאספו עליו רבים, וזו היתה אסיפה שניה, לזה אמר ויסף עוד דוד את-פל-בחור בישראל שלשים אלף להעלות הארון: ב ויקם וילך דוד וכל-העם אשר אתו מבגדלי יהודה היא קרית יערים (יהושע טו ט) כי באו שמה להעלות מושם את ארון האלהים אשר-נקרא לו לארון שם וימרו השם, שם יהוה צבאות ישב הפרכים עליו: ג וירכבו את-ארון האלהים אל-עגלה חדשה וישא-הו על ידי הבקר אשר מושבו העגלה מבית אבינרב אשר בגבעה ועזא ואחיו בני אבינרב נהגים נהגו הבקר המושבים את-

הפטרה לפרשת שמיני לשמו"ת

בשמואל ב פרק ו

ו א ויסף עוד דוד את-פל-בחור בישראל שלשים אלף: ב ויקם וילך דוד וכל-העם אשר אתו מבגדלי יהודה להעלות מושם את ארון האלהים אשר-נקרא שם שם יהוה צבאות ישב הפרכים עליו: ג וירכבו את-ארון האלהים אל-עגלה חדשה וישא-הו מבית אבינרב אשר בגבעה ועזא ואחיו בני אבינרב נהגים את-העגלה חדשה:

וראה רמב"ם הלכות סנהדרין פרק ד' הלכה ו: ב) מבגדלי יהודה, היא "קרית יערים", שלשם העלה ארון הקדש מבית שמש. אשר נקרא שם שם ה' וגו', אשר נקרא לו לארון שם, וימרו השם, שיהיה ה' צבאות יושב הפרכים עליו: ג) אל עגלה חדשה, לכבוד ארון הקדש עשו עגלה חדשה שלא השתמשו בה לערך הדיוט. אך טעו בדבר, כי לא זהו הכבוד שצריך לעשות לו, אלא כמו שכתוב בתורה "בכתה ושאו" (במדבר טז.ט) על ידי הלויים. נהגים את העגלה, העגלה היתה רתומה

הַעֲנֵלָה חֲדָשָׁה: ד וַיִּשְׁאַהֲוּ עַל יְדֵי הַבֶּקֶר אֲשֶׁר מִשְׁכּוֹ הַעֲנֵלָה מִבֵּית אֲבִינֶדָב אֲשֶׁר בְּגִבְעָה עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וְאַחֲזִי לְכַד הַלֶּךְ לִפְנֵי הָאֲרוֹן וַעֲזָה הַלֶּךְ מִצַּד הָאֲרוֹן, וְלֹא הִרְשָׁה הוּא אֲשֶׁר שָׁמְטוּ הַבֶּקֶר לְאֲרוֹן, וְאַחֲזִי אֲחִיו לֹא הִרְשָׁה: ח וְדָוִד | וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מִשְׁחָקִים לִפְנֵי יְהוָה

לְבָקֶר, וְהֵם נָהֲגוּ בָהּ. ד) וַיִּשְׁאַהֲוּ וּגו', הַבֶּקֶר נִשְׁאָה אֶת הַעֲנֵלָה עִם הָאֲרוֹן אֲשֶׁר עָלָיו. ה) בְּכָל עֲצֵי בְרוֹשִׁים, בְּכָל כָּלִי שִׁיר הַעֲשׂוּיִים מִעֲצֵי בְרוֹשִׁים. ו) וַיִּשְׁלַח עֲזָה, הוֹשִׁיט אֶת יָדוֹ. כ) שָׁמְטוּ הַבֶּקֶר, כִּי שָׁמְטוּהוּ הַבֶּקֶר וְנִעְנֵעוּהוּ. ז) וַיַּחַר אַף ה' בְּעֲזָה, עַל שֶׁהוֹשִׁיט יָדוֹ לְאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא

בְּכָל כָּלִי שִׁיר הַעֲשׂוּיִים מִעֲצֵי בְרוֹשִׁים וּבְכַנְרֹת וּבְנִבְלִים וּבְתַפִּים וּבְמִנְעֻנְעִים וּבְצִלְצִלִּים: ו וַיָּבֹאוּ עַד־גֶּרֶן נָכוֹן וַיִּשְׁלַח עֲזָה הוֹשִׁיט אֶת יָדוֹ אֶל־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיֹּאחֲזֵ בּוֹ כִּי נִעְנֵעוּהוּ מִמְּקוֹמוֹ כִּי שָׁמְטוּ הַבֶּקֶר וְחָשַׁב עֲזָה שִׁפּוֹל מִן הַעֲנֵלָה: ז וַיַּחֲרֵאֲף יְהוָה בְּעֲזָה עַל מִיעוֹת הַאֲמָתוֹ בַּח' לְחָשׁוֹב שִׁפּוֹל אֲרוֹנוֹ לְאֲרֶץ וַיִּכְרֹהוּ שָׁם הָאֱלֹהִים עַל־הַשָּׁל עַל הַשְּׁגָה וַיָּמָת שָׁם עִם סִמּוֹד לְאֲרוֹן הָאֱלֹהִים: ח וַיַּחֲרֵ לְדָוִד עַל עֲצֻמוֹ חֲרָה בְּדָוִד הַמַּיִצֵּר וַיִּבְהַל עַל אֲשֶׁר פָּרַץ יְהוָה פָּרַץ בְּעֲזָה וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא פָּרַץ עֲזָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ט וַיֵּרָא דָוִד אֶת־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאמֶר אֵיךְ יָבֹא אֵלִי אֲרוֹן יְהוָה הֲלֹא אִי אֲפֹשֶׁר לַחַיּוֹת נוֹהֵר בְּקִדְּשׁוֹ: י וְלֹא־אָבָה דָּוִד לְהִסִּיר אֵלָיו אֶת־אֲרוֹן יְהוָה עַל־עֵיר דָּוִד וַיִּפְּתוּ דָּוִד נֶטָה אוֹתוֹ מִדָּוִד עֵיר דָּוִד אֶל בֵּית עִבְד־אֲדָם הַגִּתִּי: יא וַיִּשְׁכֹּב אֲרוֹן יְהוָה בֵּית עִבְד־אֲדָם הַגִּתִּי לִי הָיָה וְכֵן הַשְׁעָרִים תָּהָה (ר"ח א טו כא),

וַיִּקְרָא גִתִּי לִפִּי שֶׁהַתְּנִיחַ בֵּית שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים וַיִּבְרַךְ יְהוָה אֶת־עִבְד־אֲדָם וְאֶת־כָּל־בֵּיתוֹ: יב וַיִּגְדֹּל לַמֶּלֶךְ דָּוִד לֵאמֹר בְּרַךְ יְהוָה אֶת־בֵּית עִבְד־אֲדָם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בַּעֲבוּר אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ, וַיִּלְךְ דָּוִד וַיַּעַל אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים מִבֵּית עִבְד־אֲדָם לְעֵיר דָּוִד הִיא צִיִּן בְּשִׁמְחָה: יג וַיְהִי כִּי צָעְדוּ הַלְכוּ גִשְׁאִי אֲרוֹן יְהוָה שְׁשֶׁה צִעְרִים וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא: יד וְדָוִד מְכַרְפֵּר בְּכָל עֵז לִפְנֵי יְהוָה וְדָוִד חָגַר אֶפֶוד בָּד: טו וְדָוִד וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מַעֲלִים אֶת־אֲרוֹן יְהוָה בְּתַרְוֶעָה וּבְקוֹל שׁוֹפָר: טז וְהָיָה אֲרוֹן יְהוָה בָּא עֵיר דָּוִד וּמִיכָל בַּת־שָׁאוּל נִשְׁקָפָה | בְּעַד הַחֲלוֹן וַתֵּרָא

מְכַרְפֵּר מִמֶּדֶר בְּכָל עֵז לִפְנֵי יְהוָה וְדָוִד חָגַר אֶפֶוד בָּד מְלִבּוֹשׁ עֲשׂוּי בְּרִמּוֹת אֶפֶוד שֶׁל בָּהֶן גְּדוּל: טז וְדָוִד וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מַעֲלִים אֶת־אֲרוֹן יְהוָה בְּתַרְוֶעָה וּבְקוֹל שׁוֹפָר: טז וְהָיָה אֲרוֹן יְהוָה בָּא עֵיר דָּוִד וּמִיכָל בַּת־שָׁאוּל נִשְׁקָפָה | הַבִּטָּה בְּעַד הַחֲלוֹן וַתֵּרָא אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּוִד

ד וַיִּשְׁאַהֲוּ מִבֵּית אֲבִינֶדָב אֲשֶׁר בְּגִבְעָה עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וְאַחֲזִי הַלֶּךְ לִפְנֵי הָאֲרוֹן: ה וְדָוִד | וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מִשְׁחָקִים לִפְנֵי יְהוָה בְּכָל עֲצֵי בְרוֹשִׁים וּבְכַנְרֹת וּבְנִבְלִים וּבְתַפִּים וּבְמִנְעֻנְעִים וּבְצִלְצִלִּים: ו וַיָּבֹאוּ עַד־גֶּרֶן נָכוֹן וַיִּשְׁלַח עֲזָה אֶל־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיֹּאחֲזֵ בּוֹ כִּי שָׁמְטוּ הַבֶּקֶר: ז וַיַּחֲרֵאֲף יְהוָה בְּעֲזָה וַיַּכְּרוּ שָׁם הָאֱלֹהִים עַל־הַשָּׁל וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים: ח וַיַּחֲרֵ לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ יְהוָה פָּרַץ בְּעֲזָה וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא פָּרַץ עֲזָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ט וַיֵּרָא דָוִד אֶת־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאמֶר אֵיךְ יָבֹא אֵלִי אֲרוֹן יְהוָה: י וְלֹא־אָבָה דָּוִד לְהִסִּיר אֵלָיו אֶת־אֲרוֹן יְהוָה עַל־עֵיר דָּוִד וַיִּפְּתוּ דָּוִד נֶטָה אוֹתוֹ מִדָּוִד עֵיר דָּוִד אֶל בֵּית עִבְד־אֲדָם הַגִּתִּי: יא וַיִּשְׁכֹּב אֲרוֹן יְהוָה בֵּית עִבְד־אֲדָם הַגִּתִּי לִי הָיָה וְכֵן הַשְׁעָרִים תָּהָה (ר"ח א טו כא),

חֲדָשִׁים וַיִּבְרַךְ יְהוָה אֶת־עִבְד־אֲדָם וְאֶת־כָּל־בֵּיתוֹ: יב וַיִּגְדֹּל לַמֶּלֶךְ דָּוִד לֵאמֹר בְּרַךְ יְהוָה אֶת־בֵּית עִבְד־אֲדָם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בַּעֲבוּר אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיִּלְךְ דָּוִד וַיַּעַל אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים מִבֵּית עִבְד־אֲדָם עֵיר דָּוִד בְּשִׁמְחָה: יג וַיְהִי כִּי צָעְדוּ גִשְׁאִי אֲרוֹן יְהוָה שְׁשֶׁה צִעְרִים וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא: יד וְדָוִד מְכַרְפֵּר בְּכָל עֵז לִפְנֵי יְהוָה וְדָוִד חָגַר אֶפֶוד בָּד: טו וְדָוִד וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מַעֲלִים אֶת־אֲרוֹן יְהוָה בְּתַרְוֶעָה וּבְקוֹל שׁוֹפָר: טז וְהָיָה אֲרוֹן יְהוָה בָּא עֵיר דָּוִד וּמִיכָל בַּת־שָׁאוּל נִשְׁקָפָה | בְּעַד הַחֲלוֹן וַתֵּרָא

מְכַרְפֵּר מִמֶּדֶר בְּכָל עֵז לִפְנֵי יְהוָה וְדָוִד חָגַר אֶפֶוד בָּד מְלִבּוֹשׁ עֲשׂוּי בְּרִמּוֹת אֶפֶוד שֶׁל בָּהֶן גְּדוּל: טז וְדָוִד וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מַעֲלִים אֶת־אֲרוֹן יְהוָה בְּתַרְוֶעָה וּבְקוֹל שׁוֹפָר: טז וְהָיָה אֲרוֹן יְהוָה בָּא עֵיר דָּוִד וּמִיכָל בַּת־שָׁאוּל נִשְׁקָפָה | הַבִּטָּה בְּעַד הַחֲלוֹן וַתֵּרָא אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּוִד

מִפֶּנֶּה וּמִכִּרְכַּר לִפְנֵי יְהוָה וּתְבוּ לוֹ בִּלְבָבָהּ בִּיתָהּ אוֹתוֹ בִּלְבָבָהּ כִּי חֲשֵׁבָה שְׁאֵין זֶה מִדֶּרֶךְ הַמִּלָּךְ: יִזְכָּאוּ אֶת־אֲרֹן יְהוָה וַיֵּצִיגוּ אוֹתוֹ בְּמִקְוָמוֹ בְּמִקְוָמוֹ שֶׁחֵזַן לוֹ בְּתוֹךְ הָאֹהֶל אֲשֶׁר נִמְחַלּוֹ דֹּד וַיַּעַל דֹּד עֲלוֹת לִפְנֵי יְהוָה וּשְׁלָמִים: יח וַיִּכַּל דֹּד מִהַעֲלוֹת הָעוֹלָה וְהַשְׁלָמִים וַיִּבְרַךְ אֶת־הָעָם בְּשֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת: יט וַיַּחֲלֵק

לְכָל־הָעָם הַבָּאִים עִם הָאֲרֹן לְכָל־הַמֶּזֶן וְיִשְׂרָאֵל לְמֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה לְאִישׁ לֶחֶם אֶחָד חֶלֶת לְחֶם אֶחָד וְאֶשְׁפָּר מִנֶּה וְפָה שֶׁל בָּשָׂר אֶחָד וְאֶשְׁשִׁיָּה אֶחָת כָּל אִשָּׁר יִשְׁמְנוּ בָּהּ מִיָּד וַיִּלָּךְ כָּל־הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ:

אֶת־הַמִּלָּךְ דֹּד מִפֶּנֶּה וּמִכִּרְכַּר לִפְנֵי יְהוָה וּתְבוּ

לוֹ בִּלְבָבָהּ: יז וַיִּבְכּוּ אֶת־אֲרֹן יְהוָה וַיֵּצִיגוּ אוֹתוֹ

בְּמִקְוָמוֹ בְּתוֹךְ הָאֹהֶל אֲשֶׁר נִמְחַלּוֹ דֹּד וַיַּעַל

דֹּד עֲלוֹת לִפְנֵי יְהוָה וּשְׁלָמִים: יח וַיִּכַּל דֹּד מִהַעֲלוֹת הָעוֹלָה וְהַשְׁלָמִים

וַיִּבְרַךְ אֶת־הָעָם בְּשֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת: יט וַיַּחֲלֵק לְכָל־הָעָם לְכָל־הַמֶּזֶן וְיִשְׂרָאֵל לְמֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה

לְאִישׁ חֶלֶת לְחֶם אֶחָת וְאֶשְׁפָּר אֶחָד וְאֶשְׁשִׁיָּה אֶחָת וַיִּלָּךְ כָּל־הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

אוֹ שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה אֶחָד לַעֲלָה וְאֶחָד לַחֲטָאֵת וּכְפָר עָלֶיהָ הַכֶּהֶן וְטָהֲרָה: פ (ישראל) יג א וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: ג אָדָם כִּי־יִהְיֶה בְּעוֹר־בָּשָׂרוֹ שְׂאֵת אוֹ־סִפְחָת אוֹ בְּהִרָת וְהָיָה בְּעוֹר־בָּשָׂרוֹ לִנְגַע צָרַעַת וְהוּבֹא אֶל־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל־אֶחָד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים: ג וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע בְּעוֹר־הַבָּשָׂר וְשַׁעַר בִּנְגַע הַפֶּךָ לִזְכֹּן וּמִרְאָה הַנֶּגַע עֵמֶק מַעוֹר בָּשָׂרוֹ נֶגַע צָרַעַת הוּא וְרָאָה הַכֹּהֵן וּטְמֵא אָתּוֹ: ג וְאִם־בְּהִרָת לְבָנָה הוּא בְּעוֹר בָּשָׂרוֹ וְעֵמֶק אֵיִן־מִרְאָה מִן־הַעוֹר וְשַׁעֲרָה לֹא־הַפֶּךָ לָבָן וְהַסְּגִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע שְׁבַעֵת יָמִים: ה וְרָאָה הַכֹּהֵן בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהָיָה הַנֶּגַע עֵמֶד בְּעֵינָיו לֹא־פָשָׁה הַנֶּגַע בְּעוֹר וְהַסְּגִיר הַכֹּהֵן שְׁבַעֵת יָמִים שְׁנִית:

יב א וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ג דִּבֶּר אֶל־בָּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי תִזְרַע וַיִּלְדָּה זָכָר וּטְמֵאָה שְׁבַעֵת יָמִים כִּי־מִי נִדְּתָה דֹתָהּ תִּטְמָא: ג וּבְיוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בָּשָׂר עֶרְלָתוֹ: ג וּשְׁלֹשִׁים יוֹם וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים תִּשָּׁב בְּדָמֶי טַהֲרָה בְּכָל־קֹדֶשׁ לֹא־תִנָּע וְאֶל־הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא עַד־מָלֵאת יְמֵי טַהֲרָה: (לוי) ה וְאִם־נִקְבְּהָ תֵּלֵד וּטְמֵאָה שְׁבַעֵת כִּנְדָתָהּ וּשְׁלֹשִׁים יוֹם וּשְׁשֶׁת יָמִים תִּשָּׁב עַל־דָּמֶי טַהֲרָה: ג וּבְמָלֵאת יְמֵי טַהֲרָה לָבָן אוֹ לָבֹט תָּבִיא כִּבְשׁ בֶּן־שָׁנָתוֹ לַעֲלָה וּבֶן־יוֹנָה אוֹ־תֵר לַחֲטָאֵת אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד אֶל־הַכֹּהֵן: ג וְהִקְרִיבּוּ לִפְנֵי יְהוָה וּכְפָר עָלֶיהָ וְטָהֲרָה מִמִּקְדָּר דָּמֶיהָ זֹאת תוֹרַת הַיִּלָּדֹת לְזָכָר אוֹ לְנִקְבָּה: ג וְאִם־לֹא תִמָּצֵא יָדָהּ דֵּי שָׁה וְלִקְחָה שְׁתֵּי־תָרִים

העִיבֹבִים הַמְדוּמִים וְאִפִּילוֹ הָאִמִּיתִים וְכֵן הָעֲלֻמוֹת וְהַסִּתְרִים יִהְיוּ לְטוֹב וְלֹא רַק שְׁלֹא יִפְרִיעוּ אֵלָּא שְׁעוֹד יִסִּיעוּ

מִמִּכְתָּב ט"ז אדר שני, תשי"ז

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	06:31	06:23	09:02	08:57	09:36	09:31	10:40	10:37	13:16	13:15	19:00	19:04	19:26	19:30	18:43	19:40
חיפה (ק)	06:29	06:21	09:00	08:55	09:35	09:30	10:39	10:35	13:15	13:14	19:03	19:07	19:26	19:31	18:33	19:41
ירושלים (ק)	06:29	06:21	09:00	08:55	09:34	09:29	10:38	10:35	13:14	13:13	19:03	19:07	19:24	19:29	18:26	19:39
תל אביב (ק)	06:30	06:23	09:01	08:56	09:36	09:31	10:40	10:37	13:16	13:15	19:00	19:04	19:26	19:31	18:42	19:41
אוסטריה, וינה (ק)	06:34	06:22	08:59	08:51	09:45	09:38	10:51	10:46	13:31	13:30	19:24	19:33	19:58	20:07	19:13	20:21
אוסטריה, מלמון (ק)	07:33	07:39	09:50	09:52	10:27	10:28	11:27	11:28	13:54	13:53	19:16	19:07	19:43	19:34	18:49	19:45
אוקראינה, אודסה (ק)	06:38	06:27	09:04	08:56	09:48	09:41	10:54	10:49	13:33	13:32	19:25	19:33	19:58	20:06	19:14	20:19
אוקראינה, דונייצק (ק)	06:09	05:57	08:33	08:25	09:19	09:12	10:25	10:20	13:05	13:04	18:58	19:07	19:32	19:41	18:47	19:54
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	06:19	06:07	08:44	08:36	09:30	09:23	10:36	10:31	13:16	13:15	19:09	19:18	19:43	19:53	18:59	20:06
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	06:43	06:30	09:06	08:58	09:55	09:47	11:01	10:56	13:42	13:41	19:36	19:46	20:12	20:22	19:26	20:36
אוקראינה, קייב (ק)	06:36	06:23	08:59	08:50	09:47	09:40	10:54	10:48	13:34	13:33	19:29	19:39	20:05	20:15	19:19	20:29
איחוד האמירויות, אבו דאבי (ח)	06:15	06:09	08:47	08:43	09:19	09:15	10:23	10:20	12:58	12:56	18:38	18:41	19:03	19:05	18:20	19:15
איטליה, מילאנו (ק)	07:05	06:54	09:31	09:24	10:14	10:08	11:20	11:15	13:59	13:58	19:53	20:01	20:22	20:31	19:39	20:44
אקוודור, קיטו (ח)	06:15	06:13	08:46	08:44	09:14	09:13	10:17	10:15	12:48	12:47	18:21	18:19	18:43	18:42	18:02	18:50
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:06	07:11	09:25	09:26	10:00	10:01	11:00	11:01	13:28	13:26	18:50	18:42	19:16	19:08	18:24	19:18
ארגנטינה, בריליונה (ח)	08:00	08:07	10:14	10:17	10:53	10:55	11:53	11:54	14:19	14:17	19:37	19:28	20:07	19:57	19:11	20:08
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:52	06:42	09:21	09:15	09:59	09:54	11:04	11:00	13:42	13:41	19:30	19:36	19:59	20:05	19:17	20:16
ארה"ב, ברוקלין (ק)	06:40	06:30	09:09	09:02	09:48	09:42	10:53	10:49	13:31	13:30	19:20	19:26	19:49	19:56	19:07	20:08
ארה"ב, גרינס סיטי (ק)	06:41	06:31	09:09	09:03	09:49	09:43	10:54	10:49	13:32	13:31	19:21	19:27	19:50	19:57	19:08	20:08
ארה"ב, דטרויט (ק)	07:15	07:05	09:43	09:37	10:24	10:18	11:29	11:25	14:08	14:07	19:58	20:04	20:28	20:35	19:45	20:47
ארה"ב, הוואסטון (ק)	07:11	07:04	09:43	09:38	10:16	10:12	11:21	11:17	13:56	13:55	19:41	19:44	20:05	20:09	19:25	20:19
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:40	06:32	09:11	09:05	09:46	09:41	10:51	10:47	13:27	13:26	19:12	19:17	19:39	19:44	18:58	19:55
ארה"ב, מיאמי (ק)	07:13	07:06	09:45	09:40	10:17	10:13	11:21	11:18	13:56	13:54	19:38	19:40	20:02	20:05	19:22	20:15
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	06:36	06:26	09:04	08:57	09:44	09:38	10:49	10:45	13:27	13:26	19:16	19:23	19:46	19:53	19:04	20:05
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	07:04	06:55	09:33	09:27	10:12	10:07	11:18	11:13	13:56	13:54	19:44	19:50	20:13	20:20	19:31	20:32
ארה"ב, שיקגו (ק)	06:34	06:24	09:02	08:56	09:42	09:37	10:48	10:43	13:26	13:25	19:16	19:22	19:46	19:53	19:03	20:05
בוליביה, לה-פס (ח)	06:38	06:39	09:06	09:05	09:35	09:35	10:37	10:36	13:07	13:05	18:34	18:30	18:57	18:53	18:13	19:02
בלגיה, אנטוורפן (ק)	07:19	07:06	09:42	09:33	10:31	10:24	11:38	11:32	14:19	14:18	20:14	20:24	20:50	21:01	20:05	21:16
בלגיה, בריסל (ק)	07:20	07:07	09:42	09:34	10:31	10:24	11:38	11:32	14:19	14:18	20:14	20:24	20:50	21:00	20:04	21:15
ברזיל, סאו פאולו (ח)	06:15	06:17	08:40	08:40	09:11	09:11	10:12	10:11	12:41	12:39	18:10	18:05	18:30	18:25	17:43	18:34
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:03	06:05	08:28	08:28	08:59	08:59	10:00	09:59	12:29	12:27	17:54	17:49	18:18	18:13	17:32	18:22
בריטניה, לונדון (ק)	06:37	06:24	08:59	08:50	09:49	09:41	10:56	10:50	13:37	13:36	19:34	19:44	20:09	20:20	19:26	20:35
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	06:44	06:29	09:04	08:54	09:57	09:49	11:04	10:58	13:45	13:45	19:43	19:54	20:21	20:33	19:37	20:49
גרמניה, ברלין (ק)	06:42	06:28	09:03	08:54	09:55	09:47	11:02	10:56	13:43	13:42	19:41	19:52	20:17	20:28	19:31	20:43
גרמניה, פרנקפורט (ק)	07:03	06:50	09:27	09:18	10:15	10:07	11:21	11:16	14:02	14:01	19:56	20:06	20:32	20:42	19:46	20:56
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:16	06:19	08:40	08:40	09:12	09:12	10:13	10:13	12:41	12:40	18:12	18:06	18:31	18:24	17:43	18:34
הודו, מומבאי (ח)	06:33	06:28	09:05	09:02	09:36	09:33	10:40	10:37	13:13	13:12	18:52	18:54	19:16	19:17	18:35	19:27
הודו, פונה (ח)	06:29	06:25	09:02	08:58	09:32	09:29	10:36	10:33	13:09	13:08	18:48	18:50	19:11	19:13	18:31	19:22
הונגריה, בודפשט (ק)	06:24	06:12	08:49	08:41	09:34	09:27	10:40	10:35	13:20	13:19	19:12	19:21	19:46	19:55	19:02	20:08

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה				שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר													
			ש	א	ש	א												
טורקיה, איסטנבול (ח)	05:45	05:35	08:13	08:07	08:53	08:47	09:58	09:54	11:01	10:56	13:41	13:40	19:33	19:41	20:06	20:15	19:22	20:28
יוון, אתונה (ק)	07:11	07:02	09:41	09:35	10:18	10:13	11:23	11:19	14:01	13:59	19:48	19:53	20:16	20:22	19:34	19:33	19:34	20:33
מולדובה, קישינב (ק)	06:45	06:33	09:11	09:03	09:55	09:48	11:01	10:56	13:41	13:40	19:33	19:41	20:06	20:15	19:22	19:22	19:22	20:28
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:30	06:25	09:02	08:59	09:33	09:30	10:37	10:34	13:11	13:09	18:50	18:51	19:13	19:15	18:33	18:33	18:33	19:24
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	06:55	07:03	09:00	09:03	09:41	09:44	10:39	10:41	13:02	13:00	18:07	17:57	18:39	18:28	17:40	18:41	18:41	19:41
נפאל, קטמנדו (ח)	05:55	05:48	08:27	08:22	09:00	08:55	10:04	10:00	12:39	12:37	18:21	18:24	18:46	18:49	18:05	18:59	18:59	19:59
סין, בייג'ינג (ח)	06:00	05:50	08:28	08:22	09:07	09:02	10:12	10:08	12:50	12:49	18:38	18:44	19:07	19:13	18:23	19:25	19:25	20:25
סינגפור, סינגפור (ח)	07:05	07:03	09:36	09:34	10:05	10:03	11:07	11:06	13:39	13:37	19:12	19:11	19:34	19:33	18:53	19:42	19:42	20:42
פולין, ורשא (ק)	06:12	05:58	08:33	08:24	09:24	09:17	10:31	10:25	13:12	13:12	19:09	19:19	19:46	19:57	19:00	20:12	20:12	21:12
פורו, לימה (ח)	06:13	06:13	08:41	08:40	09:10	09:10	10:12	10:11	12:42	12:40	18:12	18:08	18:34	18:31	17:50	18:39	18:39	19:39
צרפת, ליון (ק)	07:22	07:11	09:48	09:41	10:32	10:25	11:37	11:32	14:17	14:16	20:08	20:16	20:40	20:49	19:57	21:02	21:02	22:02
צרפת, פריז (ק)	07:30	07:17	09:54	09:46	10:40	10:33	11:47	11:41	14:27	14:26	20:22	20:31	20:55	21:04	20:10	21:18	21:18	22:18
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:56	05:53	08:27	08:25	08:56	08:54	09:59	09:57	12:31	12:29	18:05	18:04	18:27	18:26	17:46	18:35	18:35	19:35
קנדה, טורונטו (ק)	07:00	06:49	09:27	09:20	10:09	10:03	11:15	11:10	13:53	13:52	19:46	19:54	20:15	20:22	19:32	20:35	20:35	21:35
קנדה, מונטריאול (ק)	06:35	06:24	09:02	08:54	09:45	09:38	10:51	10:46	13:30	13:29	19:23	19:31	19:54	20:02	19:10	20:15	20:15	21:15
קפריסין, לרנקה (ק)	06:33	06:25	09:04	08:58	09:40	09:35	10:44	10:40	13:21	13:20	19:06	19:11	19:33	19:38	18:52	19:49	19:49	20:49
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	06:30	06:15	08:48	08:38	09:43	09:35	10:51	10:44	13:33	13:32	19:32	19:43	20:11	20:24	19:23	20:40	20:40	21:40
רוסיה, מוסקבה (ח)	06:02	05:47	08:20	08:09	09:16	09:08	10:24	10:17	13:06	13:06	19:09	19:21	19:47	19:59	18:58	20:16	20:16	21:16
רוסיה, חוסטוב על-הדון (ח)	06:02	05:50	08:27	08:19	09:12	09:05	10:18	10:13	12:57	12:56	18:50	18:58	19:23	19:32	18:39	19:45	19:45	20:45
שווייץ, ציריך (ק)	07:06	06:54	09:31	09:23	10:16	10:09	11:22	11:17	14:02	14:01	19:59	20:07	20:28	20:37	19:44	20:50	20:50	21:50
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:15	06:11	08:47	08:44	09:17	09:14	10:20	10:17	12:53	12:51	18:30	18:31	18:53	18:53	18:12	19:02	19:02	20:02

* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהג הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של שבת קדש:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל-אויב וארב ולסמים וחיית רעות בדרך ומפל-פירענויות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמודות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב